

Foly. Ujs. o.
~~195.4~~

302.214

Digitalizálta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ

Első év. 1. szám.

Ara: 20 fillér.

Budapest, március 1.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Egy hónapra

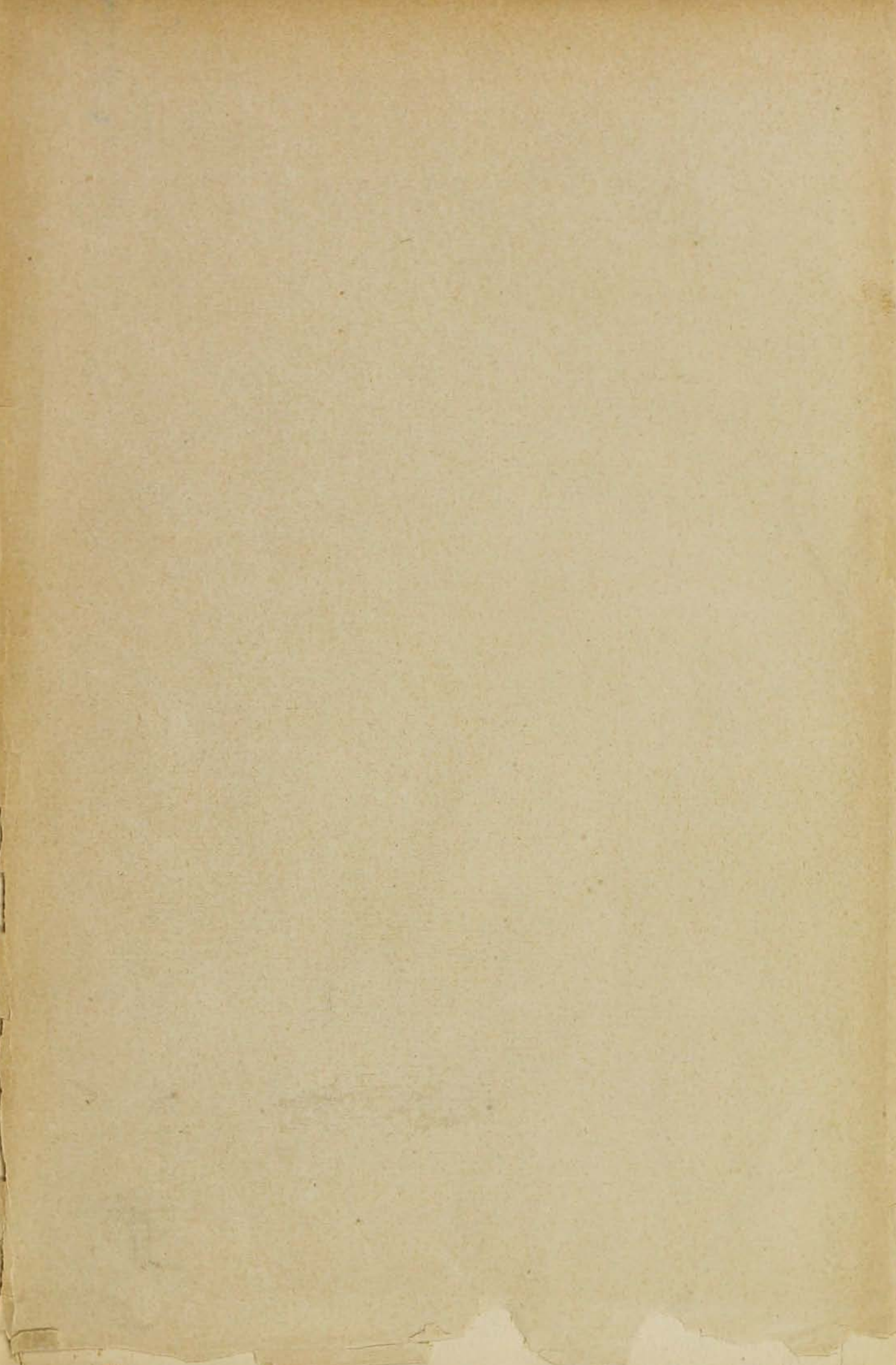
Egy korona

Kiadóhivatal

Honvéd-u. 16.

302214

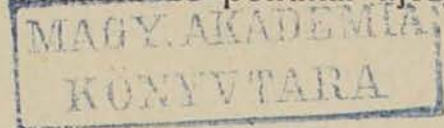

302.214

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Ezek a lapok az igazságra törekszenek és a meg nem szokott, azért sokszor kellemetlen igazságoknak vannak szentelve. A világ és ez a mi országunk is, benne van a forradalomban, amely még félénk és amelyben az emberek még zsibbadtan engedelmessé válnak a régi rendnek, sietve élvezik ki annak még kínáló puhaságait, egyéb fáradt örömeit és kábultan engedik magukat megfélemlíteni attól, ami elmúlt, aminek ereje, joga nincs, csak szemérmetlen erőszakossága van. A jövőért íródnak e lapok és amikor minden téren mindenféle események nyomát és az emberi tudás fejlődését frissen kísérik, legfőképpen egy célt szolgálnak, azt, hogy így, a mai módon élve: ez a mi szép országunk csak némely részt halad előre, másrészt megy a veszedelem felé.

Nem fogunk tehát a korszaknak hizelgő, szórakoztató és kedves szépirodalmat csinálni. Kemény, sokszor nyers, nem egyszer nyugtalanító szavak következnek itt. Azonban kisebb gondunk is nagyobb annál, hogy kicsinyes párt-politikára adjuk magunkat: ez a kormányzatunk, ami van, kicsiny dolog, következés és nem ok, akiknek pedig a kezében van, célok és tehetség dolgában talán nem értéktelenebbek, mint azok, akik örökségükre várnak. Azonban nekik és mindenkinek, aki elől és fölül van: kezük alá és szívük mögé nézünk. Mit cselekszik és mit érez: a politikus, tudós, újságíró, költő, színész és mások, akik a nagy tömeget képviselik, joggal vagy jogtalanul.

Ebben az újságban tehát arra az igazságra törekszünk, amely nekünk sokszor lehet kényelmetlen, sokaknak kellemetlen és nem kedvez társadalmi osztályoknak, politikai

csoportoknak, kicsinyes érdekeknek, amelyek maguknak manapság nagy és szép neveket osztogatnak.

A nagy emberi és az ezzel összefüggő nemzeti igazságokat keressük és ezért már most jelezzük, hogy nem vagyunk elragadtatva közállapotainktól, elégedetlenek vagyunk politikai, irodalmi, művészeti és legfőképpen társadalmi viszonyainkkal. És látunk eseményeket, tudunk szövődésekről és áramlatokról, amelyek halálos veszedelmek. Ezekkel az áramlatokkal keressük majd a heves összeütközéseket és lejegyezvén azt, amit látunk és tudunk: e lapokon legalább megállapíthatjuk, kik és mik vagyunk, hol állunk, merre megyünk? Az események és tények hű tükröztetése közben — előre tudjuk — minduntalan kényes kérdésekbe ütközünk most, és ezért jó előre ideszegezzük az útmutató jelünket: tiszteljük mindenkinek a hitét vagy hitetlenségét, de nem megyünk bele ez új korszak ósdi hazugságába és nem hiszszük el, hogy a szívek egyszerre különös kegyességgel és jámborsággal töltek el. Azt azonban látjuk, hogy a főfelekezetek kezdenek egymással szemben fölállani. De igazában van-e több verekedő felekezet, mint kettő: a hatalmasoké és az elnyomottaké, a gazdagoké és szegényeké?! És amikor ezek között a nagy keresztes háború készül, az egyházi és kisebb-nagyobb hatalmi villongások csak részletkérdések. Az isten, aki megnevezhetetlen, láthatatlan, érthetetlen, de kétségkívül egy: mosolyog az emberek hirtelen és hevesen feltámadt megkülönböztetési viszketegén.

A szíves olvasó meglátja majd, hogy akkor, amikor komolyak, tanúlságosak, igazságosak és őszinték akarunk lenni: nem leszünk unalmasak.

A szerkesztő.

Jövendő királyunk és programja.

Savoyai Eugen bécsi palotájában, a Belvedèreben él egy férfi — fiatal feleségével és két kis gyermekével — és ez a férfiú, akit nem ismerünk: Magyarország jövendő királya, tehát különös viszonyainknál fogva: az ország jövendője. Nem léha kíváncsiság és magánviszonyok után való kutatás tehát az, amikor tudni akarjuk: ki Ferenc Ferdinánd? Mi a hite, melyek a meggyőződései, milyen ereje van az elméjének, milyen gyengéje a szívének, milyen a vérmérséke, az ízlése, a neveltetése, a tudása, melyek az eredendő tulajdonságai, felvett szokásai, szóval: egész természetrajza?

A magyar nemzet pedig, amikor a belvedère-i főalak felé néz, a köteles és törvényes loyaltás mellett az ismeretlen sötétséget látja, amitől — egy két hónapja csak — valósággal megdöbbsent. Akkor volt ez, amikor galád bécsi hírek arról szóltak, hogy öreg királyunk fáradt és beteg és trónját — úgyszólván máról-holnapra — átadja örökösének. Ki nem fejezett, de szinte fizikailag érezhető borzongás futott végig a lelkeken: ime jön valaki, aki fölöttünk lesz és aki nem ismer bennünket és akit mi nem ismerünk. A liberális fogak vacogása — szinte — meghallatszott az ismeretlentől való félelemben. Könnyen rémülő és nem a földhöz kötött ember-csoportok már is arról beszéltek, hogy mely politikai jogaikról hajlandók lemondani, csak hogy nyugodtan élhessenek családjuknak, üzletüknek és passziójuknak. Karrierek egyszerűen lezárták enmagukat, ambíciók már is kezdtek irányt változtatni. Mindez nem látszik meg a parlamenten. De mi látszik meg ott, ami igazi érzület? A nagy hangulat azonban átcsapott a nemzet lelkén. Jórészt belefázott, nevezetes részében neki melegedett: jön az ismeretlen, akiről

csak az bizonyos, hogy nála katolikusabb, katonább és komorabb királyunk nem volt még soha. Jön — az osztrák Vilmos.

Az erős hangulat elmúlt: idehaza láttuk a királyt egészségesnek, jókedvűnek, közvetlen környezete munkakedvét és képességét dicsérte mind. Akik kihallgatáson voltak a felségnél, akik érintkeztek véle az udvari bálon: beszéltek, hogy a királyi ruganyosságról és éberségről szóló frázis nem frázis. A nemzet föllélegzett. De kevés vártatva sürgősen és ösztönszerűen néz a Belvedere csukott ablakaira? Ki az, aki benne lakik, és aki minden látszat szerint azon kezdte világtörténeti szereplését, hogy megváltoztatta a világtörténeti sorrendet. A historiában a fiatalabb trónörökös az öregebb királylyal szemben rendszerint a szabadabb szellemet képviseli. Ferenc Ferdinánd fenség azonban sokkal öregebb Ferenc József felségnél és a trónörökös úgy négyszáz esztendővel van hátrább az időben, mint az öreg király. Ez a látszat, amelyről a trónörökösnek vagy nincs tudomása, vagy nincs ellene kifogása. Végre is, ez lehet kormányzati programjának egyik pontja: jobb, ha rosszat gondolnak rólam előbb, akkor később a kevesebb jó is elragadja őket. Kezdeni a királyságot mint republikánus és végezni mint II-ik József?! Lehet, hogy irtózik ettől a lemenő karriertől és kezdi mint Ferenc Ferdinánd, de végzi mint József.

Azonban még el sem kezdte. És a királyságra való készülődésének e pillanatjai, igazi mélységükben: a legmélyebb titkok. Pedig programja bizonyára készen és nagyon valószínű, hogy az öreg király iránt való köteles gyöngédsége és katonásan korrekt volta nem engedi, hogy azokat csak sejtesse is. Ez a férfiú bizonyára nem mohó, nem beteg a dicsvágytól. És ez a legelső biztos jó jellemvonás, amelyet a jövő királyánál magunknak lejegyezhetünk.

De vannak-e jellemvonásai, vagy éppen tényei, amelyek biztosan nem jók? Megkísértjük a főherceg urat megvilágítani a maga visszavonultságában és még le nem pecsételt dokumentumokat keresni jövődő programjáról. Megvilágító készségünk ebben az órában még korántsem teljes. Ime, néhány, nem organikus részletet gyűjtöttünk össze az Ismeretlen megismertetésére. Bécsi emberünk ezeket tudja a jövődő magyar királyról:

Az emberek már egészen másként néznek Ferenc Ferdinánd főhercegre, a trón várományosára. Ma délelőtt a Kärntnerstrasseban találkoztam vele, amint a Belvedèreből jövet a Burgba tartott. Magas, karcsu alak, aki már messziről feltűnék, ha a szél menetközben nem is fordítaná vissza a fiatal tábornok kabátjának vörös bélését. Az asszonyok lesik a pillantását, a katonatisztek meg szalutálva frontot csinálnak. A főherceg mindenkinek a szeme közé néz és úgy köszön vissza, mintha személyesen ismerné őket. Egy érdekes katona: ez a főherceg legelsőbbben is.

Ám a kosztümjénél is érdekesebb a főherceg szeme. Tulajdonképpen világos macska-szem, amelynek kék golyója és vörös szemszöglete feltűnő. Maga a szeme nem is szép, de az a tekintete. Befelé néz. Fátyolosan, rejtelmesen. Poétaszem. Mily más a szeme H o h e n b e r g hercegnőnek, a főherceg feleségének. Bogár-szeme bátran néz a világba, tekintete villog, mint a bárd — határozottan és birtokba vevőn. Tekintete nem hanyatlik vissza befelé, hanem kilép a világba, — valami fölényes gúny fickándozik ki belőle, akárcsak egy gyík-farkocská. A főherceg haja immár ezüstösen fénylik és à la Fiasco, kurta katona-haj. A bajuszát azonban a legmodernebb módra, angolosan nyiratta. Mint érett férfi megváltoztatta a férfiassága jelvényét? Teheti-e ezt, aki igazán konzervatív?

A főherceg haza felé tart, a Belvedèrebe. A csendes palotában feleségével együtt a lehető legvisszavonultabb életet folytatja. Egymásnak élnek és szándékosan kerülnek a nyilvánosságot. Érzik és tudják, hogy láthatatlan szálakat fon közöttük az intrika, a melynek finom pókszövedéke véresre tudja horzsolni az ember homlokát, különösen, ha nagy úr.

Az egész királyi családból a legjobb barátja a trónörökösnek — a király, aki szíve teljes melegségével vesz részt unokaöccse boldogságában és atyai szeretettel viselkedik Hohenberg hercegnő iránt. Sokszor jár látogatóba hozzájuk.

Szalónokban és politikai körökben sokszor beszélnek arról, hogy egy nagy udvari és arisztokrata-párt lenne, amely — amint előttünk az én igen jól informált informálóm magát kifejezte — «Ottó érdekében ütné a vasat». T. i. ha Ferenc Ferdinánd lemondana, Ottó főherceg kerülne a trónra. Úgy vélik, sok minden csak azért történik, hogy a trón várományosát elkedvetlenítsék, — láthatatlan gáncsokat vetnek neki, hadd vonuljon vissza egészen a romantika terére! Ennek azonban ellentmond, hogy Ottó főherceg és neje gyakran látogatnak el Hohenberg hercegnőhöz, — sokkal gyakrabban, mint más főhercegek és főhercegnők.

Harmadféléve felesége Hohenberg hercegnő a trónörökösnek és ezalatt az idő alatt a királyi család már minden egyes tagja tett nála látogatást, legalább egyszer.

Csak egy nem járt eddigelé a Belvedèreben. Frigyes főherceg, akinek Krisztina leányát annak idején a fáma Ferenc Ferdinánddal jegyezte el. Izabella főhercegnő, Frigyes főherceg felesége csak nemrégiben látogatta meg először, két és fél évi gondolkodás után, egykori udvarhölgyét.

A főhercegek és főhercegnők egyáltalában sok külső szivességet mutatnak a trónörökös felesége iránt.

Igazán szivélyes bensőséggel, a rokonság teljes érzetével és családi melegséggel csupán Mária Terézia főhercegnő, Károly Lajos özvegye, a trónörökös mostohaanyja és az ő két leánya érintkezik a Belvedère-palota aszszonyával. Ők összejárnak, amint mondani szokás.

Hohenberg hercegnő helyzete tehát még kissé félszeg és határozatlan. Álláspontja nem végleges.

Visszavonul tehát családjá területére. Gyönyörű aszszony, magas, karcsú, egészséges, mint egy angol lady, aki naponta öt órát sportol és a Shakespearet kívülről tudja.

A Belvédère el van zárva a világ elől, és — óh — különösen a sajtó elől. Még a legutolsó lakáj is tudja, hogy a sajtótól óvakodnia kell.

— Istenem, ha megtudná a hercegnő! — hangzik a válasz, ha valamit kérdezel. A hercegnő! Nem a főherceg.

Ferenc Ferdinánd tudniillik feltétlen lelki közösségben él feleségével. Ez is makacs, hajthatatlan ember, — mert-hogy az, mindenki tudja, aki működését ismeri, — a leg-eszményibb lelki harmóniában nézi az életet, kötelességeit, az embereket, Hohenberg hercegnővel. Mindent, de mindent megbeszél vele.

És pedig fontos dolgokat, mert a főherceg igen élénk részt vesz a kormányzásban, — sokkal nagyobb mértékben, mintsem gondolnók.

Először is, amiről a nyilvánosság alig tud, Ferenc Ferdinánd jogi dolgokban a király előtt szaktekintély. (Annak idején kitűnően vizsgázott jogból és államtudományokból.) A trónörökös a kabinet-irodának — úgyszólván — jogi osztályfőnöke, aki a törvény bonyodalmai között nagyon jól eligazodik és akinek szava a király előtt államjogi kérdésekben is döntő súlylyal bír. A lapok törvénytudományi rovatában állandóan olvassa az ítéletek megokolását és megjegyzésekkel kíséri. A trónörökös másik kedvenc foglalatossága, — ami bennünket, magyarokat, különösen érdekelhet — hogy úgyszólván magyar sajtóosztályfőnöke a királynak. Mindennap elolvassa a különböző pártállású lapokat és vezércikkekből, politikai hírekből és egyes parlamenti beszédekből a király személyes használatára kivonatokat készít. A most dúló obstrukciós vitáról a trónörökös értesíti a királyt, noha a kabinet-irodának rendes sajtóosztálya van, amely ezt a föladatot önállóan is végzi.

Érdekes a király és a trónörökös között való viszony.

A király a legnagyobb szeretettel és bizalommal vonja be a kormányzati akcióba a főherceget.

Ferenc Ferdinánd pedig a legnagyobb gyöngédséggel kerül minden alkalmat, amely az ő egyéniségét, mint trón-

örökösét, kidomborítaná és minden egyes esetben csak a király parancsára cselekszik.

Magyarul kitünően beszél, de azért egyre folytatja tanulmányait. A hercegnő is vesz magyar órát, mert a pozsonyi udvarnál nem volt alkalma, hogy megtanúlja nyelvünket. Tanárunk dr. Lányi József, pápai kamarás és szentszéki tanácsos, nagy műveltségű, szeretetre méltó lelkű, fiatal pap, aki ujságíróknak csak annyit szokott mondani és a világeért se többet:

— Testestül-lelkestül magyar ember vagyok és higgye meg, sajnálom, hogy nem beszélhetek, mert akkor otthon látnák, mennyire szereti a magyarokat a fenség és a kegyelmes hercegnő!

A főhercegnek és feleségének tudniillik minden támadásról van tudomása, amely magyar lapokban a trónörökös személye és egyes hajlandóságai ellen megjelent.

Ez a negyvenéves férfi — 1863-ban született, felesége öt évvel fiatalabb — különös erővel tud tartózkodni a szerepléstől. A világeért se cáfolna meg ujsághíreket.

— Irjanak, amit akarnak, — úgymond. — Ha eljön az ideje, majd kisül, hogy félre ismertek.

Ez az ő stereotyp mondása. Van még egy másik oka is. Az egész királyi családban van egy név, amelynek megszerzésétől a főhercegek óvakodnak. És az így hangzik: Popularitätshascher!

Ezzel gúnyolják a szereplő főhercegeket.

Mikor annak idején a magyar sajtóban egyesek kikezdtek a trónörököst, éppen valami birtokot kerestek magyar földön, ahol Ferenc Ferdinánd az év egy részét eltölthetné. A terv rögtön dugába dült, nehogy az előzmények után a dolog a magyarokkal szemben a népszerűség hajhászatának színében tűnjék fel.

A trónörökös családi élete teljesen vallásos alapokon nyugszik. Minden reggel misét hallgatnak és havonta egyszer gyónnak s megáldoznak. Mindaketten lelkes hívei a Mária-kultusznak és gyakran térdelnek egymás mellett a hercegnő lourdesi Mária-szobra előtt. Az tévedés, hogy páter Abel, a

híres agitátor lenne lelki atyjuk. Pater Fischer, a jezsuitarend tagja, a gyóntató atyja a főhercegnek.

A vallásos buzgóság tölti be a kebeleket. Megtörténik, hogy néha, éjfél után, mikor a kevés vendég eltávozik — Ferenc Ferdinánd nejével a kápolnába megy, a gyertyák kigyúlnak, a fenségek térdre hullnak az oltári szentség előtt, mielőtt álomra térnének. A szerelem rózsája tömjénfüsttől körülövezetten.

A kötelező böjtöket, amennyiben nagyböjt idején pápai diszpenzációt nem kapnak, szigorúan megtartják.

És megtartatják egész udvarukkal. Mikor mult decemberben egyik kicsinyük kissé betegeskedett, föl váltva imádkoztak apa meg anyja a házi kápolnában.

Színházba ritkán járnak, a minek magyarázata, hogy a főherceg nem vihetné be feleségét az udvari páholyba — ő pedig kerül minden alkalmat, a mely kitüntetné, hogy nem egyenrangúak. A főherceg különben nem muzsikális ember és csak a művelt ember átlagos érdeklődésével viselkedik a művészetek iránt. Pénz dolgában nagy nemzetgazdász, vagy pedig, mint az ilyen nagy uraknak egyáltalában, nincs fogalma a pénznek az élethez való viszonyáról.

A Ferenc Ferdinánd palotájának az ajtaja ritkán nyílik ki úgy, hogy az ember bepillantathatna, mi történik odabent. De nem régeből erőteljesen tágra nyitották ki azt az ajtót, hogy akkorát csapódott, hogy oda kellett nézni. Ebből az alkalomból gróf Nostiz-Rienek Albert főudvarmester úr lépte át végleges búcsúval a palota küszöbét.

1900 július elseje óta férj és feleség Ferenc Ferdinánd, meg Chotek Zsófia grófnő, de a Nostiz-ügy volt az első éklat, a mely a világ figyelmét házi tüzhelyükre irányította. Annak se voltak ők az oka.

A főudvarmester elbocsáttatásának történetéről, a mely eddigelé részben hézagosan, részben helytelen formában került a nyilvánosság elé, a következő hír tartja magát:

Gróf Nostiz, a ki valami távoli atyafiságban van Hohenberg hercegnővel, eleinte erre a rokoni álláspontra akart helyezkedni, de rideg visszautasítással találkozott —

a főherceg pedig megkivánta, hogy feleségének a teljes tisztelet megadassék és pedig kellő távolságból. Erre Nostiz igazán a teljes tisztelet megadására szoritkozott.

A király a hercegnőnek a «Fürstliche Gnaden» címet adományozta, de a főherceg szívesen veszi, ha feleségét «Durchlauchtnak» nevezik, a mi nagyobb fokú méltóságot jelent. Tény, hogy az egész háznép Durchlauchtnak szólítja a hercegnőt — csak egyedül a főudvarmester, gróf Nostiz hívta különös éllel, mintegy aláhuzva: «Fürstliche Gnaden!» — Hát az ellen semmit se lehetett tenni, de nagyon bántotta a főherceget.

Következett aztán Ferenc Ferdinánd londoni és szentpétervári útja, a melynek programját gróf Nostiz, mint főudvarmester, kötelességszerűleg állította össze. Csakhogy a hercegnő, aki igen sokat utazott, a főherceggel együtt külön tervet készített és — természetes — az utóbbi érvényesült. Gróf Nostiz el volt keseredve:

— Minek vagyok én akkor főudvarmester! — kiáltott fel.

Rideg szertartásossággal végezte ezentúl az öreg gróf hivatalos teendőit és mint a sértődött oroszán sétált föl alá a Belvédère termeiben, a hová most ritkábban hívták.

A főherceg visszatért külföldi útjáról és Konopistban pihent, a hová utána küldték az összes hivatalos aktákat. Ekkor esett meg — a miről annak idején a lapok is említést tettek — hogy egy igen fontos ügyben nem lehetett időben intézkedni, mert gróf Nostiz nem küldte el kellő időre Konopistba az okmányokat.

— Nem tartottam annyira fontosnak az ügyet! — felelt a szemrehányásra a gróf.

Mindez megrendítette a főudvarmester állását, de a főherceg még mindig nem panaszkodott a királynak, a ki gróf Nostizot, Rudolf trónörökös egykori szárnysegédét, az egész királyi család régi bizalmasát, nagyon kegyelte. A főudvarmester — úgy látszik — azt vélte, hogy a felség változhatatlan kegyéről síríglan biztos lehet. Csakhogy tévedt.

Margit württembergi hercegnő, a trónörökös nővére meghalt és gróf Nostiz, a ki Ferenc Ferdinánddal való érintke-

kezésében minden melegebb hangot került és rideg lakonizmustal a legszükségesebb dolgokra szorítkozott, nem kondoleált. Szó nélkül haladt el a főherceg gyásza mellett, a kivel állandóan érintkezett.

Most aztán jelentést tett a főherceg a királynak.

Báró Rumerskirchen szolgálattelvő kamarás vitte el a főherceg rövid fölszólítását a Belvedere-utca 6. szám alá, hogy gróf Nostiz nyujtsa be lemondását. Hát az valószínű, hogy a főudvarmester nem tudta, hogy ezt a felszólítást a király beleegyezésével intézik hozzá, de a mit tett, mégis kissé szokatlan az osztrák-spanyol etikett történetében.

Kereken megtagadta, hogy lemondását benyujtsa és különös levelében szórul-szóra ez a mondat fordul elő:

— Es fällt mir nicht ein, meine Demission einzureichen! (Eszem ágában sincs, hogy lemondjak.)

A főherceg ezzel a levéllel egyenesen a Burgba sietett és referált a királynak, a ki fölháborodva adta ki a rendeletet, a melynek értelmében a főudvarmestert, a v. b. t. t. öreg tábornokot udvari méltóságából egyszerűen elküldték és hivatalból, minden elismerő szó nélkül, mint katonát pensionálták. Hogy ez az oszlop ledülhessen, senki se hitte volna udvari körökben.

A bécsi palota ünnepi csendjét valaki mégis felveri. E valaki az egyetlen, aki ott hangosan beszélhet, agitálhat, kacaghat. A királyságra és az uralkodásra való készülődés valóságos melancholiával tölti be a palotát, de az elmélyedés és komolyság e borúlata alól: kimosolyog a világba egy piros képű kis amorette, Max, a trónörökös elsőszülött fia. Ez a gyermek még nem más, nem jobb és nem rosszabb, mint más polgári gyermek: neki még több a játékatona, mint az igazi. A kövér arcú, kissé szlávos, de igen kedves kis fiúra nézve, isten tudja hogy és miért: az embernek Rudolf királyfi jut az eszébe és elszorúl a szíve.

Kis Max, vajjon lesz-e belőled valaha magyar király? A házi törvények szerint nem. De még e híres házi törvé-

nyeknél is erősebb a végzet, a vér, a szükség. Hogy indult amaz, kedves, hősi alakunk. Az útja előre, sok-sok mér-földre aranynyal kipádimentomozva, síma, fényes, biztos. És elesett. Te kis Max, aki szivedben bizonyára boldog vagy, kívülről, objektív nézve, e pillanatban hasonlítasz valami fenséges Hamupipókéhez, aki fiú . . . .

Rudolf és Ferenc Ferdinánd — mily csudálatos — nem igen kedvelték egymást. A szárnyaló fantáziával teli, szabad elme kedvezőtlenül ítélhette meg a komor, egyszerű, kiszabott úton mereven járó rokont, aki vallás-erkölcsi alapon mozgott már akkor is. Együtt voltak, de nem barátkoztak. Van egy forrásunk, amely azt mondja, hogy Rudolf királyfi Ferenc Ferdinándot nem szerette.

Ki szereti most, aki nem közvetlen családi köre? Itthon, a magyar urak nem ismerik, a politika igazi színterére először az elmúlt év Szilveszter napján lépett, amikor a kiegyezés dolgában a király megbízásából közbelépett. A közös ministertanácsból kihivatta Körbert és egy magát erősen tartó hír szerint nagyon lakonikusan tudtára adta:

— Csináljanak rendet, mert különben a király lemond.

A kiegyezési tárgyalások végén — ugyan-e forrásunk szerint — jövendő királyunk így szólt az osztrák miniszterelnökhöz:

— Ami a cseheket és szlávokat illeti, azokat vállalom én, csak ezekkel a németekkel csináljon ön rendet.

Ez az első határozott programmpont, amiről tudni lehet. A cseheket, a szlávokat vállalja, a németeket nem. Egy másik, szintén programmszerű kijelentés, ugyancsak a németekre, de a nagy németiségre vonatkozik.

— Mi nem lehetünk Németország vazallusai! — mondta a trónörökös az elmúlt decemberben. Lehetnek, akik ezt a kijelentést a hármasszövetség jövendőjére vonatkoztatják. Sőt az is lehetséges, hogy a német császár ellenes, erős udvari párt találmánya és onnan kolportálják. Annyi bizonyos, hogy a német császár és Ferenc Ferdinánd között a

személyes viszony jó, sőt bizalmas. II. Vilmos aacheni beszéde után a magyar trónörökös hosszú üdvözlő levelet írt a császárnak. Igaz, hogy a híres beszéd Krisztus istenségéről szólt.

Szilágyi Dezső publicista ismerőseinek gyakran és szokatlan idegességgel mondta :

— Nem kell a dolgunkat elrontani a trónörökössel. Okos és komoly férfi. Ostobaság lenne, ha a magyarság jó előre elrontaná a dolgát véle.

Csakugyan: ostobaság és nem is emberség, némely malheures tények és kényszerű, nem nagyszabású cselekedetek miatt megítélni azt, aki lényegében még ma ismeretlen előttünk. Azért, mert buzgó katolikus? Mi legyen egy Habsburg, ha nem az? Mert nem úgy készül a királyságra, mint a hogy egy sárospataki diák készülne! Ami a traditio és a körülmények által reáparancsolt formátlanság és szöglet: majd elveszi az élet, elveszi azt az erős idő, a vad-erejű viszonyok, amelyek még a királyok fejcsontját is megformálják, nem hogy a modorukat. Kár volna a jövőendő királylyal elrontani a dolgunkat. Viszont, kár lenne, ha ő is elrontaná a dolgát velünk.

Egy harmadik forrásunk, így vélekedik a jövőendő uralkodó programjáról:

— A kiméletlenségig becsületes férfiú. Első kormányzati ténye bizonyára az lesz, hogy államilag templomokat emel és — börtönöket építtet. Aki — reméljük, hogy nem hamarosan — közeledik felénk, hogy úr legyen felettünk: sem nem doktrinér, sem nem opportunus, ez rendet fog csinálni a monarchiában. Vagy ha nem azt, hát legalább — tabula rasát.

És ilyen módon, hogy a homályból kezd kibontakozni a fenség szikár alakja, amint valamelyest megvilágítva látjuk: azt kell mondanunk, hogy jövetele nem tölt el bennünket félelemmel, már csak azért sem, mert immár nem lehetnek hosszabb ideig — csak jó királyok.

Wekerle nyilatkozata a készfizetésről.

Az országgyűlés elé egy rendkívüli fontos javaslatot terjesztenek ebben a pillanatban. A javaslat hivatalos címe a készfizetésekről szól és a lényege az, hogy Magyarország pénze annyit érjen, mint más nemzeteké. A gazdasági felszabadulásnak egy nagy pillanata tehát ez, amikor a javaslatot benyújtják. A benyújtás, az öröm az komoly és el kell hinnünk, amit a kormányzat állít, hogy a javaslat nemcsak törvény lesz, hanem végre is hajtatik. Mert a javaslatnak bizonyos feltételei vannak. De nincsenek-e titkos stipulációi is? Valóban, lehetséges-e, azt megengedte Ausztria, megengedte az udvar? Meg fogjuk tudni, hogy mely határidőtől kezdve engedte meg. Addig is a javaslat értékéről és jellegéről megkérdeztük Wekerle Sándort, aki a valuta-törvényt alkotta és aki a mostani javaslatot előkészítette.

Wekerle, aki ez ügyben a legelső szaktekintély, a javaslatról és az egész kérdéstről, a lényegét illetőleg ezeket mondotta nekünk:

— A készfizetéseket rég föl lehetett és rég föl kellett volna venni. Utóbb is az egész valuta-rendezés ellen, eleinte még számottevő tudósok is, azon aggályukat fejezték ki, hogy nem lesz a szükséges arany beszerezhető. Egyesek annyira mentek, hogy ezt merőben lehetetlennek tartották.

A tapasztalás igazolta, hogy az az első aggály, melyet a valuta-rendezés ellen fölhoztak, merőben alaptalannak bizonyult. Hogy az arany beszerzése minden mesterkélt akció nélkül, a kereskedelem természetes működése folytán, megtörtént és hogy ma oly aranykészletek állanak rendelkezé-

süinkre, melyek nemcsak képesítenek a készfizetések fölvételeire, hanem amellet szolgáltatnak kétségtelen bizonyítékot, hogy posztiónk viszonylag legalább is oly erős, mint az aranykészfizetéssel bíró államok bármelyikéé.

A másodík aggály, amelyet a készfizetések ellen fölhoztak, az volt, hogy piacunk nincsen arannyal telítve, az aranykészletek csak a bankban és az állampénztárakban vannak összehalmozva, még a nagy bankok kezén is alig számbavehető arany mennyiség van, úgy, hogy a készfizetések fölvétele, helyesebben az arany forgalomba való hozatala után óriási összegek fognak a közönség kezén eltünni és a készfizetések a piac telítéséig veszélyeztetve lesznek.

Ez a másodík aggodalom is teljesen alaptalannak bizonyult. Az aranyfizetések fakultatív fölvétele, a piac telítése iránt támasztott aggályokat hiú rémképeknek tüntette föl, mert kiderült, hogy viszonylag igen jelentéktelen az az összeg, amely a közönség kezén és a mindennapi forgalomban marad és hogy az az arany, amely forgalomba hozatik, sem a közönség kezében nem tűnik el, sem a külföldre nem vándorol, hanem visszakerül a jegybank és állampénztárba.

Most a harmadík aggodalom kísért, hogy a készfizetések fölvetelét a fizetési mérleg esetleges passivitása fogja veszélyeztetni és hogy az arany külföldre vándorol.

Éppen oly hiú és tarthatatlan aggodalom ez, mint a valutarendezés és készpénzfizetés ellen felhozott többi ellenvetés. A fizetési mérleg passzivitása esetén az aranykivándorlás ép oly kevésbé fog bekövetkezni, mint nem következett be eddigelé, azon egyszerű okból, mert a fizetési mérleg passzivitása egyszerűen hitel kérdése és nem a készfizetésre szolgáló eszközöknek a kérdése. És éppen azért arra a következtetésre kell jutnom, hogyha valaki komolyan azt hiszi, hogy a fizetési mérleg passzív lesz, akkor éppen a közgazdaság érdekében sietnie kell, azért, hogy ez a passzivitás ne rendezetlen valuta mellett érjen bennünket. Sietnie kell abból az egyszerű okból, mert a hitel kétségtelenül olcsóbb és könnyebben megkapható lesz, ha a kész-

fizetések fölvétele után a világgazdaságnak leszünk közvetlen osztályosai, mert jelenleg a pénz árán és a kamaton kívül még a rendezetlen valuta esélyeivel járó kiadásokat is, meg kell fizetnünk.

Egyáltalában nem lehet tehát komoly okot felhozni a készfizetések fölvételének további halogatására. Ma már rendelkezünk az új értéknek megfelelő eszközökkel, be van hozva a koronaértékben való kötelező számítás, úgy, hogy nemcsak komoly aggodalmat, de helyt álló indokot se tudok felhozni a készfizetések — elodázására. A készfizetéseknek csak egyetlen ellensége van: a kényszerforgalommal bíró államjegyek, bankjegyek, vagy egyéb, az aranyértékre át nem váltható eszközök. Miután ilyen pénzek pedig már nincsenek: ez az egyedüli ellenség sem áll többé útunkban.

— Mért nem vétetik föl egy határozott terminusra a készfizetés? Kérdi ön.

Válaszom csak az lehet, hogy tárgyi akadálya, vagy a lényegben fekvő akadálya nincsen, csakis politikai okai lehetnek. Azt hiszem, ha csak a magyar parlamenttel lenne dolgunk, akkor határozott terminussal is dolgozhatnánk. De miután kettőn áll a vásár, az a politikai szempont sem negligálható, hogy mi vihető könnyebben keresztül, mert a nem határozott időre szóló kötelezettség is többet ér — a semminél.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Előszó.

Február elején Nagy Miklós életrajzi adatokat kért tőlem. Mindig unalommal néztem azokat az írásokat, amelyek így kezdődnek:

Születtem . . .

Most magam is írjak egy ilyet?

Azonban, hogy ezzel az ügygyel tömtem meg a pipámat, akaratlanul is ez füstölgött ki belőle: Voltaképpen minden embernek meg kellene írnia a maga életét.

Mert nincs érdektelen élet, és nincs haszontalan életleírás.

Minden életnek megvannak a maga nagy tanulságai, mint ahogy a leghitványabb gabonakévéből is pereg egy halom szem. Az már aztán mindegy, hogy hogyan van megoldva a kéve? gép pörgeti-e ki a szemet, vagy csép? vagy hogy ló tapossa ki? a fő az, hogy: van.

Amire az ember emlékezik, az ránézve a jellemző; az a tükör, amely az ő arcát, s arca mögött az eget és földet mutatja.

Amire az ember emlékszik, azok az események, azok a hatások, amelyekben a lelke kifejlődött. A mézes-kalácsos is formába teszi a tésztát, mielőtt kisütné. Minden nyomás vonalat és formát hagy a tésztán. Az emlékezés ilyen nyomásoknak a megőrzése az emberi lélekben.

Próbaképpen összejegyeztem, hogy mikre emlékezem a gyermekkoromból? s elbámulva láttam, hogy azok a hatások, amelyek megmaradtak az emlékezetemben, olyanféle szálak, mint a gyertya fonala, amelyre a stearin ráakódik.

Megtalálom a múltban a jövőtet. Megtalálom azokban a csekély emlékjegyekben a karakterem első szálait, az indulataim első fellobbanásait, a megfigyelésekre való hajlandóságomat, a számok világa iránt való közömbösségemet, a természeti szépségek iránt való fogékonyságomat, érzelmi érzékenységemet, hibáimat és erényeimet, s itt-ott már az azonosító képességemet, mely nélkül író nem lehettem volna. Megtalálom már abban a fejletlen testi életben is a lelki élet iránt való hajlamot, a behunyt szemmel járónak a világosság felé való ösztönös fordulását. Megtalálom a gyermekben a férfit, mint ahogy a kettévágott jácint-hagymában már februáriusban megtalálom a benne rejtőző levelet és virágot.

A jácint onnan jön a tollam alá, hogy ablakom alatt egy napszámos dolgozik. Némely virágomat (tulipánt, iriszt) ültettem át a kihasznált földből új földbe, mert amabban már nem fejlődnek tovább. A napszámosom imént fordított ki ide egy talicska földet.

Mi egy talicska föld? Ha eső esik rá, egy csomó sár; ha nap süt rá, egy csomó por. Merőben értéktelen semmiség.

De nem értéktelen és nem semmi, ha magot vetek belé.

A jácint édes parfümöt von ki abból a földből, a ménta balzsamos olajat, a tulipán piros festéket, az irisz kéket, a narcisz fehéret. Ha virág helyett sóskát vetek belé, az a kis sóskamag sőt és savanyúságot hoz ki abból a földből. Ha szőlőt vetek belé, hírmondója se jelentkezik a sónak, hanem cukor és éltető spiritusz az, amit a gyökér a földből kiválaszt.

Vajjon a földben van-e ez a sok minden? Vagy a magban?

Az Országos Vegyelemző Intézet nem fog nekem ebből a talicska földből kihozni egy szemernyi parfümöt se, egy milliliter spirituszt se, egy milligramm piros festéket se.

De a magvacskából se ám. Egy putton tulipánmagban sincs annyi piros festék, amennyivel egy Katicza-bogár befesthetné a szárnyát, s egy putton rezedamagban sincs annyi parfüm, amennyivel egy nő-pillangócska vőlegénykeresésre indulhatna. Hát még a spiritusz! a cukor! Hát még az a sok orvosság és az az ezerféle méreg, amit a patika-füvek szívnek a földből!

Nincs sem a földben, sem a magban.

Hanem ha a magvacska a földbe jut, akkor nemsokára van a magban is, a földben is. Minden mag olyan erőt szí a földből, amilyen az ő természetének való: a sóska sót, a levendula olajat, a fűz keserű szalicilt, a répa cukrot, s a gabona lisztet. Csak a levél zöld valamennyinél, a levél; ez az uniformis; a virág más és a gyümölcs is más.

De hátha én nem vetek belé semmit?

Vet belé a sors!

Ime száll a szellő szárnyain egy kerek kis pehely. Az is virágmag: a pitypang magva. Leereszkedik a földhalmocskára; ott kikel; szí belőle magának zöld ruhát, lapos cifra szélű levélformát, a levélben tejet, s virágának aranyszínt.

Az ember lelke is égből szállott pehely.

Teste — egy talicska föld.

Mindenki magával hozza születésében a földi életére szóló feladatot. Akár paraszt, akár úr, akár mesterember, akár művész, akár pap, akár kereskedő, már gyermekkorában

arra készül elő, arra szívja fel az életből a kellékeket; azt játsza, azt keresi, arra neveli erejét, ami lesz.

Vékony 'abban a lélek, aki nem érzi, hogy lélek; aki azt gondolja, hogy az emberi élet nem egyéb, mint céltalan mászkálás, és hogyha a bugyellárisa, a gyomra, meg a szíve tele van, elérte azt, amiért születnie érdemes volt.

Majd ha a teste elgyöngül, akár vénségben, akár szenvedésben, akár betegségben, meg fogja érezni, hogy a keze nem ő, a lába nem ő, a tüdeje nem ő, az egész hústömege nem ő. Ő valami más, valami finomabb, valami feljebbvaló. A földön jár, de nem egészen a földé. A földre roskad, de az égre néz.

Az emberi lélek a legnagyobb érték a földön. A testi életet élő ember is öntudatlanul ez iránt érdeklődik, amidőn beszélget, amidőn ujságot olvas, színházban ül, történeteket hallgat, vagy dalol, s főképen mikor gyermekével foglalkozik.

Minden élet lelki élet, még az istentagadó emberi állaté is. Írja le nekem egy hitetlen ember az életét, megmutatom neki benne az égből jött vonalakat.

S buzdítok mindenkit erre, hogy kinyíljék a szeme s lássa magamagát.

Semmi szükség ebben az írásművészet tudományára, mondatszerkezetre, helyesírásra. A fő az, hogy írjon össze minden csekélységet, amire emlékezik.

A legsemibbnek látszó csekélységek is mindig jelentékeny valamik, ha a lélek betette az agy kamarájába. Kellett neki. A mi testi szerzeményünk se csupa arany, ezüst kell a háztartásban rongy is, kőpor is.

Ne nézzünk le semmit a lélek háztartásában!

Az ilyen életrajz, s minden életrajz kettős mérleg: egyik serpenyőbe jut az ember állatisága, másikba lelki valósága.

Vagy az egyik mérleg áll lejjebb, vagy a másik. Jó ezt látni.

S nemcsak a magunkét jó látni, hanem másét is. Te, vagy É n.

Bár volna sok igaz részletes önéletrajz a világon, akkor alig olvasnánk regényeket. Az ember földi küzdelme, az igazi küzdelem, érdekesebb minden kigondolt küzdelemnél.

A jegyzeteimet nem dobom el, és nem dugom el. Nézem, vizsgálom. Életem határozott irányban fejlődött, s bizonyára másnak is érdekes. Nem azért, mert az enyim, hanem azért, mert élet.

De csak a gyermekkori emlékeimet írtam össze. Lélekvizsgálatnak ennyi is elég. Abból, amit az mutat, lehetetlen ki nem látni, hogy az ember öntudatlanul megyen azon az úton, amelynek megtevésére az égből a földre szállott. Más utak iránt legfeljebb csak összehasonlításért érdeklődik, s a tarisznyájába nem szed fel mást, gyöngé gyermekkorától kezdve, csak azt, amire a maga útján magának szüksége van.

Ilyen meggondolással nézve minden életrajz érdekes, akár kapásé, akár katonáé, akár művészé, akármilyen emberé.

Szolgáljon egyelőre a tollhoz félve nyuló embereknek mintául ez a gyűjtemény. Láthatják belőle, hogy keresetlen szavakkal, ahogyan beszélünk, meg lehet írni mindent. Csak magyarul legyen, igaz legyen, és mikor írunk, sohse gondoljunk arra, hogy mások is olvassák.

A «Jövendő» következő számában kezdjük meg Gárdonyi Géza Gyermekkori emlékeinek közlését.

A magyar ember.

Herman Ottó könyve alkalmából.

Irta: Vámbéry Ármin.

Furcsa dolog ugyan, de tény, hogy a nemzetek, úgy mint az egyes emberek, a homályfedte eredet kutatásában jobban szeretik magokat az ábrándszötte meséktől vezetetni, mint a rideg valóság nem mindég vonzó és hízelgő adataitól. Nálunk Magyarországon, ha a nemzet eredetéről szó van, még mindég szeretünk a Névtelen Jegyző csupa képtelen meséken és ügyetlenül összeállított, üres mende-mondákon alapuló, történeti gyártmányára hivatkozni. Már pedig ez nem csak kár, de szégyen is ránk nézve, minthogy az őstörténeti nyomozást elősegítő eszközök ma már oly állapotban állanak rendelkezésünkre, melynek segítségével a derengő homály immár lassanként oszladozni kezd és ha nem is nyerhetünk egészen tiszta képet, de azt mégis láthatjuk, hogy sokat tévedtünk és hogy a magyarság keletkezése és gyarapodása egészen más úton történt, mint azt eddigelé hittük. A magyar nemzet egyes alkatrészei kétségen kívül Ázsiából jöttek, de nem egyszerre, hanem koronként, még pedig sokkal előbb, mint a történetírók azt állítják és hogy ezen alkatrészek nemzeti testté való összeolvadása itt, Pannoniában ment végbe. Az úgynevezett «Honfoglalás» meglehet, politikai céloknak használható, de a magyar sokkal régibb ura ennek az országnak, mint a szlávok és Palackynak azon állítása, hogy a magyar elem a pannoni szlávok testébe romboló és szétrepesztő hatással fúrta be magát, nem felel meg a valóságnak, mert a magyarság mint uralkodó faj, nem ugyan ezen a néven, melyet csak Árpád megjelenése után vett föl, hanem már századokkal előbb, Moldvaországtól egészen Bécsig, részint harcias jelleme, részint pedig az akkori keresztény világot felülmúló, ázsiai kulturája hatása alatt, az itteni népek fölött

uralkodott. Az akkori nyugoti világnak persze ez a hatalom nem tetszett és Nagy Károly volt az, ki az első kereszties hadjáratot az akkori Európa délkeleti részén hatalmaskodó ural-altai néptöredékek ellen indította, azokat részben meg is törte, de csak a Tiszáig haladt, azon túl nem hatolt be és midőn a Magyar nevü, tisztán török néptörzs, a szintéren megjelent és az itt talált fajrokonokban a lankadó erőt újra fölébresztette, a nemzeti test megalakulásával és a segítségre jött testvérek törzsneveinek föl vételével, a mai magyar nemzet létrejött. Ugyanilyen processus ment végbe Franciaországban, hol Galliának különböző népei a német nemzetiségű Frank törzs által meghódítva, a Frank nevet vették föl és ugyanezt látjuk Oroszországban is, hol a skandináv eredetü Rudszik az általuk legyőzött szláv nép zömének a Rusz, vagy orosz nevet adták.

Alig van nemzet a világon, mely kisebb vagy nagyobb, idegen vagy rokon elemek vegyülékéből nem keletkezett volna. Az itt Pannoniában megtermett magyar nemzetben és nyelvben ez a vegyülék sokkal nagyobb mérvben tapasztalható, mint másutt és ha nyelvünk, még a kezdetleges fogalmak kifejezésében is, tarkánál-tarkább jelleget mutat föl, úgy a magyar typos dolgában ez természetesen még inkább szembeötlök és Herman Ottónak teljesen igaza van, midőn nem rég megjelent «A magyar nép arca és jelleme» című munkájában ezt mondja:

«Lehetetlen volna ezen a helyen, de nem is szükséges annak részletes bizonyítása, hogy ha volt valaha nemzet, vagy nép, melynél az anthropologia szolgálatára szánt arcképi anyag kiválogatása az imént vázolt körülményeknél fogva meg volt nehezítve, a magyar minden bizonynyal az. És éppen, mert az, nincs Magyarország területén rész, a melynek csak úgy vaktában nekimehetnénk, amelybe épen csak belémarkolhatnánk, hogy amit kimarkolunk, az biztosan mind csupa szemenszedett «magyar typos» legyen. Nagy baj, hogy így van; de csakugyan így van!»

A geniális magyar természetbúvár fentemlített tanulmányával kétségkívül a magyar őstörténeti kutatást egy nagy

lépéssel vitte előre és ha ezen igazság a speciális magyar typust kereső nemzeti hiúságnak nem is tetszhetik nagyon, úgy más részről vigasztaló tudatul szolgálhat azon körülmény, hogyha nincs is egy testi habitusban tüzetesen körülírható, e hon lakta többi lakósoktól feltűnőleg eltérő, speciális magyar typus, úgy a magyar szellemi tulajdonokban mutatkozó, speciális magyar jellegről bátran szólhatunk. Hiába, a test pusztul, de a szellem megmarad. Ezt mindenütt tapasztalhatjuk és Herman Ottó helyesen cselekszik, midőn erre a jelenségre vonatkozólag Alexander Bernátnak «Shakespeare és Katona» című tanulmányából ezt idézi: «A szellem terén csudás continuitás tárul föl előttünk, sűrű szövevénye a jelenségeknek, mely néha a legtávolabbt is egybeköti.» A magyar és török-nomád nép között létező szellemi rokonságról számos bizonyító adatot idézhetünk. Egyet-mást Herman Ottónak említett könyvében találhatunk. A tudós szerző szíves felszólítására említettem olyan mozzanatokat, melyek a két nemzet harcias jelleme, komolysága, lovagias-sága, úrhatnámsága, eszessége, fény- és hazaszeretete, nép-irodalma és más egyebekre vonatkoznak. Itt azonban legyen szabad még egyet-mást pótolnom is s a többi közt egy kifejezésre utalnom, mely a két nemzetnél közös. A magyar mese hetedhét országról szól; a hetes szám általában kedvelt nálunk; a középpázsiai török, ha valakinek ősei után tudakozódik, azt mondja: «Jeti atang kindir» azaz: «Hét atyád ki volt»? Leginkább meglepő azonban a középpázsiai nomád népeknél talált példabeszédek és a magyar nép példabeszédei közt levő rokonság, mely sokszor csaknem szórul-szóra egyezik. A példabeszédek persze gyakran a világ legtávolabbi nemzetei közt is mutatnak fel rokonságot, de nem annyira azonosak, mint pl. a következő esetekben:

Középpázsiai:

Sokan szánják az árvát, de
senki se ad kenyeret néki.
Kaparáshoz köröm kell.

Magyar:

Könnyebb a szegényt meg-
szánni, mint jól tartani.
Ne kapaszkodjál, ha köröd
nincs.

Középázsiai:

Asszú fa mellett a nedves is megég.
 Lányomhoz beszélek, de menyemet értem.
 Két kutya nem osztozkodik egy csonton.
 Fehér kutya, fekete kutya: csak kutya mind.
 Aranyat a tűzben, embert szomorúságban ismerni meg.
 Ingyen ecet édesebb, mint a méz.
 Jó lónak nem kell ostor.
 Akkor zárja be az istálló ajtaját, mikor a csikót már kilopták.
 Aki a reménynyel beéri, éhen hal.
 Szökevénynek nem sír az anyja.
 Pénzhez pénz kell.
 A lebilincselte oroszlánt a nyúl is megtámadja.
 A lándzsának nincs helye a zsákban.
 Sovány hús nem ad vastag levest.
 Aki fiat szül, dicsérni kell; aki leányt, meg kell verni.
 Minden megvan, csak a madártej hiányzik.
 Többet ér egy baleset ezer tanácsnál.
 Ha a harag jön, a józan ész megy.

Magyar:

Asszú fa mellett a nyers is megég.
 Lányának szólott, de menyem is érthet róla.
 Nehezen alkuszik meg két eb egy csonton.
 Akár fehér, akár fekete, elég hogy kutya. (Akár eb, akár kutya, egy az.)
 Arany tűzben tisztul, polyva megég.
 Legjobb az ingyen.
 Jó lónak zabla kell, nem ostor.
 Késő csukni az ólat, mikor oda a szóke.
 Ki reménységgel él, ispotályban hal meg.
 Félénk katonának nem sír az anyja.
 Pénz pénznek az apja.
 A döglött oroszlánt szamár is rugdossa.
 Kitetszik a szeg a zsákból.
 Olcsó húsnak híg a leve.
 Ökölnyi fiú többet ér egy nagy leánynál.
 Az egy madártejen kívül mindene van.
 Jobb egy példa száz leckénél.
 Rossz tanácsadó a harag.

Egyáltalában, a magyar embernek keleti szellemét bebizonyítandó, igen számos adattal szolgálhatnánk még. Ezt a munkát azonban alaposan csak úgy végezhetné az ember, hogyha hazánk magyar nép lakta egyes részeit beutazva, ép oly szorgalommal és tüzetességgel tanulmányozhatnám, mint ezt a török fajra nézve tettem. Előrehaladott korom dacára még nem mondtam le erről a tervről.

Mostani cikkem befejezéseül nem állhatom meg, a török és magyar közt levő szellemi rokonság oly mozzanataira is utalni, melyek, fájdalom, mindkét népre káros befolyással voltak és vannak. Akár Törökországban, akár Középázsziában, az igazi török ember irtózik a kereskedéstől, az ipartól, tágabb értelemben még a pénzszerzéstől is. Ez nagyon eszünkbe juttatja a magyar ember szokását, mert valamint nálunk, úgy a török világban is, a kereskedőt idegen elemek képviselik. A török úgy hiszi, hogy őt az isten úrnak teremtette és mivel úr, nála a takarékoság nem kedvelt szokás. Ez volt főoka, hogy Törökország megbomlott, mert ott mindenki csak a hivatalnoki állás után vágyódik, ép úgy, mint minálunk. Ebben a szomorú jelenségben csak az az egy vigasztaló, hogy a magyar nép, a nyugoti világ befolyásának engedve, keleti eredete és keleti szelleme dacára, újabb időben már kezd kivetkőzni régi, keleti szokásaiból és a modern világ szellemének ösvényére lép. Adja az ég, hogy ezen mennél jobban haladjon és hogy a magyar ember, Kelet szép szokásait megtartva, a Nyugot előnyös világnézetében lankadatlanul előrehaladjon.

Fadrusz János.

Írta: Alexander Bernát.

I.

Inkább benyomásaimról akarok számot adni és hozzájuk kapcsolódó néhány elmélkedésemről, mint szakszerű értekezést írni Fadrusz Mátyás-szobráról, melyet csak az ünnepi leleplezésnek objektív szemlélődésre nem épen alkalmas körülményei között láthattam. Így is némi értékük lehet ezeknek a följegyzéseknek. A műalkotás történetének oly mozzanatát rögzítik meg, melynek megvan a maga jelentősége, t. i. az első hatást, melyet a mű a kortársakra tett.

Kötelességemnek tartom megvallani, hogy noha Fadrusz mester tehetségét és lelkét régóta becsülöm és szeretem, nem a legvérmesebb reményekkel mentem Kolozsvárra. Irigyelni szoktuk a külföldet, a hol alig van kis város, melynek tereit, ligeteit, nyilvános épületeinek csarnokait bronz- és kőemberek be ne népesítenék. A Bismarck, Moltke, I. Vilmos szobrok szállítása Németországban, a Garibaldi, Victor Emanuel sat. szobroké Olaszországban iparrá fejlődött, mely szobrászoknak, kőfaragóknak és öntőműhelyeknek tisztességes keresetet juttat és így nemzetgazdasági szempontból bizonyára számba jó. Nem tagadom, hogy esetleg más haszon is van, hogy e szobrok látása némi hatással lehet a nép erkölcsi nevelésére, hogy a nagy emberek dicsőítése a hazafiúi érzéseket éleszti, ámbár mihelyt az emlékszobrok elszaporodnak, e kitüntetés értéke csökken és egyéb se marad, mint a szobrok térdíszítő szerepe, és a megszokás ezt a hatást is tompítja. Rómának hanyatlását az istenek, császárok és hadvezérek töméntelen szoborserege egy perccel sem késleltette. Ami azonban a művészi értéket illeti, bátran mondhatjuk, a monumentális szobrászat a külföldön is mélységesen hanyatlott; utánzás vagy sablon, vagy idétlenség és majdnem mindig unalmas. Az embernek nagyon kell keresnie az emlékei közt, ha meg akarja találni, mely modern, nagy szoboremlékeken illetődött meg külföldi útján. Mélyen megindúlva állunk Giordano Bruno emléke előtt

Rómában, kinek máglyája azon a helyen lobogott, melyen most szobra áll, de megindulásunkat ennek az emléknek és nem az emlékműnek köszönjük, mely érzésünket inkább lehűti és profanizálja. A sok fejedelem, hadvezér, államférfiú és más ismeretlen nagyság sablonos szobrai előtt lehetetlen egyebet, mint mélységes unalmat éreznünk. Milyen más hatása van a lélekre a Loggia dei Lanzi-nak Firenzében, Benvenuto Cellini, Donatello, Gian Bologna és ókori szobrászati remekműveivel, mily szabaddá és boldoggá tesz bennünket a szépségnek e változatos, sokszerű megnyilatkozása! Nagyon imponáló, hideg bámulatot — majdnem azt mondtam volna — báméskodást keltő a berlini Siegesallee a porosz királyi ház szobor-emlékeinek glédájával, de el nem felejttem soha, milyen más érzéssel mentem először végig az Uffizi előtt elterülő utcaközön, hol együgyű, igénytelen mellszobrok hirdetik, mennyi lángelmével ajándékozta meg e kis köztársaság az emberi nemet. Valóságos láz, az emlékszobor állításának láza dühöng most évtizedek óta Európában, melynek folyton fokozódó hevében elsenyved az, a mi az emlékszobrot lélekemelővé teszi, művészi és erkölcsi értéke.

A szoborbizottságok elszaporodásával, ezek becsvágyának növekedésével, a rendelkezésre gyűlő összegek nagyságával sajátságos, szomorú ellentétben áll magának a szobrászati művészetnek egészen másfelé haladó iránya. Nem mondhatjuk, hogy a mi korunk nem látott nagy embereket és nagy eseményeket; soha oly nagy hadseregek nem mozogtak a földön, mint a mi háborúinkban; nagy egyéniségek is föllépnek, melyek tettei bámulatot keltenek; a lemondásnak, önfeláldozásnak, odaadásnak nem kisebb tettei díszítik a mi korunkat, mint bármelyiket a multban; tömeghatásokban pedig meghaladunk mindent, a mit eddig a földön láttak. De ha művészetünket nézzük, azt kell mondanunk, hogy művészeink elvesztették az érzéket az emberi nagyság iránt, vagy, ha ez lehetetlennek látszik, egy részük ragaszkodik a nagyság kifejezésének azokhoz az eszközeihez, melyek a multból származnak és már nem hatnak, más részük a kifejezés új eszközeit keresi, melyek azonban még nem hatnak. Melyik költő vállalkoznék ma hősköltemény írására? Ugyanezt tapasztaljuk más művészetek terén is. Nagy épületeink vagy zavarosan idétlenek, vagy régi stílek utánzatai, mint ilyenek szépek, de hidegek, nem mondanak nekünk semmit a mi érzéseinkről, a mi gondolatvilágunkról. És mely eszmének építsünk házat? A város polgársága autonómiájának? Annak jó a kaszárnya is, abban van a legtöbb bureaunak alkalmas

helyiség. A nemzet szuverénitásának? De hogy mily ellentét van épület és testület közt, arról talán jobb hallgatni. A tudománynak? Arra meg nincsen pénzünk. És ha volna pénzünk, rendelkezésre állna-e az a művész, a ki a nagyságot ezen a téren kifejezésre tudná juttatni? Mily szegény, dísztelen épület a mi toldozott-foldozott egyetemünk! Szégyene a kornak, mely toldozta-foldozta. A festőművészet terén próbáltuk fölleveníteni a történeti festést, híres, de kissé régi minták után. A dolog külföldön se sikerült, nálunk többnyire jelentéktelen, de néhány idétlen dolgot is szült. Az összes művészetek nagy forrongásban vannak, jelenleg a természet útmutatása szerint keresik a kifejezés új módjait és eszközeit, elmerülnek a kicsinynek, a részletnek tanulmányozásában, mintegy a földre szegzik tekintetüket, csak néha-néha tekintenek a magasba, érzik, sejtik, hogy ott van a nagy művészet hazája, de hitük, meggyőződésük gyöngé és ingadozó és kételkedésükben, keresésükben inkább szellemesek, mint alkotó erejük, inkább meglepnek, megdöbbenenek, mint megindítanak és fölemelnek bennünket. És ezekhez a művészekhez fordulnak a szoborbizottságok, hogy emberi nagyságot, nemzetekre kiható emberek és események emlékét művészi módon megörökítsék! Az emlékszoborláz akkor dühöng, a mikor a művészet mindentől, a mi történeti, mindentől, a mi nagy és világraszóló, minden erejével húzódozik, tartózkodik.

Ez a jóformán általános kór minden országban más-más alakot ölt, annak sajátos körülményeihez képest. Magyarországon a szoborjárvány még távolról sem érte el a vészes pillanatot. Nekünk szobraink egyáltalán nem voltak, szobrászaink is alig és már a nemzeti, a hazafiúi szempont is megköveteli, hogy emlékeztessük ily módon is az élő nemzedéket a multak nagyjaira. Nem is kicsinyeskedem, nem mondom, hogy terjeszszük inkább nagy íróink műveit olcsó kiadásokban, írjunk nagy embereinkről, jó, egyszerű és olcsó műveket, melyek többet mondanak róluk, mint bronzatillájuk és csizmájuk — ezek híg, olcsó frázisok, melyek az egyik kulturai feladatról elterelik a figyelmünket, a nélkül, hogy a másikat megoldanak. Egyébiránt kár okoskodni. Tény az, hogy szobraink nincsenek, vagy nem rég még nem voltak, és a hazafiúi, meg a művészetfejlesztő szempont, de a külföld példája is érthetővé teszi, ha szobrok felállítása körül buzgókodunk. A helyzet most az, hogy óriási feladatokat tűztünk ki művészetünknek. A második Vörösmarty szoborpályázat most zajlott le eredménytelenül és a második

Erzsébet szobor-pályázat most hívja sorompóba művészeinket. Az Andrássy szobor az öntőben van, a nagy millenniumi emlék oda készül, a Kossuth-mauzoleum épül, a szabadság-szobor- és a Kossuth-émlék-pályázatot sem fogják örökre halogathatni. És mit tapasztalunk? Nemcsak hogy művészeink bizony nem állnak a technikai készségnek azon a fokán, mint a külföld, de nem is állhatnak; nemcsak hogy ők is a genre felé hajlanak, mint a külföldiek, és általában kevés bennük a monumentális érzés; egy további nagy baj az, hogy kevés kivétellel nem tudják, nem értik meg, mit kívánunk tőlük. A monumentális szobor nem tisztán artisztikus feladat, mint nem az a történeti regény, vagy a történeti dráma, kép stb. Ide nagy tanulmány kell, nemcsak kosztüm dolgában; ide érzés kell, még pedig nem pusztán artisztikus érzés, ide gondolat kell, nem elvont gondolat, az igaz, de a mely a tudástól és érzéstől megtermékenyült és az illető művészet kifejező eszközei számára hozzáférhető. A művészek pedig elkülönülnek tőlünk, külön gondolat- és érzésvilágban élnek, nem értenek meg bennünket, nem tudják, mit kívánunk tőlünk. Nem korholom őket érte, gyönyörködöm, ha lehet, alkotásaikban, beleélem magamat az ő lelkükbe, az ő szemükkel nézem a világot, az ő érzésükkel érzem, de a mi az ő terükön annyira segíti és emeli őket, ugyanaz megnehezíti, hogy azoknak a feladatoknak eleget tegyenek, melyeket emlékszobrok dolgában velük szemben támasztanunk kell. Ha ezeket a műveket akarják megalkotni, akkor nekik velünk is kell élniök, a mi nemzeti életünkben részt venniök, a mi eszmevilágunkat ismerniök. Különben újra csak oly Deák Ferenceket, oly Széchenyi Istvánokat kapunk, mint az eddigieket.

Ily gondolatok bántottak Kolozsvárra utaztamban. Mit fogok tapasztalni? Régi baj új megnyilatkozását, vagy a miben hinni nem mertem, jobb fordulat kezdetét? Láttam volt a kis mintát, láttam volt a főalakot a művész műtermében, és — erősen kételkedtem.

Befejező közlemény a jövő számunkban.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

I. Szerdahelyi Kálmán.

A hatvanas években, a pesti Nemzeti Színház színpadán egy fiatal magyar színész egész nagy jelenetét a közönséghez háttal fordulva játszotta végig. Egyetlen mozdulata, arc-rándulása sem volt a közönség számára; egész lelkével, művészetének minden segédeszközével a szerepe felé fordult.

Valóságos merénylet volt ez abban az időben, amikor minden színész, — még a lázongó lelkű Coriolánus is — kötelességének tartotta, hogy lojálisan a lámpák elé pattanjon és onnan deklamálja belé a közönségbe mondókáját. Ám a merénylet sikerült és ez időtől van helye a természetességnek a magyar színpadokon.

Ez a fiatal színész Szerdahelyi Kálmán volt.

A hatvanas években láttam őt először a debreceni színházban, ahol már mint országos hírű pesti színész vendégszerepelt — és képét ma is csak olyannak látom, amilyennek az első ragyogó benyomás rajzolta a lelkembe. A foszforeszkáló egyéniségek közül való volt, akik fényt, világosságot hoznak magukkal a színre és bármely köntösben, bármely helyen lépnek is föl, akaratlanul is a színhely és a figyelem központjává lesznek. Daliás alak, maga a megtestesült férfiszépség; klasszikus szobor, amelyből azonban tiszta értelem, szinte tikkasztó rajongás és búbajos kedély sugárzott ki. De legcsodálatosabb a hangja, ez a puha, hajlékony, csengő ezüst-szál, amely észrevétlenül

behálózta a szíveket és fogva tartotta mindörökre. Lány tenorhang, de a közvetlenség szívet-megejtő zománcával és az igaz férfierély sötét alapszínével.

Mindez a természet adománya volt, de Szerdahelyi Kálmán becsületesen sáfárkodott velök és a Művészetnek szentelte mindama kincseket, amiket a Természet bízott reája. Művész volt, de nem a mai, hivatalos órákba redukált művészekből való, akik büszkék arra, hogyha «dolguk» végeztével turfon, társaságban, kaszinóban elleplezhetik kiváltságos hivatásukat. Ő művész volt, lénye minden porcikájában, élete minden pillanatában. Mérhetlen ambíciója nem a népszerűséget, a nagy fizetéseket, az előkelő összeköttetéseket ostromolta, hanem igaz művészete egyetlen terrénútmát: a színpadot. Meggyőződése volt, hogy a színészt nem elégítheti ki egy szerepkör, ha még oly virtuózzá válik is benne és a művészet nem tűri a gyárias munkabeosztás lenyügöző korlátait. Igaz hódításnak csak azt nevezte, ha egy újabb szerepkört hódíthatott meg művészetének.

Ime néhány példa az ő nagy ambíciója jellemzésére.

A «Tartuffe»-re készültek a Nemzeti Színházban és Szerdahelyi Kálmán egyszerre két szerepet tanult meg belőle: Tartuffe-öt és Orgon-t. Első este Tartuffe-öt játszotta el, rá harmad napra pedig Orgon-t. Pedig nála minden új szerep egy különösebb új fáradságot is jelentett. Ő ugyanis minden új szerepet önkezével másolt le magának. Megkérdeztem tőle, hogy miért teszi és ő így felelt:

— Igaz, hogy a másolás nagy gyötrelem, de ebben a gyötrelemben ismerem meg legjobban a szerepem lelkét!

... Egyszer pedig Hajós, a híres tenorista énekelte Edgárdot «Lucia»-ban a Nemzeti Színházban. Hangja gyönyörű volt, de a játéka annál borzasztóbb és Szerdahelyi kezét tördelve nézte a próbákon meghalási jelenetét. Szegény tenoristát hiába oktatta, az úgy döfte magába a tört és úgy rogyott össze, mint mikor egy pléh-katonát dönt föl a gyerek. Biztos, hogy ezt a meghalást kikacagják!

— No megállj, — gondolta Szerdahelyi elkeseredve — hiszen majd csinálod te ezt természetesebben is!

Előadás estéjén kóristának öltözött és a nagy Szerdahelyi, a Nemzeti Színház első dísze, odaállott a többi kóristák sorába. Mikor aztán elkövetkezett a meghalási jelenet, odaugrott és odasúgta:

— Meghalsz, nyomorúlt!

Mellbe dőfte, a lábával gáncsot vetett neki; a következő pillanatban a tenorista a földön fetrengett és a közönség borzadva nézte szörnyű halálos kínjait...

Egyszer elhatározta, hogy az operában is megpróbálkozik. Figaro szerepét énekelte el Debrecenben. De nem is jutott tovább ez egy kísérletnél. Megbukott vele. Különben bátran elmondhatom, hogy ez volt az egyetlen alkalom, amikor Szerdahelyi szerepét éneklően mondta el...

Mikor én kollégája lettem a Nemzeti Színházban, már akkor Szerdahelyi boldog férj volt és mintaszerű családi életet élt Prielle Kornéliával. Házasságuk története maga is jellemző történet. Tudvalévő, hogy már negyvennyolcban közös házasságot éltek — rövid ideig. Mint a Nemzeti Színház nagy művészei találkoztak újra. Most már az első szerelem emlékein kívül egymás művészetének kölcsönös csodálata is egybefűzte őket.

Valóban, sohasem láttam még összeillőbb párt Prielle Kornéliánál és Szerdahelyinél a szépség, szellem és jószág harmóniájában. Prielle Kornélia óriási színészi skálát futott be egész mostanig, amaz időtől, amikor népszínmű-énekesnő volt a Nemzeti Színházban. Mindig csodálom őstalantumát, de mindig látom művészetében a Szerdahelyi művészetét is.

Bátran elmondhatom, hogy Szerdahelyi tanította meg előben a magyar színészeket a természetes beszédre. Addig a beszédet nem ismerték a magyar színpadon, csak az éneklő, pátoszos szavalást, amelytől legnagyobb színészeink sem tudtak szabadulni. De aztán az is igaz, hogy Szerdahelyi volt első színészünk, akinek műveltsége nyugateurópai színvonalon állott. Sokat tanult, utazott és frissen, a maguk hazájában ismerkedett meg a külföld nevezetesebb művészi mozgalmaival.

Feuillet és Sardou műveinek ő volt az első közvetítője a Nemzeti színházban, aminthogy ő volt a francia szellemnek leghivatottabb tolmácsa mindmáig. Én láttam kora minden nagy bonvivantját, de hozzája mérhető egy sem akadt. Sem a francia Delhonné, sem a bécsi Fichtner, sem a lipcsei Carl Mittel. Talán Ando, Duse partnere közelítette meg őt leginkább. Csakhogy Ando kistermetű, jelentéktelen külsejű ember, Szerdahelyi pedig maga Adonis volt!

Élete utolsó esztendejében neki is kijutott az apostolok keserűségéből. A «Fernande» került színre 1871-ben és premièr után a «Hon» és a «Fővárosi Lapok» így kezdték referádájukat:

— Hol volt Thaisz rendőrkapitány, hogy ezt az erkölcstelenséget megengedte?

Akkor még a «Fernande»-t is erkölcstelennek találták, mert félvilági hölgyek szerepelnek benne. Hiába kelt Asbóth János a «Pester Lloyd»-ban a darab védelmére; a «Fernande»-t be kellett szüntetni. Most újból játszsák a Nemzeti színházban és a közönség erkölcsi érzése egy csöppet sem botránkozik meg rajta. Amit Asbóth János nem tudott megértetni az ő bölcs érveivel, azt megtette érvek nélkül a — Vígyszínház. Ennek a repertoárja megtanította a közönséget, hogy a «Fernande» valóságos erkölcsh-dráma.

Ez az ember, aki a színpadon mindenkit megbűvölt meleg kedélyével, az életben sem lehetett más, mint arany-szívű ember. Jótékonyága szinte a könnyelműségbe csapott már és konyhájából naponta részesedtek a szegények.

Csak egyben volt kíméletlen: az élcelésben. Mindig és mindenben élcelődött és az élcelődők szokása szerint nem tudta megbocsájtani másnak a viccet.

Egyszer, Párisból hazatérve, nagy diadallal mutatta nekem új arany óráját.

— Nézze csak, micsoda egy órát vettem! Kiüti a fertályokat.

— Ez semmi! — mondtam én. — Az én óráim még nagyobbakat tud ütni!

— No, azt már magam is szeretném látni! — felelte ő kétkedve.

Odatartotta kíváncsian a fülét az órához és én ebben a pillanatban gyöngéden fejbe kóllintottam ezüst hagymámmal. Oly éktelen dühre fakadt e tréfámért, hogy a Rókusig kergetett a botjával. Meg akart verni. Akkor nála étkeztem és Prielle Kornéliának feltűnt, hogy milyen némán vagyunk az ebédnél. Aggódva mondta:

— Ej, hisz nem fájhat valami nagyon?

— Az ütés nem, de a — vicce igen! — felelte Szerdahelyi.

Egyszer még a feleségét is, akit annyira imádott, kiviccelte:

— Az én feleségem olyan sovány, hogy ha ráül egy kétgarasosra, még mindig kilátszik alóla — egy garas.

Pedig Prielle Kornélia nemcsak felesége, hanem egyedüli méltó partnere is a színpadon. Szerepeiket mindig odahaza tanulták össze és az előadásra a saját bútorikat vitette a színpadra en költségén. Így persze az otthoniasság légköre vette körül őket a színpadon és oly biztonsággal, oly elfogulatlanul játszottak, ahogy az ember csak a saját megszokott fészkeiben tud mozogni.

Erőtelmes, délceg férfi volt és mégis halálosan beteg. Egy-egy nagy alakítása után mi csak kipirult arcát, ragyogó szemeit láttuk, de ő érezte, hogy mily örülten zakatol odabenn a beteg szív, örökké azzal ijesztve, hogy egyszer csak megáll működése. A «Közönyt közönnyel» előadása után elragadtatva mondtuk neki:

— Ilyen nagy sohasem volt még!

Ő sápadt mosolygással felelte:

— Kell is! Hisz ez volt a hatyudalom!

Tréfának vettük ezt a hatalmas ember ajkáról. Hiszen arca, alakja az örök ifjúságot, a szépséget, az életet hirdette és — negyvennégy éves volt mindössze. Ám az orvos Nagy-Bányára küldte pihenni és Szerdahelyi szót fogadott az orvosának: ott a csöndes bércek között örök pihenésre tért, amelyből nincs föltámadás, csak ha a magamfajta epigón itt a kandalló parazsa mellett, mélézó szivarfüstben, kegyeletes szívvel és könnyes szemmel próbálja fölidézni ragyogó emlékezetét.

ÖNKRITIKÁK.

Rákosi Viktor

(összes munkáiról.)

I.

Levél a szerkesztőhöz.

Kedves barátom! A multkor beteg voltam és befeküdtem egy remek kórházba, mely kint, a városon kívül, a Zugliget torkában fekszik. De nem olyan messze az élettől, hogy a zaja oda ne hallatszanék. Szobám ablakából láttam néhány templomot, egy kaszárnyát és a parlament tetejét. Egész nap bizonyos tompa dübörgés hatolt hozzám a város felől. Este pedig, mikor megszűnt a lázas munka átsűrődött lármája, a város fölött megjelent az ezer meg ezer lángnak az égről visszaverődő fénye, mint ezüstpára, talán mint a pihenésre tért szegény emberek illuziója, reménykedése, mely álmaikban lebegett fölöttük. S mikor ezt néztem, megcsendült a kórház harangja Ave Mariára, amire a szomszédos női kórteremből az áhítatos imádság zümmögése következett. . . . Itt, a szenvedők közt eltöltött számos napok alatt, különösen intenzíve működött az agyvelőm, s a mult, jelen és jövő képeit szövögette össze, sebes munkával. . . A csöndes semmittevésben, fehér turbánba kötött fejemet a diván kemény párnájára hajtva, elrajzoltak előttem az alakok, melyek valaha fehér papírra vetett, fekete betűimből életre keltek. . . És különösen most, mikor összegyűjtött munkáimból újabb négy kötet készül megjelenni, sokszor eszembe jut a kérdés, hogy mely alakjaimat szeretem legjobban és mely munkáimon dolgoztam a legnagyobb passzióval? Hát erre nehéz megfelelni. Mert hát dilemma előtt áll az ember, mint Pókainé. Egyre biztosan meg tudok felelni: egyetlen munkámat se éreztem át írásközben annyira, mint az *El nem ult Harangok*-at. Az igaz, hogy a terve nyolc évig megvolt a fejemben. Ahányszor Erdélyben jártam, mindig jegyzeteket csináltam hozzá. Kocsin kimentem a legelhagyottabb református parókiákra s ott a pap mindennapi életét megfigyeltem; laktam düledező havasi csár-

dákban, s este a tűz körül tejes puliszkát ettem fél vad pásztorokkal; elmentem Nagy-Szebenbe, az oláh memorandisták első gyűlésére; ott voltam ugyanezen memorandisták pörén, Kolozsvárott. Hollandiai utazásomat arra használtam fel, hogy tanulmányozzam az utrechti magyar teologusok életét — szóval dokumentumokat gyűjtöttem. S mikor ezzel készen voltam, egy őszi este neki ültem és hozzá fogtam a megíráshoz. Bevallom őszintén, hogy ez idő alatt fizikailag szenvedtem. Ahányszor egy csomót megírtam belőle, fejfájást és szívdobogást kaptam. Elgyengültem, mintha a kezem alatt megelevenedett alakokba a tulajdon véreimet öntöttem volna át. S mikor hősöm, Simándy tragikai szenvedései megkezdődtek, a szó-szoros értelmében fájdalmasan lihegtem az őt sújtó csapások alatt. Mintha egy fölsőbb lény diktálta volna nekem e munkát s én magam csak gépies eszköz lettem volna. Éreztem, hogy rettentő sötét, de nem tudtam rajta változtatni. Néha megdöbbenve elhajítottam a tollat, s napokig nem foglalkoztam vele. De mikor újra beleütöttem a tintába: a Golgota élesen megjelent előttem, melyet hősömnek végig kellett járnia. Ezen nem lehetett változtatni. Anynyira tisztán láttam, hogy regényemnek záró jelenete hat év óta készen hevert a fiókomban. Sok szívet elszomorítottam, különösen női szívet, tudom, a hozzám intézett levelekből, de hiába, nekem le kell írnom azt, amit igazságnak tartok, különben megbecsteleníteném a tollamat. A szépirodalom nem politika, a szépirodalomban nem lehet paktumokat kötni és koncessziókat tenni, a szépirodalom nem az exigenciák tudománya, hanem az igazságnak művészi formában való keresése, vagy hirdetése.

Képzeltetik, hogy szeretem ezt a munkámat, mikor a gondolkozásnak és a munkának annyi verejtékébe került. Nem hiszem, hogy még egy ilyent irjak életemben.

Igaz barátod

Rákosi Viktor.

Herczeg új darabja.

Irta: A. Z.

Azok, akik vállveregető buzditással, mély gondolkozást sejtető komoly intelmekkel, vagy régi keletűnek látszó kicsinyléssel tették teljessé Herczeg új darabjának sikerét — mert Budapesten teljes siker az ellenzéki szellem valamelyes megnyilvánulása nélkül nem képzelhető — a dramaturgiai kellékek nagy lomtárából ez alkalommal csak két kifogást kerestek elő, de ez a két kifogás elég volt ahhoz, hogy a «Kéz kezét mos» elmésége ellen, ha nem is épen diadallal, de bizonyos eredménnyel hadakozhassanak.

A szóban forgó két kifogást régóta és gyakran hallani, a legtöbbször olyankor, ha egy darab a szokottnál nagyobb vihart arat. Olyan ez a két kifogás, mint két kipróbált alabárd, a melyek a modern hadviselésben nem éppen célszerű szerzőszámok, de súlyosságukkal valamelyest ma is pótolják a komolyabb fegyvert.

Az egyik kifogás így üt: Herczeg új darabja rossz, mert nem *secundum regulas artis* készült, a minek legfőbb bizonyítéka az, hogy alig van cselekvése.

A másik kifogás így vág: Herczeg új darabja nem mond semmit, mert a «protekció»-nak nevezett társadalmi kérdéssel foglalkozván, csak azt mutatja meg a nézőnek, amit a néző már eddig is tudott, ellenben nem mondja meg, nem tanítja ki a nézőt, hogy miképpen szabadulhatnának meg ettől a protekciónak nevezett nyavalyától.

A szerző ezekre a kifogásokra ilyenformán felelhetne:

— Ha csak ez a baj, úgy hála Istennek, semmi baj. Mert hogy a «Kéz kezét mos» című darabnak kevés a «cselekvés»-e, ezt nemcsak a tudós urak tudják, hanem tudom én is, és láthatja, ha nem vak, minden gymnazista. Csakhogy én ezzel kevesebbet törődtem, mint a tudós urak, és szándékosan, amint hogy a tiszteletreméltó és nagytekintélyű cselekvéssel nem igen törődtek azok a jeles külföldi kollégáim se, akik valamely társadalmi betegség rajzát választották penzumul, s akik ebbeli színpadi kísérleteikkel igen nagy sikerekre tettek szert. És talán nem véletlen, hogy például Levedan «Le vieux marcheur»-jének és Capus «Pénzt vagy életet» című vígjátékának is alig van, vagy ha úgy tetszik: egyáltalán nincs cselekvése. Mert az e nemű rajz és a cselekvés szinte össze-

férhetetlenek. Két-három ember történetében, és bonyodalmas, ágas-bogas történetében mutatni be az egész társadalom közös betegségét: hazudozások nélkül merőben lehetetlenség. Aki efféle társadalmi rajzra vállalkozik, annak, ha igaz és művészi akar lenni, csak képekben lehet bemutatnia az ostorozni kívánt immoralitást, következésképpen a művésznak ilyenkor le kell mondania mesélő, bonyodalmakat szövő, és nagy összeközléseket kereső hajlandóságairól, mert mindez elvezetné tárgyától, megrontaná műve egységességét vagy hamissá tenné képeit. Ilyenkor a drámaírónak be kell érnie azzal, hogy képei közt összefüggést alkosson, azonagy szállal, mely mindegyik képet összekösse a csomóval, a témával. Hogy ez a módszer sikerrel helyettesítheti a cselekvést, s kielégítheti a néző érdeklődését, erre már sok a példa. Pailleron «Unatkozó világ»-ának is alig van cselekvése, s hogy ez a vígjáték egyike a legjobb színdaraboknak, a melyeket száz év óta írtak, és hogy ez a vígjáték minden tekintetben százszor többet ér, mint akárhány «jól csinált», cselekvésben bővelkedő színdarab: ebben jóhiszemű ember immár nem kételkedik.

Az se baj, hogy a «Kéz kezét mos» nem tanítja ki a nézőt, mit kellene kitalálni a protekciónak nevezett betegség ellen. Ez nem a művész, hanem a szociológus feladata. A művészet mindig, minden időben megelégedett azzal, hogy tükröztesse az életet, olyan világításban, a minőben a művész látta, olyan tanulságokkal, amelyek reprodukálták a művésznak a bemutatott életjelenségekkel szemben való gondolatait és érzéseit. Beérte az «Ismerd meg tenmagadat» eszközeivel való javítással, a ferdeségek és bűnök ostorozásával, de programot, politikai és társadalmi útmutatásokat nem adott. És helyesen, mert a művészet és apostolkodás két különböző dolog. Régebben soha se voltak, ma elvétve akadnak művészek, akik apostoloknak is feltolják magukat. Ezekben az apostol mindig megrontja a művészt, ha ugyan a művészen volt valami megrontani való. De ám apostolkodják, aki erre hivatást érez magában. Hanem minden drámaírótól megkövetelni, hogy, ha tetszik neki, ha nem, folytassa, ahol Herbert Spencer elhagyta, megkövetelni tőle, hogy még a bohózatban is szociológiai tételeket bizonyítgasson, ez egy kicsit sok. És ha a kritikus valamely témáról mást gondol, mint a szerző, mást, bölcsebbet, az egész jövőre kihatót, ezt a mást ne követelje a szerzőtől, aki talán egy cseppet se hisz ebben a másban, hanem ezt a mást írja meg ő maga.

Ilyenfórmán felelhetne a szerző a vele szemben hangoztatott kifogásokra, de természetesen nem felel semmit, sőt,

meglehet, örül rajta, hogy új darabját olyan nagy gonddal kritizálták meg. Mert ez határozottan hozzá tartozik a siker teljességéhez. A budapesti közönség ugyanis egy idő óta jobban bízik az olyan színdarabban, amelyet az ujságok alaposan megrostálnak, mint abban, amelyet egyhangúan dicsérnek. Ez bizonynyal helytelenül van így, de így van, s talán nem ok nélkül.

Annyi bizonyosnak látszik, hogy a «Kéz kezét mos» közönsége egy cseppet se törődik az imént részletezett kifogásokkal. E sorok írója Herczeg új darabjának csak a negyedik előadását látta. Ez a negyedik előadás hétfői napra esett, amely meglehetősen rossz színházi nap. Mindamellett a nézőtér tele volt, s a közönség úgy viselkedett, mintha csupa jóbarátból és rokonból állott volna. Egész este nevetett és tapsolt, s meglátszott rajta, hogy érdeklődése egy percre se lankad. Aki ezt a hatást a cselekvés mindenható ereje nélkül is eléri, az nem végzett felületes munkát.

Ellenkezőleg, úgy látszik, a szerző éppen nem a könnyebbik végét fogta meg a dolognak. Igaz, hogy új darabja bohózat, de a legeslegjavából való bohózat, mely a művészi célzat előkelősége és a mélyreható megfigyelések gazdagsága dolgában túl tesz igen sok vígjátékon. Bohózat, de egyszerűsmind korep. Bohózat, mert a mese, mely az egyes képeket összeköti, nem arrogálja a realitást; nem akarja elhitetni velünk, hogy az életben is, mint e jelenetekben, mindenki mindig, mindenütt, folyton, minden órában csak protekciót keres vagy panamázik. Bohózat, mert alakjai nem komplex lények, hanem nagyon ismeretes ferdeségeket és nagyon általános immoralitásokat megtestesítő, pompás karrikaturák. De viszont tartalmasság, a képek életigazsága, a jelenetek elevensége és elméssége dolgában csak igen-igen kevés vígjáték vetekedhetik ezzel a bohózattal, s a rendkívül művészi igazsággal kreált karrikaturák sokkal többet mondanak, jóval nagyobb jellemző erőről tanuskodnak és hasonlíthatatlanul finomabb rajzot mutatnak, mint azok a «hús és vér» Jancsik és Pannik, urambátyámok és asszonynének, vagy grófok és bárónék, a kik vígjáték-irodalmunk egy nagy kontingensét benépesítik. Találkozott komoly bíráló, aki rovására írta a szerzőnek, hogy a fantasztikus bohózat-alakok a vígjáték tónusában beszélnek, nagyon sok elmésséget mondanak és kedvességükkel túlságosan vidámnak tüntetik fel azt a világot, a melynek láttára meg kellene döbbennünk. Ezt tévedésnek tartjuk. A szerző sokkal tisztábban fejezi ki mondanivalóját és sokkal markánsabban jellemzi a keményen megtámadott általános immoralitást, semhogy a kellemes forma a nézőt megtéveszthetné: a tartalom oly világos,

hogy az előadás kedvessége a kimondott igazságok keserűségét nem enyhíti, s a tanulságon nem változtat. A szatirikusnak okvetlenül morózusnak, haragvónak és gorombának kellene lennie? Ez babona. Ha valaki a szatirikus erejét az előkelő egyéniség és az elmés causeur szeretetreméltóságával és vonzó erejével egyesíti, annál jobb, mert annál nagyobb lesz a közönsége és a hatása. Inkább megfordíthatnók e tételt. Herczeg írói egyéniségének fejlődésére, gazdagodására jellemző, hogy soha se kereste oly kevéssé a jelenségek derűsebb elementumait, mint ebben az új darabjában. Iróniája soha se hatolt mélyebbre, a megfigyelő keserűségeit soha se titkolta ily kevéssé, nyiltabban és élesebben soha se mondta el meggyőződését. Szókimondás dolgában a «Kéz kezét mos» meglehetősen páratlanul áll az újabb magyar irodalomban. Társadalmunknak, valamennyi osztálynak, egész világunknak, a «ma» tipikus alakjainak s részben még a jobbaknak is kemény, szigorú kritikája ez a könnyed, vidám hangú bohózat. Nem véletlen, hogy még szerelmesei is csupa önzés és hiúság; nem véletlen, hogy a darab előkelői is minduntalan a főhercegi jókedvet lesik; s nem véletlen, hogy a vígjáték legszimpatikusabb alakja: a komornyík, egy jól fizetett cseléd. A «Kéz kezét mos» tartalmának gazdagságával, megfigyeléseinek értékével és formájának finomságával Herczeg színmű-írói pályájának egy újabb nevezetes étape-ját jelenti, s egyben a magyar színműirodalom gondolat-világának és formáinak nem csekélynyereségét. Előadása igen jó. Csillag Teréz asszony, Hegedüs, Szerémy, Vendrei, Góth olyan együtttest produkálnak, a minőt csak a legjobb színházak. Kertész Ella asszony a színpadon való savoir vivre tudományából ma még sokat nem tud, amit nagyon közepes színésznők is tudnak, de nem közönséges tehetség, a kinek minden színpadi ambíciója jogosnak tűnik fel.

MAGYAR KARDINÁLISOK. Római levél. Fölpanaszoltuk mi magyarok gyakran, hogy nincsen elég biborosunk. Most is csak egyetlen egy van, akinek befolyása sajnosan beteges állapota miatt eléggé nem érvényesül Rómában. Abban is mindnyájan megegyeztünk, hogy a pápa oldalán vannak védelmezni való érdekeink. Előre látjuk, hogy ezúttal sem kapunk új kardinálist. Az egyik jelölt nagyon fiatal, de Rómában akarják erősen. Itthon nincsenek vele megelégedve, mert kéz alatt terjesztik róla a hírt, hogy nagyon sok proselitát akarna szerezni a katholicismusnak, másrészt meg az idősebb püspököket sem akarnák megbán-

tani a majdnem legfiatalabbnak kinevezésével. Volna azonkívül két érsekünk. Komoly jelöltek. Az egyiket nem kedvelik Rómában bátór föllépéseért, s azért sem, mert csak akkor járt oda hódolatát bemutatni, amikor már sehoggy sem tudott ez elől kitérni. A másik meg annál sűrűbben jár a Vatikánba, s valószínűleg ez a baja. S Róma mind a kettő ellen bőségesen argumentálhat, mert azt a fiatal jelöltjét akarván komolyan, az utóbbiak ellen jogosan hozhatja föl azt, hogy mióta — vagy kilencszáz esztendeje — Kalocsa és Eger püspöki vagy érseki szék, alig négy-öt kardinális ült rajtuk; semmiféle hagyományról tehát nem lehet szó. Úgy állunk tehát, hogy vagy Róma jelöltje, vagy senki nem lesz magyar kardinális. Pedig kár volna belenyugodni abba, hogy csak egy magyar kardinálisunk legyen. Nincsenek-e védeni való érdekeink Rómában? Ki tudtuk-e eszközölni a görög katolikusok részére a magyar ritust? Tudtunk-e mindig olyan erélyesek lenni a magyar püspöki kinevezéseknél, hogy a kormánynak, vagy a nemzetnek nem tetsző, vagy mindkettőjük előtt ismeretlen, vagy épen nemzeti érzés hiányában szenvedő püspökjelölteknek ebbe a közjogi méltóságba való jutását meg tudtuk volna akadályozni? S hányszor döntenek ezeknél udvari, feudális és osztrák befolyások? Hiszen újjal mutogatnak olyan osztrák mágnásokra, akik képesek voltak magyar püspököket kineveztetni; hiszen a püspökjelöltek már csaknem többet forgolódnak Bécsben, mint a magyar kormány körül. Ennyi nemzeti érdekünk forog tehát kockán. De meg lesznek-e ezek védve, ha itthon a palotájában ül két, vagy három bíboros s a főrendiházban vörösposztós külön asztalkája van? Bizonyára nem. Magyarországnak Rómában kellene tartani ilyen kuriális bíborost, vagy prelátust. Az országnak annyi dús egyházi javadalma van, amilyenekkel csak az anglikánok vetekedhetnek; a pénzkérdésről tehát szó sem lehet. De ennek a főpapnak azután olyannak kellene lenni, akit itthon és Rómában is ismernek, aki a napi politikától lehetőleg távol tartja magát, azaz tisztán nemzeti politika szempontjából nézi a hazai catholicismust; akinek itthon és Rómában is van tekintélye; mert itthon mi pazarul bánunk ezzel a tekintélylyel és ennek a tekintélynek a megadásával, s így történik meg, hogy itthon tekintélyes főpapjaink a Vatikánnál semmit sem számítanak, s legfőlebb holmi diszpenzációkat vagy kitüntetések tudnak kieszközölni az illő taksa lefizetése mellett. A magyar nemzetnek illetlen képviselete többet érne vatikáni nagykövetségünkönél is, amely természetesen mindig híve közös külügyi politikánknak,

s osztrák befolyások elől nagyon nehezen zárkózik el. Bele tudnék tehát nyugodni abba, hogy ezúttal magyar kardinálissal nem örvendeztetik meg országunkat, ha meg volna ez a képviselőnk, ami érdeke a magyar püspöki karnak is, amely már az Árpádok óta nem szívesen nézte, hogy idegen befolyás ragadja el a püspöki székeket a nemzeti elem elől. Most ötvennyolcz bíboros él, tehát tizenkét hely üres. A legtöbbször megint olaszok fogják elfoglalni. A nevük mellékes, nagyon szűk kör ismeri őket, s azok közül fog kikerülni a jövő pápa. Harmincöt olasz kardinálshoz tehát megint kerül vagy tíz, lesznek negyvenöten, tehát meg van az előírás szerint a kétharmad többségük, s azt választhatják pápának, akit akarnak. Ez a pápa megint olasz lesz, mint közel négyszáz esztendő óta, s így nincs remény arra, hogy a katholicismus italiánizálása végre más irányra változzék; nemzetközi jellegre, mely jobban meg is felelne univerzális karakterének. Más nemzetek is fölpanaszolhatják tehát azt az olasz uralmat. Előbb-utóbb vége fog szakadni, amint megszűnt az, hogy századokon át tíz-húsz olasz család uralkodott az egyházon, amelyek közé csak azért kerültek újak, mert a régiek civakodtak. A családi klikk teljesen megbukott, de helyébe került a nemzeti klikk. Az uralmának megtörése annyit jelent, hogy az olasz katholicizmusból lesz igazi római, s a rómaiból egyetemes kereszténység, amelynek szakítani kell a régi római imperialismus hagyományával s a latin faj preponderáns uralmával az egyházon.

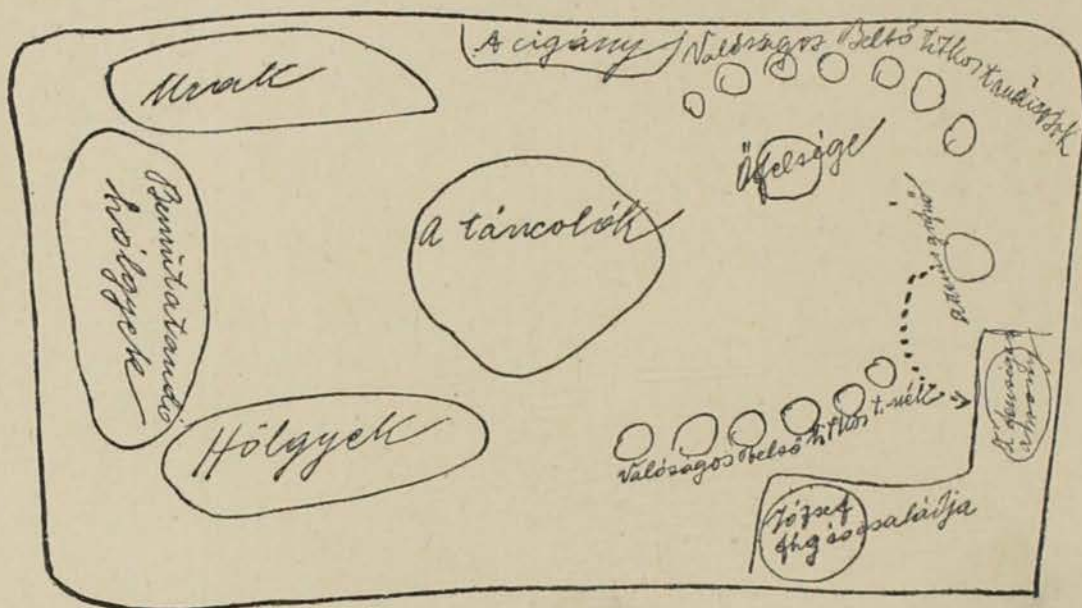
Róma, Február végén.

UDVARI BÁL — BUDÁN. Valahányszor udvari bált látok, eszembe jutnak azok a civilbe öltözött katonatisztek, lehetetlen formájú puha kalapjukkal, egyszer s mindenkorra megkötött masnijukkal és merev inexpressiblejükkel. Az ős-bécsi ízlés uralkodik itt: csupa barokk és festett cifraságok alatt csupa élvezhetetlen talmi. Mindenekelőtt is, az udvari bált vacsoraidőben tartják, de — vacsorát nem adnak. Ehelyett buffet van, amely azonban inkább népkonyhára emlékeztet. Népkonyha az udvarképes nép számára. Teás ibrikben adják kezünkbe a bouillont és zuspeizos tálakban hordják körül a hideg fölvágottat. Azonkívül van «Studentenfutter». Nagy Aufsatz-okban összekeverve malaga, mandula és egyéb déligyümölcsök. De legnevezetesebbek az udvari cukorkák, amelyekből minden jó családapa visz haza a mentéje zsebében a gyermekek számára. Ezek a cukorkák valóban gyer-

mekkori reminiscenciákat ébresztenek bennem is. Eszembe jutnak azok a piros és kék kövecskék, amelyekből templomokat és cifra pálotákat építgettem valaha. Van champagne-i is, és pedig sok. De ezt csak az ellenzéki képviselő urak isszák — hagyomány szerint. Talán hazafias gondjaikat altatgatják el; vagy talán mert így akarnak visszatéríteni valamit a civillistából. A terem beosztása körülbelül ilyen mint a hogy én a rajzképtelen női kezemmel idefirkáltam. A díszes hölgy-

seregben néha-néha áthúz egy-egy excentrikus hölgy alak, aki rikítóan zománcozott bust-jével, fájdalmasan szegényes toillettéjében idegenül, társtalanul cikázik ide-oda. Ezek a megszokás szent jogán vannak meghíva. Valaha, a jobb időkben, jogszerint hívták meg őket és most sem tudnak leszokni a megjelenésről, amikor egy-egy összetákoltt toillettért nehéz csatákat kell vívniok a szabóval . . . . Még a cotillionokról néhány szót. Az udvari cukkedlik izlése rajta van a cotillion-jelvényeken is. A jelvények oly cifrák és olcsószerűek, mint egy balkáni állam érdemrendjei, a bokréták pedig tömöttek, nehézkesek, mint egy kicsiny, tömzsi karfiol-fej. Am az udvari bál mégis a világ első mulatsága, mert középpontjában ott ragyog az az őszfejű, de délceg termetű úr, akit mert királyom, tisztelek, de, mert a legférfibb férfi — imádok. A felség — egyébként — oly jól néz ki, hogy lehetett a most februári udvari bál akármilyen szokásosan szegényes: nagy örömrünk volt — benne. Amíg a király egészséges, mellékes az is, hogy így ahogy Budapesten csinálja az udvar, nem lehet udvari politikát csinálni! Bízna csak ránk asszonyokra, meglátnák: mit tudnánk csinálni a loyalításra hajlandó magyar urakkal! ☺

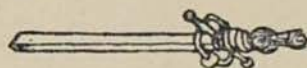
AZ UJONC-EMELÉS TITKA. Senki egy percig sem kételkedik abban, hogy a katonai javaslatból törvény lesz. Nem mintha az ellenzék meg nem tudná akadályozni, ha akarná. De nem akarja akarni. Másat akar, mint amit akarni látszik, aminthogy a katonai kormány is másért akarja az ujonc-emelést, mint amiért kéri. Ha való az, hogy a politika a valótlanságok tudománya, akkor ma a magyar politika a tudomány magaslatára emelkedett. Az ellenzéknek, mely oly ádázan küzd a katonai javaslat ellen, legfőbb óhaja, hogy a hadügyi kormány minden áron kénytelen legyen az ujonc-emelést törvényerőre emelni. Mert ettől a kénytelenségtől várja az ő nemzetiszínű búzájának megérlelését. A hadügyi kormány pedig minden bizonynyal inkább lemondana az ujonc-emelésről, semhogy azt az árat fizesse meg érte, amit fizetni fog, — ha csupán azok az okok szólnának a javaslat szükségessége mellett, amelyeket a forumon hangoztattak. Mert ezek nem mindenáron kényszerítő szükségességek. A honvédelmi minister maga konstataulta, hogy a mostani ujonclétszám megfelel a szükségletnek, sőt felesleg mutatkozik — papiroson. Ha tehát több ember van, mint amennyi kell, akkor hol van a kényszerítő szükség? Valaki, aki a kérdést gyakorlati forrásból ismeri, így magyarázta meg nekem: «Fejérváry báró ugyanakkor, mikor elismerte, hogy elméletben elég katonánk van, egy katonai titkot is fedezett fel egészen en passant. A minister 13000 emberre tette a «nem berukkolók» számát, akik október 1-én, mikor behívják őket katonának, egyszerűen nem jönnek el. Bajos elképzelni, hogy Magyarországon minden október elsején tizenháromezer húsz-huszonkétéves legény halálos betegen fekszik és többet az életben fel se kel. Hol vannak hát? Ha senkise kíváncsi, a honvédelmi minister csak nem hozakodik elő vele. Ám tudja a rutén, tót, oláh és székely ezredek tisztikara nagyon jól, mi ennek a félmagyarázatnak az egész katonai javaslatnak a nyitja. Az elhallgatott titok az, hogy van olyan magyar ezred — és nem egy, — ahol száz behívott ember közül harmincöt-negyven jelentkezik katonai szolgálatra, a többi — element Amerikába meg Romániába. Az ujonclétszám «emelésének» igazsága tehát az, hogy nem több katona kell a hadügyi kormánynak, hanem katona kell, — csakúgy mintahogy annak, aki műfogakat tétet magának, nem több fog kell, hanem fog.

Minekutána pedig addig, amíg hadseregünk van, szükségképpen katonáknak is kell lennie, azért a javaslatnak törvényerőre kell emelkednie, ha mindjárt az ellenzéknek oda kéne érte adni — borzalmas gondolat — a feketesárga nadrágzsinórt vagy pláne — még borzalmasabb gondolat! — a bajonetszíp

kétfejű sasát. De a mi ellenzékünk nem ily túlkövetelő. Ha nagyon drágán fogja adni magát, akkor kivívja a nagydob színsávjainak egyenjogusítását. Lehet azonban, hogy a kisdobbal is beéri.

Igy tehát abból a sok félrebeszélésből, ami a katonai javaslat körül folyik, még nagy örömök néznek a nemzetre. Persze ha az a Talleyrandi bölcsesség, mely szerint a beszéd arra való, hogy a gondolatainkat vele elleplezzük, nálunk rég hazugsággá nem lett volna, amennyiben, sajnos, az egész magyar parlamentnek alig van mit ellepleznie, akkor a hetek óta vajudó hegyekből egészen más valami születhetnék, mint egy-két *ridiculus mus*.

A békességet azzal az egyszerű megállapodással lehetne helyreállítani, hogy a kormány megkapja az ujonctörvényt, de ennek fejében köteles a jövőre nézve lehetetlenné tenni, hogy a mostanihoz hasonló kényszerhelyzetbe jusson. Vagyis: az ellenzéknek nemzetiszínű rézpitykék helyett azt kellene követelnie, hogy a kormány néhány száz milliányi igazi kulturális befektetéssel kimozdítsa a magyar közállapotokat abból a holt pontból, ahova a nacionalizmus parádés lován jutott. Ez legyen az ujonc-emelés ára s akkor az árral együtt a portéka is megmarad. Mert ha monumentális közmunkákkal, a keresetforrások szaporításával lehetővé teszik, hogy az emberek ne vándoroljanak ki katonaköteles korban, akkor nem kerül majd magyar kormány újból abba a kellemetlen helyzetbe, hogy az ujonc-emelés minden keserves vesszőfutásai között szavaztasson meg magának olyan katonákat, — akik nincsenek.»

ÚJ KÖLTŐK.

Jean Richepin.

1. Hulló csillagok.

Esik, esik, pásztorlányka,
Esik, esik, csöndesen.
Olyan csöndes ez az eső,
Meg nem hallja senkisé.

Esik, esik! Míg odafönt
Álmodott a magas ég:
Aranyszárnyu pille-képen
Tán egy új Nap születék.

Esik, esik! Véges-végig
A nagy égen s ködbe vesz —
Esik, esik! A nagy éjben
Csillagok esője ez!

Esik, esik! Aranypille
Libegteti szárnyait,
Földre hulló arany-hímpor
Ez a sok-sok szikra itt.

Esik, esik! Aranyporral
Magam hadd szedem tele,
Szőke hajad pásztorlányka
Hadd porozom bé vele!

2. Erdő szélén.

Én szerelmesem, ma este
Jöjj, bolyongj el messze vélem,
Majd a ház mögött mi ketten
Leülünk az erdőszélén.

Mintha minden sóhajtásuk
Muzsikába összefolyna,
Elnémulnak, amíg őket
A fehér hold megcsókolja.

Megtudod majd — suttogását
Hallgatván az esti szélnek —
Hogy a nagy fák nagy álmukban
Hangos szóval, mit beszélnek?

Nem fogunk egy szót se szólani,
Úgy ülünk ott, nagy hallgatva,
Míg az éjben elalusznak,
Amely őket elringatja.

Akkor aztán hóbortosan
Te kacagni fogsz a csenden,
Úgy kacagni, hogy a nagy fák
Fölébrednek tőle menten!

3. A rózsaszínű hajó.

Ha akarod hajóra szállok
S vidáman elhagyván a partot,
Aranyhajad hullámos árján
Az álmok édenébe tartok.

A mosolygásod lesz a lámpa,
Mely árbocunk hegyén világít,
Egy szalagod lesz majd a zászló
S a holdsugár e puha váll itt!

Leng a ruhád az esti szélben
S duzzad, dagad, mint a vitorla
S mikor a tenger elsötétül
Csillaghelyett szemedragyogna.

Étel, ital annyi van vélünk
Amennyi kell az útra nekünk,
Hiszen mi csókkal s dallal élünk
S örökké tart a részegségünk.

Míg, nem tudom hol, messze,
messze,

A hullámok majd partra vetnek,
Kék ég alatt, álom-virágos
Partjára a tündérszigetnek.

Fordította : Heltai Jenő.

Gorkij Maxim.

Markó halász.

A legszebb sellő ott uszott
A partnál hajnalonta
És egyszer egy hálóban ott
Hajh, úgy került hurokra.

Hőkölt a sok halász legény,
Csak Markó húzta partra :
«Enyém vagy kincsem, az
enyém,
Akarva, nem akarva!»

Vergődött ide és oda
A habok síma lánya,
De zöld szemének mosolya
Úgy villant, kéjt kínálva.

Ölelte estig a legény,
Súgván a holtomiglant —
De hogy nem bírta már
szegény,
A sellő tova illant . . .

Parthosszat Markó szertejár
S nyomoz, les izgatottan . . .
«Óh hol van?» — hajtja —
és az ár
Úgy zsong rá vissza : hol van?!

Markó fölordít : «Azt te mondd :
Te loptad vissza tőlem!»
És az örvénybe — a bolond —
Úgy ugrik vakmerően.

Az örvény habzó peremén
A sellő föl s lelibben . . .
Markó biz' ott lenn halt
szegény,
De él, él dalban itt fenn! . . .

. . . Ti röghöz rögzött józanok,
Ezt lelketek nem érti . . .
Óh sohsem is fog rólatok
Költő regét regélni.

Fordította : Telekes Béla.

Ottó élete és halála.

Írta: Ambrus Zoltán.

Nálunk, a külső városban, csütörtökön és pénteken szeretnek meghalni az emberek, hogy vasárnap lehessen a temetés. Mert a vasárnap munkaszünetje épp úgy hozzá tartozik a temetés díszéhez, mint a fáklyafény meg a muzsika. Mit ér a leggyönyörűbb temetés is, ha nincsen közönsége?

És pénteken egész tolakodás van, hogy ki haljon meg előbb. A legügyesebbek úgy intézik a dolgot, hogy az ő temetésükre vasárnap délután háromkor vagy négykor kerüljön a sor. Ezek a gála-temetések.

Ilyenkor a gyászoló gyülekezet megszaporodik a kiránduló közönséggel. A halottat, a többi szobaúr kívánságára, leviszik a lakásából az utcára, ha lehet: a Kálvária-térre; s mialatt a kíséret átlépked a síneken, a villamos illedelmesen várakozik. A pap jön, lát és győz; aztán Szent-Mihály lova megindul a kőbányai temető felé. A gyászoló gyülekezet gyalog követi; az egyleti omnibusz csak a dekórum kedvéért bukdácsol a menet után. De a halottas kocsí mellett fáklyások lépdelnek, s odább a veteránok zenekara Dom Sebastian gyász-indulóját fújja.

Némelyik halottnak a kedves nótáit is eljátszszák. Végre elérte, hogy egyszer kimulathatja magát.

Az emberek különböző okokból halnak meg. A legtöbben pusztá kénytelenégből. Nálunk, a külső városban, nem így van. Nálunk sokan azért halnak meg, mert nem tudnak okosabbat tenni; mások időtöltésből, a legtöbben a szép temetésért.

A halál egy ünnepélyt ígér nekik, a melynél ők a fő-személyek, nagy sokadalmat, bámuló közönséget, fáklyát és zeneszót; s mindezt az ő tiszteletükre. És a halál becsületes ficzkó, a ki megtartja a szavát. A szép temetés olyan öröm, a melyre bizton számíthatnak, ha az egyletben pontosan fizetik a tagdíjakat. Azért mennek oly boldogan a temetésekre, mert bizonyosak benne, hogy annak idején ők is számíthatnak erre az ünneplésre.

A temetés az egész külső város öröme. Az esküvő már csak kevesek mulatsága, mert az esküvő drága. A vőfélyek sokat esznek, s a kétlovas komfortáblík megfizettetik azt az időt is, a mikor az ember nem ül a kocsiban. Az esküvőt rendesen egy-egy könnyelmű pillanat s nevezetesen: nagyobb fokú heveny alkoholmérgezés szokta megelőzni a vőlegény részéről. Aztán az esküvőben csak az ér valamit, hogy az új pár lefotografáltatja magát. A narancsvirágos menyasszony oda állítja maga elé mind az öt gyereket, a vőlegény a helyzethez illő tisztos ábrázatot vág, s a masina egy pillanat alatt megörökíti a menyasszonyi fátyolt, a narancsvirágot és az egész családot.

Az esküvő inkább csak a gyerekek egy nagyobb-szabású karácsonya, s az élet három nagy momentuma közül egyes-egyedül a temetés az, a melynek ünneplését át szokás adni a nagy nyilvánosságnak. Mert ha az esküvő ritka és szűkkörű, a születések dolgában már éppen a legnagyobb homály szokott uralkodni.

Mi például azt hittük, hogy Ottó a negyedik emeleten lakó esztergályos-legénynek a fia. Ez a hiedelem nem volt minden alap nélkül való, de kiderült, hogy az esztergályos-legény nem volt Ottónak az apja, sőt kiderült az is, hogy az öreg asszony is csak mostoha anyja volt Ottónak. Ottó úgy maradt rá az elsőtől, a ki nem tudni honnan hozta.

Igen hamar készen leszek Ottó életének az elbeszélésével. Mint nálunk, a külső városban már egyáltalán szokás, Ottó is csak a halálával tett szert némelyes nevezetességre.

Nem rajta mult szegényen, hogy nem sikerült az élet szinpadán feltűnést keltenie. A házban kikötött minden cseléddel s igen rossz fiú hírében állott. De ezen a módon a mi tájékunkon bajos érvényesülni.

Nem csak feltűnnie, megélnie sem sikerült. Az úrias néven kívül fölötte keveset örökölt a földi jókból. Télen-nyáron egy szál zeke volt rajta, s ez a vékony zeke addig járt az iskolába, míg egyszer alaposan átjárta az északi szél.

Még akkor is hallgatott róla a krónika, mikor már deliriumban feküdt a szobájukban. Életének erről az utolsó és rövid időszakáról csak egy incidens került nyilvánosságra. A doktort elhívták, de a háznépnek munkára kellett menni, s Ottót egyszerűen becsukták fantazmagóriáival. A doktor eljött, de nem tudott a beteghez bemenni.

Az egyleti doktor úr haragját nem irom le, tessék elképzelni. Mikor újra előkerült, Ottó már csak hébe-hóba volt rongyos kis eszméleténél, s egy született meztlábás

makacsságával vonakodott a doktor úr kérdéseire értelmes feleleteket adni. A doktor úr úgy találta, hogy Ottó aligha tagja a nemzeti kaszinónak, s azzal fenyegetőzött, hogy ha meg nem embereli magát, a tettelegesség mezején lesz kénytelen találkozni vele. Minthogy fenyegetését nem váltotta be, az incidens nem keltett semmi szenzációt, s azóta már elfelejtődött volna, ha Ottó véletlenül meggyógyul.

Ottó azonban oly engedetlen és rossz fiú volt, hogy meghalt. Gyertyákat gyújtottak meg mellette, a ház összes asszonyai bementek hozzá, egyszerre mindenki róla kezdett beszélni. Ottó meghalt.

És itt kezdődik az ő históriájának nevezetesebbik része.

Egyszerre nyilvánvalóvá lett, hogy Ottó a legszebb halott a világon. Sőt kitudódott az is, hogy életében is nagyon szép fiú volt. Szép, jó és barátságos fiú. Mindenki tudott valami kis történetet, mely kétségtelenné tette, hogy Ottó maga volt a szivesség és az előzékenység. Ottó egyszerre barátja lett mindazoknak, a kik nemrégiben még pofonokat ígértek neki.

A látogatók egymásnak adták a kilincset, s megegyeztek benne, hogy Ottót szépen kell eltemetni. Előbb csak a negyedik emeleten beszéltek róla, de másnap már az egész ház tele volt életének és halálának apró körülményeivel. S az egész ház előre örült a szép temetésnek.

Mindenki hálás volt iránta, hogy oly jó volt s lehetővé tett egy újabb megható ünnepélyt. A negyedik emeletől a pinczelakásokig mindenki büszke volt a ház halottjára.

A temetés délelőttjén Ottó oly nagy emberré vált, a milyen észrevétlen, üldözött kis lény volt világéletében. Ottó soha, lázas álmaiban sem ábrándozhatott ekkora világhirről.

Vasárnap délután, fáklyafény mellett temették el; a veteránok Dom Sebastian gyászindulóját fújták s az egész ház kikisértte a koporsóját. Egy babvirágos ruhájú úri asszonyka, a harmadik emeleti órás felesége, a ki sokszor leküldötte a kis fiút a fűszereshez, meg is siratta.

Ó, hogy bámult volna a szegény Ottó, ha véletlenül, mint Dom Sebastian a tulajdon gyászszertartását, megláthatja vala ezt a temetést! De az egyetlen jóról, a mely vele történt, az első jóról, a melyet irigyeltek tőle, nem is álmódott soha.

Egy kereskedő naplója.

Nem hiába esett el szegény apám a kápolnai csatában, forradalmár vagyok én, a fia is. Elég jó nevem van, de ha megtudják a börzén, legott keresztet fognak rám vetni. Egy kereskedő, aki nyilvános naplót vezet: — ilyet ki hallott? Bolond, vagy zsurnaliszta, aki a dolgait kivitte, akadt már. De egyszerű kalmárember, aki dobra veri titkait, soha. Mi üzerek zárkózott életet élünk. Nekünk is megvan a magunk lirája: az üzleti napló. Fehér lapjai a féltéstől nekifakulnak, mihelyt más szeretőt is tartunk. És gyűrötten is berzenkednek, ha titkait kifecseggük. De mind hasztalan. A forradalom gyermeke én, mit tehessek róla. Olyan bolond, mint az apám, nem vagyok, hogy meghaljak. De már olyan ridegen üzletszerű se, hogy a szájam néha el ne járjon. Eleget vártam, hogy az ország dolgaiban kérdezzenek meg bennünket is, hozzáértőket. Nem tették. Hát felelek most kérdés nélkül. Az apám, igaz, a naplóját még *Journalnak* hívta. És kezdte más, megbízható ismerős hiján az Isten nevében. Nekem a jó öreg kicsit már ködös. Azt se tudom, kinek a nevében kezdem. Csak azt mondaná meg valaki, jól fogom-e végezni?

Annyi szent, hogy a gyárosok országos szövetségét szeretem. Akik alkotják, kínálják a szobrászokat, hogy róluk mintázzák a paradoxont, ha egyszer kőbe akarnák vésni valamelyik szűz közterünk számára. Egyenkint csupa milliomos, aki nem is szeret a nyaralójában fogadni, mert nincs künn mind az ezüst és nem lehet aranytányéron tálalni: — és mégis a magyar nagyipar koldusszegény. Senki meg ne orroljon, de azt tartom, e jó urak sajnálják a millióikat a gyáraiktól. Bizony Isten. Próbálom megoldani a kérdést és azt mondom, a baj ott van, hogy a magyar gyárosok jobbára dúsgazdag földesurak, de szegény iparosok. A nagy tanyákon

van kastély, park, kincses instrukció, növényben, állatban csupa dísz, versenyparipa és isten bocsáss! — lawn tenisz: — de az egyazon urak gyáraiban a kémény füsttelen és a kazán holthideg. Nem tiszta munka nálunk a nagyipar. Az üzöit szertelen emészti az agrárbecsvágy. Az agrárkirályok tudnak tiszta urak lenni, a gyárfenségek sajnos, nem akarnak pusztá iparosoknak megmaradni. Csirák az istenadták. Az egyik oldalán az arcuk agrárnaptól bronzos, a másikon inségtől sápadt. Én nem hiszem már egyetlen szavukat se. A héten jártak a minisztereknél és bedöngették az ajtaikat inségmunkáért és sok órás alkujukból több órát az foglalt le, hogy valahogy kifele a kormány be ne vallja az állami támogatást. Hát persze így beszélnek az oligarchák: A pénzügyminiszter reszkető fejjel ráintette, hogy helyes és tüstént leírt az adófelügyelőségnek, hogy ezekkel az emberekkel végezzen. De okosan tette!

Hála istennek, hogy ott lehettem az egyik bús panaszkodónak a minapi zsurján. Engem innentúl már úgy se hírnak többet. Jó kis börze volt a kis szalonban: cukorkontingenst és szeszkontingenst adogattak el egymásnak millió koronákban szemérmes zsidók és őszinte keresztények. A keresztények az üzletiekben őszinték, mert mernek sokat kérni a zsidóktól. És ez utóbb nevezettek, mert szemérmesek, nem merik, nem is tudják megtagadni. Ezért is ezen a téren nagy a testvériség. Az egyik agrárius még azt is mondta, hogy ő már valósággal szociálista, ámbár türhetetlen, hogy olyan olcsó a gabona. Egy másik úr, aki munkásingeket gyárt, úgy vélekedett, hogy az ő ipara épp attól pang, mert még mindig drága a kenyér. És ő is szociálista. És mindakettő rengeteg humanista. Egy szomorú gőzmozdító, aki az üzemet Krausz Lajos nevében a héten redukálta, vigasztalta őket: majd fordul minden, ha meg is lesz a kész kiegyezés. Csakhogy úgy fordul, hogy a magyar buza az osztrák fogyasztásnak lesz olcsó és a munkásing a magyar fogyasztásnak drága. Hát mi a kőnek veszekedtünk volna annyi ideig, ha még ennyi képtelenséget se tudnánk a

törvénykönyvünkbe írni. Félni azért nem kell éppen túlságosan. Ausztriában is remélik, hogy ez az utolsó kiegyezés. Van ennek a jószimatú emberek szemében egy csalhatatlan jele. Ausztria államosítani akarja minden áron a társaságok kezén levő vasutakat, hogy a tarifapolitikában szabad rendelkezése legyen. Nagy, titkos tanácskozások folynak erről, melegen butorozott burókban. És nincs is már akadály, csak a cseh-német nyelvkérdés. Mert a cseh mozdonyvezető az államosított vasutakon is csehül akar beszélni a lokomotívjával. Csak erre a dologra, ajánlom, figyelni tessék.

Egy mívelt francia különben, akit az az érthetetlen becsvágy fogott el, hogy tisztába jöjjön a magyar-osztrák kötés valódi tartalma felől, elsőrendű búskomorságba esett és jószágos kongregációs nénik ápolják egy távol gyógyító helyen. Mi magyarok (bocsánat!) erős faj vagyunk és e grandiózus kötés rontása nem terjed bennünk Karlszbadon túl. Hatvanhetes hatványon levő nagylelkűségünk annak idején elvállaltatta velünk az osztrák államadósság egy óriás részét és valahogy úgy akarták volna odaát ez adósságrészt is konvertálni, hogy mi csak fizessük a régi milliókat, ők majd azután egységes tranzakcióval szállítván le a kamatlábat, elvállalt kötelezettségünknel tenger millióval többet fognak kamatoztatni a maguk javára. Szóval konvertálják a maguk adósságát, a mi önként vállalt lovagi tartozásunkat, húznak a hét bőrünkről nyolcizat, mert van jó szomszédság és nincs török átok. A dunaparti magyar törvényhozásban erre úgy odavágták Ausztriához a magyar tömböt, hogy csak úgy rezgett tőle Böhm-Bawerk álla. És mind e kedves kép a Szilveszter-éjszakai nász után. Méltóztatik megérteni, mibe örült bele a francia. Most tessék meghallgatni, min töpreng méltán a magyar?

Csillag előtt és csillag után a pénzüintézetek mérlegein. Esztendőök óta panaszos zokogás ül mind a világon, amelynek neve hitel. Csupa lerongyolt ember: az egyiknek a bizodalma

veszett el, a másiknak a pénze. Nincs vállalkozás, az akarat megbénult, a kedv ellankadt, lemondás, desparáció, erőtlen elvonulás, szerzett tőkék lakat alá zárása, horrendum! még nagy pénzküldés is, komikusan alacsony kamatláb mellett, az angol bankba e tőkeszegény Magyarországból, vigasztalan, reménytelen, vértelen állapot, hangos panasz: minden huron ez a nóta. És az elmúlt szép napokon fordul a kulcs a záraon és a fehér kezű, finom bankárok fenyővel itatott szobáikban kihúzzák a fiókból csillogó mérlegeiket. Csupa disz, csipke, fényesség, mesés tartalékok, kincses tantiémek és dús osztalékok. Mi dolog ez? Hát lehetnek-e a bankok és jövedelmeik gazdagok, holott az ország gazdasági sinylődésben vagon? Hát nem tükrei a hitelforrások a hitelkérők állapotának és a nagy pénzszekevények az ország egyetemes gazdasági helyzetének? Valaki itt vagy hazug, vagy prédaleső. Mi ez? Alakoskodás, vagy a szegénység raffinált kihasználásán temérdek előny biztosítása. Nem egészen díszes szerep, a mit a bankok visznek e szomorú időben. Hiszen igaz, ha nagy és szertelen is a pangás, vállalkozás azért csak van. De úgy látszik, ami üzletet meg lehet csinálni, megcsinálják a bankok és a mi üzletet nem lehet megcsinálni, csinálják a magánosok. És a nyilvános mérlegek telvék gyöngygyel, a magánosokéi könnyyel. Tetszik tudni, adok egy jó tanácsot. Telket kell venni, amikor olcsó és megbecsültetni, amikor drága. Ne tessék rátaposni a papirosra, hogy ez vicc. Dehogy. Az utóbbi harminc esztendő új milliomosa mind így csinálta. Pedig nem valami tréfás fiuk. Sőt gyilkosan komoly valamennyi.

Jaj csak ne tavaszodnék. Sok virág nem terem ugyan a börzén. De imitt-amott akad néhány szál ibolya. Lázás álmaim vannak. Mi lesz kikeletkor? Meg kell vallanom, hogy Nagy Sándort egyszerű szédelgőnek tartom. Megiratta magáról, hogy szétvágta a gordiusi csomót, világhatalmat épített és most, a mi obstrukciónk is mutatja, ezer kísértet árnyékában rémít bennünket a parányi — Macedóniájával.

Kétezer évnél több kellett rá. De kisült róla.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

I.

A nagy, csúnya bérházban, melynek minden köve ásított a szürke egyhanguságtól: mi ketten képviseltük a poézist és mi is csak azért, mert szegények lévén, nem telt előkelőbb lakásra, előkelőbb negyedben.

Leona a harmadik emeleten lakott. Én a negyediken, az utolsón. Ez az egy emelet volt kettőnk közt a rangkülömbőség. Ez a különbség, házbér tekintetében esztendőnkint ötven forintot jelentett. Ebből látható, hogy Leona tekintélyesebb volt nálam. Ő festett és a képeit akkor meg is vették igen előkelő családok.

Én magam regényt és tárcákat írtam igen kis összegek fejében, melyeket még így is csak csodálatos furfanggal tudtam beerőszakolni a napilapokba.

Mindazáltal jól voltunk. Azaz, hogy Leona valamivel jobban, mint én. Neki minden tekintetben kisebbek voltak az igényei és ha néha fel is támadt benne egy-egy merészebb kívánság, csodálatos erélylyel tudta leszorítani. Pedig volt egy időszak életében — futólag hallottam — amikor sok mindent joggal megkövetelhetett volna.

Fiatal volt: szép és jogos reménnyel tele. De valami történhetett, mint ahogy rendszeren történik valami, ami véget vet minden szép és jól induló dolognak. Egy csekélység, egy rettenetes semmiség. Ami annak látszik, de valójában egy nagy, gyűlöletes hatalom: a végzet. Így volt Leonával is. De úgy látszott, hogy nem nagyon szenved. Mintaképe volt az egymagában álló, saját munkájából élő, becsületes művészleánynak.

Engem sokszor feddett bizonyos selyem-alsószoknyák miatt, melyekre, nézete szerint, semmi szükség.

— Szégyelhetné magát — mondta néha a lépcsőkön fölmenet — úgy suhog, mint egy kereskedőné.

Ilyenkor aztán nem mertem előhozakodni az adósággaimmal és dugdostam előle a rokonokhoz címzett, kissé gyanús célzatú leveleket.

Ő tehát karakter volt, én pedig egyszerűen egy leány, aki minden jót és kellemest megkíván, csak úgy, mint akárki más.

Nemcsak öltözködés — kosztolás tekintetében is voltak köztünk nézeteltérések. Leona undorodva nézte, ha csillogó szemekkel és fiatalos kedélylyel fogyasztottam el egymás után két hatalmas ramsteak-et, sok burgonyával és kevés mustárral s utána sajtot, almát, holmi cukrászdabeli habos fánkot, ami szerinte csak egészen éretlen gyermekeknek való.

— Maga soha se lesz nagy író! — mondta komoly meggyőződéssel. Aki ilyen ambícióval tud enni, az csakhamar bevezet valami nyugalmas, izgalmak és küzdelmek nélkül való állapotba, hogy ne kelljen rettegnie a jövődőtől. Szegény leány, hogy látom a sorsát! Férjhez fog menni egy pár selyem alsószoknya és két habos fánk miatt és vége lesz minden dicsőségnek.

Az ilyen jóslatokra — közönségesen — nem sokat hederítettem.

Végre is — gondoltam — az ember egyék és ruházkodjék és éljen a lehető legjobban, mert ez a biztos, a jelenvaló jó. Ami jönni fog, aminek titkos számítások szerint jönni kell, a jövőben a dicsőség, a nagyság: az még nem egészen bizonyos, hogy eljön. Az ember egyetlen habos fánkot se áldozzon fel egy fényes lehetőségért, ami még valahol a felhők között lebeg. Az élet itt van, meg kell fogni nagyon és erősen, mert bizonyos, hogy elszalad így is, úgy is. A különbség az, hogy nevetve-e, vagy sírva? Mindenesetre jobb, ha azért kell sajnálnunk, mert szép volt, semmint örülni, hogy végre megszabadultunk tőle.

Ez volt az én könnyed, felületes és husz éves filozófiám az életről. S e szerint rendeztem mindent. Ellenben Leona más volt, egészen más. Elsősorban komoly művész, noha örökös kételkedésekkel telve. Néha úgy éreztem, nem tart érdemesnek arra, hogy teljesen megnyiljék előttem. Ez titkon fájt, de elhallgattam. Végre azonban kiderült, hogy csalódtam ebben a feltevésemben. De ezt szomorú körülmények előzték meg. Leonának egy hirtelen támadt szembaja, mely eltartott hónapokig. Ezalatt nem dolgozhatott, nem járhatott ki a házból. Hónapokig teljesen elsötétített szobában kellett feküdnie, még elgondolni is szörnyű: minden munka és olvasmány nélkül.

Én folyton mellette voltam. Tulajdonképpen ekkor símulunk egymáshoz igazán. Én ápoltam és ő ezért lelkéből hálás

volt. Egyszer délután megigérte, hogy elmeséli nekem élet-történetét, amiről alig tudtam valamit.

— Változatosság okáért — mondta, mintegy menteg-
getve önmagát az asszonyos ösztönért, mely szóra készti —
maga már belerekedt a sok felolvasásba.

— Csak ezért? kérdeztem, őszinte szemrehányással a
hangomban.

— Nem csak ezért — mondta komolyan — magamnak
is jól esik, hogy beszélhetek, aztán maga író, aki mindent
megért és megérez, ami az ember lelki életével kapcsolatos.
Nem ígérek semmi különös dolgot. Semmi nagy érdekességet.
Regényt ne várjon! Úgy mondom el a dolgokat, ahogy meg-
történtek, minden sallang, minden ciráda nélkül. Majd ha
egyszer megírja: annyit tehet hozzá és vehet el belőle,
amennyi magának tetszik. Az író joga, hogy többet adjon,
vagy kevesebbet az igazságnál. Én magát a pusztá igazságot
mondom el, amint végbe ment, ahogy hozzám köze volt.

És megbeszéltük, hogy esténként lejövök hozzá és akkor
apránként elmeséli az élet-regényét. Nagyon gyötört a kíván-
csiség. Noha tragédiákra nem gondoltam. Mégis, tudtam,
hogy amit Leona mondani fog, más lesz, egészen más, mint
az egyforma, lapos élettörténetek, melyeket tucatszám bíznak
érzékeny és föllengős lelkek fiatal írókra, hogy majdan hasznát
vegyék valami regényben. Este tehát lementem Leonához.
Nem volt komolykodó lény, nem írt naplót, az emlékirat-
taihoz nem voltak jegyzetei, szóval mondta.

ELSŐ ESTE.

Hinné-e, hogy már harmincöt éves vagyok? Úgye nem
látszik meg rajtam? Ez azért van, mert sohasem voltam
kövér. A kövér nők csak fiatal korukban szépek. Addig,
míg a testük kemény, rugalmas. Mihelyt az első ifjuság
zománca lefoszlik róluk, akkor egyszerre elpuhulnak, meg-
petyhüdnek. Az arcuk beesik, a szemeik és ajkuk körül
erős árnyékok támadnak, amik egyszerre megöregítik. Én
tizenhat éves koromban még csak nagyon fejletlen voltam.
Azaz részben fejlett. Tudja, hogy van ez lányoknál, akik korán,
már tíz éves korukban, hirtelen valamely csodára ébrednek.
Eleinte a csipőim nőttek, a hátam ellenben hajlott volt és
vékony, a mellem szűk és lapos. Nagyon féltettek, hogy
talán pupos leszek. Az egyik vállam tényleg magasabbnak
látszott, mint a másik. Szíjas fűzöt kellett viselnem, ami

belevágott a húsomba. Úgy tudom, tizenhárom éves koromban kivettek az ágyamból minden derékaljat és párnát. Szalmazsákon kellett feküdnöm sok ideig. A vérszegénység engem sem került el. Én is ettem nyers kávé, citromot, a fehér papiroszhoz is volt némi hajlamom, de akkor felpofoztak és lemondtam róla. A gyermekségemről nem sok örvendetes dolgot mesélhetek. Nagyon szegények voltunk és a három leánytestvérem, mind idősebbek mint én, kereste a kenyeret. Kettő varrónő volt. Egy irodába járt. Egyformán öltözködtek mind a hárman. Nyáron satin ruhában, télen valami tartós, erős, kék szövetben, ami soha ki nem fakult, el nem szakadt, csak erős fényt kapott végezetül, amikor aztán nem lehetett többé viselni. Ennek dacára erősen gőzölték ecettel, néha megfestették és amikor már a legsajátosabb metamorfózisokon keresztül esett: akkor újra ruhát szabtak belőle — nekem.

Tudja maga, mit jelent az, a más elviselt ruháiba beleöltözni? Persze, fogalma sincs róla. Igaz, hogy a testvéreim ruhája volt, de mégis, valahányszor fel kellett vennem: elfutott a harag, szégyeltem magam. Majdnem sírva fakadtam. Ezek az alakított ruhák tették, hogy elkiváncoztam a családom köréből. A meghosszabbított, hamis fodrokkal ellátott szoknyák és a kifakult blouseok tették, hogy elhidegültem tőlük s hogy néha egészen szeretetlen voltam az édes anyámhoz. Sőt, többet mondok: ezek a szegény, kopott ruhák keltették fel bennem a sejtését egy nagystilű életnek. Ezek tanítottak gondolkodásra, ezek tettek álmodozóvá, ezek adtak szárnyat, hogy felülemelkedhesek bizonyos körön és határon. A művészethez való hajlandóságot, magát a képességet is, ők fejlesztették ki bennem és tizenöt éves koromban nem volt egyetlen est, hogy ne ezzel a gondolattal húztam volna magamra kék kockás kanava takarómat:

— Várjatok csak! Én elmegyek innen. És akkor lesz külön mosdótálam, törülközőm, szobám, amiben magam alszom és ruhám, aminek a szövetét egyenesen a boltból hozzák, amihez nekem mértéket vesznek, amit — óh gyönyörű álom — elkészülése előtt fel is kell próbálnom, hogy ráncot ne vessen, hogy jól álljon.

Hogyan és mi által jutok ebbe a paradicsomi állapotba: még nem tudtam. Ámbár kalandos tervek egész tömege rajzolt a fejemben. Az utcán meglát valami hatalmas úr. Megszöktet, elvisz messze s amikor visszajövök: fényes leszek és tündöklő, mint egy királynő.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

Első Rész. Tilsitt előtt. 1805—1807.

I.

— Nos herceg, nem megmondtam? Génua és Lucca már a Bonaparte család kezében vannak. De kijelentem, nem tekintem többet barátomnak, vagy, mint maga mondja, hű rabszolgámnak, ha még ezután is tagadni fogja a háborút, vagy még védelmezni meri ennek az Antikrisztusnak kegyetlenségét és rémtetteit... mert bizony ez az Antikrisztus maga! No, de isten hozta, kedves hercegem; látom, hogy megijesztettem... üljön ide és diskuráljunk...

A ki ezeket — 1805. év júniusában — mondta, Scherer Anna Pavlovna volt, ő felségének, Mária Feodorovna császárnőnek udvarhölgye, a ki ő felsége bizalmas udvari köréhez tartozott. Szavait Basil herceghez, egy igen komoly és hivatalos képű úrhoz intézte, a ki elsőnek jelent meg estélyén. Scherer kisasszony néhány napja köhögött; influenzás volt, a mint mondta (az «influenza» akkoriban teljesen új és még kevésbé használt kifejezés volt).

Egy vörös libériás inas — vörös színű volt az udvar libériája — délelőtt az egész városban széthordozta a meghívó cédulákat, melyek mind így szóltak: «Ha nincs fontosabb teendője, kedves gróf, vagy herceg, és ha nem ijed meg egy szegény beteggel töltenő estének kilátásától, nagyon szívesen látom hét és nyolc közt. — Scherer Anna.»

Szent isten! Micsoda heves kirohanás! — válaszolt a herceg, a kit nem igen hozott zavarba a fogadtatás.

A herceg aranyhimes udvari egyenruhát viselt, teleaggatva kitüntetésekkel, selyemharisnyát és csattos cipőt; lapos arca szeretetreméltóan mosolygott; mindig franciául beszélt, azon a válogott francia nyelven, a melyen a mi nagyszüleink még gondol-

koztak is; hanglejtésében benne volt a befolyásos és udvari körökben megöregedett ember kimértsége és leereszkedő jellege.

Odament Anna Pavlovnához, kezet csókolt neki, lehajtva kopasz, pomádés fejét, s aztán kényelmesen a szófára helyezkedett.

— Mindenekelőtt az egészségéről nyugtatom meg, kedves barátnóm, — folytatta galáns hangon, a melyben bizonyos gúny, sőt közöny csillámlott át a konvencionális udvariasság mögül.

— Hogyan lehetnék egészséges, mikor lelkileg is beteg vagyok? Milyen érző sziv ne szenvedne manapság? Remélem, egész este nálam marad?

— Fájdalom, nem tehetem; ma szerda van; az angol nagykövetnél nagy estély van, s azon jelen kellennem; lányom jön értem.

— Azt hittem, elhalasztják az estélyt; különben is bevallom magának, hogy már nagyon is kezdem unni a sok vigalmat, meg mindazt a sok tüzijátékot.

— Ha tudták volna, hogy ön kívánja, biztosan elhalasztották volna a fogadást — válaszolt a herceg gépiesen, mint egy jól szabályozott óra, a nélkül, hogy legkevésbé is kívánta volna, hogy komolyan vegyék.

— Kérem, ne gúnyolódjék; inkább mondja meg, maga mindentudó, mit tudtak meg a Novosiltzow sürgönyéből?

— Mit? — válaszolt a herceg fáradt és unott hangon . . . — Azt akarja tudni? Hát az volt benne, hogy Bonaparte felgyújtotta a hajóit és úgy látszik, hogy ezt majd mi is meg fogjuk tenni a mieinkkel.

Basil herceg mindig bizonyos hanyagsággal beszélt, mint a színész, a ki régi szerepeit recitálja. Scherer kisasszony pedig épen ellenkezőleg, negyven éves létére is, indulatos élenkséget affektált. Társadalmi helyzete játszatta vele a rajongó nőt; igen gyakran kellett minden belső ösztön nélkül adnia a szenvedélyest, csak hogy az ismerősei ne csalódjanak benne. Igaz ugyan, hogy a folytonos erőltetett mosoly, mely mindig ott volt ajkain, nem volt valami nagy összhangban kifáradt arvonásaival, de kifejezte, mennyire tudatos ez a kedves szokása, a melyről, mint a rossz gyermek, nem tud, vagy nem is akart leszokni. A megkezdett politikai beszélgetés teljesen tűzbe hozta Anna Pavlovnát.

— Jaj, ne beszéljen Ausztriáról! Meglehet, hogy nem értek hozzá, de meg vagyok győződve arról, hogy Ausztria sohase akarta és nem akarja a háborút! Rászed minket: csak Oroszország maga szabadítja meg Európát! A mi jóltevőnk felfogta magas küldetését,

és meg is fog neki felelni! Hiszem ezt, bizom benne, teljes lelkemből! Nagy szerep jutott a mi szeretett, jó, nemeslelkű uralkodónak! Isten nem is fogja elhagyni! Eleget fog tenni kötelességének és elpusztítja a forradalmaknak a hydráját, a mely, ha lehet, undokabb most, mióta ennek a szörnyetegnek, ennek a gyilkosnak alakját vette fel! Nekünk kell az igazságosoknak vérét megtorolnunk! Mert ugyan, mondja, kiben bizzunk? Anglia az ő kalmárlelkével sohase fogja megérteni Sándor cár magasztos lelkét! Máltát se akarta átengedni!

Minden tetteink mögött valami mellékgondolatot vár, vagy keres. Mit szoltak Novosiltzowhoz? Semmit! Nem, ők nem értették meg a mi uralkodónk áldozatát, pedig ő maga részére nem akar semmit; mindent a közjóért tesz! Mit ígérték? Semmit és az ígértüknek se lett volna értéke! Meg Poroszország: nem jelentette ki, hogy Bonaparte legyőzhetetlen, és hogy Európa vele szemben tehetetlen? Nem hiszek Herdenbergnek, se Haugwitznek. A híres porosz semlegesség csak csapda! De hiszek Istenben és a mi szeretett cárunknak, Európa megmentőjének magas hivatásában!

Hirtelen elhallgatott, s szeliden mosolygott, mintegy a saját-maga hevességén.

— Kár, hogy nincs a mi kedves Wintzingerodunk helyén! Evvel az ékesszólással egy csapásra megnyerte volna a porosz király beleegyezését; de . . . . . nem adna egy kis teát?

— Rögtön! . . . . . Igaz, tette hozzá, ma estére két igen érdekes urat várok; az egyik Mortemart vicomte, a ki a Rohan család (Franciaország egyik legkiválóbb családja) révén a Montmorencyakhoz tartozik, a derék emigráltak közül való. A másik Morio abbé, nagyon mély eszű ember! . . . Tudja, a kit a cár is fogadott!

— Ah, nagyon fogok örülni . . . De mondja kérem — folytatta növekvő nemtörődömséggel, mintha csak most jutott volna eszébe a kérdés, és nem ez lett volna látogatásának voltaképeni célja — mondja csak, igaz az, hogy ő felsége, az anyacárnő, Funcke bárót szeretné a bécsi első titkári állásra kineveztetni? A báró szerintem óriási nulla!

Basil herceg ugyanis fia számára óhajtotta volna azt az állást, amit Mária Feodorovna cárnő protekciójából Funcke bárónak szántak.

Anna Pavlovna lehunyta pilláit, hogy majdnem egészen befődte vele szeméit; ezzel a mimikával akarta kifejezni, hogy se ő, se más nem tudhatja, mi felel meg és mi nem tetszik a cárnőnek.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A természettudományok mai állapota.

Holtart ma a természettudomány? Ezt a kérdést intéztük öt kiváló természettudósunkhoz. Ime a válaszok, amint következnek:

I.

A physiologia a múlt század közepe óta leginkább a fizika, újabban pedig inkább a szerves kémia alapján fejlődött ki. Innen van, hogy míg azelőtt az érzékszervek, idegek, izmok s vérkeringés működés-feltételeit és törvényeit kutatták kiválóan, jelenleg a táplálkozás, anyag- és energiaforgalom a legtöbb bűvárlat tárgya. Ez utóbbi bűvárlatok már is nem csak szép, hanem igen hasznos eredményre vezettek. Így egész biztosan meg van állapítva ma, mennyi s milyen táplálékra van az embernek szüksége, függőleg kora, az általa végzendő munka és testsúlyától. A táplálékot energia-értéke szerint becsülik meg, azaz a szerint, hogy mennyi munka- és melegfejlesztésre szolgál az emberben. Behatóan ismerjük azokat a változásokat, miket a táplálékok az emberben elszenvednek és kiderült, hogy ezeket a változásokat a testet felépítő, különböző sejtek által termelt anyagok — az enzimek

— okozzák és tartják fenn. Ilyen enzimek egész sorát ismerték fel, melyek nem csak az emésztést végzik, hanem egyúttal a szervezetünkben lefolyó oxydációt, tehát az életet is okozzák és fentartják.

Klug Nándor.

II.

Nem tudjuk, hogy miért élünk, de azt sem tudjuk, miért kell meghalnunk. Ha kibékülünk is a halállal, mint valami elkerülhetetlennel, tiltakozunk az ellen, hogy idő előtt ketté vágja életünk fonálát és tiltakozunk a szenvedés ellen, mert érezzük, hogy legalább ennek mértékére befolyást gyakorolhatunk. Ezek a hygiene forrásai. Melyek a feladatai? Kideríteni a halál és a szenvedés okait, fegyvereket nyújtani annak megvédelmezésére, a mit tudtunkon kívül ajándékba kaptunk a küzdelemre, eme bajok ellen, melyek ezen kétes értékű ajándékkal járnak.

Liebermann Leó.

III.

Jelenleg a fizika minden részében serényen folyik a munka, de talán mégis a legnagyobb érdeklődés az elektromosság és különösen a nagy feszültségű áramok felé irányul. Első sorban az újabban felfedezett rejtélyes sugárzásokat emelem ki, melyek kiinduló

pontját a Hertz-ről elnevezett elektromos rezgések terjedése a szigetelő anyagokba képezte, azon rezgések villámsebes tovaterjedése, melyek gyakorlati alkalmazását, a Marconi-féle telegrafálást, a világ sokkal jobban méltányolja, mint felfedezésüket. Ezekhez sorakoznak a még rejtélyesebb sugárzások, a kathódsugarak, Röntgen-féle sugarak és az u. n. radio-aktiv anyagokból kiinduló, valamint más, még ezeknél is kevésbé felderített sugarak. Talán nem tévedek, ha ezeket emelem ki első sorban, habár nem tagadható, hogy nagy az érdeklődés a váltakozó áramok iránt általában, nemcsak a Hertz-féle rezgéseknek nevezett, felette gyorsan váltakozó áramok iránt. — Az elektromosság elméleti részében az ion-elmélet és az elektron-elmélet lépett előtérbe. A fizika más részeiben többek közt nagy fontosságú a nagy hidegnek mesterséges előállítására, mely nemcsak a gázok folyósítását tette lehetővé, hanem a fizikai kutatásnak különben is új teret nyitott meg.

Budapest, 1903 febr. 20.

Schuller Alajos.
műegyetemi tanár.

IV.

Mily irányokat követ a mai zoologia?

A mai zoologia, az előző századok tradíciói, de legfőképpen a 19. század második felében fejlődött irányok szerint halad azon eszményi véggel felé, hogy az állatokat megismerje s az állatéletet végtelen módosulataiban, mint a

nagy mindenségnek részét, megértse.

A bűvárkodásnak négy fő iránya van, amelyek azonban a dolog természete szerint szorosán egymáshoz kapcsolódnak s egymással társulva s egymást kiegészítve viszik előre a tudományt.

Az egyik irány a fajoknak szinte végtelen sokféleségét megkülönböztethető jegyeik, elterjedésük és életmódjuk szerint tanulmányozza. Az utolsó évtizedekben a tudomány ezen irányú bővítésére részben bőkezűen felszerelt expedíciók működtek. Különösen kiemelendők a tengeri állatok gyűjtése és tanulmányozására szervezettek. Legyen elég megemlítenem a Challenger-expedíciót (1872—76), mely közel 4 millió korona s a német tengermélykutató-expedíciót, mely 300,000 márka felhasználásával végezte gyűjtéseit és kutatásait, amelyek a tudományra megbecsülhetetlen, részben meglepő eredményre vezettek. Megemlítem továbbá a tengerés tóparti zoologiai állomásokat és laboratóriumokat, melyeket a tudományért nemcsak lelkesedni tudó, hanem áldozatra is kész nemzetek, nemes versenyre kelve, létesítettek az utolsó 30 év alatt.

A másik irány az állatok szervezetét tanulmányozza a magas tökélyre fejlődött vizsgálati módszerek és technika minden eszközével. Ez irányban főleg a mikroszkópiai vizsgálatok vetettek egy fél század előtt még nem is sejthetett fényt az állati szervezet titkaira. A napirenden levő vizsgálatok nemcsak új meg új részleteket tárnak fel, hanem egyre mélyebb és tisztultabb bepillantást enged-

nek a legfinomabb szerkezetek szövvényes törvényeibe és ezzel az élet titkaiba.

Evvel az iránynyal párhuzamosan halad a mai zoológiának harmadik fő iránya, mely az egyéni fejlődésnek, a bonyolódott összetételű kész állati testnek a parányi petesejtből való kiformalódását s ennek speciális és általános törvényeit kutatja s ismereteinket ezen a téren napról-napra új felfedezésekkel gazdagítja.

A negyedik irányt Darwin korszakos fellépése hozta napirendre. Értem a fajok keletkezésének ép oly fontos, mint nehezen megoldható problémáját. Ma az illetékes körökben alig van nézeteltérés az iránt, hogy a fajok, miként Darwin s megelőzői, a két Geoffroy Saint-Hilaire, Lamarck és mások tanítják, természetes módon, nagy idők s hosszú nemzedékek során egymásból fejlődtek; de egyebekben, nevezetesen abban, hogy a Darwintól felállított selectió-elmélet elégséges-e a fajok keletkezésének magyarázására, ellentétés felfogások állanak egymással szemben. Ma a tudomány ezen területén az eszméknek valóságos forrongása észlelhető s a folyó század elfogulatlan vizsgálataira vár annak eldöntése, hogy mennyi tartható meg a mester tanaiból s mennyi és mi szorul újabb vizsgálati adatokra alapított módosításra, vagy újabb szempontból kiinduló gyökeres átdolgozásra.

Napjainkban a zoológiának egy újabb, eddig meglehetősen elhanyagolt iránya kezd fellendülni: az állatok részletes élettani tanul-

mányozásának iránya. Az állatoknak ezen irányban megismerése fogja majd valamikor a tudományos zoológia épületét betetőzni, — ha ugyan a tudomány épületének végleges betetőzéséről egyáltalában szó lehet: hiszen minden megfejtett probléma újakat támaszt; a tudomány örökké fejlődésben levő, serdülő ifjú marad; mert minden időre szól Linneé mondása: «Ea, quae scimus, sunt pars minima eorum, quae ignoramus.»

Budapest, 1903. febr. 20.

Dr. Entz Géza.

V.

A chemia jövője.

A chemia az anyagi testek átváltozásának tudománya. Ha fejlődésének történetét felületesen is áttekintjük, azt látjuk, hogy alig van másik tudomány, melynek több előítélettel és elfogultsággal kellett volna megküzdenie. Ezen alig csodálkozhatunk, ha megfontoljuk, hogy tárgyát olyan jelenségek alkotják, melyeknek okai az anyagi testek ismeretlen lényegében úgy el vannak rejtve, hogy azok közvetlenül meg nem figyelhetők; miért is a chemiát a rejtett okok, hogy úgy mondjam a rejtélyek tudományának is nevezhetnők.

Ebből érthető az a régi, különben egyoldalú tapasztalatból merített előítélet, hogy a manapság elemeknek tartott testek egymással átalakíthatók. Ez az alchymistákat csaknem másfél évezreden át arra csábította, hogy az értéktelenebb fémeket aranyvárszolni törekedjenek.

Csak a 18-ik század utolsó negyedében vizsgálta a nagy Lavoisier, mérleggel a kezében, az anyagi testek változásait mennyiségi tekintetben. Ezzel kezdődött a chemia új korszaka. Ő bizonyította be kétségtelen módon, hogy kémiai változásokban az anyag mennyisége, vagyis tömege változatlanul megmarad. Ez az, a mit az anyag megmaradása elvének mondanak. Ennek alapján fedezték fel nemsokára a chemia első mennyiségi törvényeit, az állandó és a sokszoros súlyviszonyok törvényeit. Ezek nagy befolyással voltak a kémiai kutatás szigorúbb módszereinek fejlődésére a múlt század első felében. A nagy klasszikus bűvárok, Davy, Dalton, Gay-Lussac, Berzelius, Faraday, Régnault, Bunsen és mások, hívatott bűvárokhoz méltóan már ekkor is felismerték, hogy a chemiának mint tudománynak célja a való igaz felismerése, nem pedig a kémiai tudásnak pusztán gyakorlati célokra való alkalmazása. Ezt az alchymisták egymással összetévesztették. Ez hiúsította meg páratlan szenvedélyvel és bámulatos kitartással folytatott minden törekvéseiket.

A tudomány alkalmazásának az emberiség javára, egyetlen biztos és kizárólagos forrása, a tiszta tudomány fejlesztése, vagyis a való igaz felismerése. A technológia külön nagy feladata e kinyert igazságoknak gyakorlati értékesítése. A technológia önmagában, a tudományos igazságok világítása nélkül, tehetetlen, meddő és csupán empirikus alapon űzve, a valódi tudás helyett csak értelmi zűrzavarra,

hogy úgymondjam a tudatlanság anarchiájára vezet.

A valódi tudás abban áll, hogy adott előzményekből mennyiségileg is biztosan megtudjuk jövendőlni a bekövetkező jelenségeket. Ennek pedig főfeltétele a tudományos igazságok ismerete, mely az általános érvényű természeti tüneményekben leli kifejezését. A tudomány feladata tehát e törvényeknek szabatos megállapítása. A törvényekből egyszerű értelmi működéssel, a következményeket minden egyes külön esetben biztonsággal levezethetjük. A tudás tökéletesebb alakja az, mikor sikerül az egyes részlettörvényeket, egészen általános alapelvekre visszavezetni, melyekből maguk az egyes törvények is levezethetők. Mennél kisebb számú, ilyen általános érvényű alapelvekre vezethetők vissza a törvények, annál fejlettebbnek tekinthető a tudomány.

Ilyen alapelveket derítettek fel a természettudományok terén a lefolyt században Robert Mayer és Hermann Helmholtz az *energiamegmaradás* tételében, Sadi Carnot és Rudolf Clausius az *energiaátváltásainak* tételében. Ezen elvek alkalmazását kísérlették meg az utóbbi évtizedekben a kémiai jelenségek tanulmányozására alkalmazni. Ezóta a chemia exact irányban haladva, csodálatraméltó fejlődésnek indult. Előjárók voltak e tekintetben A. Horstmann, J. W. Gibbs, Helmholtz és Van't Hoff. Beható bűvárokodásaiknak köszönhető, hogy a chemia rejtélyes jelenségeinek egy része már most is az energetika és a mechanika alapelveire, tehát

a tömeg, tér és idő vonatkozásaira vezethető vissza. Az energetika elve egybefoglalja és megérteti velünk a gázok, az osmosis nyomás, az elektrochemia, a tömeghatás és a chemiai rokonság törvényeit. Ha az elméleti chemia ez alapon tovább fog haladni, mire a legujabb aera óta jogosult kilátás van, akkor a chemia, úgy mint az elméleti physika és az elméleti csillagászat, az exact tudományok között egyenrangú helyet fog elfoglalni. Ez pedig azt jelenti, hogy a fejlettség ezen fokán a chemiában is mellőzhetők lesznek a fáradságos empirikus kísérletek és hogy idővel tisztán elméleti úton megállapítható lesz, hogy adott feltételek mellett miféle sajátságú vegyületek lehetségesek és milyenek nem. Ez esetben a tudomány hivatása az, hogy elméleti alapon kikutassa: a lehetséges testek minőségi és mennyiségi tekintetben milyen chemiai változásokat szenvedhetnek és hogy ez átalakulásukat milyen és mekkora energia, munka, hő, elektromosság-változások kísérik. Alig kell bővebben fejtegetni, hogy a chemia e magaslatra eljutva, hivatva lesz arra, hogy a természet philosophiai felfogására és azon tudományok fejlődésére, melyeknek segédtudománya, a legnagyobb befolyást gyakorolja; hogy e fejlettségében a társadalmi viszonyokat kedvezően oda alakíthassa át, hol az emberiség millióinak határtalan erkölcsi és értelmi (anyagi) javára fog szolgálni. E tudománytól várható, hogy szorgalma őket a még annyira elterjedt nyomor nyügétől mások megkárosítása nélkül felszabadítsa és nekik emberhez

méltó létezést biztosítson. Szóval a tudomány ily irányban való fejlődése van arra hivatva, hogy azon nagy társadalmi problémákat kedvező irányban közelítse meg, mely az imádságnak azon mondásában van kijelölve: «Jöjjön el a Te országod.»

Th an K á r o l y.

A MÉHKAS.

M a e t e r l i n c k-től.

Ha az ember első ízben nyit ki egy méhkas, olyanfajta izgatottságot érez, mely mindig jelentkezik, a mikor valami ismeretlen dolgot bolygatunk, mely tele lehet borzasztó meglepetésekkel, mint példának okáért a sír. A méhek köré a veszedelmek és fenyegetőzések meséje szövődik. Az emberben él a méhszurásnak egy határozatlan emléke, és a fájdalom nagyon is sajátos, semhogy valamihez hozzá lehetne hasonlítani; száraz, sajgó égés, a sivatag napjának van ilyenfajta ereje, mondhatnók, mely csakhamar az egész testrészeire kihat. Mintha a nap e gyermekei az anyjuk legizzóbb sugaraiból csillogó mérget szívtak volna, hogy még jobban megvédhessék az édesség kincseit, melyeket áldásthözó óráikban gyűjtöttek. Persze, ha valaki a méhkas minden elővigyázatosság nélkül nyitja ki, aki a lakóknak sem jellemét, sem erkölcsét nem ismeri s nem tiszteli, akkor az a méhkas hirtelen átváltozik a harag és hősiesség tüzes bokrává. De semmit sem lehet olyan hamar megtanulni, mint azt a csöpp ügyességet, mely ele-

gendő, hogy az ember méhkasoz büntetlenül nyúlhasson. Elégséges egy kis füst, melyet időközönként belefujunk, egy kis hidegvér és szelidség, és a jól fölfegyverkezett munkások ki hagyják magukat fosztani és nem gondolnak arra, hogy fulánkjaikat előrántsák. Nem urukra akadtak, amint azt némelyek állították, sem az embertől nem félnek, hanem ha érzik a füst szagát és látják lakásukban a nyugodt mozdulatokat, akkor nem azt hiszik, hogy ellenség támadt reájuk, hanem azt, hogy most egy természeti erő vagy szerencsétlenség sújtja őket és nekik bele kell nyugodniok. Nem kezdenek sikertelen harczba, hanem legalább a jövődőt akarják megmenteni: a mézraktárra vetik magukat és lehetőleg sok mézet nyelnek le, hogy valahol másutt, mindegy, akár hol, de rögtön egy új város alapításánál értékesítsék, ha a régi fel van dülva, vagy ha ők kényszerülve vannak a várost feladni. Velük is úgy van az ember, mint minden mély realitással. Meg kell tanulni a megfigyelésüket. Ha egy más világ lakója a földre jönne és látná, mint járnak az emberek az utcán, mint csoportosulnak egyes épületek körül, vagy mint tolongnak bizonyos helyeken, minden feltűnő mozdulat nélkül, mint ülnek lakásaikban és várnak, akkor ő is azt hinné végül, hogy az emberek lomhák és sajnálatraméltóak. Csak idővel lehet azt a sokoldalú munkálkodást, mely ebben a lomhaságban van, fölismerni. Valójában ezen majdnem mozdulatlan kicsiny méhek mindegyike fáradhatatlanul dolgozik, és mindegyik más valamit

csinál. Egyik sincs nyugton, és éppen azok, például, melyek látszólag elaludtak és az üveglapokon lógnak mint élettelen szőlő-szemek, azok végzik a legtitokzatosabb és legfáradtságosabb munkát, ők készítik a viaszt. A méh mindenek előtt, és még jobban mint a hangya, társas állat és csak sokad magával tud élni. Ha a sűrűn ellepett kasból ki akar repülni, akkor az előfalakon át fejével utat kell magának nyitnia, és akkor el is hagyja tulajdonképeni elemét. Egy pillanatra a virágdús térbe merül, mint az úszó a gyöngydús óceánba, de, ha kedves az élete, vissza kell térnie időnként társai gőzkörébe, mint a hogy felbukik az úszó, hogy lélekzetet vegyen. Ha magára marad, a legkedvezőbb hőmérsékleti viszonyok és a legnagyobb virágmennyiség dacára is, néhány óra múlva tönkre megy, nem azért, mert éhes, vagy fázik, hanem mert egyedül van. Sajátságos, meg lehet állapítani, hogy ez nem mindig volt így. A mézgyűjtő darazsak között ma is megtalálni a háziméh fokonszerű fejlődésének minden állapotát. A legalsó fokon egyedül dolgozik, nyomoruságban; gyakran nem is látja meg az utódait; néha szűk családi körben él, ez évi magzataival, időnkint társasággá egyesülnek, és végre eléri, fokonszerűen haladva, a mi méhkasunk majdnem tökéletes társadalmi formáját, ahol az egyén tökéletesen az összeségbe olvad, az összeség meg a jövő, elvont, halhatatlan társadalmának lesz az áldozata. Óvakodjunk és ne vonjunk e tényekből elhamarkodott következtetéseket az emberre. Az ember kivonhatja magát a ter-

mészeti törvények alól, neki megvan ez a tehetsége. Hogy helyes-e, vagy helytelen dolog ezt a tehetséget érvényesíteni: ez a mi erkölcsünk legfontosabb, de egyszerűs mind leghomályosabb pontja.

Európai szag. A fehér ember gögös önérzete, amivel orrát fintorgatva vesz tudomást a négerék és a sárga fajhoz tartozók különös szagáról, érdekes leczkzésben részesül egy dr. Buntaro Aduchi nevű japán tudós részéről, aki most egy német folyóiratban cikket tesz közzé az európaiak szagáról. Mert a fehér fajhoz tartozó embereknek is megvan a race-t jellemző szaguk, csak-hogy mi, akik beleszülettünk, nem veszünk róla tudomást. A japáni férfi azonban megérzi és a következőleg írja le: «Szúrós és avas, egyéneknél azonban mégis különböző, az egyiknél édeskés mellékízű, a másiknál keserű. A szag szoros összefüggésben van az életkorral. Gyermeknek és aggoknak nincs szaguk, vagy legalább is: náluk kevésbé érezhető, mint a javakorbelleknél.» Dr. Aduchi elmondja, hogy mikor Európába jött, az első időszakban ezt a szagot valósággal elviselhetetlennek érezte, de hovatovább hozzátörődött. A szag, amely egyébként a nőknél erősebb, mint a férfiaknál, legfőként a hónaljából jön, az izzadságmirigyekből. Es itt a japán tudós megragadja az alkalmat, hogy saját fájának előnyei mellett kardoskodjék. A sárga faj — mondja — sokkal kevésbé van eredendő szaggal terhelve, mint az európai. A kínaiak szaga is inkább a piszok következménye, semmint a faji

természet együttjárója, a japániaknál pedig egyáltalában szerfelett ritka, hogy valakinek szaga legyen, annyira, hogy ennek előfordulása ok a katonai szolgálat alól való felmentésre. A japán nép ebbeli kivételes szerencséje szintén a mellett szól, hogy a szag keletkezésében a hónalji mirigyeknek jut a főszerep. Ezek a mirigyek ugyanis az európai embernél sokkal nagyobbak, fejlettebbek és számosabbak, mint a japánoknál, ami abban is megnyilatkozik, hogy az európai ember többet izzad, mint a japáni. Dr. Aduchi hozzáteszi, hogy még az izzadságos japáninak sincs szaga; de ebben, úgy lehet, az ő helyzete hasonló ahhoz, amely a mienk a mi viszonyaink között, vagyis, hogy csak az ő japáni orra nem érzi ezt a szagot, mint ahogy mi nem érezzük az európai emberét. ☺

Hedin Sven.

Mielőtt ez a hírneves földkutató első útjára elindult volna, 18 esztendőskorában idejött hozzánk, s V á m b é r y v a l megbeszélte utazása tervét. Azután, hogy visszatért hazájába első perzsi utazásáról, Vámbérytől kért előszót könyvéhez. Ezt a levelet — melyben megköszöni az előszót — a címzett szívességéből itt adjuk:

Mélyen tisztelt V á m b é r y t a n á r ú r! Ragyogó előszavát ma szerencsésen megkaptam. Ha nekem is olyan tollam volna, mint Önnek, akkor méltó módon kifejezhetném szívből jövő, igaz köszönetemet, így azonban nem lelek rá szót. Csak annyit mondhatok, hogy az Ön kitűnő és formailag annyira

tökéletes előszava a legkellemesebb benyomást tette rám. Az én igénytelen könyvem, e téren első kísérletem, szinte még a tulajdon szemeim előtt is óriási módon megnövekedett értékében, mióta az Ön annyira ismert, szeretett és hírneves tollából került eléje a bevezető szózat. Meg vagyok győződve róla, hogy most könyvemből még egyszer annyi kiadás fog elkelni hazámban. Mikor az Ön előszavát ötödször olvastam végig és mikor elgondoltam, mekkora fáradságot vett Ön erre magának és láttam, milyen érdeklődéssel és genialitással fogta fel Ön a helyzetet, olyan adósnak éreztem magamat, a ki háláját sohasem róhatja le. Azóta mindig erre az adósságomra gondolok. Minthogy azonban tudom, hogy Ön erre a fáradságra önzetlenül, csupa jóságból és az ügy iránti érdeklődésből vállalkozott, nem terheli lelkemet ez az adósság. A kis hisztorikum az Ön előszavában rendkívül sikerült és tiszta, világos képet ad. Annál jobban tetszett ez nekem, minthogy ez a hisztorikum könyvemből hiányzott. Amit pedig Ön utazásomról és írásmodoromról mond, az igazán nagyon is barátságos és hízegő és reám, a szerzőre, ragyogó dicsfényt áraszt. Mikor most az ön ismert tollából az az előszó kirepül a svéd világba, szívemből óhajtom, hogy Ön becsületet valljon svéd tanítványával.

Kitünő tisztelettel és hálával
Stockholm, 1887. 11/10.

Sven Hedin
Stockholm

Hedin Sven.

A nagy felfedezések kora lejárt, a Földet majdnem mindenütt ismerjük már, néhány csekély folt kivételével. Az egyik legnagyobb ismeretlen folt az északi sarkvidék, amelynek kikutatásában egy norvég hős, Nansen tüntette ki különösen magát. De amint a politikai életben, úgy a tudományos téren is nemes versenyben vetélkedik egymással a két ősi műveltségű nép, a norvég és a svéd, azonképen Nansen érdemeit sem hagyták a svédek felelet nélkül s Hedin Svent részben egyes maeennások költségén, de legnagyobb részt a svéd király költségén Ázsia kikutatására lelkesítették. A verseny fényes sikerrel járt a svédek részéről, mert Hedin az új kor legkitünőbb utazói, a felfedezések korának utolsó fényes csillagjai közé tartozik.

Hedin Sven 1865-ben született Stockholmban, ahol apja városi építész. Stockholmban végezte középiskoláit, az egyetemet Upsulában és néhány külföldi tanintézetben abszolválta. 19 éves korában indult első útjára, Perzsiába. Onnan visszatérve, elsősorban nagy emberünket, Vámbéry Ármint kereste fel, aki atyai jó tanácsokkal látta el őt s akit Hedin még ma is «tanító-mesterének» vall.

Ezután néhány évig Perzsiában volt a nagykövetségénél,

majd a 90-es évek elején megkezdte első nagy utazását Belső-Ázsiában. Az utazás szenvedélye mindnagyobb és nagyobb vállalatokra ragadta, utoljára olyant mert, amit kevés halandó tudna utána csinálni, t. i. keresztül-kasul bejárta a Tarlamadánt, majd Tibeten át Lassza felé igyekezett olyan utakon, ahol nemcsak még európai nem járt, de még egyáltalában ember sem fordult meg.

Most itt van közöttünk s élvezhetjük saját szájából élményeinek rendkívül kedves elbeszélését. Fellépése rendkívül szerény, dacára a hallatlan ünnepeltetésnek, elragadóan igénytelen, beszédmodora megnyerő s a társaságban való jártassága tökéletes. Ritka tudósnak adatott, hogy egy személyben veszedelmet nem ismerő, rettenthetetlen hős legyen, de amellet kifogástalan gavallér, elragadó szónok s olyan vonzó megjelenés, hogy az ember rövid idő alatt teljesen híve és tisztelője lesz.

Ritka alkalom volt az, hogy egyszerre ő ázsiai kutató között tölthetett volna néhány kellemes órát. Büszkék lehetünk rá, hogy saját kijelentése szerint, ezt még sehhol sem találta.

Lóczy Lajos.

A vulkánikus kitörések új elmélete. Martinique katasztrófája erősen ráirányította a francia geologusok figyelmét a tűzhányók kitöréseinek tanulmányozására és egyre-másra szaporodnak az elmé-

letek, melyek e jelenségeket magyarázzák. Legutóbb dr. Armand Gautier terjesztette a francia akadémia elé ebbeli vizsgálódásainak eredményét és fejtegetései alkalmasak, hogy új világosságot derítsenek a kérdésre. Abból indul ki, hogy Moissan elemzés alá vette azokat a gázokat, melyek a Montagne Pelée hasadékaiból törnek elő és a következő eredményre jutott: kénhidrogén nincs; szén-sav: 44.2 százalék; nitrogén: 10.2 százalék; argon: 2 százalék; szén-oxyd: 4.6 százalék; metán: 15.7 százalék; hidrogén: 23.3 százalék. Ami e gázokat kiválóan érdekessé teszi, az, hogy az ősközetek (gránit, porfir stb.) vegyi összetétele szinte pontról pontra egyezik velök. Ha az ilyen kőzetet légüres térben olyan hőmérsékletre hevítik, mely megfelel a vörös izzás hőfokának, bizonyos vízmennyiség mellett, ami kicsapódik, ugyanezek a gázok válnak szabaddá. Mindezek a kőzetek tehát valóságos robbanóanyagok és csak a kellő hőfoknak kell előállania, hogy az explózió bekövetkezzen. E vizsgálódások első eredménye az, hogy megdönti a régi elméletet, a második dolog pedig, hogy Gautier új hipotézist nyit a vulkánikus kitöréseket előidéző hő keletkezésére nézve. Ezt a kőzetek nyomási viszonyaiban beálló változásokkal magyarázza. A nyomás odáig fokozódhatik, hogy az ennek következtében fejlődő hő eléri a vörös izzásnak megfelelő fokot, vagy még ennél is magasabbra hág, amikor azután az erupció annál nagyobb erővel és annál bővebb gázfejlesztéssel történik.

A színjáték.

Simonyi óbester. A Nemzeti Színházban régóta nem hallottak az emberek oly kétségtelen egyértelműségeket, mint amilyenekkel Martos Ferenc új darabja szolgál; de a sziszzenetet, mely ezeket a nagy nyíltsággal megfogalmazott követelményeket kíséri, mérsékelje a meggondolás, hogy az író alapján nem tehetett másként. Legfeljebb több körülírást alkalmazhatott volna; de a lényegen nem változtathatott, mert a darabnak az a veleje, arról van szó, hogy Simonyi óbester, aki ezredével fegyverszünet idején egy franciaországi kis városban vesztegel, teljes capitulatiót követel egy marquise-tól, aki azonban nem hajlandó átnyújtani neki hálószobája kulcsát. Hogy ennek a történetnek számos pendantjától elütő színe legyen, az író kénytelen nagy világossággal szólani, mert csak így tűnik ki, hogy noha az óbester és a marquise kölcsönösen szeretik egymást, mindkettőjüknek igaza van, amikor ennél a pontnál összevesznek egymással. A dolog t. i. a szerelem értelmezésén fordul meg, amint-hogy a szerelem két különböző felfogása kerül itt egymással szemben. A marquise a XVIII-ik század kecses és erőtllenül libertinus szelleme szerint rendezi be érzelmi vilá-

gát, míg Simonyit a nyers és természetes ösztön tüzei. A marquise-nak a szerelem flirt, csupa galantéria, udvarias bókók, epedő sóhajok, holdvilágos ábrándozás és lovagi hódolat özőne. — Stendhal terminológiájával szólva: a kristályosodásnak olyan túltengése, hogy az alapvázat szolgáltató faág egészen eltűnik, mintha már nem is volna; míg Simonyi óbester a szerelmet a maga ősi és egyszerű mivoltában érti, nála heves és célratörő gerjedelem, melyet csak nehezen türtőztetnek az udvarlás formái. Akik a milieu-rajz hűségét követelik, hibáztathatják ugyan, hogy a marquise-né meglehetősen egyedül áll felfogásával az egész körülötte lebzselő társaságban valamint a logikus gondolkodás előtt is nyitva áll a felvétel, hogy a marquise nem árulná el a rococo-szellemet, ha kevésbé volna is szigorú az óbester iránt, sőt talán éppen ellenkezőleg: mert neki az egész szerelem csak könnyed multság, nem kellene oly sokra tartania azt sem, ami után Simonyi epekedik — a XVIII-ik század asszonyainak memoire-jai elegendő tanúbizonysággal szolgálnak, hogy náluk a szerelemnek nemcsak az alfája, de az omegája is a játékos dolgok rendjébe tarto-

zott, — de ez a végiggondolás ha kötelező is az erkölcsök történetírójára, nem kötelező a színműíróra, akinek meg kell engednünk annyi szabadságot, hogy ott álljon meg, ahol összeütközést talál. Igaza van tehát, mikor Simonyival reá-támadtat a marquisnéra, hogy ez csak bolondítja és igaza van, mikor a marquisné erre felháborodik, hogy ő nem így értette a játékot, annál inkább igaza, mert ez a perspektíva-nyitás a legérdekesebb dolga a darabnak. Ami utána következik, az már egészen beletartozik a vígjátéki közhelyekbe. Simonyi, hogy féltékenynyé tegye a marquise-t, egy engedékeny grófnéhoz pártol, míg nem a marquisné megéri a leszakításra és Simonyit kész örömmel követi Magyarországra, még pedig, mert az óbester lovagias ember, feleségnek. Amennyire csak az érzelmi árnyalatozásban van a darab bogozódásának külön karaktere, olyannyira színes és tarka a külsőségeiben és ezt a színház szép bőkezűséggel segített érvényre juttatni, valamint sok dícséretet érdemelnek a szereplők is: Márkus Emilia, Lánczy Ilka, Ligety Juliska, Császár, Dező, Rózsahegyi, Náday Ferenc, Gabányi, Gál Gyula és egy francia paraszt szerepében Abonyi. Ami azonban a társaságbeli hölgyeket illeti, ezúttal is kitént, hogy a Nemzeti Színház bővében van ugyan

a női tagoknak, de köztük kevesen vannak, akik arra valók, hogy a színpadon szalont népesítsenek be velök.

A SASFIÓK.

— Levél a szerkesztőhöz. —

S z a b a d k a, február 26.

Tisztelt Szerkesztő Úr! Innen, a játéktól még kipirúlva, lármás, gyönyörű est után csendes éjszakán, engedje, hogy optimista legyek, ami való is nekem, mert művész vagyok és leány és hogy éppen ezért a virágos, felhőtlen, szép multnál is virágosabbnak, szebbnek reméljem a — jövődöt.

Ne lepje meg, hogy én februárnak még télvadján innen Szabadkáról írok valamit mostani igyekezetemről és jövődő terveimről. Remélni se mertem azt a szerencsét, hogy az idén kedves, derült, jóságos vidéki színpadokon játszhasam, tiszta kultuszoknak hódolván, ami pedig nagyon a hajlamom, a kedvem és az ízlésem szerint való. Kérdezi Ön és szívesen közlöm, hogy mohó, lázas sietség nélkül kedvezett nekem az idő arra, hogy ráérjek tanulni és egyszerre három szereppel vagyok készen. Higyje meg Ön, hogy készülődni a sikerre, több mint a siker maga. Tehát az új szerepeim? Kettőről csak röviden. Egyik egy okos, furcsa, groteszk, merész, kicsit rendetlen angol leány, aki roppant kómikus helyeze-

tekben felkuszik a khinai császár trónusáig., A másik a szerelmes, kedves Lizbet, a romantikus Ripp hitvese. És a harmadik: látja megdobban a szívem. A harmadik: a Saffiók, a reichstadti herceg, Rostand darabjának hőse, amelyet, igazgatóm kérésére Ábrányi Emil fordított le számomra mesteritökéletességgel, olyan csoda gazdagon, hogy e francia remekből tanultam meg újra magyar nyelvünk mesés szépségeit. Látja, tisztelt Szerkesztő Ur, megadatott nekem, hogy nyugton elmélyedhessek ez izgató és kolosszális feladatban, amelynek, amennyire isten tudnom engedte, leánylétemre, ime már ura vagyok. E komplikált, búbajos, nehéz, becsvágyó, nemes, óriás atyai örökséggel terhelt, forró szívű, de ah! hamar haldokló ifjú a szerepem, a reichstadti herceg, Nagy Napoleon és Mária Lujza fia, Ferenc császár és a polgári Ramolino Leticia unokája, már bölcsejében címzetesen római király. Micsoda keveréke különböző véráradásoknak, óriás történeti hányattatások és végzetek kis áldozatja, apja tetteinek és sorsának ismerője, véres becsvágyaktól emésztett, betegség tüzeiben izzó, Metternich cselekedeteinek is odadobott vérszegény gyermek. Az egész darab a leggyönyörűbb romantika, amikor olvastam, lázban voltam tőle és amig megtanultam, százszor belesáppadtam. Most tudom és kipirulok

a gondolatától. Minden szerepemért odaadnék egy darab életet. Ennek, nem tudom, mikor ejtjük sorát, kora ősszel azt hiszem. Odaadom érte az egészségemet is. Körülöttem egy egészségkönyvtár: Prokesch-Osten feljegyzései és a Nagy Napoleonra vonatkozó irodalom: a konzulátus és az Empire története, Jung, Fournier és Thiers munkái és magának Napoleonnak levelezései. Nem tudom, a kis reichstadti herceget tanította-e annyira mestere, a derék Collin Máté, mint amennyit én felőle és atyjáról olvastam. Kolosszális szenzáció él bennem e szerep iránt. Eddig, talán egész életemben legnagyobb vállalkozásom. Bizonyára meg fogják érteni törekvéseimet: valami nagy jó engedje azután, hogy velük lépést tarthasson a képességem.

Már magyarul tudom. A nyáron megtanulom franciául is. A jó isten a tudója mindennek. Higyje meg, ha valaki az ősszel megjósolja nekem, hogy a tél során ily nagy szabadságoknak leszek birlalója és három kész feladat nyugalmával számolhatok be februárban Szabadkáról, — ezt nagyobb csodának tartom vala, mint amilyen lenne az, ha az Aiglont eljátszanám egyszer vérbeli városában, Párisban.

Ki tudja?

Hogy megtanulom, bizonyos.

Igaz hive:

Küry Klára.

Mária-Magdala Heyse Paul egy újabb darabja, «Maria von Magdala», hirre vergődött, mert írója ellen pört indítottak; a vallás megsértésével vádolják. Így most több olvasója akadt, mint a mennyire ez a darab számíthatott volna. Mint színműíró, gondosan rendez szép csoportokat, melyeknek személyei azonban nem tudnak bennünk erősebb érdeklődést fölkelteni; nyelvezete nagyon gondos, de egy csöppet sem drámába való — fuvola-szólamok, lágy, puha, szétmálló mondatok, melyek nagyon is gyengék, sem-hogy jellemezni tudnának. E darab gondolata igen érdekes. Judás nem a harminc ezüstpénzért lett a Mester árulója, hanem, mert az a vakítóan szép asszony, a ki őt szerette, Mária Magdalena, elhagyja őt, és már csak egyet ismer: a nazarethi rabbit. Csakhogy a Heyse ósdi modora, gyöngye komponáló képessége, felvonásról felvonásra rontja a finom invenciót. Ha pedig hatást akar, eszközei útszéli színpadi eszközök, nem pedig közvetlenül a meséből eredő megoldások. Mint a hogy tehetetlen színész pózol ott, ahol érzi, hogy igaz, őszinte érzést kellene tolmácsolnia, úgy pózol Heyse, irván e darabját, amikor gondolatának nagy momentumait akarja kifejezni.

Új regények.

Jörn Uhl. Gustav Frenssen regénye, az utolsó évtized legnagyobb német könyvkereskedői sikere. Talán azért, mert világa, földje, levegője, minden porcikája

valóban német. Színhelye az északi Németország. Két faj él ezen a földön, a hatalmas szőke Uhl-ok, tiszta germánok, akik ott élnek jólétben és gazdagságban, büszke urak, mást sem tesznek mint isznak meg kártyáznak; és ott vannak a Krei-ek, aprók, barnák, szláv eredetűek, akik sovány földön tengődnek, vándorkereskedők, de nagyon figyelik a hatalmas Uhl-ok rátarti gondatlanságát és megvan bennük a szivósan láresi örökösöknek alázatoskodó daca. Jörn Uhl majd hogy «latin paraszt» nem lesz; egy nagy filozóf, vagy matematikus tehetségei vannak meg benne, de ott kell maradnia az atyai házban. Mindinkább elidegenedik durva környezetétől, nem foglalkoztatja más, csak a tulajdon lelki világa, melyben mindig csodálatosabb dolgokra bukkan, és azután felakasztja magát. Mint súlyosodnak a lelkére megismerések, mint zárul el a súlyok alatt, mint szabadul fel és egyesül ismét a világgal, ezt oly erőteljesen és tárgyának oly feltétlen tudásával mondja el az író, hogy látjuk az ő embereit szülőföldjükből kinőni. Az előadásnak nincs meg a kompozicionális technikája, elszélesedik, gondtalan fesztelenséggel halad, terjed, mintha az író csak nézné a sorsot, de óvakodnék hozzányúlni, hogy vezesse. Csakhogy a könyv utolsó részében kézenfogja Frenssen a hősét és rövid, egyenes uton jár vele. Itt lesz, befejezése révén, a könyv regényszerű. — Frenssen kiváló írói jelenség, erős, vidám, férfias, kissé érdes.

A szerkesztő közlései.

A Jövendő leveléi. Szívesen vesszük, ha érdekes és fontos kérdésekben az olvasó e lapokhoz fordul és igyekezni fogunk, hogy a válasz alapos, kimerítő és gyors legyen. Nagyon természetes, hogy olyan szakkérdésekben, amelyekben maga a szerkesztőség nem illetékes: ahhoz, vagy azokhoz a tekintélyekhez fordulunk, akik az illető szakmában föltétlenül tájékozottak. Ilyen esetekben az értesítésnek, magyarázatnak, döntésnek, ítéletnek mindig urát adjuk. De kérjük az olvasót, hiú kíváncsiság szempontjából ne tegyen kérdést és a szokásos aprólékos illedelmi kérdésekben ne fáradjon és ne forduljon e lapokhoz. Elég lényeges, életbevágó és mindnyájunkra érdekes ügy akad úgyis és a nyomtatott betűvel takarékoskodni kell. Első sorban mégis kinek-kinek finom izlésére bizzuk, hogy megvonja a határt a közérdekű kérdés és a kicsinyes magánügy között. Egyébként a szerkesztőnek és e lapok íróinak is van nem egy személyes természetű, de fontos mondani valója a közönség számára és ez az a hely, ahol keresni fogja az olvasóval való bensőbb érintkezést.

A szerkesztőnek az az óhajta, hogy az ujságnak mostani terjedelme félre ne vezesse az olvasót és olyan várakozásokat ne keltsen benne, melynek e lapok meg nem felelhetnek. A Jövendő rendes terjedelme: 48 oldal szöveg, amely azonban lehet — és sokszor lesz is — több. A mostani terjedelem tehát nem a rendes.

Az új korszak legnagyobb, — mindenképpen legjelentősebb — regényét: Tolstoj Leó «Háború és Béké»-jét új fordításban adjuk itt és a magyar olvasó, aki a regényt egy drága és nem hű fordításban már ismerheti: végre közel juthat az orosz eredetiből készült igazi szöveghez. Ime, a legfrisebb, most megjelent és még alig hogy megjelent, érdekesítő és szenzációs regénytermékeket mellőzve, nem tekintve arra, hogy az ujságnak — nem is értelmetlen — szokása az, hogy a külföld szépirodalmi munkáiban is keresse az ujságot: mi, e negyedszázad előtt írt regényt közöljük. És egyben jelezzük a magunk ízlését és szándékát: a világirodalom több nagy regényét ki fogjuk adni a lapokon, tekintet nélkül arra, hogy azoknak van-e már magyar kiadása, avagy nincs. Azonban mi lehetőleg a szó szerinti hűségre törekszünk.

Kezdjük pedig a munkát a «Háború és Béké»-vel, e világhistóriai regénnyel, a melyet Tolstoj nyilván nemcsak nemzete, de az egész világ számára írt meg. A nagy, komoly, izgató és meglepő emberi tragikomédia, a melyet napoleoni korszaknak neveznek: meg van írva e roppant és élvezetes munkában, a melynek ismerete nélkül művelt ember el nem lehet.

JÖVENDŐ

1903. MÁRCIUS 1.

Előbeszéd.

Jövendő királyunk és programja.
Wekerle nyilatkozata a készfizetésről.

Gárdonyi: Gyermekkori emlékeim.

Vámbéry: A magyar ember.

Alexander: Fadrusz János.

Ujházy: Régi nagy színészekről.

Rákosi: Önkritika.

A. Z.: Herczeg új darabja.

Magyar kardinálisok.

Udvari bál — Budán.

Az ujonc-emelés titka.

Új költők.

Ambrus: Ottó élete és halála.

Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj: Háború és béke.

Természettudomány.

A színjáték.

Új regények.

A szerkesztő közlései.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

MÁRCIUS HÓ

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDV. KIADÓHIVATAL, ZENEMŰ-,
KÖNYVKERESKEDÉS ÉS TANSZERRAKTÁR

IRODALMI ÉRTESSÍTŐJE.

A Lampel-Wodianer udv. könyvkereskedő cég Irodalmi Értesítőjének az a célja, hogy a művelt magyar közönséget állandóan tájékoztassa a magyar és a külföldi könyvpiac eseményeiről és a könyvvásárlásban megbízható, lelkiismeretes tanácsadója legyen. Nem egyoldalú reklámjóság ez. Tárgyilagosan ismerteti az új kiadványokat, mutatványokat közöl belőlük, illusztrációkat, ha illusztrált a munka, és bemutatja a könyvek külsejét, a borítékokat és könyvtáblákat is, úgy hogy az Irodalmi Értesítő alapján nyugodtan megrendelheti kiki azt a könyvet, amely ízlésének, tanulmányainak megfelel.

Az Irodalmi Értesítő előfizetési ára egész évre 3 korona. Egyes szám ára 25 fillér. A cég minden érdeklődőnek kívánatra ingyen küldi ezt a havi szemlét.

Az Irodalmi Értesítő legújabb száma a következő új kiadványokat és előkészületben lévő munkákat ismerteti:

Nagymagyarország. Irta Hoitsy Pál. Ára 1 korona 60 fillér.

Monna Vanna. Irta Maeterlinck, fordította Ábrányi Emil. Ára 30 fillér.

Dóczi Lajos munkái. Tíz díszkötet. Ára 75 kor. Megjelent eddig 6 kötet.

Remekírók Képes Könyvtára. Szerkeszti Radó Antal. A művészeti részt vezeti Hegedűs László. Ötven díszes kötet, ára 250 korona. Megjelent eddig 14 kötet.

Nagy Francia Szótár. Szerkeszti dr. Theisz Gyula és Matskássy József. Megjelent a francia-magyar rész.

A festőművészet remekei. Klasszikus képek

színyomatú gyűjteménye, kartonra vonva, magyarázó szöveggel. Bevezetéssel ellátta dr. Térey Gábor. 80 kép. Elosztva négy tokban. 20—20 kép ára egy tokban 40 korona. 40 kép 80 korona. 80 kép 160 korona.

Magyar Kereskedők Könyvtára. Szerkeszti dr. Schack Béla. Gyűjteményes vállalat. Egy-egy füzet ára 1 korona 50 fillér. Megjelent 1—10. füzet.

A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára. Szerkeszti dr. Lóczy Lajos. Gyűjteményes, dúsan illusztrált vállalat. Egy-egy kötet ára 7 korona. Evente 3 kötet jelenik meg. A gyűjtemény első sorozata (I—XII. kötet) 72 korona. Megjelentek: I. kötet: Hedin Sven: Ázsia sivatagjain keresztül. II. kötet: Lóczy Lajos: A mennyei birodalom története. III. kötet: Chan Károly: Mély tengerek világa. (Sajtó alatt.) IV. kötet: Stein: Homokba temetett városok. (Sajtó alatt.)

A sasfiók. (L'Aiglon.) Irta Edmond Rostand. Fordította: Ábrányi Emil. Díszmunka képekkel. Ára 4 kor. 50 f.

Idegen szavak szótára. Szerkeszti Radó Antal. (Sajtó alatt.)

Lady Windermere legyezője. Irta Wilde Oszkár. Fordította Moly Tamás. Ára 30 fillér.

Simonyi óbester. Irta Martos Ferenc. Ára 60 f.

A művészetek története. Szerkeszti Beöthy Zsolt. Hézagpótló nagyszabású munka. (Előkészületben.) Első kötete legközelebb megjelenik. Az első kötet (Az ókor művészete) tartalma: 1. Az óskor művészete. (Sebestyén Gyula.) 2. Az ókor keleti népeinek művészete. (Mahler Ede.) 3. A görögök művészete. (Láng Nándor.) 4. A rómaiak művészete. (Kuzsinszky Bálint.)

A Könyvesház rovat részletesen feldolgozza a magyar és a külföldi könyvpiac új kiadványait könyvészeti szempontból.

Az újabb zeneművek a zeneművek bibliographiáját adja.

Mind e munkák, valamint bármely más magyar vagy külföldi kiadvány megrendelhető a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cs. kir. udv. könyvkereskedésében, Budapest, VI., Andrásy-út 21. sz. alatt.

Egy régi gyárnak új üzlete.

A modern irány utat tör magának mindenütt s a megfinomult ízlés feltalálja a szépet és tökéletest azon nemes egyszerűségben, mely a mérsékelt secessió jellemző vonása. Ily keretet kíván meg a modern szellem a kereskedelmi üzlettől is.

Mai közönségünk ily üzletet igényel és ily üzletet akarunk neki bemutatni. Elvezetjük városunk szívébe, a József-térre, hol a 14. számú új palota ragadja meg a szemet. E palotában van a **Posner Károly Lajos és Fia** cég detail-üzlete, melynek külseje igazolja mindazt, mit fentebb mondtunk.

Képünk az üzlet külsejét ábrázolja; a művészi üvegfestmények mögött estéknént kigyúlnak a villamos sugarak és a szép látvány gyönyörködteti a járókelőket. Az üzlet belsejében

raktáron találjuk a régi hírneves Posner-gyár készítményeit üzleti könyvekben, nyomtatványokban, díszalbumokban stb. Itt eszközli a nagyközönség rendeléseit finom, modern levélpapírokra, névjegyekre, esküvői és eljegyzési értesítőkre, menükártyákra. Megtalálunk gazdag választékban mindent, mi az íróasztalon szükséges: bronz íróasztal-készleteket, művészi levélnehezítőket, arany töltőtollakat, bőrmappákat, mindennemű írószert.

Az üzlet vezetésénél amaz elv irányadó, hogy minden cikk elsőrendű minőségben, jutányos áron és a legfigyelmesebb kiszolgálás mellett legyen kapható.

Ajánljuk tehát tisztelt olvasóinknak ez üzlet meglátogatását. Itten való bevásárlásaik bizonyára ép úgy ki fogják elégíteni, mint a mennyire tetszeni fog az üzlet berendezése, mely Spiegel Frigyes építész (Maison moderne) ízlését dicséri.

Ma már mindenki tudja, hogy az «Uj Idők» a magyar család legnemesebb szórakoztatója és választékosságáért nemcsak a főszerkesztő, Herceg Ferenc neve kezeskedik, hanem maga a Singer és Wolfner cégér is, amely alatt iróink és művészeink legjava sorakozik ünnepi köntösben.

Ime egy kapóra kiválasztott szám vázlatos tartalma:

Herceg Ferenc új regényét folytatja; tövében Gárdonyi Géza egy új verse húzódik meg, mint az illatos, friss ibolya a tölgy tövében; Malonyay Dezső és Bársony István egy-egy novellát írnak, Horváthné a hét eseményeiről cseveg oly szellemesen, hogy már a kezdő soroknál fölismerjük, hogy ennek a hölgynek Herceg Ferenc a barátja; Sebők Zsigmond, Lyka Károly, Tábory Róbert ismeretterjesztő cikkeket írnak, hátul az apróbetűs rovatokban pedig

Lucián és (Ne) humorizálnak a kinálkozó aktuálításokon. Végül pedig egy kis bizalmas, baráti diskurzus rekeszti be az olvasnivalók hosszú sorát: ez a szerkesztői üzenetek rovata, amelyben az olvasó baráti közelségbe kerül a maga kedvelt

Éjjel a Tiszán

Feljött a hold a Tiszára.
Csend borult a fűre, fára.
Szeged alatt a szigetnél
áll egy ódon halász-bárka.

Holdvilágnál fenn a bárkán
halászlegény ül magában;
ül magában, s furulyál;
furulyál az éjszakában.

A Tiszára a sötétség
gyászfátyolként terül hosszan;
gyászfátyolon a csillagok
csillogdálnak gyémántossan.

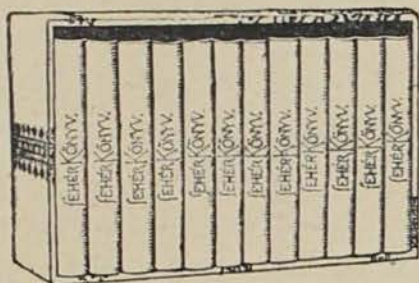
Talán épp a bárka alatt
lenn a vízben, lenn a mélyben,
fekszik egy nagy halott király,
halott király réges-régen.

Koporsója arany, ezüst,
s vasból van a burkolatja.
És a hármás koporsóban
a király a dalt hallgatja.

GÁRDONYI GÉZA.

íróival és — ami fő — beszélgetésüket bárki meg hallgathatja. Az olvasnivalók között pompásabbnál pompásabb illusztrációkban pihenhetünk meg. Van ezek között önálló kép, amit egyenest az «Uj Idők» olvasóinak komponált a művész, rajz, amely a szöveget magyarázza, kiegészíti és sok-sok fénykép, amely a tűnő aktuálisokat rögzíti meg örök időkre.

A «F e h é r k ö n y v» elmúlt, mint vállalkozás, de megmaradt tizenkét vaskos kötetbe kötve, mint Bródy Sándor

hatalmas egyéniségének legérdekesebb megnyilvánulása. Egyedülálló mű ez az egész világon, mert senki sem vállalkozott még arra Bródy Sándoron kívül, hogy az univerzumot szűrje át a maga szubjektívítésén. Egy esztendő tarka képét

zárta ő e tizenkét kötetbe és e képen minden szín az ő utánozhatatlan, egyéni színe. Az események eltűntek, de örökbecsűekké váltak azáltal, hogy olyan krónikásuk, magyarázójuk akadt, mint Bródy Sándor. Egész könyvtár ez, amely amellet, hogy bőséges tára a szórakoztató olvasmánynak, történelmi emlék is, — a legmerészebb magyar irodalmi vállalkozás emléke.

A Singer és Wolfner cégnek legfőbb írója Herceg Ferenc. Minden értékes író reformátora többé-kevésbé irodalmának, de Herceg Ferenc a közönség reformátora. Ő teremtette meg a magyar közönségben azokat az arányokat, amelyekről magyar író eddigelé álmodozni is alig mert. Az ő könyvei példányszámban már a tizezreket ostromolták és — evés közben jó meg az étvágy — az ő nyomán szokott nagyobb elterjedtséghez az egész írói gárda. Eddigelé huszonhárom kötetre rúgnak összes munkái és aligha van valamire való magánkönyvtár, amely egyről is lemondhatna a huszonhárom közül. Ő különben az az írónk, aki előbb hódította meg a közönséget és aztán a műbirálókat. A hallatlan siker, amely az ő Gyurkovicsait, Simon Zsuzsáját, Mutamurját stb. stb. kísérte, el nem kapatta őt. Nem érte be vele, hogy könnyed ostrommal bevette a népszerűség külső bástyáit;

hódító útját lahkadatlan erővel folytatja a halhatatlanság felé. Így aztán minden újabb munkája egy-egy újabb hódítás neki és újabb irodalmi szenzáció a közönségnek.

Nem véletlen, hogy éppen melléje került ez ismertetésben Bródy Sándor. Tagadhatlan, hogy ők ma a legtermékenyebb és legnépszerűbb írói az új magyar irodalomnak. Mindketten más úton haladnak, ebben meddő dolog is minden összehasonlítás, de találkoznak és testvériesen osztoznak a közönség szeretetében. Az ő regényeit, novelláit próbálták már osztályozni a romanticizmus, naturalizmus, verizmus iskolái szerint, de végül

mégis csak abban lehetett megállapodni, hogy valamennyi a — Bródy Sándor iskolájából való. Mind káprázatos, érdekesítő, izgató mese és emellett mind szívbemarkolóan igaz, őszinte és szókimondó. Művei huszonkét kötetből állanak, azonfelül egy hatalmas díszműből, az «Ezüst kecské»-ből, amelyben az ő művészi lelke nem elégedett meg a holt betűvel és a művészet minden agyafurt segédeszközét nemes ízléssel válogatta ki, hogy beléje öltöztesse legkedvesebb regényét.

Singer és Wolfner neve korszakot vágott a magyar irodalom történetében, a gyermek-irodalom megteremtésével. Ez a munkájuk alapvető volt; nemcsak magyar gyermekirodalmat kellett megalkotniok, de ki kellett irtaniok a többnyire káros hatású, idegen szellemű fordításokat is, amelyek addig a magyar gyermekek egyetlen olvasmányai voltak. Tizenöt év előtt kizárólag német olvasmányok rossz fordításain rágódott a magyar gyermek; ma már egész gárda hivatott írónk műveli a gyermekirodalmat.

Pósa Lajos neve is odaforrott e könyvesházhoz, amelynek ő egyik legerősebb oszlopa. Nemcsak hazafias és tiszta érzésű költeményei révén, amelyek mind a Singer és Wolfner kiadásában jelentek meg, hanem az «Én Ujságom» kapcsán is, amely egész új területet hódított az irodalomnak: a gyermekek szívében.

Ez a kis ujság a maga történelmi regényeivel, mulattató meséivel, tanulságos olvasmányjaival és lelkesítő verseivel valóságos áldás a családban. Nevelőt és szórakoztatót pótol egy személyben és bizonyára nagy része van abban, hogy bizalommal, reményekkel telten nézhetünk a jövő hazafias, nemes lelkű, romlatlan életkedvű nemzetékre.

Az «Én Ujságom»-nak kiegészítője a «Magyar Lányok», amely a megkezdett munkát méltóan folytatja a serdülő magyar leányok lelkületében és érzésvilágukat, fantáziájukat nemesen betöltve, gondosan megóvja a káros olvasmányok hatásától.

E könyvesházban bontotta ki teljes, sokoldalú erejét Gárdonyi Géza is, aki oly gyorsan nőtt, hogy kiszámíthatatlan, hova fog még nőni. Az ő «Göre Gábor»-a csak az író pajzán tréfájának indult, de komolylyá avatta az a mérhetlen szeretet, amely a közönségben fogadta és az ízléses irodalmi hang, amely szóhoz juttatta. A tréfából azóta sok kötetnyi irodalmi vállalkozás lett és komoly üzleti könyvek a bizonyosságai, hogy a közönség komolyan — veszi. Ám a kapós Göre-kötetek közben sűrűn jönnek komolyabb regényei is, az ő nagy írói rátermettségének ékes tanúságai. «A láthatatlan ember», «Az a hatalmas harmadik», «A kékszemű Dávidkáné»,

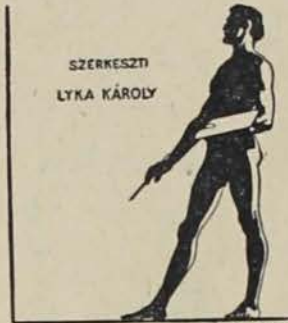

«Egri csillagok» kétség nélkül belékerültek az irodalomtörténetbe, amikor még a nyomdafesték szaga sem illant el belőlük.

A «Művészet» a Singer és Wolfner cég legújabb hódítása. Képben és írásban viszi el minden házba a magyar művészet legkiválóbb termékeit és a forma, amelyben ezt teszi, igaz diadala a magyar iparnak. Ez a tartalmas, díszes folyóirat hidalja be azt a távolságot, amely eddigelé nálunk művészet

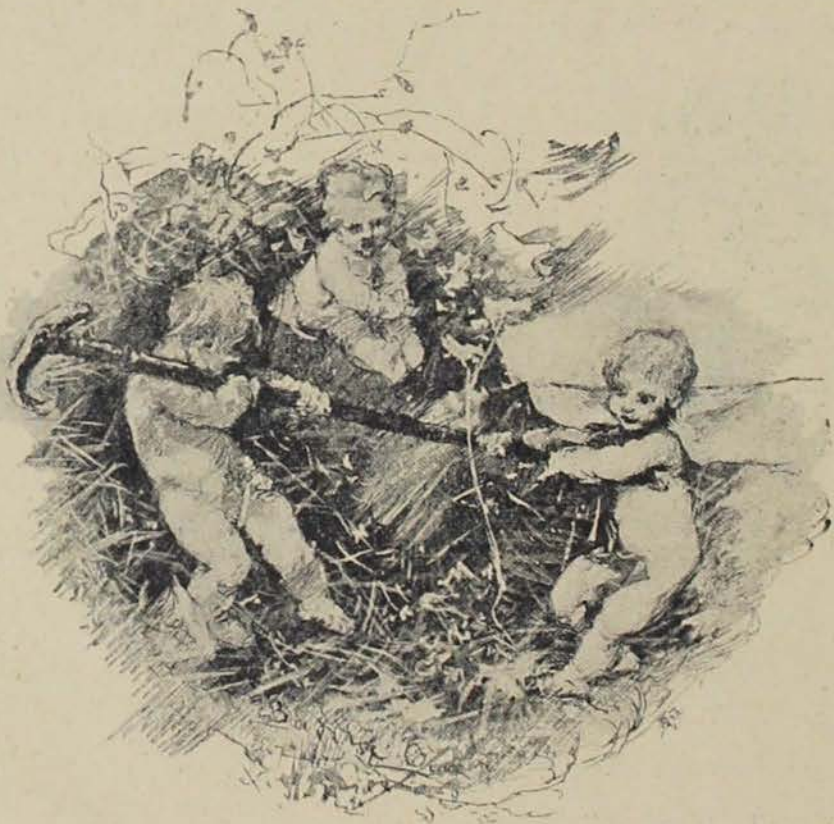
és közönség között volt. E folyóiratból megismerheti, megszeretheti a közönség a művészetet és e folyóirat által gyámolíthatja is, mert a «Művészet»-re olcsó pénzen előfizetve, tagjává válik csekély ráfizetéssel a «Képzőművészeti Társulat»-nak is.

MŰVÉSZET

47 ORSZAGOS MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI
TÁRSULAT TÁMOGATÁSÁVAL KIADJA
SINGER és WOLFNER

De lehetetlen elsorolni mindama könyveket, amelyek a Singer és Wolfner cég kiadásában jelentek meg. Ki ne ismerné az Egyetemes Regénytár piros vászonkötetét, vagy a «Színes könyvtár» tarka, elegáns füzetait? Pedig ezek csak gyűjtőfogalmak, amelyek mögött tengersok előkelő írói név pompázik. Valóban igaza volt egy irónknak, aki azt mondta, hogy nagy dicsőség a Petőfi- vagy Kisfaludy-Társaságba bekerülni, de a legnagyobb dicsőség mégis egy harmadik irodalmi társaságba bekerülni és ez: a Singer és Wolfner cég könyvjegyzéke.

A «**Könyves Kálmán**» magyar műkiadó társaság mellett, hogy az irodalmi termékek terjesztésével foglalkozik, missziót vél teljesíteni, midőn módot nyújt mindenkinek, hogy a maga ízlésének megfelelő művészi reproductiókkal díszíthesse otthonát.

Magyar képet, domborművet, magyar művész által megrajzolt, magyar iparos által készítette keretben terjesztünk oly módon, hogy hozzá férhessen az intelligenciának az a túlnyomó része, amely nem nélkülözhet egyszerre nagyobb összeget, de havonként 4—6 koronányi kiadást nemcsak meg nem érez, de szívesen áldozza művészi vagy irodalmi célra. A részletfizetéses üzlet semmiben sem olyan igazán áldásos, mint az olyan szükségletek kielégítésében, amelyek nem föltétlenül kötelezők az ember mindennapi életében. Könyvet, képet, csak úgy vásárolunk, ha lehetővé teszik számunkra a vásárt az által, hogy a részletfizetési kedvezményért nem kell külön díjat fizetnünk.

A kép- és könyvvásárlásnál erről szó sincs.

A képnek, könyvnek egyszerre megfizetve éppen az az ára, ami a részletfizetésre való vásárlásban. Ez az oka annak, hogy a magyar közönség ezt az előnyös vásárlási módot fölismerve, részletfizetésre szerzi be könyveit, képeit, mert így alig érzi meg a fizetés terhét.

Kiadásunkban legnagyobb festőművészeink legjobb munkái szerepelnek. Ezenkívül idegen műkiadók kiadványait is terjesztjük.

Az a célunk, hogy a magyar műértő közönség művészeti igényeit kielégíthessük és ezért készséggel rendelkezésére állunk a közönségnek abban is, hogy mindenféle, bárhol megjelent művészi reprodukciókat, eredeti litografiákat is szállítunk **részletfizetésre a rendes bolti áron.** Feleslegessé vált tehát külföldi forrásoknál beszerezni a képeket, midőn mi ugyanily áron és feltételek mellett szállítjuk. A rendelésnél kérjük velünk a kép pontos címét, a festő és lehetőleg a kiadó nevét közölni.

«**Kiváló Múlapok Jegyzéke**» című, 150 képet tartalmazó katalógusunkat kívánatra ingyen és bérmentve küldjük minden műbarátnak, aki ezért hozzánk fordul.

Kulturális misszióra vállalkoztunk, amit nyújtunk, az művészi és magyar, kérjük a műértő közönséget, hogy támogasson működésünkben.

«**Könyves Kálmán**»

Magyar Műkiadó R.-Társaság
Budapest, Nagymező-utca 37—39.

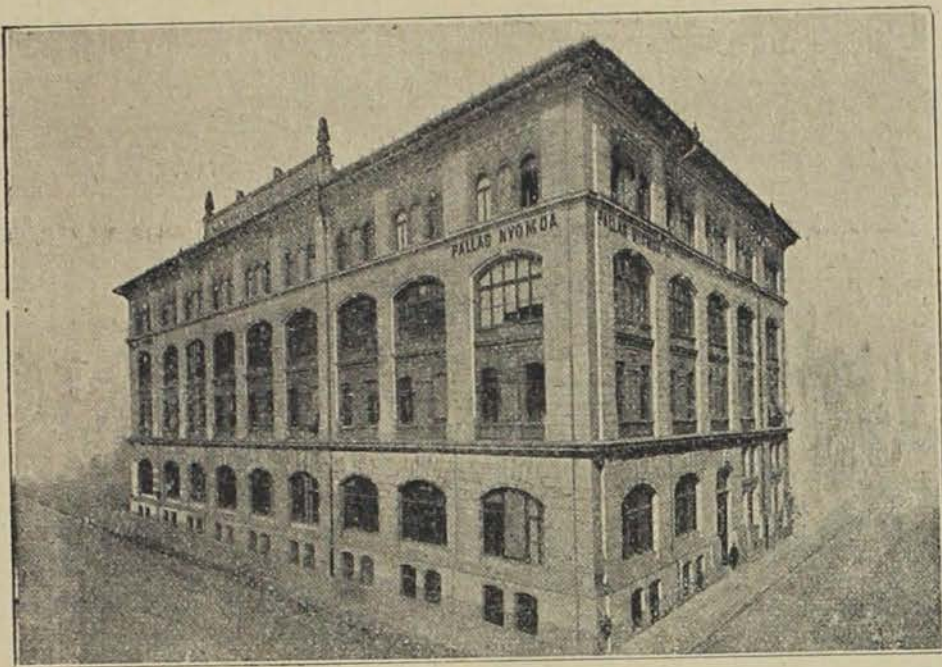
Sándor

Képmutatvány Bródy Sándor «Ezüst kecske» című regényéből. Ára füzve 24 kor. Megrendelhető havi 2 korona részletfizetésre is a «Pallas»-nál.

PALLAS.

Ez a hatalmas palota, amely itt látható hű fotografiában, nem Londonban van, hanem Magyarországon és nem henye gazdagság, hanem a modern, szédítő munka lakik benne. Az üvegfalak mögött száz és száz serény munkáskéz dolgozik a pihenést nem ismerő gépek között és lent, a pincékben éjjel-nappal zúg, dübörög az egész gyár erőforrása: a motor.

Ez a minden ízében magyar, de arányaiban amerikai

vállalat: a «Pallas», Magyarország legnagyobb irodalmi és nyomdai vállalata. A Kálmán-utca és Honvéd-utca sarkán vadonatúj paloták között úgy áll ott, mint egy óriási mértföldmutató iparunk szédületes haladásában. A magyar szellem alkotásának nincs többé szüksége arra, hogy külföldre menjen kötösért. A «Pallas» felöltözteti és útnak indítja egymagában.

Tündéri gyorsasággal, naponta sok százezer példányban készülő nyomtatványoktól kezdve egész a pazar, színes díszmunkákig a könyvnyomdászat és a papír-mű minden ágának legszakavatottabb műhelye a «Pallas». Színes nyomású körforgógépek, gyorsajtók, amerikai sajtók — összesen harminckét sajtógép — teszik lehetővé, hogy a «Pallas» oly sok-

irányban, oly gyorsan és oly megbízhatóan teljesítesse föladatát.

Akit gyönyörködtet a nagyarányú munka látványa, az el ne mulasztja, hogy be ne pillantson a «Pallas» udvarára, ahol vasvágányokon fürge házi waggonok hozzák a nyers papirost és szállítják a kész munkát. Köröskörül, négy emeleten folyik a legváltozatosabb munka. Itt a «Pallas» saját művészei tervezik a legújabb betűformákat, ott, tágas és világos termekben a szedők róják hasábokba az ólombetűket, amott a körforgógépek dobják ki magukból a nyomtatványok ezreit, majd a könyvkötő-műhelyekben művészek készítenek a könyvek izléses, gazdag köntösét.

Ám a legértékesebb munka ott folyik, a könyvkiadó osztályban, de erről a munkáról csak akkor értesül a közönség, amint a «Pallas» egy-egy újabb irodalmi kiadása jelenik meg az irodalom piacán. Itt lép eleven összeköttetésbe ez a vállalat az irodalommal és innen indul műhelyek körüli útjára az irodalmi termék, hogy aztán

európai ízlésben testet öltve lépjen a közönség elé. A «Pallas» kiadványai mindenkor kedvencei a könyvvásárló közönségnek, mert tartalomban érdekes irodalmi olvasmányok, külsőben pedig bármely könyvespolcnak elsőrendű díszei.

Ime néhány kiadvány ismertetése, hogy jellemezzük azt a nagyarányú agilitást, amelyet a «Pallas» a magyar irodalom minden ágának megtermékenyítésében kifejt:

Tóth Bélának, e törzsgyökeres magyar írónknak, ihletett pillanatában született meg az a szép gondolata, hogy a bibliát — az emberiség örök olvasmányát — a fejlett magyar nép-próza és költői áhítat hangján szólaltassa meg újra. Így született meg a magyar irodalom egyik legnagyobb büszkesége: «A mi

urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv». Szerkesztette: Tóth Béla deák. Kiadta: a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság. Szébb, marandóbb, ifjunak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e múltból. Valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi ízlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipografiai remekeket másolja. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű iniciálék egymaguk is bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de a kiadások nagyobbik alakjának ritka dísz és értéket ad Dürer Albert örökbecsű rajzainak mása. A nagy mester ezen alkotásai magasztosan illusztrálják a szöveget s maguk is elegendők arra, hogy e kötetet a könyvpiacz díszes és értékes jelenségévé tegyék. E kiadáshoz kiváló szépségű merített papír készült Fiumében, a mű címének víznyomásával. A harmadik kiadású (16° alaku) példány ára fűzve 2 korona, papírkötésben 2 kor. 40 fill.

A negyedik kiadású (nagy nyolcadrét alakú) példány ára fűzve 10 korona, színes ékítményű pergamentkötésben 12 kor., antik barna bőrkötésben 13 korona. Megrendelhető havi 2 kor. részletfizetésre is.

Ennek kiegészítője, de azonkívül egész egyházi irodalmunk hézagpótló munkája a «Szentek Élete», különös tekintettel a magyar szentekre. Egybeállította és írta: De dek Crescens Lajos, császári és királyi t. udvari káplán. Az esztergomi főegyházmegyei hatóság jóváhagyásával. 6 színes és 50 fekete, önálló műlappal és 400 fekete szövegképpel. Ára fűzve 26 kor., két pompás díszkötésben 36 kor. Megrendelhető havi 3 koronás

részletfizetésre is, ami lehetővé teszi, hogy bárki megszerezhesse e becses művet s örök vigaszt, éltető reményt, áhítatra gerjesztő olvasmányt, drága ereklyét szerezzen be magának általa. Megrendelhető minden hazai könyvkereskedésben, valamint a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság könyvkiadóhivatalában, Budapest, V. kerület, Kálmán-u. 2. Mutatványfüzetet kívánatra ingyen és bérmentve küld.

Tudományos irodalmunknak is hathatós művelője a «Pallas», számos olyan forrásmunkát szolgáltatva a szakközönség kezébe, amelyek hiánya eddigelé megnehezítette működésüket. Ilyen a «Közgazdasági Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. Halász Sándor és dr. Mandelló Gyula. 3 kötet. Nagy nyolczadrétű (Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. Ára díszes és tartós félbörkötésben 72 korona. A Közgazdasági Lexikon anyagát első sorban a közgazdaságtan és a statisztika köréből meríti; de e mellett különös tekintettel van a gazdaságtörténetre, valamint a gazdaság- és szociálpolitikára. Az eszmekapcsolatnál fogva kiterjed a közjog és közigazgatási jog azon részeire, melyek közvetlen kihatással vannak a gazdasági intézményekre, érinti a magánjogot is, de csak egészen általános vonatkozásaiban, valamint kellő méltatásban részesíti a forgalmi jognak főbb intézményeit, természetesen nem annyira jogi, mint gazdasági jelentőségükben.

Hogy a kitűzött feladatot a Közgazdasági Lexikon a legszigorúbb követelményeknek megfelelően oldja meg s hogy a közönség abban a tudomány és irodalom magas színvonalán álló munkát nyert, arra nézve biztosítékot nyújt nemcsak a szerkesztők elismert írói neve, hanem a munkatársak valóban fényes névsora is.

Mint kitűnően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Kapható esetleg 4 koronás havi részletre is a «Pallas» irodalmi és nyomdai részv.-társ. kiadóhivatalában, Budapesten, V., Kálmán-utca 2. sz., úgyszintén minden hazai könyvkereskedésben.

Rövid idő alatt is általános használatúvá és minden jogászember számára nélkülözhetetlenné vált a «Magyar Jogi Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztette: dr. Márkus Dezső, kir. törvényszéki bíró. 5 kötet. Nagy nyolczadrétű (Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—58 ív. Ára díszes és tartós félbörkötésben 100 korona. Ezen első Magyar Jogi Lexikon hazai irodalmunk szempontjából bizonyára fontos, hasznos és nagy értékű, sőt — túlzás nélkül mondva — jogi irodalmunk történetében korszakot alkotó eseményszámba megy. Soha az elmélet tanítása, a törvényhozási anyag, a kormányrendeletek és a joggyakorlat oly kapcsolatba nem hoztattak egymással a végből, hogy a mindennapi gyakorlat útvesztőjében biztos vezető fonalat nyújtsanak a keresőnek, mint ezen Magyar Jogi Lexikonban, mely nem hasonló külföldi vállalatok fordítása vagy másolása, hanem legapróbb részleteiben is a magyar viszonyokra alkalmazott eredeti alkotás, amelynek létesítésében a legkiválóbb szakférfiak működtek közre a nagy célhoz mért és ahhoz méltó lelkesedéssel és buzgósággal. Kapható esetleg 5 koronás havi részletre is a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadóhivatalában, Budapest, V., Kálmán-utca 2. sz., ugyszintén minden hazai könyvkereskedésben.

De a tudomány minden ága a legméltóbb formában és legilletékesebb hangján szólal meg a «Pallas» útján. A népszerűsített tudománynak közkedvelt kincseiből elég kettőt említenünk: Flammarion Camille: «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása. Két kötet. Nagy nyolczadrétű alak. Ára fűzve 18 korona, díszkötésben 24 korona. Megrendelhető havi 2 koronás részletfizetésre. A csillagászat rejtett tudománya e pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmánynyá válik, amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy, bonyolult titkait.

Pulszky Ferenc: Magyarország Archaeológiája. 2 kötet. Ára fűzve 32 korona, félbörkötésben 40 korona. Megrendelhető havi 4 koronás részletfizetésre. Pulszky Ferenc az archaeologia száraz tudományában is megmaradt az, ami-

nek az egész művelt világ elismerte őt: kora legfinomabb, legszellemesebb embere.

Az új magyar irodalomnak egész tábornyi kitűnősége találkozott már a «Pallas» által a közönség szeretetével.

Ime a «Pallas» szépirodalmi kiadásainak legújabb érdekességei:

Erdős Renée, Versek. Ára díszes vászonkötésben 6 korona. Amatőr díszpéldány hollandi papíron, angol kötésben 20 korona.

Erdős Renée az új kor költészetében: jelenség. Egy egyedül álló, magányos, arcképe után ítélve szép és fiatal leány élettörténete megkapó és megrázó dalokban elbeszélve: ez a «Versek» mint olvasmány, amelyeken szinte élő, vérző és lobogó frissességük dacára ott a jel: a megmaradás jele. Az, hogy aki ezeket írta, az nem hirtelen feltűnő és gyorsan muló jelenség, hanem új lap a magyar irodalomtörténetben. Ám azzal, hogy klasszicitást ígérünk a «Versek»-nek, nem appellálunk a jelen ellenében a jövőre: a ma, az az Erdős Renée-é. Az utolsó években ő volt az, aki a napi ujságok közönségét rászoktatta a versolvasásra. Aki töredékeivel is oly elemi erővel hatott: mint fog hatni most, amikor teljes egészében és gazdagságában jelenik meg! Most látjuk csak, hogy kit birunk benne. A gyönyörű kötet a következő ciklu-

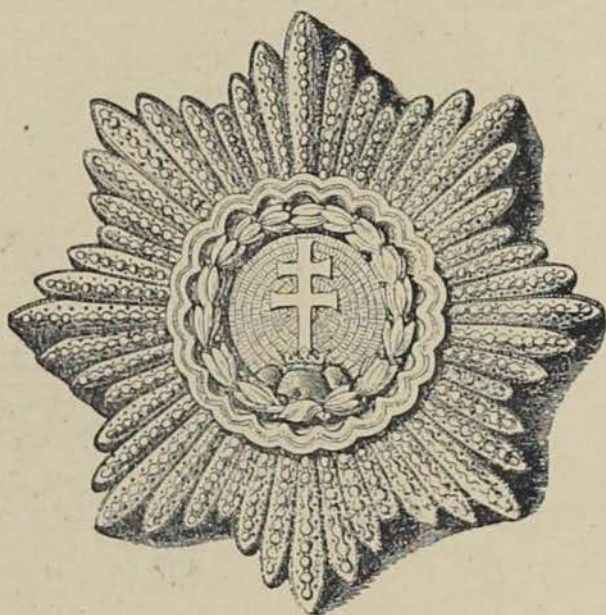

sokra van felosztva: Sappho, Ejszakák, Édes anyám, Izenetek, Dalok. Az egyes ciklusokat stilszerű könyvdíszítésekkel Márkus Géza látta el.

Bársony István: A róna és az erdő, Feszty

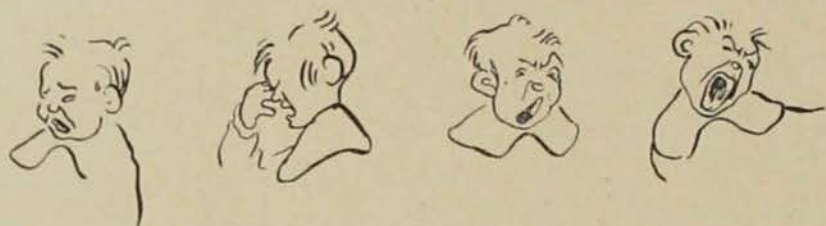
Árpád és Olgyay Ferenc illusztrációival. Ára pompás díszkötésben 12 korona. Gyönyörű díszmű, amelyet úgy a kiállítása, mint a tartalma a magyar könyvirodalom maradandó becsű legremekőbb munkái közé emel. A könyvhöz mellékletképpen csatolt tíz színnyomatú, művészi képet Feszty Árpád és Olgyay Ferenc alkotta. Egytől-egyig megannyi értékes festmény hatását teszi valamennyi. A szöveget pedig Bársony István írta. Az a Bársony István, akinek a neve a mai magyar irodalomban már valóságos program. Nincs ma senki más, aki a magyar földről, a magyar népről, a magyar természetről oly határtalan ragaszkodással, annyi igazsággal, a közvetetlen tapasztalatokból folyó oly bensőséggel, oly tökéletes megfigyeléssel, s annyi költői hangulattal írna, mint ez az elsőrangú írónk, aki mintha ezer szemmel látná a természet csodaszépségeit, amelyekről árnyalatokban és színezésben véghetetlenül gazdag nyelven zengi változatos és kifogyhatatlan költő himnuszát.

Vannak ebben a mindenkép gyönyörű könyvben a Bársonyt annyira jellemző mesteri leírások mellett valósággal átélt vadásztörténetek, páratlanul érdekes állatjellemezések, s a szabadban élő nép egy-egy szembeötlőbb alakjáról vett találó arcképek, amelyek mind az író-művészet magas színvonalán örökítvék meg.

Barang: 1848–49. A Magyar Szabadságharc Története. A tanuló ifjúság számára. Ára díszes vászonkötésben 4 korona.

Molnár Ferenc: Józsi és egyéb kis komédiák. Márk Lajos rajzaival. Ára 3 korona. Tartalmazza a

nagy népszerűségű «Józsi» gyerekről szóló tárcákon kívül a közkedvelt fiatal író rajzait és kis elbeszéléseit, melyeket Márk Lajos, a kitűnő illusztrátor számos karrikaturája díszít.

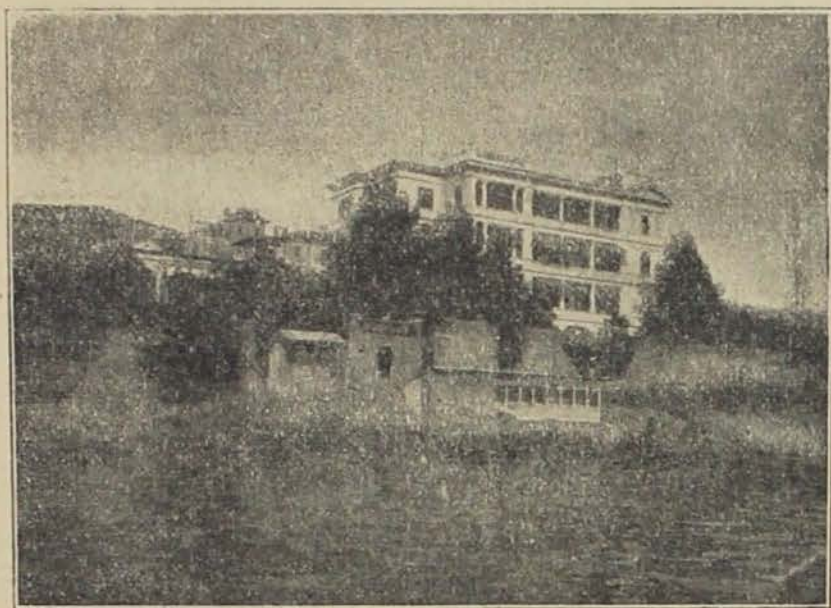
Lovik Károly: Doktor Pogány. Ára 2 korona. Lovik Károlynak, a gyorsan hírnévre jutott fiatal írónak legújabb regénye. A nőkérdést tárgyalja új és eredeti szempontból, erős logikával és érdekes mese keretében, amely ki tud terjeszkedni a modern magyar társadalom minden fázisára. Amit a szerző tendenciának választott, egyike a legnehezebb feladatoknak: az emancipáció korában védőbeszéd a nő erendő hivatása mellett, s éppen ezért kétszeri dicséret illeti Lovik Károlyt, aki munkáját sikerrel és bravurral tudta megoldani. Doktor Pogány irodalmi munkának elsőrangú, korrajznak történeti időket érintő, regénynek mindenek felett érdekes és szórakoztató.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, nyílt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálma keretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy pompás márvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játszócsarnokból és a szanatórium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

Az intézet főépülete 30 világos és tágas szobát foglal magába, melyek közül 21 a délkeleti fekvésű tengerparti frontra, 9 a park felé tekintő nyugati oldalra néz. A tengerparti fronton lévő szobák elő részét külön-külön üvegezett loggiák képezik, hogy a szabad levegő-kúra kedvezőtlen időben is teljes mértékben kivihető legyen. A loggiák üvegfalai nyáron teljesen eltolhatók, azonkívül a nap ellen automatikus vászonredőnyök védik.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket. Földszinten van a szívbetegek részére fentartott szénsavas fürdő elhelyezve. A nagy hydropathikus intézet a felső épületben található.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszó-szobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompájukkal télen is a tavasz búbajos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percnnyire kiesőleg nyugalmat és csöndes menedéket nyújt a pihenést áhítózonak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb institutiói is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét, gazdag könyvtárát, hirlapjait és zongoráját használhatják föl.

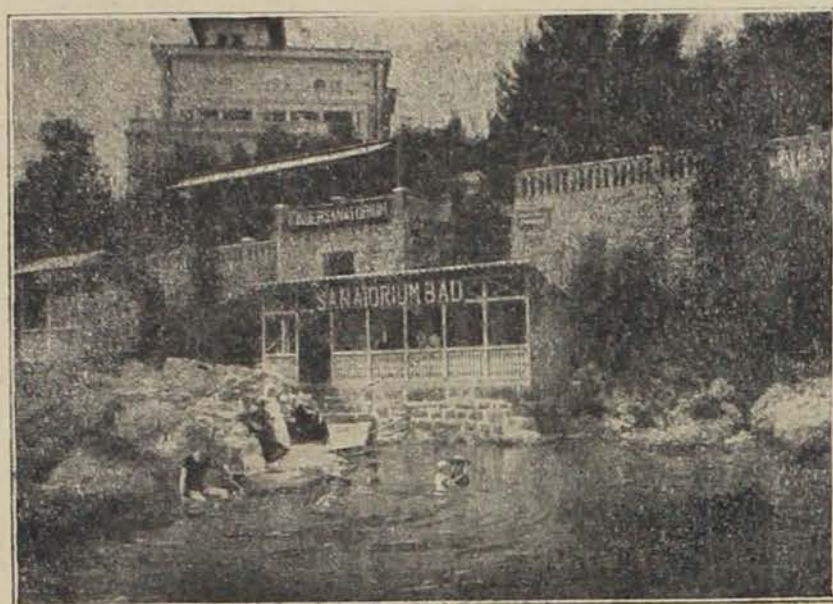
Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségekben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat.

Gyermekek 6 éven túl kíséret nélkül is elhelyezhetők az intézetben. Ily kíséret nélkül felvett gyermekek a leggondosabb felügyeletben ésszeretetteljes gondozásban részesülnek. Elbánásuk minden irányban a családiasság jellegével történik. Lakószobájukban kettesével foglalnak helyet s szomszédságukban állandóan az intézeti felügyelő tartózkodik. Megfelelő testi és szellemi foglalkoztatásukkal egy intézeti gyermekkertésznő és tanítónő van megbízva, kiket a gyermekek közvetlen gondozása is megillet. A gyermekek játékaikban is rendszeres vezetés alatt állanak.

Az intézeten kívül való sétáik csak intézeti ellenőrzés mellett engedélyeztetnek. A kíséret nélkül felvettek szülői hetenként értesíttetnek gyermekeik hogylétéről.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világítja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, mely-

ben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

A felnőtt betegek gyógykezelésében mint rendelő, illetve consiliarius orvosok: Dr. Fodor Géza egyet. magántanár, Korányi tanár volt első assistense, Dr. Glax Gyula kormánytanácsos, egyet. professor és Dr. Mahler Gyula a szívbetegek osztályának vezető orvosa vesznek részt.

A Franklin-Társulat kiadásában, Budapesten (VI., Egyetem-u. 4.) e hó folyamán megjelenik az «Egyetemes Irodalomtörténet». Alexics György, Angyal Dávid, Asbóth Oszkár, Balogh Ármin, Becker F. Ágost, Csengeri János, Fiók Károly, Goldziher Ignác, Gombocz Zoltán, Hegedüs István, Hernádi M., Huszár Vilmos, Kégl Sándor, Kühnert Mihály, Latkóczy Mihály, Mahler Ede, Munkácsy Bernát, Neumann Ede, Patrubány Lukács, Péterfi Jenő †, Pecz Vilmos, Petz Gedeon, Radó Antal és Széchy Károly közreműködésével szerkeszti Heinrich Gusztáv. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium támogatásával kiadja a Franklin-Társulat. Öt kötet. Ókori Lexikon alakjában egyenként 720 lapnyi terjedelemben, gazdagon illusztrálva. Egy-egy kötet ára fűzve 16 kor., díszes félbőr-kötésben 20 korona. Az egész öt kötetes mű ára fűzve 80 kor., díszes félbőr-kötésben 100 kor. Megjelenik évenként egy-egy kötet, az első 1903. március hóban. A munka bármely könyvkereskedés útján havi részletfizetésre is beszerezhető.

Az öt kötet tartama a következő: I. kötet: Általános bevezetés (Heinrich G.); China és Japán (Kühnert M. és Fiók K.); India (Fiók K.); Babylonia, Assyria, Egyptom (Mahler Ede); Héberék (Neumann Ede); Arabok (Goldziher I.); Perzsák (Kégl Sándor); Örmények (Patrubány Lukács); Ó-görögök (Péterfi Jenő és Hegedüs I.); Új-görögök (Pecz Vilmos és Latkóczy M.). — II. kötet: Római irodalom (Csengeri J.); Bevezetés a románokhoz (Becker F. Ág.); Keresztény-latin irodalom (Balogh Á.); Provinciák s catalánok (Hernádi M.); Franciák, Olaszok (Radó Antal); Spanyolok (Becker F. Á.); Portugálok (Huszár Vilmos); Rumének (Alexis György); Rhaeto-rumének (Gombocz Zoltán). — III. kötet: Bevezetés, germánok és kelták (Heinrich G.); Angolok és amerikaiak (Angyal D.); Németek (Heinrich G.); Németalföldiek, Skandinávok (Petz Gedeon). — IV. kötet: Szlávok (Asbóth Oszkár); Ural-altaiak (Munkácsy Bernát). — V. kötet: Magyar irodalom (Széchy K.).

Nagy hézagja a magyar irodalomnak, hogy nem volt eddig az összes kulturnépek irodalmainak történetét felölelő munkája. Pedig ha van valami, úgy az emberek, mint a népek történetében, amit tudni és ismerni érdemes, bizonyára az emberi szellem az, tehát az irodalom története és fejlődése a legméltóbb arra, hogy minden nemzet írott emléket állítson neki.

A mint a tartalom mutatja, ezt a föladatot akarja teljesíteni az Egyetemes Irodalomtörténet, s hogy méltóan teljesítse, arra reményt ad a munkatársak lajstroma, mely arról tanuskodik, hogy leghivatottabbjaink vállalkoznak erre.

Bátran mondható tehát, hogy e munka irodalmunk legbecsesebb jelenségei közt fog helyet foglalni.

Ne hiányozzanak egy magyar házban sem a Magyar Remekírók a Franklin-Társulat kiadásában, 55 díszes kötetben. Bolti ára 220 korona. Megszerezhető csekély havi részletfizetések mellett is bármely hazai könyvárusnál. A Magyar Remekírók mintaszerű gyűjteményét adja ez a könyvtár, mert az 50 kötet tartalma a következő:

I. A régebbi írók legjelesebb műveit: Ballassa Bálint és Zrinyi Miklós, szerk. Széchy Károly; Pázmány Péter, szerk. Fraknoi Vilmos; Gyöngyösi István, szerk. Badics Ferenc; Kuruc-költészetet, szerk. Erdélyi Pál; Mikes Kelemen, szerk. Erődi Béla; Fazekas Mihály és Gvadányi József, szerk. Négyesy László.

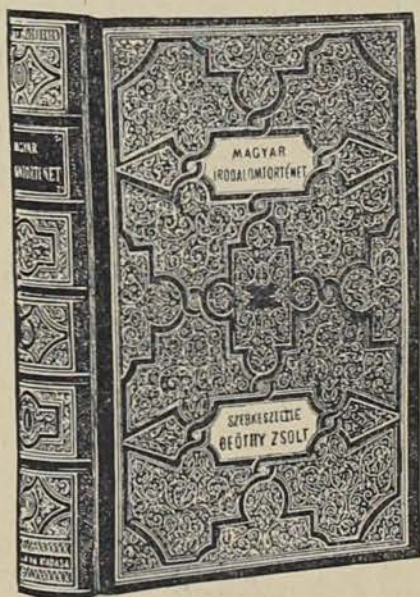
II. Az újabbkori irodalom íróit: Kazinczy Ferenc, szerk. Váczy János; Csokonai V. Mihály, szerk. Bánóczi József; Berzsenyi Dániel, szerk. Heinrich Gusztáv; Kármán József, szerk. Beöthy Zsolt; Kisfaludy Sándor, szerk. Heinrich Gusztáv; Kisfaludy Károly, szerk. Bánóczi József; Kölcsey Ferenc, szerk. Angyal Dávid; Katona József és Teleki László, szerk. Rákosi Jenő; Széchenyi István gr., szerk. Berzeviczy Albert; Deák Ferenc, szerk. Széll Kálmán; Kossuth Lajos, szerk. Kossuth Ferenc; *Czuczor Gergely, szerk. Zoltvány Irén; *Vörösmarty Mihály, szerk. Gyulai Pál; *Bajza József, szerk. Badics Ferenc; *Garay János, szerk. Ferenczi Zoltán; Eötvös József báró, szerk. Vojnovich Géza; *Kemény Zsigmond, szerk. Gyulai Pál; Petőfi Sándor, szerk. Beöthy Zsolt; *Tompai Mihály, szerk. Lévay József; *Arany János, szerk. Riedl Frigyes; *Szigligeti Ede, szerk. Bayer József; Madách Imre, szerk. Alexander Bernát.

III. A legújabbkor elhunyt költőit: *Vajda János, szerk. Endrődi Sándor; Csiky Gergely, szerk. Vadnai Károly; *Arany László; szerk. Kozma Andor; Reviczky Gyula, szerk. Koroda Pál.

IV. A magyar népköltészet remekei: Népies lyrát és Népballadákat, szerk. Gyulai Pál.

Rendkívül emeli a Magyar Remekírók gyűjteményét, hogy kiegészítésül a Kisfaludy-Társaság Magyar Shaksperereja szolgál, a melyet tudvalevőleg legelső költőink: Arany, Petőfi, Vörösmarty, Lévay stb. fordítottak le. A teljes magyar Shaksperekiadás 6 vaskos, egyenként körülbelül 550—600 lapra terjedő kötetből álló munka díszesen bekötve 30 korona. A Magyar Remekírók megrendelői azt 20 koronáért szerezhetik be. A Magyar Remekírók-ból most jelent meg a III. 5-kötetes sorozat, úgy, hogy ezzel most már az értékes gyűjtemény 15 kötete van a közönség kezében.

Az Athenaeum. Maradandó értékű könyvek kiadása: ez az Athenaeum külön genrije. Ilyen könyv, amelynek értéke nől: A Magyar Birodalom Története — Acsády Ignáctól. Acsády kétkötetes munkájában a legkomolyabb történelmi kutatás gyümölcseit nyújtja az olvasónak, de ezeket az igazságokat az előkelő publiczista finom stílusával, élvezhető, vonzó olvasmány alakjában adja elő. A munka 40 kétíves füzetben jelenik meg. Minden egyes füzetet számos szöveggép és egy-két külön melléklet díszíti. Legközelebb megjelenik a remek mű első kötete.

Klasszikus becsű munka: A Képes Magyar Irodalomtörténet. A legjelesebb szakférfiak közreműködésével szerkeszti: Beöthy Zsolt. E műnek második kiadását több mint 500 szöveggép és körülbelül 100 műlap díszíti. A két kötet ára pompás díszkötésben 40 korona.

Ennek a nagy irodalomtörténetnek mintegy kiegészítője: A Magyar Költészet Kincsesháza. A magyar tanuló ifjúság és család használatára. Szerkesztette Endrődi Sándor. Ennek az ára a Beöthy-féle Magyar Irodalomtörténethez hasonló félbőr-kötésben 13 korona. Erős vászonkötésben 10 korona.

Minden művelt ember érdeklődésére számot tarthat: Az Iparművészet Könyvének első kötete, melyet a Magyar Iparművészeti Társulat megbízásából Ráth György szerkeszt. E mű, mely élvezetes könnyed formában mutatja be az iparművészet fejlődését, hivatva van arra, hogy az iparművészet minden ágáról alapos felvilágosítást nyújtson a művelt közönségnek ép úgy, mint a szakemberek-

nek. Az illusztrációk a nyomdai technika brilláns produktumai. E kötet ára rendkívül díszes kötésben 16 korona.

Az Athenaeum örökbecsű kiadásai közt legfontosabb: A Magyar Nemzet tízkötetes milleniumi Története, melyet Szilágyi Sándor szerkesztett és mely az ezredéves ünnepek leghatalmasabb emléke marad. Ennek megszerzésével minden magyar ember saját otthonában emelhet maradandó emléket hazánk ezeréves multjának. Ára 160 korona. — Hasonló fontosságúak: A Magyar Nép Multja és Jelene. Két kötetben. Irta Benedek Elek. A két kötet ára pompás díszkötésben 32 korona. Ugyan-e kitűnő szerzőtől: Magyar Mese- és Mondavilág. A Magyar nemzet ezeréves meseköltése. Öt kötetben. Minden kötet ára pompás díszkötésben 6 korona.

Magyar művészi monografiák kiadása szintén benne van az Athenaeum programjában. Ilyen: Szana Tamás Száz év a magyar művészet történetéből. 235 szövegképpel. 30 műlappal. Ára díszkötésben 40 korona. E díszmű 120 legjelesebb festésünk és szobrászunk életét és munkáit mutatja be.

Föltűnő artisztikus kiadás a Heine Dalok Könyve. Ezen Endrődi-féle Heine-fordításnak egy példányát siratott királynénk a megjelenés idején magánkönyvtára részére elfogadta.

Külön kis könyvtár az Athenaeum érdekes vallásos kiadásai. Különösen a Vigasztalások Könyve. Elmélkedések és hangulatok. Irta: Hock János. Hock János, a kiváló szónok és

író, a Vigasztalások Könyvével a szenvedőkhöz fordul, s nem felekezeti, hanem tisztán emberi álláspontról a modern élet minden viszonyával számolva, olvasójának a lelki keserűség és szenvedés ellen nyújt fegyvert és erőt. Ára vászonkötésben 6 korona. Pompás, gazdagon aranyozott bőrkötésben 10 korona. Legfinomabb borjúbőrkötés, aranymetszéssel 15 korona.

Az érdekes és szükséges könyvek szerkesztésében új genret csinált: Tóth Béla. Könyvei: Szájru l Szájra, a magyarság szálló igéi. Ára díszes angol vászonkötésben 7 korona. M e n d e m o n d á k a világtörténet furcsaságai. Ára díszes angol vászonkötésben 7 korona. Tóth Béla e művében mintegy a szálló igék folytatását írta meg, összegyűjtve a nálunk szájrul szájra járó történeti tévedések, koholmányok, hamisítások és furcsaságok sokaságát.

Tóth Bélának ezen közérdekű könyveit kiegészíti Magyar Ritkaságok képekkel és hasonmásokkal. Gyűjtötte és magyarázza: Tóth Béla. Ára díszes angol vászonkötésben 6 korona. Az olvasó meglepetve fogja látni, hogy az egymásra rakott furcsaságokból, anekdotákból, feljegyzésekből, ritka emberekhez, sajátos dolgokhoz fűződő hagyományokból valóságos magyar kultur-história alakul ki.

Az Athenaeum számos maradandó értékű kiadásai közé tartoznak Kossuth Lajos Iratai. Ezekből eddig kilenc kötet jelent meg, a melyeket minden magyar ember könyvtárában ott találhatunk.

Az Athenaeum gyűjteményes szépirodalmi kiadásaiban is csak becses munkát ad közre. Az Athenaeum olvasótára hazai és külföldi jeles szépirodalmi termékeket, regényeket és elbeszéléseket közöl kéthetenként megjelenő díszes és tartós kiállítású kötetekben, szép vászonkötésben felülmúlhatatlan olcsó áron. Egy kötet ára kötve 1 korona.

Ugy az Athenaeum részvénytársulatnál, mint minden hazai könyvkereskedésben kaphatók. — Mindezek a művek részletfizetésre is megrendelhetők a Révai Testvérek irodalmi részvénytársulatnál (VIII., Üllői-út 18.), ahonnan részletes könyvjegyzéket az odafordulók ingyen kaphatnak.

A bonvivant.

A rendes kávéházi asztalnál nagyban folyt a vita. A kedves bonviván-színész nekipirosodva mondta:

— Már pedig akármit is beszéltek, mégis ruha teszi az embert! Ha nem is alkotja meg egész benső én-jét, de kedvező, vagy kedvezőtlen hangulatot kelt első látásra embertársainkban és ez az első hangulat befolyásolja minden későbbi véleményüket. Sőt én, mint színész, azt is mondhatom, hogy ugyanaz az ember legbizalmasabb körében is annyiféle véleményt kelthet, a hányféle ruhát vesz magára.

Persze ez viharos ellentmondást keltett. Egy festőművész gúnyosan vágott vissza:

— Rólam is azt hiszed, hogy a ruha miatt nem látom meg a lényegét?

— Rólad is! Különben várjatok csak! Mindjárt saját szemetekkel fogtok meggyőződni róla, hogy igazam van!

Egy levélkével elküldte a tüzlegényt a *Koch* testvérek áruházába, a Károly-körutra. A tüzlegény egy negyedóra múlva egész halom kabáttal tért vissza. A színész diadalmasan mondta:

— Nos, most idenézzenek! A Koch Testvérek ezer és ezer példányban árulják ezeket a felöltöket. Még azt sem mondhatjátok hát, hogy reám szabta. És mégis, majd meglátjátok, hogy hányféle alakot fognak kölesönözni nekem!

Magára kapott egy kurta bőr-bekecsset, egy pörge kalapot csapott hetykén a fejére és mind meglepetve kiáltott föl:

— Tökéletes dzsentrí!

— Lássátok, e szívós, olesó, pompás kis kabát egyszerre hatalmas dominiumok urává tesz meg engem a szemetekben. Később ugyan kiderül, hogy ezek a dominiumok csak a holdban vannak, de ti mindig olyan szemmel fogtok rám nézni, mint ahogy egy földbirtokosra szokás nézni. Es most nézzetek ide.

A színész megcserélte a kabátot, kalapot és előttük állott a tökéletes bankár-típus. Az igaz, hogy gyönyörű bundát küldöttek erre a célra a Koch testvérek.

— Nos, nem vagyok-e tökéletes bankár? Pedig lássátok, ezt az illuziót mindnyájan olcsón megszerezhetitek, mert az ördögös Koch testvérek hihetetlenül olcsón vesztegetik gyártmányaikat. Valaha csak milliomosok álmodozhattak ilyen fényűző bundákról, most akárki megszerezheti magának . . . . No de menjünk tovább!

Egy csinos, kurta, tavaszi felöltő-raglánt

kapott magára, a cilindert félre csapta a fején és az egész társaság fölkiáltott:

— Az ösjogász!

A színész úgy hajlongott, mint valami nagy premiér után és diadalmasan mondta:

— Nos, ugyebár, mégis ruha teszi az embert? De szerencsére, a ruhát viszont az ember válogatja és ez a válogatás nem is lesz nehéz munka, amíg olyan cégünk lesz, mint a Koch testvérek. Ez a ruhás bolt jobban kiegyenlíti a társadalmi ellentéteket, mint száz szociálista szónoklat. Az ő segítségével bátran kelhet versenyre eleganciában szegény a gazdaggal, polgárember az arisztokratával. Es a csuda-munkájának fölötte egyszerű a fortély: üzleti becsületesség és olcsóság.

A Kossuth Lajos-utca elegáns sétáló közönsége jól ismeri már a

Leon és Oláh

angol és francia nőiruhakelme különlegességek árúházát. A hölgyvilág előszeretettel keresi fel a Kossuth Lajos-utca 4. szám alatt, Standard (volt Dréher) palotában levő árúházat. Izléses szövetekből és kelmékből igen nagy választék áll a hölgyközönség rendelkezésére. Az igazán párisias árúház főnökeit a Szénássy Gyula cég üzletéből már jól ismeri a hölgypublicum.

Ismeretes, hogy Magyarország gyógyvizekben a világ leggazdagabb országa. Jó hírének megalapításához igen sokban hozzájárult a **L o s e r J á n o s**-féle

«Pálma jelzésű» keserűvíz,

melyet a világ legkitünőbb orvosai ajánlanak. Így **E l i s c h e r**, **K é t l y**, **L a p p o n i** és **L o m b r o s o** tanár urak és sok más szaktekintély dicsérik a víz kiváló jóságát.

A Váci-utcában egy modern és világvárosi színvonalon álló üzlet kelt feltűnést. Kiváló izlésű holmijait a

Schreyer Viktor és Társa

cégnek a IV. kerület Váci-utca 26. szám alatt valósággal csodálja a publikum. Különösen menyasszonyi kelengyéi aratnak általános elismerést. Nemkülönben az izléses zsebkendők és harisnyák, továbbá a cég saját készítményű fehéreneműit, blusokat, pongyolákat és juponokat vásárolja a hölgyközönség.

Az Országos ipar-hitelszövetkezet 1903. március 1-én délelőtt 11 órakor saját helyiségében (VII., Kertész-utca 43. sz. a.) XVI. rendes közgyűlését tartja, melyre a szövetkezeti tagokat tisztelettel meghívjuk. Tárgysorozat: 1. Az igazgatóság és felügyelő bizottság jelentése és a mérleg előterjesztése. 2. Határozathozatal a jövedelem felosztása és a felmentvény megadása tekintetében. 3. Két tagnak a jegyzőkönyv hitelesítésével való megbízása. 4. Három igazgatósági és tiz választmányi tag megválasztása. 5. A felügyelő bizottsági tagok tiszteletdíjának megállapítása. 6. Netáni indítványok (az alapszabályok 100. §-a értelmében.) Budapest, 1903 február 12. Az igazgatóság. Alapszabályok 98. §-a: «Aki a közgyűlésen megjelenni kíván, tartozik a nevére szóló törzsbetéti könyvecskét, illetve törzsbetétjeit, melyeknek legalább három hónappal előbb a szövetkezet könyveiben nevére bevezetve és a lejárt részleteknek befizetve kell lenniök, legkésőbb 5 nappal a közgyűlés előtt a szövetkezeti pénztárban letéteményezni.»

Equitable. Széles e világon mindenki tudja, hogy e név egyik legrégebb és legnagyobb életbiztosító társaságának neve. Hiszen alig van ember, aki családjá jövődjének biztosítása céljából ne állana összeköttetésben ezzel a társasággal. Ime néhány számadat az «Equitable» óriási méreteinek jellemzésére.

Az 1859-ik esztendőben alapítottatott és az 1902. év végén a társaság vagyona 1,796.977,685, azaz egy milliárd hétszázkilencvenhat millió kilencszázhetvenhétezer hatszáznyolcvanöt korona.

Felesleg az 1902. év végén 375.637,480
azaz háromszázhetvenöt millió hatszázharminchétezer négyszáznyolcvan korona.

Uj üzlet az 1902. évben 1,406.249,720
azaz egy milliárd négyszázhatmillió kétszáznegyvenkilencezer hétszázhusz korona.

Összbevétel az 1902. évben 345.035,060
azaz háromszáznegyvenöt millió harminchétezerhatvan korona.

Kötvénybirtokosoknak kifizettetett
az 1902. évben 145.956.250
azaz egyszáznegyvenöt millió kilencszázötvenhatezer kétszázötven korona.

Biztosítási átlag 1902. év végén 6,462.232.975
azaz hat milliárd négyszázhatvankét millió kétszázharminckétezer kilencszázhetvenöt korona.

Kötvénybirtokosoknak az intézet
fennállása óta kifizettetett 2,030.313,005
azaz két milliárd harmincmillió háromszáztizenháromezer öt kor.

Ajánlatokat úgy az élet-, mint a járadékbiztosítás minden formájára a legolcsóbb díjtételek mellett elfogad a magyarországi igazgatóság.

Az «Equitable» Egyesült Államokbeli Életbiztosító-Társaság magyarországi igazgatósága: Budapest, VI., Andrassy-út 8. sz.

Ganz-gyár.

A legtávolabb külföldön is a magyar ipar diadalmas zászlóvivője a Ganz és Társa részvénytársaság világhírű gépgyára és vasöntődéje, amelynek gyártmányai mindenütt a gyári piacok versenyén fölül állanak.

És pedig a vasipar következő ágazataiban:

Elektromos világítási és erőátviteli berendezések, elektromos nagy vasútak, városi, bánya s iparvasútak.

Vas-, acél- és ércöntvények, kéregöntésű vasúti kerekek és keresztezések.

Hengerszékek és malomberendezésekhez szükséges tárgyak.

Aprító-gépek, turbinák, vasúti kocsik, vasúti kocsi-alkatrészek.

Forgó korongok, tolópadok és kitérők, darúk, transzmissziók.

Gőz-, petróleum- és elektromos forgóekék (Mechwart szabadalma).

Petróleum- és benzin-motorok és lokomobilok.

1916. évi. 2. szám.

1908

Budapest, március 8.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

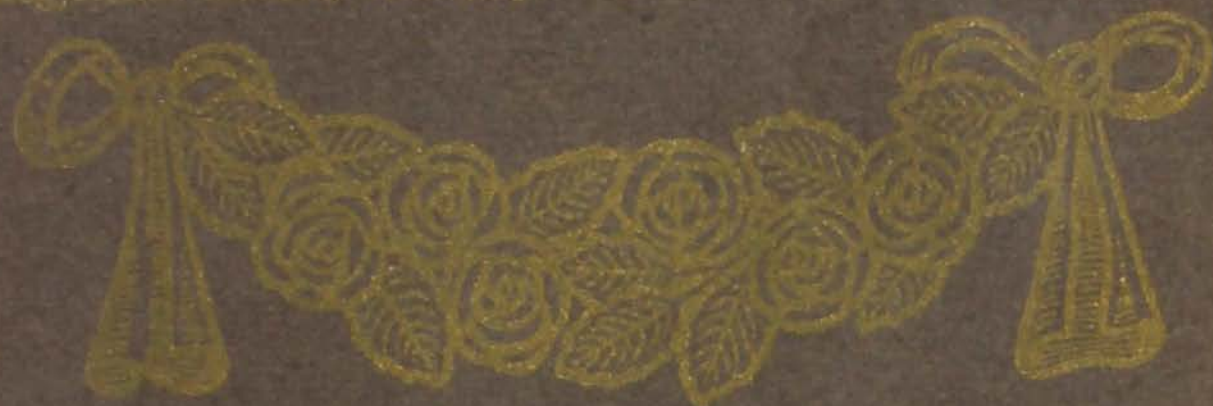
Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

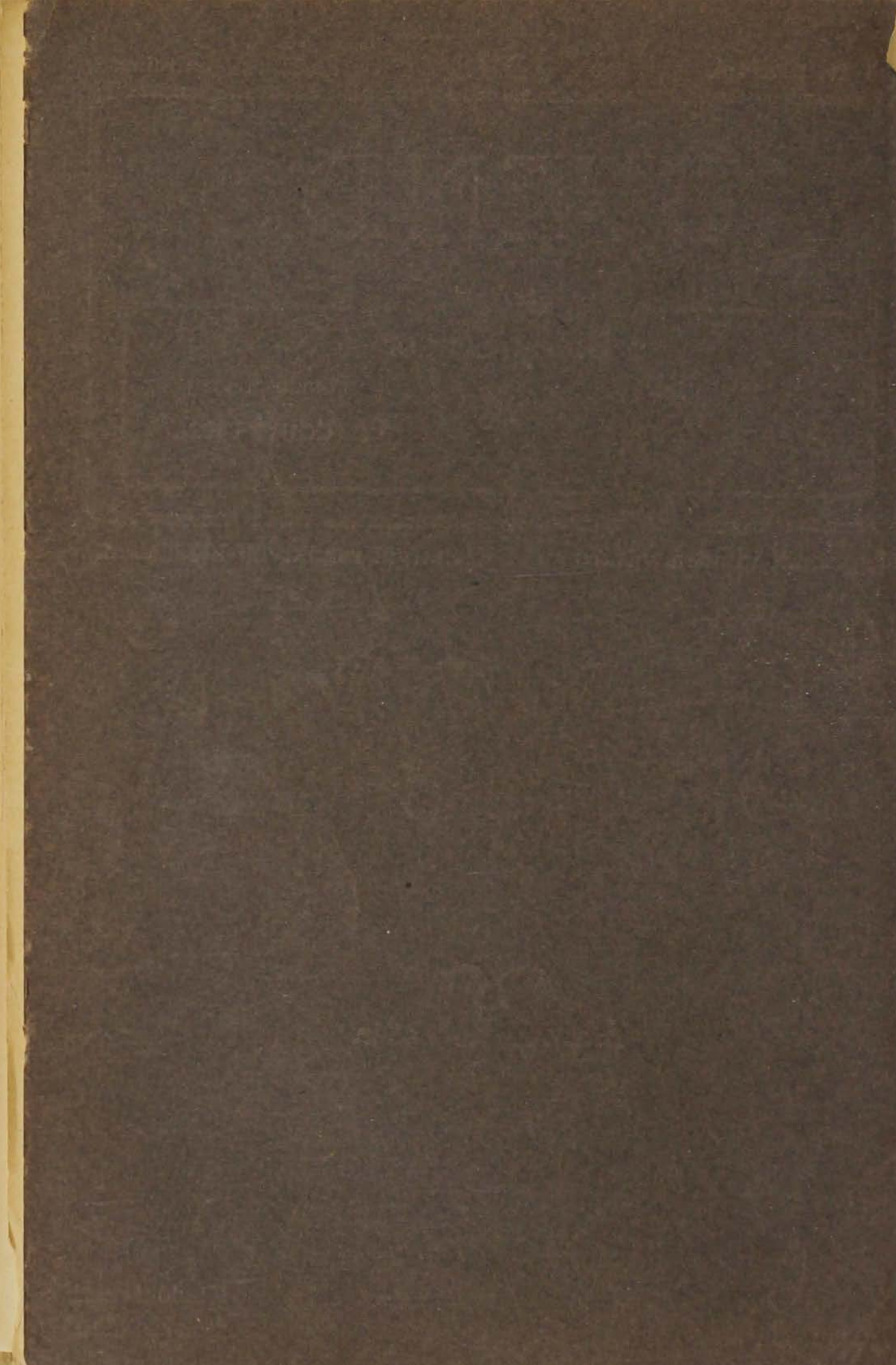
Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára **20** fillér.

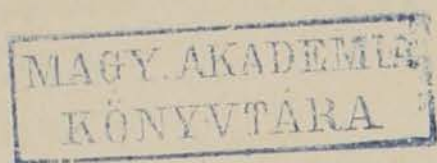
Egy hónapra
Egy korona.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az olvasóhoz.

E lapokban helyet talál minden megokolt, a kellő irodalmi formában jelentkező vélemény, ha az jelentőségteljes és érdekes.

A szerkesztő és a lap belső munkatársai, mindazok, akik együtt a szerkesztőség fogalmát alkotják: első sorban a maguk véleményeért, meggyőződéseért, ítéletéért és tudásáért törnek lándzsát és mint a «Jövendő» irányát, a kellő következetességgel igyekeznek keresztülvinni.

Az olvasó azonban nem egyszer fog találkozni ellentétes irányok szószólóival, akiket sem megcsillagozni, sem meghatározni nem fogunk, ha csak egygyek velünk a célban: az emberi és nemzeti igazságok keresésében.

Nem szabad türelmetlenkednünk a felfogások különbözősége miatt és nemcsak hasznos, de élvezetes is lesz az olvasóra nézve, ha minden nagy szempontot lát, ami ma idehaza — vagy szerte a világban — mutatkozik, kínálkozik, vagy jelentkezik.

Azt akarjuk, hogy e lapok a maguk teljességében ne legyenek egyoldalúak és azért külön-külön tért nyitunk azoknak az igazságoknak is, melyek egyoldalúak, hogy ilyen módon a magyar közvéleménynek lehessen egy olyan fóruma,

ahol megszólalhat mindenki, akinek szava, hangja, ereje van. Az olvasó, tudjuk, nem kedvez az egy helyen megnyilatkozó, különféle meggyőződéseknek, de a meggyőződések különfélesége ezeken a lapokon, nem a miénk, hanem a mai magyar, jól, vagy rosszul, de pillanatról-pillanatra fejlődő életé.

Amilyen türelmesek vagyunk becsületes politikai és társadalmi hitvallások hirdetése tekintetében: olyan szigorúak leszünk abban, ami a szépirodalmat és a szépművészeteket illeti. Ilynémű közléseinknek a megítélését egy határozott irány szerint szabjuk meg és ez az irány: a friss közvetlenségé. Keressük az összefüggést a való élettel. Mindenben emberi okmányoknak kell lennie.

A felnőtt emberiség nem pusztán a szórakoztatás céljából hallgatja a mesét, nézi a műtárgyat, hanem az okulást is kívánja, másként érdeklődni igazán nem is tud. És bár nem kicsinyeljük a fantáziának kedves, mulattató, céltalan játékait sem: mégis, ez nem a mi mesterségünk.

Azokat az erős igazságokat, melyekből a «Jövendő» falai emelkednek és amelyből lassan kialakul a mi épületünk, látni fogja az olvasó. És meglátja azt is, hogy ami a «Jövendő» falait és konstrukcióját megalakítja majd, az egy és egységes lesz. Addig is jóakarató türelmüket kérjük.

A szerkesztő.

Az obstructióról.

Irta: gr. Andrásy Gyula.

Az obstructió nemzetközi betegsége a parlamentarizmusnak. Az utóbbi évtizedekben mindenütt előfordult.

A közvélemény mindenütt bajnak tartotta s mindenütt azon voltak, hogy a kisebbség meg ne akaszthassa a többség akaratának érvényesülését. Így volt Angliában, Amerikában, Franciaországban, tehát a legszabadabb államokban is.

Az obstructió ellentétben is van a parlamentáris rendszerrel. Nemcsak azzal, amely Angliában kifejlődött és nálunk létezik s melynek lényege, hogy az uralkodó a kormányt a többségben levő pártból vegye s a többség ne csak a törvényhozásra, hanem a kormányzatra is döntő befolyást gyakoroljon, hanem ellentétben van a parlamentarizmus azon fejletlenebb formájával is, mely Németországban otthonos s amely nem hozza a kormányt szervi kapcsolatba a többséggel, a törvényhozást azonban megosztja a fejedelem és a parlament között.

Ezzel is ellentétben van az obstructió, mert ezen rendszer mellett sem juthat az állam akarata kifejezésre, ha a népképviselőlet akarata meg van bénítva. Ezen rendszer mellett sem bír a nemzet határozni, nem bír cselekedni s nem lehet törvényt hozni, ha a népképviselőlet tárgyalásai eredménytelenek. Az állam gépezete megakad s tehetetlenné lesz. A gazdasági élet szenved, mert a törvényhozás nem képes rajta segíteni, folyton támadó igényeinek eleget tenni.

Az obstructió tehát csődje a népképviselőlet bármely formájának. Az obstructió talaját készíti elő az absolutizmusnak, amely mindig az önkormányzat hibái miatt nőtt meg.

A népképviselőletek útján való kormányzás tényleg egész Európában sokat veszített régi hiteléből.

Mennél gyakrabban és mennél hosszabb időre bénul meg a nemzeti képviselőlet, annál rohamosabban súlyyed a tekintélye.

A hol a nemzetet izgató, nyugalmát, békés munkáját megzavaró ezen állapot sokáig tart, mind sűrűbben hallani az elfogulatlan nagy közvélemény soraiból azt a nyilatkozatot, hogy jobb az absolutizmus, mert az legalább cselekedni képes. Az megkiméli a társadalmat életbevágó ügyeinek lármás, viharos fönnakasztásától, a küzdelmes semmittevéstől. Az legalább biztosítja az élete folyását. Az elkerüli az alkotmányos anarchiát. Az a társadalom munkáján lendíthet, segíthet.

S az obstructió annál veszélyesebb, mert, amennyiben az illető képviselő házszabályai lehetővé teszik, hogy célját elérje, nincs is ellene hathatós alkotmányos óvószer.

Azt mondják: föl lehet az obstruáló házat oszlatni, s az ügyet, mely alkalmul szolgált az obstructióra, a nemzet ítélőszéke elé lehet terjeszteni.

Az országgyűlés feloszlatása a korona fegyvere a többség ellen, nem pedig a kisebbség ellen. Általa a korona a nemzettől azt kérdezi: akarja-e valamely pártnak továbbá is megadni a mandátumot, hogy az ország sorsát intézze.

Ezzel perdöntő szerepet ad a korona a nemzetnek. A párt, mely újra megkapja a parancsot, hogy a maga elvei szerint intézze az állam ügyeit, s újra megnyeri az eszközt, amelynek segítségével akarata érvényesülhet, azaz a többséget, az eddiginél nagyobb tekintélyre tesz szert. Megszerzi a túlsúlyt a politikai életben. Ha pedig a nemzet ellene dönt, elveszti jogát és hatalmát az ügyek további vitelére.

Az obstruáló kisebbségnek más a helyzete. Vele szemben az új választás eredménye nem lesz perdöntővé. A kisebbség ugyanis nem arra alapítja jogát, hogy a nemzet akaratát képviseli. Saját meggyőződésének erejéből, csalahatatlanságának érzetéből, fanatismusából, vagy esetleg különleges érdekeiből meríti a bátorságot, hogy a törvényesen létrejött többség ellenére is akaratát érvényesítse. A nemzet ellen akarja a nemzetet megmenteni, vagy saját érdekeit biztosítani.

Ilyen tendenciával szemben mi értelme van a nemzetre való hivatkozásnak?

Ha az új választások nem semmisítik meg az obstruáló pártot és szenvedelme nem lohad le, semmivel sincs kevesebb oka álláspontjához ragaszkodni, mint volt azelőtt.

Ha a kisebbségnek általában joga van a többség akaratát megakasztani, joga van hozzá az új választás által föntartott többséggel szemben is. Ez a jog nincs egy bizonyos számarányhoz kötve, s így, ha meg is apad az ellenzék, akkor is folytathatja ellenállását.

S az ehhez való hatalomtól sem fosztaná meg a vere-ség a kisebbséget, mint tenné a többséggel, mert az ő hatalma a házszabályok betűiben gyökeredzik.

Tegyük föl, hogy a függetlenségi párt tényleg agyonbeszéli a szőnyegen levő javaslatot. Helyreállíthatja-e az új választás az alkotmányos élet rendjét?

A függetlenségi pártot nem lehet megsemmisíteni. Az eszmények, amelyeket szolgál és programjának nemzeti zománca a nemzet bizonyos elemeit örökre hozzája csatolták. Bizonyos számú kerületekre föltétlenül számíthat. Nincs olyan hibás taktika, amely tönkretehesse ezt a pártot, amelynek természetes és mély gyökerei vannak a nemzetben.

A kormányra nézve legjobb esetben is tehát a függetlenségi párt mint számot tevő ellenzék kerülne vissza a házba. Ugyanabban a helyzetben volna, mint van ma. Ha joga van ma valamely törvényjavaslatot agyonbeszélni, joga lesz hozzá a választások után is. Jogát ma is csak arra meggyőződésére alapítja, hogy az új teher tönkretehesse a nemzetet, s hogy eltűrhetetlen azon sereg szervezete, melyért áldozatokat követelnek. Megrendül-e ez a meggyőződése, ha a választók többsége más nézetet nyilvánít? Kisebb lesz-e a teher és más lesz-e a sereg szervezete, ha túlestünk az új választás izgalmain? S ha joga, sőt kötelessége a mai többséget megakadályozni abban, hogy tönkretegye az országot, nem lesz-e meg ez a joga azután is?

A képviselőház föloszlatása csak egy módon vethet véget a krízisnek: ha a többség elbukik.

A választások elrendelése: fölebbezés a jelen többségtől a jövő többséghez. A többség uralmának elvére ala-

pított eszköze az a koronának. Csak azon kríziseket szüntetheti meg, amelyeknél egy tényező sem helyezkedik ellentétbe a többség uralmának elvével. Az obstructió pedig ezen elvnek tagadása. Ellene tehát ezt az eszközt nem használhatni.

A kormány, ha erre fölhatalmazást nyer a koronától, a fölosztatás jogával mindig élhet. Élhet az obstructió ellen, ha ezzel az ellenzék meggyöngülését véli elérhetni. Élhet, ha a korona az obstruáló ellenzék férfjaiból alakítja a kabinetet, a többség ellen. De nem használhatja arra, hogy a többség érdekében perdöntő ítéletre szólítsa föl a nemzetet, mert az obstruáló fél a maga jogát, hogy tovább obstruáljon, a nemzet többségének ítéletétől függővé nem teszi.

E szabály alól csak egy kivételt ismerek el, s ez a kivétel megerősíti a szabályt. Ez a kivétel az, ha az obstructió kizárólag arra alapítja jogosultságát, hogy a többség olyan kérdést akar eldönteni, amely fölött a nemzet még nem döntött. Ez esetben az obstructió vállalkozik arra, hogy a kormányt elmulasztott kötelességének teljesítésére kényszerítse. A kötelességet nem az obstructió teremti; az megvolt; az obstructió csak teljesítésének kierőszakolását kísérli meg.

A kérdés tehát ez esetben az lesz: tényleg kötelességevolt-e a kormánynak valamely rendszabályt életbe léptetése előtt a nemzet ítélőszéke elé terjeszteni?

Az ellenzékek gyakran állítják, hogy ez a kormányoknak kötelességük volt. De ritkán van igazuk.

A praesumptió mindig amellettszól, hogy az országgyűlés törvényes mandátumának idejében szabadon határozhat meggyőződése és lelkiismerete szerint. Ez alkotmányos feladata.

A választók utasítást már nem adnak. Nem gyakorolnak a képviselők útján törvényhozói jogokat, hanem csak megalkotják az országgyűlés egyik házát.

S annak, hogy a tőlük megválasztott képviselők ne kövessenek az övékével ellentétes politikát, nem az időelőtti fölosztatás alkotmányjogi kötelezettsége a biztosítéka, hanem a törvényes idő lejártával bekövetkező új választás. Az utó-

lagos felelősségrevonás eszköze áll a választók rendelkezésére a párt és az egyes képviselőkkel szemben.

Az angol és a magyar parlamenti gyakorlatban egyaránt sok eset volt arra, hogy a többség új kérdéseket oldott meg, sőt a változó körülményekhez alkalmazkodva, politikáját is módosította, anélkül, hogy új választáshoz folyamodtak volna. A szabály az volt, hogy a többségek a czélszerűségi szempontok méltányolása alapján döntöttek ily esetekben is.

Az alkotmány szerint föltétlen joguk volt hozzá.

A jog még akkor sem vonható kétségbe, ha a méltányosságot és a választók iránt tartozó tekintetet sértené annak gyakorlása. Ez lehet helytelen politika, de azért törvényes.

A politikai correctség kérdése komolyan csak ott vethető fel, a hol nagyjelentőségű, elvi fontosságú újításokat foglal magában a kérdéses törvényjavaslat.

Igy vitatható, vajjon helyesen cselekedett-e Peel, midőn addig foglalt álláspontja ellenére 1846-ban a gabonavámokat új választások megejtése nélkül leszállította, ámbár a magam részéről akkor követett eljárását, úgy, mint egész egyéniségét, csak bámulni tudom.

Több alapossággal vitatható, vajjon helyesen cselekedett-e Disraeli, midőn a választási reformot keresztülvitte, noha a többséget a conservatív programnak köszönhette.

Vitatható az is, vajjon nálunk szabad volt-e az egyházpolitikát megcsinálni az ország megkérdése nélkül — ámbár én azt tartom, hogy ez igenis meg volt engedve.

De szenvedelmektől mentes körben komolyan még csak vitathatónak sem tartom azt, hogy jelenleg az újonclétszám emelése a választók megkérdése nélkül helytelen volna.

Két elvi momentum van az e tárgyról szóló törvényjavaslatban. Az egyik, hogy a sereg mai szervezetének fenntartása mellett ajánlja meg az újoncokat. A másik, hogy a sereg számát az eddigi cél kívánalmaihoz : a biztosság és nagyhatalmi állás védelmének igényeihez kell mérni.

E két elv tekintetében rég állást foglalt a kormánypárt. 35 év óta áll és működik azon elvek alapján, amelyekből a jelenlegi javaslat kiindult.

Még csak új árnyéklat sem található e javaslatban. Nincs az a választó, aki ne tudta volna, hogy ha ezek az elvek a teherviselési képesség határán belül maradó áldozatokat követelnek, a kormánypártot múltja és egész politikai felfogása kötelezi arra, hogy az áldozatot megajánlja.

Annak a mérlegelése pedig, hogy tényleg szükség van-e az újoncok szaporítására, s a nemzet elbirja-e a terhet, a törvényhozás, dolga nem pedig a választóké. Ennek megítélése olyan ténykérdéseken fordul meg, olyan részletek tanulmányát igényli, olyan szakbeli jártasságot tételez fel, hogy ezek ismeretét csak a képviselőktől lehet várni, nem pedig a választók zömétől. Ha ilyen kérdésben sem volna erkölcsi joga a képviselőnek, hogy külön utasítás nélkül járjon el, akkor megszűnnék a törvényhozásnak létjogosultsága. Akkor a költségvetés emelése esetében minden évben új választást kellene elrendelni. Akkor a választók gyakorolnák a törvényhozást.

Különben a választóknak még mindig lesz módjukban hozzászólni a jelenlegi törvényjavaslatban megajánlandó áldozatokhoz, effectuálásuk előtt.

Nem azért, mert egy évre szól a felhatalmazás, hanem azért, mert ha több évre emeltetnék is fel az újoncjutalék, a kormány e felhatalmazással csak akkor élhet, ha a törvényhozás évről-évre megszavazza a szükséges költségeket, s csak fokként fogja az újoncokat tényleg igénybe vehetni.

A jövő általános választásoknál még mindig ideje lesz rá a nemzetnek, hogy ez áldozatok növekedését, melynek ma csak egyik törvényes előfeltételét kérik, megakadályozza azáltal, hogy olyan többséget alkot, amely ezen áldozatok másik törvényes előfeltételét, a közös budget fokozatos emelését megtagadja.

De visszatérek okoskodásaim fonalához. Az eddigieket egy tételben foglalom össze. Az obstrukció olyan betegség a parlamenti életnek, mely ellen biztos alkotmányos eszköz nincs.

Ez természetes. Az obstrukció a parlamenti állam elvi alapjaival ellentétben levő eszmekörből indul ki. A parlamenti állam eszméje a többség uralma. A parlamenti küzdelem célja a többség megszerzése. A kisebbség többséggé akar válni, a többség többség akar maradni. A parlamentben és a nagyközönség körében harcolnak egymással a meggyőződések és a lelkiismeretek meghódításáért. E küzdelem eredményét el kell fogadniok. Ha nem teszik, meddő izgalomba sodorják a nemzetet, amely nem lesz képes akarni, azaz önmagát kormányozni.

Az obstrukció ezzel ellentétben a kisebbség akaratát akarja érvényre juttatni, noha még kisebbség. Az államrendet megbontja, mert a vezető elvvel ellentétes elvet szolgálja. Az az organizmus halálosan beteg, amelyben létfeltételeivel ellentétes képződmények támadnak. Ilyen az obstrukcionális jogfelfogás a parlamenti életben. Az obstrukció forradalom a parlamentarizmus ellen, az erőszakot helyezi a parlamentarizmus küzdelmi eszközei helyébe.

Erőszak ez akkor is, ha a házszabályokban adott jogokkal él. Mert e jogokat céljukkal ellenkező célok végett alkalmazza.

A házszabály célja: a többségért folytatott harcban a kisebbségnek és többségnek esélyeit egyenlőkké tenni s biztosítani, hogy ezen egyenlő feltételek között vívott tusája a meggyőződéseknek végül a többség kívánságának megfelelő határozat hozatalára vezessen.

Az obstrukció a házszabályokat arra használja, hogy ilyen határozat egyáltalában létre ne jöhessen.

A legjobb esetben a fizikai erő, a képesség hosszasan beszélni, a hatalmas tüdő és gége, a névszerinti szavazásokra fordított idő, ezek a többség ellen folytatott ellenségeskedésnek az eszközei.

A beszédek nem minőségük szerint becsültetnek meg, hanem terjedelmük szerint. A vita célja nem meggyőzni, hanem időt nyerni. Nem az okoskodások súlya dönti el a vitát, hanem a tárgyalások hosszassága. Néha elkerülhetetlennek látják a szabályellenes, nyílt erőszakot is. A tombolás, sőt még a verekedés is legitim fegyvereknek tekintet-

hetnek, mert egyedül ezekkel érhetni célt. Aki kényszeríteni, erőszakolni akar, az nem lehet válogató az eszközökben.

Az obstructiót azonban feltétlenül még nem itéli el az a körülmény, hogy forradalmi jellegű. Forradalom nélkül nem volna alkotmányunk. Forradalom nélkül sehol sincs szabadság.

De a forradalom csak ultima ratio, csak kivétel lehet.

A forradalomhoz való jogot rendszeresíteni, azt elismerni, modern államban nem szabad. Csak a középkor tehette ezt. Az ököljog korában az erőszakos ellenállás az erőszakos kormányzatnak egyedül lehetséges ellensúlya volt. De a közbiztosságot ez a rendszer annyira megrendítette, hogy midőn a művelődés fejlődött és a békés munka becse megnőtt, az absolutismus karjaiba hajtotta a népeket. Az absolutismus megmentette a belső békét, de feladta érte a szabadságot. A parlamentarismust a continens államai azért fogadták el, mert azt várták tőle, hogy békés versenyt nyitván a különböző érdekek és felfogások között, az állam normális működésének megzavarása nélkül megóvhatja a szabadságot.

Az obstructió: reactió a középkori felfogás felé. Ha a nemzet elfogadja mint normális eszközt, akkor az állam működését és tevékenységét megakasztó módszerben keresi újra az érdekek egyensúlyát. Az aranybulla szellemét éleszti fel. A liberum veto állambontó, anarchikus intézményét honosítja meg. Olyan korban, melyben az állam keze mindenhová kihat, melyben minden zavar, az állam munkásságának minden megbénulása milliók kára és a gazdasági fejlődést, a művelődés haladását veszélyezteti, az ilyen rendszer végzetessé válhatik.

Az erőszak törvényesítése: a szükség nélkül és könnyelműen alkalmazott erőszakot vonja maga után.

Az a nemzet, mely a végső szükség esetében nyúl az erőszakhoz, megmentheti szabadságát, mert érett reá; az a nemzet azonban, a mely szélesen nyúl hozzá, az absolutismust készíti elő, mert éretlen a szabadságra.

Az obstructió, mint a parlamentáris erőszak fegyvere, legitim lehet, ha a többség erőszaka ellen való önvédelmet célozza.

Ha a többség meghamisítja az alkotmányos élet forrását, a választást és nyilvánvaló corruptio és nyers erőszak útján szerzi meg a nemzet támogatását, az ellenzéket is az erőszak terére szorítja. A többség erőszaka igazolja a kisebbség erőszakát. Nálunk erre hivatkoztak az ellenzékek, midőn Bánffy kormánya ellen obstruáltak. Kiemelték, hogy tudatában vannak annak, hogy kivételes eszközhez nyulnak; de a kormány erőszaka létüket is veszélyezteti, s önmagukat védve, a parlamentarismust is védik. A meghamisított nemzeti akarat nem számíthat arra a tiszteletre, melyet az igazi nemzeti akarat követelhet.

Ha az ellenzékek ma folyamodnának az obstructióhoz, kényszerítő szükségre nem hivatkozhatnának. Ha ma lépnének az erőszak terére, őket terhelné érte az egész, az osztatlan felelősség.

Maguk sem állították, hogy a jelenlegi rendszer az erőszak rendszere. Más oldalról pedig a jelenlegi kormányt mindig az a vád érte, hogy az ellenzékkel szemben a gyöngegségig engedékeny.

A mai obstructio offensiv jellegű volna, nem pedig defensiv.

Ha a multkori obstructió célja volt a többség erőszakát megtörni, a mostani csak rehabilitálhatná az erőszakos kormányzatot, mert azoknak a politikusoknak látszanék igazat adni, a kik azt mondták, hogy naiv idealismus a törvény, jog és igazsággal kormányozni akarni.

Eddig az obstructiónak betegségét ecseteltem. Most nézzük a gyógymódot, a melyet ellene alkalmazni lehet.

Az új választás, mint már láttuk, csak ritkán segíthet. Taktikai eszköz lehet, mely a győzelmet esetleg előkészíti, a győzelmet azonban csak az obstructió megtörése adhatja meg.

Az obstruált javaslatot keresztül kell vinni. A többség akaratát érvényre kell juttatni. Az államot azon helyzetbe kell hozni, hogy akarhasson, hogy elfogadja, vagy elvesse a szóban levő javaslatot, s a nemzetet a lealázó bizonytalanságból meg kell szabadítani. Ez az erőszakkal szemben leg-

többszöre csak erőszak útján érhető el. A többségek a forradalomra ellenforradalommal felelnek. A külföldi obstructió történetében erre több példa van. A gyógyítási processus is veszélyes és káros. A kifárasztás, meglepetés, a házszabályok szörszálhasogató alkalmazása foglalják el a capacitálás helyét. Vita helyett ellenségeskedés folyik, ellenfelek helyett ellenségek állanak egymással szemben.

És legtöbbszöre az egyszeri győzelem sem elég. Ha egyszer a kisebbség azon téves tan rabja, hogy az obstructió a normális parlamenti küzdelem eszköze, hogy neki erkölcsi joga az állam gépezetét megakasztva, a közgazdaságot megkárosítva, concessiókat kieroszakolni s a többséget programjának feladására szorítani, akkor a többség valószínűleg abban a kényszerhelyzetben lesz, hogy az ily támadás ismétlésének elejét vegye. Akkor beállott a szigorú házszabályok ideje. A legtöbb parlamentben alkalmaztak is ilyen harci rendelkezéseket.

S ebben a kényszerhelyzetben látom az obstructió egyik fő baját.

Az erőszakos ellenállás mint rendszer minden alakjában végzetes. Hátrányos azonban, ha lehetősége ki van zárva.

Ugyanez áll az obstructióról, a vérontás nélküli modern forradalomról.

A hatalom könnyen élhet vissza jogával. A modern állam hatalma a többség. A többség könnyen öncéllá teszi saját érdekét és egyoldalú szenvedélylyel gázolhat a közérdekben.

Annak a tudata, hogy van egy ultima ratio, egy végső nagy eszköz, melyet ellene szegezhetni, óvatosságra intheti. A többség szeleskedéseit és heveskedéseit mérsékli, hogy visszaélés esetében akarata magában a képviselőházban tényleges gátakra találhat.

Az állam elemeinek egyensúlya, a hatalmi körök kölcsönös tisztelete biztosabb, ha a kisebbség önmagát is képes megvédeni a többség erőszaka ellen, mintha ez lehetetlen és csak a törvényhozás többi tényezői bírják a többség túlkapásait megfékezni.

Egy biztosítási szeleppel kevesebb áll az alkotmányos rend szolgálatára. A forradalmak legenyhébb nemének kizárt volta olyan rendszert engedhet megnőni, a mely veszélyesebb reactiót támaszthat.

S nálunk magyaroknál különös okok is aggályossá teszik az olyan hárszabályokat, melyek a törvényhozásban való ellenállást lehetetlenné teszik. Össze vagyunk kapcsolva egy más állammal. Bizonyos intézményeink az övéivel közösek. A mit ma az ellenzék izgalmában látni vél, az valósággá válhatik. A falra festett ördög megjelenhetik. Megvan az elméleti lehetőség reá, hogy idegen érdek domináljon a kormány körében. A mi Angliában, Franciaországban, Németországban szervezeti lehetetlenség, nálunk bekövetkezhetik. Ha nem is valószínű, de lehetséges.

S e mellett társadalmunk gyenge. Önálló gazdasági existencia nálunk kevés van. A kormány keze mindenhová elér. A nemzet befolyásolható. Elképzelhető tehát az is, hogy pénz és erőszak engedelmes többséget teremt egy incorrect kormányzat számára is.

Ilyen esetben a kisebbség ellentálló képessége nagy értékűvé lehet. Nemzeti fegyverzetünk gyöngébb, ha alkotmányunkat megnyirbáló javaslatok törvényerőre való emelését nem képes a kisebbség megakasztani.

Az obstructió igénybe vétele rendes, parlamentáris küzdelmi eszköz gyanánt lehetetlenné teheti, hogy hozzája folya-modjunk, ha egyszer valóban szükség volna reá.

Az ellenállás kétélű fegyver; ha visszaélnék vele, esetleg ki kell a hivatatlan kézből a fegyvert csavarni.

Az élesebb fegyverzet helyes viseléséhez érett nemzet kell. Ha a fegyverrel önmagunkat kaszaboljuk, az a szomorú kérdés támad, nem kell-e megfosztani magunkat a fegyvertől, a melyre pedig esetleg mégis szükségünk lehet.

Az a fölfogás, hogy a kisebbség obstructió útján megakaszthatja a többségnek törvénybe ütköző akaratát, csak azért, mert a kisebbség azt károsnak, hibásnak tartja; hogy concessióra kényszerítheti a többséget azzal, hogy az államot és nemzetet kiéhezteti, a mindennapi élet folytatásához szük-

séges rendszabályokat, az állam tevékenységéhez megkíván-
tató felhatalmazásokat hátráltatja: ez a fölfogás folytonos
és biztos károkat okozhat, túrhetetlen állapothoz vezethet, s
előbb vagy utóbb a többség kötelességévé teheti, hogy el-
méleti aggályain is túltegye magát.

A jelen igényei a jövő bizonytalan esélyeinek tekintetbe
vételét háttérbe fogják szorítani.

De végzem czikemet.

Van-e nálunk komoly obstructió? S ha van, mi a
tenni valónk? Olyan kérdések, a melyekkel itt foglalkozni
nem akarok.

Még remélhetni, hogy elkerüljük a végső krizist. Tudom,
hogy hazafias érzés rúgója a mozgalomnak, mely a végletek
felé közelít. De ép azért, mert ezt tudom, bízom benne, hogy
meg fog állani a végletek előtt.

Csak annyit akartam ezúttal kimutatni, hogy az a fel-
fogás, mely szerint erős és komoly ellenzék egyenlő az
agyonbeszéléssel, a parlamentarismus krizisét jelenti. Olyan
válságot, melyből a közszabadság biztosítékai csak meg-
csonkítva kerülhetnek ki.

Ha a jelzett felfogás sikert arat, a népképviselőt tekin-
télyét gyöngíti, mert a kisebbség uralmát jelenti. Ez pedig
más nem lehet, mint terrorismus által elért rombolás és
munkátlanság. Alkotni csak a többség uralma mellett lehet.

Az obstructió sikere az önkormányzat szerveit bénítja
meg. Az anarchia talaján a reactió nő meg. Az egyéni ura-
lom esélyei szaporodnak.

Ha pedig a többség megállítja a lejtőn a zuhanó alkot-
mányt, s szervezeti biztosítékot keres az obstructió ellen,
megkönnyítheti a többség zsarnokoskodását és előmozdítja
a parlamentarismus egyik természetes, káros ösztönének
kifejlődését.

CSENDÉLET A CÁR KÖRÜL. Pétervári levél. Aki újságok híreiből ismeri az orosz uralkodó dinasztia ügyeit, az méltán csudálkozhatik, hogy ez talán az egyetlen európai udvar, ahol a *chronique scandaleuse* nagyon ritkán, szinte soha nem vet felszínre valamelyes színes, pikáns és többé-kevésbé regényes színezetű botrányt. Nagyhercegnők nem szöknek meg nyelvmesterekkel, a nagyherceg urak pedig békés egyetértésben a nagy udvarral, példás családi és hazafiúi életet élnek. Amikor karácsony körül Pál Alexandrovics nagyherceg megszöktette a Pistolkorst állami mérnök szép feleségét, valóságos megdöbbenéssel olvasták külföldön a némileg regényes színezetű eseménynek néhány soros hivatalos megerősítését, amely arról szólt, hogy Pál nagyherceget — hogy miért, azt elhallgatták — kiközösítették az orosz hadseregből és kitiltották orosz területről, hozzá nem méltó szerelme miatt. Persze az európai sajtó rémes képzelőtehetsége kiszínezve, megtoldva, szépen megfűszerezve, ízletesen — mint ahogy szokta — szépirodalmi formában dolgozta fel e rövidke hírt. Mi megpróbáljuk kissé kihámozni a sallangok alól az igazságot. Az orosz cári család egyike azoknak, amelyben a civódás örökös, az irigység óriási és — az erkölcsök ugyancsak lazák. Értvén erkölcsök alatt nem bizonyos polgári morált, tiltott, polgári szerelmek változatait — de egyszerűen a legközönségesebb családi erkölcsöket. A nagyhercegi udvarok és a nagy udvar között állandó a legpuskaporosabb hangulat, hiszen, tudvalevőleg III. Sándor cárt sem idegen kéz ejtette törbe és tette el láb alól... II. Miklós már kissé megriadva vette át a kormányt és — hogy legkérelhetlenebb ellenségeit, a családot — némileg lekötölte, nagyobb intézmények élére egy-egy nagyherceget tett, mondván: «Vegyetek ti is részt a kormányzásban». Így került Wladimir Alexandrovics a hadsereg élére, Konstantin a katonai akadémiák, az Orosz Akadémia stb. élére. A nagyhercegek a kormányzást kissé furcsán fogták fel: Wladimir bizonyos katonai alapokat nem tudott megkülönböztetni a saját alapjaitól, Konstantin — a poézis barátja pedig — a katonai

zsenge ifjúság körül kereste a poézist. A Pál nagyherceg botránya Wladimir esetével van összefüggésben. Ő, szegény, segédje volt bátyjának és a katonai alapok körül neki is érdemei voltak. A pénz azonban olyan természetű valami, hogy akkor is hiányzik, ha nagyhercegi kezek tűntetik el és a számadások felülvizsgálásánál nem stimmel a végösszeg, még ha a nagyherceg toporzékol is. A botrány kezdett lángba borúlni — másfél millióról volt szó — és formát kellett találni arra, hogy a hivatalos, hatósági, katonai személyek előtt büntetés érje a bűnösöket; el kell hallgattatni a csúnya botrányt. A cár a hiány fedezését elrendelte s ugyanakkor a két nagyherceg közül kiválasztotta a bűnbakúl Pált, nem akarván nagybátyját, az öreg Wladimirt, a hadsereg fejét, Sándor cár öcscsét, pelengrére állítani. Pedig Pál csak úgy táncolt, amint Wladimir húzta. Ilyen esetekben igen ékesszólóan megnyilatkozik a cár gyenge egyénisége. II. Miklós, ha az orosz korona nem övezné homlokát, igen szürke, csendes és békés természetű nagyherceg lenne, aki családjá szaporításában találja egyetlen örömét. Ebben méltó párja lenne — amint most is az — Alexandra Feodorovna, a felesége, aki eddig minden évben pontosan más állapotba jutott és — ha némi malheurök elkerülték volna — ma már hat vagy hét nagyhercegnővel volna gazdagabb a cári család és — hat vagy hét millió rubellel szegényebb az ország. Mert minden új cárleánynak egy millió rubelt kell félretenni nemzeti hozományul.

Ez a pár ember, a cár és a cárné, a világ legegyszerűbb, legnyárspolgáriasabb uralkodó párja, akik igen szerencsétlenek az udvar lármájában.

Szent-Pétervár, március 3.

FERENC-FERDINÁND JELLEME. Jövendő királyunkról írott cikkelyünkhöz megbízható helyről az alatt következő kiegészítő közlést kaptuk. Forrásunk semmi módon nem elfogult. Különösen a trónörökös kárára nem. Attól azonban tartunk, hogy személyes szimpatyából csak nagy tulajdonságait látja a főhercegnek. Nekünk pedig a kicsinyeket is ismernünk kell, mert ezek néha nagyok és jelentősek. Addig is míg ezek föltárulnak: álljon itt a mi igen tekintélyes, igazságot kereső, de — félünk — kissé egyoldalú tudósítónk híradása: «A szerencsétlen véletlen folytán a magyar közvélemény előtt a trónörökös állandóan más világításban áll, mint a milyen Ferenc-Ferdinánd főherceg valójában. Nálunk még mindig úgy emlegetik a trónörököst, mint aki a klerikalizmus szolgálatában áll és csak természetes, hogy a tradiciónál fogva talpig liberális közvéleményt ez kellemetlenül érinti s hogy fél a jövendő uralkodótól, mint a papi uralom képviselőjétől. Ez állandó disszonanciát szül a nemzet és a trón várományosa között. Pedig ennek a gyanúnak, ennek a bizalmatlanságnak éppen semmi alapja sincs. Ő nemcsak hogy a klerikalizmustól, de minden politikai párttól, sőt a politikai élettől egyáltalán nagyon távol áll, elannyira, hogy ha valahol a király képviseletében megjelenik s megnyilatkozik, többnyire csak az ünnepélynek megfelelő, alkalmi kijelentéseket tesz. Ám a magyar közvélemény ezekből a kijelentésekből is mást és többet von le, mint a mi azokban mondva van. Egyszer például — hiszen emlékeznek még rá — valami felekezeti árvaház, vagy iskola felavatásán vett részt Ausztriában, a király megbízásából és képviseletében s ott — természetesen — ez alkalomnak és a feladatnak megfelelően a vallás és egyház nemes munkáját dicsőítette. Ezt idehaza aztán úgy magyarázták, hogy a trónörökös igyekezett a klerikálisok szája ize szerint beszélni. Pedig, ugyebár, valami templomavatásnál nem szónokolhat a legszabadelvűbb ember sem az — atheizmusról? . . . Hasonló alapja volt annak a nagy lármának is, mely amaz elhatározása folytán zúdult fel ellene, hogy Zichy János grófot szólította fel oroszországi kísérőjeül. Pedig — és ezt bizonyára kevesen tudják — a trónörökös még csak nem is ismerte Zichy Jánost. Ezt positive állíthatom: magától a trónörököstől tudom. Ez is a pusztá véletlen műve volt, mint az osztrák felavató beszéd. Nem is áll ezekből a gyanúsításokból egy szó sem! Éppen ellenkezőleg, mi úgy ismerjük a trónörökös karakterét, hogy szabad gondolkozású, tiszta világnézetű, éles szemű és biztos megfigyelő. Ismeretei pedig bármilyen lateiner embernek is büszkeségére válnának. Éppen

a szabad gondolkodás és az emberszeretet jellemzik különösen. És ha egyszer a trónon lesz alkalma érvényesíteni akaratát, a magyar nemzet humánus, szabad és széles látókörű világnézettel megáldott embert fog megismerni benne. Ennek a világnézetnek kifejlődését benne nagyban elősegítette a föld körül tett utazása. E világműködési útján tett megfigyelései egyszerűen bámulatosak. Azok a nyilatkozatai, melyeket ethnográfiai és társadalmi kérdésekről tett, nem egyszer nagy társaság előtt s ítéletei a kínai és indiai udvarokról, ritka éles szemre vallanak s frappánsan bizonyítják egészséges világnézetét, mely ment minden társadalmi és felekezeti elfogultságtól. Kedélyvilága — igazán nem lelek rá szót hamarjában — bájos, charmant, a gögnök egy árnyéka sem homályosítja el; társalgása kitűnő, mint coseur elsőrangú, a kiből még csak meg sem sejteni két trón várományosát, oly természetes és oly fesztelen véleménye kimondásában s ami ennél is fontosabb: mások véleményének akceptálásában. Roppant könnyen is lehet megközelíteni — éppen ezért. Nagyon érdeklődik az ipari és kereskedelmi érdekek iránt, ismeri és méltányolja azt a hatást, melyet az ipari és gazdasági élet fejlődése a nemzetre gyakorol és nem egyszer engedi sejtetni, hogy érzi a hatalmat s tiszteli, ami a kereskedelemnek kezében letéve vagyon. A szociális kérdésekről, sőt magáról a szociálmusáról, olyan egészséges — mondhatnám megdöbbenően egészséges — felfogása van, amit bizonyára ki sem várna egy olyan férfiútól, aki ilyen légkörben, ebben a pozícióban, távol él a nép küzdelmeitől, nélkülözéseitől. És hogy ismeri a nép bajait! S hogy érzi! Valóban, államférfiaink közt is alig akad, akinek világnézete — speciell a szociális kérdés megoldásáról! — oly egészséges volna, mint a trónörökösé. Nem győzöm eléggé hangsúlyozni, mily végzetes tévedés részünkről azt hinni, hogy azért, mert a trónörökös jelenlegi helyzetéből kifolyólag, pusztán egyéni okok miatt, nem szerepelhet Budapesten annyiszor, mint a közvélemény szeretné, már azt hirdetjük, hogy érzelmeiben hideg és ismereteiben idegen irántunk! Egészen más okai vannak ennek s ezek az okok a Habsburg-etiquette labirintusaiban keresendő, azokban a labirintusokban, melyekbe a trónörökös akkor tévedt, mikor Chotek grófnőt élettársául választotta. Vele ugyanis még nem szerepelhet hivatalosan, nélküle meg — tán nincs kedve hozzá.»

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházi Ede.

II. Szathmáryné.

Genie és ösztön... ez volt Szathmáryné. A Nemzeti Színházhoz hősnői szerepkörrel szerződött, ám az akkori drámai csillagok mellett nem tudott eléggé érvényesülni. De Szigligeti Ede éles szeme megtalálta a neki való szerepkört, amelyet aztán sem előtte, sem utána nem töltött be senki annyi ragyogó humorral, alakító erővel, mint Szathmáryné.

A «Mamá»-ban ő játszotta a címszerepet. Leánya kérve kérleli, hogy béküljön ki az urával, de az anyós szilárdul járt föl-alá és mikor már semmi szava nem akadt, hogy dühét beléöntse, fölkiáltott:

— Laz mi' ausz!

Leírhatatlan volt ennek az egyszerű sváb mondatnak a hatása. A közönség kacagott, tombolt és — felismerte, hogy ebben az önkénytelen, tehát őszinte kifakadásban benne van a németiségből átvedlő, pesti nyárspolgár-asszony pompás karrikatúrája.

«Egy millió», «Idegesek», «Fösvény» Frusinája, «Fenn az ernyő», «Aranyember» — de ki is tudná elősorolni azokat a darabokat, amelyeknek ő volt a derúje, éltetadó verőfénye.

És ez a nagy művésznőnk — írni sem tudott! «Faust»-ban az egyik boszorkát játszotta és mindannyian megilletődve néztük hatalmas alakítását, amely a Goethe szelleméhez méltó volt. Egyikünk meghatva mondta neki:

— Igazán nem is tudom megérteni, hogy hatolhatott be ennyire a «Faust» szellemébe.

Szathmáryné hetykén válaszolta:

- Oh nekem egész Shakespeare a kisújjamban van
 — De kérem, a «Faust»-ot nem Shakespeare írta!
 Szathmáryné kedvetlenül legyintett a kezével:
 — No jó, hát legyen Molière...

Írni csak később tanúlt meg. Először csak e két szót:
 — Elfogadom — Szathmáryné.

No mert erre a két szóra gyakran volt szüksége. Tartozott fűnek-fának, de pontos fizető volt; mindig percre fizette az adósságát. Hát bizony akkor még a nagy színésznők több babért, de kevesebb aranyat aratgattak. Akkora fizetése volt, hogy abból bajosan gazdálkodhatott bölcs belátással, amikor mellékesen az ország első színpadát kellett benépesítenie halhatatlan alakításokkal.

Volt egy szép, mogyorószín selyem ruhája. Ez a szegény ruha — az ő garderobejának szemefénye, büszkesége — örök vándorlásban volt a színház és valamelyik apró zálogház között. Mindig előadás napján váltódott ki, többnyire a kollégák segítségével. Másnap aztán ment vissza szépen, pihenni a zálogház csendes polcán.

Egyszer közvetlenül előadás előtt szalajtatott el a zálogházba a selyem ruháért. De a cseléd kétségbeesett lihegéssel jött vissza.

Jaj, zsidó ünnep van, csukva a zálogház!

No, megvolt a baj. Szerencsére közelben volt a rendőrfőkapitány; az fölhajszoltatta a zálogost — így került meg idején a mogyorószínű selyem ruha.

Soha nagyobb bankója öt forintosnál nem volt. Azaz hogy egyszer mégis... A Nemzeti színháznál kapott egyszer ezer forint kölcsönt és egy ezresbankóban adták ki neki. Az udvaron megdöbbenve nézegette, forgatta a tekintélyes bankót és szinte kétségbeesve sóhajtozott:

— Jézuskám, Jézuskám! Mit csináljak ezzel a nagy bankóval!

Gyorsan átvitte a trafikba és naivul mondta a trafikosnénak:

— Ugyan aprózza föl lelkem ezt az ezredet!
Adjon érte századosokat, de tizedes is legyen benne
— néhány!

Mindenki szerette és mégis elhagyatva élt, nem volt senkije, csak hű kis kutyája, a Modeszti, ő vele beszélgetett estenként, szidta neki az intendánst, Modeszti meg ugatta; hű kísérője volt, egyszer be is ment utánna a színpadra, meg is büntették érte, akkor aztán igazán szidták együtt az intendánst.

Ifjú korában ragyogó szépség volt, délceg növésű. Talán ez is volt az oka, hogy fiatal korához nem fűződnek jelentősebb sikerek emlékei. Rengeteg kedély, őshumor lakott benne, de ez csak akkor érvényesült a maga egészében, amikor már a hódító, mindig előtérbe nyomuló szépség elveszett. Anyaszínésznőnek született, de a míg erre a szerepkörre megérlelte az idő, az ország egyik legszebb nője volt.

Ha szerepet kapott, az első percben világos volt az előtte. Nem látta: érezte; nem gondolta végig: ösztöne súgta meg neki. Mire előadásra került, zseníje aranyozta meg azt; őserő volt abban — nagy volt.

Az a szerző, aki rábízta darabját, nyugton alhatott, nyert csatája volt.

Partnerének sohasem kellett vele előzetesen konferálgatnia; ő azonnal megértette, hogy az mit akar.

Ő volt az én színpadi feleségem; hű visszhangja voltam. Mindíg azt tettem, amit ő akart és ő mindíg — az igazságot akarta. Zseni volt, ösztöne volt, nagy volt.

Legnagyobb volt, ma már alig tudnak róla — én mindég rá emlékezem!

Pesti dekameron.

Írja: Bródy Sándor.

I. AZ ALBIRÓNÉ.

Mostanában sokszor megvárom, amíg a nap fölkel. Milyen érdekes is a hajnal, ha az ember fölkel és két lábára állván mozogni kezd bizonyos cél felé...

A napot csak szeretem, de a természeti tünetemények között mégis embertársaim érdekelnek a legjobban. És a gyönyörűség érzése áraszt el, amint a körutat elárasztja a friss sugárözön és abban megpillantom az első munkára igyekező alakokat. Kőművesek, mindenféle gyári munkások és napszámosok, akik talán másfél óra járásnyira laknak a tett helyétől, ahol hat órára már jelentkezniök kell. Hajh, ebben a városban már nagyok a távolságok, Budapest valóban világváros! És a munkásoknak sincs semmi nemzeti jellegük. A nap süti a hátukat és erre fölvidámodnak. Az eső veri a vállukat, az arcukat és ezért komolyak. Egyébként a két iromba lábukon sürgősen továbbítják magukat az új munka felé.

Csudálatos szorgalom és fegyelmezettség ez. Valahányszor ki nem alszom magamat és így várom be az utcán a napfelkeltét: mindég újra és újra meghat «a szegény jó állat»-nak a hangya természete, kötelességtudása, szorgalma és szelidsége. És némelykor ártatlanabbaknak és tehetetlenebbnek látszanak, mint a fiatal barmok, amelyeket szintén, ilyenkor hajtanak végig a vágóhídra. De a munka nem vágóhíd, a munka szent! A papok mondják, Smidt Kristóf mondja, Hoffman is, Ramzesz is, a császárok és a házi miniszterek is. Persze, hogy a lump ujságírónak ellene kell mondani! De végeredményében nem merek. Oh, tisztellek phisikai munka és elhiszem, hogy olyan vagy, mint az erkölcs: az államok talpköve, az uri rend nyugvó széke, amely — igaz — néha himbálódzik! Mégis irtózva gondolok arra, hogy reggeltől este hatig kell majd ezeknek — akik előttem elvonulnak — egy buta kalapáccsal egy buta szögre ütni, vagy ugyanazon a talicskán maltert fölvenni... Mit tudom, mi a kötelessége ezeknek az örök Sisiphusoknak?

Fúj, de csúnya pszichológia ez! A nap fölkel a város fölött, örülünk neki. A paloták tornya már merő arany, ébrednek a pesti pacsirták is, a verebek. Az elegáns, sárga villamos kocsik végig suhannak az úton. A gyalogjáró nép oly szürke, olyan formátlan hozzájuk képest. Nem is ül beléjük, csak egy-egy leány. Piros kalaposak, sárga arcúak, ezek mennek haza, ezeknek lement nappaluk — az éjjel. Furcsa egy had és nehogy azt higgye valamely szentimentális lélek, hogy rosszkedvűek, fáradtak, vagy szemérmesek. Néhol a gyalogjárón, vagy egy-egy túlszűfolt fiakkerből föl-fölszáll a csapatjuk, mint exotikus madarak, olyanok. Vidám gágogás között törekednek valamerre, nem haza még, élni magukért.

Budapest már valóban nagy, vannak vendéglői, ahol négy órákor friss húslevest és marhahúst lehet kapni. Ahol napfelkölte után hamarosan találják a délebédet. Hús-harminc-féle fogás van e vendéglők ételsorán. És kötelességeik teljesítése után itt ülnek le a színes ruhájú leányok és öntudatlanul, bizonynyal, de boldogok, hogy egy kis megfordított társadalmi rendet játszanak.

A vidámakkal, az erkölcstelenekkel néha szembe találkoznak a komolyak, az erkölcsösek, a munkára menők. A két párt kíváncsian nézi meg egymást. Az egyik gondolhatja: amikor még ilyen voltam! A másik meg azt mondhatja magának: vajjon nem jobb lenne-e, ha ilyen lennék?! De csupa erkölcs ez a város. Mennyi erkölcs. Szinte megbódít. A szép és fiatal lányok százai törekszenek előre, bújnak ki a szűk utcákból. Ennek a mi Budapestünknek kissé vegyes volta, sokféle fajtájának az összekerülése: a szép lányokat tömegben váltja ki. És mennek, hogy megkeressék az egy forintnyi — sokszor csak néhány krajcárnyi — bért: loubrei Venusok, félretaposott cipőben, Rosetti karcsú dámái berlini nagykendőbe burkolódzva, átszellemült arcú, fiatal madonnák, olcsó és kellemetlen angol kalapban. Érzéki szépségek, akiknek arcán a nyugodtan átaludt éjszaka ártatlan rózsákat fakasztott. Két bájos, vörös leányt látok, nyilván ikertestvérek. A mesterségük úgynevezett «fehérvarrás», látom a ruhájukon, mert lomposak és a tegnapi fehér cérna ott ragadt a szoknyájukon. Alkalmassint nem reggeliztek még, igen bizonytalanul lépkednek előre. És nem szólítanak meg egy férfit, hogy adjon nekik enni!

II.

A hajnalt váró, nem munkából élő leányok között a minapában megjelent egy csinos, kövér asszony, aki röviden:

albirónénak nevezte magát és máról-holnapra való udvarlóinak legszívesebben az uráról beszélt.

Hozzá vagyok szokva, hogy a legkülönösebb dolgokat egyszerűsítsem, mégis, nem egyszer zavarba hozott ez az asszony, midőn nem tagadta, hogy pillanatnyi szükségből szakított a rendes erkölcsössel, de az ügy egyébként is örömet okoz, mint fájdalmat. Csak a férjét ne emlegette volna folyton:

— Az uram úgy viseli a bajuszát, mint maga . . .

— Az uram . . . szép, magas ember. Hogy szeretem-e? Hisz' az uram! — Az uram így, az uram úgy . . .

A hajnali mulatóhelyet elhagyva, nem egyszer egyenesen a vásár csarnokba sietett, hogy valami jó marhahúst — és friss salátát — vásároljon az ura számára, ebédre. De micsoda pénzből, milyen pénzből?!

— És az urának nem akad meg torkán a leves? — avatkoztam bele az albiróné családi szentélyébe.

— Ha tudná, miből vásároltam . . .

— Nem tudja?

— Nem is sejtí. Ügyes asszony vagyok én. Valami rokonomnál, beteg asszonynál hálok, elkísér, megcsókol, hazamegy.

— Ha egyszer idejönne!

— Jesszus Mária! De ő nem jár ilyen helyre, szolid férfi, becsületes, nem mint maguk, nem csalja meg a feleségét. Aztán estére el van fáradva, alig várja, hogy lefeküdjék. Egész nap szaladgál, állást keres. Föl van függesztve. (Nem ő a hibás.) Mi vidékről jöttünk. (Tudja-e, hogy nem voltam színházban, amióta itt vagyunk.)

— Egy jó asszony eltartja az urát! Most már értem.

— El hát, ahogy tudja. Ha állásunk lesz, minden más-képp lesz. Nem tud neki valami állást? Elküldöm magához, de vigyázzon! Mikor?

És valamelyik józan délután megjelent nálam az albiró. A rendes, kissé fakult, kissé mívelt ember. Egyszerű, de uras modorú férfiú, aki már természetesnek találta, hogy a felesége protegálja nálam, egy fiatalkori ismerősénél. Az ismeretséget — amit az asszony talált ki — nem igen firtatta. Nyugodtan nézett rám, a szeme tiszta, a lelkében semmi gyanú. Kissé szégyelte, hogy amióta fölfüggesztették, az asszony tartja el, rokonaitól kölcsönkért és betegápolásért kapott pénzen. (Ezt hitte.) Dolgozni akart mindenképpen és mindenáron, természetesén újságírónak ajánlkozott, valami könnyebb munkára, esetleg vezércikkre, mert annak minden formáját betéve tudja már az olvasó.

— Törjük a fejünket! gondolkozzunk csak, mit lehetne tenni! — fontoskodtam én és szégyenkezve vallom be, nem az állás, a hivatalszerzés járt az eszemben, hanem ez az átlag mégis ritka viszony, amelyben ez a férj van a feleségével. Arcomat kezeimmel elfödve — a mély elmerülést játszva — ujjaim között néztem rá, hogy átlássak széles és tiszta homlokán: van-e abban valamelyes ismerete a helyzetének? Tudja-e hogy mily áldozatokat hoz érte az asszony és hogy meggyalázza ez áldozatokkal?! Mi a véleménye az egész ügyről és mit mondana, ha én most egyszerűen föltárnám előtte a helyzetet:

— Albiró úr, egy férfitől kér ön szivességet, de azzal a férfival megcsalta önt a felesége. Igaz, legfőképpen azért, hogy önnek ebédre marhahúst — jó szegyt — adhasson, főtt húst, amit ön, tudom, annyira szeret és tiszta fehérneműt is adjon, ami önnek — tudom — a gyengéje, mert ön igen tiszta ember... Albiró úr, férfiak vagyunk, teljes őszinteséggel és az ismert férfias nyíltsággal — köpjünk az egymás szemébe, vagy határozzuk el, hogy a klubtörvények szerint mind a ketten becsületes emberek vagyunk, ellenben az asszony, az becsstelen, rossz!

Mégis csak jobbnak tartottam, hogy hallgassak. Jó erősen megszorongattuk az egymás kezét és én megígértem, hogy értesítem, mit tudtam érte tenni.

Nincs valahol egy bizalmi állás, valami titkári hivatal egy jóhiszemű, derék, vak ember számára? Vagy nem ezen a címen kell kereskednem és ellenkezőleg, azt kell kérdeznem: hol egy hivatal, amelyre egy olyan ember kell, aki elszánt, elhatározott gazember, mindent tud, mindent lát és tudatlannak, meg vaknak teteti magát, hogy nyugodtan ehesse meg a maga sóba-főttjét és megtarthassa lábai alatt a rendes erkölcsi alapot?! Egy emberem van, ajánlom!

Az asszonya mindég kínozza vele: — van-e már valami? Sietni kell, mert nem tudok tovább alakoskodni. Egyszerre csak megtudja!

— És ha megtudja? — kérdeztem az asszonyt.

— Megver, elkerget.

— És ha tudná és még sem bánná?

— Megutálnám, otthagynám!

... Oh be nagy, de tarka is lettél ifjú kalandor, homokra épített összevissza Budapest!

A JEZSUITIZMUS ÚJRA-ÉBREDÉSE. Franciaország kilökte a kongregációkat, Magyarország befogadja. Budapesten telket vásárolnak, értékpapírt vesznek, rendházat alapítanak. Ez azt jelenti, hogy a jezsuitizmus kinézte Magyarországot új Spanyolországnak. Hogy mit tett ez utóbbi országgal: arról már katolikus papok is írnak. «Paternidad» című jezsuita drámát játszanak most is Barcellonában. A darab írója egy fiatal katolikus pap, don Segismundo Pey-Ordeix. Előszót is írt a darabjához és így szól: «Spanyolország a föld legboldogtalanabb országa, mert itt a jezsuita uralkodik. Egy nép, melynek nincs se hite, se bizalma, nem férfias, erőtlen, nincs törvénye, nincs tudománya, de még becsületérzése sincs! A legtöbb amit tehet, az, hogy kívánja: néznék a többi népek, vajjon van-e fájdalom, mely ehhez hasonló, és reméli, hogy a jezsuitaság keselyűje egyszer mégis csak abba hagyja és nem tépi a húst egy búzló tetem csontjairól. De úgy látszik, egy visszhatás van keletkezőben: borzasztó annak a népnek haragja, mely bosszút áll hazájáért, melyet erkölcsileg és anyagiilag meggyilkoltak.» — Pey-Ordeix a jezsuiták ellen, nem pedig a katolikus vallás ellen küzd. A maga és embertársai számára a szabad nézet jogát követeli. «Katholikuskok vagyunk, de nem klerikálisok, hanem antiklerikálisok!» Feddi Rómát, mely a jezsuiták hatalmában van: «Tűnik az Isten igaz tisztelete, nem követik a Megváltót, de túlzottan bálványozzák a szenteket, a szent szívet és más tárgyakat; tűnnek az igazi keresztény erkölcsök, az igazság, okosság, mértékletesség, de szaporodnak a vallásos gyakorlatok, melyek csupán az érzékekre számítanak mint a körmenetek, ünnepek és az egész szertartásrendszer; csökken a gond és szeretet a szegények iránt, de nő a gazdagság, hatalom és befolyás utáni vágy; elhanyagoljátok az evangéliumot és a tradíciót és egyre növelitek az egyházi autoritásokat, főleg a vatikán központi vezetésének hatását; a pápai és bibornoki igazgatásban szimonia és a kegyencek hatalmaskodása van, a felebbvalók önkénye és zsarnokoskodása az alsóbb papság és a néppel szemben. — Megfogadtam, hogy mindeme hibák és bűnök ellen, melyek a keresztény-vallásos szellem borzasztó hanyatlásának jelei, nap-nap után fölemelem a szavamat, fölebbvalóim engedelmével, vagy annélkül. — Pey-Ordeix még mindig pap; fölöttes hatósága eltiltotta ugyan a misézéstől, de nem merte őt papi ruhájától megfosztani. A darabját szülővárosában, Barcellonában adták, és amikor a hívásokra az ifjú író papi ruhájában a színpadon megjelent, ujjongva üdvözölte őt a nép.

Úrnők a szegénységről.

A jótékonyság reformja.

A jótékonyságot eddig meglehetősen tervtelenül gyakorolták. Adtak, mert kértek pénzt tőlük, egyletbe álltak, mert fölszólítottak — de a legtöbb esetben tiszta képet maguknak nem alkottak arról, adományuk méltó helyre jut, enyhít-e nyomort, gyógyít-e sebet, ad-e segínyt? Fejlődött már majdnem minden emberi intézmény — a jótékonyságon volna most a sor lépést tartani a fejlődéssel. Az egész világ fölébredt téli álmából, ideje volna, hogy a jótékonyságot is új alapokra fektetnék.

A budapesti társaság hölgyeinek véleményét kértük ki e két tárgyban: mint vélekednek a jótékonyság mai formájáról?

Másodszor: milyen formában gondolná kiki az ideális jótékonyságot megvalósíthatónak?

Az úrnők így nyilatkoztak:

Gróf Andrássy Aladárné azzal kezdte kijelentését, hogy a sablont semmiben sem szereti, tehát a jótékonyságban sem. Az egyéni jótékonyság a legtöbbet érő. Ha többet nem tehet az ember, hát legalább egy embert segítsen meg, állítsa azt újból talpra, ha az élet küzdelmében elbukott, segítse megint keresetforráshoz, önállósághoz. És amellet a jótékonyság, az igazi jótékonyság ne feledkezzen meg arról sem, hogy minden embernek lelke is van és mert az van, jusson annak is a jótékonyságból.

Báró Vécsey Eszter az első kérdéstől eltekint s a másodikkal foglalkozik. Az igaz jótékonyság még azt is nemesíti, aki gyakorolja, tökéletesíti. A jótékonyság tehát, mint öncél, lelki nevelési eszköz. A jótékonyság gyakorlására az ember ne keressen alkalmat, használjon fel válogatás nélkül minden kínálkozó alkalmat.

Báró Lipthay Béláné nem hisz az alamizsna hasznában, céltalanul adott pénz nem áldás. A második kérdéstről nem kíván nyilatkozni.

Medveczky Frigyesné, gróf Zichy Mária azt tartja, hogy pénzbeli adománynyal a jótékonyság még nincsen kimerítve; mindenki személyesen is részt kell, hogy vegyen a jótékonyság gyakorlati gyakorlásában. Ő hisz a személyes befolyásban, a résztvétben,

hisz abban, hogy a segélyre szorult szegény embernek jólesik a személyes sympathy, a barátságos mosoly is.

Ifj. Jankovich Béláné nem pártolja az egyleti eszmét. Szerinte legjobb segély az egyéni segély. Egy esetben azonban hajlandó volna együletet alapítani, vagy tagul együletbe belépni: ha akadna egylet, mely a jótékonyság művelését a szegény, elhagyatott, gondozatlan gyermekek helyes irányu nevelésében keresné. Helytelennek tartja, hogy a gyermek bűnhődjék mások hibájáért, vagy szerencsétlenségeért és meg szeretne menteni minden gyermeket a társadalom számára.

Pejacsevich Jolán grófnő ellenzi az alamizsnák adását és nem tartja jó egyleteknek azon egyleteket, melynek tisztikara a befolyt segélyadományok legnagyobb részét felemészti. Segítsenek az egyleti tagok tőlük telhetőleg mindenben, hogy minél több pénz maradjon az egylet tulajdokoképeni céljaira.

Báró Bánffy Györgyné ugyanazon nézetet vallja. Ellenzi a mostani egyletek ama rendszerét, mentül nagyobb tisztikart fizetéssel alkalmazni, úgy, hogy egyleti célokra szűkecskén marad a jövedelemből. Az ideális jótékonyság a titokban művelt, mely kenyérhez segíti a munkanélkülit újból, anélkül, hogy önérzetét megsebezte volna; mely bajból kimentti a szűkölködőt és visszaadja a jólétnek. Különbén is vonzó a jótékonyság gyakorlása, ha szívünk sugallata szerint, egyéni hajlamainknak megfelelőleg gyakorolhatjuk.

Gróf Pejachevich Arthurné a megfontolás nélküli adakozást ellenzi, nem lát jótékonyságot benne. Ideális vágya volna a túlszűfolt nagyvárosokat a faluk mintájára szervezhetni, hogy minden embernek jusson gazdája, aki vele törődik, ápolja betegségben, bajban megsegíti, örömeinek örül, bánatán búsul. Különbén pedig a jótékonyságot legjobban véli gyakorlottnak, amelynek nyomán a szegény szűkölködőt művelhetjük is.

Hubay Jenőné, Cebrián Róza grófnő nyilatkozata ez: A jótékonyság az érző szívnek épp oly benső szüksége, mint a hívő léleknek az imádság. Mindegy hát, akárhogy gyakoroljuk azt — vagy szűkebb körre szorítkozva, vagy nagyobb arányokban, másokkal szövetkezve — az illető mindig benső sugallatának engedelmeskedik, amidőn másokkal jót tesz.

Gróf Batthyány Lajosné a jótékonyságtól csak azt kívánja, ne legyen felekezeti, mivelhogy a nyomor független a felekezetektől s a szegény embernek segélyre van szüksége.

A sorozatot folytatjuk.

Egy kereskedő naplója.

Munkaszünet a börzén. — Kereszt a tőzsdecsarnokban. — Az utolsó ötvenes. — A készfizetések. — Kollektát Bilinszkynek. — Bádoggolyók a vaskartellben. — A bankalfonz.

Vasárnap egy kis munkaszünetre felnéztem a börzére. Rendes szokásom 1895 óta, hogy idegcsillapítónak felkeresem az izgalmak tanyáját. Sehol a világon akkora csönd. És a játékosok is, akik az emlékezetes 95-ik esztendő óta csöndesen, de biztosan tönkrementek, holott előbb vadul ficáncoló paripák várták őket a kapuban párnás hintók elé fogottan, — azzal vigasztalódnak, hogy ez a tőzsdeterem egy kedves és olcsó Riviera. Nyáron hűs, télen enyhe. Ha a pénz elfogyott, még mindig megmarad a filozófia.

No de olyat, amelyet vasárnap, nem láttam a börzén még soha. A falon egy nagy fekete kereszt, alatta egy régi ötvenes. Az ötvenes is meglepett, fakó, divatját mult, szegény őslény. De kereszt a börzén! Megtapogattam magamat! Pedig igaz volt. És jelentette, hogy ama vasárnapon, március 1-én, haltak meg örökre és visszavonhatatlanul a kényszerforgalmas államjegyek. Nem szívesen használok ezt a szót ebben a naplóban, amelyben más könyveim rideg tónusához képest, legalább azon vagyok, hogy könnyed legyek. De hát el kell siratni a régi, jó egyeseket, ötösöket és ötveneseket. Végre is a 312 millióból, 312 millió forintból pedig, amennyi belőlük forgott, nekem is jutott néhány a szerencse és az eszem kedvezéséből. Hát most, hogy meghaltak szegények és nincs körülöttünk annyi korona, ahány forint volt korábban, teszek egy vallomást: hogy az arannyal fedezett koronából a kevés nem olyan kedves, mint amilyen volt a rossz papírpénzből a sok. Ez nem tudós nemzetgazdaság: — csak az élet tapasztalása. Rossz volt

bizony az államjegy, amikor 1865-ben a háború előtt Ausztria is csak 65%-os kurzuson tudott Párisban elhelyezni szegény 90 milliót. De mostanában már, amikor minden fenéig tejfel vala, jól hozzászoktunk a mi tisztas, kényszer-árfolyamos pénzünkhöz.

Pfúj! Egyszerűen illetlen, hogy úgy beszélek, mint egy oligarcha, akinek megrögzött szokásai vannak. Illik-e ilyesmi egy kereskedőnek, aki, ha nem is utazó mindig, de úgy mondják az agráriusok, átutazó a legjobb esetben. Pedig micsoda konzervatív hajlamokon kapom én rajta magamat mostanában. Ha az agráriusok tudnák! Nekifakulnának a dühtől: hogy még azt is jobban értem.

Különben mit meditálok én ezeken a dolgokon, amiket a mosolygó, okos, erős, kedves és tudós Wekerle nagyszerűen megcsinált. Olyan nagyszerűen, hogy az osztrákok már tíz esztendeje huzogatják rólunk a takarót, amibe bepólyált és még se bírnak velünk. Tehát kezdődhetnék ezzel a dátummal és csak jöjjön a törvény, hát kezdődhetik is a készfizetés. Én nem szólok senkinek. Csak itt ülök a bürómban (amerikai íróasztal, fiókos regiszter, rúgón járó szék, posztó helyett a parketten vastag lanolin) és hallgatok. Szent, hogy az osztrákok megint valami huncutságon törik a fejüket, hogy a készfizetések megkezdését halasszák, ha lehet, megghiúsítsák. A szemérmes kis tolvajok most az Osztrák-Magyar Bankot tolják előtérbe. Ha a két kormány kívánja, hogy még a készfizetések megkezdése után is maradjon forgalomban kicsi bankjegy is (finom fedezetű persze!) tizes és huszas koronákban, hát fedezzék az államok a nyomtatás költségeit.

A Jegybank, a szegény, ezt ugyanis már nem bírja. A kormányzójának közelebbről kollektát csináltak a börzén. Jó, majd adnak a kormányok a 800,000 korona évi költségből mondjuk négyet. Adnak, mondja a bank, adakozó kedvben vannak? Akkor kérem még a jelzáloglevélforgalmam nagy tágítását is! Kérem, hogy az ércváltók egy részét ezentúl is tudhassam bele a jegyfedezetbe! És kérem, tessék most

megegyezniök a kormányoknak a két állam kvótája iránt a Jegybank vagyona és érckészlete dolgában! Tessék!

Szóval, megint száz új kérdés. Tegnap még senki se beszélt róla. Ma sürgős valamennyi. Mert Magyarország akarja a készfizetéseket. Ausztria fél tőle és kimódol száz akadályt, amin még el lehet alkudozni egy pár esztendeig. No, annyit mondhatok, dicsérem az eszemet, hogy soha társat a magam közelébe nem eresztettem. Azért nem mondom, hogy ennek a magyar-osztrák viszonyoknak semmi haszna nincs. Körülötte fog kivirágzani Magyarországon a felekezeti béke. Mert ha válni jönnek házaselemek a paphoz, ha pápista, ha zsidó, ha kálomista, megszólal legott a szent férfiú:

— Ugyan nézzék hazánkat és Ausztriát. És mégis együtt vannak!

Azon nagyon mulatok, hogy kedden a vaskartell vitézei súlyokat dobáltak egymáshoz a tanácskozásaikon. Pedig ferenc-józsef-kabát volt valamennyiükön. Gondolkoztam rajta, hogy van mégis, hogy egynek se törött bele a feje? Hát mert okosak! A súlyok bádogból valók. Az Unio-bádoggár kilépett a kartellből. Húj, a vér a gyülekezők arcába szökött. És Radvaner igazgató úr kivonult a teremből. Ráírtak azután, hogy beszéljen világosabban, mert a kartell nem tűri a kétértelműséget. Jesszus! Csak nem frivólkodtak a magyarkák! Mondják, hogy az osztrák jegyzék durva, mint a vas. Becsempészem magamat egyszer egy ilyen gyűlésre. Szeretem látni, hogy férnek meg azok, akik egyesültek.

Ma beszéltem Kerekes úrral. Hiszen mondtam, én nem vagyok aféle rideg kereskedő: ismerem is, szeretem is a tréfát. Hát feltűnt nekem, hogy ilyenkor, a közgyűlések évadján, szünetlen azt olvasom: a közgyűlés után felállott Kerekes részvényes

és bizalmát jelentette az igazgatóságnak —
és elismerését fejezte ki az intézet vezetőinek —
és háláját nyilvánította a kitűnő direktciónak —
és jegyzőkönyvi köszönetet indítványozott az elnöknek —

és a részvényesek elragadtatását tolmácsolta a főuraknak és a kicsi tisztikarnak!

Mindig Kerekes, Kerekes, Kerekes! Valami rejtett miliomos ez? Csoda, amelyik feltűnik és eltűnik? Hogy mindenütt ott van, mindenféle részvénye van és mindenki bíz benne. És tele van hálával és elismeréssel. Kerekes, Kerekes, Kerekes! Meg kell örülni!

De már nem kell. Beszéltem egy igazgató-barátommal, akinek vannak néha őszinte pillanatai. Ez megmagyarázta:

— Látja, ez a Kerekes a mi gondviselésünk. Március végén, amikor az utolsó közgyűlés is megvolt, elküldjük délvidékre, nyáron azután Svájcba, télen Afrikába: kergeti a napot a mi pénzünkön. Január közepe előtt nem szabad mutatkoznia, még fecseghetne borozás közben. Akkor megjelen, kap jó részvénykéket és jelenti értük a bizalmát, a háláját és az elismerését... No érti?

Ha értem-e? Én értem csak igazán. Meglestem azért is beszéltem vele. Huncut természet ez az enyém! De szép bronz-színe van! És micsoda fityegők az óraláncán! Tíz esztendő óta valamennyi bankdirektor megajándékozta a miniatűr arcképével. Persze gyémántfoglalatban. Nizzában azután női arcképeket rak a helyükbe. Pompás fiú!

Több rosszat nem mondok róla. Pedig csiklandoz valami, hogy elkereszteljem. Ez új szó kísért körülöttem: «Bankalfonz».

Már kimondtam. Eb, aki bánja. Legfeljebb beárul az adóincstárnál, hogy a naplómon nincs bélyeg.

Mit tehet egy szegény kereskedő? Ha ki akar rúgni, hát elkövet egy kis — jövedéki kihágást.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

A dajkám.

Mintha ködön át látnám magamat:

Kicsi vagyok, ölben, vagy szőnyegen ülő. Nem érdekel semmi, csak amit megfoghatok. Az emberek, a tárgyak olyanok nekem, mintha képek volnának, álló képek és színes, mozgó-képek. De mondom: nem érdekelnek, velők semmi közösségem nincsen.

És úgy képlik nekem, mintha emlékezném a dajkámra. Egy puhatestű rózsaszínű óriás ő. Az arca piros és duzzadt, a lába meztelen. Szeretek a karján ülni s puha, nagy mellébe belesülyedni, mint valami meleg vánkosba. Érzem, hogy roppant erő van e nagy, eleven hústömegben! Mindenbíró erő! Én csak pehely vagyok neki. De összetartozunk. Ő énhozzám tartozik, én őhozzá.

Körülbelől huszonkét éves voltam s az anyám falujában időztem, mikor egyszer az anyám azt mondja:

— Holnap reggel eljön a dajkad, a Rózsa.

A szívem megmozdult. De hogyan: hiszen a dajka második anyja az embernek!

Egy pécsi, öreg rokonasszony ült nálunk. Annak magyarázta az anyám:

— Ez volt a legjobb cselédem. Három esztendeig szolgált nálam, s még csak meg se kellett szidnom soha. Azaz, hogy mégis, egyszer. Mink akkor Kilitiben laktunk, a malom szomszédságában. Egy éjjel gyanus neszt hall az uram. Kinéz az ablakon, hát látja, hogy a molnárlegény lapul a ház szögletén. Kimegy a folyosóra, hát a Rózsa éppen akkor suhan ki a konyhából. Csak egy nagykendő volt a Rózsán. Amint elmenne az uram előtt, ez ám jól pofon

teremti. Rövid idő múlva el kellett küldenünk. Hazajött. Egy esztendő múlva, mikor magam is itthon voltam látogatóban, a Rózsa eljött hozzám. Akkor mondja nagy sírva: «Meg-érdemlettem, hogy pofon vágott az úr, de bárcsak *előbb* vágott volna pofon...» Később aztán mégis elvette egy idevaló ember.

Kíváncsi voltam a dajkámra, hogy vajjon talállok-e rajta egy vonást, amely emlékeztet ébreszt bennem az én kisded-gyermekségem elfeledt idejére?

Öles, kétmázsás asszonyt vártam. Ugyancsak meglepett, hogy egy alacsony, ráncosképű parasztasszonyka lépett be hozzánk. Egy merőben idegen arc, amely nem emlékeztet engem semmire.

Zavartan állott meg előttem, és félénken, de mégis mosolyogva pislogott reám.

— Bizony megnőtt, — mondotta, — bizony megnőtt.

Barna, fahéjszínű ruhába volt öltözve, és nagy, fekete imádságos könyvet tartott a hóna alatt.

Első szavam.

Ez nem az én emlékem. Anyám elbeszéléseiből tudom:

Az én gyermekkoromban apám kocsit és lovat tartott. S mint minden gyerek, én is bámultam a lovat, ezt a kedves alakú, négylábú, néma rabszolgát, amely az ember parancsának engedelmeskedik; amely mesés erejével megmozdítja, vonja, viszi a kocsit, a kocsin az embert; és az ember halad, halad, halad...

Az én első szavam ez volt:

— Gyi!

A csillagos ég.

Igen kicsiny voltam, talán 3—4 éves, mikor egyszer, nyári éjjelen, kocsin mentünk hazafelé.

Enyhe, nyári éj volt. A kocsi egyhangú, halk zörgedéssel haladt a puha, földes úton. Én az anyám ölében álmosan, elhanyagolva feküdtem.

És hogy az arcom fölfelé volt fordulva, láttam az eget, az égnek fényes, apró csillagokkal beszórt, végtelen, sötétkék oceánját.

Mik a csillagok? — nem tudtam. Csak bámultam félálomba merülten a sok apró, fényes pontot; bámultam hosszan, szótlánul, a gyermeki lélek gondolattalan nézésével.

Az apám se szólt, az anyám is hallgatott. A kocsi csöndesen haladt az úton.

És a csillagok milliárdjai szétszórt, apró, fehér mécsekként ragyogtak a sötétkék magasban, a néma, enyhe, nyári éjszakán.

Első álmom.

1866-ban Pátkán laktunk. Apám gépész volt Kégl Györgynél. Mink bent laktunk a faluban, a falu boltja mellett.

A boltosnak (Miska zsidónak) volt egy kis leánya, olyan korú, mint én. Emlékszem, hogy ezzel a leánnyal a porban játszottam. Csibéket csináltunk, vagy gödröcskéket ástunk az udvaron, a pince oldalában.

Egyszer a pincekulcsot is belétemettük egy gödröcskébe, de mikor keresték, elő tudtuk adni.

Emlékszem arra, hogy e játékokba lelkeimmel teljesen elmerültem, se láttam, se hallottam; időre nem gondoltam, se arra, hogy a kezemet, vagy ruhámat beszennyezem.

Egy éjjel azt álmodtam Rozikáról, hogy valaki, egy férfiember, megragadja és a bolt előtt levő padra teszi. Ruha nincs Rozikán. Az ember egy nagy késsel szeleteli, mint a hentes a gömböcöt. A leányka hangtalanul vonaglik. S én elirtózva nézem. De hogy az ember álma sohse más szerkezetű, mint aminő az értelméből kikerülhet, ez is bizonyítja: Rozika testének szeletei fehérek voltak, mint a szalonna.

Ez az első álmom, amire emlékezem.

A tallérok.

Van egy széles, nagy sublótunk; polituros és négyfiókos. A legfelső fiók, kihúzva, ébenfával bevont íróasztallá

válik, ha az ember bizonyos rugókat megnyom. Azon irt az apám s ott tartotta az apróságait. A többi fiók ma is az anyámnak szolgál.

Egyszer az anyám kihúzva felejtí a közepső fiókot. A szobában magam vagyok. Figyelmem a fiókra fordul. Kutatok benne.

Hát a fehérenmü között megcsillan egy ezüstpénz, aztán megint egy, megint kettő.

Láziások voltak és Mária Terézia tallérok. Egyik fényesebb volt, mint a másik.

Femarkolom az ezüstpénzt: cseneg-zizeg egyik a másikon.

Másnap átjön hozzánk a Miska zsidó és kérdezi, hogy nem veszett-e el holmi ezüstpénz a házból?

Anyám kirántja a sublót-fiókot s eljajdul:

— Jézus Mária, megloptak!

— Sohse jajgasson, — mondja Miska zsidó, — ehol a tallér mind. A Géza ajándékozta meg vele az én kis Rozikámat.

Az első vér.

Valaki, valószínűleg a cselédünk, papirosba burkolt bádognyiredéket hozott haza nekem a gépházból.

Én egymagam voltam a szobában s valami kis asztalnál játszóttam.

Kibontom a papirost, hát előragyog belőle egy nagy csomó, hajszálvékony bádognyiredék. Csillogott, mint az ezüst.

Örömmel nyulok hozzá, hogy szétbontom, de mindjárt az első érintésre megdöbbenve látom, hogy az ujjaimon valami piros harmat ül.

Ijedten nézem, hogy mi folyik belőlem? Arra nem emlékszem, hogy sirtam, csak arra, hogy megdöbentem és egy percig mereven néztem a vérzést. Aztán, hogy az anyám bejött, szótlánul és elképedve mutattam neki az ujjamat.

Anyám bekötötte.

A bádognyiredékre rá se néztem többé.

Folytatjuk.

Gyneseum-Ghetto.

(A nagy nőkérdésről.)

Írta: Szikra.

Azoknak, kik a nőkérdést újabban a zsidókérdéssel összehasonlítják: igazuk van. A zsidó fajtának és a nőnek lelki fejlődése ugyanegy kiindulási pontban keresendő, t. i.: az elnyomatásban. Ghetto és Gyneseum között alapjában nagyon kevés a különbség. És, mivel ghetto és gyneseum falain belül szabad lehetett az egyén, itt is, ott is ugyanazok az erények fejlődtek ki — melyeknek ez a szűk keret eleve természetes talaját alkotta — vagyis: a családi tűzhely szentségként való imádása, istápolása és hősiesség megvédése. Azokon a falakon kívül azonban, zsidó és nő folytonfolyvást ki volt szolgáltatva az eltipratás különféle esélyeinek. Mivel pedig védtelen is, gyenge is volt mind a kettő, ezért nem nyílt csatákra pazarolta magát, hanem, csupa önvédelemből a fondorkodáshoz, cselszövéshez és szükség esetén áruláshoz folyamodott. Még a pénzkérdéssel szemben is hasonló volt sorsuk; asszonymak, zsidónak csak úgy került pénze, ha valaki mástól kicsikarta. És pénzre mind a kettőnek mindig volt szüksége. Zsidónak, hogy általa hatalomhoz jusson, asszonymak is, körülbelől azért. Mert, mi a tetszvágy, ha nem a hatalomvágynak barbár ékszerekkel felcicomázott ikertestvére? Azt mondják önök, túlzottak ez érvek, mert míg a Ghetto fogalmával a piszok és sivár köznapiság képe ébred bennük, a Gyneseum ellenben csupa illat, csupa virág, csupa napsugár képzeteket költöget lelkünkben. S lehet, hogy külsőleg így is volt. De azért tény, a dolog lényegén nem változtat semmit. Hiszen az a sok virág akárhányszor a rabláncoknak nehéz alakja lehetett, mivel azt a férfiszeszély kénye-kedve szerint kötözte-bontotta az emberi jogoktól megfosztott áldozatok körül. Később, a középkorban, még szűkebbre szabták a börtönt és ekkor már nem virággal, hanem olvasókkal volt a Gyneseum-Ghetto

a külvilágtól elzárva. És bár valószínű, hogy azok mögött is voltak boldog asszonyok — hiszen a Boldogság olyan csuda virág, amely még az akasztófa alatt is ki tud virítani — azért általánosságban az a sok ezer — krónikákban feljegyzett, hegedős dalokban elsírt — tragédia más-képen bizonyít. De íme, új hajnalra kelt a Világ, s az öntudatra ébredt egyén tépegetni, szaggatni kezdte rabláncait. A Renaissance nyomában pedig: viharként zúgott végig a Reformáció, elseperve mindent, ami útjába állt, legelőször minden rabláncnak rozsdás foszlányait. Igaz, hogy egyuttal sok-sok virágot is. A legtöbbet, a legfrissebbet egy oltárról szedte le. Arról az oltárról, amelyen a Megváltó anyjának képe tündökölt. Szűz Máriáé, a néma megadás, a szótlanság túrás symbolumáé. Eddig Ő volt a Gyneseum-Ghetto egyetlen vigasza, egyetlen támasza. Ő, a megpróbáltatásokat alázattal elviselő asszony mintaképe. Ő, az istenséggé emelt Anya glóriája. Nélküle ki lett volna annak a millió és millió meggyötrött, megalázott nőnek a reménysége, a szószólója? Hiszen Ő nélküle, abban az eldurvult korban, valószínűleg visszataszították volna őket, vagy magoktól is vissza süllyednek a páriák sorába. De Vele, Átala, ajkukon az Ő csodatévő nevével, nyugodtan ringathatták gyermekeiket, uruk és parancsolójuk térdet hajtott előttük, mint egy szentség előtt. S ha néha kényszerűségből megjelent a tömeg között, még az a csöcselék is földig hajolt előttük, a gyöngénők előtt, Szűz Mária nevében. De mikor Luther keze rongyokra tépte az oltár virágait s Mária neve megszűnt csudát tenni, akkor a nő legott megértette, hogy ha nem akar végképpen lesüllyedni, ha nem elégszik meg ezentúl azzal, hogy csupán játékszere legyen a férfinak, aki most már nem a Szentföldről egyesíti vele imáit a Szűz Anyához s nem is kockáztatja többé életét asszonyi kegyért, a lovagjátékok porondján, hanem piros talpú cipőben, lábtól fejig csipkében, szalagosan, ékszeresen udvariaskodik körülötte, akkor a nő megértette, hogy át kell törnie a Gyneseum-Ghetto falait és részt kell hogy követeljen a munkából, a létért való küzdelemből — csupa önvédelem miatt. Ez a magyarázata

annak, hogy miért indult ki a nőemancipáció református országokból. Ellenben katolikus országokban a nő még ma is többé-kevésbé a gyneseumra van utalva, oda, ahol a Mária képek előtt még máig sem aludtak ki az apró mécsesek szeliden terjengő, árnyékot, fényt egybeolvasztó, titokzatos lángjai. Például: mennyire nem szabad a francia asszony! Bizonyítják — a Code Napoleon mellett — még az ott dívó házassági szerződések is, melyek az asszonyt vagyonának önálló kezelésétől eltiltják. Sőt, a házasságok sem a leány hajlamai, de szülei akarata szerint köttetnek és tulajdonképen nem egyéb az, mint a nőnek egyik gondnokság (és sok esetben valószínűleg: zsarnokság) alól, a másikba való áthelyezése. És csodálatos! A milyen gyakori az, hogy a francia nő e gondnokságot kijátszani igyekezik (és egész regényirodalmuk arról tesz tanuságot, hogy ez legtöbb esetben sikerül is neki) annál inkább ritkább, hogy az egyenjogosító törekvéseket irtózáttal nőietlennek ne bélyegezze. De hát, francia földön keletkeztek a Cour d'Amourok, és ott igazában még ma is az a legfelsőbb bíróság, ha mindjárt az álszemérem tagadja is létezését. Igaz, hogy a férfi nővel szemben tanusított udvariassága sehol sincsen annyira művészetté fejlesztve, mint náluk, de valami kárpótlással csak tartoznak azok a tisztelt urak azokért az emberi jogokért, melyeket asszonyaiktól megtagadnak?! . . . . Ha nem, aki a nőemancipációnak azért ellensége, mert fél, hogy ezek a szép szokások általa kimennek a divatból, azokat megnyugtathatom: a mai nő, aki a gyneseum-ghetto falait döngeti, mert fejlett tüdeje ösztönszerűleg több levegőt, több világosságot követel, mint a mennyi ott osztályrésze lehet, az a nő több becsét látja annak a rézfillérnek, melyet dolgozó asztalánál ülve megszerez magának, sokkal többet, mint annak a szinpadi arany-esőnek, amit nyugvó helyzete aesthetikájáért a legeslegudvariasabb Marsok feléje zúdítanak, jóllehet, hogy az a Mars megelőzőleg polgári, vagy egyházi áldással biztosította magának erre az engedelmet. Egyáltalán, a mai asszony kezdi az aesthetikát, mint főcélt, keveselni, de még azt a többé-kevésbé ösztönökre

bizott erkölccsant is, amely reá eddig csak a kötelességeket róttá. Neki ma több kell. Ő arra a, férfiével egyenlő, felelőssége öntudatához vezető etikára törekszik, amely a szíven felüli részeket is számításba veszi. És mindazt Magyarországon hamarabb elérhetné a nő, mint Konstantinápolytól-Calaisig bárhol e világon, mert egyrészt törvényeinkben több joga van biztosítva, mint akár az angoloknál, akár a németeknél, másrészt pedig a történelem lapjain is számtalan olyan magyar nő nevét olvassuk, aki hős volt és mindezek felett: egyéniség. A tradíciók tehát megvolnának s ha mégse megyünk úgy előre, mint ahogy tehetnénk, annak oka — bármily különösen hangzik is — éppenabban a fejlett egyéniségben keresendő, amelylyel nálunk úton-útfélen találkozunk. A magyar nőt különös egyénisége nem annyira önállóvá, mint inkább: egyedül állóvá teszi. És ez óriás akadálya a haladásnak. Innen van, hogy még mindég igen sok nagy kérdés megoldatlan. Higyjék el, nem arra célzok, hogy: «az asszony birjon-e szavazati joggal, vagy se?» ... Istenem! Ez olyan mellékes, hiszen nem lehetetlen, hogy a közel jövőben feltalálják egymás és a «holnap» fejlettebb ideáljainak mindenképen megfelelőbb törvényhozási formát, amely valószínűleg befogad majd minket is. De egyelőre sokkal — oh de mennyivel! — fontosabb az, hogy az özvegyeket, árvákat és férjhez nem menő leányokat megmentjük a Gyneseum-Ghetto rabkosztjától, (amit úgy hívnak hogy: kegyelemkenyér). Mert csodálatosképen, bár a börtönfalak rég összedőltek: ez az intézmény még ma is fennáll. És — fájdalom! — olyanok is százezrével vannak, akik — bár könyeikkel sózzák azt a kenyeret naponta — mégis megeszik. De tehetnek-e egyebet? Hiszen még ma a társadalom, az intézmények, a törvények olyan előítéletesek, olyan fukarok, olyan szűkmarkúak velök szemben, hogy semmiképen sem biztosítják őket a szabad emberhez méltó, becsületes munkával kiérdemelt megélhetés lehetőségéről. Vajjon meddig lesz ez még így? ... Vajjon mikor kezdetünk a lerombolt Gyneseum-Ghetto falaiból Wallhallát építeni magunknak — nemzetünk dicsőségére? ...

Fadrusz János.

Irta: Alexander Bernát.

Midőn a lepel lehullt Fadrusz Mátyás-szobráról, az első pillantás meggyőzött róla, hogy ez a szobor sikerült; áhítat fogta el lelkemet, a nagynak fuvallata csapta meg valómat, elfelejtettem, hogy ezernyi ezer ember közt állok és elmerültem a szobormű nézésében. Igaz, hogy sem én, sem más nem nézte akkor a szobrot pusztán mint műbíráló; a leleplezés pillanata egy nagy nemzeti ünnep deklarációjának volt, mely egész valónkat fölkaparta. Mátyást ünnepeltük, Mátyás szülő városát, Mátyás tetteit, a nemzet mult dicsőségét, hajdani nagyságát, a magyar történet legragyogóbb, legtisztább emlékét. De hogy a szobor ebbe a hangulatba bele tudott illeszkedni, hogy nem zavart ki belőle, sőt élesztette és mélyítette, ez a szobor érdeme volt és midőn később szóhoz juthatott az elmélkedés, az is az első benyomást igazolta.

Fadrusz nem volt idegen ahhoz az eszmekörhöz, a melylyel mi Mátyás királyt tekintjük. Ez a mi Mátyásunk, a nagy király, a hadverő vezér, a magyar erő dicső hordozója. Ez nagy ember. Mi teszi azzá? Nem tudom megmondani, ez a művész szintetikai erejének titka. Ugyanezek a vonások lehetnének, ugyanez a tartás, ugyanez a környezet, csak valami kicsinység hiányoznék és a nagyság érzése esetleg elveszne. Semmiféle leírás nem fog soha a fő, a döntő körülménynek nyíltára akadni. De minden ezen az alakon, ezen az emlékművön, erőt tükröz és sugároz. Egy római imperatorhoz hasonlóan üli meg lovát, keményen, büszkén, öntudatosan. Fejéről szabadon hullanak alá a fürtök, melyekből arany babérkoszorú fénylik ki. Az arc kemény elszántságot sugároz, mintha mondaná: száz csatában győztem, most pihenek, de készen állok, ha kell, új küzdelemre. A kegyetlenséggel határos az arcnak e dacos kifejezése. De ez még sem valami Landsknecht, valami condottiere. Szó esett Verocchio Colleoniéről. Nincs hasonlóság köztük. Colleoni művészi tekintetben talán a legszebb újkori lovaszobor, a ki alkotta, nagy művész volt, első sorban művész, a ki gyönyörködött a szépségben, a kifejezés erejében, tisztán mint artista, de Mátyás nem Colleoni. A testtartásban van

hasonlóság, a kifejezésben nincs. Colleoni csodálatos szép alak, bátor bandátvezér, friss, merész, mindenre kész, elszánt. Mátyás: király. Ez a férfiú a messzeségbe tekint, értelmesen, mintha a multat és a jövőt, a közelt és a távot egy pillanattal átfogná. Ettől az embertől mi nem félünk, ebben megbízunk, mert ő is — nem elbizakodott — de magába bízó. Nem szép arc. Még néhány év előtt egy ideális szépségű Mátyást kaptunk volna. Fadrusz Mátyása inkább csunya, de csunyasága vonzó, férfias, jellegzetes, az élet kemény ekevasának barázdáit mutatja. Csak finoman metszett ajka kelti e férfiú egy más életének sejtelmét. Ez most semmi egyéb, mint hadvezér, az ajk nem nyílik mosolyra, vagy nyájas szóra, de mi érezzük, hogy tud mosolyogni, tud finom beszédre is megnyílni. De mindennek megvan a maga ideje. Most nehéz páncélban, nehéz lovon ül és fogadja hivei hódolatát. Most nincs ideje a szelid érzelmeknek, az elme játékának.

Nehezen, súlyosan, egészen páncéllal borítva üli meg lovát, majdnem mintha a kengyelben állna. Keze egy szerencsés mozdulattal a ló nyakán vízszintesen nyugvó kardját fogja; bal keze átfogja a kard hüvelyének hátsó részét, jobb keze a kard markolatán nyugszik, mintha kész volna minden pillanatban kihúzni. Mindkét keze így jól el van helyezve, a kar, amely szépen görbül és a kar mozdulata a páncélon át is energiát árul el. Maga a páncél nagy feladatot rótt a művészre. Nagyon nehéz, a mellvért hatalmasan domborodik a mell fölött és főleg oldalról tekintve, egészen idegenszerű képet ad az alaknak. Hogy lüktessen élet e páncélon keresztül? Talán jobb lett volna könnyebb páncélt választani. Verocchio nem mert ekkora tömeggel megküzdeni. Hiszen a király nincsen csatában, nem is jó csatából, győzelmi ünnepet ül, harci karakterét a könnyű páncél is jelezhetné volna. De értem a művész szándékát. Félelmetesnek akarta feltüntetni a magyarok királyát, félelmetesnek és királyinak, ezért választotta a nehéz vértzetet. Egy érzés él az egész műben. Zord Mátyás áll előttünk, kinek száz ellenséggel kell küzdenie. Semminek sem szabad enyhíteni ezt a zordságot, minden hozzájárul kifejezéséhez, a súlyos páncél, a nehéz ló, a bástya foka, melyen a ló megveti lábát, a hatalmas vitézek, kik a bástya tövében állnak és a győzelem jeleit, a meghódított zászlókat hozzák. Valami egyszerű, de hatalmas ékesszólás van ebben a műben, mely a retorika minden virágját megveti, csak egy érzéssel akar hatni, de ezzel azután hatalmasan. Fadrusz

nem tekint se jobbra, se balra, ellentáll minden kitérő kísérletnek, csak egyet akar, de ezt teljes, a végsőig megfeszített erejével. És ámbár a páncél súlyos és megeleveníthetetlennek tetszik, mégsem hat úgy, mintha ez másnak a harci meze volna, mintha a szobrász a kész, élettelen vértetetre ráillesztette volna Mátyás fejét. Nem, ez Mátyás harci öltözete; az arc energiája olyan, mintha csak egy erőből duzzadó testből sugározhatnék rája, mi ezen a páncélon keresztül érezzük a testet, az arc erejének közvetítésével. Igaz, hogy oldalról nézve ez az érzés elvész, de Fadrusz nézetünk szerint helyesen járt el, midőn a szobrot egy főszempont számára alkotta. Nagyon különösnek találom azok okoskodását, a kik, ha arra szükség nincsen, megkerülik a szobrot, mintha próbát tennének, vajjon ha szalonba lép, hogyan fog festeni hátul, vagy oldalról tekintve.

A ló nyugodtan áll, egyik lábát sem emeli, két hátsó lábát, hogy erősebben álljon, hátrafelé feszíti, fejét lehajtja. A talapzat széléig lépett, de nem nyugtalanítja a nézőt. Nagy erénye az, hogy nem vonja el a figyelmet Mátyástól. A nagy király méltóságos megjelenésének szükséges eszköze, semmivel sem több, semmi egyéb.

A bástya foka, melyen a ló áll, egyszerű, szürke kőből készült, gömbölyű, csipkés párkányzatú. Jobbról-balról keskeny hidlás vezet le az egész mű talapzatához. A hidlás így kétfelől ferde, íves síkban fut lefelé, csonka oszlopokon nyugszik és a nagy bástyafokhoz hasonló kis bástyafokban végződik. Ez által kis térség származik, a középső bástyafok és a hidlás között, a hol a művész a mellékalakokat helyezhette el.

Mindössze négy van. Nincsen nevük, mert itt csak Mátyás él és uralkodik, de van karakterük. Mind föltekintenek Mátyásra, egynek kivételével, de ez az egy, a ki felénk fordul, zászlót nyújt fel a nagy királynak és kiáltja — mit kiálthatna egyebet? — éljen Mátyás király! Igaz, hogy így nyitott szájjal áll előttünk, a nyitott száj nem szép, de nem szeretném, ha ez a nyitottszájú legény, bármi legyen a neve, nem állna itt. Ő szólaltatja meg a szobrot, ő nyitja meg a mi szánkat. Oly őszinte lelkesedés, oly egyszerű pátosz van ebben az emberben, hogy a lelkesedés szimfoniájában az ő alakja sem hiányozhatik. Mellette áll a nagyszakállú, a legnépszerűbb alak, mondják, hogy Magyar Balázs, ki levette sisakját a fejéről és megható rajongással tekintetében néz föl a nagy királyra. Ezek a jobboldali alakok. Bal felől is két alak áll, itt is az egyik a zászlót felnyújtja, a másik

lehajtja, férfias, páncélos alakok, a fekete sereg vitézei, a hűség és bátorság, az erő és odaadás példányképei. A kép is festői, a lobogó és elterülő zászlókkal, a páncélos, férfias alakokkal, de még több mint festői, naiv ékesszólásával és igaz érzésével a lelket is megragadja. Ennek a nagy királynak ily hívei voltak, mert a nagyság olyan, mint a mágnes, magához vonja a legjobbakat és ezeknek a jó magyaroknak ily királyuk volt. A királynak a jelessége fokozza a hívekét és ezeknek az ereje a király erejének talapzata. Szívünkbe zúg a férfierények e szimfoniája. Húsz évvel ezelőtt, nem, még talán tegnapelőtt, hideg, élettelen allegoriák állották volna körül a nagy királyt, talán a Hungaria, bizonyára a bátorság, talán fúriák, maga nagy Arimán, a mint láncra veri Mátyás és egy reliefen feltűnt volna Mátyás a tudósok körében, korvinakötet sem hiányzott volna, mindez szép, finom, filigrán kivitelben. Nagyon szép lett volna, de nagyon élettelen. Ebben a szoborműben élet zúg, érzés lüktet, a multnak élete ugyan, de annak oly megragadó jelenete, hogy a jelenben is szívünket hevíti.

De még nem végeztem. A mi művészünknek a szerencse is kedvezett, alkalmas tért kapott a maga alkotása számára. Legtöbb szobrunkat a tér öli meg, városaink nagy négyszögletes terei, a hol a házak agyonnyomják a szobrot, vagy a szobor elbújni kénytelen, hogy a veszedelmes szomszédságtól megmeneküljön. Legtöbb szobrunk közlekedési akadály és kárt szenved a modern élet zajától, mely megszokottá, majd unottá teszi látványát. A Mátyás-szobor tere ideális. Van neki nagyszerű háttér, a gót templom hatalmas szürke fala, a maga szép, nagy, csúcsíves ablakival. Ez a szerencse adománya volt, de a szobrász tudott élni a szerencsével és műve kiállotta a próbát, melyre ez a háttér tette! A szobor akkora, hogy ez a háttér nem nyomja. Ép ellenkezőleg, a hatalmas háttér még emeli a szobor impozáns voltát, mert a szobor megáll vele szemben, szinte egyensúlyozza. A templom közelsége a teret megfosztja a mindennapi próza durva, rikító színeitől. Zajong ott az élet, nem a temető csöndjében érezzük magunkat, de a hangulat mégis más. A szép építészeti mű a maga tagolt tömegével megcsendíti azt az ünnepi hangot, mely a szoborműben tovább zeng. Nincs szebb tér most Magyarországon és nincsen tér, mely a magyarság érzését oly nagy akkordban szólaltatja meg, mint a kolozsvári Mátyás-tér.

Midőn hazafelé jöttem, úgy éreztem magam, mint a ki egy nagy dolgot átélt lelkében. Előttem állott, képzeletben,

az egész mű, egyszerű nagy szilhuettjével; lent a vitézek, a mint fölfelé utalnak erejük és egész Magyarország erejének forrására, nagy Mátyás királyra. És mondtam magamban: Ezt a férfiút vártuk mi oly régóta, ezt a Fadrusz Jánost; bizonyos feladatokra, úgy látszik, ő a legalkalmasabb; érzi a mi érzésünket, tud a mi nyelvünkön szólni és van érzeke a monumentalitás iránt. Lehetetlen, hogy nagy hatása ne legyen művészeinkre is. Erő van benne, naivság, páthosz, lendület. Érti-e a szépet is, mint Zala? Nem tudom. Inkább a karakter és a karakterisztikus vonzza, de ez jó modern vonás benne. A raffinált elmélkedés nem tette habozóvá és kételkedővé. Ez megfelel nekünk. Mi nem vagyunk ott, hol a nyugaton vannak, kezdetlegesebbek vagyunk, de talán épebbek is. Mi hiszünk. Mi hiszünk a múltunkban és a jövőnkben. Párisban talán azt mondták volna, mit nekünk a páncélos vitézek és a páncélos király, ez nagyon durva, nagyon egyszerű, nagyon primitív. Németországban a győzelem istennőjét keresték volna, mert Poroszország legyőzte a fél világot. Nekünk Fadrusz egyszerű, erős páthosza tesz, az ő művészete modern, realiztikus, de minden raffinement nélkül való. Ő a legjobb magyar érzéseknek, a hitnek, a lelkesedésnek, az egyszerű igazmondásnak és a nemzetéért való rajongásnak egyik művészi apostola. Ő is hisz magában és hisz bennünk, mi viszonzuk, hiszünk benne.

Igazság. Zola Emil utolsó könyve! A «Négy Evangéliom» harmadik része. Az ő rajongó lelkeinek naiv meggyőződésével van megírva. Elmondja, hogy milyen káros, milyen romboló hatással van a népre a papi iskola, leírja, hogy milyen tudatosan tesznek tönkre generációkat a jezsuiták kongregációs iskoláikkal, milyen úton-módon hódítják a maguk pártjára az asszonyokat. Fondorlataik sok-sok szövényes szála húzódik végig ezen irány-regény meséjén és megkapó az az arcképsorozat, mely a szereplő papokból kikerül. De nemcsak gonosz papot ismer, leír két derék, jó embert is, akik hiába küzdenek, amikor a nép kizsákmányolására a legeggyűbb komédiákat játsszák el Maillibois-ban, a regény fő színhelyén, a kapzsi, tel-

hetetlen, garázda papok. Lankadatlan, szívós ellenfelük az iskolamester, a néptanító, aki tudatában van annak, hogy ő missziót teljesít, aki a maga sorsával nem törődik, hanem küzd, mint az igazság elszánt, bátor híve, nemcsak a papok ellen, hanem az ő csatasorában burjánzó kislelkűek ellen is. A regény meséjét a Dreyfus-pör egy igen elmésen kigondolt áttétele alkotja, melynek bűnesete egy kéjgyilkosság. Ártatlan hőse egy zsidó tanító. Az izgató tárgyalások közvetlen leírásai a regény legerősebb fejezetei. A negyedik generáció szolgálta igazságot a kegyetlenül megkínzott áldozatnak — ezzel a hatalmas befejezéssel végződik a könyv, egy nagy elmének, egy igazi embernek utolsó műve.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

2.

Aggódással néztem vékony karomra, nem fehér és pattanásos bőrömre, egész szomorú mivoltomra. A hajam egyenlőtlen színű, igen durva, fénytelen. Az igaz, hogy a szemem, az ajkam, a fogaim és a kezeim szépek. Vajjon ezekért fog-e belém szeretni valaki? Ez alatt a beleszeretés és megszőktetés alatt semmi esetre sem gondoltam valami helytelen dolgot. Még magát a szerelmet sem. Legkevésbé a házasságot, vagy valami mást. Egyszerűen némely kivételes állapotot, ami megillet. Hogy miért, ezt megint nem tudtam. Ebben az időben kezdtem rajzolgatni. Este, gyertyafény mellett, mikor véletlenül nem volt otthon senki. Az iskoláimat befejeztem a második polgári osztálynál. Azontúl könyveket olvastam, amit az unokatesvérem hozott egy kölcsön könyvtárból. E könyvek miatt a fiút nem szerették nálunk. Azt mondták, hogy velük elront engem. És az ő szempontjukból igazuk is volt. A könyvek csakugyan rontottak rajtam. Benépesítették a fantáziámat, ezer színes lehetőséget sugallmaztak. Már mind kevesebbet éltem az engem környező emberek között. Most fáj, hogy titkon mennyire keveseltem őket. Az anyámat, a jót, az áldott, szegény teremtést. Úgyszólván alig éltem velük. Magamban voltam, ábrándoztam. Egyre közelebb jutottam az eddig még nem látott, nem ismert eszményhez. Művésznő akartam lenni. Mert hangom és színész-képességem a saját meggyőződésem szerint sem volt: írónő akartam lenni. De úgy látszik, ehhez sem volt tehetségem. Néha csodaszép gondolataim voltak, de nem tudtam azokat kifejezni. Másrészt elragadtak érthetetlen és bűvös hangulatok, amikről bizonyos voltam, hogy egészen az enyéme; az ismerősök, rokonok, a testvéreim közül egy sem érzett hasonlót soha. Ez büszkévé tett, föléjük emelt és még messzebb vitt tőlük.

Emlékszem világosan. A kis város, ahol laktunk, tele folyóvízzel. Úgyszólván csupa hidat látott az ember,

ha az utcákon járt. Egy kicsi, szürke és piszkos Velence, tele zöldséges, halas, szénás és baromfias piaccal. Hihetetlen, mennyi piac volt ebben a városban. Külön piacuk a csizmadiáknak, a gyümölcsös kofáknak, a gesztenye-árulóknak. A tejfölt és a vaját s más ilyen terméket egy szűk kis utcában árusították falusi asszonyok, a fejükre borított szoknyákkal. Este ugyanott volt a korzó.

A mi házunk is az egyik folyó sánca mögött állt. Piszkos kis zöld víz volt ez, aminek a hala fekete, nyálkás húsú s csak maguk a halászok ették. Közvetlen mellettünk volt átverve a vízen egy szegényes fahíd, ami az új városrészt összekötötte a régivel, ahol minden átkelőnek egy krajcárt kellett fizetni. A vámos egyúttal korcsmáros is volt. Alacsony, vörös szakállú, vérmes, potrohos cseh, aki mindég olyan különös, tágranyitott szemekkel nézett rám, hogy félttem tőle. Egyszer este borért küldtek hozzá. Maga volt a homályos korcsmaszobában, aminek agyagos földje csupa víz. Hogy átadtam a pénzt, kihajolt a söntésből. Nevetett, valamit mondott súgva, igen borzasztó dolgot. Megrémülten szaladtam kifelé. A felesége akkor lépett be a mellékszobából, nyitott mellén szopott a gyerek. Az ura felé lépett és valamit kiabált rá. Nem értettem. Attól fogva nem mertem átmenni többé és ha anyám küldött, makacsul ellenkeztem, de nem mertem megmondani miért. Ott sétáltam a sáncon, a folyó mellett, sokszor órákig. Magamban, bár szidtak érte nagyon. Nem csak mert féltettek, de mert fölösleges időpazarlásnak minősítették. Már akkor én is dolgoztam. Monogramokat hímeztem egy rámán, amit oly erősen szorítottam a mellemhez, hogy lefekvéskor mindég egy kékespiros folt maradt a nyomán.

A folyóparti séták egyideig magányosan folytak. Később kettesben, az unokatestvéremmel. Ő három évvel idősebb volt, mint én. A gymnasium nyolcadik osztályát járta, a bencéseknel. A szigorú arcú paptanárok sehogysem imponáltak neki, ami nekem nagyon tetszett. Hippokritáknak nevezte őket, és esküdözött, hogy kiölik az önállóságot, az igazi munkaszeretetet és a tudásszomjat a tanuló ifjúságból ostoba methodusaikkal. Nekem az ilyen határozott beszéd nagyon tetszett. Igen férfiasnak találtam és magam mindenben egyetértettem vele. Komolyan hallgattam a fiú tervezéseit, az egyetemi éveket illetőleg. Nagyon okosnak és műveltnek tartottam és titkon szégyenkeztem tanulatlanságom miatt.

Valami azonban feltűnt. Hogy míg családom egyetlen tagjával sem bocsátkozott hosszabb beszélgetésbe, velem

mindég órákat töltött és láthatólag jól érezte magát. Egyszer megkérdeztem ennek okát, amire ő így felelt:

— Te — egészen más vagy. Te megértesz engem. Veled lehet vitatkozni, eszméket cserélni. — Elpirultam az örömtől. És attól fogva komoly könyveket hozott nekem és miután elolvastam, még sokat beszéltünk rólok és ő azt mondta, hogy a koromhoz képest túl okos vagyok és hogy valami lesz belőlem. A rajzaimat is megmutatta egy barátjának, aki értett hozzá és azt mondta: nem hiszi, hogy ne tanultam volna rajzolni. Ezek mind igen buzdító jelek voltak jövőmre nézve, mely egyre világosabban kezdett kialakulni a titokteljes homályból. Láttam magam, mint nagyon híres festőnőt, akit ünnepelnek, dicsőséggel és vagyonnal halmoznak el. Álmaimat most már közöltem Jenővel is — így hívták a fiút — és ő nem nevetett ki értük. Sőt úgy látszott velem lelkesedik. A kezemet nézte, a homlokomat és így szólt:

— Van benned valami, valami nagy. Hogy fent leszel, egykor. Az ember ezt megérzi.

Sajátságos, emlékszem, hogy ezt egy este mondta, amikor véletlenül holdfény volt. A víz csodálatos topázszínt kapott az erős világosságtól, apró bogarak neszelték a fű között. A levegő forróbb volt, noha átlátszóbb, mint máskor. És forró ígéretek szálldostak a levegőben, valahogy leszálltak reánk, mámorossá tettek mindkettőnket és —

— Figyel reám Emma? — akkor történt, hogy megálltunk a parton, egy erős fűz árnyékában és — csókolódtunk.

Igen jó, hogy sorra minden eszembe jut. Örülök rajta, hogy nem felejtettem el semmit azokból a dolgokból, melyek annak idején bizonyosan nagyon fontosnak tetszettek előttem. Ez a csókolódzás is. Bár hirtelen jött, de nem minden előzmény nélkül. Akkor már régen szerelmesnek kellett lennünk egymásba, noha én titkon valakiről ábrándoztam, aki magas, felnőtt férfi volt. Felnőtt. Rosszul mondom. Lehetett már akkor negyven éves is. Az utcán láttam távolról, a sétányon. Igen impozáns megjelenés volt s valahányszor látott, erősen rám nézett, megfordult utánam. Este, vetkőzés közben mindég rá gondoltam. A kezére, melynek kis ujján kék köves gyűrű volt. Mindenféle különös vonatkozásban töltöttem vele órákat, míg csak el nem aludtam. Megtörtént, hogy álmodtam róla és ekkor ijesztően furcsa képzeteim támadtak. A meglepetéstől, ijedelemtől egész testemben reszketve riadtam fel álmomból és tikkadtan, majdnem fuldokolva kapkodtam levegő után.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

2.

— Ő felsége nővére ajánlotta az anyacárnónak Funcke bárót!
— szólt tompa és száraz hangon.

E szavaknál Anna Pavlovna a mély és őszinte megadás kifejezését varázsolta arcára, a melankólia egy árnyalatával, mindig ezt az arcvonást vette fel, valahányszor kiejtette nevét felséges úrnőjének, és tekintete újból elborult, mikor hozzátette, hogy ő felsége nagyon becsüli Funcke bárót.

A herceg hallgatott, teljes közönyt színelve, bár Anna Pavlovna asszonyi és udvarhölgyi tapintatával és finomságával körmére koppintott, mert ilyen merész ítéletet mondott a császárnő kegyeibe ajánlott emberről; de sietett aztán megvigasztalni őt:

— Beszéljünk egy kicsit az önéről! Tudja-e, hogy a leánya valóságos gyönyörűsége a társaságnak, a mióta először szerepelt benne? Olyan szépnek mondják, mint a tavasz!

A herceg bókkolt tisztelete és elismerése jeléül.

— Hányszor zugóldtam a miatt, hogy milyen igazságtalanul van a világon megosztva minden boldogság! — folytatta Anna Pavlovna egy kis szünet után. Közelebb jött a herceghez, barátságos mosolylyal, mintegy jelezve, hogy abban hagyja a politikát, meg a szalon-diskurzust és intimebb eszmecserébe akar fogni. — Miért áldotta meg például magát a sors ilyen pompás gyermekekkel? Kivéve Anatolt, a legkisebbet, a kit nem szeretek! — tette hozzá a visszavonhatatlan kijelentés határozottságával. — Maga tudja őket legkevésbé megbecsülni; igazán meg se érdemli...

Mosolygott, az ő lelkes mosolyával.

— Mit akar tőlem? — szólt a herceg. — Lavater valószínűleg felfedezte volna, hogy hiányzik rólam az atyai szeretet kidudorodása.

— Ne tréfálgasson! Komolyan akarok beszélni. Nem szeretem a legkisebb fiát, de köztünk maradjon. Beszéltek róla ő felségének is (e szóknál megint felvette a bánatos arckifejezést) és magán sajnálkoztak.

A herceg nem felelt. A kisasszony hallgatva nézett rá és várt.

— Már nem tudom, mit tegyek vele! — szólt végre amaz kedélyesen. — Mint apa, mindent megtettem, hogy jól neveljem őket, de mindketten kiűtnek a familiából. Hippolit csendes buta, Anatole pedig féktelen buta: ez az egyetlen különbség köztük!

Ezuttal természetesebben, őszintébben nevetett és valami durva, kellemetlen vonás keletkezett szája szögletében.

— Az ilyen magafajta embereknek nem is kellene gyermeküknek lennie; ha nem volna apa, semmiféle kifogásolni valót nem lehetne magán találni! — mondá Scherer kisasszony elmélázva.

— Jól tudja, hogy hű rabszolgája vagyok; meg hogy csak magának szoktam meggyónni; az én gyermekeim valóságos nyüge és keresztje egész existenciámnak; ilyeneknek tekintem őket. De mit tegyek? . . .

Elhallgatott, egy kézmozdulattal kifejezve, hogy megadja magát a végzetének. Anna Pavlovna töprengeni látszott.

— Nem gondolt sohase arra, hogy megházasítsa tékozló fiát Anatolt? Azt mondják, hogy a vén lányoknak mániájuk házasságokat összehozni; én ugyan nem hiszem, hogy szenvedek ebben a betegségben, mégis volna éppen részére egy fiatal lányrokonom: Bolkonsky hercegnő, a ki nagyon szerencsétlen az apja mellett.

Basil herceg nem szólt semmit, de egy könnyed fejbólintással jelezte hirtelen elhatározását, a mely annyira jellemzi a világfit és mutatva, hogy a dolgokat tudomásul veszi.

— Tudja-e, hogy ez az Anatol évenként negyvenezer rubelembe kerül? — sóhajtott fel, szabad teret engedve szomorú gondolatainak. — Hol leszünk öt év múlva, ha ez így folytatódik? Tessék: az apaság örömei! . . . . . Es az ön hercegnője gazdag?

— Apja nagyon gazdag és nagyon fősvény. A vidéken él meghúzódva. Ő az a híres Bolkonsky, a kit még a boldogult cár korában leköszöntettek állásáról, és a kit elneveztek «porosz királynak». Nagyon okos ember, de roppant különc és nehézkes. A szegény lány nagyon boldogtalan. Van egy bátyja, a ki elvette Meinen Lizát; most Kutuszov hadsegéde. Különben mindjárt itt lesz.

— Édes Annette! — szólt a herceg, megfogva Scherer kisasszony kezét — üsse nyélbe ezt a dolgot, és én örökkön örökké hű rabszolgája leszek, mint a hogy az én öreg ispánom szokta irni jelentései alá. A lány jó családból való és gazdag: ez kell nékem.

Erre az öt jellemző bensőséggel és könnyed, elegáns mozdulattal megcsókolta az udvarhölgy kezét, azután gyengéden megszorítván azt, végigdült a zsölylyében, félrefordítva fejét.

— Nos jó, várjon csak! — szólt Anna Pavlovna, — még ma este beszélek erről Bolkonsky Lizával. Ki tudja? Talán sikerül a dolog. Az Ön családja érdekében beállok a vénkisasszonyok mesterségébe inasnak.

II.

Anna Pavlovna szalonja lassankint kezdett megtelni: Szent-Pétervár szine-java gyült ott egybe; ha nagyon tarka is volt a társaság, kor és jellem tekintetében, mégis mind egy rétegből valók voltak. Basil herceg lánya, a szép Helén, éppen megérkezett apjáért, hogy az angol nagykövet estélyére menjenek.

Báli ruha volt rajta, az udvarhölgyi jelvénynyel. Megjelent még a szép fiatal Bolkonsky hercegné is, Szent-Pétervár legbájosabb asszonykája. Egy esztendeje volt férjnél és most, minthogy a gólyát várta, már csupán nagyon családi jellegű estélyeken jelent meg. Hippolit herceg, Basil fia, Mortemart, Moris abbé szintén ott voltak a várt látogatók közt.

Ezalatt Anna Pavlovna szavai hangzottak szüntelenül: «Látta már nénémet?» «Nem ismeri nénémet?» és vitte a kisasszony minden vendégét egy óriási frizurájú kis anyóhoz, aki a szomszédos szobából tipegett elő. A bemutatott vendégek mind egyenlő ceremóniával rótták le köteles tiszteletüket a «néném» iránt, aki egyébként mindnyájukra nézve épp olyan érdektelen, mint fölösleges személy volt. A néni mindegyiket ugyanazokkal a szavakkal kérdezte hogyléte felől és biztosította sajátmaga egészségéről, meg a császárné ő felségééről is, aki «hál' Istennek most már jobban van». Udvariasságból mindenki leplezni igyekezett, menynyire kívánna már megszabadulni ő nagyságától és akinek ez egyszer sikerült, őrizkedett attól, hogy másodszor is összekerüljön vele. A fiatal Bolkonsky hercegné magával hozta a kézimunkáját egy aranycsipkés ridicule-ben. Felső ajka, melyet fönt finom pelyhecskék szegélyeztek, kissé rövid volt a fogak fölött, úgy hogy nem érte el egészen az alsó ajkat; de ez a kis fogyatkozás, amelyet az ajkak folytonos rángatódzásokkal akartak helyrehozni, csak annál bájosabbá tette a kis arcot, mert a félig nyitott száj megadta a vonzóan kedves, asszonyi vonást szépségének. Mindenki bámulta a szép menyecskét, aki ebben az állapotában is csupa élet, csupa üdeség és könnyedség volt. Fásult ifjak, mogorva öregek mind valósággal átváltoztak a társaságában, rájuk is ragadt valami frissesség abból a vidám mosolygásból, mely beszédükben felfedte az apró, fehér fogsort.

Folytatjuk.

UNOKAHÚGOMNAK.

Irta: Murger. Fordította: Radó Antal.

Te is, meg én is immár túl vagyunk
A jó, a szép, a gyermek-napokon;
Eszembe' van még boldog tavaszunk —
Hát teneked, oh Angela húgom?

Beh messze van már és azóta, hajh!
Hány év repült el lomha szárnyakon!
S a szőke jókedv, a nagyhangú zaj
Velök repült, oh Angela húgom.

Az iskolából szökve, úgy-e bár
Táncolva, hogy daloltuk az úton:
— «Ne menjünk a babér-ligetbe már» —
Már nem megyünk, oh Angela húgom.

Te boldogabb vagy; házi tűzhelyed
Nem hagytad el; anyádnál élve, honn,
A szűzi jámborság vagyon veled,
Mely vélem nincs már, Angela húgom.

Ha nappalod munkában eltelék,
Éjjel egy angyal virraszt ágyadon,
És boldog álmok szállanak feléd
A mennyekből, oh Angela húgom.

Miként neved, oly édes a szavad,
Szemedbe írva jóságod vagyon,
S illattal tölti be lakástokat
Tizenhat éved, Angela húgom.

Hajdanta vettem újév ünnepén,
Amit vehettem néhány frankomon
(Sok sohse volt!) és vígan elvivém
Tenéked, oh én Angela húgom.

De most az erszényemnek léke van,
És Plútosz Istent hasztalan hívom:
Vak ő, de siket is; az én szavam'
Nem hallja meg, oh Angela húgom.

Ma hát nem küldhetek semmit neked,
A jou-jou-kat megvenni nem tudom,
Se albumot, se holmi nippeket,
Se bonbonnière-t, oh Angela húgom.

Egy kézszerítást adhatok csupán
S egy szűzi csókot — persze homlokon,
S e verset, melyet holnapig talán
Már elfeledsz, oh Angela húgom.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

HANGYÁKRÓL.

Egy elég hideg napon, amikor csak kevés hangya járt künn, az *atta testaceopilosa* bolynak — melyet Algirből hoztam magammal — egy lakóját szemeltem ki a következő kísérlet számára. A hangya a házától mintegy hat lábnyira vadászgatott, én meg egy nagy kimúlt dongót tettem az útjába és ő mindjárt nekilátott, hogy a bolyba cipelje. Akkor a legyet parafára tűztem, mely egy kis skatulyában volt, úgy hogy egy hangya sem láthatta, ha csak a skatulya falán előbb föl nem mászik. A hangya persze hiába akarta a dongót helyéről elmozdítani. Majd az egyik, majd a másik irányba huzigálta, de végül, szinte belátván, hogy hasztalan erőlködik, üres kezekkel a bolyba szaladt. Ez időtájt más hangya nem jött ki a fészekből. Valószínűleg voltak künn néhányan, de a bolyt legalább is egy negyedórája már, hogy hangya nem hagyta el. Hangyám a bolyba ment, de nem maradt sokáig: nem telt el még egy perc sem és hét barátjával együtt előkerült. Soha ezelőtt még nem láttam ebből a boly-

ból ennyi hangyát egyszerre kijönni. Izgatottságában az első hangya a pajtásait csakhamar elhagyta, ezek meg a dolgot sokkal nyugodtabban vették és szinte úgy látszott, mintha ők akaratuk ellenére jöttek volna ki, vagy mintha aludtak volna és most is még félálomban lennének. Az első hangya szaladt előre eszeveszetten, egyenesen a légy felé. A többi lassan követte és nagyokat kanyarodtak közbe, oly lassan, hogy az első 20 percig volt egyedül a légy mellett és megpróbált mindent, hogy elmozdítsa. Minthogy most sem tudott vele boldogulni, megint a bolyba szaladt vissza és útjában nem bukkant egyik barátjára sem. Alig egy perce, hogy benn volt és nyolc barátját hozva magával, a légyhez sietett. Ezek még lustábbak voltak, mint az első csoport és amikor észrevették, hogy vezetőjüket szem elől tévesztették, szépen megfordultak mind és hazamentek. Időközben az első csapat néhány tagja a légyre bukkant és egy közülök le is tépett egy légylábat, melylyel diadalmasan a bolyba rohant, de négy vagy öt pajtásával csakhamar előkerült. Ezek mind — egyet kivéve —

csakhamar abbahagyták a vadászatot és visszamentek a bolyba. Ez utóbbi esetet nem becsülöm sokra, mert hiszen a hangya jött a prédával, a légycombbal, így tehát nem lep meg, hogy távozásakor a barátai kísérik; de a két másik eset föltétlenül arra vall, hogy a hangyák meg tudják magukat értetni.

De nehogy azt higyjék, hogy ez az eredmény csak a véletlen ajándéka, elhatároztam, hogy a kísérletet megismétlem. A következő napon tehát ugyanannak a bolyának egyik hangyája elé egy légytetemet raktam és ezt is, mint az előbit, parafára tűztem. A hangyám tiz percig bajlódott hiába, a legyet nem tudta elmozdítani — és akkor végre hazaszaladt. Ez időtájt még csak két faja-beli hangyát láttam künn. De néhány pillanat múlva előkerült s vele együtt 12 barátja. Mint az előző esetben is, hangyánk előreszaladt, míg a többiek lassan követték és nem jártak a nyomában, úgy hogy majdnem egy félóra került, amíg a légyhez értek. Az első hangya, miután ide-stova egy negyedóra hosszat hiába munkálkodott, hogy a legyet helyéről eltépje, megint a bolyba sietett. Utközben találkozott az egyik barátjával, társalgott vele egy kis ideig és azután tovább sietett a boly felé; talán egy lábnyira jutott, amikor meggondolta a dolgot és barátjával visszament a légyhez. Ne-

hány perc múlva — időközben még kettő vagy három ért a légyhez — az egyik egy combot tépett magának, melyet nyomban a bolyba vitt és szintazon pillanatban hat barátjával jött elő és közölük egy — elég csudálatos — mintha vezette volna őket, az útát valószínűleg a szagáról fölismerve. Akkor kihúztam a tüt, mire ők a legyet diadalmasan elvitték.

John Lubbock.

A gyöngy keletkezése. Mindenki tudja, hogy az igazgyöngy tulajdonképen kóros termék, a gyöngytermő kagyló betegségének az eredménye; de még a szakemberek is jócskán tájékozatlanok, hogy ez a gyöngyöt termelő kóros folyamat miként megy végbe? Jelentékenyen hozzájárul most a kérdés tisztázásához dr. H. Lyster Jameson, angol geológus, aki a következőkben összegezi erre vonatkozó vizsgálódásainak eredményeit: A gyöngy képződése alapján ugyanúgy történik, mint a kagylóhéjé, azzal az eltéréssel, hogy az igazgyöngy a kagylóhéjat elválasztó hámszövet egy elzárt tömlőjébe rakodik le, mely az állat köpenyének epidermialis része alatt van. E tömlőn belül a kagylóhéj-anyag körkörös rétegekben formálódik, nem pedig egyenes lemezekben, mint ahogy a héj képződésénél történik. A kép-

ződésnek ez a módja érthetővé teszi, hogy az egyes gyöngyök nemcsak a gyöngytermő kagylók különfélesége szerint különböznek, de eltérnek egymástól a szerint is, hogy az állat köpenyének mely helyén képződnek. Mi okozza azonban ennek a gyöngyszemmel bélelődő tömlőnek a képződését? Filippi, Möbius és mások úgy találták, hogy a gyöngyszem magvában legtöbbször egy trematodának, egy rovar-álcának a maradványát lehet megtalálni. Ezen az alapon magyarázza Lyster Jameson is a tömlőnek a keletkezését. A trematoda belekerül a gyöngytermő kagyló hámszövetébe és a tömlő valójában nem más, mint az állat védekezése a behatolt jövevény ellen. Igyekszik elszigetelni magától, a hámszövet visszahúzódik a rovar körül és egyúttal megindul a kagylóhéj-anyag elválasztása, mely mintegy koporsója lesz a trematodának. A továbbiakban két dolog történhetik: a rovar vagy kimászik a tömlőből, mielőtt az még egészen bezárulna körülötte, vagy pedig benne marad; de akárhogy történik, az egyszer megindult folyamat meg nem áll és ha a kagyló elég soká marad életben, a tömlő kitelődik és kész a drága gyöngy. Lyster Jameson a gyöngyképződés mikéntjének leírását megtoldja egy gyakorlati indítvánnyal, arra nézve, hogy miként lehetne a gyöngytermelést fokozni? A kagylókat olyan ten-

gervízbe kellene helyezni, mely nagy mennyiségben tartalmazza a trematodákat. Bizonyos idő múlva a táplálékkal együtt ezek bejutnak a kagyló szövetébe, ami ha megtörtént, a fertőzött kagylókat más környezetbe kell áthelyezni, hol a létfeltételek egészségesebbek számukra és ahol életben maradhatnak, mig-nem a gyöngyszemek megérnek bennök, a fertőzött vízben pedig új szállítmány készül elő ugyanerre a feladatra. Ez volna a váltógazdaság a gyöngytermelésben.

Az élő anyag. A modern élet-tani tudomány egyik legkiválóbb művelője, a termékeny és mélyreható elméjű Verworn legutóbb *Die Biogen-Hypothese* cím alatt új könyvet adott ki, melyben kísérletet tesz, hogy megértse az élő organismus *modus operendi*-jét és általános magyarázatát adja az ebbe tartozó physical és vegyi folyamatoknak. Fejtegetéseiben főleg a légcseré dolgaival foglalkozik. Kétségtelen bizonyosságú, hogy ebben, az összes vegyi folyamatok között a carbohydratoké játsza a legnagyobb szerepet. A carbohydratok vagy valamely tartalékmennyiségből kerülnek kiválasztásra, vagy pedig valamely összetettebb proteid-szerű anyag atomcsoportjából lesznek lehasítva. Verworn az utóbbi felvétel mellett van és azt a vegyületet, melyből a carbohydratok lehasítódnak, biogen-nek nevezi. A biogen eszerint valamely valóságos physical vagy vegyi lényiség, amely a központi

benzin-mag körül csoportosuló atom-csoportok láncolatából áll. A dissimilatio vagy széthasonítás úgy történik, hogy bizonyos atom-csoportok kiválnak a biogenből, még pedig legtöbbször és rendes körülmények között a carbohydratokkal, vagy a hozzájuk hasonló testekkel történik ez, aminek példája, hogy fokozott izommunkánál szénsav kerül kiválasztásra. A hiányt a biogen úgy pótolja, hogy a megmaradt nitrogen-féle alkatrész cukrot, vagy más carbohydratot vesz magába. A regeneratio e lehetősége az oxygen-től függ. Az oxygen bekebelezése teszi képessé a biogen-t, mondja Verworn, hogy a carbohydratbeli veszteséget pótolja, annyira, hogy ha az oxygen el van zárva a szövetektől, a biogen funkcionálása megszűnik. Kísérleti példa erre a következő: Verworn strychnint fecskendezett egy béka bőre alá és egyúttal a keringő vért sóoldattal pótolta, még pedig úgy, hogy ez oldathoz tetszés szerint vezethetett oxygen-t, vagy pedig zárhatta el tőle. A strychninnek az állati szervezetre az a hatása, hogy a legkisebb ingerre is erős, görcsös összehúzódást idéz elő. Ha az oxygennek szabad utat engedett, az ingerekre nyomban előállottak a görcsök, de ha elzárta az oxygen-t az állattól, az ingerek hatás nélkül maradtak. Oxygen nélkül a biogen képtelen összetételének egyensúlyát helyreállítani, ellenben az oxygen hozzájárulásával nyomban ismét megkezdte életfunkcióját. Az oxygennek az élethez való szüksége bizonyára nem új felfedezés; de új és szellemes hypothesis, hogy

Verworn miként illeszti be az oxygen szereplését az élő anyag funkcionálásának rendszerébe. ♡♡

Sugárzó elemek. Érdekes jelenség, hogy noha a mai természettudománynak az egységesítés az uralkodó iránya, a bűvárkodás mégis egyre-másra új és új elkülönítéseket kénytelen megállapítani és a helyett, hogy az elemek számát redukálhatnák, mind több és több új elemet kell lajstromozni. A legtöbb figyelmet ez utóbbiak között a sugárzó elemek foglalják le. E név alatt oly elemeket értenek, melyeket bizonyos ércekből választanak le és amelyeknek az a tulajdonságuk, hogy külső energia hozzájárulása nélkül is kathod- és Röntgen-sugarakat árasztanak ki. Ezt a jelenséget először Bequerel tanulmányozta. E sugarak ép úgy hatnak a fényképező készülék érzékeny lemezére, valamint az elektroskopra, mint a Röntgen-sugarak. De ezenkívül még erős ionizáló hatásuk is van, vagyis a levegőt villamosság-vezetővé teszik. Az első sugárzó elemet a Curie házaspárnak sikerült különválasztva előállítani; ezt, minthogy az asszony lengyel származású, Polonium-nak nevezték el. Hasonló elemek a Radium és az Actinium, ugyszintén a Thoriumban is foglaltatik ilyen sugárzó — radioactiv — elem. A sugárzó substantiák fölfedezéséből a physika eddig

két nevezetes következtetést vont le. Az egyik az energia megmaradásának törvényéről szól, a melyet ez, önmagukból energiát fejlesztő elemek miatt új fogalmazásnak kell alávetni; a másik következtetés az ion-theoria helyessége mellett szól. Ez, rövidre fogva, abban áll, hogy ma már az elemeket nem tartják a dolgok oszthatatlan ósalkatrészeinek, hanem úgy vélik, hogy az atomok is összetettek, elektronokból

állanak. Ez elektronok, a physikusok számításai szerint, oly kicsik, hogy 2000 elektron felel meg egy hydrogen-atomnak; Kaufmann professor a hamburgi természettudományi kongresszuson azt mondta, hogy egy elektron nagysága úgy aránylik egy bacillus nagyságához, mint egy bacillusé a földgömb nagyságához. Ennél kisebbet már nem lehet kívánni.

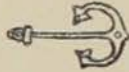
A forradalom.

Ami az életben, tudományban, művészetben előrehaladás, ami a jövőért történik itt-honn és az egész világon: erről szólnak «A forradalom» följegyzései. A régi játék akár mily kedves legyen is különben: a régi krónikások kenyere. Ami fejlődés és jelensége annak, hogy benne vagyunk a szociális forradalomban: azt követjük mi itt nyomon. Csak a szigorú tényeket és semmi mende-mondát.

A suszterek. Háromezer cipész-segéd sztrájkol Budapesten és ha olyan szerencsével harcolnak továbbra is, mint eddig, a jövő héttől kezdve még szép pár ezer csatlakozik hozzájuk. Szervezetlenül, pénz és előkészület nélkül kezdték a háborút és ez az,

amiben különbözik ez a sztrájk egyéb bérharcoktól. Valamilyik műhely munkásai elkezdték, a többi mint az áradat csatlakozott hozzájuk. Ezek a szegény harcosok nem tartanak még ott, hogy emberhez méltó követelései legyenek, csak éppen egy kis kenyeret akarnak és műhelyt, ahol dolgozhassanak. Mert eddig ott-hon kellett a munkát elvégezniök és a «gyáros»-nak, amellet, hogy nyert a munkán, még gyárat se kellett tartania. És ez az, amiért súlyos ezeknek a szegény embereknek a harca. Nem ösmerik, azelőtt alig látták egymást és míg a más szakmabeliek évekig készülhetnek a nagy küzdelemre a pénz és a vele járó minden hatalom ellen, ezek akkor szorítottak először kezét egymás-

sal, amikor megszólalt a rohamra hívó kürt. De azért győzni fognak. Azt mondják, hogy amióta csak dolgoznak, mindig koplaltak és ha kell, néhány hétig megélnék a semmiből is. Sorra járják a házakat és gyűjtenek, magyarul: koldulnak, mert a krajcárt is köszönettel fogadják. És győzni fognak mégis és kivívják a műhelyt. Es ha majd ott testvérré teszi őket a közös munka: akkor kezdődik az igazi harc.

A hollandi sztrájk. Amsterdamban még sohasem élesedett ki a tőke és munka konfliktusa oly erős válsággá, mint most, a nagy közlekedési és szállítási vállalatokban kitört sztrájknál. Az egész hollandi munkáskérdés érdekei bele vannak vonva ennek a nagy szociális eseménynek körébe, mert úgy szólván minden kapitalizmusát Németalföldnek a közlekedési vállalatok képezik. A mostani nagy válság a kikötői és nagykereskedői munkások sztrájkjából indult ki. Ez az agilis és igen erélyes testület már számos nagyjelentőségű vívmánnyal vett részt Holland szociális mozgalmában. Kezdeményezője volt az Anglia elleni bojkott mozgalomnak s 1900-ban szervezője és vezetője annak a nagy sztrájknak, mely a szállítócégek díjtételeit tetemesen javára változtatta meg. Az idej januári sztrájk éppen onnan ered, hogy egyik szállítócég nem akart a közösen megállapított díjszabáshoz ragaszkodni s ez átharapózott a többi szállító társaságokra is. Hetekig vesztegeltek a rakodó kikötőben az áruszállító hajók: nem akadt raktári munkás, aki a bojkottált árut kirakta volna. Nagynehezen sikerült egyetlenegy cégnek idegen erők segítségével egy hajót kiraktározni,

de nem jutott még ezzel semmire, mert a hajómunkásokkal szolidáris vasúti munkások vonakodtak a szállítást eszközölni (az 1900-iki párisi szállító munkás-kongresszus határozata értelmében). E szerint a szállítócégek ellen irányuló sztrájkban a vasúti munkásoknak óriási szerepük van. A kitűnő politikával és erélyvel vezetett sztrájk kötelezte ugyanis a vasúti munkásokat, hogy mihelyt bojkottált áru szállítására kényszeríti őket az igazgatóság, hagyják abba a munkát. Így a konfliktus nem késett sokáig. A mint az első két munkást ellenszegülés miatt a szolgálatból elbocsátották, kitört a vasúti sztrájk is Amsterdamban s szíves figyelmükbe ajánlották az igazgatóságoknak, hogy egész Hollandra kiterjedhet a munkaszünet. Az igazgatóságok meggondolási időt kértek, de minthogy január 31-éig nem szolgáltak a várt válasszal, még aznap este táviratilag proklamálták az általános sztrájkot. A kormány tétlenül állt az ilyen váratlan és hatalmas eseménnyel szemben — s összeszedte minden automobilját, hogy legalább a postaforgalmat, ahogy lehet, megmentse. Mihelyt azonban felocsudtak az első rémületből, mi sem természetesebb, mint hogy a rendőrséget fogták elő, mely mai napig is buzgón folytatja munkáját: letartóztat, jegyzőkönyveket vesz fel, röpiratokat konfiskál. Már minden város polgármestere felhívást kapott, jelentse be a hatáskörébe eső polgárőrség létszámát: tehát a mozgósítás is küszöbön áll. A sztrájkbizottságok ezalatt erélyesen működnek. Röpiratokat terjesztenek az egész országban, minden helységben bizottságokat alakítanak és főleg a szükséges pénz beszerzéséről gondoskodnak. A nyárspolgáris kis Holland közönsége pedig megkövülve áll a szörnyeteg előtt, mely meduzafejét felütötte békeszerető körében, s sajnálatosan gyengének érzi magát a vad óriásokkal szemben. Troelstra.

Amsterdam, március 5.

Szép művészetek.

A második Zuloaga. Spanyolország — mely a jezsuitákat adta a világnak — azzal expiálta ezt a bűnét, hogy időnként egy-egy revolucionárius piktorral frissítette fel a megvénhedt Európa művészetét. Velasquez, Murillo, Goya, Zurbaran, Ribera, Zuloaga — mind egy-egy forradalmi fejezet a szép művészetek történetében, azzal a különbséggel, hogy ezek mindnyájan utóbb győztesekként a trónra kerültek. Fájdalom, a birodalmuk ennek dacára züllött lefelé, akár csak politikailag s az utóbbi esztendőknben, például a párisi világkiállítás alatt, a nemzetek internacionális mérkőzésénél, úgy tetszett, mintha a spanyol pikturának végleg bealkonyodott volna. Óriási vásznak alatt ugyan tündököltek romantikus csengésű, lovagias spanyol nevek: Alvarez Dumont, Benlliure y Gil, Ulpiano Checa, Moreno Carbonero stb. de ezek a nevek csak ismert, régi dajkameséket gügyögtek Don Quixoteról, beduinokról, processiókról, caballerokról, torreadorokról s más eféle Baedeker-rekvizitumokról, de az «új művészet»-et bennök hiába kerestük. Szerencsére, a Montmartre-on, a cabaret-k és cocotte-kávéházak közt épült egyik kis atelierben, egy fiatal spanyolt annyira gyötört ez időben a honvágy, hogy a Delaroché, Laurens, Cabanel és Delacroix kozmopolita történeti vásznainak mindennapi élvezete sem fe-

ledtette el vele a spanyol félsziget exotikus színeit és speciális localtonusát. Zuloaga a neve ennek a vakmerő varázslónak, a kinek ecsetje újra életre keltette a kifestett arcu, fiatal spanyol Circéket s kiaszott, vén, leánykereskedő banyákat, úgy, a hogy látnunk eddig őket s velök ez elzárt, bűnös világot még meg nem adatott. Az igazságnak az a fanatikus keresése és brutális kimondása — ami Zuloagát jellemzi — egyszerre megértetik velünk a spanyol élet karakterét, azt a karaktert, amit ez a piktor-Zola még kicsinyességeiben, bűneiben s elfajulásaiban is nagy-nak, szélesnek, monumentálisnak lát. S hogy simul ehhez a látáshoz ecsetkezelése! Első pillantásra szinte megfájdul a szem a durva, nyers, plakátszerű folthatásra odakent, sárga és vörös színektől. Mily bátorsággal, mily szélesen komponálja képeit, hogy kerüli a hizelgést, a szépítgetést, még a kosztümök dekoratív hatásának rovására is! Valóban, az előkelő Velasqueznek modern, szocialista incarnatioja ez a Zuloaga, aki méltán viseli nagy festő-elődének: az első Zuloagának dicsőséges nevét. Műveinek kollekcioja előtt most ujjong Európa s mivelhogy már megjárta Berlint, sőt még Bécsset is, van egy kis reményünk, hogy a tavaszi tárlatig tán a mieink is kegyeskednek észrevenni őt.

A szerkesztő közlései.

E lapokban helyet talál minden megokolt, a kellő irodalmi formában jelentkező vélemény, ha az jelentőségteljes és érdekes. A szerkesztő és a lap belső munkatársai, mindazok, akik együtt a szerkesztőség fogalmát alkotják: első sorban a maguk véleményeért, meggyőződéseért, ítéletéért és tudásáért törnek lándzsát és mint a «Jövendő» irányát, a kellő következetességgel igyekeznek körösztülvinni. Az olvasó azonban nem egyszer fog találkozni ellentétes irányok szószólóival, akiket sem megcsillagozni, sem megbélyegezni nem fogunk, ha csak egygyek velünk a célban: az emberi és nemzeti igazságok keresésében. Nem szabad türelmetlenkednünk a felfogások különbözősége miatt és nemcsak hasznos, de élvezetes is lesz az olvasóra nézve, ha minden nagy szempontot lát, ami ma idehaza — vagy szer- te a világban — mutatkozik, kínálkozik, vagy jelentkezik.

Azokat az erős igazságokat, melyekből a «Jövendő» falai emelkednek: látni fogja az olvasó. És meglátja azt is, hogy ami e lapok falait és konstrukcióját alkotja, az egy és egységes lesz.

A kiadóhivatal közlése.

Azt a kérdést intézték hozzánk: miért kapják a Jövendőt olcsóbban azok, akik egyes számonként (20 fillérért) veszik, mint, akik havonta (egy koronával) előfizetnek rá? Válaszunk ez: a Jövendő, a rendkívüli számokkal együtt, évenként 60 számot ad közre. Hatvan-szor 20 fillér: 12 korona, azaz: havonta egy korona. Különb-ség tehát az egyes-számonként való vásárlás és az előfizetési ár között nincsen.

JÖVENDŐ

1903. MÁRCIUS 8.

Andrássy Gyula gróf: Az obstructióról.

Csendélet a cár körül.

Ferenc-Ferdinánd jelleme.

Ujházy: Régi nagy színészekről.

Bródy Sándor: Pesti dekameron.

A jezsuitizmus újra-ébredése.

Úrnők a szegénységről.

Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.

Gárdonyi: Gyermekkori emlékeim.

Szikra: Gyneseum-Ghetto.

Alexander: Fadrusz János.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj: Háború és béke.

Murget: Unokahúgomnak.

Természettudomány.

A forradalom.

Szép művészetek.

A szerkesztő közlései.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A Nőtisztviselők Országos Egyesülete.

Amit a nyugoti államok «nőkérdés»-nek neveznek, az nálunk nemcsak, hogy megoldása felé nem közeledik, de eddig jóformán nem is létezett. Az első magyar testület, melynek határozottan radikálisan feminisztikus iránya van, a «Nőtisztviselők Országos Egyesülete», melyet 1897 augusztusában alapítottak. Minthogy nálunk csak a gazdasági kényszer vezette a nőket a kenyeretszerző pályákra s nem az az ethikai ok, amely az igazi nőmozgalom jellemző rugója, nagy szükség volt olyan szervezkedésre, amely az egyesek s a kar összeségének érdekeit védje, előmozdítsa. Ezt tette feladatává a nő tisztviselők egylete. Feladatává tette, hogy támasza lesz azoknak, kik a harcra gyengék, de hogy egyúttal felvilágosítsa őket arról is, hogy nem csak jogokért, hanem kötelességért is kell küzdenie a nőnek s különösen a kenyeretszerző pályán működő nőknek. Kötelességévé kívánta tenni mindennek előtt a tisztviselőnőnek, hogy alaposan készüljön pályájára, komoly tudással lásson munkájához. De minthogy az ilyen tudás megszerzésére mód is kell, nemcsak a tisztviselőnőkhöz intézte buzdító szavát, hanem az illetékes helyeken is sürgette olyan szakiskolák létesítését, amelyek alaposabban készítik elő a nőt pályájára, mint az eddig fentartott, 10 hónapra terjedő kereskedelmi szaktanfolyamok. A kar egyes tagjai felismerték a törekvés helyességét, de az illetékes körök nem. Így hát arra kényszerült az egyesület, hogy olyan tantárgyakból, melyekre a praktikus életben nagy szükség van, de amelyekre a hivatalos tanfolyamokon nem helyeznek elég súlyt, külön tanfolyamokat létesítsen. Egymásután nyitott meg tanfolyamot a magyar-német gyorsírás, gépirás, könyvelés, váltójog, kereskedelmi ismeretek, német, francia és angol nyelv elsajátítására. Minde tanfolyamokat részben teljesen díjmentesen, részint igen csekély díj fejében hallgathatják az egyesület tagjai, mert a cél az, hogy ne csak a jobbmódú, hanem a vagyontalan leánynak is legyen alkalma magát nagyobb anyagi megterhelés nélkül kiképezni. Az egylet ingyen állasközvetítési intézményéhez a kereskedői világ

nehezen szokott; most azonban már teljes bizalommal fordulnak a cégtönkök oda, mert meggyőződtek e fontos intézmény elismerésre méltó előnyeiről. Az egyesület helyiségében a könyvtár mellett a legtöbb budapesti napilap, néhány szaklap és a legérdekesebb külföldi feminisztikus lapok állnak a tagok rendelkezésére, kik egyébként mindazokat a kedvezményeket is élvezik, miket hasonló egyesületek szoktak nyújtani. Jogi és orvosi tanács díjtalanul áll rendelkezésére a tagoknak; éppen a mai naptól kezdve Steinberger Sarolta dr. kisasszony kezelését is díjtalanul vehetik igénybe. A nőtisztviselők országos egyesülete a férfikartársak egyesületeivel vállvetve küzd a vasárnapi munkaszünet és az egységes záróra szabályozása, valamint olyan törvények létrehozása érdekében, amelyek a tisztviselői kar állását és jövőjét biztosítják majd. De gondoskodik szórakoztatásukról is, hangversenyek, felolvasások, theaestélyek, táncmulatságok rendezése útján. Végül még csak egy érdekes és társadalmunk felfogását jellemző tényre akarunk utalni. Az egyesület önérzetes működése kivívta a társadalom erkölcsi megbecsülését, de anyagi támogatását csak kis mértékben élvezi, mivel nem akar «jótékonyági egyesület» lenni. A mi társadalmunk pedig még nem akarja elismerni, hogy olyan intézmények, amelyek a tudás bővítésével, munkaszerzéssel elejét veszik annak a szegénységnek, mely oly rémítően terheli a társadalmat, fölülte állanak a jótékonyági intézményeknek. S míg ezeket a legbőségesebben támogatja, azokat elismerő szavakkal kötelezi le. Pedig a kulturális célok eléréséhez is pénz kell — tán elsősorban. A nőtisztviselők egyesülete azonban nem csügged el e tapasztalatokon, hanem saját erejét mindenképen megfeszítve, tovább működik kitűzött céljainak elérésén.

Nemzeti Szalon (művészeti egyesület)

IV., Ferenciek-tere 9.

A Nemzeti Szalon tavaszi tárlata megnyílt s ez az agilis és előkelő művészeti egyesület ezáltal megint tanúságot tett arról, mennyire fontos és becses szerepet tölt be művészeti életünkben. Nem arra a nemzeti és kulturális misszióra célzunk, amit azzal teljesít, hogy egymásután mutatja be legjelesebb mestereinket, hiszen arról legékesebben beszél most Munkácsy Mihály két óriási, szenzációs tájképe, melynek bámulatára egész Budapest felzarándokol a Szalon-ba, hanem a művásárnak arra az izléses és praktikus módjára, amit ez a fiatal szervezet honosított meg a magyar múpiacon. Mióta a Nemzeti Szalon fennáll, a képek iránt érdeklődő és vásárló közönségnek nem kell műteremről műteremre kilincselnie, amíg magának alkalmas műtárgyat talál, hanem a főváros szívében, a Kossuth Lajos-utcai Cziráky-palotában az év minden hónapjában új meg új kiállítást talál, szobadísznek alkalmas, olcsó és művészi niveauon álló képekből, szobrokból és iparművészeti tárgyakból. Nem lehet eléggé hangsúlyoznunk, mily jelentős fellendülés állana be művészeti életünkben, ha közönségünk végre belátná, hogy esküvői, névnap és egyéb alkalmi ajándéknak nincs alkalmasabb, mint egy-egy szép kép, vagy szobor. S hogy ezek a művészi dolgok épp oly olcsók, mint az értéktelen és silány nippek, vagy porcellánok, arról mindenki éppen a Nemzeti Szalon-ban szerezhet meggyőződést. Aki megtekinti az idei tavaszi tárlatot, igazat fog nekünk adni s magának szerez igaz művészi gyönyörűséget.

MÁRCIUS HÓ

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDV. KIADÓHIVATAL, ZENEMŰ-,
KÖNYVKERESKEDÉS ÉS TANSZERRAKTÁR

IRODALMI ÉRTESSÍTŐJE.

A Lampel-Wodianer udv. könyvkereskedő cég Irodalmi Értesítőjének az a célja, hogy a művelt magyar közönséget állandóan tájékoztassa a magyar és a külföldi könyvpiac eseményeiről és a könyvvásárlásban megbízható, lelkiismeretes tanácsadója legyen. Nem egyoldalú reklámújság ez. Tárgyilagosan ismerteti az új kiadványokat, mutatványokat közöl belőlük, illusztrációkat, ha illusztrált a munka, és bemutatja a könyvek külsejét, a borítékokat és könyvtáblákat is, úgy hogy az Irodalmi Értesítő alapján nyugodtan megrendelheti kiki azt a könyvet, amely izlésének, tanulmányainak megfelel.

Az Irodalmi Értesítő előfizetési ára egész évre 3 korona. Egyes szám ára 25 fillér. A cég minden érdeklődőnek kívánatra ingyen küldi ezt a havi szemlét.

Az Irodalmi Értesítő legújabb száma a következő új kiadványokat és előkészületben lévő munkákat ismerteti:

Nagymagyarország. Irta Hoitsy Pál. Ára 1 korona 60 fillér.

Monna Vanna. Irta Maeterlinck, fordította Ábrányi Emil. Ára 30 fillér.

Dóczy Lajos munkái. Tíz díszkötet. Ára 75 kor. Megjelent eddig 6 kötet.

Remekírók Képes Könyvtára. Szerkeszti Radó Antal. A művészeti részt vezeti Hegedűs László. Ötven díszes kötet, ára 250 korona. Megjelent eddig 14 kötet.

Nagy Francia Szótár. Szerkeszti dr. Theisz Gyula és Matskássy József. Megjelent a francia-magyar rész.

A festőművészet remekei. Klasszikus képek

színnyomatú gyűjteménye, kartonra vonva, magyarázó szöveggel. Bevezetéssel ellátta dr. Térey Gábor. 80 kép. Elosztva négy tokban. 20—20 kép ára egy tokban 40 korona. 40 kép 80 korona. 80 kép 160 korona.

Magyar Kereskedők Könyvtára. Szerkeszti dr. Schack Béla. Gyűjteményes vállalat. Egy-egy füzet ára 1 korona 50 fillér. Megjelent 1—10. füzet.

A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára. Szerkeszti dr. Lóczy Lajos. Gyűjteményes, dúsan illusztrált vállalat. Egy-egy kötet ára 7 korona. Evente 3 kötet jelenik meg. A gyűjtemény első sorozata (I—XII. kötet) 72 korona. Megjelentek: I. kötet: Hedin Sven: Ázsia sivatagjain keresztül. II. kötet: Lóczy Lajos: A mennyei birodalom története. III. kötet: Chan Károly: Mély tengerek világa. (Sajtó alatt.) IV. kötet: Stein: Homokba temetett városok. (Sajtó alatt.)

A sasfiók. (L'Aiglon.) Irta Edmond Rostand. Fordította: Ábrányi Emil. Díszmunka képekkel. Ára 4 kor. 50 f.

Idegen szavak szótára. Szerkeszti Radó Antal. (Sajtó alatt.)

Lady Windermere legyezője. Irta Wilde Oszkár. Fordította Moly Tamás. Ára 30 fillér.

Simonyi óbester. Irta Martos Ferenc. Ára 60 f.

A művészetek története. Szerkeszti Beöthy Zsolt. Hézagpótló nagyszabású munka. (Előkészületben.) Első kötete legközelebb megjelenik. Az első kötet (Az ókor művészete) tartalma: 1. Az ókor művészete. (Sebestyén Gyula.) 2. Az ókor keleti népeinek művészete. (Mahler Ede.) 3. A görögök művészete. (Láng Nándor.) 4. A rómaiak művészete. (Kuzsinszky Bálint.)

A Könyvesház rovat részletesen feldolgozza a magyar és a külföldi könyvpiac új kiadványait könyvészeti szempontból.

Az újabb zeneművek a zeneművek bibliographiáját adja.

Mind e munkák, valamint bármely más magyar vagy külföldi kiadvány megrendelhető a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cs. kir. udv. könyvkereskedésében, Budapest, VI., Andrássy-út 21. sz. alatt.

Március havában megjelenik a

Jogi Lexikon IV. kötete.

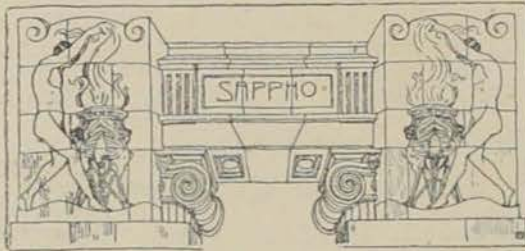
Rövid idő alatt is általános használatúvá és minden jogászember számára nélkülözhetetlenné vált a «Magyar Jogi Lexikon». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztette: dr. Márkus Dezső, kir. törvényszéki bíró. 5 kötet. Nagy nyolczadrétű (Lexikon-) alak; egy-egy kötet terjedelme 50—58 ív. Ára díszes és tartós félbörkötésben 100 korona. Ezen első Magyar Jogi Lexikon hazai irodalmunk szempontjából bizonyára fontos, hasznos és nagy értékű, sőt — túlzás nélkül mondva — jogi irodalmunk történetében korszakot alkotó eseményszámba megy. Soha az elmélet tanítása, a törvényhozási anyag, a kormányrendeletek és a joggyakorlat oly kapcsolatba nem hoztattak egymással a végből, hogy a mindennapi gyakorlat útvesztőjében biztos vezető fonalat nyújtsanak a keresőnek, mint ezen Magyar Jogi Lexikonban, mely nem hasonló külföldi vállalatok fordítása vagy másolása, hanem legapróbb részleteiben is a magyar viszonyokra alkalmazott eredeti alkotás, amelynek létesítésében a legkiválóbb szakférfiak működtek közre a nagy célhoz mért és ahhoz méltó lelkesedéssel és buzgósággal. Kapható esetleg 5 koronás havi részletre is a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadóhivatalában, Budapest, V., Kálmán-utca 2. sz., úgyszintén minden hazai könyvkereskedésben.

Ime a «Pallas» szépirodalmi kiadásainak legújabb érdekességei:

Erdős Renée, *Versek*. Ára díszes vászonkötésben 6 korona. Amatőr díszpéldány hollandi papíron, angol kötésben 20 korona.

Erdős Renée az új kor költészetében: jelenség. Egy egyedül álló, magányos, arcképe után ítélve szép és fiatal leány

élettörténete megkapó és meg-
rázó dalokban elbeszélve: ez
a «Versek» mint olvasmány,
amelyeken szinte élő, vérző
és lobogó frissességük dacára
ott a jel: a megmaradás jele.

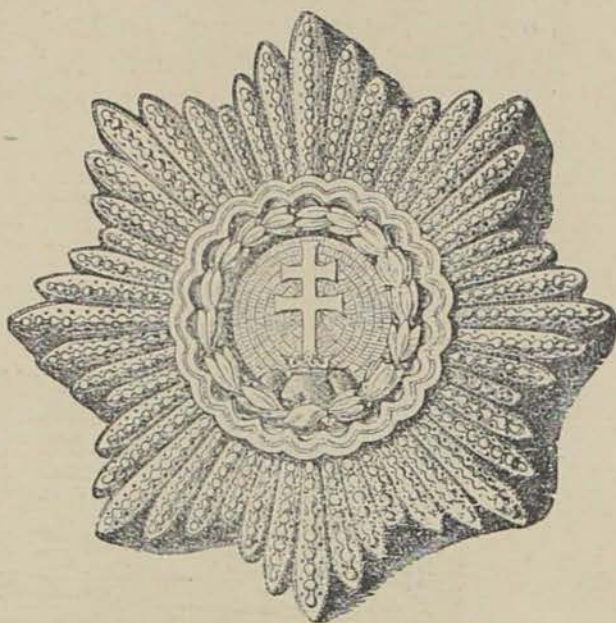
Az, hogy aki ezeket írta, az

nem hirtelen feltűnő és gyorsan muló jelenség, hanem új lap a magyar irodalomtörténetben. Ám azzal, hogy klasszicitást ígérünk a «Versek»-nek, nem appellálunk a jelen ellenében a jövőre: a ma, az az Erdős Renée-é. Az utolsó években ő volt az, aki a napi ujságok közönségét rászoktatta a versolvasásra. Aki töredékeivel is oly elemi erővel hatott: mint fog hatni most, amikor teljes egészében és gazdagságában jelenik meg! Most látjuk csak, hogy kit birunk benne. A gyönyörű kötet a következő ciklusokra van felosztva: Sappho, Ejszakák, Édes anyám, Izenetek, Dalok. Az egyes ciklusokat stilszerű könyvdíszítésekkel Márkus Géza látta el.

Bársony István: *A róma és az erdő*, Feszty Árpád és Olgyay Ferenc illusztrációival. Ára pompás díszkötésben 12 korona. Gyönyörű díszmű, amelyet úgy a kiállítása, mint a tartalma a magyar könyvirodalom maradandó becsű legremekebb munkái közé emel. A könyvhöz mellékletképpen csatolt tíz színnyomatú, művészi képet Feszty Árpád és Olgyay Ferenc alkotta. Egytől-egyig megannyi értékes festmény hatását teszi valamennyi. A szöveget pedig Bársony István írta. Az a Bársony István, akinek a neve a mai magyar irodalomban már valóságos program. Nincs ma senki más, aki a magyar földről, a magyar népről, a magyar természetről oly határtalan ragaszkodással, annyi igazsággal, a közvetetlen

tapasztalatokból folyó oly bensőséggel, oly tökéletes megfigyeléssel, s annyi költői hangulattal írna, mint ez az elsőrangú írónk, aki mintha ezer szemmel látná a természet csodaszép-ségeit, amelyekről árnyalatokban és színezésben véghetetlenül gazdag nyelven zengi változatos és kifogyhatatlan költő himnuszát.

Vannak ebben a mindenkép gyönyörű könyvben a Bársonyt annyira jellemző mesteri leírások mellett valósággal átélt vadásztörténetek, páratlanul érdekes állatjellemezések, s a szabadban élő nép egy-egy szembeötlőbb alakjáról vett találó arcképek, amelyek mind az író-művészet magas színvonalán örökítvék meg.

Barang: 1848—49. A Magyar Szabadságharc Története. A tanuló ifjúság számára. Ára díszes vászonkötésben 4 korona.

Molnár Ferenc: Józsi és egyéb kis komédiák. Márk Lajos rajzaival. Ára 3 korona. Tartalmazza a

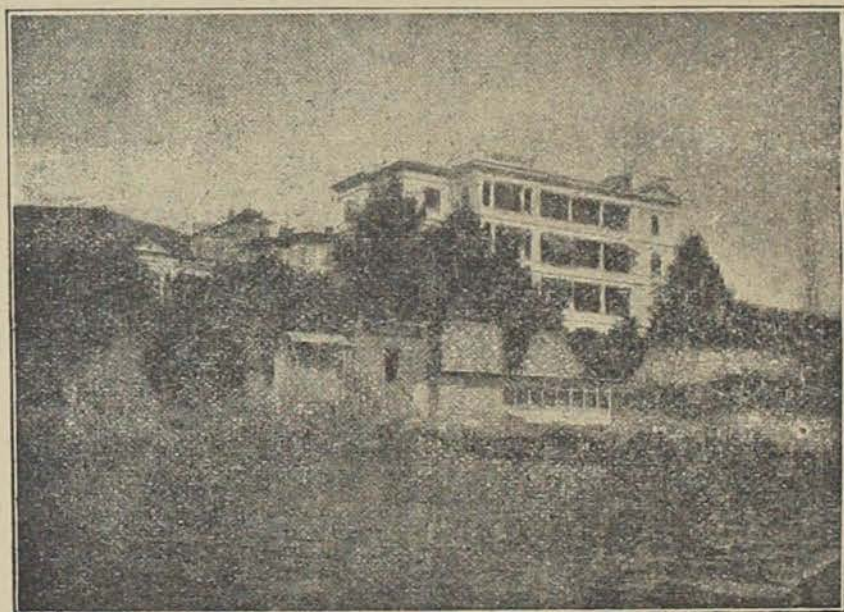
nagy népszerűségű «Józsi» gyerekről szóló tárcákon kívül a közkedvelt fiatal író rajzait és kis elbeszéléseit, melyeket Márk Lajos, a kitünő illusztrátor számos karrikaturája díszít.

Szegő-szanatórium Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derűs, nyílt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálma-keretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatóriuma; olyan, mint egy pompás márvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyító erőire nyílik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játszócsarnokból és a szanatórium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

Az intézet főépülete 30 világos és tágas szobát foglal magába, melyek közül 21 a délkeleti fekvésű tengerparti frontra, 9 a park felé tekintő nyugati oldalra néz. A tengerparti fronton

lévő szobák elő részét külön-külön üvegezett loggiák képezik, hogy a szabad levegő-kúra kedvezőtlen időben is teljes mértékben kivihető legyen. A loggiák üvegfalai nyáron teljesen eltolhatók, azonkívül a nap ellen automatikus vászonredőnyök védik.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket. Földszinten van a szívbetegek részére fentartott szénsavas fürdő elhelyezve. A nagy hydropathikus intézet a felső épületben található.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggeliző- és játszó-szobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompájukkal télen is a tavasz bűbájos képével veszik körül a vendéget.

A szanatórium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percnyire kiesőleg nyugalmat és csendes menedéket nyújt a pihenést áhítóznak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb institúciói is.

A szórakozást és társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét, gazdag könyvtárát, hírlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségekben szenvedőket és betegségek után üdülésre szorulókat

Gyermekek 6 éven túl kíséret nélkül is elhelyezhetők az intézetben. Ily kíséret nélkül felvett gyermekek a leggondosabb felügyeletben ésszeretetteljes gondozásban részesülnek. Elbánásuk minden irányban a családiasság jellegével történik. Lakószobájukban kettésével foglalnak helyet s szomszédságukban állandóan az intézeti felügyelő tartózkodik. Megfelelő testi és szellemi foglalkoztatásukkal egy intézeti gyermekkertésznő és tanítónő van megbízva, kiket a gyermekek közvetlen gondozása is megillet. A gyermekek játékaikban is rendszeres vezetés alatt állanak. Az intézeten kívül való sétáik csak intézeti ellenőrzés mellett engedélyeztetnek. A kíséret nélkül felvettek szülői hetenként értesítetnek gyermekeik hogylétéről.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világítja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

A felnőtt betegek gyógykezelésében mint rendelő, illetve consiliarius orvosok: Dr. Fodor Géza egyet. magántanár, Korányi tanár volt első assistense, Dr. Glax Gyula kormánytanácsos, egyet. professor és Dr. Mahler Gyula, a szívbetegség osztályának vezető orvosa vesznek részt.

Az eső.

Hirtelen, verőfényes napból csapott át a szeszélyes tavaszidő a zivatarba. Megeredtek az ég csatornái és akik az imént még boldogan sétálgattak a napsugárban, most gyorsan menekültek fedél alá a zuhogó zápor elől.

Egy fiatal párt ép a Kerepesi-úton ért utól az eső. Első látásra észre lehetett venni, hogy nászutasok.

Hogy elűzzék a várakozás unalmát, benéztek a tágas ajtón, amely fölött arany színben pompázott a fölírás: «Párisi Nagy Áruház.» Az eső tovább zuhogott, de a fiatal pár arca egyszerre kiderült.

— Nini! — mondta a férj. — Itt mindjárt bevásárolhatnánk egyet-mást.

Beléptek a boltba, egy beláthatatlanul nagy terembe, amelyből kanyargós lépcsők vezettek föl az emeletekre és le a pincehelyiségekbe. A nőcske szakértő szemekkel nézett körül és elragadtatva kiáltott föl:

— Mennyi kincs! Estig el tudnám nézni.

És a legjobban azon csodálkoztak, hogy alig gondoltak valami tárgyra, nyomban rátaláltak százszoros példányban. Apró dísz-szobrok, evőeszközök, edények, szőnyegek, kézimunkák, lámpák és a háztartás ezernyi felsorolhatatlan kelléke a legnagyobb választékban volt meg itten. A férj végre megszólalt:

— Édesem, odakünn megállt már az eső.

De a nőcske egészen belemerült a válogatás gyönyörűségébe és szórakozottan felelte:

— Ma nem sétálunk! . . . . Nézd ezt a szőnyeget!

Eszrevétlenül mult el a dél, mikorára mindent bevásároltak. A férj megkönnyebbülve sóhajtott föl:

— Hál' Istennek! Azt hiszem, most már semmire sincs szükségünk.

— De még egyre! — mondta a segéd.

— Ugyan mi az? — kérdezte a férj.

A segéd mosolyogva válaszolta:

— Erre ni!

És rámutatott egy pompás, selymes kis — gyerek-kocsira. A nőcske elpirúlt és úgy súgta:

— Ezért majd visszajövünk néhány hónap múlva . . . .

Megszűnt a verseny.

Azok az idők elmúltak hál Istennek, amikor a magyar gavallérok drága londoni ruhákba ölték pénzüket. Az angol divat és az angol ízlés most is megőrizte ugyan uralmát a férfiviseletben, de — székvárost cserélt. Most már itt van a rezidenciája Budapesten, a Károly-körúton, a Koch Testvérek férfidivat-árúházában. Felöltők, öltözetek ezerféle változatai vannak itt dús raktárban. Formában, anyagban egyaránt versenyeznek a londoni szabók munkáival, csak egyben maradnak alatta: — az árban. Mert a Koch Testvérek árúházában oly olcsó minden, hogy Budapesten hovatovább több ember fog korrekt londoni divat szerint öltözködni mint — Londonban.

Fogak. A legújabb módszer szerint beilleszték teljes fogsorokat és egyes fogakat fájdalom nélkül. A gyökér eltávolítása fölösleges. Rosszul illő fogsorok olcsón átalakíttatnak. Az általam beillesztett fogsorok a valódi fogaktól meg nem különböztethetők és rágásra jóállással kitűnően használhatók. Vidékiek 24 óra alatt kielégíttetnek. Részletfizetésre is. **Grossmann S. Sándor**, VII., Erzsébet-körút 50. I. Royal szállodával szemben. «Fogorvosi intézet.»

Magyar élet- és járadékbiztosító intézet

mint szövetkezet, Budapesten, V., Akadémia-utca 3. szám. Igazgatóság: gróf Széchenyi Aladár elnök, madarasi dr. Beck Gyula, Forray Miklós, gyömrői Gyömrői Aurél, br. Rudnyánszky József, gróf Török József, Vargha Sándor. Az intézet szövetkezeti alapra lévén fektetve, az össznyereség a biztosított tagok tulajdonát képezi és annak 70%-a teljesített díjfizetések arányában a tagok közt felosztatik. Az intézet az életbiztosítás összes nemeit műveli jutányos díjak és előnyös feltételek mellett. A földbirtokos osztály igényeinek kielégítésére az intézet jelzálogbiztosítást is nyújt, mely lehetővé teszi, hogy a biztosított fél halálával a jelzálog-kölcsön törlesztetik és a birtok tehermentesen száll át az örökösökre. Bővebb felvilágosításokkal készséggel szolgál az intézet igazgatósága. Vidéki ipar- és hitelszövetkezetek főügynökségek elvállalása céljából jelentkezhetnek.

Csodálattal és meghökkenve látják Európa ipar-államai, mily rohamosan fejlődik a magyar ipar. Hazánk ipara nemcsak Magyarországon teszi feleslegessé a silány külföldi gyártmányokat, hanem a világpiacokon is megvetette lábát és kitűnő gyártmányaival erős versenytárs lett. Egy ilyen világpiacra dolgozó hazai ipar meghonosítója és előharcosa

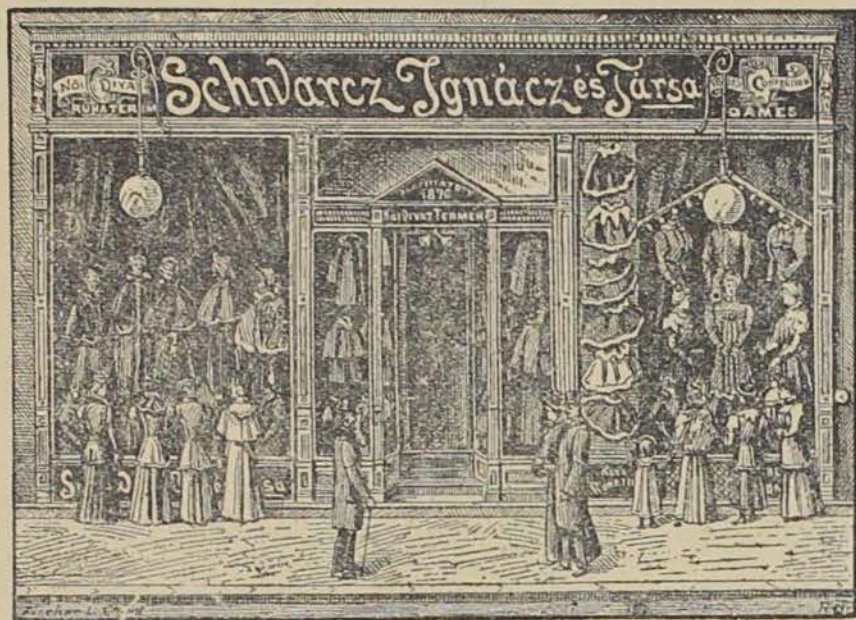
Rosenberg Ignác

próba-baba-gyáros, viaszfej-készítő, játékbaba-javító, Budapest, VII., Károly-körút 7., I. emelet. (Röser-bazárral szemben.) 1886-ban kezdte Magyarországon meghonosítani a próba-babák gyártását és ezzel megszűnt nálunk az a szükség, hogy a hölgyvilág kényelmére a minden családban nélkülözhetetlen próba-babákat külföldről hozassuk. Rosenberg Ignác próba-babát készítő ipartelepe oly kitűnő gyártmányokat készít, hogy már 6 kitüntetést szerzett és a milleniumi kiállításon Ő Felsége a király legmagasabb elismerésére méltatta. Az ipartelleppel játékbaba-klinika is van összekötve, melyben angyal szépségű játékbaba-javítások gyorsan és jutányosan eszközöltetnek. Pártoljuk a hazai ipart!

Egy női-divat-árúházzól.

Régi, jó hírnevű cég üzlete kelt élénk feltünést ízléses és gazdag kirakataival a Deák Ferenc-utca és Bécsi utca sarkán.

A női divatnak minden újdonsága föllelhető a párisi nivón álló üzletben. Nem kell bemutatnunk a czéget, jól ismeri a hölgyközönség. Ha régi és jónevű cégről szolunk, úgy menten kitalálják, hogy a Schwarcz Ignác és Társa confectiós-

cégről van szó. Nagy árúházuk Budapesten IV. kerület, Deák Ferenc-utca 9. szám alatt van. Az üzletet 1867-ben alapították. A szolid alapokon nyugvó üzletnek főirányelve volt és lesz: ízléses és kitünő minőségű árút adni a lehető legolcsóbban.

Különösen meglepő szépek az idei tavaszi újdonságok. A legújabb modellek confectióban, kosztüm- és toilettekben a párisi újdonságok valóságos remekei. A franciás ízlésre valló darabok kiállítása elismerést érdemel. Pompás kabátok, gallérok, kosztümök és toilettek a legnagyobb változatban láthatók a Schwarcz Ignác és Társa cég nagy divatárúházában.

Megemlítésre méltó még az újonnan átalakított és megnagyobbított műhely, mely a jónevű árúház kitünő szabásának felügyelete alatt áll. Jó munka és pontosság jellemzi a céget. Ennek a betartására kiváló gondot fordítanak a divatház főnökei, úgy hogy a legkényesebb igények is kielégítésre találnak. Vidékre mintákat és nagy képes árjegyzéket készséggel küld a Schwarcz Ignác és Társa cég, a miből mindenki meggyőződhetik, hogy a cég megérdemli azt a bizalmat, a melylyel megajándékozta a hölgyközönség.

A jó arckép.

Amióta az arcképezést a napfényre bízzák, csak azóta derült ki igazán, hogy milyen ritka a jó arckép. Mert a fotografáló masina csak a lelketlen munkát végzi el és ha nem örködik mellette a művészi ízlés — bizony csak lelketlen munka marad az.

Ép azért művészet a fotografálás és mert művészet — azért oly ritka a jó fotografus. A jó fotografusnak nemcsak a gépével kell tudni bánnia, nemcsak a fényképezés vegyi fortélyait kell ismernie; azonfelül élesszemű, jóízlésű emberismerőnek kell lennie, aki az arc külső vonásai mögött meglátja a lelket, a külsőségek mögött a lényeket.

Ilyen — magasabb értelemben vett — fotografus **K o s s a k J ó z s e f** császári és királyi udvari fényképész, akinek a Kossuth Lajos-utca 12. szám alatt van a műterme. Az ő műtermében a fotografálás túl van már azon a kezdetleges stádiumon, a mikor a fényképész az egyetlen banális utasítást adta modelljének:

— Tessék mosolyogni!

Azok a fényképek, amelyeket **K o s s a k J ó z s e f** készít, önálló műalkotások és méltó díszei a művészi ízléssel berendezett szobának.

Ezért egy képtárlat népszerűségével fölértnek **K o s s a k J ó z s e f** Kossuth-utcai kirakatai; a déli korzó előkelő közönsége találkozik itt, hogy gyönyörködjék a saját és ismerősei művészi arcképében.

A (Lampel) Wodianer ház.

— A legrégebb magyar könyvesház. —

Előttünk van a **Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai)** cs. és kir. udvari könyvkereskedő cég kiadói jelentése a cég 1902. évi működéséről. Száraz könyvcímek szakszerű felsorolása ez a jelentés; de minden szárazságában is lüktető életről tesz bizonyosságot, nagyszabású üzleti tevékenységről, melyet ez az elsőrangú kiadó cég a magyar kultúra szolgálatában fejt ki. A cég üzletköre felöleli a szépirodalom és a szakirodalom csaknem minden ágát. Gyűjteményes vállalatai páratlan eszközei az ízlés és a művelődés népszerűsítésének. 214 kiadvány, díszművek, albumok, gyönyörű illusztrált munkák, tankönyvek, ifjúsági iratok, népies kiadványok — a gyümölcse az elmúlt év lankadatlan munkájának, amelyből kivette a részét a magyar irodalomnak és festőművészetnek csaknem minden számottevő tagja. A magyar kulturának egyik legrégebb és legerősebb oszlopa e cég.

A kiadói jelentés a következő címeket foglalja magában: Szépirodalom. Gyűjteményes vállalatok (Remekírók képes könyvtára, Magyar könyvtár, Fővárosi színházak műsora, Munkás Füzetek), Jogtudomány, Törvények, Hittudomány, Nevelés, Oktatás, Ének, Nyelvtudományok (Görög- és Latin nyelv, Magyar nyelv és irodalom, Francia-, Német-, Angol-, Olasz- és Tót nyelv), Természettudomány és orvosiak, Történelem, Életrajzok, Mennyiségtan, Ipar és Kereskedelem, Földrajz, Útleírások, Térképek, Ifjúsági iratok, Képeskönyvek, Vegyesek, Zeneművek, Jegyzékek.

Az irodalomnak egész encyklopédiája egy olyan könyvjegyzék, mely a **Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai)** nagy könyvesházából kikerül. Kötetnyi könyvkellene hozzá, hogy érdeme szerint ismertessük. Hát csak válogassunk belőle úgy találomra.

A szépirodalmi kiadványok közül ki kell emelnünk **Dóczy Lajos** munkái végleges kiadását, amelyből az elmúlt év folyamán három újabb kötet jelent meg és **Radó Antal** **Költők Albuma** című díszmunkáját, amely új, díszes, de olcsóbb kiadásban látott napvilágot.

A gyűjteményes vállalatok közül első helyen említjük a Remekírók Képes Könyvtárát, a cég eddigi legnagyobb kiadványát, amelynek második sorozata, újabb hét díszes kötet, népszerűsíti hazánkban a magyar és a világirodalom remekműveit.

A Magyar Könyvtár, amely a magyar közönségnek legkedveltebb olvasmánya, az elmúlt év folyamán érte meg fennállása ötödik esztendejét. 300-dik, jubiláris száma megjelenése alkalmából jubiláris katalogust adott ki a cég, amely száznál több magyar és külföldi író arcképét tartalmazza. A Magyar Könyvtár tavaly 49 új számmal bővült.

A Fővárosi Színházak Műsora 24 új számot adott, széthordva országszerte a fővárosi színházak sikert aratott premièerejeit és műsordarabjait.

A Munkás Füzetek-nek, a munkásosztály egyetlen magyar könyvtárának, tavaly jelent meg a második évfolyama, 20 újabb számmal gyarapítván ezt a jelentős szociálpolitikai vállalatot.

Valósággal káprázatos az az eredmény, a mit Wodianerék egy-egy ilyen füzetes vállalattal, mint a Magyar Könyvtár és Fővárosi Színházak Műsora, az irodalom népszerűsítésének nagy kulturumkájában elértek. Csak úgy találmra idézünk néhány írot, aki ebben a két vállalatban, újabb időben, kiadóra talált. A Magyar Könyvtár-ban Gorkij, Petőfi, Apponyi Albert, Conan Doyle, Ouida, Turgenyew, Mikszáth, Maeterlinck, Jókai, Ambrus Zoltán, Shakspere, Ignotus, Dóczi, Beöthy Zsolt, Goethe — a moderneknek és klasszikusoknak milyen impozáns gárdája ez! Pedig ez csak egy sorozat! És immár 300 ilyen füzet van forgalomban a külföld s a mi java iróink legszébb munkáiból.

Vagy a Fővárosi Színházak Műsora, mely potom pár krajcárért lehetővé teszi, hogy az ország legtávolabbi részén is már a premièere napján gyönyörködhessék mindenki a drámai Múzsza legújabb termékeiben. Brieux, Sudermann, Bisson, Ibsen, Sardou, Echegaray, Hauptmann Gerhard, Géczy, Guthi—Rákosi Viktor, Rózsa Miklós,

Molnár Ferenc, Fényes Samu, Pekár Gyula, Somló Sándor, Martos Ferenc, Ohnet, Pásztor Árpád, Weber Pierre — mind e nevek, melyeket éppen a legutóbbi hetek színlapjairól ismer a közönség — ebben a vállalatban kerültek a színpadról az irodalomba, másfélszáz elődjükkel egyetemben s itt maradandóbb helyre találtak, mint a színpad ingatag világában.

Valósággal koronája azonban mindeme életrevaló vállalkozásoknak a Remekírók Képes Könyvtára. A miről száz év előtt a magyar szellemi ujjászületés megindító ábrándoztak, amit Kazinczy nagy nyelv- és irodalomújító harcában, mint a művelődés legerősebb fegyverét és fokmérőjét dicsőített: az emberi szellem remek alkotásainak gyűjteménye, a magyar és a külföldi litteratura mesterműveinek díszes köntösű, illusztrált kiadása, a magyar műveltség bibliája valósul meg ebben a hatalmas vállalkozásban.

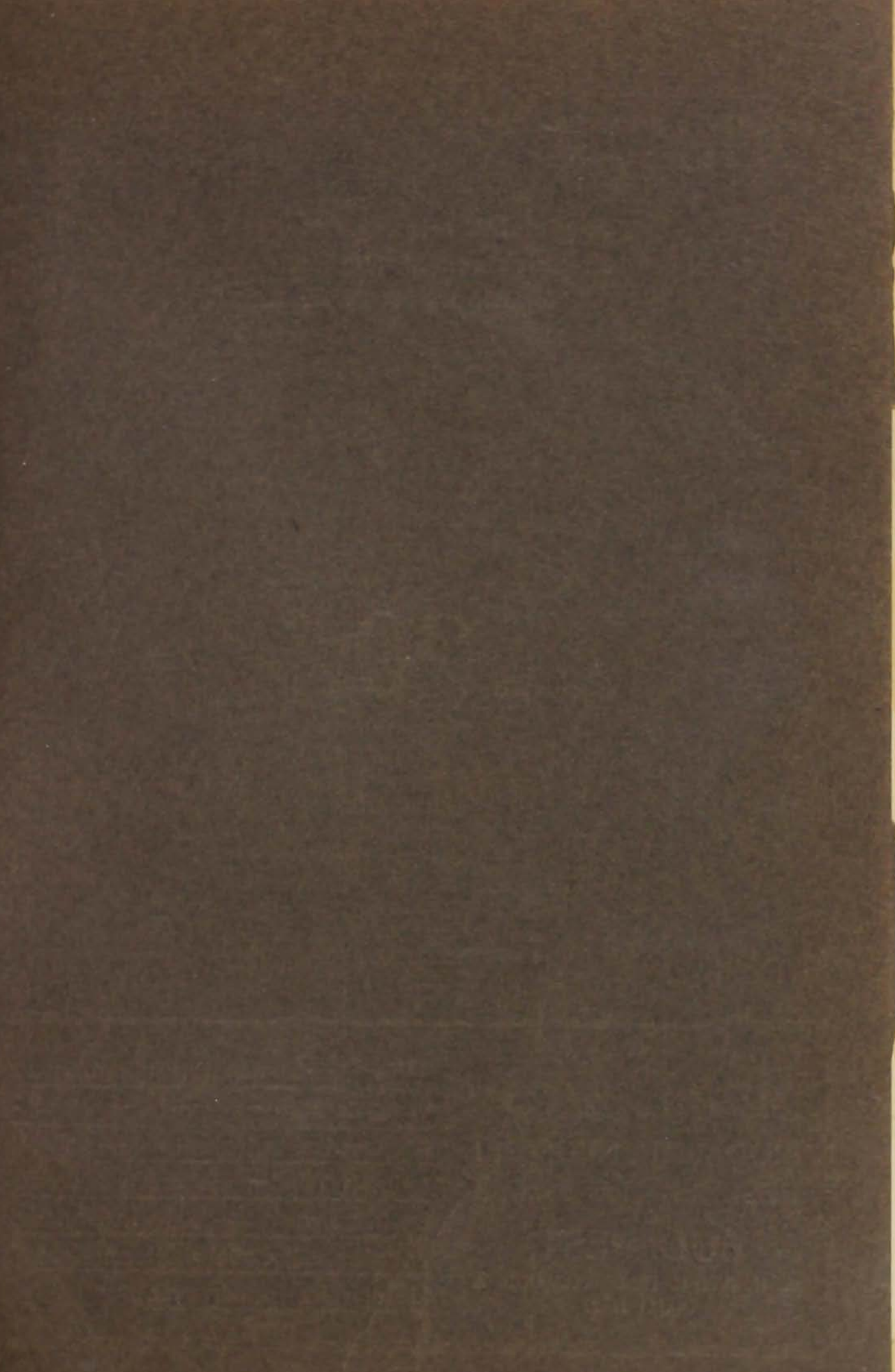
50 testes kötet lesz a gyűjtemény első sorozata, amely a legkiválóbb magyar írók, aesthetikusok, műfordítók és festőművészek közreműködésével fel fogja ölelni a magyar és világirodalom remekműveinek színét-javát. A világirodalom összes klasszikusainak remekei sok száz kötetben sem meríthetők ki, ép ezért tervezi a kiadó cég ezt az 50 kötetet a gyűjtemény első sorozatának. S mekkora jelentősége lesz ennek a vállalkozásnak művészeti tekintetben! Benczur—Lotz—Székely—Zichy: e négy név a magyar festőművészet négy legnagyobb élő alakjának a neve, s hogy így egymás mellé került, az a Lampel-Wodianer-féle udvari könyvkereskedő cég érdeme, amely Remekírók Képes Könyvtára című nagy vállalkozása számára megnyerte e díszes quattrumvirátus közreműködését. Nagyszabású művészeti esemény lesz ime a Remekírók Képes Könyvtára, mert Zichy Madách illusztrációi, s Benczur Gyula, Lotz Károly és Székely Bertalannak a vállalat számára készülő új illusztrációi egymagükban biztosítják a vállalat nagy művészeti jelentőségét. Irodalmi jelentőségét pedig eléggé bizonyítja, hogy Aischylostól—Reviczky Gyuláig benne lesz a világ minden klasszikusa.

Ha már a művészetről van szó, nem lehet megelégednünk Wodianerék egy másik korszakalkotó kiadványáról sem, mely ugyancsak hiányzott a mi kezdetlegesen szegény művészeti életünkben. Azaz, hogy ez a kiadvány — melyről beszélünk — még csak terv, de Wodianeréknél semmi sem marad terv, ami életrevaló. A derék cég ugyanis hosszas előkészületek után nemsokára közrebocsátja «A Művészetek Története» című 4—5 kötetből álló és számos illusztrációval és műmelléklettel gazdagon díszített munkát, melyre a hazai művelt közönségnek és a magyar iskolának oly égető szüksége van, amely hivatva lesz a művészetek ismeretét és ami vele egyenlő jelentőségű: a művészetek szeretetét általánossá tenni.

«A Művészetek Története» Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából jelenik meg és ez a körülmény egymagában is kezekedik a munka nagy jelentőségéről, elsőrendű kulturális fontosságáról.

«A Művészetek Történeté»-nek szerkesztésével a vallás- és közoktatásügyi miniszter, aki a nagy munkát a tanári kézikönyvtárba illeszti be, dr. Beöthy Zsolt-ot, az aesthetika egyetemi tanárát és a művészetek alapos ismerőjét, műkritikusaink legkiválóbbikát bízta meg, aki tudományos irodalmunk művelőinek egész sorát gyűjtötte maga köré, hogy a nagyterjedelmű munkának egyes részeit mindig oly író dolgozza föl, aki az illető kornak és népnek művészetével behatóbban foglalkozott, annak emlékeit — a mennyire ez egyáltalában lehetséges — saját szemlélete alapján ismeri és a reá vonatkozó kutatások irodalmában jártas.

Ime, egy futólagos kép arról a nagyjelentőségű misszióról, melyet a Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cég Magyarországon teljesít. Bizony ékebben beszél az ő könyvjegyzékek minden nagyhangú, hazafias frázisnál, amit annyit hallunk e bérces hazában — az irodalompartolásról. Ők igazán pártolják a magyar irodalmat — vajha a közönség is méltányolná nemes törekvésüket s olyan mértékben fogyasztaná kiadványaikat, mint amily pazar bőkezűséggel ajánlja fel azokat a derék kiadó cég a magyar irodalom oltárára.

Első év, 8. szám.

1903

Budapest, március 16.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívül kiadásban.

Ára 20 fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

Kiadóhivat
Honvéd-u.

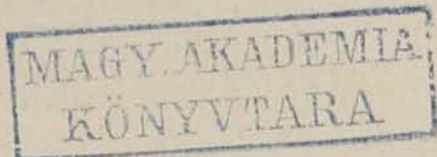

egy t
egy
418

IR
RE

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Jókai.

Egy magányos ember él itt Budapesten. Azért magányos, mert azok, akik között él, csak a derékkötéseig érnek, egy egész törzsszel és fejjel nagyobb itt mindenkinél. Pedig meghajolva jár, az emberekben való naiv hite, szeretete, lágysága és szinte nőies félénksége nem engedik, hogy nagyságának teljes méltóságát éreztesse. A félistenek nagyszerű göggyéből nincs benne semmi, vele gorombáskodhatnak kegyelmes urak, akár szájas cselédek is: mosolyogva vagy elmélyedve hallgatja, tökéletes fejét meghajtja, búsan avagy bölcsen és leányos, kék szemeivel a távolba néz. Arra, ahol neki az örökkévalóság kínálkozik, másnak: semmi, a nagy, az ismeretlen semmi.

A magányos, az egyetlen ember, tudja az olvasó, nem lehet más, csak Jókai, márciusnak még élő legnagyobb hőse. Oly nagyon tudja, hogy szinte el is felejtí, iránta való rajongása elközönségesedett, köteles hálája ellapult, a benne mutatkozó csudát megszokta. Lett volna fontoskodó, hozzá nem férhető, rideg, önző, mint a költő-geniek közönségesen — a város és a nemzet búcsút járna Erzsébet-körúti háza előtt. De jó volt, nemes volt, mindenét mindég odaadta, ama félistenek közül való, akiknek a fele isten, a fele — gyermek.

.... Amikor e sorok írója közelében élhetett, akkor így volt. Soha el nem felejttem: a Jókai ebédlőjében esti tizet ütött az óra. A költő felkelt a vacsorázó asztaltól és

hogy senkit ne zavarjon, köszöntés nélkül elvonult a hálószobájába. Tíz perccel később, nesztelenül kinyitottuk előszobája ajtaját és az ajtón keresztül hallottuk nyugodt, csendes lélelzését. Tíz perc mulván aludt. Oh gyermeki lélek, nyugodt lelkiismeret, boldog harmonia!

Vajjon meg van-e még? Benne, rajta nem változhatott semmi, de körülötte?! A szívem összeszorul, a kezemet önkénytelenül marokra szorítom, ha elgondolom, hogy lehet valaki, aki e tökéletes összhangot megzavarhatja és elborulva gondolok a nagy emberek tragikumára, arra, hogy kegyetlenül szenvednek a mindennapi élettől, a mindennapi lényektől, akik azt hiszik, hogy mert földi formában némiképp hasonlatosak hozzá: olyanok, mint ők. A szomorúság eddig elkerülte a költőt és nekem jogom a gyanakodásra nincs, csak annyi, amennyi van a fiúnak, aki apját nyugodtnak, megelégedettnek, a legnagyobb tisztességben akarja tudni. És mi, akik ma tollat tartunk a kezünkben: mindnyájan fiai vagyunk, jók vagy rosszak és akár vállalja gondosságunkat, akár nem. Mondjon bár tolakodónak, az én érzésem az, hogy ott kell állanunk ajtaja előtt és lélelzet visszafojtva, hallgatnunk lélelzését nyugodt-e, boldog-e? Akik körülötte vannak, nem felejtik-e el egy pillanatra, hogy ő e magyar földnek ma legelső embere.

És hogy ezt a nemzet is el ne felejtse: március e középső napján figyelmeztetjük reá. Ki járt a költőnél — az Erzsébet-körúti bérkaszárnnyában — hogy megkérdeje tőle: nincs-e valami kívánsága, óhajtása, parancsa? Nem fáradt-e el a szünetlen munkában, nincs-e szüksége több hódolatra, aranyra, mindenünkre, amink van?!

B. S.

Beszélgetés Bánffy báróval.

Bánffy Dezső báró ma nem cselekvő politikus, de társadalmilag jobban előtérben áll és érdekesebb, mint valaha. Sok oka van ennek és ez okok között ma bizonyára a legfontosabb az, hogy a báró — az elmúlt vasárnapon — elfogadta az elnökségét egy olyan kaszinónak, amelynek eddig határozottan felekezeti jellege volt. Mit keres Bánffy Dezső báró az egykori, úgyszólván tegnapi minisiterelnök, a király főudvarmestere, az egyik erdélyi ev. ref. egyházkerület főgondnoka, a lipótvárosi kaszinóban? kérdezte a nagyközönség és mi is vele. És a választás után következő bankett-beszédek, sőt magának az érdekelteknek a szavai is csak nagy vonásokban szolgáltak fölvilágosítással. Részletekért és olyan intimitásokért, amelyek iránt a közvélemény joggal érdeklődhetik: elmentünk báró Bánffy Dezsőhöz magához és e látogatásról, a véle folytatott beszélgetésről szólanak e jegyzeteink. Mi természetesebb, hogy a beszélgetés során a volt minisiterelnök a reá nézve oly jellemzetes nyíltszívűséggel, széttárta a kaszinói kérdés kereteit és mi is igyekeztünk őt nem egy nemzeti és szociális kérdésben megszólaltatni. Sőt voltak pillanatok, amikor a született és szenvedélyes politikus sem hallgathatott. De azt, hogy e nyilatkozatokat teljes terjedelmükben itt közreadjuk, még a legnaivabb olvasó sem követelheti tőlünk. A nemes bárót a múlt kötelezi, habár — úgy véljük — a jövőre nem számít. És bennünket kötelez a diskréció és az a véleményünk, hogy az államférfiú beszéde az övé, nem mi szabjuk meg, hogy abból ma mi érdeklí a közönséget, hanem ő.

— Mért vállaltam el a kaszinó elnökségét? — kérdi ön. Az okaimat nagyjában elmondottam a vasárnapi banketten. A programadásba ma sem mehetek bele, időelőtti is, körül is kell néznem előbb, mily kicsiny vagy nagy eszközök állanak rendelkezésre a nagy célok, biztosíthatok mindenkit, aki fél, hogy csak eszményi célok érdekében. Meglátjuk, mit lehet tenni, azután meg népiesen szólva, dobbal nem lehet verebet fogni. Megmondom azonban, hogy az elnökség elfogadásában volt egy körülmény, amely döntött. Tudniillik a barátaim, csaknem valamennyien elleneztek, hogy a tisztséget vállaljam. A multból tudom: valahányszor a tanácsukkal éltem, az mindég balul ütött ki, tehát tegyünk a tanácsuk ellenére: az jó lesz. Az én barátaim! nem akarom őket diffamálni, hűk okosak, kedvesek, csakhogy engem nagyon féltenek. Óvnak minden cselekvéstől, még attól is, hogy fehér kalapot viseljek. «Az istenért, ne tegyed föl a fehér köcsög-kalapot!» Azt kívánják tőlem, hogy úgy tegyek mint Pető lovag a Kemény Zsigmond egyetlen versében:

«Várni kissé mit se tesz, vagy keleten vagy nyugaton sírja lesz!» Tudniillik Pető lovagnak, aki egy magyar Hamlet. Én is az legyek? Nem az én vérmérsékem és a «quieta non movere»-t hiába ajánlgatják hiveim, akik néha szinte gyanut keltenének bennem, hogy azért féltenek a mozgástól, mert attól tartanak, hogy nekik is velem kellene mozogniok. Jó szerencse, hogy nem vagyok gyanakvó természetű.

— De mért is mentem a lipótvárosi kaszinóba? A nagy okait elmondtam, a mellékesek kisülnek sorra, rendre. Lehet, hogy a dolognak nagyobb nemzeti jelentősége lesz, mint a mennyi ma látszik. Nem az én személyem, hanem a véletlené ebben a nagyobb szerep. Ami az én személyemet

illeti : örömmel látom, hogy ki sem merészel engemet vádolni azzal, hogy belemenjek akármilyen egyoldalú felekezeti aspirációkba. Vannak jeleim, leveleim és mérvadó helyekről kaptam nyilatkozatokat, amelyek mind arra vallanak, hogy nem értik félre : mi vezetett engem a lipótvárosi kaszinóba. Szolgálni akarom az egységes magyarság ügyét, hát itt nyílik alkalmam és itt szolgálom. Nem vagyok én filosemita, mert nem vagyok semmiféle «filo» és «ita», szeretek és megbecsülök minden felekezetet és fajt ez országban, ha a magyarság egységesítésére törekszik vagy legalább is az ellen nem tör. Ami a zsidóságot különösképpen illeti, azzal én kivételt nem teszek. Miért is tennék, hogyan is tennék? Azonban kivételesen alkalmasaknak tartom őket arra, hogy a magyarság egységesítésére nagy munkát vállaljanak és teljesítsenek is. Hogy erre náluk alkalmasabb elem nincs, ezt már akkor is mondtam, amikor a kaszinóról alig tudtam, hogy létezik.

— Ne menjünk talán bele az úgynevezett zsidókérdésbe. Csak «így-úgy» nem lehet azt letárgyalni úgy sem. Aztán engem nem éget, bizonyos részleteiben nem is érdekel. Az érdekel benne, ami az én nagy problemámmal összefügg, az, hogy oktalanság ez országban az eredetet, az úgynevezett fajmagyarságot firtatni és kutatni. Aki velünk van, az: mi vagyunk. Magunkat együk, magunkban szakítsuk ki a húst? Fajmagyarság! Csak egy van: ami magyar.

Különben pedig ne vegyék komolyan a közvélemény elbizakodott és szeszélyes kis részének elbizakodottságát és szeszélyét. Máról holnapra való az, ami tartja: az részben egy kis tradíció, meg az, hogy az emberek szája rá jár az ilyen nem alapos beszédre.

— Hagyjuk tehát a felekezeti kérdést is. Szinte érthetetlen, hogy annyit foglalkoznak ma vele. Belátom másrészt, hogy szabadulni tőlük nem lehet. Régen is bele-bele szólt a magyar politikába. Az éjszaka olvastam éppen Szógyény-Marich emlékiratait és abban István nádor levelét. Azt írja a nádor arról a napról, amelynek most lesz az évfordulója: «március tizenöt, nem is volt olyan nagy dolog, pesti zsidók csinálták!» No, talán mások is.

De maradjunk csak a kaszinónál. Ugy-e, a magyar társadalom is megérti, hogy mit keresek ott. Ha bele megyünk a munkába, még jobban meg fogja érteni. Csak túlzottak ne legyenek a várakozásaikban, mohók és nagyralátók a követeléseikben. Szilárdan építeni, élő organizmusokkal dolgozni nem lehet oly könnyen és gyorsan, mint programbeszédet csinálni. Ha majd nyugtalankodva sürgetnek, kölcsön kérem a Fejérváry báró humoros, kedves és okos mondását: lassan, lassan, lassan.

(A báró beszédének hallgatója és krónikása itt közbevetette: de nem jó lenne-e, ha a kegyelmes úr a nagy munkához nagy férfiakat segítségül hívna? Példának okáért Apponyi grófot, azt, akit a nemzet egyik vezérének tekint.

— Apponyit hívjuk tényleges, activ munkára és ne programbeszédre?! Talán ne! Az övé a nagyszerű és ékes szónoklat és az is marad. A grófra én még miniszerelnök koromban Plato mondását alkalmaztam: Költők és szónokok nem alkalmasak az országok ügyeinek vitelére, sőt bizonyos idő után száműzendők, nehogy uralomra jussanak és rontsanak. Apponyi Albert gróf csak házelnök lett és nézetem szerint e nem egészen activ téren sem vált be. De én hálás vagyok hozzá, mert beváltotta az én Plato-citátumomat.)

— Mégis, ön szeretné tudni, mivel kezdjük a dolgot, ha ugyan egy kaszinó működését e szigorú és konkrét szóval szabad jellemezni. Inkább azt jelezem, mi lesz a cselekvésnek a — közepe. Keresni fogjuk a nexust az egész ország minden társadalmi körével, hogy együttesen és társadalmilag tegyünk valamit az egész nemzetért.

(A krónikás itt illő szerénységgel közbe vetette: és a mágnások, vajjon ha más úton is, mit tesznek a nemzeti eszméért? Úgy látszik, hogy van hozzá kedvük és talán szívük is. Csak az istenért, főudvarmester úr, az udvart valahogy le ne hozzák Budapestre. A bécsi udvar Budapestre átplántálva, csak bécsi maradna. És a mágnások egyszerre a körül forognának-kerengnének, azután futnának. És a nyomukban mások ugyanazt tennék. Csak a nemzeti kívánság a külön budapesti udvarért ne teljesülne, mert abba vesztené vele a nemzeti eszme!

A zászlós úr e kis elgondolkodásra mélyen hallgatott és a benne foglalt kérdésre — nem felelt.)

— Végeztünk-e a kaszinóval? Nos tehát a summázatom ez: nekem szimpatikusak. És velök foglalkozván, feledem a politikát. Hogy végképp elzárkózzam előle: vaj' lehet-e, amikor itt él és tüntet előttem. Nem a minapi tüntetést értem, bárha az is érdekes volt. A szélsőbal radikálizmusa, úgy látszik, kevés a népnek, amely nem is egy helyütt, már megérti, hogy pártpolitikából kellene neki mennie a — falnak. De nem megy, de odamegy, ahol radikálizmusa kielégülést talál. A szélsőbal, amely nélkül ez ország egyelőre el nem képzelhető, mindjobban veszíti

lábai alól a talajt és mindjobban erősödik, szélesbül a szocialismusé. Nagyon értem és belátom, hogy a nagy tömegek természetrajzának a szocialista hit megfelel. Világosak előttem aspirációik, értem az útjokat, látom erejük növekedését és a vasárnapi tüntetés nélkül is meglehetősen állapítani növekedő hatalmukat. Meddig nő, meddig tart? Ha a képviselőik benne ülnek a magyar képviselőházban: akkortól kezdve legyengülnek. A mi parlamentünk . . .

Bánffy báró hirtelen elvágta beszéde fonalát.

— Nem politizálok. Olvassunk verseket. A Kemény Zsigmond Pető lovagja ki nem megy a fejemből:

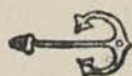
«Várni kissé mit se tesz . . .»

Mire várjunk? Tegyük. A cselekedet: az minden.

AZ ELTEMETETT ASSZONY FEJE. Ma ugyan már nincs egészen eltemetve. Épen a feje, amelyről beszélni akarok, kilátszik a koporsójából. Egy esztendővel ezelőtt azonban még egészen el volt temetve, elevenen. Ujságírók kivájták a sírjából, hogy még egyszer beszélhessen az életéért. És az asszony beszélt. Ha száz esztendeig élek, akkor se fogom elfelejteni ezt a három óra hosszáig tartó beszédet. Mondhatom, én még asszonyt oly okosan, rendszeresen, éretten beszélni nem hallottam, mint ahogy ez a Szentpéteri Sára nevezetű parasztné az esküdtekhez szólott, még pedig akkora szünet után — másfél esztendeig hallgatott előzetesen Mária-Nostrán — amennyi idő alatt a beszédet egészen el is lehet felejtetni. Azt mondják, lehet hogy csak babona: hogy rendkívüli viszonyok közé csak rendkívüli emberek kerülhetnek. Hát ez a Szentpéteri Sára csakugyan rendkívüli viszonyok közé jutott. A kisebbik rendkívüliség az, hogy egy éjszakán meggyilkolták az urát s másnap őt magát, mint gyilkost — ma már jogérvényes igazmondás szerint: ártatlanul — elvitték a gyerekeitől örökre. Rendkívül dologibb ennél, hogy ez a parasztnő híressé lett ország-

szerte, sőt belekerült a tudományba s a nevét kriminalisztikai szakkönyvek fogják emlegetni, deákok fogják megtanulni, mikor mi többiek már rég elfoglaltuk helyünket a mindenség számon nem tartott porszemei között. Igaz, hogy ez a híresség neki magának csak olyan csapás, mint az orvosi tudomány úgynevezett gyönyörű eseteinek az ő megkülönböztetett voltak. Tény, hogy a Szentpéteri Sára élete folyása rendkívüli. De rendkívüli-e ő maga? A külsejére nézve semmiesetre. Magam előtt látom a kicsi asszonyt csontos arcával, hegyes orrával, vizenyős, befelé látó szürke szemeivel s eszembe jut, mint tanakodtam: hogyan tudott ez az asszony társat kapni a kikapósságához, amelyért úgy kelle bűnhődnie, mint kevés kikapós asszony a világon (hiszen ez hitette el a bírakkal a bűnösségét). Hatvan esztendősnék nézném, ha az aktákból nem tudnám, hogy harmincnégy. S ha úgy pusztult a szépsége, mint az életereje, akkor megértem, hogy kívánatos is lehetett valaha. Ma azonban a legközönségesebb arc; annyira közönséges, hogy ha valahogy egy korabeli másik némbert csempésznének a cellájába, tán észre se vennék a cserét. És azonfelül gyanús ez az arc, kételyeket támasztó. Csaknem érthetetlennek látszik, hogy e rosszképű asszonyt azok a bíróságok ítélték el, amelyek nem látták, azok pedig, amelyek látták, felmentették. Ennek csak az a magyarázata, hogy Szentpéteri Sára értelmi ereje rendkívüli s nemcsak a paraszti sort, de a női átlagot is meghaladja. Az a szűkszávúság, amivel igazát a polgárbírák előtt védte, — asszonyról, parasztasszonyról, életre-halálra beszélő parasztasszonyról lévén szó, rendkívüli szellemi és lelki erőről tett tanúságot. Persze, hogy minden rendkívüliségét és hírességét odaadná érte, hogy egyszerű paraszti sorban élhetne a gyermekeivel, ki vonná ezt kétségbe. Mégis nagy kérdés, hogy ha a méltóságos bírák a jövő héten visszaadják az otthonának, előlről tudja-e majd kezdeni az életet ott, ahol abba hagyta, mikor sorsa a szenzációt hajhászó hírlapoké és a kényes esetekre éhes tudományé lett? Amennyi erőt és akaratot ez a némbér eddig tanúsított, még erre is képes lehet. Akár gyilkos volt, akár nem: igazi tanulmányra csak azután kezdene érdemessé válni.

Dalmácia – Magyarországé ?

A magyar politika egyik régi nyílt kérdése Dalmácia visszacsatolása. Törvény intézkedik felőle, tudós írók egyre foglalkoznak vele, de hozzányúlni senki sem mer. Ezer érdek bogozódik körülötte. Minek tegyük még veszedelmesebbé a nemzetiségi kérdést, amikor a maival sem bírunk, beszélnek a státusférfiak. Feleletül erre az évrre Milics Vinkó, Spalató város érdemes polgármestere hosszú, nyílt levélben száll síkra kedves eszméje, Dalmáciának a magyar korona országhoz való visszacsatolása mellett. Kifejti, hogy minden jel arra mutat, hogy Ausztria úgyszólván le akar mondani róla, de Dalmáciára különben is életérdek, hogy Magyarországhoz kerüljön vissza. S kéri a sürgős akció megindítását.

A magyar politikai tudományok néhány kiváló tagját megkérdeztük, mi a véleményük ebben a nagyjelentőségű kérdésben. Ime nyilatkozataik:

Beöthy Ákos.

Dalmácia visszacsatolása! Nagy kérdés, amivel alaposan kellett volna foglalkoznom, de hát eddig — nem értem reá. Azt a meggyőződést azonban így is megformáltam erről a kérdésről, hogy dehogyan is kell még megindítani az akciót. Előbb a horvát kérdést kellene rendezni, a melylyel Dalmácia visszacsatolása elválaszthatlanul összefügg.

Közgazdasági jelentősége alig van a visszacsatolásnak. Hiszen nincsen a szegény dalmátoknak se iparuk, se kereskedelmük. Itt csak a politikai szempontok jöhetnek számításba. S ebből a nézőpontból tekintve, nagyon meg kell gondolnunk, szabad-e Horvátországot területnagobbítással erősítenünk. Mert hogyan is vagyunk velük? Vagy urak akarnak lenni és akkor fizessenek, vagy ha nem fizetnek — pedig

ugyancsak nem fizetnek ám! — ne verjék olyan nagyon a mellüket. Az ország 1868-ban óriási áldozatokat hozott a horvátokért abban a reményben, hogy nyelvre, szellemre, gondolkodásra hűséges testvéreket kapunk bennük. Azóta három évtized múlt el s a helyzet azóta jóformán rosszabb, mint Boszniában és Hercegovinában. Ezekért is lehetetlen nagy áldozatokat hoztunk s ma azt sem tudjuk, miért.

Ismétlem, nagyon meg kell gondolnunk, helyes-e, nem veszedelmes-e, ha Horvátországot Dalmácia visszacsatolásáva még erősebbé tesszük. Különben az 1868:XXX. t.-c. csak annyit mond, hogy a kormány sürgetni fogja Dalmácia visszacsatolását s ez iránt megindítja majd a tárgyalásokat. Csakhogy előbb — mondom — a horvát kérdést kell rendeznünk. Bővebben nem nyilatkozhatom, mert a dalmát kérdéssel elég kimerítően még nem foglalkoztam. A magyar államiság fejlődése című munkámban érintem ugyan a horvát kérdést, de a dalmát tekintetek figyelembe vétele nélkül. A visszacsatolást mindenestre nagyon meg kell fontolni, mert lehet, hogy még inkább lehúzza államiságunk mérlegének azt a serpenyőjét, amelyben már Horvátország is benne van.

Beksics Gusztáv.

Dalmácia visszakapcsolásának kérdéséről az 1868:XXX. törvénycikk intézkedik. A magyar állam ebben a törvényben magára vállalta, hogy sürgetni fogja a visszacsatolást, hiszen gravaminális felszólalásokban addig is mindig sürgette. Úgy, hogy ez nem csak jámbor óhajlás.

Saját tapasztalataim szólnak amellet, hogy a visszacsatolás iránt való vágy egyre növekszik Dalmáciában. Hogy mikor kerülhet megvalósulásra, az tisztára opportunitási kérdés. Mert hogy ahhoz Magyarországnak joga van, az közjogilag kétségtelen.

Hogy érdekünkben van-e, az már más kérdés. Van irány, amely sürgősen szeretné végrehajtani a visszacsatolást. Az bizonyos, hogy kereskedelmi és földrajzi okok a

magyar érdekeknek kívánatossá teszik. Dalmácia ugyan szegény ország' és gazdaságilag nem nyernénk vele, de keleti és tenger mellett való helyzete: mély partszegély, amely az Adrián lenyúlik egészen a Földközi tengerig, kereskedelmi és politikai szempontból a visszacsatolás mellett szól. Az 1868:XXX. t.-c. 65. §-a azt rendeli, hogy a visszacsatolás föltételeire Dalmácia meghallgatandó. A törvénynek ez az intézkedése azonban csak konszultatív jogot ad Dalmáciának és csakis a visszacsatolás föltételeire nézve. Dalmáciának területi hovátartozandósága iránt már az 1868:XXX. t.-c. világosan intézkedik, mely a visszacsatolás végrehajtása esetén Dalmáciát Horvátország kiegészítő részének mondja.

Marczali Henrik.

Dalmácia visszacsatolásának megvannak a történelmi és közjogi alapjai, melyek elsorolása itt felesleges. Különben is, — inkább a multat illetik, mint a jövődőt. A végrehajtást illetőleg aztán a kérdések kettős sorozata támad.

Először az: hasznára válik-e ez a visszacsatolás mindkét résznek? A változott viszonyok közt is megfelelhet-e Magyarország annak a történelmi rendeltetésnek, hogy rendet tart fenn, jólétet és műveltséget fejleszt az egymással szemben álló nemzetiségek küzdelmének, az egymással viaskodó társadalmi erőknek közepette? És viszont, betöltheti-e Dalmácia most is azt a szerepet, mely oly értékessé tette Kálmán és Nagy Lajos birodalmára nézve? Természetes összekötője-e ennek a nagy kontinentális országnak a tengerrel, a világforgalommal? Gazdasági és szellemi tekintetben közelebb érintkezésbe hoz-e majd a történelmi élet lükettetésével?

Másodszor pedig, a még inkább alapvető és irányadó kérdés az: miféle szempontból akarjuk államunk, nemzetünk jövődjét alakítani? Meg kell-e elégednünk annak megtartásával, a mit birunk, a jelen terület és népességadta keretek kitöltésével, nemzeti tartalommal való áthatásával? Vagy van-e

reményünk ahhoz, hogy nagyobb feladatok elé állítva, a magasabb céllal együtt nő erőnk, összetartásunk, fokozódik politikai tehetségünk és a hivatásunkba vetett bizalmunk?

Ezen kérdésekre nem adhat komoly választ sem a mult emlékeibe szeretettel elmélyedő hazafi, sem a történetben az igazságot kutató tudós. Komolyan csak az államférfiú oldhatja meg, aki higgadtan latolva mindent, ami itt számba jöhet — pedig sok az! — tisztába jó azzal: mennyit bír el a vállunk, mennyit nem.

Thaly Kálmán.

A dalmát kérdéssel tudományos téren régóta foglalkozom. Az akadémia történelmi bizottsága, melynek elnöke vagyok, vaskos kötetet adott ki, amely a dalmáciai okmánytárt közli s ennek a kérdésnek az egész anyagát magában foglalja. A visszakapcsolás mellett van elem Dalmáciában, főleg Raguzában, Spalatóban és Trauban. Ez az elem az olasz. A visszacsatolás kérdését nem kell elejteni, hisz a király esküje is biztosítékunk erre vonatkozólag. Hogy nem sürgettük a kérdést, egyszerű oka az, hogy úgylis eleget ráfizetünk Horvátországra.

Annyi azonban bizonyos, hogy Fiume kikötője egyedül nem elég Magyarországnak. Ha Türr István tábornok terve, az Unna-Narenta csatorna megvalósulna, akkor a magyar búza vízi úton kerülhetne le a tengerig: a Dunán, Száván, Unnán, a csatornán és Narentán át. Kálmán király s az Anjou-királyok ezt már régen belátták. Fiume mellett, amelynek a szárazföldön nincs háttere, nincsen vidéke, s a Quarnero is egészen jelentéktelen pocséta, amelynek bejárata veszedelmes, nagyjelentőségű s a kereskedelem fejlesztésére nélkülözhetlen volna a dalmát kikötő. A spalatói polgármester tudja, mit csinál!

A bökkenő a dologban az, hogy nincsen eldöntve, hova csatolják vissza Dalmáciát. S itt nagyon erélyesen állást kell foglalnunk. Ha visszacsatoljuk, úgy csak Szent István koronájához lehet és semmi esetre sem szabad

Horvát-Szlavonországhoz, ahogy ezt a horvátok akarják, akik a három megye királyság frázisát hangoztatják. Az olasz elem úgyis a magyar kapcsolat mellett van. Különben a koronázási eskü is Magyar-, Dalmát-, Horvát- és Szlavonországok királyáról szól. Ez is érv.

Végül: van egy megjegyzésem. Én Dalmátországot szívesen odaadnám az ok nélkül elpocsékolt három szlavon vármegyéért: Pozsegáért, Szerémért és Verőcéért. Ha az 1868-ban elkövetett baklövést helyrehozhatnánk, azért nem volna nagy ár politikailag feláldozni Dalmátországot.

A REGÉNYIRÓ GYERMEKE. Dosztojevszki, a legnagyobb orosz regényíró, halála után mind nagyobb és nagyobb lesz. Kutatják, ismertetik az életét. Leveleiből kis gyermekére, Szonjára vonatkozó sorait, ime lefordítjuk:

«Szonjám meghalt, három napja hogy eltemettük. Halála előtt két órával még nem tudtam, hogy meg fog halni három órával előbb az orvos azt mondta, hogy Szonja jobban van és hogy élni fog. Egészben egy hétig volt beteg — tüdőgyulladása volt. Ah, Appollon Nikolaevics! ha első kicsiny gyermekem iránt érzett szeretetem nevetséges volt is, ha a szerencsekívánatokra megírt feleleteimben nevetségesen fejeztem is ki magamat! Hiszen csak én magam voltam az, akin ők nevetettek, de önnek, önnek írni nem félek. Ez a csepp három hónapos teremtés, olyan szegényke, olyan apró — nékem már egy valaki, egy jellem volt. Már-már megismert engem, kezdett szeretni, mosolygott, ha hozzá léptem. Ha fura hangomon énekeltem néki, szerette hallgatni a dalokat. Sohasem sírt és nem fintorította el az arcát, ha megcsókoltam; abbahagyta a sírást, ha odamentem hozzá. És most azzal vigasztalnak, hogy még lesznek gyermekeim. De hol van Szonja? Hol van ez az apró kis személység, akiért én kimondom nyíltan, a keresztre feszítés minden kínját elszenvedném, ha csak ő élne? — Nos — hagyjuk ezt, a feleségem sír. Holnapután végre elválunk a mi kis sírhalmunktól és elutazunk valahová. Anna Niko-

lajewna (a feleségem anyja) velünk van. A gyermek halála előtt egy héttel jött meg.»

«Sohasem voltam boldogtalanabb, mint éppen az utóbbi időben. Semmit sem akarok önnek leírni, de minél inkább halad az idő, annál égőbb a megemlékezés és annál elevenebb előttem a Szonja képe. Vannak percek, melyeket nem tudok elviselni. Ő már ismert engem, ő a halála napján — amikor elmentem hazulról ujságot olvasni, és nem is sejtettem, hogy ő két óra múlva meghal — akkor a szemecskéivel úgy nézett utánam, hogy én azt most is és egyre világosabban, egyre világosabban látom. Ezt sohasem fogom elfelejteni és sohasem szűnök meg e fölött kínlódní! Ha lesz is gyermekem, nem érem fel észszel, hogy tudom majd őt szeretni, honnan szedem néki a szeretetet — nékem Szonja kell! Nem tudom belátni, hogy ő nincs itt és hogy én nem fogom őt látni többé sohasem.»

A HÁZASSÁGRÓL. Franciaországban évtizedekig tartott a küzdelem, mignem a válást törvényerőre emelték; de most ime, más irányba fordultak a szellemek. A mai Franciaországban inkább a válás ellen, mint a válás mellett van a hangulat és minél számosabban nyilatkozik az óhajtság, mely legalább a válás megszigorítását kívánja. A *Revue* e tárgyban most körkérdést intéz a francia irodalom egy csomó neves emberéhez és a beérkezett válaszok majdnem mind a válás ellen nyilatkoznak. Van olyan is, mely a házassági kötelékek még teljesebb meg-
lazítását követeli, de a legtöbb ellenkezőleg: a megszigorítás mellett szavaz.

Anatole L e r o y - B e a u l i e u a következőket írja:

«Ha a házasság elválásáról szóló törvényt módosítani akarják, úgy ez, véleményem szerint inkább alkalmozásának a megszorítása, semmint a kiterjesztése irányában történhetik. A válást csak nagyon ritka esetekben szabad elfogadni. Másként nem más, mint a család és a társadalom megbomlása. Ha már csak az egyik házasság fél kivánságára is kimondanák a válást, ez a másik félnek és a gyermekeknek nagy megkárosítását jelentené».

D a u d e t A l f o n z özvegye így ír:

«Már elmondtam, mennyire iszonyodom a válástól, mely megtör egy esküt és egy szentséget, és megtagadása minden apai vagy anyai

érzésnek. Akik más-más lényeket hoztak a világra, úgy vélem, kötelesek elvonatkozni a saját személyiségükből, hogy művük beteljesítésének és tökéletesítésének szenteljék magukat. A válás martyriumra kárhoztatja és erkölcsileg megrontja a gyermeket, beárnyékolja fejlődésben levő ítélőképességét, bíraltat vele olyan dolgokat, amelyeket nem érthet meg, figyelmezteti olyan bűnökre, amelyenkről nem szabadna tudnia, külön helyezi az apa és az anya közé, akiknek majdnem bírójává teszi... A válást szigorítani kell, mert megöloje a házasságnak és aláaknázza a társadalmat».

Vajmi szigoruan nyilatkozik a könnyüvérü erkölcsök rajzolásából megtért G y p is:

«A válás» — mondja — «már mint az a válás, melyet új házasság követ, a gyermekek szempontjából gyalázat, vallási szempontból: árulás, társadalmi szempontból pedig piszkos dolog».

És mintegy visszavágásul azoknak, akik könyveit a fejére olvashatnák, utóiratban hozzáteszi:

«Mikor fiatal voltam, akkor is így gondolkoztam.»

Befejezésül ime G e o r g e s O h n e t nyilatkozata:

«Nem módosítani kell a válásról szóló törvényt, hanem el kellene törölni. A házasságnak, minthogy célja a családalapítás és mert a társadalom első alapja, nem szabad felbonthatónak lennie. A válás a könnyelműségnek és a bűnnek nyújtott kedvezmény, hogy új kalandok után futhasson. Úgy anyagi, mint erkölcsi szempontból a válás föltétlenül csödbe jutott.»

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Olévi.

Apám egy kasznárnétól kiskutyát kapott ajándékba. Valami csudálatosan filigrán alkotású kutyácska volt, nem nagyobb a középtermetű macskánál.

De sovány természetű, a bordácskáit alig takarta bőr. A színe: fekete és vadgesztenye színű foltok keveréke.

Olévi volt a neve.

Ezt a nevet nem mink adtuk rá, de hogy már ezzel a névvel került hozzánk, mink is így hívtuk.

Okos kutya volt, de nem annyira emberi okosság volt az övé, mint inkább gyermeki. Olyan volt, mint az ideges, feketeszemű zsidó fiucskák, akik az iskolában az első helyeket foglalják el, de meleg időben tátognak, hidegben reszketnek. A mi kutyusunk is mindig reszketett, mihelyt az idő kissé meghűvesült. Szóval, kényes volt. Enni se evett egyebet, mint kávé meg pecsenyét.

Beszélte az anyám, — s jellemző, hogy erre csak ő emlékezik, — a következő kis történetet:

Olévi mindig vigan ugrándozott, mikor az apám hazaérkezett: eléje futott, felugrált, táncolt örömében, mint a kutyák szoktak.

Én egyszer tanítóéknál voltam. (A tanító felesége, egy gyermektelen asszony, át-át kéretett és mulatozott velem.)

Mikor hazamentem, sirva léptem be a szobába.

— Mi bajod? — kérdezte ijedten az anyám.

Én meg bosszúsan feleltem:

— Nekem az Olévi nem örül!

A bevezetésben említettem, hogy az ember emlékezete csak azt tartja meg, amire a lelki fejlődésében szüksége van,

s hogy bármi csekélység is az, amire emlékezünk, vagy értelmi, vagy morális szempontból szükségünk van rá.

Ime, én erre nem emlékezem, csak azért jegyeztem fel, mert jellemző a gyermeki felfogásra.

Ellenben arra jól emlékezem, hogy Olévi egyszer valami didergős időben az ágy alá húzódott, s ott, hogy a hideggel és az illendőséggel kellett alkudoznia, okosságát alája rendelte az érzékenységének. E miatt aztán az anyám, vagy a cselédünk a hosszú partvissal benyúlt az ágy alá, s a kutyát megütögették. A kutya sikoltzott, velőkbe ható éles hangon sikoltzott szegény, s nekem a hajam is az égnek állott. Kinos türelmetlenséggel vártam, hogy mikor hagyják már abba!

Ennek a kis epizódnak tulajdonítom, hogy én soha se mulattam kutyaszorítással, kutyadobálással, mint más gyerekek szoktak, s nemcsak gyerekek, de nagy kamaszok is.

Pater noster.

Pátkán az apám sarkantyús csizmában járatott. Emlékszem, mikor hozta a sarkantyút, s a finom selyempapirosból kibontotta előttem. A sarkantyú fényes volt és talán aranyozott is. Nekem nagyon tetszett. De csak addig tetszett, míg a kezemben volt; mikor már a csizmámra szegezték, bizony nem szerettem: gyakorta elbotlottam benne és felbuktam.

De hiába feszegettem le a kényelmetlen cifraságot, apám csakhamar megint újat vett. Megtanított táncolni. Az akkor divatos hangszeren, gitáron mindenféle bokázó nótát játszott, s nekem a fordulókat ki kellett pengetnem a sarkantyúval.

Anyám beszéli, hogy egyszer apám elvitt a kávéházba is és ott huzatta nekem a cigánynyal a verbungost, én meg táncoltam.

Én csak arra emlékszem, hogy engem a tánc untatott.

Másik büszkesége volt az apámnak, hogy a gép részeinek a nevét megtanultam. Egyszer Kégl előtt is produkálnom kellett a tudományomat. Kégl a magfelhordó készüléket kérdezte és én megmondtam:

— Pater noster.

Kéglnek is volt egy akkora fia mint én (talán az, aki agyonlőtte magát), de az sem olyan szép ruhában nem járt, sem olyan okos nem volt mint én.

Apám nemsokára megvált a pátkai uradalomtól.

A piskóta.

Pátkáról Székesfejérvárra költöztünk egy Bürgermeister nevű kútmesternek a házába. Kellemes lakásunk volt itt: üveges tornác is tartozott hozzá. Nappal itt tartózkodtunk legtöbbit. Mókusom is volt, nagy forgós kalitkában. De engem a mókus csak addig érdekelt, míg nem forgott. Mikor láttam, hogy egyebet nem tud, nem érdekelt többé.

Akkor már öt éves voltam. Apám dedóba adott. A betűket már jobbára ismertem és az akkori egyetlen gyermekkönyvből, amelynek a címe *Flóri könyve* volt, minden hónapban elnyűttem egyet.

A dedóban egyszer egy nagy stanicli piskótát osztott szét a dedósné a gyermekeknek. Mi körben ültünk, s én sóvárgó pillantással néztem az osztást. Kiszámítottam, hogy én kerülök utolsónak és aggódtam, hogy nekem nem jut.

Soha életemben oly gyötrelmes hosszúnak nem tűnt fel az idő, mint akkor.

A gyerekek amint megkapták a piskótát, azonnal belefaltak és jóízűen csámcsogtak, azalatt az asszony tovább osztotta a piskótát: mindegyiknek egyet.

Az asszony mindig közelebb jött felém, s a stanicli tartalma egyre fogyott.

Úgy történt, mint sejtettem: mindenki kapott, csak én nem, egyedül.

Ez volt az első lelki fájdalmam. Hej, a sorsnak ez a kegyetlen tréfája, de gyakran megisméltődött az életemben!

Egy kis cselédünk.

A telet Székesfejérváron töltöttük. Apám nappal dolgozott valahol, csak este járt haza.

Egy este, mikor megjött, szokása szerint teát akart inni. Az anyám akkor vette észre, hogy nincs rum a háznál.

Volt egy kis cselédünk, tán 12—13 éves parasztleány. Az anyám azt küldte el a boltba.

Az utcán rettenetes hóvihár dühöngött. Az ablakainkon oly vastagon ült a zuzmara, mintha vattával voltak volna betakarva. De a bolt a harmadik szomszédban volt. (Ma is emlékszem, hogy Xavári volt a boltos neve.)

Kis idő múlva sikoltozva és visítózva dőlt be az ajtón a leány. A szemei el voltak meredve és egész testében reszketett.

— Egy ember, — rebegte, mikor percek múlva szóhoz juthatott, — egy ember... megragadott... és belevágott... a hóba.

És egész éjjel deliriumban volt, s fel-felsikoltott.

Másnap tudtuk meg, hogy a kisleány örült és hogy időnkint üldözöttnek véli magát.

De most is előttem van, amint viaszfehér arccal sírja:

— Egy ember... belevágott a hóba!

A szemetlen gyermek.

A ránk következő tavaszon nekem is volt részem egy kis csöndes megrémülésben.

Az udvaron játszadoztam a kútmester Gyurica nevű fiával, s az utcáról is bezajgott a vidám gyereklárma.

Az utcát barna deszkapalánk választotta el a kerttől. Egy gyermek felkapaszkodott túlról a palánkra és beüvöltött valami állati hangon.

Én, ahogy rápillantok, elrémülve látom, hogy a gyerekeknek nincs se szeme, se szája és az arca színe is valami különösen vörös. Olyan emberi színt arcon nem láttam soha!

A következő pillanatban eltűnt a szemetlen alak s én a rémülettől dermedten bámultam percekig az üres palánkra.

Évekig tünődtem aztán ezen a látványon, s nem egyszer vele is álmodtam; de csak később, gimnázista koromban értettem meg, hogy a gyermek fején valami komisz álarc volt.

Folytatjuk.

A macedon forradalom.

Írta: Vámbéry Ármin.

Nagy örömmel és megleléssel fogadta Európa azt a hírt, hogy a szultán elfogadta monarchiánknak és a külföldnek reformjavaslatait, és vérmesebb politikusok már biztosra veszik, hogy a macedoniai bonyodalmak, ha nem is végleg, de ez idő szerint elsímultak és most már meg van a béke. Hogy ez szép kilátás volna, az kétségtelen, csak hogy fájdalom, a macedoniai állapotok sokkal zavartabbak, mint ahogy az távolról látszik, és bizony a nagyhatalmaknak béke-akciója kevés eredményt ígér. Az, hogy a szultán köszönettel elfogadta a szíves tanácsokat, nem bizonyít mást, mint hogy okos ember és óvatos diplomata — amiben egyébként senkisem kételkedett, — de vajjon a reformokat oly könnyen végre lehet-e hajtani, s a fölzigatott kedélyeket lecsillapítani sikerül-e, ez nagyon kérdéses. Ott, ahol a forradalmárok évtizedek óta örökös tevékenységben vannak, ahol a lappangó parázs lángralobbanásához oly bőven van a tüzelő anyag, ottan a még olyan mesterkéltségek és ügyesen kezelt oltókészülékek se fognak nagy eredményre vezetni. Már Herodotos, a történelem atyja is megírta, hogy Macedonia ősidők óta örökös zavargások színtere és tarka lakossága civakodásával és csetepatéival tette magát ismertté. Amennyire megtörte a rebellis elemeket az erélyes kormányzatok hatalma, annyira ingerli most felkelésre a nyugtalan szellemeket a gyenge uralomnak laza gyepelője. A macedon-kérdés nem mai keletű, hanem már 1856-ban kezdődik, amidőn a párisi szerződés alapján az ottomán császárság integritása elismertetett, mert mindjárt a krími háboru befejezése után elárasztották a Balkán-félszigetet a panszlavizmus apostolai, hogy a nyugoti nagyhatalmak határozatait ellen izgassanak. Ami tovább történt,

az mind a panszláv mozgalommal függ össze. Európai Törökország területéből darabonként hódítottak el egy-egy részt, csakhogy eddig ez azokon a területeken történt, ahol a szláv nép többségben volt, ahol tehát a szláv hegemóniának könnyen lehetett az országot alávetni, ma a szláv-ság nagyhatalmi törekvései nehezebb probléma előtt állanak. Mindenekelőtt fontos tény az, hogy két ellenséges népelem agyarkodik itt állandóan egymásra, folyton a török markolatát szorongatva: a szlávok északon, a görögök délen s ez a két faj soha e világon nem fog békés egyetértésben egymás mellett megférni. Ehhez járul az, hogy maguk a szlávok sincsenek egymással rendben: hisz még ma sincs tisztába hozva, mi tartozik Szerbiához és mi Bulgáriához; hogy a vallási szakadást ne is említsük. A nemzetiségi zűrzavarokat még növeli a kutro-vláhok mintegy kétszázezer főnyi hordája, a vad albáni nép és a sok moszlim törzs, amely a városokban húzódik meg.

Ilyen tarka néprajzi és vallási quodlibethez van szerencséje a nagyhatalmak reformtörekvésének; ilyen állapotokban kell rendet csinálni. Bizonyára nem gyermekjáték ez, ha meggondoljuk a szinte leküzdhetetlen akadályokat, amelyek e törekvések útját szegik.

Kétség sem fér ahhoz, hogy Törökország teljes komolysággal fog a reform-akció munkájába, és hogy nem áltatja a külföldet, mert ebből csak kára volna. Csak ahhoz fér szó, hogy vajjon fog-e ez a vállalkozás sikerülni, hogy vajjon az orvoslandó állapotok nem olyan természetűek-e, hogy már eleve lehetetlen feladatot rónak a legjobb, a legtisztességsőbb szándékokra is.

Jó adag opitimizmus kell ahhoz, hogy valaki elhitesse magával, hogy 1. a macedoniai bizottság emberei, akiknek forradalmi programja és szervezete — mintegy 52 pontból álló akta — csak minap lett nálunk ismeretessé, majd szépen elcsitítatják magukat, a nagyhatalmak atyai tanácsát illően megfogadják és nyugodtan bevárják a török reformokat; 2. hogy Bulgária nyugodt marad, ha felkelés esetében a török kormány erőszakos rendszabályokhoz lesz kénytelen

nyúlni (amire egyébként a macedon bizottság tagjai első sorban számítanak, hogy a «török kegyetlenségek» vészkiáltással a keresztény világot részvétre bírják); 3. nagyon vérmes számítás azt elképzelni, hogy az évszázadokon át szigorú fennhatósághoz szokott mohammedánokat olyan könnyű dolog az egyenlőség törvényeire és a polgári jogokhoz kényszeríteni, és hogy ezek minden további bonyodalom nélkül majd parancsoltatnak maguknak a keresztény csendőrségtől: vagyis, hogy örömmel fel fogják használni azt a sok újítást, amelyet a jóakaró Nyugat talált fel az ő boldogításukra és ajánlott a szultánnak. Aki valamennyire is ismeri azt a százados, tátongó mély ürt, amely a moszlimeket a keresztényektől elválasztja, az nem fogja magát ilyen illuziókkal áztatni. Az a gyűlölség, amely nálunk a művelt nyugaton is szétforgácsolja a különböző vallású társadalmakat, keleten, ahol tudvalevőleg a vallás a hazaszeretet helyén is áll, még annál hatalmasabb és nehezebben békíthető meg, főleg mikor az egyik vallás hívei az uralkodók, a másikéi az elnyomottak. A török ugyan távolról sem olyan nyers és vad, mint amilyennek őt minálunk festik, és ha a szultán keresztény alattvalói szenvednek a zilált viszonyok közt, a törökség helyzete sem irigylésre méltó: mégis a szenvedélyek sokkal hevesebbek keleten, mint nálunk, s már csak azért se lehet szó a két fél megbékéltetéséről, mert a törökországi keresztényeket összes európai hitkoznak buzdítják az ellentállásra, a sok teher alatt nyögő muzulmán pedig sehol se talál semmiféle támaszra, hanem mindenütt csak mint bűnbak szerepel.

Ilyen körülmények közt azután kérdéses, vajjon a Macedoniában megindított reform-akció, vagyis a felizgatott elemek lecsillapítása képes lesz-e eredményre jutni. Az kétségtelen, hogy a szultán teljes komolysággal és minden rendelkezésére álló eszközzel végrehajtani szándékozik a reá bízott reform-munkát, sőt, ha Európa már előbb próbálta volna a kérdést ilyen módon megoldani, bizonyára sokban volna ma már érezhető annak üdvös hatása a török viszonyokban, és a keleti kérdés barátságtalan kísértete már régen

megszűnt volna rémkép lenni. Ami monarchiánkat és Oroszországot illeti, úgy amannak — a néki tulajdonított sok titkos terv dacára — egyelőre semmi oka sincs ahhoz, hogy a vitás kérdést elmérgesítve, háborút vegyen a nyakába; Oroszország pedig, amely egyebekkel van ezerfelé elfoglalva, még nem látja elérkezettnek az időt arra, hogy rég óhajtott céljához már most kezdjen közeledni. Az ő gyümölcse most még csak érik: előbb-utóbb ugyanis majd az ölébe hull. Az mindenesetre kétségtelen, hogy a mozgalom kezdeményezője Oroszország volt, mert az orosz hivatalos lap jóslata, meg Lamsdorf gróf utazása mégis csak elvitázhatatlan tények. Biztos, hogy Oroszországnak vannak titkos tervei, de úgy látszik, hogy csak a tények logikája fogja leleplezni az orosz urak politikáját. A macedoniai reformkísérletek eredményei fogják megteremteni azt a helyzetet, amelyben kénytelenek lesznek az oroszok színt vallani, mert nem lehet az események további fejlődésében a tetteges beavatkozást kikerülni.

Jelenleg minden attól az időtől függ, amit Törökországnak engedtek a reformok megvalósításához. Elhamarkodásról itt szó sem lehet. Legalább négy-öt év kell ahhoz, hogy a kísérlet bármilyen eredményéről beszélhessünk és csak az a kérdés, vajjon a macedonok (s főleg bulgár elemeik) a felzaklatott szenvedélyeknek ebben a vad tengerében csendesesen be fogják-e várni ezt a terminust, vagy pedig türelmetlenségüktől elragadtatják magukat, és nyílt küzdelemben fogják Törökországot kényszeríteni, hogy a lázadó elemeket elnyomja? Erre a választ csak a következő hónapok, esetleg hetek eseményei adhatják meg, s a dolgok későbbi fejlődése mindenben ezektől függ.

Külföldi regényírók.

Írta: Ambrus Zoltán.

I. Dickens.

Taine, akinek volt szeme meglátni Dickens képzeletének egész hatalmát, akit azonban Dickens munkáinak értékelésében nagyon megtévesztett először is: a nemzeti elfogultság, az angol szellem irányában való — nem is antipatia, hanem — idioszinkrazia s másodsor: a szenvedélyek festésének művészeti jelentőségéről vallott makacs meggyőződése, — Taine egy helyütt ezt írja Dickensről:

«Alapjában véve Dickens valamennyi regénye ez egy mondásba foglalható össze: Legyetek jók és szeressetek; igazi öröm csak a szív megindulásaiban van; az érzelem teszi az egész embert. Hagyjátok a tudományt a bölcsekre, a büszkeséget a nemesekre, a fényűzést a gazdagokra; legyetek részvéttel az alázatos nyomorúság iránt; a legcsekélyebb és legmegvetettebb lény egymaga annyit érhet, mint a hatalmas és büszke lények ezrei. Óvakodjatok megsérteni a gyöngéd lelkeket, melyek minden állapotban, minden köntös alatt, minden korban virágzanak. Higyjétek, hogy az emberieség, a szánalom, a bocsánat legszebb az emberben; higyjétek, hogy a bensőség, az ömlengés, a gyöngédség, a könny legédesebb ezen a világon. Élni semmi; hatalmasnak, bölcsnek, híresnek lenni kevés; hasznosnak lenni nem elég. Csak az élt és csak az ember, aki sírt a jótett emlékére, melyet adott, vagy amelyet kapott.»

Ez igaz. Valóban ez a foglalata, tartalma, összes tanúsága minden Dickens-regénynek. És kétségtelen, hogy Dickens leglelkesebb csodálói, akik halálukig nem felejtették «Copperfield»-et és «Dombey»-t, akik egy életen át a szívekben hordják Dora és Ágnes képét, akik úgy emlékeznek Peggotty bárkájára, mintha maguk is ott laktak volna gyermek-

korokban, — arra a kérdésre, hogy mi az alapgondolata, mi a tárgya, mi a tanulsága, mi a problémája «Copperfield»-nek, «Dombey»-nek stb., vagy hogy micsoda gondolatokat hirdet Dickensnek egyik s mily másokat a többi regénye, nem tudnának egyebet felelni, csak azokat az általánosságokat, amelyeket Taine az idézett helyen tizenöt sorba tömörített. Dickens regényeinek nincs egységes, vagy vezérlő eszméje, nincs témája, nincs különleges gondolköre; mindannyi csak: egy darab élet. Mit mond, mit hirdet «Copperfield»? Mi a tanulsága «A mi közös barátunk»-nak? Melyik szenvedélyt festi «Nickleby»? Melyek azok a lelkiállapotok, amelyeknek rajzát adni «Dombey» főcélja? Csupa olyan kérdés, amelyre nincs felelet. Ezeknek a hosszú regényeknek nincsen egy tárgya; vagyis tárgyuk: az emberi élet a maga nagy változatosságában, minden viszontagságával, a sokféle ember, a lét egész óceánja. Talán valamelyes kivételképpen szerepelhetnének: «Barnaby Rudge», a «Pusztá ház» s leginkább a «Nehéz idők». Ezek predilekcióval foglalkoznak bizonyos gondolatokkal, portálnak egy-két Dickensnek kedves eszmét, még némi tendenciával is meggyanúsíthatók, de a leginkább kiemelkedő gondolat, a könyvet valamelyest jellemző eszme, a tendencia ezekben is elvész, az emberek, a tárgyak, az események színes rajzában s ezek Dickensnek csak másodrendű alkotásai, míg az elsőrangúakra nézve a szavak legszűkebb értelmében és határozottan áll az, amit fentebb mondtunk. Talán sohase volt nagy író, akinek oly kevésbé lett volna ambíciója, hogy művészi alkotása bizonyos kiválasztott tárgynak, valamely uralkodó gondolatnak adjon testet, az eszmevilágnak egyik, vagy másik körére vessen fényt s a szenvedélyek megfigyelésének, vizsgálatának valamely különös tanulságát illusztrálja.

Taine nem kárhoztatásképpen írta az idézett sorokat; ő még nem akadt fenn azon, hogy Dickens sok-sok kötetéből úgyszólván egyetlenegy «idée maîtresse»-t se lehet kihámozni, s legfeljebb ilyen tanulságokat meríthetünk: viseljünk gondot az elhagyott gyermekekre, ne vessük meg a kevésbé művelteket, irtsuk ki magunkból a durva önzést,

s a pozitív, kalmári szellemet, mert ez nevetségessé és boldogtalanná tesz stb. De ma már Dickens műveinek ez a jellemzetessége — vagy ha úgy tetszik: fogyatéka — nagyon feltűnő jelenség. Ötven év óta a regény akkorát változott, hogy szinte mássá alakult. E nagy átalakulásnak, melyet itt még csak nem is vázolhatunk, egyik fő-jelensége: a gondolat roppant térfoglalása az elbeszélés birodalmában. Nézzük csak a kiáltó eredményeket. Ma a legkisebb író még csak egy tárca-novellát se ír valamely alap-ötlet nélkül. Határozott tárgy, téma nélkül regényt senki se ír; akár rövidebb, akár hosszabb az elbeszélés, valamely különleges kérdéssel foglalkozik. Az elbeszélés bizonyos eset, vagy bizonyos szenvedély fejlődésének monografiája. Az írók nagy többsége problémákat fejteget; a regény korifeusai, Tolstoj vagy Zola, pláne a szociológus szerepére vállalkoznak, s ha az új területen, melyre elkalandoztak, nagyobb eredményekre nem is hivatkozhatnak, ambíciójuk irányt jelöl, olyan irányt, amely a közel jövőt még inkább foglalkoztatni fogja, mint a jelent. Általában, hogy a részletekbe ne tévedjünk, elmondhatjuk, hogy a mai regényíró nem csupán művész, hanem egyszerűsmind filozófus — már olyan, amilyen, de a tizedrangú épp oly ambícióval, mint a legnagyobbak — s ráadásul műkedvelő szociológus. És ott tartunk, hogy az elbeszélésben szinte fontosabbnak látszik az eszme, mint maga az alkotás, mely mintha csak ennek az eszmének a tükrözésére volna hivatva, s nem magáért van, hanem egy bizonyos célért.

Ebben a korszakban a Dickens-regények isteni témátlan-sága — témátlanok, mint maga az élet, mint maga a természet — vagy ha úgy tetszik: gondolattalansága naivitásnak tűnhetik fel. Mintha nem ötven esztendő, hanem több száz év választaná el Dickenst a mai írótól. Mintha «Copperfield» közelebb állana «Amadis»-hoz, mint a ma és a holnap regényeihez. Röviden: aki nem olvasta Dickens-t, ebből a nagy különbségből azt következtethetné, hogy Dickens elavult.

És csakugyan elavulhatott volna, mert szemben azokkal a nyugtalan és csak tudni vágyó műveltekkel, akik az artiszt-

tikus műben is csupán a gondolatot keresik, a kevésbbé műveltekre, akiket pártolt és védett, nem támaszkodhatott: a nép fiai, akiknek lelki jelességeit ő fedezte fel az elbeszélés számára, popularitását nem tartották volna fenn. Nem tartották volna fenn hálából, mert a hála nem e világról való és nem tartották volna fenn a lelki rokonság erejénél fogva, mert a nép fiai Dickens érzés-világába minden lelki jelességeikkel se igen tudnak fölemelkedni. Azonkívül Dickens a kevésbbé művelteknek soha se volt könnyű olvasmány. Képekkel halmozott, érzéssel telített, idegességtől vibráló, temperamentumos, részletező, bonyodalmas és nagyon is egyéni stílusát a könnyűvérű olvasó mindig nehézkesnek találta.

De Dickens nem avult el. Nem avult el, noha műveinek hosszabb életét egy harmadik veszedelem is fenyegette. Ez a veszedelem abból eredt, hogy Dickens véralkatánál, érzelmességénél, világnézetének és ízlésének sajátosságánál, s összes egyéni hajlandóságainál fogva, a tartós, művészi hatás egyik legbiztosabb faktorától: a nagy, a hatalmas, a viharos, a tragikus szenvedélyek rajzától idegenkedett és tartózkodott — s nemcsak a gondolatvilágnak, hanem az érzésvilágnak is csupán egy szűkebb körére szorítkozott — az embernek nem egész lelkivilágát rajzolta, hanem csak azt a világot, mely őt érdekelte, mely érzelmességét megremegtette.

Érdekes olvasnunk, s ma már kétszeresen érdekes, miért kicsinyli Taine Dickenst, s miért magasztalja George Sand-t Dickens rovására.

Befejező közlemény következik.

Márciusi fuvalmak 1849-ben.

Írta: Türr István.

Márciusi szellők lengedeznek Magyarországon és a «Jövendő» szerkesztője azt óhajtáná tőlem tudni, hogy milyen tavaszban reménykedem. Úgy látom, hogy az osztrákok sokat feledtek és mitsem tanultak 1848 óta. Azt kell tehát megmutatnom, hogy a magyar nemzet mitsem felejtett, de sokat tanult azóta. Ennek bizonyosságául elmondom az 1849-iki események egy epizódját. A tanulságokat nem fogom levonni belőle, mert azokat amugy is megérte minden magyar olvasóm.

1848 március havában Radetzky hadseregében Milanóban szolgáltam és a hazai események hírére az volt a legforróbb óhajom, hogy eljuthassak Magyarországra. Mészáros Lázár ezredeshez, akit jóságáért, szabadelvű gondolkozásáért egész Lombardiában szerettek az olaszok is és akit áprilisban magyar hadügyministernek neveztek ki, fordultam ezzel az óhajommal. Ő is bajai születésű volt, gyermekkorom óta ismert és megígérte, hogy mihelyt elnyerem az arany kardbojtot, kieszközli az áthelyezésemet Magyarországra.

Lombardiában véres napok következtek: Radetzky július 25-én Custozánál legyőzte a piemonti sereget, amely kénytelen volt átvonulni a Mincion.

Azután a fegyverszünet következett. De akkor még éppen nem bocsátották haza a magyar katonákat, mert akkor már elhangzott a július 11-iki beszéd, mely után Kossuth «leborult a nemzet nagysága előtt» és azután rohamosan fejlődött a nagy válság. Ott kellett vesztegelnem Lombardiában és 1849 elején, a Ticino mentén felállított osztrák sereg egyik előőrsének parancsnoka gyanánt, a buffalorai hídnál farkasszemet néztem a tulsó parton felállított piemontiekkal.

A híd közepe volt a határ. Fegyverszünet lévén, barátságosan érintkezhattünk a piemonti tisztekkel. Megtudtuk, hogy Kossuth Lajos élénk levélváltást folytat Gioberti Vincenzoval, az akkori piemonti miniszterelnökkel. Splényi báró, a magyar kormány torinoi képviselője, a buffalorai olasz tisztek útján eljuttatta hozzánk a kiáltványt, melyben Kossuth a törvényes kormány nevében felhívta az olaszországi osztrák sereg magyar katonáit, hogy siessenek haza a nemzeti függetlenség védelmére.

A kiáltványt szétosztottam a magyar legények közt és ezeknek egy csapatjával január közepe táján egy éjszaka átmentem a Ticinon. Trecateba siettünk és onnét osztrák parancsnokomnak levelet írtam, melyben értésére adtam, hogy a törvény és magyar kormány parancsa folytán hagytam ott a helyemet, mert nem szolgálhatok hazám ellenségének a hadseregében.

Az olasz seregbe léptem, mert az olaszok is harcoltak a magyar haza ellenségei ellen. A március 23-ikán kikiáltott velencei köztársaság feje, Manin Dániel, hősiezen harcolt Harman csapatai ellen és a velencei harcosokat Pepe Guglielmo hadsegéde Poerio Alessandra, épugy lelkesítette dalaival, mint később Bem hadsegéde, Petőfi Sándor, a honvédek. Poerio Mestre mellett esett el, ép úgy, mint Petőfi Segesvárnál.

A velencei köztársaság már augusztusban ért véget, de annak epizódjai szintén megértették velünk, hogy az olasz seregbe lépve, hazánk ügyét szolgáljuk. Magyarországon a bresciai Monti Alessandro ezredes vezetése alatt olasz légió harcolt Magyarországért, Velencében pedig Winkler százados magyar katonák élén küzdött az olasz nemzet szabadságáért.

Novarában a genuai herceg fogadott és elküldött Alessandriába. Ott megkaptam a kinevezésemet a piemonti magyar csapat légiója parancsnokává és Bava tábornok rendelkezése alá helyeztettem.

A piemonti magyar legio rohamosan szaporodott. A Ticino túlsó partjáról tömegesen jöttek át a magyar ezredek válogatott legényei, daliás ivadékaik előkelő családoknak és a nép lelkes gyermekei. Splényi báró szép zászlót ajándékozott nekünk a magyar haza címerével és elhatároztuk, hogy február 18-án ezt a zászlót ünnepélyesen fölavatjuk és pedig a marengói síkságon, ott, ahol a század első évében I. Napoleon egyik legfényesebb diadalát aratta az osztrákok felett.

A kitűzött napon reggel 10 órakor indult el legio a Santo Stefano laktanyából; a 19-ik piemonti ezred zenekara haladt előttünk és az alessandriai helyőrség számos tiszte kísért ki bennünket a híres csatasíkra.

Magyar pap nem volt éppen velünk. Egy cseh pap vállalta el az egyházi szertartást. Janxi Manfredo tábornok rendelete folytán átvette a zászlót, megáldotta, és cseh nyelven, de magyar tűzzel szólított fel bennünket, hogy ezt a zászlót Szent István, a nagy magyar király nevében lobogtassuk azon szabadságért, melyért a magyarok egykor Starhemberg cseh és Sobieski lengyel vitézeivel együttesen

ontották vérüket és a melyért a magyarok ma Bem és Dembinski vezénylete alatt is harcolnak. És a derék cseh pap a szlávok és az isten nevében testvéri csókot nyomott ajkaimra. A síkságról bevonultunk a helységbe, ahol embereimet körbe állíttattam I. Napoleon szobra előtt. A tisztelkedés után a vitézekhez beszédet intéztem.

Este hazafias dalokat hangoztatva tértünk vissza Alessandriába. A város kapujánál Montelli ezredes a nemzetőrség élén várt bennünket és úgy kísért be a városba, ahol mi Carlo Albertót, az olaszok meg Kossuth Lajost, valamennyien pedig az olasz-magyar testvériséget és a szabadságot éltettük. Nem óhajtom ama viharok felújulását, csak arra akartam utalni, hogy azok emlékeiből mi csak b i z t a t á s t meríthetünk. De ma a béke embere vagyok. És ezért inkább azt óhajtom, hogy az osztrákok se feledjék el a mult tanulságait, mert azok az ő részükre még sok i n t e l m e t foglalnak magukban.

Nizza, márc. 10.

A MAGYAR BÍRÓ. Egy magasrangú bíró lakásán jártam, olyan emberén, akinek rangtársait Angliában hatlovas hintón hordják és úgy dotálják, mint nálunk a Lánczy Leókat. A méltóságos úrhoz egy zúgos ház szomorú udvarán áthaladva, a konyhán keresztül lehetett bejutni. A dolgozó szobájának bútorzata állott: egy ripszkanapéból, két támlás- és két nádszékből, a politúros asztalon kis petroleumlámpa égett, ennél dolgozott a szép, tiszta, öreg úr. A súrolt padlón semmi szőnyeg, az ablakokon semmi függöny. Mikor elmentem, keserűség fogott el és méltatlankodás. Ez az ember, aki ily környezetben él, ezer meg ezer forintok, sőt emberéletek és existenciák fölött dönt megmászhatatlanul. Cátói jellemnek kell lennie, hogy fényes módot nem biztosított még magának. Nem is kellene hozzá kézzelfogható gázságot elkövetnie. Hiszen perlekedők között mindig mindkét oldalon van egy kis igazság s okos ember olykor kapacitálhatja magát valamely előnyös igazságra . . . Hát persze, a bírói karban vannak Cátók is. De minden ember csak nem lehet Cátó. A mi szegény országunk tehát belekényszerítette magát a bírák gyalázatos dotálásával abba, hogy ne bízzék bennük, mert ha bíznék, elismerné, hogy minden magyar bíró egy-egy Cátó. És most a fizetés-rendezésekről szól a nóta. S megint a bírácoknak kell panaszkodniok, hogy róluik megfeledkeztek. Mért nem panaszkodnak inkább az ország igazságkeresői, hogy a magyar államnak nincs annyi pénze, mint amennyivel egy bank az ő betevőinek a vagyonát a pénztárca kísértéseivel szemben biztosítani tudja? . . . Aki legdrágább falatjait éhes komondorra bízza, ne jajgasson, ha azok a falatok eltűnnek.

ÚJ KÖLTŐK.

Rudyard Kipling.

A kínai leány.

A karcsutornyú kis ház ablakán
Kinéz a kínai leány.
Kertjében rózsás erika virit,
Száz tulipán bontja láng szirmait
S a lugasokban boldog istenek
Virágos szobra csöndben szendereg,
Míg messze, messze,
Mint egy álom,
A sárgatükrű oceánon
Füstfelhőt fújva,
Zúgva, bűgva
Jön egy nagy, idegen hajó.

A karcsutornyú kis ház ablakán
Kinéz a kínai leány.
A virágos, fényes mezőkön át
Vonulni lát sok durva katonát.
Ruhája vászon... És a merre lép
Egy-egy virágot mindegyik letép
És messze, messze,
Mint egy álom,
A sárgatükrű oceánon
Füstfelhőt fújva,
Zúgva, bűgva
Jön egy más, idegen hajó.

A karcsutornyú kis ház ablakán
Kinéz a kínai leány.
Vad nótát űz hozzá az esti szél,
Sohsem hallotta... Tőle szinte fél.
Gyöngye szive vergődve megremeg,
Miért vagytok itt ti fehér emberek?
És messze, messze,
Mint egy álom,
A sárgatükrű oceánon
Füstfelhőt fújva,
Zúgva, bűgva
Jön egy új, idegen hajó.

A karcsutornyú kis ház ablakán
Kinéz a kínai leány.
Idegen raj lepi a kertet el,
Idegen szó hangzik hozzája fel.
Idegen szó, egy más istent imád,
Kinek nincs szobra, kit senki se lát.
És messze, messze,
Mint egy álom,
A sárgatükrű oceánon
Füstfelhőt fújva,
Zúgva, bűgva
Jön tiz új, idegen hajó.

A karcsutornyú kis ház ablakán
Nem néz ki a kínai leány.
Az erika már hervad odalenn,
A tulipán is elhal csendesén.
A hajókról füst száll, nehéz korom,
A boldog isteneknek szobra rom
És messze, messze,
Mint egy álom,
A sárgatükrű oceánon
Füstfelhőt fújva,
Zúgva, bűgva
Jön száz új, idegen hajó...

Fordította: Pásztor Árpád.

DONNA MATILDE A VÁDLOTTAK PADJÁN. Nápolyi levél. Nem signora Matilde, hanem donna Matilde, mert Nápolyban ez a cím dukál az uriasszonyoknak. A spanyol Bourbonok hosszú-hosszú, sötétséggel és szenynyel teli uralma hozta ott divatba ezt a szót, ahogy a férfiakat is a don-nal tisztelik meg a Santa Lucia környékén. S ha csak ez a nagyhangú titulus maradt volna meg a régi rossz időkben! De megmaradt vele együtt az a spanyol rothadtság is, amely csömörletes büzzel tölti meg azt az istenáldotta darab földet, odalenn a Vézuv szomszédságában. A kiirthatatlan Camorra valósággal kórsággá tette a zsarolásokat, a megvesztegetéseket, a terrorizálásokat rendszerét, s ennek a kórságnak bacillusai előtt nem tud védekezni a tisztább lelkű sem. Észre sem veszi s már meg van mételyezve és adózója lesz annak a nagy bűnszövetkezetnek. Szegény Matilde Serao is úgy látszik belekerült a Camorra-Gomorrába. És mikor másfél esztendővel ezelőtt az olasz kormány egy keménykezű, nyakas embert küldött le Nápolyba, tartson vizsgálatot a városi ügyek Panamája körül: hamar kiszivárgott, hogy a kompromittáltak között ott van Edoardo Scarfoglio is, a «Corriere di Napoli» fényes tollu szerkesztője és ott van az ő felesége, Olaszországnak legnagyobb regényírója, az országszerte ünnepezt, a külföldön is megcsodált donna Matilde. A vizsgáló kormánybiztos, Saredo szenátor, csak azzal a kikötéssel vállalta el megbízatását, ha a kormány az ő vizsgálata eredményét nem fogja az akták közé temetni. Nem akart komédiát, nem akart eltussolást — és így esett, hogy a kormány közzétette a nyomozás szörnyűséges adatait, egész foliánsra rúgó bűnlajstromát. S ebben a bűnlajstromban benne szerepel a Matilde Serao dallamosan csengő neve is! Most az a hatalmas, poétalelkű asszony ott ül bírái előtt, a vádlottak padján, és meg kell felelnie mindenféle kellemetlen, csúnya kis kérdésre: igaz-e, hogy a házmestertől pár száz lirát kért, amiért valami kis hivatalt ígért neki a városházán? igaz-e, hogy sápoltt itt is, amott is, kis és nagy bankoktól, gyanus illatú vállalkozóktól? Nehéz őt elképzelnem, háta mögött az őrt álló carabinieri-ekkel... Most húsz esztendeje láttam legelőször, Rómában. Akkoriban sokat beszéltek arról az olajbarna arcú, okos fejű leányról, aki a Homérosz hazájában született, görög anyától és aki eljött a Nápolylyá lett régi görög kolóniába, Neapolisba, utat törni magának «a csillagok felé». Eleinte tanítóskodott, de írásaival hamar elérte, hogy meghívták belmunkatársnak az ekkor legolvasottabb római napilaphoz, a «Capitan Fracassá»-hoz. Első eset volt, hogy egy leány rendes ujságírói munkára szerződött; apró napi karcolatokat írt, egy-egy rajzot, egy-egy

kritikát ; hanem azért szívesen vállalkozott reporter munkára is és mikor 1884 tavaszán egy sereg római újságíró, meg külföldi lap tudósító között magam is elmentem a turini kiállítás megnyitására, a lapja részéről ő jött velünk, Matilde Serao. Már akkor is ösmerték és becsülték pennáját. Azóta persze nagyot nőtt ; és az a leány, aki rózsaszínű romantikus novellákkal és rajzokkal kezdte pályáját, Zolának és a nagy oroszoknak legkülömb tanítványa lett Itáliában. Megtanulta Zolától a nagy milieu rajzát, megtanulta azt a grandiózus, azt a mondhatnám tragikus ecsetkezelést, mely a Rougon-Macquart-ok regényein végig vonul ; és megtanulta a Turgenjevektől és Tolsztojoktól, hogy nagy társadalmi problémákat miként kell mozgatni. És sajátságos, hogy az én ízlésem szerint legszebb regényét, a melyben a milieu rajz és a társadalmi kórok taglalása egyformán csodás, éppen az újságíró-pályának szentelte : annak a pályának, amely most az esküdtbírák elé vitte. Mikor a «Riccardo Joanna élete és kalandjai»-t írta, a mikor az ő színes nyelvén, a legszebb olasz prózák egyikén lerajzolta annak a szegény korrektornak a pályáját, aki szédületes magasságba emelkedik, hogy aztán annál nagyobbat bukják a mélységbe : vajjon lelke mélyén nem mozdult-e meg egy sejtelem, egy titokzatos jóslat, hogy most talán változott nevekké, a maga tragédiáját költi meg ? De nem, mégsem bírom elhinni, hogy donna Matilde megszegyenülten, megsemmisülten hagyja ott a tárgyaló termet. Ha csakugyan hibázott is, bizonyára lesz valaki, aki oda fog állani az esküdtek elé, és le fogja róla dikciózni azt a kis szennyet, amely tán rátapadt. Elfogja mondani, hogy ime egy költő, aki a fantáziája teremtette alakok közt elveszti érzékét a mindennapi élet csippcsepp semmiségei iránt, aki tele van azzal az isteni naivitással, mely sok nagy művész lelkében él ; aki a valóság hajó-fedélzetén csak olyan tehetetlenül mozog, mint a Baudelaire albatrosz madara . . . És talán azt is fogja mondani : «Ez az asszony dicsőséget szerzett az olasz névnek mindenütt, ahol ma könyvet olvasnak ; a munkáit lefordítják jóformán minden élő nyelvre és komolyképű nagy kritikusok hosszú tanulmányokban magasztalják az «Un lotto»-t, a «Paese di Cuccagna»-t és még annyi más regényét meg novelláját. Aki ennyi erkölcsi hasznot szerzett hazájának, megérdemli-e az erkölcstelenség pellengérét ? » És akkor a jury bizonyára fel fogja menteni és donna Matilde le fog kocszni a via Chiaja-ra, messze el Bagnoli felé, és a mint végignéz a türkisz-színű tengeren, lelkében, mely most csüggetegen vergődik a komor bírák pillantásai előtt, ismét rajzani fognak a költői ábrándok . . . —dó.

Úrnők a szegénységről.

A jótékonyág reformja.

Báró Kemény Kálmánné ellenzi a mai napság mindinkább elszaporodó egyletek helytelen irányát és különben is, mondja a kegyelmes asszony, miért foszszon meg engemet egy egylet az adás örömétől, miért ne lássam én a hálás, vidám szemet, a mosolygó ajkat? Másodszor meg könnyen megtörténhetik, hogy ügyetlenül, vagy nem kellő finom érzéssel nyújtott segély alamizsnaszerűen, tehát lealázólag hat. A megsértett önérzet pedig nehezen gyógyul. Es a magyar ember, akit egyszer alamizsnára kapattunk, örökre elvesztette önérzetét, mit a tapintatosan nyújtott egyéni segély megkimélt, megtartott volna.

Gróf Pejachevich Márkné nem szereti a sablont és azért disztíngvál: a munkára képtelen, a magukkal tehetetlen betegek, nyomorékok, akiknek mindent adna visszontszolgálat nélkül és olyanok között, akik szegény sorsuk folytán segélyre szorultak ugyan, de alamizsnára nem, mert hiszen éptaguak, munkabírók, önérzetesek, akik munkát kérnek és mihelyt az megvan, újból megállnak a lábukon. Ezen törekvések elősegítése az ideális jótékonyág.

Gróf Festetich Andorné véleménye a következő: A pénzt szegény ember kezébe adni nem segítség, mert a szegény nem ösmeri, nem ösmerheti a nagyobb pénzösszeg értékét. Az ilyen adománytól hamar megválnak és a perczyi jólét vagy élvezet, amelyet magának szerzett vele, nem segít rajta, inkább ront, mert a munkától elidegeníti. Aszegény ember helyzetén csak akkor segíthetünk alaposan, ha munkát adhatunk neki, pénzadománynyal csak úgy, ha az egyént és körülményeit is alaposan ismerjük. A segélyegyleteknél az a nagy baj, hogy sok helyt a költségek nagysága az adományok nagy részét fölemészt; mivel a kezelés nem elég egyszerű, nagy azoknak a száma, akik a szegényeknek szánt pénzből kevés munkával jóléthez jutnak.

Gyóri Teréz grófnő a jótékonyágnak minden formáját amely a nyilvánosság kizárásával nyomort enyhít, sebet gyógyít, keresethez segít, jónak tartja. A jótékonyág gyakorlására szükséges pénz megszerzésének módját is helyesli, még ha a jótékonyág nevében tánczólnak is, hogy pénzt gyűjtsenek. Azonban a jótékonyág gya-

korlásához még nem elég a pénz, kívánatosnak tartja a grófnő a személyes közreműködést. Betegeket meglátogatni, személyes meggyőződést szerezni a szegény ember ügyéről-bajáról, hogy hathatósabban segíthessünk, ez a helyes jótékonyság.

Festetich Leontin grófnő pénzadományok, egyéni segély, munkaadás és a szegények jobb munkára való képesítésében látja a jótékonyság helyes célját.

Gróf Festetich Leóné megengedhetőnek tartja, hogy a beteg, gyöngé idegzetű ember, aki nem igen tud járni, aki irtózik a betegek látásától, megválthassa magát a jótékonyság személyes gyakorlása alól. De aki teheti, vegyen személyesen is részt abban.

Gróf Batthyány Istvánné lehetőleg decentralizálná a városba csődült és itt munkátlanul tengődő szegény emberek sokaságát. Szeretné őket visszasegíteni falujukba, ahol mesterségük gyakorlása által megszereznék mindennapi kenyerüket, míg itt a városban végleg alamizsnára szorulnak és a szegénység jármában elgyöngyülvén, idővel képtelenek is lesznek a munkára. O ebben látja a jótékonyság helyes gyakorlását: mindenkit a mindennapi kenyere megszerzésére képesíteni.

Semsey Lászlóné, gróf Dessewffy Rolla azt szeretné, ha a szegény, apátlan, anyátlan gyermekek nevelése előtérbe lépne, ha azzal foglalkozna behatóan a jótékonyság. Nem éri be azzal, hogy egyes intézmények fölnevelik a lelencet, az apátlan, gazdátlan gyermeket 12 éves koráig jóltartják, inasnak valahova be is szerzik, de mihelyt ott valami okból maradása nincsen, vele többé nem törődnek, kezüket róla leveszik és egyedül hagyják azt a tudatlan, azt az elhagyatott gyermeket botlani a züllés útján. Éppen abban a korban, amidőn lelke legfogékonyabb minden benyomás befogadására — a jóért is csak törődnének vele nagyobb számban. Ilyennek képzei a grófnő az ideális jótékonyságot.

A sorozatot folytatjuk.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

III. Réthy Mihály.

A legnagyobb naturalista! Annyira hű és közvetlen volt, a magyar parasztot a megfigyelés annyi színével ruházta fel, hogy a néző nem hitte, hogy színész áll előtte. A Vén bakkan-csos, Szép juhász, Csikós, Eötvös báró «Éljen az egyenlőség» kortese mind egy-egy igaz gyöngye volt a már kivesző félben levő magyar tipusnak. «A két pisztoly» Piros Pistájában, mikor a megyeház rabjait tanította, hogy mint valljanak majd a vizsgálóbíró előtt; és mikor a megyeház kigyullad és a porkoláb kikergeti a börtönből a rabokat és Piros Pista elkiáltja: «Nem adnám s z á z forintért, hogy semmim sincs», Hógárt ecsetjére méltó alak. Maszkja és ruházata a legnagyobb harmoniában volt szerepének jellemével, beszéde, gesztusa tökéletes paraszt. Egyszer elment vidékre vendég-szerepelni. A Két pisztoly-beli rongyait és a már 20 év óta nem tisztított ócska csizmáját kirakta a vendéglő szobájába, a házi szolgának meghagyta, hogy hozza fel este a színházhoz. Már későre járt az idő, az előadást kezdeni kellett volna, de a ruha és csizma nem volt az öltözőjében, már nyugtalankodni kezdett, amikor nagy lihegve hozza a szolga a csizmát. Dühösen rivalt rá Réthy: hol a pokolban marad olyan soká? — Kérem alásan ténsúr, már 3 óra óta pucolom ezt a csizmát. de nem tudom jobban kifényesíteni. Elképzelhetni a naturalista dühét, de a másik pillanatban elkezdett kacagni.

Mindenki simplex embernek tartotta, azt hitték paraszt, pedig igen sokat tudott, legkedvesebb foglalkozása a csillagászat volt, Flammariont könyv nélkül tudta; de azonkívül nagyon humoros, ötletes ember volt, afféle nagy huncut, mindig valami tréfán törte a fejét.

A Nemzeti Színház mellett volt a hatvanas évek elején az úgynevezett Beleznay-kert, aféle falusi curia, a kastély előtt rácsos udvarral, mely a Kerepesi-útra nézett, nagyon elhanyagolt állapotban, térdig érő sár és mocsok volt ez az udvar, úgyszólván mocsáros lett, a színészek mindig szidták a gazdáját, hogy miért nem kövezteti már ki, szégyen ez a városban. Réthy egyszer a színház udvarán — nevezetes udvar volt az, akkoriban még gyűlhelye a szellem-aristokratiának — azt mondja: Fogadjunk hogy vasárnapra kilesz köveze a Beleznay-kert, de kinevették. Hát Réthy kapja magát, fogad négy utca-gyereket, kiviszi őket a Rákosra és összefogat velök négy zsák békát, még az éjjel beleereszti az udvarra; no, volt ott kuruttyolás, az egész város összeszaladt, a főkapitány pedig elrendelte, hogy 48 óra alatt ki legyen a Beleznay-kert köveze. Abban az időben a Nemzeti Színházat úgy világították gázzal, hogy estenként tömlőkben hozták oda és úgy eregették a csövekbe. Volt a Nemzeti Színháznak egy öreg nyugdíjas színésze, nappali pénztárnoka «Balogh bácsi». Ő írta a Mátyás diák című kitünő bohózatot, egész nap az udvaron ült, mert akkor még jegyet nappal a legritkább esetben vettek. Egyszer Réthy melléje ül és azt mondja neki: Lássá bátyám, én egy nagyszerű jövedelmi forrást tudnék, life-ráljuk mi a színháznak a gázt, — most olvastam egy német könyvet, amelyből megtudtam, hogy a legfinomabb gázt lehet cserebogárból főzni. Balogh bácsi kételkedve hallgatta, de egyszerre csak kivesz Réthy a zsebéből egy német könyv-lapot, melyet egy nyomdász-ismerősénél szedetett ki, amelyben le van írva, hogy két napig kell főzni a cserebogarat üstben, aztán a legjobb gáz fejlődik belőle.

Balogh elvette a lapot Réthytől, nem szólott senkinek, hogy a hasznot maga húzhassa. Összeszedetett vagy húsz zsák cserebogarat, az Ötpacsirta-utcán lakott egy kis fél-emeletes házban és kezdte főzni a gázt, de este fel kellett menni a színházhoz karzat-jegyet árúlni; forró nyári este volt, az ablakokat kinyitotta, éktelen bűdösséget eresztett az egész környéken, az emberek ájuldoztak, de nem tudták honnan jön, míg végre rájöttek, hogy Balogh bácsi főzi a csere-

bogárból a gázt. Mikor megtudta a valót, hogy rászédtek, igen elszégyelte magát, de Réthyvel nem beszélt többé.

Egyszer egy előadás után neki indultak Szigeti Józseffel gyalog a Svábhegyre. A hegy alján elfáradva leül Szigeti és azt mondja, hogy ő tovább nem bír menni, ott alszik. Réthy féltette, hogy bár nyár volt, de meghútheti magát. Hirtelen egy ötlete támad, a közelben lakott az akkori helyőrség parancsnoka. Fogadjunk, komám, hogy esze nélkül szalad fel a Svábhegyre, — szól Szigetihez. Azzal felkapja a sréttel töltött flintáját és belelő a parancsnok egyik ablakába. Nosza usgye, Szigeti meg se állott a Karthausi-völgyig, úgy futott ijedtségében, mint egy agár.

Abban az időben alig lakott valaki a Svábhegyen, de Szigetinek feltűnt, hogy sokan járnak fel és építkezni akarnak. Panaszkodott Réthynek, hogy vége lesz a csendességnek, népesedni kezd a kopár hegy. Majd segíték én rajta, mondta ez. Felvitte a színházról az ott használt medvebőrt, felöltözött és ordítani kezdett. Épen ott volt Stadler, az akkori alkapitány, ezt látva, azonnal hazasietett és hajtóvadászatot rendelt el a medvére; mindenki megrémült és lemondtak egyelőre a felköltözésről, Réthy meg a markába nevetve — segített a medvét keresni.

Próbára nem szeretett járni, azt mondta, hogy a próba csak tudatlanoknak való. Mikor vidéki színész volt, mindenféle szerepet kellett játszania. Egy ízben a nagy Egressy Gábor vendég szerepelt és neki Hamletben Horatio szerepét kellett játszania. Elszórakozott és Egressytől trémája is volt, úgy hogy mikor az mint Hamlet kérdezte tőle, hogy honnan jön, ijedtében azt felelte: «Jó napot Hamlet, tisztel az apád», «Mondd, milyen volt?» Erre azt kellett volna felelni: «Talpig vasban», a sűgöt nem jól hallotta és azt felelte: Talpig elégánsan. Utolsó alakítása, a Tóth Kálmán «Nők az alkotmányban» játszott Borbócsa tökéletes volt.

Egy időben az akkori intendánsi szeszély miatt kénytelen volt a Nemzeti Színházat elhagyni. Egressy Gábor és Szigeti Józseffel kezébe vette a vándorbotot. Hiába volt

minden tüntetése az akkori lelkes ifjúságnak, a hatalom elűzte a három oszlopot. Vidéken játsztak, Réthy Szigetivel szövetkezett, de nem tudtak közönséget vonzani. Volt Réthynek egy tíz éves fia, az «Urambátyám». Hit nélkül, isten-tagadónak nevelte, betanította egy versre és felvonások közt a kis fiú szavalta és a publikum tódult. Szigetit bántotta, hogy egy gyerekkel csináljanak közönséget; azt mondta, hogy ő nem lép fel többet a gyerekekkel. Az apja megmondta a fiúnak, mire ez kiegyenesedve azt felelte: Ne kotyogjanak, ha én nem szavalok, nem tudunk ebédelni.

A közönség hiába kívánta kedvencei visszahozatalát, az intendáns hajthatatlan volt. Hoztak helyettök mást, akkor még könnyebb is volt, mert a vidék csak úgy hemzsegett a jó színésztől. Rónai és Zöldi léptek örökükbe. Egy alkalomból Réthyre kemény kritikát mondott br. Kemény Zsigmond, Zöldinek adva előnyt. «Ha Réthyt látom, szégyellem, hogy magyar vagyok; ha Zöldit látom, büszke vagyok rá.» Kemény Zsigmondnak nem volt igaza, mert Réthy nem a daliás, egyenes jellemű, de a furfangos, ravasz, alattomos parasztot művészi tökéletességgel játszta, típus volt. Bár volna követője; kivész ez a fajta, aminek jórészben a Népszínház az oka.

Egy kereskedő naplója.

Bánffy. — Magyar pezsgő a Lipótvárosban. — Keglevich gyónása. — A fortélyos Lukács László. — A magyar kockacukor Brüsszelben. — Cukorvám az osztrákoknak. — A kenyérpiac stratégiája. — Vallomás a sertésekről.

Szent igaz, hogy báró Bánffy Dezső vaserejű ember. Még el se mondta a sovinizta programját a Lipótvárosi Kaszinóban és máris életre kelt az egyik nemzeti szempont: magyar pezsgőt ittak az áldomáson. Színmagyar pezsgőt. A rendező urak, akik ilyenkor szeretik megmutatni, hogy van apró, meg nagy is, nem igen örültek ennek a plebejus állapotnak és érezni kezdték a vasgyűrűt, amely az akaratukat körülcsavarta. De engedelmessé kell mostanság a Kaszinóban, amelynek szőnyeges termeibe menekült a magyar sovinizmus. Kérdezem magamtól: vajjon honnan üldözték ki, hogy menekülni volt kénytelen. De nem volnék kereskedő, ha a felelettel adós maradnék. Tessék elhinni, az ilyen apró csalásokkal könnyitek magamon. Külömben nem csalom én magamat. No, mást meg éppen nem. A nagy ellenfeleink haragját az tartja féken éppen, hogy talán csakugyan laza erkölcsűeknek hisznek bennünket, akikre igazi nagyúrnak igazán haragudnia se érdemes. Ha tudnák, milyen szigorúak, kérelhetetlenek és gögősek vagyunk a dolgaink tiszta intézésében, vagy éppen a mások java védelmében, nem volna maradásunk.

De nem filozofálok, az idő drága. A papír is. Csak jó kedvem van. A banketről jövök és hallottam hirdetni, kihirdetni az egy nyelvű magyar államot. Hogy a jó isten hozza mielőbb. Ki is hirdetem én is holnap, hogy nem tűnök többé semmi vegyes nyelvűséget a bíróban. (A jó öreg könyvelőmet sajnálom! Kedves, régi butor az apám hagyatékából!) De jó magyar is vagyok. Kaszinótag is. Hát menjen minden

regelrecht. Egészen bizonyos, hogy soha semmiféle hűtlenségen engem nem érnek. Megértettem mindent. Követek is mindent. Csak egy dologban szorúlnék rá felekezetünk valamelyik bölcsére: miért ünnepelte gróf Keglevich István azt a nizust, amelyben nem azért raknak valakit nagy állásokba, mert gróf, vagy báró, vagy éppen kegyelmes úr. Mert a kitűnő gróf ezt hangosan vallotta. Azt is, hogy mindenki, vállalat, intézet, egyes ember csalódott, ha valakivel csak azért társult, mert gróf, vagy excellenciás úr. Igaz, Keglevich gróf úr ezt már éjfél tájban mondta. És úgy hangzott, mint a gyónás. De már ezen kacagok.

Mondják, hogy tavasz van. De (ne tessék elmondani a konkurrensemnek, se a banknak, ahol a sekk-számlám van) vígan pattog a tűz a kandallómban. Március közepetáján ez kész luxus. Nagyszerű teám van, a kapzsi vendégeim elől mentette meg az utolsó zsuron a szobalányom. (Kész merkantilista és szőke!) Hálás vagyok érte. Most jó sok cukrot bele. Jóféle Lukács-László-kontingens-cukrot. Istenem, meddig érezhetem még békén az édességét! Talán még egy hónapig, tovább aligha!

Persze, mi magyarok az ilyesmivel nem törődünk, nyakig vagyunk a háborúban, amiért új katonát nem akarunk adni. És rémes bombák szaladnak neki a közös vámfalnak, ah! oly rémesek és oly ártalmatlanok. Hát én világosítsam fel a függetlenségi pártot?! Nem én! Hát ellenzéki vagyok én? (Köztünk maradjon: — de nem, mégse mondom meg). No, hát ellenzéki vagyok én? Ha az volnék, én bizony meglátnám, hogy a cukor körül keservesen kialakul egy darab önálló vámterület, a két ország területéhez képest, vámmappán nem nagyobb egy kocka-cukornál, — de erős, jelentékeny és fontos elvi résütés.

Hogy is mondják a faj-jogászok? Ugyanis: tetszett a magyar pénzügyministernek és az osztrák pénzügyministernek elfogadtatni nálunk is, odaát is azonos elveken épült, de persze külön (sőt külön-külön-külön) törvényeket arról, mi

mód legyen a cukortermelés aránya gyáraink és gyáraik közt felosztandó. Okos és óvatos pénzügyministerünk és az osztrák is ravaszul mosolygott: no ezt nem veszik észre Brüsszelben. Benne vagyunk a konvencióban, de azért csinálunk államilag szervezett kartelt, ami ebben a be nem vallott formájában nemes a tilalmas dolgok sorában. Mert kérem, miért mindig én: — huncut a magyar, meg huncut az osztrák is. De huncut az angol is. Lubbock úr észrevette és most Brüsszelben vészbíróság ül össze, hogy szabad-e, amit Magyarország, meg Ausztria csinált, a bevallatlan prémium, amelylyel a nemzetközi megegyezés határain túlhelyezkedik. Mi azt mondjuk (közös elvekkel), hogy szabad. De ha Brüsszelben azt találnák mondani, hogy nem szabad, erre a kiáltásra hivatlan és udvariatlan belép egy darab — önálló vámterület.

Mert kérem, e dologban Brüsszelben külön szerződött Magyarország és külön Ausztria. Bizony külön. És ha hát a brüsszeli nagytanács a kontingens-törvényekre kimondaná a halált, feléled a teljes önállásunk ezen a vonalon, megtörlésmazzuk a magunk termelését és kirovunk az osztrák cukor behozatalára (éppen a brüsszeli konvenció értelmében) hat frank vámot és vámvonal lesz Magyarország és Ausztria közt. Csak cukorvám, de vonal. Miért ne kezdjük az édesével. Belekóstolunk, hátha jó lesz? Isten tudja, hogy én, aki szeretem a nézeteimet a dolgokról felróni, mi mindent fogok még idézni erről a cukorügyről. Egyelőre kérek hat darab kontingens-cukrot, hozzá jó kontingens-szeszt. Így ni! Most úr vagyok.

Nem szeretem, ha szentimentálisnak néznek, de ha nagyon rongyolják a határidőüzletet, nem tudom meghatottság nélkül nézni. Ilyenkor kiütözik belőlem a poéta, akit pedig szeretnék elhesegetni magamtól. Sok pénzembe kerül, adakozóvá tesz, könyörületessé és résztvevővé az emberi nyomorúságokkal szemben. Hát mondom, kiütözik belőlem a poéta. Nagy agrárius-gyerekek kedves játéka ez a csufolódás a világ-forgalom egy remek intézményével szemközt. Elnézem néha, mekkora könyörtelenséggel zúznak össze

ártatlan gyerekek áratlan babákat. Nincs könnyebb nekik a sirásnál: és egy ilyen vandál pusztítást részvétlen csinálnak. A felnőtt embernek meg néha összeszorul a szíve. Ment-ségük, ami az agrárnagyoké is, hogy nem tudják, mit cseleksenek. A szép gótíves képviselőházi teremben megint dörögtek a szegény áldozat ellen. Támadták erősen és csak lanyhán védelmezték. Holott a világ kenyérrel való ellátásában, magának az árak szabályozásában van akkora fontosságú, akár a jó hadvezetésnek a háborúban. A határidő-üzlet a gabonakereskedés stratégiája. Bécsben megszűnt az élete a napon éppen, amikor megsajnálom szegényt, de már döngetik a kormány ajtaját, hogy segítsen pótolni a fogyatéket, ami a császárvárosra forgalmi élete egy erősségének letörésével vár. Remélem, Magyarországon nem nyulnak hozzá a piac életének ehhez a fontos szervéhez. Ha felhason-gatják, nagyon hamar be kell varrni. Mert nagy elvérés lehet belőle a doktorok kezén, akik a vágást végezni akarják. És elvérezhetnek azok is, akik értenek a bevarráshoz. Tessék elhinni, a szegény börze úgy is kicsit ispotályszerű.

Istenem, istenem, ha én nem volnék egészen egyszerű érzésű ember, aki se nem gyanúsít, se nem gyanakszik, nagyon furcsát gondolnék az agrárönzésről, amely a fővárost, ámbár lakossága felekezeti különbség nélkül lírikusan elfogúlt sertésfogyasztó, valósággal éheztetni. Napok óta félannyi sertést nem hajtanak Pestre, amennyi a fogyasztásnak elegendő. A szakácsnémről azt hittem, hogy lop, amikor harmadfél koronát írt fel egy sertéskarajért. Pedig nem ő lop. Jól meg lehet most sarcolni a szegény nagyvárosi embert, hát még véletlenségből se hajtanak erre a tájékra annyi sertést, amennyi ennek a mindenképpen megkoppasztott közönségnek kellene. Mindez Magyarországon történik! És Budapesten! A hízlalókban nem sertések járkálnak, hanem hídalgó, kedves ráritások. Egy hét múlva tíz forint lesz a disznóhús ára. És az utolsó sertést beviszik a muzeumba és azt is, aki e gyönyörűen élmezett városból ki nem vándorol.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

3.

Bágyadt voltam, halálosan fáradt, mintha nagyon megverték volna, mintha nagyon szerettek volna. S ez megtörtént gyakorta. Az idegen, szép férfi, akinek a nevét se tudtam, ott élt miköztünk, a mit sem sejtő, szegény munkáscsaládban, velem titkos, rejtegetett közösségben. Miatta szégyeltem az egyszerű ebédeket és vacsorákat, a rézből való, ósdi evőeszközöket, az anyám foltos kötényét, a paradicsomos üvegeket a szekrény tetején és a zsíros bődönt a sarokban.

Néha vad kétségbeesés fogott el a helyzet miatt. Sírtam dühömben és úgy tetszett, hogy folytonos megaláztatás a sorsom. S mindez egy férfi miatt, aki öntudatlanul beleszövődött az álmaimba, aki talán soha egy pillanatig sem gondolt rám. Ennek a kínos állapotnak vetett véget a fiúval való parti jelenet. A fiú szülei is szegények voltak, mint mi. De ők mégis urasabbnak látszottak. Ám azért gyakran jöttek hozzánk látogatóba és kávéit ittak nálunk, sőt egyízben Jenőt ott is tartotta anyám vacsorára.

Akkor egymás mellett ültünk és gyakran érintettük egymás kezét az asztal alatt, miközben szemeink zsibbadtan csukódtak le és nem mertünk kiejteni egyetlen szót se, nehogy a hangunk reszketése valahogy árulónk legyen.

Megjött tehát a szerelem, a valóságos, az első, a tizenhat éves leány szerelme, amiről egyetlen szót sem lehet mondani anélkül, hogy az ember banális ne legyen. Nem is akarom fárasztani apró részletekkel. Körülbelül tán sejtí, hogy milyen volt. Búbájosan félszeg és megható és nevetséges és komoly. Minden együtt. Mert az ember tizenhat éves korában tud csak ennyi ellentétes tulajdonságot egyesíteni magában. Óh, ha vissza emlékszem! Azok a nyolc-tíz oldalas levelek, amiket váltottunk egymással, dacára a mindennapos találkozásoknak! Vajjon miket írhattunk egymásnak, holott annyit beszélgethettünk élőszóval, amennyi éppen jól esett? És hogy nem vette észre senki az időt rabló írka-firkát! Persze, fejfájás ürügye alatt s egyéb kis furfanggal készültek az írónnal

írt levelek. Sokért nem adnám, ha egy is megvolna belőlük. De nincs. Később szégyeltük őket, kicsereberéltük, megsemmisítettük. Hát a csókokról mit mondjak, a mohó, a remegő, a tilos és gyönyörűséges csókokról, amiket a sötét konyhában, az udvaron, az ajtó mögött, a félhomályban adtunk és vettünk? Óh ez csoda! Egyszerre okosak, szemesek, furfangosak lettünk, a titkos szövetség tudatában. Megértettük egymás minden mozdulatát, a legfinomabb célzatot, a legleplezettebb utalást. Mintha évek óta szerettünk volna, mintha évek óta tanultuk volna, hogy kell egy sereg ember között, kettesben lenni, egymáshoz bújva, bizalmasan, melegen. És mit mondjak az első nagy megkisértésről, melynek be kellett következnie, amely nem maradhatott el, noha tiszták, jók és becsületesek voltunk mind a ketten? Óh az a nagy, gyönyörű felháborodás, az az őszinte elrémülés az ismeretlen, titokzatos büntől! Mondjam-e? Megszállt bennünket, mint valami forró kábulat és egyszersmind ránk ijesztett, eltávolított bennünket egymástól.

— Te nem becsülsz engem, mondtam neki akkor, komoly szemrehányásképen.

— Szeretlek — mondotta ő és ez volt az egyetlen érve. Akkor sokat sirtam. Rosznak és bűnösnek éreztem magam, amiért vágyat keltettem egy férfiúban. Gondoltam: immár vége az én fehérségemnek, mert engemet is elfogott a nyugtalan vágyakozás, valami ismeretlen után. De félttem is. Hetekig nem beszélünk. Valahogy megnyugodtam. Ő bocsánatot kért, esküdött, hogy ő maga sem tudta: mit beszélt. Egyszerre megőrült. Felejtünk el mindent. Ha akarom: a kezem sem csókolja meg többé. Én beleegyeztem. Kibékültünk. De a régi érzések nem tértek vissza többé. Már nem voltunk tiszták gondolatban. Gyanakodva néztük egymást. Féltünk egymástól, nem voltunk egészen őszinték. És ez az állapot csakhamar végleges eltávolodásra vezetett volna, ha nem jön közbe egy más, nagyobb esemény, ami aztán kihatással volt egész életemre. Ez pedig az én eltávozásom a szülői házból. Erről sokat fogok beszélni. Ez komoly és nagy lépés volt. A szűk fészekből való kirepülés. Hova? Egy másik szűk fészekbe, ahonnan már az otthon melege is hiányzott . . .

MÁSODIK ESTE.

El nem mondhatom, mennyit gondolok erre az időre. Fisikailag akkor voltam a legboldogtalanabb egész életem-

ben. Kifejezhetetlen gyötrődést okoztak kicsiny dolgok. Ha például, csomagot kellett az utcán vinnem. Vagy az édes anyámmal találkoztam, aki bekötött fejjel, kék karton szoknyában, nagy, megrakott kosárral jött haza a piacról. Az eleven szárnyasokat a kezében vitte, a lábuknál fogva lógatta lefelé és gyorsan ment, lihegett a teher alatt, az arca verejtékes volt. Én, aki nem voltam rábírható, hogy kalap és keztyű nélkül kilépjek az utcára, szívdobogást kaptam, ha véletlenül így láttam őt. Piros lettem, mint a pipacs, egyszer odamentem hozzá, hogy majd segítek neki vinni a kosarat. Láta arcomon a kelletlenséget, megszánt és azt mondta félig tréfásan, félig szemrehányóan:

— Eredj, eredj a dolgodra, kalapos kisasszony.

Mert cselédünk nem volt: a pékhez a kenyeret is neki kellett vinni.

— Ekkora leányom van, — mondta ilyenkor a szomszédban, — és nem vehetem hasznát. Ahelyett, hogy az anyján segítene valamit: ül a szobában, könyveket olvas.

Mert nővéreimnek kis boltjuk volt a belvárosban, ahol szegény asszonyoknak való kész ruhákat, kabátokat, fehérneműt árusítottak s ami reggeltől késő estig igénybe vette őket. Szegények ebédre sem jöttek haza. Benn a boltban spirituszon főztek levest, sütöttek egy kis húst, ezzel voltak egész nap. S emiatt engem szidtak. Nekem kellett volna ugyanis ebédet vinnem nekik, de szégyeltem az ételhordó kosarat. Egyszer mégis megpróbáltam, szűk és néptelen utcákon keresztül, nagy kerülővel elvittem az ételt. Tizenkét órakor keltem útra, félkettőkor értem oda, porosan, fáradtan. Az étel kihűlt, a levest kifolyattam. Attól fogva békén hagytak, de büntetésül nem vittek el magukkal sehova. Egy időre teljesen kirekesztettek szórakozásaikból. Ezek a szórakozások a következők voltak. Nyáron kirándulás egy távol-eső kertbe, ahol cigánymuzsika volt és kuglizó. Továbbá betelepülés valami kisebb cukrászdába, ahol tizennégy krajcárért három-négy szelet fagyaltot lehetett kapni. Télen ellenben színház. A három hónapos szini idény alatt kétszer-háromszor az a gyönyörűség, hogy az ember felmászott a karzatra, ahol rossz szag volt és irtózatos hőség s ahol a harminc krajcáros számozott helyeken nem éppen a legelőkelőbb tónus uralkodott. Úgy, hogy — noha éltem-haltam a színházért, néha sírva, kétségbeesetten mondtam le arról, hogy velük menjek. Ha mentem is, elbújtam, lehajtottam a fejem és sóvár, majdnem gyűlölködő pillantást vettem a páholyok felé, ahol a kereskedő-város piperés,

ékszeres asszonyai ültek. Jó isten, mennyivel különbnek hittem magam náluk és mégis, hogy irigyeltem őket. A puha, fényes szobáikra gondoltam, az illatos, meleg fészkekre, ahonnan zongoraszó hallik ki az utcára; az ezüst asztalkészlet pompája cikázott a szemem előtt, a plüss függönyök, a képek a falon. És hazamenet nem szóltam testvéreimhez egyetlen szót. Ők beszélgettek és nevetgéltek, a színdarabra, a színészekre tettek megjegyzéseket, majdnem gondtalanok voltak. Én komoran, vánszorgó léptekkel kullogtam utánok és hazaérve, szótlánul, kimeredt szemekkel ültem a vacsorához és sietve vetkőztem le és feküdtem az ágyamba. Aludni? Nem. Álmodozni. Ilyen önző és igazságtalan, irigy és gyűlölködő voltam akkor. És mi okozta? Nem velemszületett hajlandóságok, hanem a szegénység, amit méltatlan és durva állapotnak találtam magamra nézve. De miért, miért? Ezt kérdezem. A regények tették, amiket olvastam? De hiszen a nővéreim is ugyanazokat a könyveket olvasták! Őket nem szédítették meg lehetetlen vágyakozások, amik költött alakok, költött helyzetek nyomán fakadtak? A könyvet betették és hozzáláttak a maguk rendes, mindennapi foglalkozásukhoz, panasz és zúgolódás nélkül. Csak én lázadtam fel, én panaszkodtam, nekem nem tetszett semmi. Úgyszólván az egész család életét megkeserítettem viselkedésemmel. Édesanyám, a szegény özvegyasszonyok csodálatos türelmével bánt velem, sok mindent elnézett, de én ennek dacára egyre követelőbb, tűrhetlenebb lettem. Végre is tarthatatlan lett az állapot. Valamit tenni kellett velem: mondták odahaza, nyíltan és titokban. A nővéreim esténként, amikor azt hitték, hogy alszom, összeültek az édesanyámmal tanácskozni, mitévők legyenek velem. Szinte most is látom az egész jelenetet. Az ajtó nyitva volt; abban a kis szobában, ahol aludtam, lámpa nem égett; az ágyból jól odaláttam az asztalhoz, amelyet körülültek s ahol aggodalmas képpel az én ügyemet tárgyalták.

— Nem lehet hasznát látni sehol — mondta az idősebbik nővérem, komoly, kedves arcú leány, igen eszes szemekkel.

— A ház körül se, — folytatta anyám, — félti a kezeit. Egy széket le nem törülne.

— Ti vagytok az okai, — mondta az ifjabb nővérem, — elkényeztettedek, mert a legkisebb. Mindent ráhagytatok.

A harmadik harisnyát foltozott a lámpa mellett. Ő volt a legmíveltebb, a hivataljáró.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

3.

Tipegő, ingó léptekkel megkerülve az asztalt, rendbe hozva ruhája ráncait, leült a divánra a szamovár mellé.

— Elhoztam a kézimunkámat — szólt a társasághoz, kinyitva a táskát. — Annette, vigyázzon, ne csináljon velem rossz tréfát; nekem azt írta, hogy csak kis társasága lesz: látja, hogyan öltözködtem... — Széttárta karjait, hogy jobban láthassák elegáns szürke ruháját, a min finom csipkedísz, a mellnél pedig széles szalag volt.

— Legyen nyugodt, Liza, azért maga lesz a legszebb köztünk.

— Tudja-e, — szólt egy tábornokhoz fordulva — hogy az uram elhagy? Meg akarja öletni magát. — Majd Basil herceghez szólt: Minek is kell ez a szörnyű háború? — S a választ be se várva, a herceg lányával, Helénnel kezdett beszélgetni.

— Milyen édes teremtés ez a kis hercegné! — súgta a herceg Anna Pavlovnának.

Eközben új vendég érkezett, egy hatalmas termetű, rövidhajú, pápaszemes fiatalember. Az akkori divat szerint világos nadrágot, barna frakkot és óriási mellesokrot viselt. Törvénytelen fia volt Bezuchov grófnak, aki Katalin korában igen ismert nagyúr volt s akkor éppen Moszkvában várta a halálát. A fiatalember, aki eddig még semmi pályát nem választott, nemrég érkezett haza külföldről, ahol nevelték és először szerepelt a társaságban. Anna Pavlovna avval a köszöntéssel fogadta, amelyet az alacsonyabb rangú vendégei számára tartogatott. De ebben a hanyag üdvözlésben ki volt fejezve az a zavarral vegyes félelem, amit az ember érez valami alkalmatlan és formátlan dolog miatt. Péter tényleg kimagaslott alakjával a többi vendégek közül, de Anna Pavlovna zavarának más oka volt: félt attól a nyugodt, szelid, de fürkésző tekintettől, mely az ifjút a társaság többi tagjától annyira megkülönböztette.

— Mondhatom, igen szép dolog volt öntől, monsieur Pierre, hogy eljött a szegény beteget meglátogatni! — szólt, miközben

jelentőségteljes pillantást váltott nagynénjével, kinek az ifjút bemutatatta.

Péter néhány értelmetlen szót mormogott, folytonosan körültekintgetve. Egyszerre felragyogott az arca és a kis hercegnőt, mint régi jó ismerőst köszöntötte, bólintással üdvözölve a nénit. Anna Pavlovna zavara nem volt alaptalan, mert Péter oly hirtelen faképnél hagyta a nénit, be sem várva, hogy az ő felsége egészségéről szóló mondatát befejezze. Rémulten szaladt az ifjúhoz:

— Ismeri Morio abbét? — kérdé — roppant érdekes ember.

— Igen, hallottam beszélni a világbéke tervéről; nagyon elmés dolog..., de hát lehetetlenség.

— Ugy hiszi? — szólt Anna Pavlovna, hogy mondjon valamit és hogy gyakorolja háziasszonyi tisztjét. De Péter most megint csak ügyetlenséget követett el: az előbb otthagyt egy öreg hölgyet mondata közepén, mostan pedig a másikat tartóztatta, miközben szétvetett lábakkal és lehajtott fejjel kezdte magyarázni, miért tartja Morio abbé tervét utópiának.

— Majd később beszélünk erről! — szólt mosolyogva Scherer kisasszony. Ezzel aztán megszabadulva az esetlen fiatal embertől, visszatért foglalkozásához, mindenfelé figyelve, fürkészve, hol kezd lankadni a társalgás élénksége, hogy újra életet önthessen belé.

Mint egy szövőgyár felügyelője, aki keresztül-kasul járja műhelyét, hogy egy-egy kiköktent orsót, mely kellemetlen nyikorgással zavarja a többiek összehangzó bűgását, helyére igazítsa: úgy kereste föl Anna Pavlovna is a szobának összes csoportjait, hogy a halk, vagy túlságos hangos társaságokban egy-egy élénkítő szóval, vagy pedig a tagok felváltásával a beszélőgépet egyenletes mozgásba igazítsa. De ebben az elfoglaltságában folyton látszott rajta, hogy Péter mennyire izgatottságban tartja. Amint szemmel tartotta őt, észrevette, hogy előbb Mortemarte körének társalgását hallgatja, majd Morio abbé köréhez csatlakozik. Péter, akit külföldön neveltek, most volt először orosz társaságban. Tudta, hogy itt van Szent-Pétervár intelligenciája; mint a gyermek a játékos boltban, olyan izgatott kíváncsisággal vizsgálódott szerteszét, nehogy valamit is elmulasztson a sok nagyvilági, csillogó párbeszédből. Mindenkitől, akinek az arcán nem mindennapi kiválóságot látott kifejezve, különösen finom és szellemes szavakat várt. Végre Morio abbé társaságát szemelte ki, ahol azt hitte, alkalmat fog találni, hogy saját véleményét is hallassa: ami többnyire gyengéje az ifjúságnak.

III.

Anna Pavlovna estélye nagyban folyt. Az orsók mindenütt, egyenletesen és zavartalanul búgtak. A nénin kívül, aki egy öreg kisírt arcú anyóka társaságában húzódott meg, az egész társaság három körbe oszlott. Az egyiknek, mely csaknem csupa férfiből állott, az abbé volt a központja, a másik a szép, fiatal Helén hercegnő és a tömzsi menyecske, a bájos Bolkonsky hercegné köré csoportosult. A harmadikat Mortemart és Anna Pavlovna tartották szóval. A vicomte nagyon szép külsejű, finom arcu fiatal ember volt, aki láthatólag kiváló embernek képzelte magát, de elég tapintatosan leplezte ezt, hogy szerénységével annál inkább kizsákmányolhassa környezetét. Anna Pavlovna ezt az urat vendégeinek finom falatként tálalta föl, mint ahogy az abbét is. Mortemart körében az Enghieni herceg megöletéséről beszéltek. A vicomte meg volt győződve arról, hogy a herceget saját nagylelkűsége buktatta meg és hogy Bonaparte elkeseredésének személyes okai voltak.

— Ah! mondja el, hogyan történt — szólt Anna Pavlovna örömmel — contez-nous cela, vicomte. — Es odagyűjtötte köréje a vendégeket, hogy hallgassák a beszédét.

— A vicomte nagyon jó ismerőse volt a hercegnek — súgta Anna Pavlovna az egyiknek. — A vicomte kitünő elbeszélő, mondá egy másodikhoz. — Látszik rajta, hogy jó társaságból való, dicsekedett egy harmadiknak.

Ilyen módon azután sikerült a vicomte-ot olyan szépen, izlésesen föltálalni a társaságnak, mint egy inycsiklandozó roastbeef-et, forró tálban, zöld garnirunggal. A vicomte bele akart fogni az elbeszélésbe.

— Jöjjön ide, édes Helén! — szólt Anna Pavlovna a szép hercegnőhöz, aki a távolabbi társaság középpontját képezte.

A hercegnő — ugyanavval a mosolylyal, amelylyel a társaságba jött — felemelkedett helyéről. Díszes báliruhája lágyan suhogott, amint végighaladt a férfiak nyílt során, nem nézve senkire, de mindeniknek szabad gyönyörúség prédájául engedve díszes megjelenését, telt hajzatában csillogó gyémántjait, gyönyörű alakját, utánozhatlan mosolygását és az akkori divat mély kivágásától szabadon hagyott vállának és keblének plasztikus teltségét. Szinte maga is szeretete volna kissé mérsékelni vakító szépségének hatását.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A TEJÚT.

Mit jelent a világnak ez a legnagyobb arabeszkje, minden jeleknek jele, ez a gyűrű, mely körül fogja az eget?

Az a pillanat, a mikor az álló csillagokat nem nézték lukaknak a merev égboltozaton, hanem belátták, hogy ezek szabadon lebegő napok, melyeket csak a megfoghatatlan messzeség mutat ily apróknak, ez a pillanat a tejút értelmezésének is első nagy fordulópontja. — A távcső még nem volt ráirányítva és Kepler már látta lelki szemének bámulatos erejével, hogy a tejút csillaggyűrű. A csillagpontok benne felhőkké gomolyodtak. De ez a csillagfelhő szabadon lebegett mint minden magányos csillag, az űrben, és gyűrűt képez, mint egy magáavesző üstökös farka. És a mi napunk, mely körül földünkkel forogtunk, ennek a gyűrűnek szinte a központjában feküdt, mert a tejút hozzávetőleg a legnagyobb gyűrűnek látszott. — Kerek ötven esztendővel később a testi szem követte a gondolatot. Huygens a távcsövében látta, mint csillog a gyűrű köd-alakjából egy csomó magányos fénypont. A távcső még maga sem volt ötven éves. Sejtették, érezték, hogy még nem jó, hogy minden tekintetben javításra szorúl. A mikor Huygens a távcsövet félretette, nem kételkedett, hogy a következő csillag-

vizsgáló, akinek jobb szerszáma lesz, az egész «tejet» tényleg ily csillagpontokra fogja bontani. — Ennek a pillanatnak nagy, ünnepestélyes hangulata van. Az új világ egész nagysága szinte közelebb jutott hozzánk szimboliztikusan. Napok ezek, melyek úgy fűződtek egymáshoz perspektivikusan, hogy tejanyagnak látszottak. — Már akkor kezdték megsejteni, hogy alkalomadtán milyen távolságok választanak el napokat napoktól. A kósza vélekedésből ma megbízható számítási eredmény lett, mely megközelítő értékeket mutat fel. A legközelebbi állócsillag napja, a Centaur csillagképlet piros Alfa kettős csillaga tőlünk néhány billió mértföldnyire van és a fény, mely másodpercenként 40000 mértföldnél nagyobb utat tesz meg, legalább négy évig halad, míg onnan hozzánk ideér. Csak ha ezek a méretek vannak előttünk, foghatjuk fel, hogy Kepler és Huygens voltaképen mit mértek. — Napok a távolságok ilyen lehetőségével perspektivikusan úgy tolódjanak össze, hogy egészében egy derengő fényű kör — a tejút — keletkezzék. Ennek a hemzsegő naptömegnek az új kiterjedt világűrben helye van. Az emberi szellemnek is helyet kellett magában csinálnia, hogy felfoghasson ilyen nézeteiket. De még ez is csak kezdet volt. E napok alkotta felhősávokból csakhamar további találós

Kérdések zuhogtak az emberek szellemére — sűrűn, mint a jég-eső. Az ókornak ránk maradt leggeniálisabb természetrajzában, a római Lukrécius époszában, a világegyetemről, egy gyönyörűen szemléltető képet találunk. Az űr végtelenségét kell megértetni. Képzeld, hogy az ég és a föld minden ösmert zugának határában állasz, mondja a költő. És hajíts egy dárdát a messzeségbe — még mindig az űrben sivit! Erre a képre gondolunk, a dárdavetőre a végtelenség előtt, a 18. század emberiségének csillagokról gondolkodása egy határozott pillanatában. A világűr nyitva volt, belőle a régi szférák szétfoszlottak, mint a köd. Ebben az űrben lebegtek a csillagok. És ezek a csillagok a tejuton oly nagy mennyiségben torlód-
tak össze, hogy fényt hoztak létre, mely olyan, mint hosszú uton elcsöpögtetett tej. Tengerjárók a föld déli földgömbjéig előrehatoltak, végül Cook hajója vitorlázta körül merész ívben a déli sarkot. És ott is körülövezte az eget ez a csillagalkotta tejgyűrű. Kétségtelen, hogy ez a rengeteg csillagmennyiség mintegy legnagyobb kör ment át egünkön, amint ezt a földről látjuk, — egy izzó kigyó, millió csillagszemmel, amely a farkába harap. Egyűrű alatt ésfelett pedig egyes csillagok fénylettek, mint egy nagy, zárt sorokban haladó hadseregnek szétugrasztott őrcsapatai. Pusztá szemmel, de még távcsővel nézve is, az űr az egyes fényszemek között komornak, pusztának látszott — itt igazán olyan volt, mint a látszólag üres tér. A kutató szem milyen mélyre hatolhat itt — behatolhat, mint a római költőfilozóf dárdája, mely

a tátongó űrbe bukik . . ? — — Vegyünk egy koronát, mely a lapos lemeznek szinte ideálja. E pénzdarab fényét úgy képzeljük el, mintha apró testekből, golyócskák ezreiből lenne összerakva. Molekulák, mondaná a vegyész. De most az elnevezés nem fontos. És képzeljük el, hogy az egyik golyócskán, mely a pénzdarab közepe táján van, hihetetlenül apró, kicsiny bacillusok laknak. Ezen parányi jószágoknak legyenek még apróbb szemecskéik, melyekkel csudálatosképpen minden oldalra tudnak nézni és meglátják a többi ingó testcskét a fémtömegben. Hogy látnák ők a golyócskák rendszerét a koronában? Elsőbb is arra néznének, mondjuk, ahol a magyar korona van. A fémtömeg, melyen itt a tekintetnek át kell hatolni, nagyon vékony lenne, és nekik feloldódnék mint egyes fémgolyócskáknak elég laza hálózata, s a fém porusain át szabad kilátásuk nyílnék a világba, mely a koronán kívül van, — mondjuk egy másik koronára a pénztárcában, vagy a zsebfalára. Most arra néznének, a hol a király képe domborodik. Ugyanaz az eredmény. Mert a tekintet csakhamar keresztülfuródik a vékony ezüst-rétegen és csakhamar elhagyta a néhány fémgolyócskát és látja a pénztárcát vagy a zsebfalát. De most egy harmadik irányba tekint. Hiába néz kutató szeme a jelmondat felé, a pillantása nem tud oly hamar a golyócskákon áthatni. Mert most sokkal nagyobb mennyiségű ezüst van előtte, mint az imént. Hozzá közel az ezüst most is golyócskákra bomlanék. De ezen első golyócskákat nem követné nyomban a tárca vagy a zseb fala, hanem

mögötte a csillogó fémrészecskék egy második sora áll, mögöttük megint egy, azután újra egy és ily módon egy hosszú-hosszú láncolat. És mert a hátulállók az előző sorok likacsaiba betolakodnak, azért a likacsokon áttekintés csakhamar megszűnik, a golyócskák egész serege egységes falnak tűnék föl, ezüst falnak, mely dacol a pillantással, a mikor ez fel akarja őt bontani. Ez az eset ismétlődnek, valahányszor a bacillus-szemecske a jelmondat irányában bármerre is pillantana. A jelmondat mint egy gyűrű körül fogja az egész pénzdarabot. Ennek megfelel, hogy a tekintet elé, mely ebben a síkban keres kilátást, az egységes ezüsttömegnek zárt gyűrűje tárul. — Bármilyen triviális ez a kép, pontosan megadja az égen föltételezett helyzetet, melyet Kant fejezett ki élesen, találóan.

Az emberiség helye a mindenségben. Rendkívül érdekes s különösen most a Delitzsch és Vilmos császár által előidézett theologiai vitatkozások közepette nagyon aktuális is, amit Wallace a *Fortnightly Review* legújabb számában mond. Szerinte ugyanis nagyon lehetséges az, hogy a föld és az ember a mindenség központja és célja legyen. A csillagászat legújabb eredményei legalább ezt sejtetik. «Az utolsó huszonöt évben a megfigyelések és tények annak bebizonyítására szolgálhatnak, hogy a mi helyzetünk a mindenségben valóban sajátos és valószínűleg egyedül álló. Ez a tezis, melyet Wallace a

fény törvényeiből, a csillagok fényképeiből, a csillagok és különösen napok nem végtelen, hanem véges számából levont következtetésekkel támogat. Szerinte a csillagok által betöltött űr is véges. Rendelésünkre áll egy mód, melylyel meghatározhatjuk, melyek a hozzánk legközelebb levő csillagok. Ez a mód a csillagok «sajátos mozgásának» figyelembe vétele, amiből aztán ki lehet olvasni, hogy mily távolságban van valamely csillag tőlünk. Tévedés ugyanis az az elv, hogy minél ragyogóbb valamely égitest, annál kisebb a távolsága a földtől, mivel ez a távolság oly mértékben csökken, a mily mértékben valamely csillag sajátos mozgása a mi szemünk számára gyorsul. Ebből a tényből aztán ki lehet vonni azt a következtetést, hogy a mihozzánk legközelebb álló csillagok az egész égboltozaton egyenletesen vannak elosztva s nem a tejút szomszédságában, melynek mentén pedig a legtöbb csillag tömött csoportokban ragyog. Ennek pedig logikus eredménye az a feltevés, hogy ezek az egyenletesen elszórt, hozzánk legközelebb álló csillagok egy gömbszerű csillag-halmazódást alkotnak, mely a tejút körüli csillagvilág központjában fekszik s viszont központul bírja a mi naprendszerünket. Ime, a régi theologiai állítás újjá születése! A mi naprendszerünk a világ központja, mely körül az egész mindenség kering. Mindenesetre érdekes feltevés, melyről még sokat fognak beszélni.

A forradalom.

Ami az életben, tudományban, művészetben előrehaladás, ami a jövőendőért történik itt-hon és az egész világon: erről szólnak «A forradalom» följegyzései. A régi játék akár mily kedves legyen is különben: a régi krónikások kenyere. Ami fejlődés és jelensége annak, hogy benne vagyunk a szociális forradalomban: azt követjük mi itt nyomon. Csak a szigorú tényeket, és semmi mende-mondát.

Marx.

A proletáriátus pártlelkese-dése március tizennegyedikén ülte meg Marx Károly halálának huszadik évfordulóját. A «világ proletárjai» egyesülnek — a hogyan nagy prófétájuk kívánta — a szent sírnál, mely fölött örökvilágként ragyog a sanyarú vándorúton vánszorgó népnek tűzoszlopa: a nagy apostol eszméi. A nép, a kiválasztott nép kegyes zarándokútja hatalmas tanúsága az elvtársi hűségnek, a munkában megedzett, életerős osztály lankadatlanságának. Nincs társadalmi irány vagy elmélet, mely olyan céltudatosan, olyan biztos eszközökkel haladna az ígélet földje felé, mint a proletárok törekvése; semmi emberi vágy nem látja

olyan élesen kibontakozó kö-zelségben a célját, s nem olyan biztos eszközeiben, mint a szociáldemokrácia politikája. Az emberi társadalom ezerfelé szétforgácsolt tarkaságában, a viszonyok, visszasságok szanaszét kúszált útvesztőjében kevés elmélet adta a biztos vezérlőfonalat az emberiség kezébe, hogy e zűrzavarok vigasztalanságánál bizodalommal haladjon útján. Az egyéni törekvések összeütközése a közérdekkel, a kevesek feltétlen uralma és zsarnoksága a tömeg felett lépten-nyomon elébe torlódnak problémáikkal az emberiség útjának, s a rend- és jogellenes viszonyok össze-visszaságában az elméletek után kapkodó emberész nem találta meg az egyedül üdvözítő és vigasztaló igazságot; kevés elmélet adott kielégítő választ a sürgető, égető kérdésekre. A theologia ábrándossága és a jelenségektől minduntalan megcáfolt dogmái, a hitetlenség nyegle és mit sem mondó sivársága, a természet-tudósok légvárai és az utopisták álmodozásai: megannyi nyílt kérdést hagytak maguk után; megannyi szárazon tátongó vízmeder voltak a szomjas ember részére. Csak a tizenkilencedik század fényénél birt az Ész önmagának tudatára eszmélni. Az emberiség fejlődésének, irányai-

nak egységes voltát, rúgóit a múlt század ismerte fel és gondolta át a maga nagyméretű teljességében; ekkor kezdte meg az Ember a sajátmaga létére ébredt szellem biztonságával és öntudatával munkáját. A nagy virradat világossága Hegel volt; az új napnak melege Marx. A hegeli világossághoz, mely a maga rideg, elszigetelt voltában, kristálymerevségében nem a fejlesztő, életfenntartó forrás volt, hanem csak az autonom Ész öntudatának fénye, a «holt természet»: — Marx adta a rügyfakasztó, éltető meleget. A hegeli «holt természetet» Marx telítette friss, életmeleg vérrel; az emberiség egységes, vezérlő szellemét ő állította a szerszámokhoz, a gépek elé, tevékeny, produktív munkába. Hegelnek szinte misztikusan túlvilági fénye úgy tört meg Marx prizmáján, a vakító nap-sugár úgy bomlott fel a tarka, földi színegyvelegre, hogy a társadalmi és gazdasági állapotok tarkaságát emberi szemhez és emberi érzékekhez mért eszközökkel szemléltethette: az emberiség története nem más, mint a szellem tudatos tevékenysége, mely azonban nem, mint Hegelnél, eszmei, hanem anyagi célért küzd. S a hogy Hegel a szellem szabadságharcát, úgy ünnepli Marx a gazdasági közérdek küzdelmét az elnyomatás ellen, a munka szabadságharcát a tőke ellen.

«A tőke maga fogja halálát okozni a termelésnek, melytől létét nyeri.» Saját súlya alatt fog összeroppanni az agyagkolosszus, és romjain diadalt fog ülni a szabadság, a gazdasági felszabadulás. «Világ proletárjai, egyesüljetek» arra a harcra, amely ezt a diadalmat igéri! így szól a nagy világpropaganda, mely keresztültöri az emberek, népek, nemzetek és osztályok elválasztó korlátait. Marx népe nem nemzet, nem párt, hanem maga az Ember, az igazi kiválasztott nép, mert egyedül ő bízik az egy istenben: az igaz eszmében, az ember szabadságában. Es Marx az ő prófétája. Csak azt a zászlót, amit ő bontott, s csak azon az úton, amit ő kijelölt, lehet diadalra segíteni. Az a törhetetlen kitartás, amely a proletariátus csüggedetlen küzdelmét folyton új életerővel telíti, amelyben megvan a gyermekes naivitás bizodalma, az ifjú lelkesedés heve és a férfias belátás komolysága: Marx szelleméből meríti erejét és tartalmát. Ezért van az, hogy Marx inkább a proletariátusé, mint az emberiségé. Az a néposztály, mely hivatva érzi magát arra, hogy valamikor az emberiség legyen, amely a világjövendőt lefoglalta maga részére, már magáévá tette az emberi gondolkodás egyik legkiválóbb alakját, mint reményiségének zálogát, megváltásának prófétáját, s a mostani emlékünnepen, midőn a jövő népe

lerója kegyeletét apostola sírjánál, nem a multat, hanem a jövődöt ünnepli.

Félmillió munkás fegyverben. Most pedig tekints vén Európa Amerika felé és ha van még benned egy kis tisztesség, vedd le a kalapodat. Félmillió vasmarkú legény áll ott harcra készen és ha elhangzik a jövő héten a vezényszó, lecsap valamennyinek az ökle egyszerre. Néhány trösztkirály nagyot nyög majd, palotáik megrendülnek egy kicsit és aztán meglátjuk, melyik bírja tovább — pénzzel. Mert haj, túl a nagy vizen ott tart már a szervezett munkás, hogy nem a mindennapi kenyérért kell harcba szállania, hanem a jobb létért. És ha nem is hatalmas, de igen tiszteletreméltó terjedelmű pénztárakban készen van minden, amiről a jó Montecuccoli generális annak idején álmodozott. Az amerikai vasmunkások, az új világ egyik legjobban szervezettek és legmódosabb munkásnépe készül a nagy verekedésre. Nem érte valami súlyos sérelem, amiért kardot kell rántania, annyi történt mindössze, hogy a vas- és acéltrösztökhöz igen sok megrendelés érkezett és a munka túlnyomó részét záros határidő alatt kell szállítani. És az amerikai munkás önmagát tagadná meg, ha ezt nem sietne kihasználni. Mire e lap eljut az olvasó kezébe, összeülnek

Filadelfiában a vasmunkások képviselői, hogy még egyszer fontolóra vegyék a helyzetet. Bizalmi embereik összegyűjtik addig az egyes gyártelepekről az odaérkezett megrendeléseket és ha a jelentés kedvező lesz, a jövő héten megkezdődik a sztrájk. Félmillió munkás vesz benne részt és úgy tetszik nekünk, alaposan eret fognak vágni a tröszt-királyok pénztárcáin.

Sztrájkvilág Magyarországon. Budapest, Győr, Nagyvárad, Szent-Gotthárd, Fiume! Aki sztrájkot akar látni ebben a szép hazában, tessék beállni: mindegyikben sztrájk van ez idő szerint. A fővárosban a cipészek még sztrájkolnak. A nagyobb gyárosok sorra beadták már a derekukat, némelyik a harc végén lakomát is rendezett a munkásai számára. Hadd lássák, hogy milyen jó szívú a cipőgyáros, a mikor megverik. A kisebb műhelyek még hátra vannak, de ezeket hamarosan lemorzsolják a munkások, akik még csak most kezdenek beletanulni a dologba. A jövő héten kezdik a kőfaragók. Ezek még keményebb legények, mint a suszterek és ha csak kis szerencsével járnak, két hét alatt befejezik a harcot. A nyolc órai munkaidőt is követelik, de csak azért, hogy valamit engedhessenek nek is és ha jó kedvük lesz, fél órával meg fogják ajándékozni a kőfaragó

mestereket. Utánuk jönnek majd a pékek. Ezek már nemcsak Budapesten, hanem a vidék nagyobb városaiban harcba lépnek. A napokban huszonnyolc nagyobb vidéki város sütősegeinek küldöttei tanácskozássra gyűltek össze a fővárosban és megállapodtak a követendő taktikára nézve. Minden városban ugyanaz nap kezdik és erősen biznak a győzelemben, bár eddig csak tizezer koronájuk van a hadipénztárban. Győrtt az olajgyári munkások sztrájkolnak a múlt hét óta. A gyárban a büntetésrendszer dühöng. Tizenegy óra hosszat dolgoztak eddig és legfeljebb két korona negyven fillért kerestek naponta, ennek a negyedrészt azonban büntetés pénzben le szokták tőlük vonni. Szent-Gotthárdon az óragyár munkásai sztrájkolnak. Annyira el vannak keseredve, hogy nemcsak a gyárat, hanem még a várost is ott hagyták. Nagyváradon cipészek és szabók sztrájkolnak, a jövő héten pedig csatlakoznak hozzájuk a lakatos és építőmunkások is. Mind a három szakma munkásai meglehetősen rutul állnak kereset dolgában. Fiumében a szabómunkások és férfiruha-varrónők két nap óta nem dolgoznak. A legnagyobb panaszuk, hogy a műhelyekben olyanok az egészségügyi viszonyok, hogy bele kell pusztulnia az embernek. A rendőrség sietett megvizsgálni a műhelyeket és még

jobban sietett kijelenteni, hogy azok ellen senki fiának nem lehet panasza, mert valósággal dühöng bennük az egészség. A szabólegények azonban egyelőre nem hisznek neki.

Új regények.

Mereskovszki Dmitri.

A neve minálunk még ismeretlen, pedig két regénye jelent már meg, két hatalmas kötet. Regényei egy trilogiának két első része. Az egész koncepciónak a címe: «Krisztus és Antikrisztus» és elének akarja tárni a kultur-ember fejlődésének történetét. Első regényének tárgya az istenek halála, a hőse Julianus Apostata, a másodiknak tárgya az istenek föltámadása, központja Leonardo da Vinci, a harmadik rész — a költő még dolgozik rajta — Nagy Péterről szól. — Mereskovszki történelem-filozófiáját Hegel inspirálja. Már a hármasütem is arra utal: thesis — antithesis — synthesis. Az első korszakon a pogányság uralkodik, melynek tetőpontja a hellenismus. Az antithesis a kereszténység kora. Es a harmadik korszak, a synthesis, a magasabb egység, a harmadik világ: a modernismus. — A regénytrilogia első része az antik istenek alkonya, hőse Julianus Apostata. Mereskovszki leírja pályafutását: mint

gyermeket erőszakosan kereszténynek nevelik, habár szíve a pogány istenekhez húzza. Mint ifju megismerkedik korának minden rendszerével és miszteriumával, sorsa szerencsésre fordul, caesar lesz, csaták hőse, imperátor és most harcba száll a kereszténységgel, melyet ő személyes tapasztalataiból ismer. Küzd ellene mint filozóf és mint politikus. Eddig követi Mereskovszki a történelem adatait. De a befejezésben Julian lelki fejlődésének más fordulatot ad. Julian hadat indít a perzsák ellen, azzal a második, titkos szándékával, hogy a háború befejeztével egész erejével döntő ütközetet ví a kereszténységgel a pogány istenekért. De az olimpusiak elhagyják őt, a perzsa háború reá nézve végzetes. És most széjjelszakad az a gondolatkör, a melyben Julianus eddig élt. Ő most a pogány istenekkel is szembeszáll. Az egész hadsereg szeme láttára rombolja le tulajdon kezével az égieknek állított oltárt, égnek emelt karokkal, villámló szemekkel, hatalmas szózatában dörghi: «Ne mondd soha, hogy az istenek már nincsenek, hanem azt, hogy az istenek még nincsenek!» — Második regényének hőse Leonardo da Vinci. Ő az első modern ember! Elsőnek ő fogta fel, hogy az új idea, mely korának horizontján elmosódott

körvonalakban mutatkozik, csak a természet megismerésének útján érhető el. De egy másik mélyebb oka is van annak, hogy Leonardo mért közelítette meg jobban a modern ideált, mint bárki más kortársai közül. Mint Julian napjaiban, úgy most is rideg ellentétbe kerültek egymással a kereszténység és az újra ébredező pogány szellem. A pártok kialakultak: az egyikén Savonarola lelki fanatizmusa, a másikon a Borgiák szenzualizmusa. Csak Leonardo tudja, hogy e két ellentétet fel kell oldani egy magasabb egységben, és ez lesz az új ideál. És így élete végén megfösti Dionysioszt, aki örömébe a fájdalmat vegyítette, akinek szőlőlevelekből font koszorúja, mint Mereskovszki mondja, a töviskoszorúra emlékeztet, és megfesti keresztelő Jánost, akinek bakhusi vonásokat ad. Pogányság és kereszténység összeolvasztása itt művészeti esemény lett, és hogy a modernismus ideálja elérje a befejezését, világeseménynek kell lennie. — Leonardo is tragikus alak, de nem olyan, mint Julian, aki nem érti meg a korát, ő azért tragikus, mert felösmeri a korát és túllát fölötte. Julian csak megsejti a modern embert, de Leonardo a modern ember őse.

A szerkesztő közlései.

E lapokban helyet talál minden megokolt, a kellő irodalmi formában jelentkező vélemény, ha az jelentőségteljes és érdekes. A szerkesztő és a lap belső munkatársai, mindazok, akik együtt a szerkesztőség fogalmát alkotják: első sorban a maguk véleményeért, meggyőződéseért, ítéletéért és tudásáért törnek lándzsát és mint a «Jövendő» irányát, a kellő következetességgel igyekeznek körösztülvinni. Az olvasó azonban nem egyszer fog találkozni ellentétes irányok szószólóival, akiket sem megcsillagozni, sem megbélyegezni nem fogunk, ha csak egygyek velünk a célban: az emberi és nemzeti igazságok keresésében. Nem szabad türelmetlenkednünk a felfogások különbözősége miatt és nemcsak hasznos, de élvezetes is lesz az olvasóra nézve, ha minden nagy szempontot lát, ami ma idehaza — vagy szer- te a világban — mutatkozik, kínálkozik, vagy jelentkezik.

Azokat az erős igazságokat, melyekből a «Jövendő» falai emelkednek: látni fogja az olvasó. És meglátja azt is, hogy ami e lapok falait és konstrukcióját alkotja, az egy és egységes lesz.

Az összehalmozódott levelekre legközelebb felülünk.

A kiadóhivatal közlése.

Azt a kérdést intézték hozzánk: miért kapják a Jövendőt olcsóbban azok, akik egyes számonként (20 fillérért) veszik, mint, akik havonta (egy koronával) előfizetnek rá? Válaszunk ez: a Jövendő, a rendkívüli számokkal együtt, évenként 60 számot ad közre. Hatvan-szor 20 fillér: 12 korona, azaz: havonta egy korona. Különb-ség tehát az egyes-számonként való vásárlás és az előfizetési ár között nincsen.

JÖVENDŐ

1903. MÁRCIUS 15.

Jókai.

Beszélgetés Bánffy báróval.

Dalmácia — Magyarországé?

Beöthy Akos, Beksics Gusztáv, Marczali Henrik, Thaly Kálmán
nyilatkozatai.

Gárdonyi: Gyermekkori emlékeim.

Vámbéry: A macedon forradalom.

Ambrus: Külföldi regényírók.

Türr: Márciusi fuvalmak 1849-ben.

Új költők.

Donna Matilde a vádlottak padján.

Úrnők a szegénységről.

Ujházy: Régi nagy színészekről.

Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj: Háború és béke.

Természettudomány.

A forradalom.

Új regények.

A szerkesztő közlései.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Klubélet a Nőtisztviselők Országos Egyesületében.

Valahogy kártyaasztalokra, dohányfüsttel telített billárdszobára, amerikai hintaszékben himbálózó klubtagokra ne tessék gondolni! Klubélet, amolyan igazi, még nem fejlődött ki ebben a különben olyan modern egyesületben. S a mamák megnyugtatóra mindjárt meg is vallhatjuk, hogy még soká nem is lesz. De a csirája kifakadt az idén, s ha lassan is, de biztosan kibontakozik majd. A hivatásának élő ember ma családjában nem találhatja meg azt a hivatása iránti érdeklődést, amelyet megkívánhat. Másrészt pedig a család túlságos befolyást gyakorol rá apró-cseprő bajaival, úgy, hogy mindenféle okon, de határozottan szükségét érzi az ember olyan neutrális helyeknek, melyben sem hivatalának, sem családjának egyoldalú lekötését nem érzi. Ilyen neutrális helyek a különböző klubok, melyektől a nők eddigelé távol állnak. A külföldön, különösen Angliában és Amerikában, se szeri, se száma a speciális női kluboknak, nálunk azonban csakis a főúri nők szerveztek maguknak egyet. A nő tisztviselők egylete mindeddig ez irányban nem tehetett semmit, mert az alapítása óta letelt 5 évet a legsürgősebb intézmények létesítésére és fejlesztésére használta. Minthogy azonban az alapvető munkákat befejezte, hozzájárthatott a klubélet fejlesztéséhez is. Az egyesület tagjai eleinte csak háromszor hetenként kereshették fel az egyletet este 6—8 óra közt. Később, mikor az egy szoba helyett már kettő állt rendelkezésre, naponként jöhettek össze. De minthogy ekkor is csak 6—8-ig állt rendelkezésre az egyleti helyiség, a tagok ekkor is csak hivatalos ügyek elintézése céljából jöttek össze. Nagyon lendült azonban a társas élet az egyesületben, amikor a helyiséget négy szobára bővítették ki. A jól berendezett könyvtár és az a körülmény, hogy a kiadók készségéből a legtöbb napilap áll rendelkezésre az egyesületben, mozdították elő, hogy azok a tagok, kik állás nélkül vannak, a nap folyamán be-be nézegetnek az egyesületbe. A tanfolyamok hallgatói legszívesebben a könyvtári szoba csendjét használják fel arra, hogy tanulmányaikat ott végezzék. De legélénkebb az élet este 6—8 között, amikor az irodából jött tisztviselőnők egymás körében kívánnak túladni a hivatallal járó bosszúságon, amikor egy kis tereferével ellensúlyozzák komoly gondjaik hatását. Ilyenkor buzdítják egymást arra a harcra, melyet az előítéletek ellen kell vívniok a társadalommal szemben, amely harcban mindenek előtt összetartásra van szükség. Az idei tél elején végre megtette az egyesület az első lépést ahhoz, hogy a tagokat olyankor gyűjtse össze, amikor különben otthon ásítognak, unatkoznak. Sokan tagadták annak lehetőségét, hogy a fiatal leányok, nők este 8—11 között maradjanak együtt, esetleg garde de dames nélkül, kedélyes társalgásra egy csésze tea mellett. De a kísérlet fényesen bevált. A «nőtisztviselők szerda estéi» nagy vonzerőt gyakoroltak az egylet tagjaira, akik sajnálkozással néznek a tavasz elé, csak azért, mert vele a «szerda estéék» őszig megszűnnek. Ezeket az összejöveteleket mindig egy-egy író és írónő felolvasása tette élvezetessé. A felolvasások sorozatát Sulyok Ylda állapította meg s az ő buzgalma járult nagyban ahhoz, hogy az összejövetelek oly fényesen sikerüljenek, mint ahogy történt. A tisztviselő kisasszonyok sorából mind sűrűbben és sűrűbben hangzik az óhaj, vajha mennél gyakrabban találkozhatnának az egyesületben. Ezek az óhajok bizonyára az egyesület klubbszerű kialakítására vezetnek majd, de a közel jövőben még nem lehet erről szó. Az ilyforma átalakítással csak akkor foglalkozhat majd a vezetőség, ha biztos lesz abban, hogy az egylet változott formájában is megfelelhethet majd azoknak a kötelességeknek, amelyeket ma teljesít.

MÁRCIUS HÓ.

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDV. KIADÓHIVATAL, ZENEMŰ-,
KÖNYVKERESKEDÉS ÉS TANSZERRAKTÁR

IRODALMI ÉRTESSÍTŐJE.

A Lampel-Wodianer udv. könyvkereskedő cég Irodalmi Értesítőjének az a célja, hogy a művelt magyar közönséget állandóan tájékoztassa a magyar és a külföldi könyvpiac eseményeiről és a könyvvásárlásban megbízható, lelkiismeretes tanácsadója legyen. Nem egyoldalú reklámujság ez. Tárgyilagosan ismerteti az új kiadványokat, mutatványokat közöl belőlük, illusztrációkat, ha illusztrált a munka, és bemutatja a könyvek külsejét, a borítékokat és könyvtáblákat is, úgy hogy az Irodalmi Értesítő alapján nyugodtan megrendelheti kiki azt a könyvet, amely izlésének, tanulmányainak megfelel.

Az Irodalmi Értesítő előfizetési ára egész évre 3 korona. Egyes szám ára 25 fillér. A cég minden érdeklődőnek kívánatra ingyen küldi ezt a havi szemlét.

Az Irodalmi Értesítő legújabb száma a következő új kiadványokat és előkészületben lévő munkákat ismerteti:

Március 15. A nagy nemzeti ünnep rendezői számára úgy emlékbeszédekhez, valamint ünnepi költemények kiválasztásához legalkalmasabbak a következő művek:

1848. március 15. Irta Gracza György. A márciusi nagy nap lefolyását, előzményeit és országos nagy hatását vonzó elevenséggel tárgyalja (Magyar könyvtár 32. száma. Ára 30 fillér.)

Márciusi dalok és egyéb költemények. Irta Abrányi Emil. Március idusát dicsőítő és ily ünnepeken való szavalásra alkalmas versek (Magyar könyvtár 85. szám. Ára 30 fillér.)

Március 15-iki szózatok. A szabadságharc-

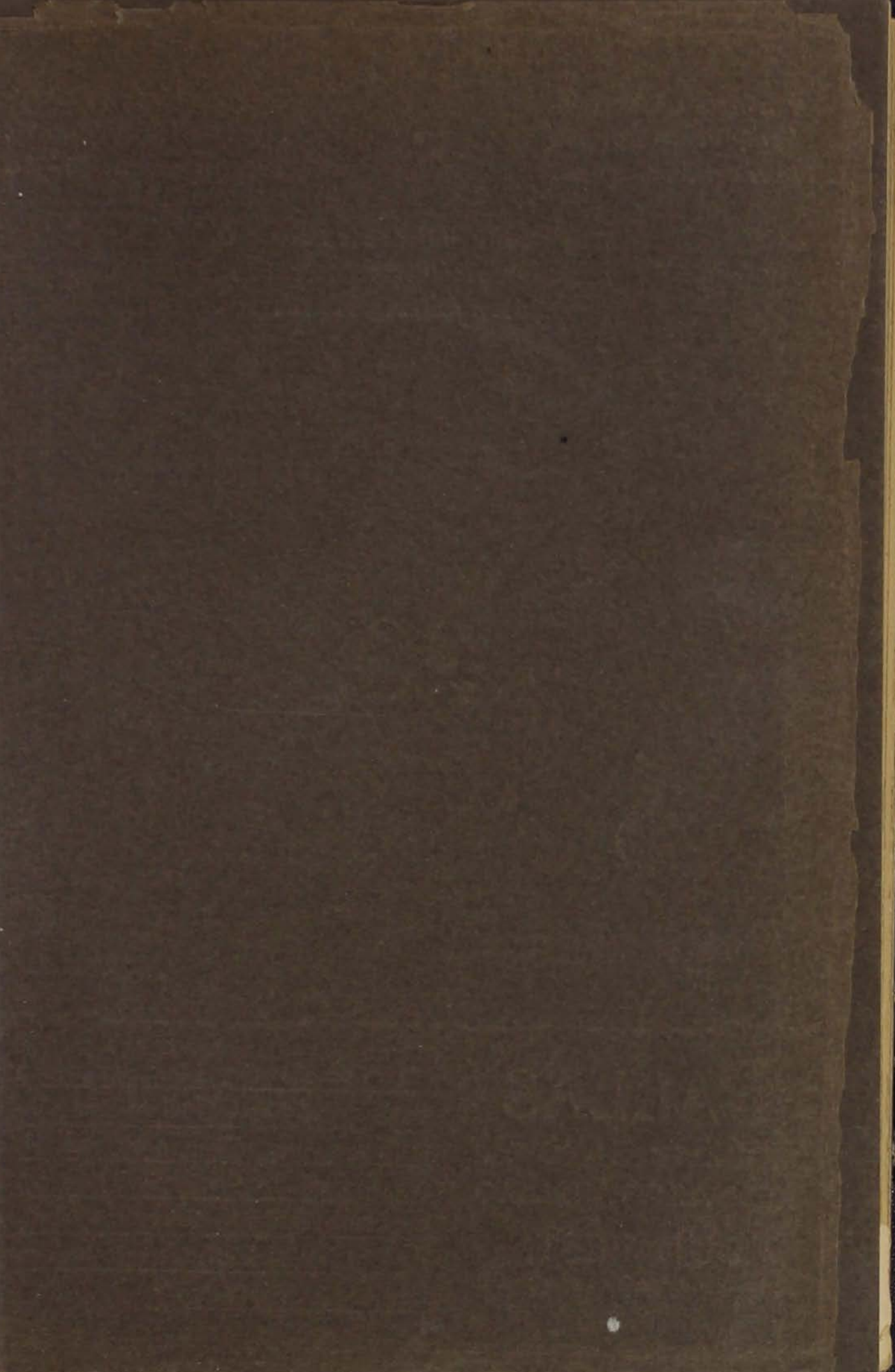
ból. Irta Jókai Mór. Koszorus költők ünnepi beszédén, amelyek március idusának évfordulóján a nyilvánosság előtt mondott. És érdekes reminiscentiák a szabadságharc idejéből (Magyar könyvtár 283. sz. Ára 30 fillér).

Petőfi Sándorról. Irta Jókai Mór. Visszaemlékezések Petőfiről az ötvenes évek eleje óta (Magyar könyvtár 291. sz. Ára 30 fillér).

Kossuth Lajos élete és működése. Irta Gracza György. A legalaposabb életrajz, a nagy kor legrészletesebb jellemzése. Egykorú képekkel és művészi illusztrációkkal, Kossuth Ferenc előszavával. Ára egyszerű kiadásban 3 korona. Díszes kiadásban 5 korona. Minde munkák megrendelhetők külön-külön és a kiadónál: Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedésében. Budapest, VI., Andrásy-út 21.

Az 1848—49-iki Magyar Szabadságharc Története. Irta Gracza György. Öt díszes kötés ára 70 korona. Ezernél több illusztrációval. Megszerezhető csekély havi részletfizetésre is.

Zala György Budai Honvédszobra. Ércbe öntött, kisebbített alakban. Márványtalapzattal 140 korona, ércalapzattal 120 korona. Megszerezhető 10 koronás havi részletre is.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—81.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

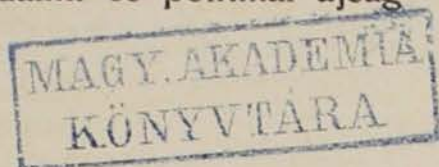
Haminczkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papírnagyár.

Jöveendő

irodalmi és politikai ujság

Kossuth.

Hogy március huszadikának bús estéje eljött: jól ápolt, puha kezét Kossuth Ferencz ráteszi az ötezer koronás pohárra. A függetlenségi párt ujonnan beszerzett billikumának kerete: kuruc, de a lényege: bizánc. Nekünk úgy tetszik, ez nem a krisztusi és egyszersmind kemény Kossuth Lajos pohara, hanem a lágy, a luxusra hajló, nagyon is világos szemű fiúé. Jó ember ez és sok baja van, ne csudáljátok, ha könnyen sír és nézzetek szeretettel és elnézéssel a két nagy szemgolyó felé, amely nemzőjének emlékére ma bánatban fog úszni. És hallgassátok áhítattal a pártvezér szavait, amelyek elolvadnak a szájában és ellapúlnak a könnyen összeszoruló torkában, ám ezeknek a szavaknak formája bizantinus csak, a lényege: kuruc. Elegáns kuruc a fiú, de nem volt-e az Rákóczy Ferenc is? Némiképpen nyugat-európai az, de nem a nyugaton élt-e, nevedett-e ő, akinek mindenből van oklevele? Mégis hallgassátok a diplomás rajongót, aki a legfőbb tanára az apja kultuszának és nem rajta múlik, ha azt nem terjeszti, éleszti, tüzesíti jobban. Elég, ha el nem rontja. De nem rontja-e el? Most, most vigyázzatok!

Amíg beszél, mi hallgatjuk a csendet, amely támadt március huszadikának ama bús estéjén. A halál megtörtént. Esti tíz óra elmúlt és a kormányzó ott feküdt magas ágyán, az arca rózsaszín, az ajka mosolygó, harmónikus minden vonása, nyugodt és boldog. Ilyen szépen magyar ember még nem végezte! gondoltuk magunkban, amíg a néma

és ünnepi csendben ott szorongtunk azok között, akik a halottas szobát egyszerre elárasztották. A férfiak sírása verte keresztül a történeti pillanatot, amelyet szinte megenyhített az, hogy valahol sírt egy nő is. De mind többen és többen jöttek, olaszok, idegenek is és a fórum hőse kitért ajtajú lakásban, a nyilvánosság részvétele mellett múlt ki. Még láthattuk az aggságában is csudaszép testnek utolsó rángásait, az Ember hörgött és rettegve hallgattuk. Megenyhül, elcsöndesedik, újra éled, újra szenved. Végre megpihen egészen és mi, akik megrendülve néztük elmulását, megenyhültünk abban a gondolatban, hogy íme volt egy magyar hős, aki megöregedett egy hitben, nem hasonlott meg magával a végén sem, kitarzott az eszméje és cselekedete mellett mindvégiglen. Aki nagyunk van, mind oly szépen kezdi, hatalmasan folytatja, de jön egy pillanat, amikor szinte észrevétlenül puhulni, roppanni, változni, banni és kiábrándulni kezd. És elkövetkezik az a hely, ahol megáll, még jó, ha vissza nem fordul és azt mondja: «Nem lehet tenni semmit!» «Ez a nemzet nehéz nemzet!» «Kevés a magyar!» «A dinasztia . . .» «Csináljanak a mit akarnak, nekem elég!»

Elmúlt, de ki nem ábrándult. Magában és nemzetében való isteni bizakodásában meg nem tört, bárha bölcsen belátta: valami közben jött. Félre állott, hogy maga mellett, hite mellett, nemzete mellett kitarthasson. Egy konzequens magyar és ebben a korban, ahol a következetesség bűnnek vétetik és büntetetik! Ő mérte magára a legszörnyűbb büntetést, azt, hogy az országot nála nélkül építették tovább! Hogy lángész volt, az semmi. Hogy jellem volt, az minden. És a magyar népnek, a parasztnak — és nem az úrnak — benne való hitét el nem lehet venni.

Ezek jutottak az eszünkbe akkor és ott Torinóban és most a magunk szegény, egy napra való krajcáros poharának minden keserűségét kiisszuk emlékezetére annak az egy alaknak, akiben ez a hitetlen magyar nép még hinni tud, de csak akkor, ha magában van.

B.

Beszélgetés Wlassics Gyulával

az új helyesírásról.

A nemzeti egységet és a magyar műveltséget szolgálta Wlassics kultuszminister, amikor az elmúlt héten ismert rendeletét a helyesírásról kiadta. Minisztereket dicsérni nem a mi kenyerünk, nem is valami különös élvezet, de ez a látszólag kicsiny ügy — amint azt más helyen kifejtjük — nagyfontosságú és az, aki benne rendet akar csinálni, érdemes cselekedetet végzett.

És ezért kértük föl a kultuszminisztert, hogy ismertessen meg bennünket alapelveivel, céljaival és reményeivel, amelyek őt e nagyfontosságú rendelet kiadásában vezették. A miniszter az országházbeli szobájában, elhalmozva sokféle munkájától, ezeket mondotta:

— Az új helyesírási szabályzatról s annak hatásáról akarja Ön véleményemet hallani? Sajnálom, hogy annyi időt, amennyit megérdemelne, temérdek munkám között nem szentelhetek most erre a fontos kérdésre.

Én nagy gondot fordítottam erre a kérdésre. A szakemberek elmondhatják, hogy hányszor zaklattam őket és hányszor iparkodtam a legjobbbat a különféle vélemények közül kiválasztani. Azt hiszem, hogy a helyes középúton járok. Egyik irányban sem estem túlzásba. Az idegen szavak írásmódjában fölállított alapelvek mindenkit meggyőzhetnek, hogy a szélsőségek távol esnek rendeletemtől.

Talán hozzájárulok az eszmék tisztázásához, ha Önnek elmondom, mik erre nézve a felállított szabályok, mert sokan még nem is olvasták el, többen pedig félreértették.

Az idegen szóknak csak egy részét kell a magyaros kiejtés szerint írni, más részét azonban az idegen írásmód szerint.

Magyarosan kell írni azokat, amelyek a népnyelvében is közhasználatúak, pl. eklézsia, predikáció, kánikula, kolera; doktor, finánc; továbbá magyarosan kell írni azokat, melyek az irodalomban közhasználatúak, pl. akadémia, próza, frázis, muzeum, miniszter, kvóta, konzul, óda, fizika, filozófia.

Ez utóbbiak közül a teljesen magyaros írástól csak azokban térünk el, amelyekben ch vagy x van, ezt a két idegen betűt megtartjuk, pl. technikus, monarchia, anarchista, expedició és végre magyarosan kell írni a nem latin vagy görög betűkkel író népek nyelvéből való szavakat s a szláv és oláh szóknak eltérő betűjegyeit: pl. cár, számum, khán, vezír, szultán, zsivió, szetreaszka, cine mintye stb.

Ellenben az idegen írásmód szerint írjuk mindenekelőtt az idegen fogalmak, intézmények, szokások stb. nevét, pl. renaissance, cercle, high life, cinquecento, lady, déjeuner, fin de siècle stb.; továbbá idegen írásmód szerint írjuk a nem közkeletű, tudományos és egyéb műszavakat, pl. praetor, quaestor, circulus vitiosus, adagio, fortissimo stb.; továbbá az idegen írásmód szerint írjuk az idegen nyelvű idézeteket, szólásmódot, közmondást, pl. audiatur et altera pars, conditio sine qua non. Továbbá a most említett két csoportba tartozó görög szavakat latinosan írjuk, de a c betű helyébe, mikor k-nak ejtjük, k-t teszünk, pl. archon, palaestra, anthologia, akropolis stb.

Az idegen tulajdonnevekre is általában azt a szabályt állítjuk fel, hogy a latin betűkkel író népek tulajdonneveit meghagyjuk változatlanul, egyéb népeket írjuk a kiejtés szerint. A görög nevek írására állítottunk fel több útbaigazító szabályt.

Két-három kérdésben megengedem a kétféle írásmódot is. Vannak, kik ezt határozatlannak mondják. Nem így van. Nézze csak át a francia és német hivatalos helyesírási szabályzatot, mennyivel több kérdésben engednek ezek két írásmódot, mint a mi szabályzatunk. A francia

helyesírási szabályokban hányszor olvashatjuk: «on tolérera», «on ne compta pas de faute». Ezt a néhány kérdést a tanításra és az irodalomra kell bízni. Átmeneti nehézségeket ily reformban nem lehet elkerülni.

Az erőszak ily természetű kérdésekben többet árt, mint használ. Az erőszak még nem erő. A vakmerőség még nem határozottság. Én nagy súlyt helyezek az egyöntetűsége, de kivételt nem tűrő szabályok alig léteznek. A szőrszálhasogatásnak semmiben sem vagyok barátja. A helyesírásban sem. Az élet az átmeneti időben e néhány vagylagos kérdésben is majd megtalálja a helyes utat. Én minden elfogultság és előítélet nélkül nyúltam a kérdéshez és örvendek, hogy nagyban és egészben meglelégedéssel fogadták a helyesírás új rendjét. Csak azt óhajtom, hogy az új szabályzatot minél többen az iskolán kívül is olvassák és tanulják meg. Hallomás és jelszavak hatása alatt ne ítéljenek. Máris találkoztam tekintélyes férfiakkal, kik a helyesírási szabályzatban olyant gáncsoltak, ami nincs benne. Például azt mondták, hogy «Shakespeare» helyett azt kell írni, hogy «Sekszpír», «déjeuner» helyett «dezsőné», «technikus» helyett «technikus».

Ez utóbbiról egyik lap is így emlékezett meg.

Épen ellenkezője van a szabályzatban, mint azt Önnek előbb elmondtam.

Azt hiszem, nyelvünk ügyének használtunk a rendelettel.

A nyelv magyarságát is szolgáljuk, mert a meg nem honosodott idegen szavakat is csak akkor tartjuk használhatóknak, ha a fogalomra megfelelő magyar szavunk nincs. A helyesírási szabályzatot összekapcsoltam a nyelvtisztítással is. Még csak azt óhajtom, hogy nyelvünk mondat-szerkezetében is magyarosságra törekedjünk és a nyelv szellemét megrontó idegenszerűségeket kiküszöböljük.

Az új magyar helyesírás.

Írta: A. Z.

Sok mindene hiányzott eddig a magyarnak, csak éppen helyesírása nem hiányzott. Annyi helyesírásunk volt, a hányan vagyunk. Minden kabátos ember jogot formált rá, hogy a maga elvei szerint írjon helyesen, és tehetne, mert soha se találkozott két ember, aki vele szemben a helyesírás összes kérdéseire nézve egyetértett volna. Sőt több helyesírásunk volt, mint a hányan vagyunk. Némelyikünk többféleképpen írt helyesen, ahhoz képest, hogy hová szánta az írásművét. Példának okáért az író, aki hol egyszerű c-t használt, hol cz-t, hol egy szóba írta az «aki»-t, «ami»-t, hol külön választotta, s aki, ha folyóiratba írt, mintha a szóelemzés, ha pedig napilapba, mintha a fonetika elveit vallotta volna. Ha sokfelé írt az író, sokféle helyesírást produkált. Az újságok és a folyóiratok ugyanis, valamint egyes nyomdák, a helyesírás ügyét az egyöntetűség kedvéért házilag kezelték; mindegyik tartott egy házfelügyelőt, aki az írókat a házirendnek megfelelő helyesírásra kényszerítette, persze csak utólag, korrektor hatalmával. Az író nem törődött ezzel, miért makacskodott volna, mikor a helyesírás szabályaira mindenfelé a legféltelenebb anarchia uralkodik?! Szóval, a hány ház, annyi helyesírás. Természetesen, ha valahol, itt áll, hogy kevesebb több volna.

Tehát a helyesírásnak eddig is bővében voltunk és bizonyára nem ezen a téren való elmaradottságunk tette, ha Tokajtól Budáig nem boldog a magyar.

Most egygyel több helyesírásunk van. Wlassics miniszter néhány napja rendeletet bocsátott ki, mely szabályozza a z iskolai helyesírást.

Nyilvánvaló, hogy a rendelet nemcsak az iskolákra néz, s ha lányomnak szól, azt akarja, hogy menyem is

értsen belőle. Az ambíció világos: egységes s é akarja tenni a magyar helyesírást.

Eléri-e ezt a célját: kétséges. De praktikus értéke mindenestre van a rendeletnek. T e k i n t é l y é v e l megszünteti azt a zűrzavart, mely eddig a helyesírás dolgában általános volt és már-már örökletesnek látszott; némi rendet állapít meg. A mihez ezer meg ezer tanár és még több tanuló kénytelen alkalmazkodni, ahhoz alkalmazkodni fognak mások is, s amit az idő folyamán az emberek nagy sokasága a megszokás erejénél fogva kénytelen-kelletlen magáévá tesz: az lassankint törvénynyé válik s e téren az akármilyen törvény is többet ér, mint a fejetlenség és a zűrzavar.

Éppen a tekintély volt az, mely ebben a dologban eddigelé teljesen hiányzott. Csak az akadémia tehetett volna szert ilyen tekintélyre, de az akadémia azzal, hogy e tekintetben is a merev «non possumus» álláspontjára helyezkedett, a fejlődő élet racionális követeléseivel szemben, önként lemondott arról, hogy szabályait általánosan elfogadják.

Az akadémia szabályai a s z ó e l e m z é s és a h a g y o m á n y o k elvén alapultak s az akadémia ehhez az alapelvhez minden reakció ellenére makacsul ragaszkodott. Abban pedig nincs kétség, hogy a magyar helyesírásnak a k i e j t é s elvén kell alapulnia. Ezt már megmutatta az élet, mely meggyőzhette azokat is, akik a fonetika elve mellett szóló tudományos okokat sehogy se akarták méltányolni.

Az új szabályzatnak két nagy hibája van. Nem eléggé őszinte és nem eléggé határozott.

Nem eléggé őszinte, mert úgy hivatkozik az akadémia szabályaira, mint valami alaptörvényre, noha csak apróságokban ért egyet az akadémiai szabályokkal s a fődolgozatokban ellentétes álláspontra helyezkedik. (Az őszinteségnek ez a — bizonyára respektusból eredő — fogyatékosága újabb bizonytalanságok forrásává lehet.)

És nem eléggé határozott. Igen sok helyütt alternatív írásmódot enged meg. Az egyszerű c-t pártolja, de a cz-t sem hibáztatja. Kimondja, hogy az a k i, a m i, a m e l y összeírandók, de azt is, hogy: nem baj, ha valaki a k i-t és

a mit ír. Jobbnak tartja így: énvelem, őtőle, énbenem, de helyesnek mondja azt is, ha valaki így ír: énvelem, őtőlè, én bennem.

(A szabályzat tervezője azzal védi ezt a határozatlanságát, hogy az átmeneti bajokat az ilyen reformokban egyáltalán nem lehet elkerülni s hogy nem lehet hibáztatni azt, amit a tanulók még éveken át fognak látni az eddigi jeles írókban s az akadémia kiadványaiban. Erre az álláspontra, helyezkedve azt is mondhatná, hogy: minden jól van úgy, a hogy van s minden helyesírás jó, ha jeles ember használja.)

De e két hibát nem tekintve, a szabályzat szerencsésen oldja meg feladatát. Ellentétben az akadémiával, helyes alapelve: a fonetika álláspontjára helyezkedik.

Következésképpen eltér az akadémiától az egyik fődologban: az idegen szók írásáról szóló szabályokban. Itt így distingvál: az idegen szók egy részét magyaros kiejtés szerint, más részét az idegen írásmód szerint kell írni. Magyarosan: azokat, a melyek a nép nyelvében s a melyek az irodalomban közhasználatuak, továbbá a nem latin vagy görög betűkkel író népek nyelvéből való szavakat. Idegen írásmód szerint: az idegen fogalmak, intézmények stb. nevét, a nem közkeletű tudományos műszavakat és egyéb műszavakat; az utóbbi két pontba tartozó görög szavak latinosan írandók, de a c betű helyébe, mikor ez k-nak ejtődik, k-t kell tenni, pl. a k r o p o l i s. (A legutóbbi szabály bizony szórszálhasogatás. A görög szavakat bátran írhatnók a magyaros kiejtés szerint).

Helyes a szabályzatnak az a pontja, mely így szól: írásunk alapjául a műveltek hagyományos kiejtése szolgál. Miért kellene M ü n k e n-t írni, mikor e város nevét egyetlen egy művelt ember se mondja így?! A szabályzat f-re egyszerűsít minden ph-t, de a ch-t nem számúzi. T e c h n i k u s-t, m o n a r c h i á-t ír, s nem kívánja, hogy k r a k-nak írjuk, amit mindenki k r a c h-nak (krahhh-nak) mond. Hasonlóképpen megtartja az x-et is, amelyet egyesek az «egyszerűség kedvéért» k s z-nek akarnak írni. (Három betű egy helyett az egyszerűség kedvéért!)

Helyesen ajánlja a szabályzat a közhasználatú idegen szavak idegen képzésű származékainak kerülését s helyesen követeli, hogy az idegen tulajdonneveket úgy írjuk, a hogy az idegen maga írja. Azt a törekvést, mely Shakspeare nevét Sekszpír-re akarja egyszerűsíteni, s Benjamin Constantt Szilárd Béni-nek nevezi ki, míg mi magunk Eötvös-t és Beöthy-t irunk, a szabályzat, igen bölcsen, nem vette figyelembe.

Annyi bizonyos, hogy könnyen alkalmazkodhatunk ehhez a cseppet se radikális, józan és nem is bonyodalmas szabályzathoz. Kár, hogy a szabályzat maga is nagyon alkalmazkodik.

A NÉMET KACÉRKODIK. Mi magyarok olyan hiúk és éhesek vagyunk arra, hogy észrevegyenek bennünket, mint a süldő leányok. Soha angol, német vagy francia lapnak nem jut eszébe megírni, ez vagy az a globetrotter, ez vagy az az idegen ujság hogyan vélekedik a nemzetéről. Nálunk tudvalevőleg hasábokon szokták regisztrálni a «Krehfelder Localzeitung»-nak, vagy Ch. G. Pumkins szappanutazó úrnak elismerő megjegyzéseit s a közönség hízik tőlük. Hát még ha véletlenül igazán jelentős nyilatkozatok történnek rólunk a külföldön! Magunk előtt látjuk a holnapi lapok vezércikkeit, melyek Bülov gróf birodalmi kancellár beszéde körül lejtének. Lássátok, ilyen hú barátaink ők, s ilyen nagyok vagyunk mi. Tudják rólunk s majdnem természetesnek találják, hogy nemzet vagyunk, hogy állam vagyunk, felnőtt nemzet, — maholnap már hosszú ruhát kapunk s kisaszonynak fognak szólítani.

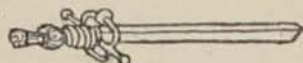
Ne tessék félreérteni; mi is elismerjük, hogy Bülov gróf nyilatkozatai nagyon szeretetreméltó és kedves dolgok, sőt a hasznosságukat is elismerjük, egy irányban. A Bülov gróf szavait meghallják ott is, ahol az osztrák tudósok, írók, hirlapírók és politikusok hazudozásainak sikerült mirólunk a legtévesebb nézeteket kelteniök. De ez aztán minden. Különösen megtisztelve nem érezzük magunkat azáltal, hogy a kancellár nem akar beleavatkozni a belügyeinkbe. De semmi jót nem várunk a nyilatkozataitól a monarchiában való viszonyunk tekintetében. Amit Bülov ezekről mondott, az mind igaz, ellenben a gróf nyilatkozatainak annyi a lólába, hogy akár egy egész istállónak elég volna. Végezzünk elő-

ször az apróbbakkal. Ezeket nem ama kijelentésekben találjuk, amiket a kancellár elmondott, hanem azokban, amiket nem mondott el: Egy árva szóval sem mondta, hogy amivel bennünket a birodalmi gyűlésen vádoltak, nem igaz. És azt se mondta, hogy ha pedig igaz volna, akkor mi csak annyit tennénk, sőt mindenesetre kevesebbet, mint amennyit ő és ők a maguk lengyeleivel tesznek, holott nekik ilyesmire a néhány százezer lengyellel szemben nincs szükségük, nekünk viszont a pár millió németünkkel szemben szükségünk lehet. Ha ezeket elmondja Bülov, ezzel használ nekünk a németországi közvéleményben garázdálkodó hangadók ellenében. De Bülov gróf ezt nem akarja, ő azt akarja, hogy minél gyakrabban legyen alkalma bennünket megvédeni. Hiszen félig-meddig be is vallották a félhivatalos jelentésben, hogy a birodalmi gyűlés magyar divertissementje előre megcsinált sűgópéldány szerint folyt le. És hogy a kancellárt ama Hasse kirohanásától nem is lényegbeli, hanem inkább formai és illendőségi véleményeltérések választották el, annak bizonyossága az a másik lóláb, hogy ő kegyelmessége, a németek esze, még tévedésből sem nevezte a mi szász polgártársainkat magyar alattvalóknak, egy idegen állam polgárainak, hanem honfitársainak, fajrokonainak s egy idegen állam lakóinak, akiket sajnál, csak éppen hogy nem segíthet rajtuk, — talán csak ez időszertint.

De mindez csak afféle túlságos érzékenykedésnek látszanék, ami illik a fentebb érintett bakfischhoz, — a legnagyobb lóláb nélkül, mely végkép megsántítja a magyart portáló délceg paripát. A német, amióta nagy lett, úgy is mint nemzet, úgy is mint társadalom, úgy is mint egyén, olyan, mint a krájlzlerből lett milliomos, aki mindenből seftet csinál, s mindent seftből csinál; kicsi seft, nagy seft — mindegy, de valami haszonnak mindenből ki kell látszania. Ezért nem állhatják ki az egész világon. Mikor a német velünk ily tüntetően paroláz, annak mi megfogjuk adni az árát, alighanem a kereskedelmi szerződéseken. Ám nem erről van szó. Gondolunk mi egyebet is. Mostanában erősen beszélnek, hogy a német előkelő körökben nagy rokonszenvvel viseltetnek a magyar protestánsok iránt és vice versa. Hallottuk, hogy egy kis német herceg, Eitel Frigyes a neve, és foglalkozásra nézve az Imperator-Rex másodszülött fia, magyarul tanult, vagy talán tud is. No és most halljuk azt a balzsamos, részegítő kijelentést a legnagyobb hangú német szájból, hogy a németeknek mi vagyunk a szövetségesei, a monarkiában minket illet a döntő szerep,

sőt, hogy ők, a nagy, rettentő hatalmu németek a karják, hogy mi a monarchia keretén belül lehetőleg fontos állást foglaljunk el (ez mintha egy kis beavatkozás is volna). Az osztrákokról pedig semmi, — vagy pedig a sorok között olvasható lenézés, kicsinylés. Hát az ilyesmit nem adják ingyen. Ezek a németek számítanak ránk, jobban tán, mint szövetségesekre szokás. Talán nem nekünk fog eszünkbe jutni egyedül, hogy összehasonlítást tegyünk abban, hogyan beszélnek rólunk és alkotmányos jogainkról a német mérvadó körök, és hogyan beszélnek ezekről Ausztriában és még valahol. S folytatva az összehasonlítást: hogyan értékeli ama mérvadó körök az osztrákok és a magyarok viszonylagos értékét és hogyan értékeli azt másvalahol.

Mi ezekhez nem teszünk semmit. Kombináljon kiki a maga gusztusa szerint úgy, ahogy az örmény kombinált, aki a feleségét tettenérte a huszártiszttel. Csak egyet jegyzünk meg: mi a mi dinasztáinkat egyelőre szeretjük a magunk módja szerint, ám a Vilmos császár dinasztiaját csak messziről, igen messziről.

AZ OBSTRUKCIÓ — SZÁMOKBAN. Az obstrukción is beteljesül a régi közmondás: sokszor költötték holt hírét, annál hosszabb életű. Január 24-én kezdte az ellenzék az újoncjavaslatok ellen az obstrukciót s azóta váltakozó érdekességgel folyik negyvenkét ülésen át. A vitarendezők már eddig is ötvennél több szónokot küldtek a tűzbe és csaknem ugyanennyire számítanak még. Mert ne tessék a néppártról se megfélekedezni. Ezek az urak ugyanis nem «obstruálnak», ami nem volt akadálya annak, hogy eddig is már a párt egyharmadát megszólaltatták. Amióta a Singer-kartársunkesetével megindult az obstrukciós vita, a legkülönfélébb jogcímeken, napirend előtt, alatt és dacára, házszabályok, félreértések, személyes megtámadtatások címén a szabadelvűpárt részéről — bár ez aligha volt céljuk — huszonnyolc képviselő hatvannyolcszor szólalt fel. Maga a kormányelnök ily címeken huszonötöszer beszélt. A Kossuth-pártról huszonhat szónok ötvenháromszor, a néppártról kilenc szónok huszonnégyszer, az Ugron-töredék részéről nyolcz szónok tizenháromszor beszélt ilyen címeken, a Vázsonyi-pártról egy szónok egyszer

s végül két pártonkívüli háromszor. Tehát összesen napirenden kívül különféle címeken százhetvenkét beszédet kellett a Háznak meghallgatnia. És itt nem is vesszük számításba a három zárt ülésen elmondott harmincöt beszédet. Interpellációk révén is harminchárom beszédet és tizenharc miniszteri választ kellett meghallgatni. Ezek a számok még mind a véderővitán kívül eső beszédekre vonatkoznak. Mert magában a véderővitában nyolcvanegy beszéd hangzott már el. Ebből ötvennél többet a függetlenségi pártról mondtak el. Az eddigi obstrukció folyamán a miniszterelnök egymaga negyvenháromszor szólalt fel. Eddig már ötvenhat határozati javaslat is fekszik a Ház asztalán s valamennyi tíz aláírással a zárszó jogát is biztosítja benyújtójának. A jövő héttől kezdve esetleg már a technikai obstrukció napjai következnek. Írjuk tehát reá az eddig beszédekkel vívott obstrukció határkövére azt a statisztikai igazságot, hogy már mostanig nyolcszázharmincnyolcezer nyolcszázhuszonhét szó hangzott el az obstrukciós csatán.

A KOCSIVEZETŐ. Az új híd sem igazi híd addig, míg karfáján nem veti keresztül magát valami szegény, nyomorult életúnt. S a 331-es kocsivezetőnek, aki három hónapja, hogy a villamos-társaság szolgálatába állt, szintén csak most volt a fölvatása, most vasárnap, amikor agyongázolt egy embert. Az emberek, ott a körúton, összecsődültek és bambán, megrendülve, szörnyűködve nézték az elfolyó vért, Bélaváry-Burchard Gusztáv összeroncsolt testét, törzsétől elszakított fejét, szét-darabolt tagjait. Az aggastyán meghalt, hetvenhárom esztendő volt, túl a vágyak, az ábrándok és álmodozások idején, — az öregúrnak kivégzett testével békesség és megnyugvás legyen. Elszálló lelke után küldjük el egy résztvevő gondolatunkat, mint ahogy mindenki után elküldjük, aki idejének letelte előtt erőszakosan meghal. De a huszonnégy éves 331-es itt maradt, itt a földön, pihegve, reszketve és élve, s indulóban a börtön felé, hogy megbűnhődjék ártatlan áldozata kivégzéseért. Azonnal vit-

ték a rendőrségre s ott mindjobban háttérbe szorult belőle az, a mi numerus, hogy átengedje helyét annak, ami belőle ember, megfogható és felelősségre vonható. Fejszés Elek, halljuk a védekezést! Másnapra azonban akadt tizennégy buzgó ember, aki tanúul jelentkezett és bizonyította, hogy a kocsivezető a katasztrófáról nem tehet. Csöngetett, fékezett, megtett mindent. Az áldozat csak maga oka szerencsétlenségének. Akadtak rosszhiszeműek, — ama rosszhiszeműek, akik eredettől fogva és minden áron azok: természetesen most sem maradhattak el, — akik azt állították, hogy e tanúk a vállalat állandó alkalmazottai, akik adandó alkalommal mindig jelentkeznek a mentő tanúzásra. Mert a vállalat semmi esetre sem rövidített meg magát; és kártérítést kellene fizetni, meg hasonlótat... De e rosszhiszeműeket senki sem veszi komolyan. Így azután az eset rendőri része körülbelül el is intéztetett. Megállapították, hogy Fejszés Eleket mulasztás nem terheli; senki sem hibás s hogy legföljebb a sorssal lehetne pörbe szállni frivol játékaiért, ama véletleneiért és nevetségesen kicsiny eshetőségeiért, amelyek felsorolása és fölpanaszlása sok évszázados közhelye az életről való bölcselkedésnek. Közhelye, de igazsága is. Mert ha Bélaváry-Burchard Gusztáv találkozik egy régi ismerősével és szóba áll vele, ha megáll egy kirakat előtt, hogy színes cifraságait megnézzé, ha keztyűjét valamicskével lassabban húzza föl, ha hazulról egy perccel később, vagy korábban indul el... Ez eshetőségek egyike sem következett be. Éppen akkor kellett a síneken keresztülmennie, mikor a 190-es számú kocsi arra elrobogott. S a gondolkodó ökölbe szorított kézzel érzi újra nagy tehetetlenségét, vérlázító gyöngeségét a végzettel szemben. És itt pontot lehetne tenni, mint ahogy az elemi csapások a maguk rideg kegyetlenségökben nem törődnek a bírálattal. Csakhogy azok, akik a végső igazságokat keresik, nem hisznek a végzetben. A sors-tragédia mázát lekaparják és mögötte legtöbbször találnak is valamely megdöbbentő, lappangva bujkáló okozatot, amelyből végső következmény gyanánt megtalálják az igazi bűnöst, akit torkon lehet ragadni. Lássuk csak. Vasárnap volt a katasztrófa és kedden már a 331-es újra «kocsin volt», újra vezette a villamost. Találkoztunk vele.

Egykedvűen, nyugodtan, közömbösen beszélt a szerencsétlenségről. Mert nem tehet róla — mondta. — Hogy nem tűnik-e föl előtte éjjelente a véresre roncsolt ember képe?

— Nem! — felelte — mert a lelkiismeretem nyugodt.

— Bizonyos, hogy megtett mindent? Csöngetett, fékezett?

— Bizonyos.

— Talán már nem is emlékszik egészen bizonyosan az esetre. Egy szempillantás lehetett az egész...

Vállat vont, mint aki azt mondja, hogy ilyen bonyolult kérdésekhez ő nem ért, nem tud ezekre mit válaszolni. Aztán: ő meg van elégedve, a villamos társasággal, nem bírálja. De válaszolunk mi: nem színezve, egyszerűen, mert ezek a tények magukért beszélnek. Fejszés Eleknek havi harminchat forint fizetése van. Ezért a pénzért olyan munkát kell végeznie, mint a baromnak. A szerencsétlenséget megelőző napokon a következő szolgálata volt:

Csütörtökön: hajnali 5 óra 20 perctől, éjféle 12 óra 10 percig.

Pénteken: « 5 « 10   «   « 12 « 20   «

Szombaton: « 5 « 40   «   esti 8 « 40   «

Vasárnap: « 5 « 10   «   — — — — —

A vasárnapi szolgálatot nem fejezte be, mert délutáni négykor történt a szerencsétlenség. Fejszés Elek tehát naponta — a pihenő időt leszámítva — 15 óra munkát végezett, de néha 17-et is, igaz, viszont néha csak 14-et. Mikor éjszaka hazatér, bután és összetörve, szörnyű fáradtságot érez a hátában s a két karjában; alig tudja kiszívni az egy pipa dohányját, és vetkezés közben meg-megremeg a lába. Azután ágyba dől és 3—4 órai alvás után ismét talpon kell lennie, mert ha csak két másodperccel is megkésik, irgalmatlanul megbüntetik; visszaesés esetén pedig elbocsátják. És mihez kezd akkor? Jó, Fejszésnek még nincs családja. De mit csináljanak a hatgyerekes Szabók és Kovácsok, beteg feleségükkel, iszonyú lakbérükkel, lázongó gyomrukkal? Igaz, ezeknek már több a fizetésük 36 forintnál, aszerint, hogy ki milyen régen van a vállalatnál. Némelyiknek 37 forintja is van, sőt 39 is, meg 40 is! Negyven forint egy évben 480-at tesz ki; ebből 140 a házbér, legalább negyven forint kell lábbelire, keztyűre, télen meleg alsóruhára,

mert decemberben, mikor a hőmérő husz fokot mutat a fagy-pont alatt, a nyitott kocsin harminc és harmincöt fok hideg van, az embernek lefagy az orra, meg a füle... Mi marad egyébre? Borzongva rázkódik össze az olvasó. Baromi munkát végeznek ezek az emberek, 36 forintért, és ugyane 36 forintért viselik azt a felelősséget, hogy ha a fürgén siető gyalogjáró nem elővigyázatos, elütik, elgázolják s akkor még be is csukják őket. Ezek a számozott állatok a sétáló, elbáméskodó, tovasiető emberek fejével játszanak, meg a magukéval — havi 36 forintért. Ezek a számozott állatok odaadják a két egészséges karjukat, a munkaerejüket, az ifjuságukat, az egészségöket, az életüket — havi 36 pengőért. Az ebédjük bableves, és krumpli, rosszabb, mint a téglahordó tótoké; és írni, olvasni, számolni kell tudniok, és vizsgázniok kell. A legtöbb idő, amit e szolgálat, s ez élelmezés mellett ebben a munkában eltölthetnek, nyolc esztendő. Nyolc év után e számozott, egyenruhás barmok letörnek, mint a szép virág, amelynek fejére sétapácával rásuhintottak. Nyolc év után ez egykor szép, délceg, sudár, dagadó mellű fiúkból: kiszáradt, megtört, kiapadt erejű emberek lesznek. A karjuk petyhüdt, a szemök meggyöngült, az éberségük és óvatosságuk energiája kimerült a megfeszített vigyázatban. Már nem pontosak. A vállalat hamarosan konstatálja hasznavehetetlenségöket. És elbocsátja őket.

AZ UJ KERESZTES HÁBORÚ. Konstatinápolyi levél. Mostanság, mikor újból felszinre került a keleti kérdés, minden vád a törökök ellen fordul, akikre vagy tudatlanságból, vagy rosszakarattól, vagy gyűlöletből ráfognak, hogy okai a rémítő mészárlásoknak és a barbár kegyetlenségeknek. Beavatott politikai körökben régóta tisztán látják, hogy ebben a kereszténység által indított tollháborúban a törököket csak azért támadják olyan hevesen, mert muzulmánok, mert a keresztény Európa azt hiszi, hogy az izlamizmus akadályozza a reformok létesítését és a művelődés haladását. A legtöbb európai író is, a muzulmán népek mai állapotából ítélve, azt következteti, hogy a mohamedán vallás a haladás akadálya. Ez az okoskodás teljesen téves és a kiindulás ha nem is hamis, de mindenesetre tökéletlen. Mert az izlamiz-

mus régi története és régi állapota a világtörténelemben óriási tért tölt be s míg Európa, dacára a kereszténységnek, minden haladás és minden művelődés nélkül állott, az izlamizmus olyan kulturával, olyan művekkel ajándékozta meg az emberiséget, a milyenek csak az akkori kor színvonalán tőlük tellett. Egyébként, aki mélyebben belehatolt a muzulmán vallás lényegébe, nem ismerheti félre, hogy ez a vallás nem áll a haladás útjában. Ennélfogva teljesen hamis és téves dolog a muzulmán nép hanyatlását vallásában, vagyis az izlamizmusban keresni. Ha a kulturát elsősorban az emberi értelem és szellem hatalmának tisztelete segíti előre, úgy az emberi jogok tiszteletében éppen a muzulmán vallás az, amely első helyen áll. Az izlamizmusnak rohamos és nagymérvű haladása a régebbi századokban az európai kereszténységnek nem csak figyelmét, hanem félelmét is fölkelte. Ez az aggodalom, ez a félelem szülte a keresztes háborukat is. Az a nyomás, mely ma a törökökre és az ottomán császárságra nehezedik, nem más, mint egy modern keresztes háború. Az izlamizmusra minden oldalról nyomást gyakorolnak, és minthogy az ottomán birodalom az egyedüli hatalmas és számottevő a jelenlegi muzulmán államok között, azt hiszik, hogy ha meggyengítik, az egész izlamizmuson nagy sebet ejtenek. Pedig a törökök ép az ellenkezőjét tették annak, amit rájuk fognak; nemcsak társas existenciájukat, hanem polgári és egyházi jogaikat, vallásukat, nyelvüket és törvényeiket is meghagyták a védnökségük alatt élő kis nemzetségeknek. Az ottomán nemzet régóta bizonyítja tetteikkel jóakarátát, igyekezetét. A nagy Resid pasa ideje óta óriási haladást tett, egyrészt különböző elemek összegyűjtésében, egyesítésében, másrészt pedig mindabban, ami meghazudtolja az ellene irányuló igazságtalan vádakat, Törökország és az ottománok barátainak igaz örömére. De éppen azok, akik a kereszténység védőinek tartják magukat, igyekeztek mindenképen megfosztani ezt a jóakaratot gyümölcseitől. Fájdalom, az ottomán birodalom diplomatái nem lehettek eléggé erélyesek és értelmesek, hogy mindez intrikák eredményét meghiusítsák. Kétségtelen azonban, hogy még elnyerjük jogainkat, abban a korban, melyben a történelmet részrehajlás nélkül írják. Csak az a kár, hogy nem igen fogjuk hasznát vehetni ennek a történelemnek, mely egyedül fogja kimondani a világos, tiszta, részrehajlatlan igazságot.

Ahmed Dsevdet Efendi.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Apró emlékezések.

Egy kisleány képes kockával ajándékozott meg a dedóban. A kocka kopott volt már és piszkos, de azért nekem tetszett, mert kockám nem volt soha.

Apám szigorúan kivallatott, hogy hol vettem a kockát, s rám parancsolt, hogy délután adjam vissza.

Ez volt az első szigorú hangja hozzám.

Egy Lencsi nevű leány járt át hozzánk Bürgermeisteréktől. Vidám volt és fürge, és szívesen játszott velünk. A neve onnan maradt az eszemben, hogy mindig tűnődtem: hogyan lehet valakinek ilyen furcsa neve?

Apám egyszer éjjel érkezett haza a vasútról. Én csak reggel tudtam meg, hogy hazaérkezett. Amint felébredek és mászkálok a szobában, az asztalon egy tányért és rajta papirost találok. Megszagolom a papirost és félig sírva, félig megbotránkozással, szemrehányó hangon mondom az apámnak:

— Papa, maga halt ett!

A Rózsa-utcában.

1868 nyarán Székesfejérvárról Budapestre költöztünk, ahol a Rózsa-utcában bérelt az apám egy egyszobás lakást. Ő maga nem volt velünk: az egész nyarat Szarvason töltötte, ahol valami gazdaságban csépett.

(Megjegyzem, hogy az évszámokat mindenütt az apám hátrahagyott néhány iratából tudom, valamint azt is, hogy ő

mikor hol járt. Ezek a rövid beszúrálok azonban olyanok mint a rajzszegek a papiros szélén: nem tartoznak a rajzhoz, de azért kellenek.)

A rózsautcai ház kis földszintes épület volt. Nem lakott benne más, mint Böszörményiek, meg hátul egy olasz szalámi-gyáros. Böszörményiek apámnak régi ismerősei voltak. (Az öreg a szabadságháború idején apám fegyvergyárában dolgozott.)

A háznak udvara volt, de kicsi és kövezett. Hátul a szalámi-műhelyből orrbénító csúnya szag dőlt ki olykor az udvarra.

Egy leány is lakott velünk, anyám vendégeként, egy szállógyöröki nagy leány, Markovics Mária nevezetű. Azért jött hozzánk, hogy anyámtól varrni tanuljon.

Emlékszem rá, hogy kellemes arcú, fekete szemű, kerekkepű barna nő volt; komoly és csendes, s mihozzánk gyermekekhez nyájas. De nem az a mosolygó nyájasság volt benne, mint a nőknél általánosan szokott lenni, hanem olyan apácás komoly nyájasság.

Nekem gyermekkoromban a torkom fájt gyakran. Az orvos torokgyíknak mondotta, s valami lenkását, mustármagot vagy mit rendelt, hogy azzal borogassanak. Itt is elővett ez a betegség, s én hosszú ideig feküdtem. Emlékszem a képre, mikor ott fekszem bágyadtan az ágyban, s a vendégleány az asztalnál áll sötétkék ruhában, s keni nekem komoly képpel egy fehér kendő közepére a gyűlölt meleg pépet.

Azután, hogy felgyógyultam, kijártunk a városligetbe sétálni. Ott, ahol most a fasori nyaralók pompáznak, már álltak a vén gesztenyefák, de a nyaralók helyén kerítetlen kaszálók terültek el és kedves illattal árasztották el esténkint a környéket.

Vasárnaponkint a gyepen és e kaszálókon sok embercsoportot lehetett látni. Mink is letelepedtünk egy nagy kendőre és én kedvemre futkoztam.

Egyszer elmentünk a komédiásokhoz is. Ott bizonyára sok mindent láttam, de csak egy mutatvány ragadt meg az

emlékezetemben: egy trikóba öltözött hat éves kis fiú futott elő és a kiterített szőnyegen szétcsusztatta lassan-lassan a két lábát, mígnem a törzse is leereszkedett a szőnyegre.

Ez nekem kellemetlen látvány volt.

Az éjféli látogató.

Egyszer lóvonaton mentünk valahova. Olévit nem volt szabad felvennünk, hát a kis kutya a kocsi után szaladt.

Mikor leszálltunk, Olévit hiába kerestük. Vártunk is rá, nem jött elő.

Gondoltuk: majd haza talál, de elmúlt a második, harmadik nap is, — Olévi nem jött.

Már bizonyos, hogy a pecér fogta el.

A harmadik nap éjszakáján erősen verte valaki a kaput. Kis kapu volt az, inkább ajtónak nevezhető, és hogy régi volt, bizonyosan tágan lógott a sarkán.

Tehát a kapun dörömböltek.

Házmester nem volt a házban. Férfi sem volt más, mint az öreg Böszörményi, de az meg nagyot hallott.

Anyám, aki mindig félébren aludt, felriadt a veszett dörömbölésre. Utcai ablaka nem volt egyik lakásnak se, hát kitekinteni nem lehetett. Anyám csak hallgatta a dörömbölést, aztán végre is kiszólt az ablakon:

— Ki az?

Sötétség. Semmi felelet.

Anyám visszafekszik. A dörömbözés ismét megújul.

Most már Böszörményiné is felriad, s felkölti az urát. Kimennek az udvarra. Böszörményi nagyot kiált:

— Ki az?

Semmi felelet. A dörömbözés megszűnik. De alig hogy bemennek, ismét dörög a kapu.

Böszörményi fog egy fütyköst és nagy mérgesen kimegy:

— Ki vagy az apádnak azt a...

Semmi válasz. A dörömbözés elszűnt.

Böszörményi egyik kezében a fütykös, másik kezében a kapukulcs.

Felzárja a kaput és mérgesen kinyitja.

Hát a kapun a kis Olévi ugrándozott be és hálásan ficáncolta körül az öreg Böszörményit.

Első iskolám.

Noha csak öt éves voltam, anyám szeptemberben beadott az elemi iskolába. Fizetett valamit a tanítónak, hogy vegyen fel.

Nekem az apám szép kis szűrt vett, Deák-szűrt, mely akkoriban volt divatos. Ez az első ruhafélém, amelyre emlékszem. Talán azért emlékszem rá, mert olyanféle szőre volt a szűrnek, mint az Olévinak. Fekete volt, de pirosan körülszegve.

Ebben a szűrben mentem az első hideg őszi napon az iskolába.

A terem nagy volt, s a padok régiek. A padok között sok gyerek nyüzsgött, csupa ismeretlen gyerek. Lányok is voltak, de én csak két-három gyerekkel kötöttem ismeretséget.

Itt mindjárt az első órában untam magamat. Amit a tanító beszélt, nem érdekelt.

Unalmamat azonban elűzte egy rettenetes valami: egy gyermek jajgatására lettem figyelmessé. A gyermek a tanító asztala mellett jajgatott, s bennem megfagyott a vér, mikor láttam, hogy a gyermeket lenyomja egy székre, s pálczával teljes erejéből vagdal reá.

Talán másnap történt, hogy én is beszélgettem valakivel, s a tanítót észre se vettem, hogy oda jön. Én [az utolsó előtti padban ültem.

— Gyere csak ki! — mondotta vészes hangon.

— Nem, nem! — rebegtem a rémülettől megdermedve.

Mert attól tartottam, hogy engem is meg akar vágni.

Valami két gyermek választott el a tanítótól. Az ember átnyúlt rajtok és megragadta a karomat.

Ekkor oly kétségbeesetten sikoltottam, hogy nem huzott tovább. Valamit mondott és otthagzott.

Folytatjuk.

A cukor jövője.

Írta: Matlekovits Sándor.

Mikor a brüsszeli nemzetközi egyezmény nagy küzdelmek után végre 1902. március 5-én létrejött, mindenki azt hitte, hogy most már Magyarország cukorgyártása s vele kapcsolatosan répacukor termelése a legközelebbi években nyugodtabb napokat fog élni és az a nemzetközi harc, melyet a kiviteli jutalmak a világ versenypiacain előidéztek és amely kivált Északamerika és Keletindia részéről visszatérő vámokban megnyilatkozott, békés állapotnak fog helyet engedni. Igaz, már keletkezési történetében voltak egyes jelenségek, melyek az ellenséges indulatok egész tárházát mutatták. A figyelmes szemlélő láthatta, hogy Franciaország csak az angol piac meghódítását tartja szem előtt, amikor kiviteli jutalmairól oly sietséggel lemond; hogy Németország nem sokra tartja az osztrák-magyar-monarchiával való szövetséget, mikor saját anyagi érdekeiről van szó és nem bánja, hogy Ausztria-Magyarország elszigetelten marad, ha az ő cukorgyárosai előnyben részesülnek; de szembetűnő volt különösen Nagybritánia viselkedése. Ez az önzéséről híres nagyhatalom az egyezmény tárgyalásánál egyszerűen dictált; amit ő akart, az előtt a többi hatalmasságnak meg kellett hunyászkodnia, annál is inkább, mivel a kérdésben vezető három fő hatalom: Franciaország, Németország és Ausztria-Magyarország érdekeik összeütközése folytán és egymás gazdasági előnyeire való irigykedése következtében igazi együttműködést nem tudott kifejteni és Nagybritániával szemben erős ellenzékre nem mert vállalkozni. Nemzetközi kérdésekben már régóta az erő a jog és nemzetközi szerződések csak addig érnek valamit, míg az erős meg akarja határozatait tartani. Ha valamikor megmutatták, mikép dictálja a jogot az erős: úgy a brüsszeli egyezmény története legjobban igazolja a jognak az erő mellett elenyésző jelentőségét. Nagybritánia követelte a kiviteli jutalmak megszüntetését: — a szerződő felek hódolattal hozzájárultak követeléséhez; Nagybritánia követelte a cukorkartellek hatalmának megtörését, s ez okból a cukor vámját legalább 6 frankon engedte megállapíttatni: — és a

szereződő felek hódolattal elfogadták a parancsot, kötelezték magukat arra, hogy vámtarifájukat ily értelemben szabályozzák. És ezzel azt hitték, hogy béke lesz, legalább arra az 5 évre, melynek tartamára az egyezmény megkötött. Az egyes államok törvényhozásai siettek az egyezményt elfogadni és belső adótörvényeiket az egyezménynek megfelelően átalakítani; siettek az új rendhez képest termelésüket és gyártásukat úgy irányítani, hogy most már nyugodtabban dolgozhassanak; megküldték ratificatiojukat Brüsszelbe, szóval elkövettek mindent, hogy az egyezmény életbelépése 1903 őszén lehetővé váljék. Ezek közt a készülődések közt, mikor még csak az alakiságoknál tartanak, már most három nagy kérdés merül fel, s mind a három az egyezmény létét fenyegeti. Először is a hatalmas orosz birodalom kezdi az aknamunkát. Természetes, hogy Oroszország, mely közgazdasági ügyekben is szereti az egyeduralmat, nem fogadta el az egyezményt; de épp oly természetes, hogy az esetleg reája súlyosodó következmények elől saját cukorgyártását megvédelmezni fogja. Az orosz cukoradó-rendszerénél a kartelre kerülő cukor oly előnyöket élvez, melylyel szemben a brüsszeli egyezmény szerint a szerződéses népek visszatörli vámokat alkalmazhatnak. Oroszország ugyan tagadja ezt, de elkészül arra is, hogy a visszatörliás tényleg megtörténik. Ez esetre azonban kijelenti, hogy ezt a nemzetközi kereskedésben oly jelentőségűnek tekinti, melylyel szemben maga részére a legnagyobb kedvezés megsértését látja, s így a maga részéről a sértő nemzet ellen alkalmazza azt a vámpolitikai fegyvert, hogy ezt a nemzetet a maga részéről sem részesíti a legnagyobb kedvezményezés előnyeiben, szóval vámháborúval felel. Nagybritánia koronajogászai ugyan abban a véleményben vannak, hogy Oroszország hibásan fogja fel a legnagyobb kedvezés jogát, s hogy a visszatörli vámok csakis a cukor nemzetközi védelmére szolgálnak, s így más áruforgalomhoz semmi közük. Csakhogy a nemzetközi kereskedelmi jogban nincs döntő fórum és Oroszország felfogása épp oly jogosult, mint Nagybritánia koronajogászáé és ebben a kérdésben utoljára is az erősebb lesz a győztes; már pedig vámkérdésekben a világora törő Oroszország azért is erősebb, mert tilalmi vámtarifával dolgozik és vámpolitikájában nincs parlamenti tárgyalásokhoz kötve. Egy második vitás kérdés merült fel Nagybritánia gyarmatai és koronaországai szempontjából. A kiviteli jutalmak ellen Nagybritánia azért küzdött, hogy gyarmatainak nádcukor-termelését védje az erőszakos répacukor versenye ellen.

De a gyarmatok ezzel meg nem elégszenek; ők a nádcukor termelésének előmozdítására keresnek módot és eszközöket; követelik, hogy ez a termelés praemiumok útján fejlesztésék; Nagybritánia kénytelen volt Antilláinak nádcukor-termését ingyen fuvarozni Európába, külön hajókat állíttatott be, melyek rendszeres szállítást, még pedig a cukortermelőkre nézve ingyen teljesítenek. Szóval, Nagybritánia gyarmataiban azt teszi, amit a brüsszeli egyezményben az európai répacukor termelő országokra nézve megtiltott. Vizet prédikál és bort iszik. Igazi brit dölyffel igazságtalannak tart egy eljárást, ha más népről van szó, de jogosnak, ha ő maga követi. Már most egyes európai nemzetek föl merték vetni azt a kérdést: vajjon Nagybritánia a brüsszeli egyezmény értelmében kényszeríthető-e arra, hogy a saját gyarmataiból érkező és az egyezmény ellenére állami előnyökben részesülő nádcukorra kivesse-e a visszatorló vámokat. Megint természetes, hogy Nagybritánia egész egyszerűen azt feleli: esze ágába sem jut ily lehetetlen követelést teljesíteni; nem azért köt ő szerződéseket és egyezményeket, hogy saját alattvalóit sújtsa és gyarmataira nézve egyáltalában az egyezményt nem tartja alkalmazhatónak! Szóval egy második bonyodalom, mely a cukor jövődjét bizonytalanná teszi. A harmadik vitás kérdés, mely az egyezmény szövegében megoldást nem nyer, bennünket közvetlenül érdekel, mert rólunk és adórendszerünkről van szó. A brüsszeli egyezmény alkalmából Magyarországon és Ausztriában a belső cukorfogyasztás contingentálva lett, azaz minden egyes gyár számára megadatott az a biztos belföldi piac, melyre verseny nélkül számolhat. Ezt a contingentálást most külföldön oly törvényhozási előnynek tüntetik fel, mely a brüsszeli egyezmény intézkedéseivel, vagy legalább szellemével ellenkezik. Tagadhatlan, hogy a contingentálás nem más, mint állami ellenőrzés és védelem mellett működő kartell. Úgy, amint eddig a gyárosok kartellja szabályozta a belföldi piacokon a cukor árát és kelenődőségét, akkép fogja jövőre a contingentálás ugyanezt a funkciót végezni. A különbség csakis abban áll, hogy míg előbb a gyárosok erős önérdeke kényszerítette az egyes gyárakat a kartellbe és szabályainak megtartására: most az állam, a pénzügyi közegek szorítják legalább arra, hogy a cukorral a fogyasztásnak megfelelő mennyiségben jöjjenek a piacra. Ha a brüsszeli egyezmény a cukorvámot 6 frankra nem szállítja le, ha továbbra is a 44 francnak megfelelő vámot szabadna szedni, az eddigi kartell helyett a contingentálás eredményezné ugyanezt a hatást, t. i. azt, hogy a magyar cukorgyárosok 44 frankkal

megdrágítva adnák el a belföldön a cukrot s az így szerzett nagy nyereség segítségével a külföldi piacokon a versenyhez képest olcsóbban kínálhatnák terményüket. Miután a brüsszeli egyezmény a vámnak 6 frankra leszállítása által a belföldi cukortermelésnek meg akarta adni azt a jogot, hogy 6 frc erejéig emelje a belföldi árakat és csak az ellen küzdött, hogy óriási magas vámok útján ne jöhessenek létre az osztrák-magyar, vagy a német cukorkartellekhez hasonló hatalmas ipari alakulások, melyek a belföldön szerzett nyereséget kiviteli jutalmul használják fel, a kérdés most már az, vajjon a contingentálás egymagában és a 6 francos vámmal oly előnyt nyújthat-e a magyar vagy az osztrák gyáraknak, hogy ezek a külföldi cukorpiacokon nyomást gyakorolhatnak az árakra. Nézetem szerint mindaddig, míg a 6 frankos vámnál magasabb nem szedetik, az egyezmény intenciója nincs megtámadva. Csakhogy ez iránt nem mi, hanem az egyezményes államok fognak határozni s ismét nem a jog, hanem az erő fog dönteni, s így e kérdés megoldása is épp oly bizonytalan, mint a másik kettő, melyről említést tettünk. A cukor jövője tehát nagyon bizonytalan és a brüsszeli egyezmény számos megoldatlan kérdést hagyott nyitva. Az említett körülmények közt, s miután az egyezményes államok vezetői a cukor anyagi kérdésében érdekelt felek, Magyarország és Ausztria egészen elszigetelt helyet foglal el és több mint valószínű, hogy le fog szavaztatni.

SZERELMI TÖRVENYSZÉKEK. Hogy voltak-e igazán ilyen szerelmi törvényszékek a francia lovagi világban? Hát a kenetteljes régi krónikások, Andreas Cappellanus (IV. Ince pápa udvari papja) és Nostradamus tényleg írnak egy csudás Provánszról, melyben költészet és szerelem olyan hatalmasak valának a szívek felett, mint egy más korban sem e földön. A középkor barbár harcai közepette a görög-római műveltség emlékei védetten, mintegy meleg fészekben, maradtak meg az Imperatorok «Provinciá»-jában, vagyis a Provánszban s a keresztyénség eszméivel egyesülve e pogány reminiscenciák itt alkották meg először az új világ lovagi törvényeit: a nő-tiszteletet s az udvariasságot. Asszonyi szempontból a troubadour-kor nagyon fontos fejezet a «Nő felszabadulásának történetében». Az antik világnak az volt az eredendő bűne, hogy rabszolgának tartotta az asszonyt s megvetve lelki képességeit, nem vette be munkatársnak kulturájában. A keresztyénségnek kellett eljönnie, hogy a súlyos bilincseket levegye a nőről. A Megváltótól bocsánatot nyert és az asszonyi gyöngeségeket megbocsáttató Magdolna lett a védőszentjük és mindjárt a legelső időkben nagyon

fontos szerepre tettek ők szert az új vallás terjesztésében. De a legfontosabb az volt, hogy a Boldogasszony anyasága révén a férfi előtt úgyszólván szentté lett a többi földi asszonyok anyasága is... Itt látom én a középkori nő-tisztelet első eredetét. Persze a felszabaduló nő mámorában először is visszaél szabadságával, — a Justinian Theodorája mintha csak borzasztó bosszút venne a férfiakon nemének ezredéves elnyomatásáért; Rómában a Maroziák uralma beszenyeezi a pápai trónt, Byzancban a Zoe császárnők sárba rántják a bíbort, — de a XI. században a keresztes hadjáratok előtt már mégis helyre áll az egyensúly. A nő elfoglalja helyét az új világrendben: a keresztyénség megadja neki azt, amit az antik világ megtagadott tőle, a lelket, s ez szólal meg a tőle ihletett troubadourok verseiben. Az asszony gyöngéd rejtelemmé válik, a középkor «misztikus rózsájává», melyről olyan szépen énekel Guillaume de Lorris, a halhatatlan «Roman de la Rose»-ban. De igazi erejét az a különös tisztelet adja meg, melyben a középkor a Megváltó anyját részesítette, a Boldogasszonyt. A Madonna-kultusz révén emelkedik magasra a nő. A templomból jövő troubadour imádjottjában egy másik Madonnát lát, — s szonettjeiben földi szerelemmel ugyanúgy szólítja meg őt, mint a hogy égi szerelemmel az elébb a Mennyei Királynőhöz fohászkodott. «Madonna» a Boldogasszony, — «Madonna» az imádjott földi nő is... Picike tény, de erős bizonyíték amellet, hogy az egykori rabszolgából micsoda földöntúli rejtelemmé lett már a nő. Az asszony tovább fog haladni diadalútjában s a múlt századokkal egyre erősebb lesz, — olyan hatalmassá, hogy utóbb majd fellázad ellene a férfi. Ez a fellázadó férfi lesz Don Juan, aki megdöbbenve veszi észre, hogy a nő mekkorára nőtt pajzsa árnyékában. De Don Juan nem erőszakkal fogja alávetni akarni a nőt, hanem a saját fegyvereivel: a szerelemmel. Megvív vele, szenvedtetí, végül azonban mégis ő bukik el... Nos, de a Provánsz daltelt mezőin a nő még nem ismeri Don Juan-t, — a keresztes lovag örömmel hajt térdet előtte s imádjá benne az újonnan felfedezett földi Madonnát. A troubadouros hév, melyet a keresztes hadjáratok lendülete táplált, mindenhatóvá teszi a nőt a XII. században. Tán százötven évig tart e világalalom: virágos kikeletje, szerelmes tavasza ez az új kornak, legelső hajnala a későbbi kápráztató Renaissancenak. Fiatalosan friss e költői világban minden; a keresztyén angyalok békülnek és ölelkeznek benne a Vénus pogány gyermekével, a szintén szárnyas kis Ámorral... Új az udvariasság, s boldog a férfi, hogy hódolhat véle a nőnek. Bírójává teszi az asszonyt mindenben, s így a szerelemben is. A várúrnők maguk köré gyűjtik hölgyeiket s törvényszékké alakulva nemcsak szigorúan megszabják az udvariassági szabályokat, hanem kodexbe foglalják a szerelem törvényeit is. Ez az a híres Szerelmi Kodex, melynek XXXI paragrafusa ma is megvan latinul, s mely szerint a hölgyek az eléjük terjesztett ügyekben ítéleztek.

Troubadourok voltak az ügyvédek, kik a feleket védték — s e hegedősök nem egyszer királyi koronát is viseltek, mint oroszlánszívű Rikárd, vagy Thibaút, Champagne királya! A védelem költői formája a *tenson* vagy a *jocs partits* volt: e vitaversek alapján aztán ítélte a bíróság. Az ítéleteket össze is gyűjtötték később e cím alatt: «*Lous arrests d'Amours.*» Nem egyszer elvi döntvényeket is hoztak, melyeknek «örök időkre» mérvadóknak kellett maradniok. Rendkívül érdekesek azok a kérdések, melyeket eldöntés végett a női törvényszékek elé terjesztettek. P. o. «Egy szerelmes annyira féltékeny, hogy a legcsekélyebb dolog kétségbeejti, a másik viszont annyira megvan győződve hölgye hűségéről, hogy még akkor sem hisz hűtlenségében, mikor 'oka volna rá: melyik szeret jobban?»... Andreas Cappellanus 1170 körül azt írja, hogy külön szerelmi törvényszékük van: a *gascognei* hölgyeknek, *Ermengarde, narbonnei vicomtesse*-nek, *Alienor* királynénak (az angol II. Henrik felesége), a *flandria* grófnénak és *Marie de Champagne*-nak. *Signe*-ben, *Pierre feu*-ben és *Romani*-ben rendes üléseik voltak a bíróságoknak s lovagok és hölgyek egyaránt hozzájuk fordultak igazságért. A legnagyobb troubadourok, mint *Bernard de Ventadour* és *Bertrand de Born* *Alienor* királyné udvarában éltek s *Chrétien de Troies* a champagnei grófné törvényszékénél játszott szerepet. Boldogult mesterem *Gaston Paris*, kinek előadásait oly nagy élvezettel hallgattam a *Collège de France*-ban, kissé túlzottnak találta azt a jelentőséget, mit az utókor a szerelmi törvényszékeknek tulajdonít, — de mért ne higyjünk az olyan kortársaknak, mint *Andreas Cappellanus*? Ők tényeket sorolnak fel s ez adatok olyan költőien szépek, hogy még akkor is hinnünk kellene bennük, ha nem volnának igazak! Hisz fennmaradt még az egyes hölgybírák neveinek a *lajstroma* is és sok érdekes nevet találunk itt. A *Petrarca Laura de Sado*-ja, az a szép *avignoni* asszony is szerepel a későbbi ítéleteknél... No de mindezekről alkalmilag később. Akkor majd ismertetem a vitakérdéseket, az egész eljárást s mindenekfelett a híres *Szerelmi Kodex XXXI* paragrafusát is, melyekből mi modernnek meggyőződhetünk, hogy hétszáz évvel ezelőtt nálunknál mennyivel gyöngédebben és költőiebben tudtak szeretni a provánszi troubadourok.

Pekár Gyula.

A szocializmus ma.

Irta: dr. Blaskovich Sándor.

Azok az eszmék, amelyekből a későbbi szocializmus fejlődött ki, Angliában születtek és onnan indultak el világhódító útjukra. Az eredet oka egyszerű: a gépek alkalmazása, a munkamegosztás elve, az ipar fellendülése Angliában kezdődött és Stephenson találmányát nyomban követi Robert Owen munkája: az új erkölcsi világról, amely elsőül érinti a szocializmus nagy kérdéseit. És bár Anglia kitűnő talajául szolgált a szocialista elvek felállításának és tanulmányozásának, ami látható abból, hogy Marx, a tulajdonképpeni tudományos szocializmus megalapítója és később Bernstein, a modern német reformátor, mindketten angol tapasztalataik alapján léptek fel korszakalkotó tevékenységükkel; és bár Marx zseniális terve, a párisi internationale, szintén Angliát vallhatja szülőföldjének: mégis, mindezek ellenére a szocializmus sohasem fejlődött ki oly mértékben, mint az eme előzményekből okszerűen következett volna.

Buckle mondja, hogy a geográfiai helyzetnek, a talajviszonyoknak nagy befolyása van az intézmények fejlődésére és e mondásnak igazsága sehohsem tűnik inkább szembe, mint Angliában. Anglia, éppen földrajzi fekvése folytán, mindig a szabad kereskedelem híve volt és természetes, hogy a manchesteristák iskolájának klasszikus földje lett, mert hiszen boldogulásának zsilipjei e révén nyitak meg számára. A szigetviszonyok következtében a vámmentesség, az akadályok nélkül való mozgás, a «laissez faire, laissez passer» elve diadalmasan foglalt tért a köztudatban és a legalsóbb rétegekig hatolt; az angol szocializmus célja nem volt egyetemes, nem volt világfelforgató, nem akarta a társadalmat felrobbantani; a cél csak az volt, hogy az alárendelt egyén, a munkás, a viszonyok folytán parancsoló felsőséggel, a gyárossal szemben találja fel

boldogulásának módját és eszközeit. Az angol munkások strike-jai és meetingjei csak az ő sorsuk javítását célozták és nem haladtak a kollektívizmus eszméjének csapásán. E felfogás következménye a Trade-Unionizmus hatalmas szervezete, e egyszerű gyakorlati orvosság, amely az angol munkásokat mind távolabb terelte a nemzetközi mozgalmak ismert jelszavaitól. Mikor Párisban az internationale által szervezett commune forradalma kitört, a Londonban székelő szervező bizottság bizalmat akart szavaztatni a francia mozgalom vezetőinek, e terv azonban nem sikerült, mert a bizalmat nem voltak hajlandók megadni és a szolidaritást nem akarták elvállalni — ugyan kik? Éppen a Trade-Unionok, a munkás-szervezetek. Olger, a szervező-bizottság angol tagja kilépett a bizottságból és 1872-ben Nottinghamban a Trade-Unionok kongresszusa kimondta, hogy programjába nem enged felvenni semmiféle politikát. Később alakult meg, a nagynevű Hyndmann indítványára, az angol demokrata-szövetség és szocialista liga, amely szintén száműzte köréből a politikát. És mikor 1888-ban elhatározták, hogy Londonban nemzetközi kongresszust hívnak egybe, kimondták, hogy e gyűlésen egyedül a munkás-szervezetek képviselői jelenhetnek meg, kizárván ezzel a kontinens országgyűléseinek szocialista vezéreit. Az angol képviselőházban különben jelenleg csak három szocialista foglal helyet; s ezek sem Marxisták. Jellemző, hogy ma már szelíd gúnnyal is illetik a nemzetközi mozgalmakat: vasárnapi eszme-fröcsöknek nevezvén ezeket. Pozitív, józan gondolkodásuknak legkiválóbb megtestesítője maga Chamberlain, az egykori forradalmár, a szén-strike hajdani vezére, aki ma az imperialista politika lelkes képviselője, bizonyítván ezzel, hogy az angol-szász faj nem botránkozik meg a legnagyobb saltomortalékon sem, ha azok gyakorlati eredménnyel járnak.

Míg Anglia sajtószzerű viszonyainak megfelelően egészen külön állást foglal el a szocializmus kérdésében: addig a kontinentális szocializmus az eredeti Marx-alapon, habár újabb változatokkal halad a kollektívista törekvések felé. Mikor itt a kontinensről szó esik: voltaképpen csak Francia- és Németországot értjük alatta, mert a többi államban megnyilvánuló

szocialisztikus törekvések csak erőteljesebb, vagy halaványabb utánezatok, már csak azért is, mert ezen államoknak úgy intellektuális mértéke, mint gazdasági berendezése nem jutott el még az evolúció ama fokára, amely szükséges ahhoz, hogy az eszme termékeny talajra találjon.

Német- és Franciaország viszonyainak a szocializmus szempontjából való összehasonlítása igen érdekes távlatot nyit meg a szemlélő előtt. Ime, láthatjuk, hogy ugyanazon eszme, ugyanazon értelmi fokon álló népek közé elhintve — mily különböző eredményeket hoz létre, csak azért, mert ez eszmék más-más államforma keretén belől jelentkeznek.

Franciaországban látjuk a reakció által megfélemlített polgári társadalmat, amely az általa gyűlölt és megvetett szocializmushoz, mint utolsó szalmaszálhoz kapaszkodik, hogy saját magát fenntarthassa. A szocialisták nemcsak a parlamentben találták meg helyüket, hanem eljutottak a miniszteri bársonyszékhez is és az elnöki dobogó fölé, mint azt Millerand és Jaurès megmutatták. Es most már az államkormányzatba bevont, kollektív érzelmektől áthatott, az országgal szemben felelős aktív kormányférfiak a legnagyobb dilemma előtt állnak akkor, mikor a kollektivistá eszmék szembe kerülnek a polgári társadalommal és nekik — cselekedniök kell. Felelőségüket súlyosbítja helyzetük a monarchikus államformák felfogásával szemben és még az is, hogy a polgári rend radikális elemeivel való szövetségük az orthodox szocialisták komoly neheztelését vonja maga után. Ez állapot következménye, hogy kénytelenek küldőikkel szemben, saját programjuk értelmében, lehetőség szerint megalkudva oldani meg mindazon kérdéseket, amelyek a munkástársadalom vagyoni és erkölcsi jólétét emelik a polgári társadalom keretében.

Németországban a szocializmus rikítóbb színekkel dolgozik. Törekvésük azonban a tényleges viszonyokkal szemben inkább plátói jellegű, mert hiszen a tett és alkotás dicsőségét és gyönyörűségét a császár foglalja le magának, a monarchikus állameszme számára, mintegy mézes madzagúl dobva oda egyegy, a munkások javát biztosító törvényt, de csak azzal a feltétellel, hogy ezt neki köszönhetik, amiért hálájukat várja.

Ime, tehát a különbség : Franciaországban a köztársasági államforma, mint Európában egyedül álló, az össz-európai felfogással szemben nehézségekkel küzd, mert e forma mellett meglevő intézmények ugyanama szokásokat és erkölcsöket tárják elő, mint a szomszédos monarchiákban ; s még ezenfelül a demokratikus államformával együttjáró kiterjedtebb rétegek érvényesülési törekvéseit is ápolnia kell. Németországban több a rend, öntudatosabb a vezetés, az egyén az intézményekben sokkal biztosabban megtalálja boldogulását, a közélet ütere sokkal lassabban ver, nem annyira lázas, azonban a császár rettenthetetlen tetterejével az egész ország haladására s a közvéleményre reánehazedik. És bár Franciaországban sok a szertehúzó törekvés, állandó nagy bajok vannak, mégis humanisztikus vágyak egy szebb jövőt sejtetnek ; míg Németországban a modern cezarizmus a természetes kifejlődést mesterségesen megállítja. A legutolsó agrárius zamatú vámtarifa-javaslat is, amely ellen a szocialisták oly nagy erővel küzdöttek, a szocialistákkal szemben kijátszott kártya. A császár az ipar és kereskedelem rovására akarta kedvezményben részesíteni a földművelést, hogy eltántorítsa őket a szocialista eszméktől.

A cezarisztikus felfogás különben is végig vonul az egész Európán, hogy a jelenlegi államformákat biztosítsa és fenntartsa bármely áron, az egész vonalon. Más országokban azonban ilyen nagy küzdelemről, mint Németországban, alig lehet szó. A latin fajokat temperamentumuk és képzelműket erősen tápláló katólikus voltuk inkább az anarchizmus felé hajtja és a Merlino, vagy Labriola-féle szocialisták tisztán a nagy német vezérek epigonjai.

Az újabb német szocialista irány, élén Bernsteinnal, igyekszik a Marxizmus merev orthodox álláspontját megdőnteni, mert sokkal több eredményt vár a fokról-fokra való haladástól, egy-egy kierőszakolt gyakorlattól törvényjavaslattól, mint attól a meddő theoretizálástól, mely parlamentet, államformát megvetve erőszakos forradalomtól várja a dolgok új rendjét. Bernsteinnak igaza van ; a lassú haladás, a közvéleményben való térfoglalás, amely mintegy gyűrű kiszélesedve, a tömeg legtávolibb rétegeit is átfogja, sokkal rendszeresebben és komolyabban vezethet eredményekhez, mint egy időelőtti, mesterséges átalakulás, a melynek talaja nincs még felszántva.

ÚJ KÖLTŐK.

Vrhlicky.

Amárusz.

Kolostorban nőtt fel. Mióta él ott?
Nem tudta. — Bűnös szerelem szülötte:
Mindjárt pólyából úgy került oda.
S mert ez keserves egy sors, elnevezték
Amárusznak. — Nagy, sápadt ifjúvá nőtt;
Ugy élt ott szótlán, gondolkodva mindig
Es mindig földre sütve bús szemét,
Mintha a földnek a szívébe nézne . . .

S egyszer, mély csöndű holdas éjszakán
Így szólt Istenhez: «Minden szenvedésem,
Egész lemondó életem díjába
Kegyül csak azt az egyet kérem én:
Mondd meg, mikor kell meghalnom nekem!»

Alig hogy ajkán fölcsendült e vágy,
Ugy rémlett, szót hall, angyalsuttogást:
«Majd akkor-éjjel halsz meg, a mikor
Az oltár mécsét egyszer elfelejted
Szentelt olajjal teletölteni . . .»

S multak napok, meg évek . . . Es Amárusz
Ugy élt, élt búsán, csöndesen tovább.
És meg-megtöltve esténként a mécsét
Így szólt mindig: «Hadd égjen életem!»
S ilyenkor mindig oly mélán mosolygott.

Tavaszszal egyszer szintén odament
A kápolnába, hogy megtöltse mécsét.
A kis láng már oly haldokolva égett,
Nőtt a homály . . . De ő jól látta még,
Hogy az oltárnak lépcsőjére im
Ifjú szerelmes pár térdelt le éppen . . .
Lélekzetfojtva állt meg s nézte őket . . .

S hogy elstogták az imájokat,
Lábujjhegyen csak ment, ment a nyomukba,
Csodás, bűvös vágy űzte, vont a őt.
Úgy ért támolygón ki a temetőbe . . .

Virágos gallyak édes illatától
Bűvös mámorba bódult ott feje ;
Csodás madárdal zengett egy bokorból . . .
A légben hőszin lepkepár csapongott —
Mint hogyha egy-egy nagy jazmin szírom
Vált volna hullás közben elevenné . . .

És ő csak ment, ment . . . Nyíló orgonák
Lombsátorában, a mező gyöpéből
Már csak alighogy kissé kimagasló,
Zöld sírra ült le ím az ifju pár . . .
Ugy ültek ők ott, — a fiú fejét
Szerelmesének kebelére hajtva, —
Sötét hajára dús aranyhaj omlott . . .
Virágzapor hullt rájuk a bokorról
És a madárdal csak szólt epedőn . . .
S a lepkepár a lány vállára bágyadt.

S Amárusz íme holt anyjára gondolt,
Rá, kit nem ösmert ; rá, ki ennyi búra,
Ily zord, keserves, gyászéletre szülte . . .

S még epedőbben zengett a madár . . .
S még bódítóbban nyílt az orgona.
S míg fűre, fára halkán hullt a harmat,
Amárusz immár nem gondolt a mécsre,
Ugy állt ott, lesve a madár dalát . . .
S hogy az ifjú pár eltűnt, oda roskadt
A sírra, oh hisz úgy fájt, fájt szive . . .

Másnap hórára gyűlve a barátok
Ijedten látták, hogy kihúnyt a mécs.
Hívták Amáruszt . . . Nem jött . . . Ott találták
A temetőben, ama régi hanton,
Anyjának sirján elterülve, holtan.

Virágeső hullt sápadt homlokára
S fölötte folyton zengett a madár.

Fordította : Telekes Béla.

Külföldi regényírók.

Írta: Ambrus Zoltán.

Taine-nek Dickens túlságosan erkölcsös. Taine ezt az angol gyakorlati szellemnek tulajdonítja, mely nem akarja, hogy az irodalom megrontsa a gyakorlati életet. Az angol kegyelettel van a család iránt; nem akarja, hogy az irodalom oly szenvedélyeket fessen, melyek megtámadják a családi életet. Protestáns és megtartott valamit atyái szigorúságából az öröm és a szenvedélyek ellen.

Szóval Taine Dickens említett tartózkodását az angol közönségnek tulajdonítja. Erre azt lehetne mondani, hogy az angol közönség nem mindig ily követelő, s az angol író nem mind alkalmazkodó: Dickens a leginkább «chaste» nemcsak minden regényíró, hanem egyszersmind minden angol között. Ennek a tartózkodásnak az okait tehát igazságosan csak az egyéni hajlandóságokban lehet keresni. De lássuk, hogyan fűzi tovább Taine a kifogásait. Mi más George Sand! A szerelem a hőse George Sand minden regényének. Házasságban vagy házasságon kívül, az mindegy; a szerelem önmagában szép. Nála a szerelem maga alá rendeli a házasságot. Regénye védőbeszéd a szív, képzelem, lelkesedés, természet mellett, s gyakran vádló beszéd a társadalom és a törvény ellen. Dickens nem tünteti fel isteninek a szerelmet, nem emeli minden kötelesség fölé. Pedig ez felel meg a természetnek. Dickensnél a természetnek meg kell hajolnia a társadalom érdeke előtt. George Sand szenvedélyes nőket fest, Dickens tisztességes nőket. George Sand kedvet ad a szerelemre; Dickens csak a házasságra ad kedvet. Alakjai jobb példákat adnak, de műveinek értéke csekélyebb. «Nickleby»-ben két, «Chuzzlewit»-ben ismét két, «Dombey»-ben már csak egy tisztességes fiatal urat mutat, akik mind tisztességes,

ifjú lányokat vesznek feleségül. Házasságainak száma bámulatraméltó; elég volna megnépesíteni egész Angliát. Soha se meri éreztetni a mindenható szenvedély égő lehetőségét. George Sand csak egy szenvedélyt dicsőített, Balzac valamennyit dicsőítette; Dickens nem dicsőít egy szenvedélyt sem. Az angol szellem nem engedi meg, hogy a művész elváljék az embertől, hogy elváljék lelkiismeretétől s elveszítse szem elől a gyakorlati életet, stb.

Így Taine, aki ma már aligha nyomatná le újra azt a véleményét, hogy Dickens, ha jobb példát ad, csekélyebb értékű dolgokat írt, mint George Sand. Az idő haladt. Ma már mindnyájan egyetértünk George Sand-al, hogy a szerelem a fő, s nem a házasság, hogy az érzés isteni, a törvény földi, hogy a természet parancsa szentebb, mint a konvenció. Annak, amit hirdetett, senki se mond ellent; mindenben tökéletesen egyetértünk vele, de nem olvassuk többé. George Sand elavult. Hogy mért, nem tartozik ide.

Dickens nem avult el. Kortársai közül ő az egyetlen, aki olvasóközönségének egész stock-ját megtartotta, sőt olvasóközönsége nőttön nő. A régibb írók közül csak neki vannak fanatikussai; minden országban, minden nyelven, napról-napra, folyton, változatlanul sokan olvassák. S akik olvassák, nem felejtik. «Copperfield»-et, «Dombey»-t, a «Karácsonyi ének»-et szívébe zárja, örökre magáévá teszi az olvasó, mint gyermekkorának, vagy első szerelmének emlékeit. Emlékezetében, mondhatni: életében, Dickens egészen más helyet foglal el, mint a többi író; külön helyet. Valóban mintha századok választanák el tőlünk, mert immár egészen bizonyosan klasszikus. Klasszikus, aki hasonlíthatatlan, páratlan szerepet játszott egész nemzedékek érzésvilágában, s amellet élő erő, mert az új nemzedék ebben a szeretetben követi a régit. Regényeinek külön világa, mely népeiségre és elevenségre mindjárt a Shakspere-é után következik, s kedvességre páratlan, azokhoz a szép helyekhez hasonlatos, a hová az élet bizonyos időszakaiban mindnyájan elutazunk, hogy aztán az ott látott és érzett dolgok mindenkorra részét tegyék az életünknek. A szó legjobb

értelmében internacionális író; népszerű nálunk is. Ennek egy bizonyítékára is hivatkozhatni. Néhány évvel ezelőtt a «Hét» azzal a kérdéssel fordult írókhoz, művészekhez, mondják meg, melyik az a hét könyv, amely a legnagyobb hatással volt rájuk. Az a könyv, mely a legtöbb lisztában szerepelt, «Copperfield» volt; csak nagyon kevésből hiányzott. A többi könyvre nézve igen megoszlottak a szavazatok.

De nem kell bizonyítgatni, lépten-nyomon látni, hogy Dickens teljesen megőrizte varázsát. Minden arra mutat, hogy meg fogja őrizni akkor is, amikor az érdekes problémák fejtegetőinek s a mély járatú eszmék hangoztatóinak nagy többségét már elfeledte a világ, amint elfeledte a szív jogainak ékesszavú védelmezőit.

Miért? Mert valamely irodalmi műnek a maradandósága nem attól függ, hogy van-e benne valami, ami magánokulásul, hasznos tanulságul, útmutatóul is szolgálhat, szóval, hogy van-e irányító eszméje, avagy nincs. (Az értőnek minden tanulság; tehát az a munka is, mely nem bizonyítgat semmit. Az élet annyira tele van tanulsággal, hogy annál, aki az életet híven tükrözi, semmiféle eszmének a bebizonyítása nem nyújthat több okulást.)

2-or, mert az író értékét nem az határozza meg, hogy a rosszak, vagy a jók világát, a szenvedélyek viharának peripetiáit, vagy az érzelmesek csöndes lelki életét rajzolja-e, hanem az, hogy a választott világot, mily erővel tudja az olvasó lelke elé varázsolni, hogy munkájában mennyi az élet;

mert, hogy végezetül említsük a fő dolgot, Dickens a két legnagyobb írói kvalitás adományával született. Két olyan kvalitással, amelyek egyike is elég rá, hogy valakit halhatatlanná tegyen.

A szóbanforgó írói kvalitásokat az esztetika nem iskálta be és nem helyezte el fiókjaiba. A gyakorlat még elnevezést sem adott nekik. (Ez onnan van, mert a régi, a metafizikán alapuló esztetika, egészen más nézőpontból ítélte meg az irodalmi műveket, mint a mi korunk gondolkozása, s csak a saját célzatainak megfelelő kvalitásokat kereste bennök.)

Közkeletű elnevezés híján az említett legelső rangú írói kvalitások egyikét elevenítő, vagy még pontosabban: jelenítő erő-nek szeretném mondani. Az írónak azt a hatalmát értem alatta, mely a tükrözni kívánt világot (az embereket, a dolgokat, az eseményeket) olyan erővel, olyan világosan s olyan tökéletességgel tudja az olvasó lelke előtt megjeleníteni, hogy ennek recipiáló organumában ugyanazokat a képzeleteket keltse fel, amelyek ő benne éltek.

Ez a par excellence írói és a maga tiszta valóságában ritka kvalitás Dickensben olyan nagy mértékben volt meg, mint csak igen kevés írónál, s csakis a legnagyobbaknál látni. Hol gyökerezik ez az erő? Bizonyynyal az író képzeletének a hatalmában. És ez? Az író látásában.

Dickens oly tisztán, oly részletességgel, oly tökéletesen, annyira minden oldalukról, oly világosan — «mintha villámfénynél nézné, ami előttünk sötétben van» — oly elevenen látja a dolgokat, — tekintete annyit fog át egyszerre s oly csodálatos szabatossággal, ideges érzékenységgel, érzelmeségének rendkívüli fogékonyságával, mely, mint az aeolhárfa, minden legcsekélyebb szellőre megremeg, úgy átérzi az embereket, oly teljesen megérti s oly híven reprodukálja nemcsak vezető indulataikat, hanem minden kicsinyességöket, temperamentumával, örökön nyugtalan, szüntelen izzó képzeletével annyi lelket lát a dolgokban, vagy annyi lelket önt beléjük, úgy eleveníti meg az alakokat, környezetüket, a házat, a várost, melyben laknak, a szelet, mely befütyül ablakukon, s melyet az író képzelete megszemélyesít, annyi színt, oly szabatos formát ad a tárgyaknak, amelyeket nemcsak leír, hanem valósággal érzékeltet, olyan, néha kísérteties varázslattal jeleníti meg az eseményeket, látszólagos művésziatlenségével, ismétléseivel, melyek, mint a refrain, hangulatot keltenek, epikus bőbeszédűségével, melylyel eleven képzelete voltaképpen új meg új világosságot áraszt, a látott és érzett dolgoknak oly illuzióját tudja fölébreszteni, hogy az olvasóban sorra feltámadnak ugyanazok a képzeletek, amelyek az íróban vibráltak, hogy az olvasó valóban maga előtt látja a tárgyakat, teljesen megérti az alakokat s láthatatlan tanúja

az eseményeknek, tökéletesen beleéli magát a szerző világába, úgy, hogy mire végére ér a hosszú, epikus műnek, nemcsak megértett, hanem átélt valamit, nemcsak oly intenzíven látott, mint csupán a valóságban szokta, hanem egy élménnyel gazdagodott.

Amiben már része van az író másik nagy kvalitásának is, mert ez a kvalitás nemcsak testvére az előbbinek, hanem — Dickensnél — a két testvér, mint a sziámi ikrek, voltaképpen egy. Ezt a másik kvalitást, mely Dickensben egygyé vált az elsővel, a közvetetlenség erejének, vagy kommunikativ erőnek lehetne nevezni.

Az első írói tulajdon az író képzeletében, emez az író érzelmességében, érzésvilágának gazdagságában gyökerezik.

Dickens, érző szívvel beszélve alakjainak érzéseiről, minthogy ezeket csodálatos erővel eleveníti, jeleníti meg előttünk, egy üttérzésre kényszeríti az olvasót.

Ki nem állott Dickens humorának hatása alatt?

Taine, hiába igyekezett beleélni magát a különböző népfajok lelkületébe, s hiába derivált, magyarázott minden művészi alkotást a népfajok lelkületének különbségeiből, nem tudta megérteni Dickens humorát. Dickensről szóló nagy tanulmányában elő sem fordul a «humor» szó. Egy helyütt tesz rövid célzást a Dickens «vidámság»-ára. Sajátságos ez a vidámság — úgymond. — Ez az egyetlen, mely megférhet e szenvedélyes érzékenységgel. Van olyan nevetés, mely szomszédja a könynek. A szatira testvére az elégiának: míg ez felszólal az elnyomottakért, amaz az elnyomók ellen harcol. És ezzel végzett Dickens «sajátság»-ával.

A francia az egyetlen, akinek nincs érzéke a humor iránt. S ez a nemzeti tökéletlenség Taineból sem hiányzott.

Más, nem francia olvasóra nézve Dickens közvetetlensége, érzelmessége, mely néha «vidám»-nak tetsző formában nyilatkozik meg, s mialatt mosolyt kelt, tulajdonképpen elérzékenyít, páratlan hatású, amint hogy ez a humor nem is az angol fajé, hanem egy nagy írói egyéniségnek valóban «sajátság»-a.

S e hatás természetes.

Mert a szenvedély keletkezésének, fejlődésének, mámorának, rombolásainak stb. rajza lehet nagyszerű, tehát érdeklődést keltő, tanulságos, megrendítő, megrázó, ha úgy tetszik: tisztító hatású. De mindezt az író csupán láttatja; rajza az olvasónak, vágy nézőnek csak az értelmére, vagy az idegeire hat. A szenvedélyt magát nem érzi át a hőssel. Mennyivel intenzivebb a hatás, mikor az író együttérzésre bírja olvasóját! Dickens nagy, szenvedélyek nélkül való, de annál érzelmesebb alakjait látva, nemsokára vele együtt élünk s együtt érezünk velök. Velök mosolygunk és könyezünk, elérzékenyedünk, sirunk; nemcsak olvasunk, nemcsak megértünk, látunk, percipiálunk, tanulunk valamit, nemcsak szórakozunk, gyönyörködünk a szép látásában: érzünk és élünk is. Mikor végére értünk a könyvének, nemcsak értelmi gyönyörködés, hanem átérett gyönyörúségek után vagyunk, nem csupán úgy éreztünk, mint a szép szemlélője, hanem abban a titokzatos, isteni eredetű kielégülésben volt részünk, amelyet csak az érzelmi élet, az átélt dolgok adnak meg.

S minthogy az ember ebben a tekintetben változik a legkevésbé, Dickensre nézve bizonyosabb, mint korunk bármelyik nagy regényírójára nézve, hogy hagyatékát az eljövendő századok is meg fogják becsülni.

PESTI DEKAMERON. SAMU. Az asszonyok túl-édes kávékat ittak és igen keserves könyveket hullattak. Négyen vagy öten lehettek, a legfontosabb személy közöttük az anya és leánya, a menyasszony. Az anya egy rendkívüli terjedelmű, de gyermekarcú nő, jajgatott, sőt átkozódott is:

— Már most mi lesz, már most mi lesz?!

Egy szintén kövér nőrokon azt javasolta, hogy a menyasszony és vőlegénye között fennálló anyagi különbségeket úgy kell elsimítani, hogy a leendő párt még az esküvő előtt magukra hagyják:

— Majd elvégzik ők együtt, bizzuk csak rájuk. Janka légy okos!

— Éppen Tivadart lehet becsapni, éppen őt!

— Lennék én csak a te helyedben! szolt az említett kövér nő vállalkozásra készen.

— Maga sem tehetne semmit, senki sem tehet semmit. Ha megmondták volna neki, hogy nincs, elvett volna egy krajeár

nélkül. De mivel határozott összeget mondtak neki, képes az esküvő előtt öt perccel itt hagyni, ha öt krajcár hiányzik. Vele nem lehet tréfálni, ő egy jellem!

Az anya szintén így gondolkodott, de a többi nőrokon, a menyasszony telt idomait vizsgálgatván, tapogatván, sőt megveregetvén a fiatal, de szépen érett leány fehér kemény arcát — és más tagját is — hódolattal szóltak:

— Örüljön, hogy egy ilyen nőt kap!

A bókok és tréfás hizelgések ellaposodtak. Maradt a keserves könyv és a száraz tény: a kelengyét nagynehezen összehitelezték, de a néhány ezer forintnyi hozományhoz nem volt egy garas sem. És a könyvvivő — a vőlegény — rendes ember volt, aki a kapandó pénzből az adósságait akarta kifizetni, hogy tisztában legyen és tiszta lelkiismerettel menjen neki az új életnek. Dús fekete szakállába még csak szerencse szál sem vegyült, de ő maga bensejében egy megöszült bölcs, aki jövő életüknek minden eshetőségét kiszámította előre. Jelezte előre, hogy hányszor mehetnek színházba az első évben, hányszor a másodikban és hogy a gyermekeket csak üvegen lehet fölnevelniök.

— Mindent bevallani, mindent bevallani! — siránkozott az anya.

— Inkább meghalok, előbb a Dunának megyek! — szólott a leány.

— Menj el a nénihez, borulj a lábai elé, csókold meg, szereti a hizelgést, gyerekei nincsenek . . .

A kis kereskedő és alkusz-családban ez a néni volt gazdag egyedül. A családi optimizmus minden nagyobb bajban hozzája folyamodott, vagy legalább rája gondolt, mint mentségre. Mindig csalódtak benne, de még sem tudtak lemondani róla, mégis hittek benne. Erre az esetre nézve azonban egyidőre kiábrándultak: a néni száz forintot és két peluche ágyterítőt adott.

— Ha nyernénk, ha most nyernék, neked adnám a felét, az egyharmadát! — szólt a nőrokon. De sem neki, sem az egész családnak még csak sorsjegye sem volt. Abból éltek, amit a három fiu keresett. Az első: előkelő könyvkereskedő segéd. (Adott-adott, de mindig büftököt vacsorált, visszaette, amit adott.) A második: egy fiatal borügynök. (Jó keresetü, de rendetlen életü.) A harmadik: Samu, a bőrös, az egyszerű Samu. Az úrias hajlandóságu családban a népies elem, mert állása a nagy bőrüzletben a segéd és a szolga között — valóban — közép helyzetet képviselt. Ő a földön hált és

ha mind otthon voltak, az ablakpárkányon evett. És — valószínűleg a bórköz való szorosabb viszonya miatt — ő suvickolta ki reggelente az összes cipőket, sőt a szobaurakét is titokban. De szívesen teljesítette mindeme munkákat, durva lénye az anyagi munkára volt berendezve. Most is — vasárnap délután — benzinnel és ruhákkal működött és oda sem figyelve hallgatta a nők beszédeit, akik kávé után szíverősítőül még egy kis befőttet is ettek, majd tehetetlenségük érzésében elszontyolodtak, elhallgattak. A csendben a leány lassú sirása hallatszott:

— Ha megtudja, itt hagy és én túl nem élem! — mondá meggyőződésbeli hangon és anyja nem hogy csittította volna, erősítette:

— Túl nem éli, biztos, hogy túl nem éli!

Mintha valakinek a szívét akarták volna meglágyítani, megfogni. De nem volt jelen senki, csak idősebb nők, akik készen vett ruhában jártak és akik egymástól kérencséltek kölcsön öt, sőt kevesebb forintot, zsírt, miegymást. És a nagycsontu, vörös szeplős Samu, aki örült, ha a fizetéséből cigarettára vissza-visszakérhetett az anyjától egy-egy hatost. Őt nem is vonták bele a tárgyalásba, sőt visszautasították, midőn mégis beleszólt:

— Nem fogsz belehalni, fogsz kapni mást!

— Ilyent soha! Te neked pedig semmi közöd a dologhoz! mondá a menyasszony haragosan, mert vérmes is volt. És a mig sirdogált, arra is gondolt, hogy ha még az az öreg nagykereskedő élne, aki egyszer azt mondta neki: «nem sajnálna tőle tizezer forintot is». De ő akkor goromba volt és a kereskedőt is hamarosan megütötte a guta. A leány azonban a gondolatát nem mondotta el, erkölcsös családhoz tartozott, ugynevezett rossz nők még eddig nem voltak a familiában. Sőt bizonyos szemérmesség sem hiányzott belőlük, Samu előtt is átallottak női dolgokról beszélni. Az el is sompolygott és csak másnap tért haza.

Éjjel érkezett meg, de az anyját még ébren találta. Az — nyilván nem iránta való aggodalomban — virrasztott és előljárójában leszidta a későn érkező fiatal embert. Ez nem mentegetőzött, odament hozzá és hogy a közös hálóteremben alvókat ne zavarja, lehajolt hozzá és úgy súgta:

— Mama, én tettem valamit! — mondá igen idegesen.

— Mit, mit, te szerencsétlen!

Az anya a fiugyermekeket és főképpen ezt — nem becsülte sokra, leányairól való gondoskodása háttérbe szorította őket.

— Nem is akarom tudni, amit tettél, nekem ne is mondd! — szölt keserüen.

— Jól van — mondá a fiu — neked nem is kell tudni róla. Amit tettem magamnak tettem. De hoztam neked valamit.

Az anya kidugta a paplan alól meleg, kövér kezét és ijedten fogta meg a neki átnyujtott hideg tapintásu csomagot:

— Hát ez mi, hát ez meg már mi? — kérdé gyanakodva, de csakhamar megbizonyosodva.

— Pénz, a pénz! — mondá Samu egyszerűen. — Éppen annyi, amennyi kell. Tíz forintot levettem belőle magamnak. Jó helyről hoztam, ott, a hol sok van.

— Vidd! — mondá az anya, egész testében reszketve, de a papíresomót görcsösen szorította a markába, amiről öntudata, erkölcsi lénye bizonyára nem tehetett.

Gyertyát akart gyújtani, de Samu nem engedte. Szegény özvegy asszony létére nem is erősködött nagyon, főképp azért nem, mert Samu megnyugtatta, hogy az összeg nem erőszakos pénz, nem rabolta, ellenkezőleg nagyon simán vitte el. És hogy elvitte, csak nagyon későn fogják megtudni, esetleg soha.

— Mama — suttogott Samu elérzékenyedve — én most több ideig úgy sem kereshetek rátok. A jövő héten be kell rukkolni. Engem nem bánthatnak három évig. Azután talán el is felejtik. Vagy én helyreigazítom. KüldjeteK néha egy-egy forintot, katonának jól esik. Sátoros ünnepen egy kis kalácsot, ha nekem küld olyat, amilyent maga szokott sütni. Csak hadd menjen férjhez a meny-asszony, nekem meg ne haljon. A pénzzel vigyázzanak, készpénz, azt úgy lehet kezelni, ahogy akarják . . . Kezét csókolom mama!

Megcsókolták egymást és Samu, ahogy jött, nesztelenül elment. És hogy az éjjel, a rossz álm elmúlt, ott volt a jó, a fehér, a biztos pénz, eredetének semmi rossz jele nem volt rajta, az amorettek mosolyogtak, a géniuszok ideáliskodtak rajta, akár azon a nagy bankón, amelyet a tőzsér ád hozományba leányának . . .

Bródy Sándor.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

IV. Tamássy József.

«A puszták fia», ezt az elnevezést adhatom neki, mert olyan «csikóst» csak a Hortobágyon lehetett látni, mikor még pusztá volt; daliás, hetyke, szép alakja, gyönyörű bariton, olyan igazi magyar hangja volt, nem énekelte, beszélte a dalokat, kurjantotta, sírta, nevette, káromkodta a nótákat. Betyár gyerek volt a szó szoros értelmében. Mikor a színpadra lépett, nem kellett a pusztát ábrázoló dekoráció, ha gobelines teremben lépett volna fel, akkor is látta az ember a délibábot. Igen szép színész volt.

A hatvanas években, mikor a szabadság kiütött, ő volt a vidék kedvence, aféle férfi-primadonna, de az operette, a színészet kóros rugója, nemsokára leszorította a nemes népszínművet és így neki is operette-színésznek kellett lenni, másként nem szerződtették. Emlékszem, mikor «Dunanan apó» operetteben Timpani kóbor zenészt játszott, káromkodott és így kiáltott fel: «Hát ezért lettem én színész? Inkább finánc lennék!» — Tamássy, részint színpadi szereplésétől áthatva, de merész és vakmerő természeténél fogva, olyan nappali betyár is volt. Magyar ruhában, cifra szűrben, fokossal járt, olyan Baczur Gazsi allűrjei voltak, kissé hencegőnek mondhatni. Egyszer vidéki színész korában egy vendéglőben, ahol vagy száz ember volt, az igazgatójával összeszólalkoztak és már-már tettelegességre került a sor, amikor egyszerre, mint a villám, az úgynevezett cigány-karzatról, közibök ugrott Tamássy fokossal, kimentette igazgatóját és öt perc alatt kiverte a száz embert egymaga.

A szakmájában igazi, kiváló művész volt és még sem juthatott a Nemzeti Színházhoz, mert onnan is kikopott a

népszínmű. Operetteket kezdtek adni. Az akkori intendáns nem tartotta a gatyát színpadképesnek; furcsán hangzik, de úgy van: egyszer egy népszínműben a parasztleány hajporos hajjal lépett fel.

Egy ízben, mikor még a színészek ekhós szekeren utaztak egyik városból a másikba (ha nem gyalog; én úgy is utaztam) beszálltak a Bakony mentén egy korcsmába. A korcsmáros kétségbe esve szaladt a színészek elé: «Baj van! betyárok vannak az ivóban». A színésznők rémülve, siránkozva jajgattak. «Ne féljetek», szólt Tamássy és kivette a ládájából a szép cifra szűrt, melyet jutalomjátékára kapott egy szűrszabótól, vállára vetette és belépett hat fegyveres betyár közé danolva: «Ha látom a fergeteg elejét, begyűröm a kalapom tetejét, csak úgy nézem az időt alóla, még a jég is visszapattan róla». Hogy danolta ezt a nótát!? «Isten hozott pajtás!» kiáltotta egyik betyár, «kinek a bandájából való vagy?» «Szuper Károlyéból» felelt Tamássy. «Azt a haramiát nem ismerjük» (veszprémi színigazgató volt), «de csak telepedj le közénk». «Oda kinn van az állásban egy theatrista trupp, behajtottam őket, de nincs egy krajcárjok sem.»

«Hozd be őket, egyenek, igyanak, majd kifizetjük mi», és az egész társaságot, művésznőkkel és kanári madaraikkal együtt megtraktálták, és a legközelebbi állomásra elkisérték, hogy bántódásuk ne legyen. Tamássy búcsút vett a haramiáktól, ő is beáll színésznek, mondta. «Jól teszed öcsém», mondta egyik öreg zsvivány, «ha bandát cserélsz, a szavad is arra való, meg a dallos kedved is!» Még pénzt is adtak neki az utra.

1869 nyarán a városligeti szinkörben volt szerződve mint segédszínész Kőmíves; igazgatónál az «Ubrik Borbála» befalazott apáca szomorú történetét adták, ő egy papot játszott benne. Nagyon elzüllött, rongyos volt a nappali ruhája, félre volt törve a csizmája sarka. Az akkori intendáns távol volt, helyettese Ráday Gedeon gróf, egy vasárnapon a «Szökött katonát» rendelte meg a Nemzeti Színházban. De hol vegyenek énekest? Énekesnő majd csak kerül az Opera énekesnői közül. Paulaynak, akkor még rendezőnek, rögtön megvillant az agyában (nagyyszerű agy volt az, majd rá-

térek): itt van Tamássy a városligetben. Egy napon, mikor nem volt drámai előadás, kiment előadást nézni. Színház után meghívta Tamássyt vacsorára és megbeszélte vele, hogy nem lépne-e fel a «Szökött katoná»-ban. «Örömmel», mondta Tamássy. Ez volt a «Szökött katona» századik előadása, aféle jubiláris előadás, az egész nemzeti színház részt vett benne. Ellinger híres tenorista énekelte a kisbirót. Az egyik szökött katonát, a siralomházban: Odry játszotta és énekelte. Csodás volt. Helvey Ilka volt Julcsa. A Zrinyi-kávéház lumpjait első rangú művészek ábrázolták, valóságos ünnep volt. — Itt kezdődött a népszínmű újjá ébredése. Az intendáns meghalt, Tamássyt szerződtetik, csakhamar felhozzák a párját is, a nemzet csalogányát, Blahánét, ez volt a nemzeti színház fénykorának kezdete.

De nem csak népszínműben, drámában is kiváló volt Tamásy.

«Coriolán»-ban egyik választó polgárt játszta. Három szava volt: «Hadd legyen consul». De ezt annyi közvetlenséggel, a protektori hang olyan tökéletességével mondta, hogy nyílt színen nagy tapsot kapott. — Aztán jött a «Strike», ebben óriási volt. Ki ne emlékeznék «a több is veszett Mohácsnál» nótára és arra a gyönyörű füttyölésre, amelylyel az utolsó strófáját végezte a nótának (az ő saját ötlete volt). Bűbájos volt. Utolsó alakítása a «Falu rossza» Göndör Sándora volt, aztán felépült a Népszínház, oda küldték, hogy missiót teljesítsen: neveljen utódokat. És itt kezdődik újra a népszínmű alkonya, lassanként leszorította ismét az operette, ő meghalt és vele meghaltak dicső alakjai. A világ is megváltozott, más az államrend. — — Szinte szeretné az ember, ha betyárvilág vóna! De szép is volt, mikor Tamássy játszta.

Legkiválóbb szerepei: Csikós, Cigányból: Gyuri, Két pisztolyból: Sobri Jóska.

Egy kereskedő naplója.

Erkölc s az uzsorában. — A Morgan tarisznyája. — A kiegyezés. — Koerber és Call a vízen. — Szocialisták a gót ívek alatt. — A vámkérdés és Kecskeméthy. — Mi legyen a fiamból.

Nekünk kereskedőknek van egy nagy kiváltságunk, sokat érő e rossz világban: szabad liberálisaknak lennünk a félreértetés veszedelme nélkül. Én persze kicsit messze megyek a szabadelvűségemben és azt mondom, az uzsorás se mind megvetni való. Csak meg kell kérdezni a megszorított adósokat és a merész, de áldatlanul szegény vállalkozókat. Legott hitvallást tesznek az uzsorások mellett, akik merészebbek a bankároknál és roppant bátorságukban is sokkal alázatosabbak.

Az olesó kamatláb vad arisztokrata: csak azt keresi fel, aki a hitelre rá se szorul. És tessék megszavaztatni az adósokat, majd elmondják ők az uzsoráról az igazat, hogy ez a kész becstelenség hányszor teljesítette a hivatott hitelforrások kötelességeit. Én tudom, hogy könnyhullatás nélkül senkitől egy fillér kamatot elfogadni nem tudnék, hát nem bánom, ha e különleges vallomásaimat olvasván, rosszat gondolnak felőlem az emberek. De sok minden jóról kell néha rosszat tartani. Hát miért ne fordítanám meg egyszer a rendet. Bécsben a múlt héten egy hatalmas bankár vonult el, mert úgy látta, az egész mestersége csunya hiábavalóság: a ki kéri a hitelt, nem érdemli, hogy megkapja. Az ilyen klasszikus példák terelik azután a pénz után kereskedőket a jól megépített vásárcsarnokokból a vad hitel szabad piacára.

Azt vallom, hogy nincs aljasabb és nincs szennyesebb ember annál, aki a szegényen gazdagodni akar, aki a szük-

ség igájába került társa vérét ereszti és nyomortól hajlott ember görnyedt hátán tanulja meg a számvetést. De haj! ki mondja meg, a vállalkozás kockájára dobott pénz után melyik kereset marad az uzsora határán innen, hogy kész gyümölcsöt látván, szabad-e drágállani a termelés árát, ha van, aki élvezi és hogy pusztán a tőke uzsorájától kell-e elfordulni, vagy a kertészétől is, aki minden újabb erő kifejtés nélkül esztendőnként ki tud udvarolni már februárban duzzadó, illatos, piros epreket és fizettet értük rengeteg kincset. Csak úgy futtában rovom fel a naplómba ezeket a nagy kérdéseket, amelyek elém ötlenek új és megoldatlan szempontok gyanánt. (Kerek mondat ez? Stilizta, kérem, én nem vagyok!) De szakadatlan változik a terület, amelyről a pénzbeli dolgokat figyelni kell. Pár esztendővel ezelőtt Amerikában olyan óriás volt a bőség, hogy ami kamatláb nálunk normális, becsületes, sőt angyali, az ott kész uzsora-számba ment. No lám, nem szabad hirtelenkedni az ítélettel. Most drágán keresik a pénzt Európában, sőt a mi magyar földünkön is a dús Amerika számára. És a félelmes Pierpont Morgan a pénz árának rettentő megdagadását látván, még nincs három napja, hogy Rooseveltnél elnökhöz sietett: segítsen ezen a bajon, ha összeomlást nem akar. Így alakul át lassan, sőt gyorsan az uzsora fogalma. Különbözik, hogy Morgan úr becsületes ember-e, nem tudom. De aki sajnálja, nem az.

Láttam már sok csodát és ha meg is lep egy s más dolog, nem mutatom. De hogy Ausztriában, a züllött, szétmállott Ausztriában, a buta szerkezetű állam korcsmaízű parlamentjében már javában vitatják a kiegyezést, holott mi még a katonai obstrukció álmát aluszszuk, minek tagadjam, ámulatba ejt.

Ez a Koerber okos ember, szelid formájában alighanem legnagyobb ellensége Magyarországnak. Mert ime a táborában, egységes, egyet akaró táborában van egész Ausztria, a magyar javak várának ostromára készen. Nem tudom, egyszerű ember létemre, aki csak úgy a magam kedvtelésére

irogatok, szabad-e ilyes megkülönböztetéseket tennem, de való igaz, hogy azt a szénakazal Ausztriát a gyűlölség összeforrasztja, minket szétszór. Pedig, de jó volna, ha most egyek volnánk. Pesszimista nem vagyok. Nem is ajánlom ez ossziáni tempót semmiféle kereskedő embernek. Mutass derült képet: és megnő a hiteled. De sajnós, ebben a mostani állapotban nincs kiválóbb reményem egy jótékony villámra, amely derék osztrák testvéreink békés munkásságára rászakadna.

Mégis egy. Az osztrák Lloyd két hajóját nevezték el újabban két miniszterről: Koerber az egyik, Call a másik. Kérem, hátha a hajók elsülyednek. Különben nálunk minden rendben. Hála istennek, az egyetemi keresztmozgalom is kiújult. Hát aki még ezután is aggódik az ország sorsán, kész bolond. Én nem aggódom. Majd csak csinálunk egy kis jóféle választási reformot. Azután bejön vagy harminc szocialista a szép magyar törvényházba. Hozza is őket az isten mielőbb. Legott rend lesz.

Ugy-e, hogy sohase bántottam a fővárost? No, most fogom. A budapesti kamara nyitotta tágra a szememet azzal a doronggal, amelylyel nagyot üt a városi vám új tervezetén. A kitűnő szabályrendelet ugyanis, ámbár az uzsora vádjával még senki se illette, egynémely ponton 6—700%-os drágításokat tervez a mostani állapothoz képest. Ez a mostani állapot pedig már egymagában is szégyenletes, a kőkorszakba való. Istenem, egy modern, nagy világvárosnak mindent ki kell taszítania a maga köréből, ami zárat rak a kapujára. Ami hátráltatja emberek és jószágaik szabad forgását. Közvetlen szomszédsága és messzebb vidékek fölőlegének ideáramlását. A provinciális vérbőség ereiben való eloszlását. E helyett új feltételeink vannak, új árszabásunk, új nehezékeink. Azt hiszem, ezek a vámok jogosulatlanok is és törvénytelenek. De ehhez nem értek. Ám oktanok bizonyosan. Mesterséges súlyokat rakni egy eleven szervezetre, amelynek könnyen, biztosan és zavartalan kell mozognia,

amely életet szállít és élni valót, sötét határozás. Hogy miféle ambíció viszi a jó urakat az egészséges gazdálkodásban való járatlanság ilyen 'leplezésére, nem tudom. De talán egy vágy. Minthogy az ilyes ballasztokat már mindenütt megszüntették, a nagy nihil után maradjon meg e vám egyetlen nevezetességünknek. Ez már más. Irni különben könnyü jó síma papiroson: gondolhatják a városi urak. És naplóíveken panaszkodni felelősség nélkül, gond nélkül és ami boszantó, következtetések nélkül. De tessék alperesnek lenni, olyan nagyon alperesnek lenni, amilyen a főváros. A tisztí főügyész kimutatta, hogy harmadfél millió korona erejéig az. Hagyján még az alperesség. A felperesség sokkalta súlyosabb. Mert ah! a főváros csak a Kecskeméthy ellopott pénzére felperes. Meg a bérlőinek a második negyedére, holott már az elsőt se tudták leróni. Meg a telkekre, amiket a nyolcvanas években iparpártolás címén elpocsékoltak. Mi lesz belőlem, a gyermekeimből, mire mind-e pörök költségei kikerülnek a városi vámból. Nem segíthet én rajtam senki, csak Golam Kader, az indiai csodatorvos. De az se bolond. Hisz ő miatta is pöre van a fővárosnak. De az már hitvány ráfogás, hogy a főváros fizet az ügyvédeknek. Csak semmi haszontalan költségek. Mihelyt meglész az új szabályzat (és meglész!), rájuk táblázzák a kövezeti vámot. Jó, puha falatok gyűlnek ebből össze. Ha a nagyobbik fiam még egyszer leleselkedik az irodámban, kikergetem. Már csak jobb, ha ügyvéd lesz belőle.

ÚRNŐK A SZEGÉNYSEGRŐL. Gróf Csáky Albinné így nyilatkozik: Mi a véleményem a jótékonyaságról? Bizony sohse gondolkoztam afölött! Igyekeztem gyakorolni, ha alkalmam nyílt s amennyire tőlem telt, de mint probléma fölött sohsem töprengtem fölötte, mint közülünk alig valaki. Beleválasztanak vagy egy tucat egyletbe, megfizetjük az évi járulékokat, de tovább nem igen törődünk velük, amint nem is lehet, ha annyifelé igénybe van véve az ember. Bizony igaz, hogy sok szellemi és anyagi erő forgácsolódik szét ekként, mely, ha összpontosítódik, céltudatosan használódik, talán nagyot teremthetne. De hogy egyikünk sem szánja rá magát konzekvensen és egészen egyetlen műnek szentelni idejét, onnan ered az,

hogy itt is, ott is fel-felvillan egy név — de mögötte nincsen tett! Időnk sem engedi, kényelmetlen is, pedig az volna egyetlen ideális megoldása a dolognak, ha mindegyikünk felkarolna egy-egy jótékony intézményt és egész idejét, erejét annak a felvirágoztatásának szentelné. Ismerek egy ilyen asszonyt, egy ilyen együletet s a példa döntő. Ami magát a jótékonytságot illeti, szerintem fődolog volna az, hogy semmi ingyen ne adassék; ne könyöradomány legyen a jótétemény, de becsületes munkának a bére. Így aztán nem volna demoralizáló, henyélést, semmittevést istápoló a jótékonytságot, de emelné önértékét a segélyezettnek. Persze ez nem olyan kényelmes, mint a szerte dívó módja a jótékonytságnak; kivált az intelligensebb számtalan szegénynek keresni és nyújtani olyan munkát, melyre képes és azt vele megkedveltetni, mint kenyérszerzőjét, ahelyett, hogy a félig művelt ember dölyfével megvetné azt. Erre már raffináltabb gondoskodás, úgyszólván pedagógikus jótékonytságot kivántatik. De hát ezt elérni volna szerintem a legfőbb szükség a jótékonytságot széles terén. — Szögyény-Marich Julia véleménye az, hogy ki-ki tartozzék egy együlethez, ha a jótékonytsággal akar foglalkozni. Ne adjunk pénzt bárkinek, aki a jótékonytságot cégerül használván, kér tőlünk. Győződjünk meg személyesen arról, mi célra fordítják a kapott összeget. Ez irányban legjobban együleti tagként működhetik az ember, aki tényleg jót is akar tenni. Pártolja az együletek vallásos alapon való működését, mint olyant, mely a szegény emberek lelkének is juttat valamit, nemcsak testüknek. Legnagyobb öröme telik népkonyhák szervezésében, berendezésében; öröme enni adni az éheseknek. — Gróf Pálffy-Daun Lipótné az együletek egyesülésében látja a módot arra aránylag kevés eszközzel nagy eredményeket elérhetni, nagy célokat megvalósíthatni. A hasonirányu együletek, ha vagyonukat, jövedelmüket egyesíthetnék, véget vethetnék a főváros aggasztó, szívfacsaró nyomorának — míg így különválva sokkal nagyobb erőmegfeszítéssel, sokkal kisebb eredményt érnek el. A grófné ellenzi az ötletszerű jótékonytságot, mert az a legtöbb esetben vagy semmi, vagy káros eredményt mutathat föl. A jövő generáció helyes valláson alapuló, erkölcsileg magas színvonalon álló nevelése a legideálisabb formája a jótékonytságnak. A jótékonytságot ne alázzon le, ne szoktasson alamizsnára, legyen a szó legnemesebb értelmében nevelői. Szükségesnek tartaná, ha a már meglevő jótékonytsági intézményeinket ismertetnék, hogy ki-ki oly együlethez csatlakozhasson, mely hajlamainak leginkább megfelel.

ÖNKRITIKÁK.

Ábrányi Emil

„A SASFIOK“ fordításáról.

Rostand *L'Aiglon*-ját nem olvastam el, amikor megjelent. Csöppet sem törődtem a szenzációsnak kürtölt darabbal, sőt valóságos averziót éreztem iránta. Annyira idegenkedtem tőle, hogy 1900 nyarán, amikor Párisban jártam, el se mentem a Renaissance-színházba, ahol akkor Sarah Bernhardt kolosszális sikerrel játszotta volt a *L'Aiglon* címszerepét. Rostand első nagy romantikus darabját, a *Cyrano de Bergerac*-t, megnéztem a Porte Saint Martin-színházban, de arra nem voltam rábírható, hogy megnézzem a *Sasfiók* előadását, amit akkor Párisban mindenki megnézett.

Ennek az averziónak — azt hiszem — két oka volt.

Az egyik az, hogy félttem kitenni magamat a napoleonizmus presztízisének. Gyűlölni akartam Bonapartét. Nem akartam, hogy egy ragyogó lelkű, félelmesen raffinált művész-poéta hozzám férjen a maga varázsával és ellágyítson a gloriózus mészáros javára, aki tizenkilenc évig vitte vágóhídra határtalan önzéssel az egész emberiséget. Nem akartam kiesni abból az érzésemből, hogy ezt a tündöklő démont, ezt a csodálatraméltó hóhért, ezt a bűbájos sírásót állhatatos undorodással az emberiség legnagyobb gonosztevőjének tartsam.

A másik okot szintén félelemre kell visszavezetnem. A *Cyrano de Bergerac* lefordítása után fáztam attól, hogy még egy ilyen föladatot magamra vállaljak. A *Cyrano* lefordítása annyira elgyötört, hogy nem akartam kitenni magamat még egy ilyen édes kínszenvedésnek, még egy ilyen fényes martíriumnak. A velem született lustaság borzongva tiltakozott az ellen, hogy még egyszer elejétől végig rímes versekben fordítsak le egy Rostand-féle hatfelvonás drámát.

Két évig oda se néztem az *Aiglon*-nak. A nyomtatásban

megjelent és száz meg százezer példányban cirkuláló romantikus színműnek én még a színét se láttam.

Tavaly azzal a boldogságos eltökéléssel mentem nyaralni, hogy két hónapig egy betűt sem dolgozom. Eltemetkezem falun, sétálok a szántóföldeken, mászom az erdős hegyeket, úszom a Hernádban és nem törődöm a litteratúrával.

Édes magányomba egyszer csak becsapott az Aiglon, mint villám a felhőtlen égből. Braun Sándor, az én nagyon kedves és tisztelt barátom, küldte utánam a Rostand könyvét és egyuttal a Népszínház igazgatójának azt a megbizását, hogy birkózzam meg az őszi szezon kezdetéig a darab lefordításával.

Első gondolatom az volt, hogy olvasatlanul visszaküldöm a hatfelvonásos drámát, azzal az udvarias kifogással, hogy halálos betegségben sínylődöm és az orvosok eltiltottak minden néven nevezendő szellemi munkától. A második gondolatom az volt, hogy a francia könyvet visszaküldöm ugyan, de egy-két jelenetet elolvasok belőle. Ez a második gondolat volt az én vesztem. Egy este, lefekvéskor, hozzá fogtam a könyv olvasásához és — hajnalig nem tudtam letenni a kezemből. Nem tudtam letenni addig, amíg az egész hat felvonást végig nem olvastam, addig az utolsó, kegyetlen sorig, amivel Metternich befejezi a darabot:

Vous lui remettez son uniforme blanc!

Másnap hozzáfogtam a dráma lefordításához és nem tudtam pihenni többé. Az alsó-kékedi park egyik asztalától a másikhöz vándoroltam és a gyönyörű tölgyfák suttogása közben reggeltől estig folytattam a munkát. A Cyrano de Bergerac versein sem dolgoztam ennyi gyötrellemmel és ennyi passzióval. Soha még litterátus ember így nem ütötte agyon a maga jól megérdemelt, szegény vakációját. Változtattam a helyemet, Alsó-Kékedről a Magas Tátrába mentem, de a Sasfiók folyvást és mindenütt ette a májamat. Mire szeptember közepén visszajöttem Budapestre: a magyar fordítás teljes kézírata ott volt a kofferemben.

Ujabb adat annak a szomorú dolognak a bizonyítására, hogy az ember hiába rugdalózik: nem kerülheti el a sorsát!

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

4.

Az egész ügy nem érdekelte. Bele se szólt, ami kissé dühösített is és azt gondoltam, hogy arra a kereskedő-segédre gondol, aki a multkor az utcán kísérte. Amikor úgy tett, mintha engem nem is látott volna. Én részemről nem bántam. Úgy se csatlakoztam volna hozzájuk — büszkeségből. Az az úr nem az én rangombeli. De hát minden csak a tanácskozásnál maradt. Végre is nem tehettek semmit velem, holott különféle tervek kerültek szőnyegre. Az ifjabb nővérem határozottan a gyermekkertésznői hivatás mellett szavazott, aminek a kurzusát könnyen végigjárom s akkor rögtön fizetést kapok. Édesanyám nem akarta, hogy a házból elkerüljek és ő ne vigyázhasson rám. Ezen mosolyognom kellett. Istenem, mit kell én rám vigyázni! A legidősebb nővéremnek nem tetszett a másik ajánlata.

— Az nem pálya, — mondta meggyőződéssel. — Ha még nevelő nő lehetne.

Erről azonban szó se lehetett, miután nem tudtam németül, franciául, se zongorázni.

— Az is csak keserves kenyér, — mondta az anyám. És lefeküdtek, anélkül, hogy határoztak volna jövőm felől.

Csak a legidősebb nővérem forgolódott még soká a divánon. Nyilván nem tudott elaludni a nagy töprengéstől. Én magam kimeresztett szemmel néztem a sötétbe és tünődtem.

Mi lesz? Hova leszek? Mit teszek? Mit?

Ilyenforma volt az állapot, amikor hirtelen vendégünk érkezett a fővárosból.

Sándor bácsi volt, a vidám, kedves, kicsi, bőbeszédű Sándor bácsi.

Mesterségére nézve könyvkötő. Nagy pincehelyiségben volt a műhelye, ahol hat legény, négy inas s valami tiz kis leány dolgozott.

A családban, mely részint kereskedőkből, részint utazó-ügynökökből állott s ennél fogva titokban kissé lenézte az

iparos-mesterséget, csodákat beszéltek a bácsi szorgalmáról, szerencséjéről. Egész bizonyosan tudták, hogy ő maga is, a fia, lánya is biztosítva van s ezenfelül tízezer forintjuk van már a takaréokban, amihez soha se nyúlnak. A felesége, szintén igen jó kedélyű, okos, kövér asszony, nagy ügyességgel vezette a háztartást; takarékos volt, maga varrta a ruháit, amiért a bácsi mindig és mindenki előtt, akár volt rá alkalom, akár nem: esze nélkül dicsérte, mint a legjobb, legpéldásabb asszonyt és feleséget.

— Most is fiatalabb még, mint te, — mondta a legidősebb nővéremnek, kevéssel azután, hogy beköszöntött nálunk. — Pedig már tizenhét éves lánya van.

A nővérem mondott is valamit, komolyan, de nem neheztelve, még mosolygott is hozzá.

Aztán csakhamar rólam kezdtek beszélni. Édesanyám nagyon kipanaszkodta magát.

— Ez az utolsó, ez a legkisebb, a vakarcs, akinek a legkedvesebbnek kellene lenni, ezzel van a legtöbb baj.

A bácsi felfortyant.

— Majd adnék én neki. Volna csak az én leányom. Mért kényeztettedek? Úgy kell. Most nem bírtok vele. Bezzeg az én Irmám! Itt a veidling, mosogass! Padlót súrolni hej! Az kell a lánynak. Attól nő. Teknő mellé állni, addig mosni, míg meg nem puhul a körme.

— Lehet is ennek parancsolni! — sóhajtott az anyám.

— Hogy lehet-e? Hát egy tekintélyes pofon mire való? Én is úgy neveltem fel a leányomat. Az történt, a mit én, meg az anyja akartunk. Most beirattuk a színi képezdébe, mert nagyon szép hangja van. Ezt az egyet vitte ki az akaratunk ellenére. Addig sírt, könyörgött, míg meglágyította az anyja szívét. Én még nem engedtem volna. De a gazember azt tette, hogy nem evett. Éhen akart halni. Akkor aztán én is beadtam a derekamat. De lesz belőle valami! Azt kell hallani, ahogy az a Simon Juditot szavalja, meg Petőfit. Mindent kívülről tud. Igazi lángész.

Én egy sarokból sápadtan, az irigységtől reszketve hallgattam ezt a beszédet. Az Irma, az az esetlen, széles csipőjű leány! Nem is szép. A szája nagy, vastag; az a vöröskezű, nagy darab leány, a hangos beszédével, színésznő! És én — én!

Alig bírtam megállni könnyek nélkül. A kétségbeesés szorongatta a torkom. Kimentem a szobából.

Mikor visszamentem, különös változást észleltem az egész társaságon. A bácsi még mindig nagy hangon szó-

nokolt, de most valami másról. Még a konyhából hallottam, amint mondta:

— Úgy van, sógorasszony, ezekkel a gyerekekkel. Nem lehet őket semmire se erőszakolni. Azt teszik, amit ők akarnak. Engem az apám husz éves koromban bottal v ért meg, mert későn jöttem haza a tánciskolából. A mostani gyerekek mindent mernek. Az én leányom is, ni. Ez az igazi példa. Akartuk mi, hogy színésznő legyen? Ő akarta és kivitte. Mit tegyünk? Agyonütni nem lehet.

Az anyám hangja, mintha egy kis sírással csendült volna ki.

— Aztán vigyáznak-e majd rá, sógor? Csak nagyon szigorúak ne legyenek hozzá, mert az úgy se használ. Szépen kell beszélni vele. Az még a legjobb. Nagyon érzékeny. Mindjárt megsértődik.

— Majd csak elbánunk vele, ne féljen. Majd adunk neki enni.

Nevettek. Mikor beléptem, egyszerre elhallgattak. A bácsi hozzám lépett, megfogta a karom, az arcomba nézett.

— Mondjak-e ujságot? Viszlek Pestre. Ugorj, egykettő. Ültél-e már vasuton? Csak vicinálison? Mi az a pesti gyorsvonathoz képest! Olyat még nem láttál. No, mit szólsz ehhez?

Meredten álltam a meglepetéstől. Nem tudtam szólni.

— No látjátok. Nem is örül neki, mi, te lány? Talán el se jössz?

Az édesanyámra néztem, hogy megtudjam, igaz-e amit hallok.

Ő akkor már mosolygott; a szemei derüsek voltak.

— Úgy, úgy. Hadd lásson világot, — mondta a bácsinak.

— Hát igaz, igazán?

— Hohó, várjunk csak — mondta a bácsi. És lekapott az asztról egy jókora füzetet, melyben az én kis dilettáns rajzaim voltak. — Mondd meg előbb, igaz-e, hogy te ezeket fejből csináltad?

Elkezdttem nevetni.

— Persze, hogy igaz. Tudok ezeknél különbeket is. Ha festékkal dolgozhatnék, azt szeretném. De így is van egy tájképem.

Beszaladtam a kis szobába, kihoztam az asztalfiókból a papírlapot, amelyre a kis krajcáros híd volt rajzolva, a vízzel és csónakokkal.

— Embereket is tudnék rajzolni, ha időm volna.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

4.

— Micsoda szépség! — sóhajtott fel mindenki.

A vicomte összeresztette és lesütötte szemeit, mikor a hercegnőt megpillantotta, amint változatlan mosolyával feléje közeledett.

— Ilyen hallgatóság előtt nem érzem magamat elég erősnek! — szólt udvarias főhajtással.

A hercegnő — anélkül, hogy szükségesnek látta volna erre válaszolni — a kis asztalhoz könyökölt szép, telt karjával és várt. A vicomte egész beszéde alatt nyugodtan ült ott, hol karját nézegetve, mely a ránehezedéstől az asztalhoz tapadt, megváltoztatva gömbölyű alakját, hol keblét, amelyen koronként a gyémántnyakéket igazgatta. Az elbeszélés izgatóbb részeinél Anna Pavlovna arcáról leste le az arckifejezést, hogy azután újra felvegye az ő jellemző mosolygását.

Helén hercegnőt a szomszédos teás-asztal mellől a kis Bolkonsky hercegné is követte.

— Várjanak egy kicsit, elhozom a kézimunkámat! — mondá. Ugyan! Hova gondol? — fordult Hippolit herceghez — hozza csak a ridikülömet.

A hercegné kissé megzavarta a társalgást, de mihamar elhelyezkedett, rendbe hozva ruhája fodrait.

— Most kényelmesen ülök! — szólt és munkáját előszedve, kérte, hogy kezdjék el a mesét. Hippolit mögéje telepedett egy székre.

Az «elegáns Hippolit» feltűnően hasonlított hugához s amellet feltűnően csúnya volt. Arca vonásai ugyanazok voltak, csak hogy míg a leány arcát az életvidámság, elégedettség, az ifjúság és az örökös mosolygás fénye ragyogta be: a fivérnél az arc bárgysága, unottsága torzította el az egész megjelenést. Teste kiélt, kiaszott volt, keze-lába csupa esetlen, érthetetlen taglejtésekkel ügyetlenkedett.

— Remélhetőleg nem lesz valami kísértethistória! — mondá, szeméhez emelve lorgnonját, mintha anélkül nem látott volna beszélni.

— Szó sincs róla! — válaszolt a beszélő elcsodálkozva.

— Az én természetem olyan, hogy nem veszi be a kísérteteket! — mondá Hippolit olyan hangon, melyen észrevehető volt, hogy csak beszél, anélkül, hogy a szavak értelmével törődne s amiből a hallgató se igen bírt kiokosodni, vajjon valami értelmeset mond-e?

Ezalatt a vicomte elmondta az akkoriban nagyon szárnyrakelt históriát, hogyan találkozott Enghien herceg a híres Mlle Georges lakásán Napoleonnal, a ki szintén élvezte a művésznő kegyét, miképen fogta el ott Bonaparte-ot epileptikus rohama, amely őt teljesen a herceg kényének szolgáltatta ki. Minthogy azonban a herceg nagylelkűen nem élt evvel a hatalmával, e miatt kellett halállal bűnhődnie a megszegyénített Napoleon boszujából.

A kis történet elég pikáns és érdekes volt ahhoz, hogy a hallgatóságot feszült figyelemben tartsa; főleg az a része, amelyik a két vetélytárs találkozását írta le.

— Nagyszerű! — kiáltott fel Anna Pavlovna, kérdő pillantást vetve a kis hercegnőre.

— Nagyszerű! — sóhajtott a kis hercegnő s beszúrta tüjét a kezimunkába, mintegy annak jeléül, hogy az elbeszélés teljesen elvonja a munkától.

A vicomte ezt a hallgatag elismerést hálásan fogadta és boldog mosolylyal akarta folytatni meséjét. Anna Pavlovna azonban, aki folyton szemmel tartotta Pierre-t, az ő félelmetes vendégét, egyszerre, nagy rémületére, észrevette, hogy az ifjú kissé nagyon is hangos és heves beszélgetést folytat az abbéval. Odasietett a veszedelmes helyre, ahol Pierre-nek csakugyan sikerült az abbéval a «politikai egyensúly»-ról egy kis vitatkozást rögtönözni; s az abbé, akinek tetszett a fiatalember jólelkű hevesége, örömmel fejtette ki előtte kedvelt témáját. Mindketten olyan élénken és feszélytelenül szónokoltak, hogy Anna Pavlovna megütközött rajta.

— Hogy miféle eszközzel? — szólt az abbé. Az európai békével és a népjoggal. Csak olyan hatalmas birodalom, mint Oroszország van hivatva arra, bármilyen barbárnak kiáltsák is ki, hogy teljesen önzetlenül élére álljon annak a mozgalomnak, amely az európai összhangot meg akarja menteni.

— Mit ért Ön ez alatt az «összhang» alatt? — akarta Pierre kezdeni, de abban a pillanatban érkezett oda Anna Pavlovna és szigorú tekintettel mérve végig az ifjút, kedves érdeklődéssel kérdé az olaszt: «hogyan bírja az itteni klimát?» Az abbé arca hirtelen

megváltozott s felvette azt a kellemetlenül erőltetett, édeskés kifejezését, amely őt jellemezte — ha nőkkel beszélt.

— A szellemes és kedves társaság, különösen a nők, annyira lebilincseltek mostanig, hogy nem is volt alkalmam az éghajlattal gondolni, mondá.

Anna Pavlovna nem bocsájtotta ki kezei közül a két férfit, hanem vitte őket a nagy társaságba.

Ezalatt új vendég érkezett. A fiatal Bolkonsky Andrej herceg, az asszonyka férje. A herceg középtermetű, nagyon szép, erőteljes, komoly arcú férfi volt. Valamennyi személyes tulajdonságában, fáradt és únott pillantásától, kimért, csendes járásáig teljes ellentéte volt a fürge, élénk kis feleségének. A társaságnak minden tagját nemcsak ismerni, hanem unni is látszott. Sőt mintha épen a feleségének látása vette volna el leginkább a kedvét. Szép arcát eltorzító fintorral fordult el tőle. Kezet csókolt Anna Pavlovnának, miközben szemével átfutott a társaságon.

— Elmegy a háboruba, herceg? — kérde Anna Pavlovna.

— Kutuzov tábornok kegyes volt hadsegédeül kinevezni.

— És felesége?

— Falura megy.

— Nem vétek-e megfosztani bennünket édes felesége társaságától?

— André — szólalt meg a kis hercegnő, ugyanazt a kacér hangot használva urával, mint az idegenekkel szemben — milyen pompás történetet tud a vicomte Mlle Georgesről és Bonaparteről!

Andrej herceg egyet hunyorított és megfordult. Pierre, aki folyton szemmel tartotta a herceget, mióta ez belépett a terembe, most odament hozzá és megfogta karját. Andrej a bizalmaskodásra kedvetlenül húzta félre a száját, de amint megpillantotta Pierre mosolygó ábrázatát, barátságosan elmosolyodott maga is.

— Nini . . . Te is már a nagyvilágba kerültél?

— Tudtam, hogy Ön itt lesz. Önnél szeretnék vacsorázni! — tette hozzá halkán, nehogy a vicomte-ot zavarja, aki kezdte folytatni a históriáját. — Lehetséges ma?

— Nem; nem szabad, — válaszolt Andrej mosolyogva s egy kézzel értésére adta, hogy ne kutassa ennek okát. Akart még valamit mondani, de abban a pillanatban Bazil herceg felállt, intett leányának és a két fiatalember felkelt, hogy utat adjon nekik.

— Meg fog bocsájtani, kedves vicomte, — szólt a herceg a franciához, ruhája ujjánál fogva őt, nehogy felálljon. — Az a sze-

rencsétlen nagykövetségi estély megfoszt az Ön kedves társaságától és megzavartatja velem előadását. Nagyon rosszul esik — fordult Anna Pavlovnához — hogy itt kell hagynom ezt a kellemes estét.

Leánya, Helén hercegnő, könnyedén felfogva ruhájának redőit, ragyogó, mosolygó arccal suhant végig a termen. Pierre elbámulva, majdnem ijedt csodálkozással követte szemeivel.

— Gyönyörű szép lány! — szólt Andrej herceg.

— De mennyire! — mondá Pierre.

Elhaladtában Bazil herceg megfogta Pierre karját és Anna Pavlovnához fordult:

— Idomítsa egy kissé ezt a medvét! — szólt. — Már egy hónapja él nálam s ma látom először társaságban. Semmire sincs ilyen fiatal embernek nagyobb szüksége, mint okos nők társaságára.

IV.

Anna Pavlovna mosolyogva ígérte meg, hogy majd gondjaiba veszi Pierre-t, akiről tudta, hogy atyja révén rokonságban van Bazil herceggel. Az a kis anyó, aki Scherer kisasszony nénikéjével ült mostanig, hirtelen felkelt és az előszobába sietett a herceg után. Jámbor, kisírt arca nyugtalanságot és félelmet fejezett ki.

— Mi lesz az én Borisommal, mondja herceg? Nem maradhatok tovább Pétervárott. Mondja, kérem, milyen hírt vihetek szegény fiamnak?

Bár a herceg nagyon kelletlenül, sőt csaknem udvariatlanul fogadta az öreg nőt és nagyon türelmetlennek mutatkozott, az anyó lekötelezően és meghatóan mosolygott rá s nehogy otthagyja őt, a kezénél fogta a herceget.

— Hiszen csak egy jó szavába kerül a császárnál s őt rögtön felveszik a testőrségbe.

— Higyje el, hercegnő, én minden lehetőt megteszek, — válaszolt az, — de nagyon nehéz dolog a cárt kérni. Ajánlom, forduljon Rumjancovhoz, Golicyn herceg által: ez okosabb dolog lesz.

Az öreg nő Drubecki hercegnő volt, tagja Oroszország egyik legelőkelőbb családjának. De leszegényedett, régen visszavonult a társaságtól és elvesztette előbbi összeköttetéseit. Ide is csak azért jött el, hogy kieszközölje egyetlen fia részére a testőri állást és mert Anna Pavlovna hívta meg, hogy e célból a herceggel találkozhassék.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Egy bogár meg egy pók. Van egy nagy, szurokfekete vízibogár, *Hydrophilus piceus*; gondosan épített kicsiny hajója ott úszik a víz felszínén, vizen ringó bölcső, olyasféle, mint a bibliai Mózesé. Áprilisban a nőstény bogár a tóban úszó levelet keres. Alája fekszik, hassal fölfelé és horgonyt vet. Hátsó testének finom kis csöveiből sűrű selymes szövetet sző és nem egészen egy óra mulva már egy kis selyemingecske takarja a hasát. E fél ing alatt most megfordul, úgy hogy az a hátára csúszik és bogarunk nyomban megszövi, ismét a hasára, az ing másik felét; a széleket szorosán egymáshoz fűzi, és elkészül a teljes ing, vagy inkább olyan zsákféle, mert az alsó széleit is egymásba kapcsolja. Ebbe a zsákba rakja a bogár petéit, miközben potrohát lassan kihúzza a zsákból. Abban a pillanatban, a mikor egészen kibujik belőle, összeszövi a nyílás széleit is, a zsák vízhatlan, tetejére meg merev szálakból valami árbócfélét készít. Bizvást engedheti útnak kicsiny hajóját; a peterakodmány a jármű fenekén egyensúlyt tart, a vízhatlan, levegővel teli hólyag alkalmas az úzásra, és a kicsiny árbóc, mely a víz tükre fölé ér s melyen át vékony kanális vezet a hajó belsejébe, lehetőségessé teszi a levegőcserét, ugyanazon principium alapján, mely szerint a legmodernebb víz alatt járó hajónak

kiugró csúcsát szerkesztik. — A bűvárharangot a vízipók, az *Argyroneta aquatica*, már régi idők óta építi magának. A vízben éli le egész életét, hő vágya azonban a levegő. Légzőszervei is a levegőn élésre utalják, levegő híján a víz fenekén nem érzi magát jól. Egy pillanatra való levegőt alámerüléskor tud ugyan magával vinni, mert zsíros és szőrös testéhez odatapad a levegő gyöngy alakjában, ezt viszi le magával. De ez korántsem elég kényelmes neki, ő nem elégszik meg ezzel a berendezkedéssel. Mint a hogy a bolondok városának egyik polgára egyszer úgy eszelte ki, hogy ablak-talan házába a világosságot adagoként viszi be, úgy hordja be — és eredménynyel — a vízipók rendszeresen a levegőt. A tó fenekén, vízínövényekhez erősítve, épít mirigyekinek kátránysűrű selyemszövetéből egy finom harangot, mely akkora, mint egy galambtojás fele és alul, harangmódra, nyitott. Akkor felsurran a víztükörig, kidugja alsótestét és egy hozzátapadó nagy levegő-gyöngygyel megrakodva visszasiet a mélybe le. Lent kiszabadulva, a buborék csakhamar a felszínre gyöngyöznék. De a pók a harangja alá viszi és ott fogva tartja. És az imádott elemet gyöngyönként rabolja s viszi le rejtkehelyére, míg a harangból szabályszerű bűvárharang lesz, mélyen a vizek fenekén egy kényelmes kis

légházikó. Vár ez, de egyszersmind menyekzői ház. A him fedett folyósót épít, amely harangját a pókara harangjával összeköti. Ott a harangban van a helye a bölcsőnek is.

A vérsavó diadalútja. Nem is olyan régen, mikor *Virchow* óriási tudásának nyomasztó hatása alatt az ő cellularpathológiája uralkodott az orvosi tudományban, azt hitték, hogy az ember minden betegsége csak sejt-elváltozás. Lenéző kicsinyléssel beszéltek az azelőtt letűnt kor, szerintük gyerekes felfogásáról, arról a felfogásról, amelyben még nem beteg sejtek, hanem beteg nedvek voltak a vádlottak a pathologiai processzusokban. A «Humoralpathologie» (a romlott testnedvek kórtana) szinte egyértelmű lett — humoros pathológiával. És ime, alig telt el 3—4 évtized, s már megint nyakig úszunk a «humor»-ban. Majdnem minden betegség újra mérgezés lett. Az egyik fajta mérget maga az ember termeli, életfolyamatai közben. Ezek az «ön-mérgek», az auto-toxinok. A másik fajta mérget az emberen élősködő gombák termelik, mindenféle bacteriumok, melyek, nem, elég, hogy rajtunk élősködnek, hálából még mérges váladékaikat is vérünkbe bocsájtják. Mind ez a sok mérge ott kering a vérsavóban, abban a viztiszta, átlátszó, fehérjetartalmú folyadékban, amiről eddig azt hitték, hogy csak arra jó, hogy a vörös vérsejtek kényelmesen uszkálhassanak benne. És most jön a csoda, a mirákulum, amit semmiféle cifra teoriával száraz

tudományyá degradálni nem lehet. A vérsavót a természet kifürkészhetetlen céltudatossága ellenmérgekkel is felruházta, a melyek a mérgekhez hozzákapcsolódva, azokat hatástalanokká teszik. Megindul aztán a küzdelem a mérgek és az ellenmérgek között; a mérgegyőzelme — halál, az ellenmérgegyőzelme — az élet diadalma. De a bakteriologia nem elégedett meg ezeknek a tényeknek pusztá konstataálásával; addig keresett, kutatott, míg megtalálta a módját annak, hogy hogyan kell a betegségekkel viaskodó ellenmérgeket a vérsavóban megsaporítani és így a küzdelmet az élet javára eldönteni. A gyakorlati tapasztalás, igaz, itt is megelőzte az elméletet és *Jemerr*, aki száz évvel ezelőtt tehénhimlővel oltotta be az embereket, hogy igazi himlőt ne kapjanak, volt az apja az egész vérsavó-gyógyításnak, pedig fogalma sem volt a vérsavó szerepéről. A szerumgyógyítás alapja az, hogy bizonyos állatokat (lovakat) lassanként hozzászoktatnak a bacillusokhoz, mint a hogy *Mithridates* is hozzászokott a mérgekhez. Az ilyen állat nemcsak, hogy maga nem érzékeny aztán a fertőzéssel szemben, hanem időről-időre lecsapolt vérének savójával ezer meg ezer beteg embert is meggyógyít. Ilyenfajta kísérleteket végzett mostanában *Behring* a tüdővészbacillusokkal. És bár eddig csak állatokon próbálkozott meg a tuberculosis gyógyításával, eredményeiből az emberiség javára is jót remélhetünk. Amit *Behring* ígér, az nem olyan gyógyszer, mely a már kifejlődött betegséget gyó-

gyítaná, hanem olyan, amely annak kitérését megakadályozza. És ha ígéretét beváltja Behring, ép úgy fogjuk gyerekeinket gümőkór ellen oltatni, mint ma a himlő ellen. Nos és mi lesz aztán? Eljön-e az az idő, mikor majd mindenféle fertőző kór ellen tudnak már előre is védekezni? Mikor a minden hájjal megkent, vagy mondjuk minden savóval beoltott emberi lény baj nélkül eléri az emberi kor akkori végső határát, a két-századik életévét? Ki tudja? Persze jó, ha a fantasztikus reménységekkel szemben eszünkbe tartjuk, hogy vannak tudósok, és nem a legutolsók, akik ezt az egész vérsavós irányzatot igen skeptikusan bírálják, s ha azzal az eshetőséggel is számolunk, hogy hátha megint egyet fordul a tudományos divat és nem törődve savóval, méreggel, ellenméreggel, visszatér megint — a cellularpathológiához. Jobb, ha nem növesztjük tulságos nagyra reménységünk szárnyait, akkor legalább nincs, amit a csalódás fájdalmasan megnyirbál-

Az orvoslás határai. Körülbelül egy negyedszázad előtt, a természettudomány diadalmos foglaltsainak mámoros idejében Emil Du Bois-Reymond beszédet mondott a megismerés hatáiról és kimérve a tudás területét, a minden reménnyel teljes lelkek elé odaszegezte a kijózanító felírást: *Ignorabimus*. Valami hasonlót cselekedett most az első egyiptomi orvoskongresszus záró-ülésén Nothnagel azzal a beszéddel, melylyel a tanácskozásokat berekesztette. «Nincs módunkban

és alkalmasint nem is lesz soha» — így szól Nothnagel — «hogy a már kifejlődésre jutott betegségek nagyobbik részét meggyógyítsuk.» «Az esetek többsége mindig hozzáférhetetlen marad úgy a szervezet önségélyének, mit a therapeutikai beavatkozásnak. — Az orvoslás tudományának itt van a határa.» A kritikát azonban Nothnagel kiegészíti positiv javaslattal. Noha adva vannak az orvoslás határai, nem következik szükségképen, hogy resignáljunk a feladatok nehézségeivel szemben, hanem az a tennivaló, hogy, ha már a betegséggel szemben jobbadán tehetetlenek vagyunk is, a betegségek megelőzésén kell munkálni. A jövő jelszava a prophylaxis, melynek segítségével már eddig is elérték, hogy ma a cholera- vagy pestisjárvány nem oly vészes, mint annakelőtte volt és amelyet oda kell fejleszteni, hogy minél teljesebben elvághassuk az utat, melyen a kórokozó tényezők hozzánk férkőzhetnek. Amiként ahygieniával történt, hogy az utóbi évtizedekben önálló tudományá fejlődött úgy kell gondozni a prophylaxis ügyét is. Eddig függelék volt egyéb szakmák árnyékában; itt az ideje, hogy elsőrangú fontosságot juttassanak neki úgy az egyetemi oktatásban, mint a gyakorlati életben. Az orvoslásnak az a célja, hogy feleslegessé tegye magát, az orvosnak az a rendeltetése, hogy ne legyen reá szükség — *serviendocunsumor*: ez az orvosi rend devise-e — de ime, nem a therapia útja, hanem inkább a prophylaxis kifejlesztése vezet ehhez a célhoz.

A forradalom.

A munkás versei. Tegnap még egyszerű munkás Amerikában, ma már világra-szóló hírnevű költő: Morris Rosenfel, akinek alant két versét adjuk közre. Pedig ez a munkás-poéta nem is irodalmi nyelven írja költeményeit, hanem egy igen elterjedt, de nem egészen rokonszenves nyelven: német zsidó jargonban. Nagy érzése és szokatlan művészete azonban keresztültör még kedvezőtlen nyelvi viszonyain is. Ime a versek:

A varrógépnél.

Nézzétek, mily sápadt legény,
A vére egyre hűl,
S mégis naphosszat s éjszaka
Varr, egyre varr s csak ül.

Sok hold kel fel, sok hold fogy el
És új év évre jó,
De görbe háttal, roskadón
Varr, varr mindegyre ő.

Veríték üt ki homlokán,
Ajka, mint a halál,
Nem az erő, de a nyomor
Mi itt munkába áll!

Az éj kiszívja erejét,
Szeme könytelve néz,
És amit varr későn, korán,
Könycsepptől lesz nehéz.

Ki tárja fel a bús jövőt,
Hogy e sápadt legény
Meddig hajszojja kerekét?
Ki tudja? Kérdem én.

Oh nem tudom... Csak azt tudom,
Hogy — későn, vagy hamar —
Ha ez kidül, egy más leül
És varr, és varr, és varr...

Könycsepp a vasalón.

Sötét, hideg a műhelyem
S én vasalok csak szüntelen.
Szívem gyöngé, nyögdécselek,
Alig liheg mellem... Beteg.

Nyögdécselek és vasalok,
Egyszerre csak egy köny ragyog.
A vasra hull... Enyém e köny.
Nem szikkad fel, ég a tüzön!

Nincs már erőm, reszket kezem,
Már a vasat sem bírja... Nem!
Kihull belőle s rajt', nagy ég!
A köny, a köny mindjobban ég.

Megkérdezlek, mondd meg nekem,
Társam e szomorú helyen
Búban, bajban, köny! mondd te el:
Mért nem szikkadsz te sohse fel?

Utolsó vagy, könycsepp te, mondd,
Amely ma szemembe osont?
Hirnöknek jöttél tán te köny
S utánad jön még egy özön?
Hú társam, ajkam esdve kér,
E gyász egyszer már véget ér?

És még tovább is kérdeném
E forró könyet.. Hisz enyém!
De vadul szemembe tolul
A könyek árja s egyre hull...
Köny köny után... Ez felelet!..
E könytenger mily mély lehet...

Fordította Pásztor Árpád.

A munkások paradicsoma. Igazán megérdemli ezt a nevet Új-Seeland, ez a nagy ausztráliai kettős sziget, mely nemcsak földrajzi értelemben a mi ellenlábaskunk, ami annyit jelent, hogy a Közép-Európában egyik végpontjukat bíró földtengelyek másik végükkel Új-Seeland tájékán bukkanak felszínre, hanem speciális viszonyainál fogva is. Míg ugyanis nálunk a születési nemesség és a nagytőke az uralkodó osztály és legfelső társadalmi réteg, Új-Seelandban a munkásság a parancsoló társadalmi osztály. S ezt az eredményt nem valami forradalomnak köszönhetik az új-seelandiak, hanem egy oly földbirtok-szabályozó törvénynek, mely a kisembernek állandó függetlenséget és szabad politikai joggyakorlást biztosított. Persze vannak azért itt is munkaadók és munkások. Ezek azonban nem nagyon hasonlítanak gőgös és szuverén hajlandóságú európai társaikhoz. Ellenkezőleg azt lehet mondani, hogy Új-Seelandban ők jelentik a gyengébb félt, amely a politikai és gazdasági küzdelemben a munkásokkal szemben állandóan a rövidebbet húzza. A munkásosztály eme fölényének bizonyossága az az érdekes tény, hogy az általuk teremtett törvényhozás a sztrájkot, az európai munkásság legerősebb fegyverét, tilosnak nyilvánította ki. Minden összekülönböző munkaadó és mun-

kás közt ugyanis de iure a döntő bíróságok elé kerül, amely ítéleteit a munkásszövetkezetek elveinek szellemében, vagy az u. n. üzemszokás szerint hozza meg. Ezek az ítéletek aztán megfellebbezhetetlen ható erővel bírnak. Érthető tehát, hogy az új-seelandi munkások eme bíróságok előtt rendszeren kedvező eredményeket érnek el. De érthető viszont az is, hogy mikor nemrég az angol munkásszövetkezetek nagygyűlésén egy szövetségi vezér eme új-seelandi példa hatása alapján a kötelező erejű bíróságok intézményét Angolország számára is sürgette, a nagy többség ezt a javaslatot elvetette. S természetes is ez, mivel a mi európai szociális helyzetünk nem érett meg erre: a munkásosztály ugyanis még Angolországban se oly erős, hogy az állandó közgazdasági harc-készségről s ennek főeszközéről, a sztrájkról lemondjon.

Ropog a puska, halljuk a hangját és látjuk a füstjét, de hogy hányan buknak föl a nyomában, mennyi ember vére festi pirosra a kopár portugál földet: ki a megmondhatója. Ha Chamberlain Dél-Afrika valamelyik pici városában beszédet mondott a múlt héten, vagy Rooseveltnél elnöknek kifecamodott a bokája, részletelesen és még az nap jelentette a fürge Reutter-ügynökség, de hajh, nem tud arról semmit,

hogy mi történik Portugáliában. Csak azt jelenti, hogy a coimbrai egyetemet bezárták, a nép forrong az adófelügyelők ellen, akik már el is menekültek a városból és hogy a kormány megszakította a távíró-összeköttetést úgy a külfölddel, mint az országban. Aki tudja, hogy mit jelent az, mikor valamelyik ország kormánya nem mer hírt adni a külföldnek arról, hogy mit cselekszik, az minden nagyobb képzelőtehetőség nélkül elgondolhatja, hogy mi történik Portugáliában. A kétszer megnyúzott nép némely helyen a múlt nyár óta nem tud már adót fizetni: nosza, rajta: menjenek új adófelügyelők, kemény szívűek és éles szeműek. A szalmazsákokban, a falon a kis tükrök mögött, hátha van még egy kis eldugott aprópénz: elő kell szedni onnan, mert a miniszterek, tábornokok és egyéb magas méltóságok, vajjon miből élnek meg különben. És szól a puska, dolgozik a szurony — az anarchisták ellen. Mert a jámbor Európa hamar felháborodik,

ha békés polgárokat botoznak el valahol a rendőrök, de mindent megbocsát, ha anarchistát akasztanak. A portugál kormány pedig nem esett a feje lágyára, hogy ezt ne tudná és egyszerűen gaz anarchistának minősíti, aki nem akar adót fizetni, ahol pedig ez se puhítja meg a makacsokat, előveszi néhány hétre az ostromállapotot és a kivételes alkalmakra készült anarchista-törvényt. Ez utóbbi szerint a bűnös fölött, akárhol fogták is el, az ország fővárosában, ítélkeznek és ettől való féltében még a legkeményebb portugál is beadja a derekát.

A sajtó, néhány ujság kivételével, csak félve mer ezekkel a dolgokkal foglalkozni, de a múlt héten rövid időre mégis kiesett a szerepéből. Valamelyik vidéki városban ugyanis megfogtak két nyolcesztendőes gyereket, amikor a robogó vonatot kővel dobálták, elfogták és Lisszabonba vitték őket — mint anarchistákat. Most is fogva tartják mind a kettőt.

Az országgyűlés.

Az orr.

A parlamenti helyzet e részint félelmes, részint mulatságos, de mindenképpen komoly zavarosságában: a bíráló krónikás homlokára tolja pápaszemét és vár. Mi lesz ebből az obstrukcióból: veszedelem-e vagy kórikum, eredmény-e vagy ellapulás? A szavak rengeteg, olykor szép és erőteljes, sokszor lapos, semmis árjából: vajjon mi lép ki és kicsoda marad szárazon? De még hozzávetőleg se lehet mondani mit is, ennek a mostani háborúságnak az eldöntése után lehet majd csak ítélni arról, ami itt történt. Maradjunk tehát egyelőre a régi jó parlamenti-bírálati rendszernél: a humorizálásnál. Ámde a nagy cifra ráctemplomban — ahogy az új országházat nevezik — nincs most ehhez való alkalmas hangulat. A vidám szóval való játszadozástól letiltatik a krónikás, az író. A fotografussal azonban bírni nem lehet, az ki- és levette nekünk a parlamenti orrok egy részét, amelyek íme itt következnek. Az orrokhoz természetesen fejek tartoznak. Csakhogy e fejek fölött mi kritikát gyakorolni sem nem tudunk, sem nem merünk, ellenben a fejek számára föntartott teljes tisztelettel megpróbáltuk jellemezni külön az orrokat. Mert az orrnak — láthatja a nyájas olvasó — külön jelleme van. Az orr beszél, az orr a fő. Mások a szem kifejező erejét dicsérik, mi az emberi orrét magasztaljuk. Hogy mely képviselő tartozékai ez orrok, az érdekelt választók, reméljük, kitalálják és nem veszik bosszantásnak, hogy nem irtuk ala az orrok vezeték- és keresztnevét.

Snájdig orr.

Magyar orr.

Rémült orr.

Érzéki orr.

Izgága orr.

Magában bizakodó orr.

Akarnok orr.

Aktív orr.

Aggódó orr.

Szerény orr.

Megfigyelő orr.

Vigyázatos orr.

Fatalista orr.

Akarat-orr.

Gyanakvó orr.

Hamis sasorr.

Faj-magyar orr.

Phlegmatikus orr.

Kiábrándult orr.

Lutheránus orr.

Harapós orr.

Logikus orr.

Előkelő orr.

Ugynevezett kedves orr.

Fiskális-orr.

Akadékoskodó orr.

Közép-szláv orr.

Oknyomozó orr.

Rajongó orr.

Izgatott orr.

Célzó orr.

Vizsgálódó orr.

Áhítatos orr.

«Egyszer-egy» orr.

Aggodalmas orr.

Gyermeteg orr.

Elszánt orr.

Ravasz orr.

Komondor-orr.

Ábránd-orr.

A szerkesztő közlései.

Azok a közlemények, amelyek hozzánk beküldettek, ha nem jelennek meg: nem használhatók. Sok, különben érdemes munkát sajnálattal mellőznünk kell. A közzé nem tehető dolgozatok között, ha különösen figyelemreméltó akad: arra magánlevélben tesszük meg a magunk megjegyzéseit. — Kézírásokat, amelyeket nem kértünk, fájdalom, nem küldhetünk vissza, és meg sem őrizhetjük. — Az üdvözlőket szívesen köszönjük és a kiadóhivatal hálás azok iránt, akik a «Jövendő» terjesztik. — A hozzánk beküldött közérdekű és érdekes kérdéseket, hogy a kellő választ megadhassuk, szakférfiaknak adtuk ki. Véleményüket sorra - rendre közöljük. — Több kérdésre: Eredeti verset is kiadunk, csak hogy annak nagyon jónak kell lennie. A gyenge, vagy középszerű költemények közlése nem hazafias kötelesség.

E lapokban helyet talál minden megokolt, a kellő irodalmi formában jelentkező vélemény, ha az jelentőségteljes és érdekes. A szerkesztő és a lap belső munkatársai, mindazok, akik együtt a szerkesztőség fogalmát alkotják: első sorban a maguk véleményeért, meg-

győződéseért, ítéletéért és tudásáért törnek lándzsát és mint a «Jövendő» irányát, a kellő következetességgel igyekeznek körösztlüvinni. Az olvasó azonban nem egyszer fog találkozni ellentétes irányok szószólóival, akiket sem megcsillagozni, sem megbélyegezni nem fogunk, ha csak egygyek velünk a célban: az emberi és nemzeti igazságok keresésében. Nem szabad türelmetlenkednünk a felfogások különbözősége miatt és nemcsak hasznos, de élvezetes is lesz az olvasóra nézve, ha minden nagy szempontot lát, ami ma idehaza — vagy szer- te a világban — mutatkozik, kínálkozik, vagy jelentkezik.

A kiadóhivatal közlése.

A «Jövendő» előfizetési ára: egy óra 1 korona, (félévre 6 korona), amelyért Budapesten a kiadóhivatal pénzbeszedője jelentkezik.

A hónapközben jelentkező előfizetőket kérjük, jelöljék meg: mely hónaptól és meddig óhajtanak előfizetni, hogy az eddig megjelent számokat nekik megküldhessük.

A kiadóhivatal kéri a lap olvasóit: küldjék be azon ismerőseiknek címeit, akiknek a «Jövendő» mutatványszámát be akarják küldeni.

JÖVENDŐ

1903. MÁRCIUS 22.

Kossuth.

Beszélgetés Wlassics Gyulával.

A. Z. Az új magyar helyesírás.

A német kacérkodik.

A kocsivezető.

Az obstrukció.

Új keresztesháború.

Gárdonyi: Gyermekkori emlékeim.

Matlekovits Sándor: A cukor jövődje.

Pekár Gyula: Szerelmi törvényszékek.

Dr. Blaskovich Sándor: A szocializmus ma.

Új költők.

Ambrus Zoltán: Külföldi regényírók.

Bródy Sándor: Pesti Dekameron.

Ujházy: Régi nagy színészekről.

Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.

Úrnők a szegénységről.

Ábrányi Emil: Önkritika.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj: Háború és béke.

Természettudomány.

A forradalom.

Az országgyűlés.

A szerkesztő közlései.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A (Lampel) Wodianer ház.

— A legrégebb magyar könyvesház. —

Előttünk van a **Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai)** cs. és kir. udvari könyvkereskedő cég kiadói jelentése a cég 1902. évi működéséről. Száraz könyvcímek szakszerű felsorolása ez a jelentés; de minden szárazságában is lüktető életről tesz bizonyosságot, nagyszabású üzleti tevékenységről, melyet ez az elsőrangú kiadó cég a magyar kultúra szolgálatában fejt ki. A cég üzletköre felöleli a szépirodalom és a szakirodalom csaknem minden ágát. Gyűjteményes vállalatok páratlan eszközei az ízlés és a művelődés népszerűsítésének. 214 kiadvány, díszművek, albumok, gyönyörű illusztrált munkák, tankönyvek, ifjusági iratok, népies kiadványok — a gyümölcse az elmúlt év lankadatlan munkájának, amelyből kivette a részét a magyar irodalomnak és festőművészetnek csaknem minden számottevő tagja. A magyar kulturának egyik legrégebb és legerősebb oszlopa e cég.

A kiadói jelentés a következő címeket foglalja magában: Szépirodalom. Gyűjteményes vállalatok (Remekírók képes könyvtára, Magyar könyvtár, Fővárosi színházak műsora, Munkás Füzetek), Jogtudomány, Törvények, Hittudomány, Nevelés, Oktatás, Ének, Nyelvtudományok (Görög- és Latin nyelv, Magyar nyelv és irodalom, Francia-, Német-, Angol-, Olasz- és Tót nyelv), Természettudomány és orvosiak, Történelem, Életrajzok, Mennyiségtan, Ipar és Kereskedelem, Földrajz, Útleírások, Térképek, Ifjusági iratok, Képeskönyvek, Vegyesek, Zeneművek, Jegyzékek.

Az irodalomnak egész encyklopédiája egy olyan könyvjegyzék, mely a **Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai)** nagy könyvesházából kikerül. Kötetnyi könyvkellene hozzá, hogy érdeme szerint ismertessük. Hát csak válogassunk belőle úgy találomra.

A szépirodalmi kiadványok közül ki kell emelnünk **Dóczy Lajos** munkái végleges kiadását, amelyből az elmúlt év folyamán három újabb kötet jelent meg és **Radó Antal Költők Albuma** című díszmunkáját, amely új, díszes, de olcsóbb kiadásban látott napvilágot.

A gyűjteményes vállalatok közül első helyen említjük a **Remekírók Képes Könyvtárát**, a cég eddigi legnagyobb kiadványát, amelynek második sorozata, újabb hét díszes kötet, népszerűsíti hazánkban a magyar és a világirodalom remekműveit.

A Magyar Könyvtár, amely a magyar közönségnek legkedveltebb olvasmánya, az elmúlt év folyamán érte meg fennállása ötödik esztendejét. 300-dik, jubiláris száma megjelenése alkalmából jubiláris katalogust adott ki a cég, amely száznál több magyar és külföldi író arcképét tartalmazza. A Magyar Könyvtár tavaly 49 új számmal bővült.

A Fővárosi Színházak Műsora 24 új számot adott, széthordva országszerte a fővárosi színházak sikert aratott premièereit és műsordarabjait.

A Munkás Füzetek-nek, a munkásosztály egyetlen magyar könyvtárának, tavaly jelent meg a második évfolyama, 20 újabb számmal gyarapítván ezt a jelentős szociálpolitikai vállalatot.

Valósággal káprázatos az az eredmény, a mit Wodianerék egy-egy ilyen füzetes vállalattal, mint a Magyar Könyvtár és Fővárosi Színházak Műsora, az irodalom népszerűsítésének nagy kulturmunkájában elértek. Csak úgy találmokra idézünk néhány írot, aki ebben a két vállalatban, újabb időben, kiadóra talált. A Magyar Könyvtár-ban Gorkij, Petőfi, Apponyi Albert, Conan Doyle, Ouida, Turgenyew, Mikszáth, Maeterlinck, Jókai, Ambrus Zoltán, Shakspere, Ignotus, Dóczi, Beöthy Zsolt, Goethe — a moderneknak és klasszikusoknak milyen impozáns gárdája ez! Pedig ez csak egy sorozat! És immár 300 ilyen füzet van forgalomban a külföld s a mi java iróink legszébb munkáiból.

Vagy a Fővárosi Színházak Műsora, mely potom pár krajcárért lehetővé teszi, hogy az ország legtávolabbi részén is már a premièere napján gyönyörködhessek mindenki a drámai Múza legújabb termékeiben. Brieux, Sudermann, Bisson, Ibsen, Sardou, Echegaray, Hauptmann Gerhard, Géczy, Guthi — Rákosi Viktor, Rózsa Miklós, Molnár Ferenc, Fényes Samu, Pekár Gyula, Somló Sándor, Martos Ferenc, Ohnet, Pásztor Árpád, Weber Pierre — mind e nevek, melyeket éppen a legutóbbi hetek színlapjairól ismer a közönség — ebben a vállalatban kerültek a színpadról az irodalomba, másfél száz elődjükkel egyetemben s itt maradandóbb helyre találtak, mint a színpad ingatag világában.

A gyász.

Régi esztetikai tapasztalat, hogy az emberi érzések és hangulatok külső kifejezésére igen alkalmas eszköz a szín. Hogy ebben a színnyelvben nagy igazság rejlik, azt bizonyítja, hogy a legkülömbözőbb népeknél és nemzeteknél egy-egy szín fejezi ki az érzelmek gazdag skálájának egy-egy hangját. Az irigység a sárga, a düh a vörös, az ártatlanság a fehér szín jegyében jelenik meg mindenütt széles e földön. De mind e színeknél még nagyobb konformitást tapasztalhatunk az egyes népfajoknál a gyász külső kifejezésében. A kedély szomorúsága, melyet valamely kedves emberünk elhunytá fölött érzünk, keleten és nyugaton, északon és délen a fekete ruhaviseletben nyer külső megtestesülést s a modern ipari termelés speciálizálásának megfelelőleg mindenütt külön gyászruháipar fejlődött ki. Ha szabad a gyászszal kapcsolatban örömről beszélni, valóban örvendetes tünete konfekciós iparunk magas színvonalának, hogy immár nálunk is van olyan ipartelep, mely magas tőkélyre vitte a gyászruhák készítését. Ezen a téren megfelelni a finomult ízlés követelményeinek annyival is nehezebb, mert hiszen csak néhány óra áll a készítő rendelkezésére, mely alatt szabást, varrást és díszítést szépen, ízlésesen s a test változó formáihoz idomítva kell elvégeznie. Mind e követelményeknek teljes megelégedésre eleget tesz a Horváth és Halász cég női ruha üzlete, mely már régtől fogva előkelő hírnévnek örvend. A cég most helyezte át üzletét a Váci-utca 26. szám alá, ahol úgy, mint eddig, 4 óra alatt, tehát gyorsan, szépen, jól, ízlésesen készülnek a legkülönbözőbb női gyászruhák.

Párisi divat Budapesten.

A francia főváros tavaszi újdonságai megérkeztek és láthatók a Váci-utcában. Selyem alsószoknyák, bluzok, finom csipkés ingek és jouponok a legízlésesebb és legfinomabb kivitelben kaphatók Schreier Viktor és Társánál, Váci-utca 26. Az előkelő árúház főnöke csak a minap érkezett haza külföldi utazásáról, magával hozva a párisi divat újdonságait.

Első Magyar Üvegyár. Az Első Magyar Üvegyár budapesti raktárát a napokban helyezte át a Fürdő-utca és Ferenc József-tér sarkára, a Diana-fürdő épületébe. Ezen a nagyforgalmú helyen a fővárosi közönségnek alkalma lesz gyönyörködni a nagy kirakatokban elhelyezett herencsvölgyi gyönyörű és művészi kivitelű kristályüveg-gyártmányokban, melyek a közönség részéről mint a magyar iparnak kiváló termékei a legmelegebb pártolásra érdemesek. Ezúttal említjük meg, hogy a budai kir. várpalota összes üvegekészletei is ennek a gyárnak a műhelyéből kerülnek ki.

A vásárlás tudománya.

Szépet, jót olcsón venni: ebben foglalható össze a vásárlás tudománya. Nagy tévedés azt hinni, hogy legolcsóbban az vesz, ki a legkisebb összegért kap bizonyos portékát. Az olcsóság kelléke azon fordul meg, hogy az ember a megvásárolt tárgy valódi értékét kénytelen csak megfizetni, nem pedig többet. Rossz áruért kevés pénz mindig több, mint jó áruért több pénz. Az ár álljon arányban a megvett tárgy becsével, ez a legfőbb szabálya a vételnek.

A vásárlás e tudományát gyakorolni leginkább módunkban áll Budapesten abban a francia nevű magyar üzletben, melyet az egész ország «Palais Royal» neve alatt ismer. A míg ez az üzlet nem létezett, finom, szép és elegáns díszmű-áruért Bécsbe kellett felrándulni. Gyökeresen megváltozott ez a függőségi viszony azóta, hogy Orlai Sándor, a cég elhunyt tulajdonosa, másfél évtizeddel ezelőtt koronaherceg-utcai fényes üzletét megnyitotta.

A «Palais Royal» elsősorban világhírű gyémántutánzataival csinált karriért. Tartósságra, szépségre nézve egy más utánzat sem vetekedhetik velük, s ha az utóbbi években a drágakőutánzatok az előkelőbb társadalmi körökben is általános kedveltségre tudtak szert tenni, ez elsősorban a «Palais Royal» érdeme.

Különös elismerést aratott a «Palais Royal» igen izléses bőrdíszműárúival, melyekből a műipari produkció legszebb termékei vannak felhalmozva a cég üzletében. Az ország határain túl is dicsőséget szerzett a «Palais Royal» hazai kereskedelmünknek, minek ékes bizonyosága az a számos kitüntetés és érem, melylyel az üzlet tulajdonosát kitüntették. Többek közt a persa sah is kitüntette Orlai Sándort a nap- és oroszánrenddel s az udvari szállítói címmel.

Szerencsejátékok. A modern élet viaskodásában, melyet a hírneves angol tudós oly találóan jellemez a «küzdelem a létért» jelszavával, mind nagyobb s nagyobb tért hódít a szerencsejáték. Kártya, lutri, tózsdejáték, lóversenyfogadás, mind reményt nyújtanak arra, hogy a végzetben bízó emberek könnyen és hirtelen megszabaduljanak a megélhetés nehéz gondjaitól. Ámde valamennyi ilyenmü játékban túlnagy a kockázat. Gazdaságilag észszerűen, a reménybeli haszon s a kockázat közötti helyes arány egyedül a sorsjegyen van megvalósítva.

Ennek köszönheti a sorsjegy roppant nagy elterjedtségét. A számító, gondolkozó emberi elme rég rájött arra, hogy legkevésbé kockázott, mert a nyereség legtöbb kilátásával felruházott szerencsejáték a sorsjegyek vásárlása. És nem csodálkozhatunk azon, ha nálunk is, a gazdaságilag kevésbé művelt országban, a sorsjegyek nyilvánvaló előnyei ma már közismertekké váltak.

A magyar sorsjegy-üzlet popularizálásában oroszán rész jut a Merkurbank-nak. Szerény magánváltóüzlet kis kezdetéből ez az intézet idővel hatalmas finandális vállalatná fejlődött, mely kuláns, szolid és megbízható üzletvitelénél fogva még a gazdasági pangás legszomorúbb esztendeiben is megtudta állani a helyét. Ma már gyönyörű váci-utcai palotájában (37. szám alatt) székel a Merkurbank és váltóüzlet részvénytársaság s mialatt mellette sorra kidőltek a váltóüzletek, ez a cég egyre nagyobb és nagyobb klientélat tudott hódítani.

Különösen az igérvények meghonosításában ért el nagy sikereket a Merkurbank. Néhány korona lefizetése ellenében mindenki megválthatja azt a jogot, hogy a legdrágább sorsjegyekre játszhassek, úgy, hogy az esetleges veszteség a kockázott összeg csekély voltánál fogva alig válik érezhetővé, holott csakúgy nyerhet az igérvény tulajdonosa, mintha akár a sorsjegy maga volna a ládafiában.

Hogy pedig a vevőközönséget mindig részletesen tájékozza sorsjegyei tekintetében, a Merkurbank Merkur címmel hiteles sorsolási lapot ad ki, melynek nagy elterjedtségét s kedveltségét az a pusztá tény is bizonyítja, hogy immár XXXIII. évfolyama jelenik meg Berger Mór szerkesztésében.

A Merkurbank ezenkívül takarékbetéteket fogad el gyümölcsözö elhelyezésre, teljesít tózsdei megbízásokat, utalványokat s hitelleveleket bocsát ki a világ valamennyi fontosabb külföldi piacaira s műveli a váltóüzlet valamennyi ágát.

Mindenki, aki pénzét gyümölcsözöen akarja elhelyezni, teljes bizalommal fordulhat tehát e régi, hírneves intézethez, mely immár négy évtized óta szolgálja híven a nagyközönség anyagi érdekeit.

A levegő hatása az egészségre.

Tudós meteorológusok régóta észlelik, hogy a légköri viszonyokban valami nevezetes átalakulás folyik, mely átalakuláshoz kétségkívül hozzájárultak azok a föld méhébeni háborgások és vulkánikus kitörések, melyek legutóbb napirenden voltak s amelyek tagadhatatlanul befolyással voltak a légköri viszonyokra. Ehhez képest változtak az éghajlati viszonyok is s ez a változás talán sehol sem szembeötlőbb, mint éppen Magyarországon. A gyakran és hirtelen változó időjárás, a mind gyakoribbakká váló nyirkos ködök száz rejtett veszedelemmel fenyegetnek, betegséget okoznak s főleg a meghülésből eredhető betegségek számárányát növelték meg aggodalomkeltő mértékben.

Hosszabb idő óta különösen Anglia lakossága szenved sokat az így keletkezhető bántalmaktól, amin — ha tekintetbe vesszük a Brit félsziget ködös klimáját — alig csodálkozhatunk. De fontosabbak és szomorúabbak reánk nézve a statisztikának amaz adatai, melyek azt mutatják, hogy Anglia után Magyarország az, ahol legtöbb az ily megbetegedések száma. Hazánk éghajlati viszonyai, életrendünk, táplálkozásunk s még sok más az okozója annak, hogy ez így van. Az ily előfeltételek mellett keletkezhető bántalmak között az első helyet a csúzos megbetegedés foglalja el, a mit a nép nyelve szaggatás, hasogatás stb. jelzőkkel fejez ki. Ebben a nyavalyában úgyszólván minden második ember szenved nálunk s alig van valaki, aki elég szerencsés elkerülni élete folyamán a csúzt, vagy a köszvényt.

Ha közvetlen veszedelemmel talán nem is fenyeget, de kétségtelen, hogy a csúz egyike a legkellemetlenebb, legkinzóbb betegségeknek. Mint a legtöbb bajnak, ennek is első sorban a meghülés az okozója. A csúzos állapot, *r h e u m a*. Ha ez a keresztcsont táján történik, akkor az úgynevezett «Hexenschuss» lép fel, a mi szintén csúzos baj.

Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, mennyire szükséges e betegség ellen való védekezés; sőt ez annyival inkább fontos, mert a rheumás fájdalmak a szívet és vérérdény-rendszert is megtámadják s ezáltal szinte beláthatatlanok a további következményei.

S mert e betegség oly gyakori, nem lehet csodálkozni azon, hogy lépten-nyomon találkozunk az ellene küzdők táborával s éppen ezért fontos dolog tudni, hogy hol és miképp kereshetők a gyógyulás eszközei.

E megbetegedés a vér alkalicitásának csökkenésében is keresendő s éppen ezért szokták az orvosok az alkalikus vizet fogyasztatni betegeikkel, hogy ily módon távolítva el a betegséget okozó anyagot a szervezettől — a gyógyulás álljon be.

De hogy mily hosszadalmas dolog ez, az ismert az orvosvilág és azon betegek előtt, kik már e téren is szereztek tapasztalatokat. S ezért fontos Zoltán Béla budapesti gyógyszerész találmánya: a Zoltán-féle kenőcs, melyről számtalanszor bebizonyult, hogy tartalmánál és célszerű összetételénél fogva rheumás és köszvényes fájdalmaknak nem csupán csökkentésére, de meggyógyítására is alkalmas és ma az egyedüli biztos szer. A Zoltán-féle kenőcs az alkaliáknak olyan összetétele, amely felszívódva, a vér alkalicitását növelve, az ízületekbe lerakódott kóros alkatrészeket eltávolítja s a betegség javulását gyors tempóban idézi elő. Ez a fontossága a már világhírű páratlan szernek s ez a magyarázata annak, hogy a szer úgy a bel- mint a külföldi kórházakban, valamint a magángyakorlatban ezer és ezer esetben történt alkalmazásánál oly pompásan bevált.

Dr. X.

Megszűnt a verseny.

Azok az idők elmúltak hál Istennek, amikor a magyar gavallérok drága londoni ruhákba ölték pénzüket. Az angol divat és az angol ízlés most is megőrizte ugyan uralmát a férfiviseletben, de — székvárost cserélt. Most már itt van a rezidenciája Budapesten, a Károly-körúton, a Koch Testvérek férfidivat-árúházában. Felöltők, öltözetek ezerféle változatai vannak itt dús raktárban. Formában, anyagban egyaránt versenyeznek a londoni szabók munkáival, csak egyben maradnak alatta: — az árban. Mert a Koch Testvérek árúházában oly olcsó minden, hogy Budapesten hovatovább több ember fog korrekt londoni divat szerint öltözködni mint — Londonban.

Fogak. A legújabb módszer szerint beillesztek teljes fogsorokat és egyes fogakat fájdalom nélkül. A gyökér eltávolítása fölösleges. Rosszul illő fogsorok olcsón átalakíttatnak. Az általam beillesztett fogsorok a valódi fogaktól meg nem különböztethetők és rágásra jótállással kitűnően használhatók. Vidékiek 24 óra alatt kielégíttetnek. Részletfizetésre is. **Grossmann S. Sándor**, VII., Erzsébet-körút 50. I. Royal szállodával szemben. «Fogorvosi intézet.»

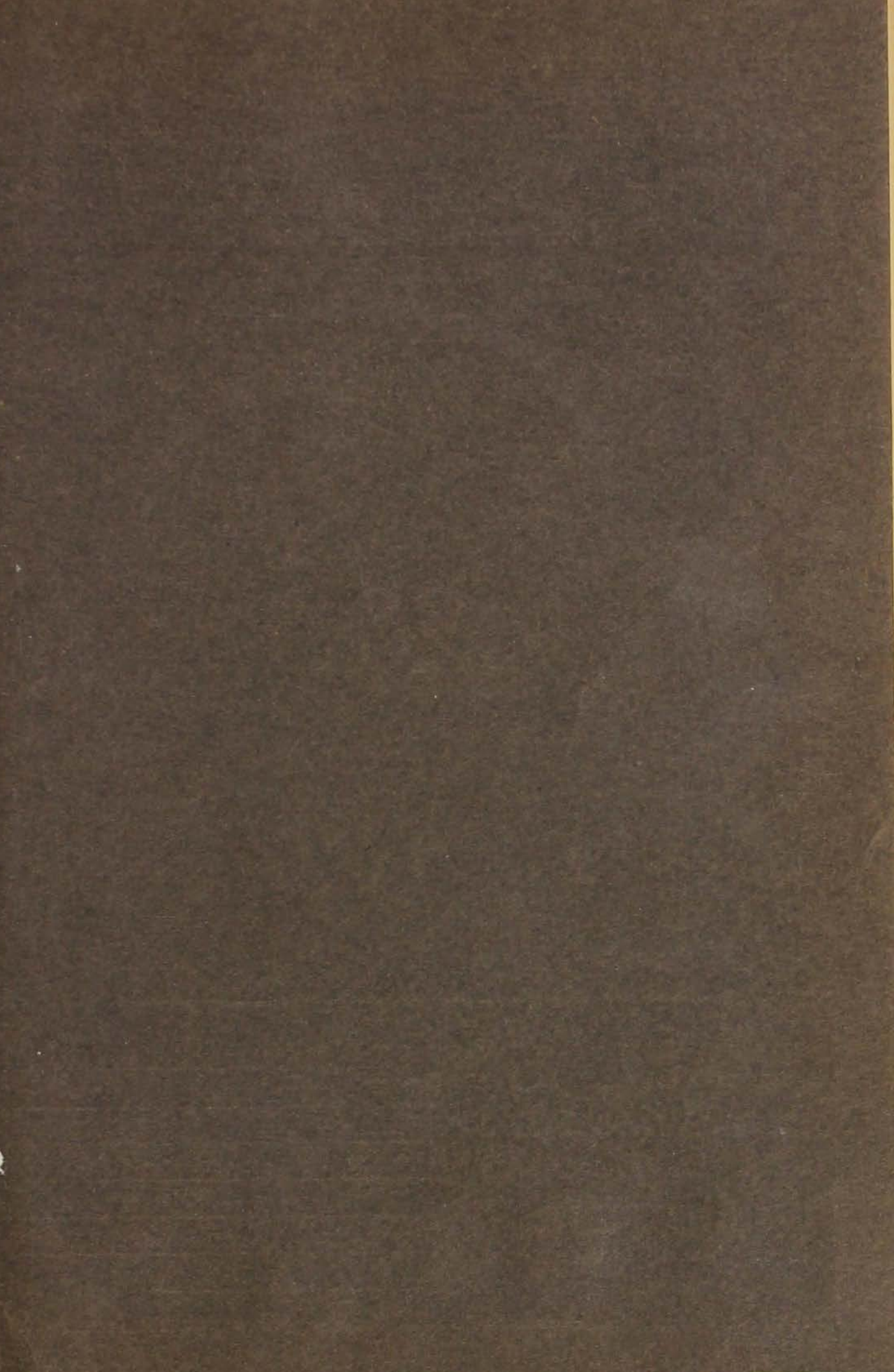

A Blúz jövője. A női ruházatok egyik leghálásabb és legszebb viselete a blúz, mely a napról-napra változó díszítések és újabb előállításban még beláthatatlan ideig divatban marad s melyekben úgy föltűnő ízlés-, kitűnő szabás- és olcsóságra nézve, az egyedüli és kizárólag blúz-árúház Zoltán Dezső, Király-utca 30. ajánlható. Nagyszabású blúz-árjegyzékét rajzokkal ingyen küldi. Állandó blúz-kiállítás. Saját műhelyei. Szigorú szabott árak.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminckét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet, Könyv-
kiadóhivatal, Papíráru gyár.

Első év. 5. szám.

1903

Budapest, március 29.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívül kiadásban.

Ára 20 fillér.

Egy hónapra

Kiadóhivatal

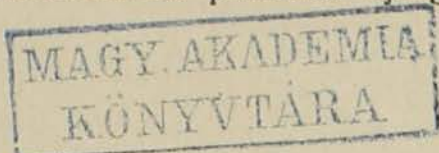
Honvédut. 10.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Egy asszony.

Lakása : a robogó vonat, tűzhelye : a kőszénfüstös kupé, melynek ablakához odaszorítja homlokát és nézi, hogy tűnnek-jönnek országok, más és más haza, más és más kultúra, különböző népviseletek, szegénység, gazdagság. Most végigsuhan egy nép között, amely ma boldog és elbízott, majd olyan következik, ami még tegnap az volt. A kupé közben-közben megáll vele, olykor azért, hogy az asszony cók-mókját átrakják egy nagy alkotmányra, amely végigsiklik vele azon az elementumon, amely még hatalmasabb, mint a föld. És a világ színésznője megy egy másik világba, és az oceánon, egy kis kajüteben van a házi tűzhelye...

Most, hogy a Duse Eleonora mozgó-otthona újra felénk közeledik : elgondolkozom azon, hogy e sovány olasz asszonyka, e napégette, fehér fogu cigánynő mily felülről és mennyire egészen láthatja az egész világot, amely olyan nagynak látszik, de lényegében olyan kicsiny. Szemében eltűnhetnek azok a különbségek, amelyeket az ember bolond megkülömböztetési viszketegsége állít ember és ember közé. És ő láthatja, hogy a haza nemes és tiszta fogalma körül mint építettek és építenek — ma különös dühvel — nyomorúságos, festett, olykor otrombán erős falakat, amelyek leomlanak mind, ha felhangzik egy szó. Ez az asszony tudja, hogy haza van sok, a rög amely a földhöz köt, erős, mint a vérségi kötelék, de mégis, az egész világ: az Ember,

amely a boldogságra törekszik, szenved, jobban vagy kevésbé, képes az érzésre erősebben vagy gyengébben, megálztatik többé vagy kevésbé és meghal egészen nyomorultan, vagy mérsékeltén nyomorultan. De élni mégis szép, mert boldogok és boldogtalanak vagyunk a magunk ostobasága, erkölcsse és erkölcstelensége miatt.

Az otthontalan asszony bölcsességéről való képzelődéseim talán álmok és talán nem is méltóságteljes, hogy egy kóbor, idegen színésznőről ilyen imádatlal szólok?

Lehet, hogy az egész életre csak oly álmatagon néz, mint a futó felhőkre, a tűnő mezőkre, a rohanó fákra, a hatalmas városokra, amelyek az ő kupé-ablakán keresztül nézve: ugrálnak, mint a szöcske a sívó homokon. Az bizonyos mégis, hogy az egyszerű nőcske épp az ellenkezőjét tette annak, amit a színésznők nagy világszektája csinált. Ezek, tömegben: szolgálják és nevelik az emberi izléstelenséget és gondolatnélküliséget. Ezek megerősítettek: erkölcstelenségünkben és oktalanságunkban. Ő: tíz év alatt száz évnnyire vitte előre az izlést, de nemcsak a maga mesterségében, hanem mindenben, ami a művészettel, a finom lelki étellel rokon. Az irodalomra magára jobban hatott, mint akármelyik első író. És mivel? Csak becsületességgel és bátorsággal, azzal, hogy lerázta magáról a mesterség hazug modorát, az emberi érzések kifejezésében mert őszinte lenni. Nem arra vágyott, amire az asszony közönségesen, hogy a férfi megkergüljön érte, a vér fussa el minden szervét, ha látja és ne lássa. E szép és okos, kedves és szomorú asszonyka nem akart és nem tudott csalni. Az istenek mily kegyelme, hogy ezért nem égették meg, nem feszítették föl, hagyták, hogy apostolsága kalváriáját egészen végig járja.

Mondják: most járja a végét. A letűnő nap vörös fénye, avagy a festék az keskeny arcán? Mondják, hogy már festi magát. A bánat száll le rám és — egyszermind megmelegedik belé a szívem — hogy a most élő földön járó csillagok között, a ki a legtisztább fényű, mégis csak egy asszony.

B. S.

Az obstrukciók és a kivezető út.

(Gróf Andrassy Gyulának ajánlva.)

Megjelenése után valamivel későbbben olvastam el Andrassy Gyulának szép essay-jét az obstrukcióról, azzal a lelki élvezettel, melyet literatus ember egy nagy elme szárnyainak suhogásánál érez.

Andrassy nem a mi speciális obstrukciónkról szól, tehát én sem arról szólok. (Dehogy bántjuk mi a magunk obstrukcióját!) Akadémikusan tárgyalja az obstrukciókat, azok természetét, hátrányait, sajátságait, előnyeit, veszedelmességét a parlamentarizmus és szabadság követelményei nek szemmeltartása mellett, azzal a csodálatos világossággal, mely az ő sajátja. De orvosságot ellenök nem keres (sőt azt mondja, nincs is) s ott hagy bennünket az essay végén melancholikus hangulatban, hallani véve a lélekharang kondulását a parlamentarizmus felett.

Hát csakugyan nem volna panacea? Mert a szólás-szabadságnak a házszabályokban való megszorítása nem orvosság, hanem csak más halálnem. Ezt én sem szavaznám meg sohasem!

A kivezető út ellenkezőleg nem a nemzeti szabadságok megszorításában, (ahol azt az eddigi publicisták és politikusok keresték) hanem azoknak kiterjesztésében keresendő.

S ezen a fonalon elindulva, találtam egy utat, melyet inkább csak élőszóval szerettem volna Andrassy gróffal közölni — azért csak élőszóval, mert inkább tanulni valóm van a közjogban, mintsem hogy ne genirozna egy ilyen dologba nyomtatásban belekotyogni.

Bizonyos közjogi érzék hiszen minden magyar emberben van, de tudom, hogy az nem elég. Tudom, hogy a villanyossággal lehet világítani. Azt is tudom, hogy a macskában is van villanyosság, de azért a macskával mégsem lehet világítani.

Andrássy gróffal azonban, sajnos, véletlenül épen nem sikerült e napokban találkoznom, tehát mégis ezt a módot választottam, hogy a közlésem eljusson hozzá — mert csak akkor lehet valami haszna, ha ő, vagy az ő hozzá hasonló közjogi írók vetnek rá szemet s kiformálják.

Biztos vagyok benne, hogyha az első vasalt nadrágot György Endre húzta volna fel először a walesi herceg helyett, a vasalt nadrágok sohase jöttek volna Európában divatba.

És most, ennek előrebocsátása után, meggyújtom az én egyetlen szál gyertyámat, hogy valahogy rávilágítsak az útra, melyből a parlamentarizmus, mely kínosan vergődik az obstrukciókban, mint az Ábrahám báránya az iszalagok közt, kivezethető.

Az én elméletem szerint, ha kiegyenlíthetlen obstrukció tör ki, vagyis, ha a kisebbség megakadályozza a különben védelmére alkotott hárszabályokkal a többség akaratának érvényesülését, föl kell a parlamentet osztatni.

A korona a felosztatás jogát eddig csak a többségek ellen szokta gyakorolni, új többséghez appellálva. De a korona az ő jogával eddig is szabadon élhetett, amennyiben az alkotmány egyéb garanciái nem kötötték meg. Tehát épen olyan joggal appellálhat a nemzethez a kisebbségek ellen is.

Hogy miért nem tette eddig, annak oka igen egyszerű, mert nem érhetett el vele semmi célt. A kisebbség legjobb esetben is kisebbség marad és újra kezdi a renitenskedést.

De ha egy praktikus célhoz kötné jövőre a nemzet megkérdezését, (ahogy azt a többség ellen is praktikus célhoz kötik) mindjárt kitűnnék, hogy ez a felosztatási módozat a nyitja a kibonyolódásnak. A parlamentarizmus egész pszichológiájával összhangban csakis ez van.

A népképviselőt minden erejét és hatalmát az anyaföldből nyeri — gyógyítás végett is visszaküldendő az anyaföldhöz minden betegségében. A korona nem gyógyíthat, csak ronthat rajta.

Az obstruáló kisebbség rendesen úgyis abból a jogcímből obstruál, hogy ő képviseli a támadott javaslattal szemben a nemzeti akaratot és nem a többség; kérdeztessék meg tehát a nemzet új választás által, hogy igaz-e ez?

A nemzet megkérdése, ha még annyiszor történik is, nem lehet jogsérelem a nemzetre. S ha a korona az eddigi elméletek szerint igénybe vette renitens többségek esetén a házfelosztatást a saját akarata védelmére, még kevésbé lehet jogsérelem, ha azt a többség akaratának védelmére is igénybe veszi a renitens kisebbségek esetén.

Tehát feloszlatatnék a ház. No már most:

Vagy többségre vergődik az obstruáló kisebbség a választásoknál és akkor az ő akarata egyszerűen többségi akaratává változott s a parlamentarizmus épségében funkcionálhat tovább.

Vagy visszakerül megint csak kisebbségnek és akkor joggal alkalmazható ellene a házszabályoknak egy erre a célra és erre az egy alkalomra érvénybe lépő paragrafusa, mely rövidesen egyszerű szavazással rendelné el most már a döntést a hosszú ostromot átszenvedett és kedvező nemzeti ítéletet nyert javaslat felett.

Ez a paragrafus épenséggel nem érintené a szólásszabadságot, csak a nemzeti ítélet végrehajtásának képezné sanctióját és érvénye legott megszűnnék, hogy uralmukat ismét átvegyék a teljes szólásszabadságot biztosító rendes házszabályok — egy esetleges új konfliktus és egy újonnan provokált nemzeti ítéletig.

... Ez az én igénytelen észrevételem az Andrássy bámulatosa szép cikkéhez fűződő, — persze csak úgy nagyban odavetve.

Ezzel a nép és a kisebbség jogai kitégíttatnának bizonyos fokig, de anélkül, hogy akár a többség, akár a korona veszítsen a magáiból.

Azt lehetne hinni első pillanatra, hogy gyakori obstrukciók gyakori választásokat idéznének elő, holott voltaképen megrikkulnának az obstrukciók vagy teljesen is megszűnnének, mert a parlament felosztatásának bizonyossága óvakodóvá

tenné úgy a kisebbségeket az obstrukció fegyveréhez való hozzányúlásban, mint a többségeket az odiozus javaslatok támogatásában.

Azonfelül a választások se lehetnének többé erőszakosak. Mert nem érné meg a fáradságot nagy pénzzel és nagy erőszakkal összehozni többségeket, melyeket a kisebbség egyetlen akciója szétszórhat.

De volna bármiként is, a mostani helyzetnél jobb volna. A parlamentek legalább funkcionálhatnának, esetleg sok baj között, de mindig volna egy mozdulatuk előre, — a mozgás pedig az élet; míg most úgy állnak az obstrukciók szóviharaiban, az egész megakasztott állami étellel a hátuk mögött, hogy tehetetlenek egyetlen mozdulatra is — holott a mozdulatlanság a halál.

Egy képviselő.

A fenti cikket minden emberi valószínűség szerint Mikszáth Kálmántól kaptuk. Hogy nevének súlyos és nevezetes pecsétjével mért nem látta el érdekes bár némileg egyoldalú tervét: azt nem tudjuk bizonyosan, de úgy véljük, azért, mert nem kívánja, hogy mint politikus döntő tekintélynek vétessék. Mi is azt tartjuk, hogy Mikszáth mint a mai korszak legművészibb elbeszélője, első sorban költőnek számít és az ország nem tartozik tudni, hogy az édes szavú elbeszélő egyike a legkülönösebb politikai képességeknek, aki erideg tudományban — ami nem szükségtelen — fantáziát is vegyít, de meghagyja annak az alapját: a bölcs emberismeretet és szigorú logikát. És csak kényelemszereteten múlik, hogy mint politikus is, nincs az előtérben.

A szerkesztő.

Beszélgetés egy tábornokkal.

A Jövendő egy munkatársának alkalma volt a király egyik legkiválóbb magyar tábornokával beszélgetnie a felszínen levő katonai kérdésekről és a szaktekintély vélekedését a következőképpen összegezte:

— Az egész létszámemelési vita tulajdonképpen hamis alapon mozog, mert a közös hadsereg három, a honvédség két évi fegyveres szolgálatra köteles ujoncjutalékának preliminált fölemelése teljesen a póttartalék rovására megy, t. i. ennek száma az ujonclétszám emelkedéséhez képest le fog szállítatni. Eddig, ha az ujonclétszám a sorozásnál kitelt, a többi fegyveres szolgálatra alkalmas sorozóköteles fiatal ember mind a póttartalékba került. Jutottak oda, igaz, családi körülmények miatt is, de a legnagyobb kontingenciát mégis a véletlenül magas sorszámot nyert legénység szolgáltatta. Már most ennek a pusztá véletlenből póttartalékosok egy részének a rendes katonasághoz való átvételét tervezi a hadügyi kormány a napirenden levő törvényjavaslattal. Egy ízben beállított hozzám egy szegény öreg asszony. Két hónappal azelőtt vonúlt be a fia három évi szolgálatra. Ereszszük haza, mert különben éhen hal. Özvegy asszony és a fia tartotta.

— De hiszen két fia van.

— Igen, de a másik öt esztendeje kiment Amerikába és nyoma veszett.

És a fiút mégse bocsáthatták el. A törvény özvegy anyának egyetlen fiát menti csak föl a tényleges szolgálat alól. Egy öreg, keresetképtelen apának két fia volt; az egyik valami négy apróságnak immár majdnem keresetképtelen apja, akinek éppen elég lehetett a maga gondja; a másik, a kisebbik az öreget tartotta. Ezt besorozták és nem volt paragrafus, amely kihúzta volna. Hiába is okoskodtak, a létszámra föltétlen szükség volt. Történtek és történnek ilyen dolgok akkor, mikor a póttartalékban vagy negyvenezer ember valóban a vak szerencsének köszöni, hogy minden arravalósága mellett is kívül maradt a rendes katonai szolgálat kötelékén. A bevonuláskor a kapott ujonclétszám mindig megcsappan úgy, hogy a következő év nyarán már a hiány átlag tizenháromezer főre tehető. Ezt akarják a mostani ujonc-prelimi-

naréval pótolni. Lehetővé akarják tenni, hogy ne csak azok mentessenek föl a tényleges szolgálat alól, akiknél a törvény e tekintetben intézkedő összes föltételei előállottak, hanem azok is, akik írott törvény híján az emberszeretetre, paragrafus nélkül, az igazságra appellálnak.

— Ezen a címen kevesebb újonc is elég volna talán?

— Nem is mind erre kell, hanem a tüzérség elkerülhetetlen fejlesztésére, hadtengerészet, vasúti zászlóalj és három új vonatszázad szükségleteire is! Vagy kell a hadsereg, vagy nem. Ha kell, akkor olyan tökéletes legyen, aminő csak lehet.

— A honvédelmi minister úr azt mondja, hogy elvileg nem ellenzi a katonai szolgálat két évre való redukáltatását?

— Nem ellenzi azt katona-ember és amennyire én ismerem a ministert, az minden elfogadható reformtervet már jó előre kikalkuláltat, utolsó betűig elkészített. Biztos vagyok abban, hogy ő, mikorra az e tárgyban a képviselőház elé terjesztendő jelentést megszerkeszti, már magával az idevágó törvényjavaslattal is készen lesz. A viszonyok döntenek, nemcsak a magyar, hanem főleg az osztrák viszonyok, hogy törvényjavaslattal lép-e a törvényhozás elé, vagy pedig jelentéssel. Katona-ember, mint báró Fejérváry Géza is, a védőerő egységes kiképzését óhajtja. Ezt az egységet pedig most a póttartalékosok nagyon megnehezítik.

— A két évi szolgálat a póttartalék töröltetését jelentené?

— Nem, de redukálja azok számát, akik abba nyerne beosztást. Jövőben valóban csak azoknak kellene a póttartalékba kerülni, akiknek erre igazi jogcímök van. Az magától értetődik, hogy a kioktatásnak gyorsabbnak kell lennie, ezt a lehetőségig elő is kell mozdítanunk, ha költségbe kerül is.

— Főleg a lövészetben!

— Ott is. Hol tartana ebben a honvédség, ha báró Fejérvárynak még államtitkár korában tett kísérlete sikerül! Puskát, ingyentöltényt küldött falvakba, városokba, hadd tanuljon célba löni, akinek csak kedve tartja. Az első évben még észlelhettünk valami kis felbuzdulást, de szalmaláng volt az egész! A puskák nagy nehezen kerültek vissza, rozsdásan, összetörve. Nem volt, aki az eszmét felkarolja.

— A két évi szolgálat esetén az a sok különleges foglalkozásra vezénylés nem tartható meg, ami most bevett szokás, mikor a mesteremberek, tiszti szolgák mind a századokból kerülnek ki. Polgári mesterembereket is kell majd talán gyakran alkalmaznunk, ami viszont bármilyen minimális bért adjunk is, alaposan csökkenti a munkanélkül levők számát.

— Szóval a két évi szolgálat még kézzelfogható haszonnal is jár.

— Ugyan, kérem! Folyvást panaszkodunk, hogy ipari és gazdasági termelésünket nem tudjuk értékesíteni és hogy a munkásnépnek nem tudunk foglalkozást adni. Mi lenne, ha az az óriási termelő erő, amely a katonaságnál másnemű tevékenységre van lekötve, fölszabadulna?

A KATONA-KÉRDÉS. Mikép használta a magyar országgyűlés katonafelajánlási jogát? A magyar országgyűlés katonafelajánlási jogára nézve újabb időkben alapvető az 1715. VIII. t.-c., mely továbbra is megállapítva a nemességnek régi honvédelmi kötelezettségét, ennek elégtelensége miatt behúzza «a bennszülöttekből s külföldiekből álló rendes katonaságot». «Minthogy pedig ez zsold nélkül, a zsold pedig adó nélkül meg nem szereshető: tehát az oda szükséges subsidiumnak és adónak ügye diétán tárgyalandó a karokkal». Mivel III. Károly korában nagyon elharapódzott az a visszaélés, hogy a király csakis a főemberek concursusának beleegyezésével, diéta nélkül szedett adót és katonát, ezt a kivételt az 1741. XXII. t.-c. arra az egy esetre szorítja, ha váratlan ellenséges támadás, vagy a magyar birodalmat egyenesen érintő háború lehetetlenné tenné az országgyűlés egybehívását. Az 1791. XIX. t.-c. ezeket a cikkelyeket újra megerősítvén, kimondja, «hogy a királyi önkénnyel semminő subsidiumot, sem pénzben, sem terményben, sem új vitézekben, sem bárminő más címen sem szabad diétán kívül kiróni, még szabad felajánlás örve alatt sem». Ezek alapján a diéta 6090 új vitézt ajánl fel a magyar ezredek kiegészítésére. Kitört a nagy francia háború. Az ősi constitutio biztossága és a király és a rendek teljes érdekazonossága a kor felforgató törekvéseivel szemben magyarázzák meg, hogy Magyarország teljes erővel támogatja Ferenc politikáját. Nagy önkéntes terménybeli felajánlásokon kívül 1792-ben újra 5000 katonát, 1796-ban 50,000 katonát ad. 1802-ben pedig a magyar hadsereg 10 lovas és 12 gyalogezred vitézeinek létszámát három évre 64,000-ban állapítja meg. 1807-ben ismét 12,000 katonát adnak a rendek. 1808-ban pedig 20,000-et, kiemelvén, hogy ezt önként, jószántukból teszik és ama feltételt szabva, «hogy csakis magyar ezredekbe szabad a most felajánlott vitézeket beosztani».

Hasonló politikai gondolkodásnak volt eredménye az 1830-iki országgyűlésnek felajánlása, mely 48,000 új vitézzel

erősítette a «militia Hungarica»-t, a júliusi forradalom előidézte viharokban. Ezek szolgálati idejét 10 évben állapítják meg. 1840-ben, midőn egy általános európai bonyodalom fenyegetett és ez a 10 év letelt, újra 48,000 katonát szavaznak meg a rendek. De mielőtt az országgyűlés ezt a felajánlást megtette, nemcsak amnestiát eszközölt ki, hanem az egész kormányrendszernek oly gyökeres változását, hogy lehetővé vált a nemzeti állam újjáalakításának nagy műve, a nemzet és a kormány közös és teljes részvételével.

Így a rendi országgyűléseknek határozottan közös vonása az, hogy a kormánytól kért katonai segítséget megadják, csak hogy ennek fejében úgy az ország önállóságát, mint rendi előjogaikat megerősítik; utolsó időben pedig még a katonáknak helyzetén is iparkodnak könnyíteni. Arra, hogy ezt a subsidiumot megtagadták volna, 1715-től fogva 1848-ig nincs példa. Éppen midőn legnagyobb és legerősebb volt a magyar nemzet katonai beavatkozása az általános európai ügyekben, 1741-ben, hoztak egyúttal legtöbb törvénycikket, úgy a rendi szabadságnak, mint a magyar birodalom alkotmányos jogainak megszilárdítására.

1848-ban az összeütközéshez vezető bonyodalom abban áll, hogy sem a magyar kormány, sem az országgyűlés, bár elvben a kötelezettséget elismeri, nem bírja magát elhatározni a magyar katonaságnak az olasz háborúba való küldésére.

Tényleges, határozott megtagadás egyszer történt: 1867-ben, közvetlenül a kiegyezés megkötése előtt. Az 1866. dec. 28-án kelt l. f. patens sorozást rendelt el. Ez ellen Deák Ferenc szólalt fel és felíratot indítványozott, mely Ő Felségét arra kérje: szüntesse meg ezt a rendeletet és állítsa egészen helyre az alkotmányosságot úgy Magyarországon, mint többi országaiban. Az 1867. febr. 17-iki királyi leírat teljesíti az országgyűlés kérelmét.

Ami azóta történt, az az 1867. XII. t.-c. körül folyó parlamentáris küzdelemnek egy-egy mozzanata.

Marczali Henrik.

Kossuth haditerve.

A Nuova Antologia című olasz szemle most közli Kossuthnak egy eddig ismeretlen levelét, melyet 1860-ban Garibaldinak irt, francia nyelven. A levél következőképen szól:

Turin, 1860. évi szeptember 14-én.

Tábornok Ur,
Kedves és kiváló barátom!

Abba az örömmámorba, melylyel Önt övezi a milliók hálája, azoké, akiket felszabadított a meggyalázó zsarnoki igából, s visszaadott saját maguknak, a művelődésnek, a szabadságnak, akiket megmentett a szemlátomást alakuló Olaszország részére: hadd elegyítsem én is csodálatomnak őszinte kifejezését.

Oh! milyen szépek, milyen hatalmasak az Ön tettei és tetteinek eszközei! . . . Legyen érte áldott!

Ugy hiszem, kedves és kiváló barátom, most érkezett el ideje annak, hogy kijelöltessék Magyarországnak a szerepe, melyet közös ellenségünk, Ausztria elleni végleges küzdelmünkben viselnie kell . . . és hogy közösen megállapítsuk az eszközöket, amikkel ezt a szerepét hathatóssá tegyük.

Annál szükségesebb ez, amivel biztos tény, hogy nemcsak Porosz- és Oroszország, hanem Anglia is (igen, Anglia is: erre nézve hivatalos adataim vannak) összejátszik Ausztriával, hogy megmentse, vagy hogy legalább a mi akadályainkat növelje és kilátásainkat csökkentse.

Természetes, hogy se magam, se barátaim nem fogunk megijedni ezektől az akadályoktól. Ha közösen állapítjuk meg tervünket, ha mindkét nemzetünk erőt egyesítjük, s főleg, ha Ön rendelkezésünkre bocsájtja hatalmas segítőerejét és támogat az előkészületeinkben, mely haderónk rendezéséhez kell (és van elég tetemes erónk) nem kételkedhetünk a sikerben.

Hazánk sorsa függ ettől . . . Én, részemről nyíltan bevallom, hogy Magyarországnak, ha Ausztriától meg akar szabadulni, nagy szüksége van az olasz szövetségre. De merem állítani azt is, hogy Olaszország se nélkülözheti a magyar segítséget. Mert elvégre a 15 milliónyi magyarországi népesség, az ország minden rendelke-

zésre álló eszközével, he elszakad Ausztriától, s még hozzá Olaszország erejéhez csatlakozik, harminc milliányi különbözetet képvisel az esélyek és a győzelem kiszámításában a mi javunkra.

Az Ön szavaiból és tetteiből arra a meggyőződésre jutottam, hogy az én hazám függetlenségét mint az olasz kérdés megoldásának nélkülözhetetlen tényezőjét tekintette.

Engedje meg tehát, hogy érdekeinknek közösségéből kiindulva, elmondjam, miképen fogom fel a helyzetet . . . Veneziát fel kell szabadítani és az egységes független Olaszországhoz csatolni: ez magától értetődik.

Igy hát a háború Ausztria ellen megy — de hogyan? Elég az, ha az osztrákokat kiűzik Veneziából, a nélkül, hogy az osztrák hatalmat megtörnék? Ha evvel beérik, Olaszországnak nem lesz tartós békéje. Ausztria ürügyeket fog keresni, szövetségek fog és fog arra módot találni, hogy visszanyerje, a mit elveszített. Meg kell tehát törni egyszer s mindenkorra.

Ezt pedig csak Magyarországon lehet megtenni, mert itt van az ő hatalmának súlypontja. Ha tehát megindul a háború, egyszerre két helyen kell a támadást intézni, Olaszországban és Magyarországon . . . Nyílt támadást mondok, nem oldaltámadást.

Ön annyira nemeslelkű, hazája érdekét oly széles körben szemléli, hogy igazat fog nekem adni, ha állítom, hogy Magyarországtól öngyilkosságot kívánnának, ha azt akarnák, hogy kisebb csatározások eszközévé legyen, és ha ezt az öngyilkosságot el is követné, Olaszországra ebből semmiféle komoly és tartós előny nem hárulna. Ellenkezőleg: Ausztria egy oldalról megszabadulna minden aggodalomtól, sokkal félelmetesebb ellenségévé válna Olaszországnak, mint azelőtt volt.

Tehát háború kell Ausztria ellen, két oldalról, nagy háború, de nem csatározások, oldaltámadások . . . Eltaláltam gondolatát?

Ha igen, úgy nincs más hátra, minthogy kifejtsem Ausztria és Magyarország helyzetét, s ezáltal indokoljam véleményemet a helyzet követelményeiről. Ha a háború kitör, nem hiszem, hogy egyenes beavatkozás várható Olaszország ellen, az ország területén, feltéve, hogy nem fognak Franciaországgal semmi konfliktusba keveredni, mielőtt Ausztriával végeztek.

Ennek a tartózkodásnak szükségessége szembeszökő. Ha volnának is olyan emberek, akik nem számolnak heveségük következményeivel és nem őrizkednek attól, hogy Olaszországnak újabb ellenségeket szerezzenek, itt van az Ön tekintélye, amely az ujjá-

születő Olaszországot megbirja óvni ilyen csapás elől! Mert tény az, hogy Bécsben, Berlinben, Pétervárott, Londonban (Downing street), szóval mindenütt szeretnék, ha Ausztria megmaradna és nem kívánnak egyebet, mint hogy Önök összekapjanak a franciákkal Rómában, — mert akkor Ausztria meg van mentve, — sőt írják nekem Bécsből, hogy sok ágens működik azon, hogy az olaszokat támadásra bírják akár a franciák, akár a «Germán szövetség területe» ellen. Ezeknek az ármányoknak a sikere Ausztria egyedüli reménysége. Istenem, milyen kevéssé ismerik Önöket! Mennyire nem tudják, hogy nem lehet Önöket bevalni semmibe. Nem ismerik az Önök jelszavát: «Mindent a maga idejében»; én azonban, aki ismerem Önöket, ebben nyugodt vagyok. Eljön annak is az ideje, hogy a franciák kimennek Rómából, vagy kikergetik őket. Ha pedig van egyéb számadásuk is a franciákkal, azt is elintézhetik a maga idején. Mindenekelőtt Ausztriával kell végezni. Ne szaporítsuk ellenségeink számát. Nem így gondolkodik, tábornok úr? Említettem, hogy Olaszország területén nem kell beavatkozástól tartani. Igen, de lesz indirekt beavatkozás minden valószínűség szerint. Tyrolt megszállja 60,000 bajor, Sziléziát, vagy magát Csehországot a poroszok, hogy így Ausztria teljes hadereje szabad legyen s ekkor képes lesz hat hadtestet Olaszországban működésbe hozni s lesz még kettő tartalékban. Papiron kitesz ez 320,000 embert, vagy 240,000 harcost, amelyből egy harcmezőn legfeljebb 150,000 embert egyesíthet. Ausztria stratégiai helyzete tudvalevőleg igen erős... Hadseregének anyaga olyan vegyes, hogy valami nagy összetartásra nem számíthat. Két dologban lehet reménykedni: I. A magyar sereg nézve Magyarország általános, nagyszabású felkelésében. II. Az egész hadsereg nézve pedig az első két rendszeres ütközetre, amelyet Olaszország megnyer. Az első sikerektől függ minden.

Ebből nyilvánvaló, hogy Olaszországnak jelentékeny erőre van szüksége ehhez a hadjáratához... Azt hiszem, szükség lesz 200,000 főnyi tényleges haderőre és 50 ezernyi tartalékra. Ez nem túlságos sok, mert hála az Ön dicsőséges sikereinek, több mint 21 millió olasz gyűlt már a «re galantuomo» zászlaja köré, amelyet Ön választott bölcs belátással az olasz egység jelvényéül s amelyet Ön tart magasra épp oly lojalitással, mint vitézséggel. A hadsereg létszámához Délolaszország hét-nyolc milliója szintén hozzájárul megfelelő résszel. Ezért úgy hiszem, nagyon sürgős dolog azoknak a szép országoknak szervezése, amelyeket Ön felszabadított.

Ami magát Magyarországot illeti . . . Bár 1848—49-ben legyőztük az osztrákot és kényszerítettük, hogy a cár lábaihoz borulva könyörögjön segítségért és egész Európa előtt bevallja, hogy nem képes ellenünk tovább küzdeni; és bár a magyar közszellem ma már haladottabb, mint akkor volt s egyezés van azok között a fajok közt is, amelyeket akkor gyűlölség, egyenetlenség, ellenségeskedés választott el: mégse szabad félreismernünk helyzetünk nehézségeit. Az ország segédeszközei, az erősségek, a fegyvergyárak nincsenek a mi kezünkben. A nemzet egészen le van fegyverezve. Ausztria nem országunkbeli sereget fog ellenünk küldeni, amelyekre már eleve hatnunk lehetne; idegen földről hozott ellenséggel kell majd megküzdenünk nyílt csatában és pedig mielőtt még megingathatók a tarka népesség fegyelmét, amely pedig nagy ereje az osztrák hadseregnek. Ezenkívül Ausztria előnyben van a stratégiai előkészületeknél is, — míg a mi földrajzi fekvésünk nagyon kedvezőtlen, — végül pedig az osztrák szövetségeseket fog keresni s nekünk kilátásunk lehet orosz, porosz, bajor beavatkozásra.

De ha a nemzet már harcra készen áll, nem kell ettől a kilátástól se megrettennünk; a nehézség csak abban van, hogyan szervezkedjünk a készenléthez. Nem remélhetjük, hogy részleges felkelések által a mozgalom növekedni fog. Mielőtt nemzeti haderőnk teljesen megalakul, feltétlen szükség van egy hatalmas mozzanatra, amelyre az egész nemzet felkeljen, mint egy ember.

Én ismerem a hazámat. Semmi nem volna sikeresebb erre a célra, mint egy olaszországi segítő hadtest, amely már a jövetelével is, mint az olasz szövetség biztosítékával, kiszámíthatatlan eredményt érne el. Ha 30—40 ezer ember (ami elég volna ehhez az expedícióhoz) partra száll valahol Dalmáciában, mihelyt Olaszország megkezdi akcióját, ez nemhogy gyengítené a haderőt, hanem még sokszorozná. Mert ez a 30—40 ezer ember az olasz hadseregben csak 30—40 ezer embert tesz ki, de ha Magyarországra küldik, kitesz egy 15 millió főnyi nemzetet és 200 ezernyi sereget, amelyet akkor kevés hét alatt a legnagyobb könnyűséggel szervezhetnénk.

Gondoskodnunk kell ezenkívül arról is, hogy kellő időben megfelelő számú fegyver és mennyiségű élelem álljon nemzetünk rendelkezésére.

Ezen a két alapon olyan tervet dolgoztunk ki a külső és belső operációkhoz, amely részünkre tiz eshetőséget ígér tizenegy ellenében, ahhoz, hogy Ausztriát tönkre tegyük.

Én, gróf Teleky László és Klapka tábornok, mint bizottság dolgozunk ezen, egyetértőleg azokkal, akik a mozgalmat hazánkban vezetik.

Érintkezésbe léptünk a király kormányával is. Ő el van tökéelve, teljesen felfogván a helyzetet és jó indulatot mutat. Mi tehát teljesen biztosak lehetünk dolgunkban, ha Ön is latba teszi befolyását, támaszát, minden biztosítani fogja közös ügyünk diadalát.

Klapka tábornok elmegy Nápolyba, hogy bizottságunk részéről előadja Önnek a részleteket, valamint előkészületeinket és tervünket.

Ön lángelméjének, tapasztalatainak, szellemének adományait nem fogja megvonni tőlünk; s reméljük, hogy számíthatunk segítségére, támogatására a közös cél érdekében.

Szeretettel nyújtom Önnek kezemet annak a derék nemzetnek nevében, a mely annyira méltó az Ön barátságára. Hadd tudassam vele, hogy Ön testvérileg elfogadta azt a kezet, a melyet az ő nevében nyújtottam. Szívből híve

K o s s u t h.

A SZULTÁN ÉS A REFORMOK. Abdul Hamid kétségkívül kiváló fejedelem és nem közönséges tehetségű ember, aki nem idegenkedik a reformoktól. Csak-hogy ezekről megvannak neki a saját nézetei, és ezért kerül minden olyas újítást, amely valamiképen is veszélyeztetné az ő határozottan abszolutisztikus törekvéseit, és amely az ő hírhedett rettegését a forradalomtól fel találná kelteni. Európában félreismerik ezt az uralkodót; kegyetlen zsarnoknak festik és embertelen, érzés nélküli uralkodónak. Igaz, hogy legfőbb gondja és igyekezete az ő személyes biztonságának megőrzése, és hogy gyanakvó természetű lévén, eltávolított maga mellől mindenkit, akit veszedelmesnek tartott, s olyan személyzettel véteti magát körül, amely az ő kivánságainak jobban megfelel és hiúságának jobban bír hízelegni. Maga Abdul Hamid a munkában fáradhatatlan, és ritka erélyének köszönheti, hogy az Yldiz-kioszk lett az egész török államgépezet mozgó középontjává. Nem bízik másokban, magát pedig elég erősnek érzi ahhoz, hogy a kormányzat terheit elbírja: s így mi sem természetesebb, mint hogy a török viszonyoknak a mai zavaros, pénzügyileg válságos állapotba kellett sülyedniök.

Ami a reformokat és várható hatásukat illeti, mindenekelőtt főkövetelmény az, hogy a reform-akció önkéntes legyen, hogy megfeleljen a népesség nemzeti és vallási természetének és hogy a szükséges anyagi eszköz rendelkezésre álljon.

Fájdalom, ezek a feltételek hiányzanak. A török reformellenes törekvés oka nem az Európa iránti gyűlölség, hanem az az aggodalom, hogy a keresztény alattvalók forradalmi célokra fogják felhasználni a szabadelvű intézményeket. Nem érheti a szultánt szemrehányás azért, hogy nem rohant hanyatt-homlok az újításokba, de békés, nyugodt haladást tart jónak. Mert nem könnyű dolog a századokon keresztül vallásában, intézményeiben elszigetelt népet új rendszerekhez kötni. Megszokta az abszolutisztikus uralmat és retteg a jogegyenlőség eszméjétől. Ezért vándoroltak a keresztény Balkán államaiból ázsiai Törökországba a moszlimok százezrei, akik inkább elveszni akartak, mint a kereszténység szabadelvű törvényeibe beletörödni.

Ami az anyagi kérdést illeti, magától értetődik, hogy Törökország, mely folyó ügyeiben is folytonos pénzzavarral küzd, nem teremtheti elő a reformokhoz szükséges pénzt. A bukás szélén álló állam csak akkor remélhetne boldogulást, ha uralkodója józan politikát követve, nem szakítana az ország régi szövetségeseivel és barátaival. Nem lehet ugyan mentegetni a szultán régi barátait, akik összezavarták a politikai érdeket vallásos és humánus kérdésekkel és nem számoltak a nehézségekkel, amik a Portát terhelték; de Abdul Hamid is nagy hibát követett el, midőn bizalmatlanság és gyanakvás miatt letért atyja politikájáról. Ennek köszönheti az ország, hogy egy uralkodója alatt se veszített annyit a területéből, mint a mai alatt, és hogy minden barát és szövetséges nélkül áll; mert a sokat hangoztatott német barátság meg nem menti az üdvösségét, és nagyon kérdéses, vajjon a hatalmas barát meg fogja-e mozdítani csak a kisujját is a törökbirodalom sértetlensége érdekében. Az ilyen zavaros kilátásokkal szemben nem lehet a megkezdett reform-akciónak egészséges eredménye. Ha az egész test beteg, nem használ semmit egy tagnak az amputálása: a macedoniai reformtörekvések nem fognak az egész Balkánon végleges rendet csinálhatni. De nem is akarják ezt a nagyhatalmi operatőrök. Az egész keleti kérdés mai állása elárulja, hogy a nagyhatalmak politikája nem más, mint az Ottoman birodalom csendes, lassú feldarabolása, amelynél, nehogy a beteg test sokat szenvedjen, az amputációt gyengéden, kiméletesen végzik.

Vámbéry Ármin.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

A fénykép.

Ezen a nyáron egy király-utczai fényképészhez mentünk. Bizonyára apám kívánta.

A fényképész a Vasudvar nevű házban lakott, amely valószínűleg fürdő is volt, mert a kapu alatt arasznyi széles vörös márványcsatornán folyt kifelé a víz.

Erre a csatornára azért emlékezem, mert egy jókora fekete csibort láttam úszkálni benne. Szerettem volna megfogni, de az anyám nem engedte. És én még évek múlva is rá-rágondoltam erre a vízben fickándozó fekete bogárra: milyen könnyű lett volna megfognom!

A fényképész elhelyezett bennünket: engem az anyám jobbára állított, öcsémet meg az anyám ölébe ültette. De az öcsém nem akart nyugodtan ülni. Hiába mondták, hogy nézzen a csőre: madár fog onnan kiszállani. Végre is egy réztányérral csattogó Jancsi-bábut kellett a fotográfus aszszonyának a gép mellett csattogtatnia, — így kötötték le a figyelmét.

A kép jól sikerült. Akkor még nem retusirozták agyon a képeket. Az anyám krinolinba van öltözködve; arca kissé kifejezéstelen, unalom látszik rajta, de a miénk jó. Mind a hárman szalmakalapban voltunk. Öcsém a száját kissé eltátva bámul a világba, én azonban komolyan tűnődve, lóगतom a kalapomat. — Emlékszem, azon tűnődtem, hogy csakugyan kijön-e a madár, vagy hogy csak itt is bolondítanak?

Ez volt a legjobb fényképem, nemcsak a gyermekkoromból, hanem mind máig.

Sajnos, hogy ez a gyermekkori fényképem nincs már meg. Anyám talán hármát csináltatott mindössze. Kettőt rokonoknak adott, akiknél később hiába kerestem. A harmadikat, amely apámtól maradt reám, egy asszony szaggatta el, — egy asszony, akiről nem beszélek.

A zsemlye.

Reggelizni kávéét szoktunk. Anyám ez időben mindig tányérban adta (nekem meg az öcsémnek), s mink úgy ettük mint a levest szokás. S ez okosan volt: nem ettünk forró ételt, s nem dőlt fel az edény.

Markovics Mari néni azonban nem tudta a szokást: csészében tette elém a reggelit. A csésze vastag volt, fehér és díszül a felső részen kávészínű és ribiszke-szósz-színű körvonalak kerítették. Aranyozás is volt rajta valami kevés. Különben mindig ilyenféle csészéink voltak. Soha kék- és zöld-diszítésű csészét nem vett meg az anyám.

Én hát hozzáigazodom a reggelihez: fogom a nagy zsemlyét és tépem bele. A zsemlye leszáll a kávéban. Ez tetszik nekem. Egyik darabot a másik után vetem belé, mígnem a csésze megtelik zsemlyével.

Fogom a kanalat, s enném a kávéét, de nem találok. Eltűnt. Kaparom kifelé a zsemlyét, alatta sincs.

Elképedve néztem a csészére. Csakhamar megértettem azonban, hogy mi történt, de Mari néninek nem szóltam, mindössze azon tűnődtem, hogy mit reggelizek én most: kávé-e vagy zsemlyét?

Eközben Mari néni az öcsémet is mosdatja, öltözteti, ülteti az asztalhoz, adja neki a kávéét csészében.

Én még az asztalnál ülök, s azt mondom az öcsémnek: — Én mind beleraktam a zsemlyét a kávéba.

Az öcsém persze azonmód cselekszik: annyi zsemlyét rak a csészébe, hogy még nyomogatja is.

Aztán enne. De csakhamar elkomolyodik. Keresi a kávéét, keresi fenéig. Az arczán elbámulás. Aztán egy nagyot pillantott, a szája elgörbült és sírt.

Az ember-rajz.

A Rózsa-utcán, velünk csaknem szemben, egy német boltos lakott. Jól emlékezem a fakó, nagy rózsára, amely a boltja ajtajára volt kifestve. Ebbe a boltba jártam palavesszőért. A palavesszőt akkor olajfestékkel vonták be. Ennek a szaga tetszett nekem, bár kissé nehéz szag volt. Az egész bolt ettől bűzlött.

A boltos leánykái csaknem minden délben átfutottak hozzánk, és bekiáltottak a kapun a tanító megbízásából:

— Néni! Géza iz eingesperrt! (Ezt persze az anyám emlékezéséből jegyezhetem ide.)

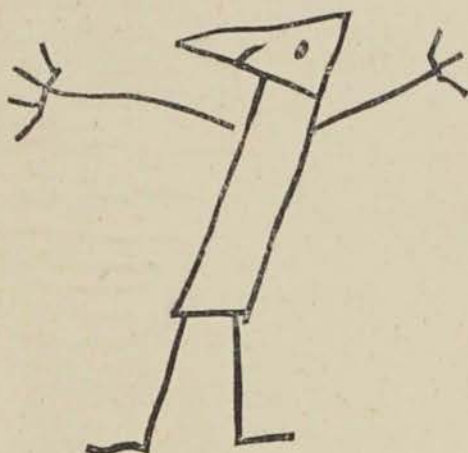
Egy ilyen bezárásom alkalmával elámulva láttam, hogy egy fiú micsoda alakot rajzol a táblájára. Ezt:

Engem ez rendkívül megragadott. Odaadtam neki a táblámat, hogy rajzoljon nekem is. A fiú rajzolt. Más alakot nem is tudott rajzolni.

Én csak bámultam, hogy vonalakból ilyesmi előállhat. Azonnal megtanultam, és a magam rajzán méginkább elálmélkodtam.

Mert amint a vonalak alakká idomultak, nekem az az alak azonnal élt. Ember volt, szeme volt; állt és valamit jelzett a kezével, tehát nemcsak életet, hanem gondolatot is éreztem benne.

Ettől kezdve rengeteg sok ilyen embert rajzoltam. Hol kicsi volt az ember, hol nagy, de én mindig láttam benne valami érdekeset, valami megfejthetlent.

A gyöngyös kalap.

Anyám minden reggel elment a piacra. Markovics Mária őszszel már nem volt nálunk, hát rám bízta az öcsémet:

— Vigyázz, hogy a tej el ne fusson. Öcséd, ha fel-

ébred, ki ne essen az ágyból. Ha nem lesz hiba, hozok szőlőt. És bezárt bennünket.

Amint kiment a kapun, én gyorsan a sifonérhoz vonszoltam a széket: ráálltam, és nagy izgatottan levettem a ruhás szekrény tetejéről egy skatulyát. A skatulyában anyámnak egy fekete kalapja hevert. Csupa fekete üveggyöngy, gömbölyű és hosszukás gyöngyök. Egyet-kettőt leszakítottam, és dobogó szívvel a zsebembe rejtettem, aztán gyorsan visszatettem a skatulyát.

Ezeket a gyöngyöket hordtam akkoriban mindig a zsebemben. Valahányszor elővettem, mindig éreztem, hogy bűnös vagyok, de a lelki gyötrellemnél erősebb volt a gyönyörűség, hogy van valami csodálatos alkotású kincsem, ami szép fényes fekete, és cérnaszálra fel lehet fűzni — mikor nem látnak. Anyám sohse tudta meg, hogy hogyan szakadozott el a kalapja.

Egy öreg úr.

Az Aradi-utcán egy Elsasser nevű hentes lakott. Böszörményiéknek jóismerőse volt ez a család. Néha ide mentem játszani.

Egy öreg úr ült néha az udvaron, pirosképű, nagyarcú, fehérbajuszú és rövidnyakú. Rendesen ingujjban volt. Az Elsasser-családból ez az öreg úr foglalkozott velünk legszívesebben.

Én gyakran csodálkozva néztem reá. Ő volt az első öreg ember, akiben éreztem a lelki jószágot, az emberi szív melegségét.

— Megálljatok csak gyerekek, — mondotta, — majd mikor szüretelünk! Kaptok egy putton szőlőt!

Én a putton szőlőt sohase láttam. S jó is, hogy nem láttam, vagy hogy nem tudtam róla, mikor vette, mert keservesen sírtam volna. Azt gondoltam, hogy az öreg nekem is valakim, és hogy engem épp úgy szeret, mint az unokáit.

Ebből látom, hogy a gyermek nem tudja megkülönböztetni a rokont és nem rokont. Neki mindenki rokon, aki szereti.

Folytatjuk.

A történelem okmányhamisítása.

Irta: Dr. Schmitt Jenő.

Az emberiség fejlődésének során nagy gondolatok épen olyan lassan terjednek és olyan ellenállásra akadnak, amilyen mértékben jelentékenyek és alkalmasak a közélet átváltoztatására. Ennek az oka nemcsak az, hogy az emberek nagy tömege az ismeretnek nagy haladására rövid idő alatt nem igen képes, hanem az is, hogy igazán nagy gondolatok az ősrégi előítéletekbe, barbár korszakokból reánk maradt durva és kezdetleges gondolkodásmódba, a régi korlátoltságban és durvaságban gyökerező életformák és társadalmi intézményekbe ütköznek. A legtöbb tudományos munka, jóllehet igen sok értelmi erő pazarlásával szülemlett meg, mégis csak arra a célra szolgál, hogy a régi tévedéseket, régi előítéleteket megerősítse, a melyekre épen a fennálló gondolkodásmód és közélet építve van, olyan bonyolódott szférák és epiciklusok képében, melyek a régi embernek téves ptoleméi világnézetét megöregbíteni hivatva volnának.

Ámde, ugyanaz az anyagias vonás, mely az úgynevezett felsőbb társadalmi rétegek haladását megakasztja és ma épen úgy, mint hajdanában, az erkölcs alacsony színvonalának fenntartására készíti, megakadályozza a haladást a nép úgynevezett alacsonyabb rétegeiben is. Ami ezeket a rétegeket nyomja, az tényleg a szabadságnak nálunk is folyton nagyobbodó korlátozása és a hasonlóképp növekvő anyagi szorultság és nyomor. Ezeket az akadályokat a társadalmi intézmények közvetlen megváltoztatása által vélik úgy a hogy elhárítani és ezen a közvetlen gyakorlati úton végre csak végcéljukat, a szabadság, egyenlőség és általános jólét eszményeit megvalósíthatni, de a Magyarországnál haladottabb külföldön felismerték a hatalom intézői, hogy az efféle népies színben előálló, közvetlen gyakorlati megvalósítást célzó törekvések nemcsak hogy nem veszélyesek a fennálló intézményekre nézve, hanem ellenkezőleg azok erősítésére és fentartására igen alkalmasak. Így történt, hogy Németországban, Franciaországban, sőt Ausztriában is jónak látták a szociális reformmozgalom vezetőit mint hasznos kezeket az állam gépezetében alkalmazni. Bismarck és Taaffe úgy cselekedtek, mint a legmodernebb orvosok és a szociáliz-

mus bacillusait maguk tenyésztették és veszélytelen, sterilizált alakban beoltották az állam szervezetébe, hogy azt ily formában a legbiztosabban megóvják minden életveszélyes, felforgató törekvéssel szemben.

Azok, akik belátták, hogy a fennálló hatalmi intézményekkel, melyeknek fonalai az államban egyesülnek, alkuba bocsátkozni nem lehet, egyes, az államhatalom képviselői ellen intézett merényletek útján akarják terveiket megvalósítani. A szociálforradalmárok ez utóbbi neme, melyeket rendszerint anarchistáknak neveznek, de a kiket helyesebben terroristáknak kellene elnevezni, azaz az elrémítés, megfélemlítés által hatni kívánó forradalmároknak, ugyan saját személyük feláldozásával és eszményi célból cselekszik, azonban éppen az eszményi célzataiknak a legnagyobb mértékben ellenmondó, durva és erkölcsellenes eszközökkel. Olyanokkal, amilyenek össze nem egyeztethetők amaz eszményi kivánsággal, amelyet hangoztatnak, hogy ugyanis majdan erőszak nélkül, a szabad megegyezés és a testvéri indulat alapján rendezzék, szelidebb, magasabb kultúra formájában közügyeiket az emberek. Még a sikeres forradalom sem vezethetne célhoz, csak az urak és a láncok felcserélését eredményezhetné, amiért ugyancsak kár volna véres áldozatokat hozni.

Igy tehát álmodozás, utópia minden törekvés, mely közvetlen gyakorlati uton véli megvalósíthatónak az emberi társadalomnak, a kultúra egész formájának alapos és komoly átalakítását. És ez igen természetes dolog, ha tekintetbe vesszük, milyen módon valósul meg valami kultúra alakja. Különösen érdekes és tanulságos éppen az a mód, amely szerint ez a mi polgári társadalmunk és művelődésünk létre jött.

A mi jogi állapotaink alapja a római jog. A római joggal kezdi a jogász; ennek elvei képezik alapját minden további kiképzésének. A római jog pedig a legridegebb, leglelketlenebb magánjog; csak az egyént ismeri, elvonatkoztatva társadalmi kötelékeitől. Erre a jogra vannak a nyugateurópai népek jogviszonyai építve.

Ez a jogi felfogás mély ellentétben áll mindama népek ősi jogi felfogásával, amelyek mind természetes dolognak tartották és másképp el sem képzelhették, mint hogy az emberhez épp úgy tartozik a föld, mint akár a víz, vagy a levegő.

A hódító barbár törzsek nem úgy értelmezték a hódító jogát, hogy az a meghódított népet földjétől megfoszthatja. Megeshetett, hogy egész néptörzsek elpusztultak a borzasztó harcokban, hisz közülük is akárhány, mint például az osztrogótok és vandalok, valamint előbb már a kimberek és teuto-

nok eltűntek a föld színéről, de sem a győztest, sem a legyőzöttet el nem tudták választani az anyaföldtől, mely mindannyijukat táplálta. Az embernek tehát épp oly feltétlen joga volt a földhöz, mint a levegőhöz. A hódítók, mint-hogy a föld népétől a földet el nem vehették, az uralom címén csak úgy rendeződhettek be, hogy a fejedelem, a király, a meghódított terület jogi és közigazgatási ügyei fölött rendelkezett, illetve híveit ezek igazgatásával esetről esetre és területileg megbízta. Így keletkezett az úgynevezett hűbéri rendszer. A fejedelem híveit mint bizonyos területek főnökeit nevezte ki. A hűbérkorszak rendjét a király által kinevezett, adományozott hivatalok követték. Így például a gróf, latinul comes, a megye, latinul comitatus főnöke volt. De hasonlóképen minden kisebb rendű, bizonyos területre alkalmazott főnök a király, vagy helyettese, a tartományi főnök által esetről esetre kinevezett hivatalnok volt. Elvül eleinte csak az szolgált, hogy az ilyen hivatalnokok a hódító törzs tagjai legyenek; a magasabb hivatalokat természetesen a törzsfőnökök töltötték be. A nemességnek eredeti értelme tehát nem volt egyéb, mint a bizonyos törzsekből kiszemelt hivatalnokok rangsorozata. A köznemes is csak ilyen hivatalnoka volt a királynak vagy fejedelemnek, aki bizonyos területen a katonai, jogi és közigazgatási ügyek vezetésével meg volt bízva. Minthogy az eféle hivatalok ilyformán ügyis bizonyos törzsekben örökösök voltak, a bizonyos területi hivatal végre örökösen adományozva lett a családnak. Abban a korban kezdték a népet a területtől ilyen jogcímen, a római jog címén, megfosztani, elűzni, hajléktalan kóborlóvá és koldussá tenni, ott, ahol jónak látták s röghöz kötött rabszolgának megtartani, ahol így látták jónak. Ez a borzasztó jogfosztogatás, amint Elisée Reclus mondja, a «történelemnek legnagyobb okmányhamisítása» volt most már az a jogi alap, amelynek révén kialakultak jogi viszonyaink mindez ideig.

Már megemlítettük, lehetetlen lett volna ilyen jogi felfogással előállani a középkor kezdetén vagy akár csak derekán. A barbár törzseket agyon lehetett ütni az utolsó szál emberig, de lehetetlen lett volna belőlük hűbérabszolgát csinálni, vagy pedig a modern értelemben vett bérabszolgát, akit a szabad országútra helyeztek ki és aki szabadon választhat aztán az éhhalál vagy az életet alig fentartó bér között.

Dőreség volna ennek a nagy változásnak az okát az egyénekben vagy az osztályban keresni, az ember gonoszságában vagy rosszakaratában. Sokkal mélyebben fekszik a bajnak gyökere. Az emberek egészben nem sokat változtak,

de változott egy másik tényező, az általános gondolkodás-mód, az a mód, hogy mikép szoktak gondolkodni az emberek. Meg volt törve a büszke, dacos öntudat, mely a régebbi korban uralkodott. Egész más nézetek voltak az embereknek önmagukról, embertársaikról, embertársaikhoz való viszonyukról, valamint más fogalmaik voltak a legfőbb eszményről és mintaképről, a világ őslényéről, az istenségről. Így azután érthető, hogy az emberek cselekvései is megváltoztak, minthogy egész gondolatuk, nézeteik az ember-ről és minden cselekvés legmagasabb mintaképéről megváltoztak. Ezt az óriási változást a gondolatukban a hatalom külső tényezői egyedül véghez nem vihették, hanem csakis szövetségben egy másik hatalommal, amely azután a hatalom gyepelőit maga is kezébe ragadta. Ez a hatalom az egyház volt, amelynek feladata volt a népeket nevelni, lassankint gondolatukkal megismertetni, nézeteit a szívekbe és lelkekbe beoltani. A porig, a semmiségig, a gonoszság örvényeig alacsonyította le a közvéleményben az embert, hogy az Úr kegyelme emelje őt újra fel, annak az Úrnak a kegyelme, aki előtt a porban, a legszélsőbb megalázásban fetrengeni legfőbb hivatása volt az embernek.

Az embernek lealázása az egyedül alapos eszköz, mely a földön is a zsarnokságnak, az embertárs lelketlen eltiprásának útját egyengeti és az embereket ilyen borzasztó eszménykép által erkölcssteleníti. Ilyenképen előkészített néppel aztán lehetett úgy elbánni, amint az embertelen zsarnokság kívánt. Az érlelt gyümölcsöt leszedhették a hatalmasok.

Amilyen nagy és nehéz munka volt a népnek ilyformán való előkészítése, ép oly nehéz és nagy munka a nemesebb világnézet, mely az emberben nem pusztá férget, vagy finomodott bestiát, hanem az ő benne megnyilatkozó ész sugarát, az ész életét, mennyei sugarat lát, isteni, határtalan megnyilatkozását a mindenség ősalapjának.

Ez az evangéliumok titka; ez az ember titka. Az ember nem valami véges alaknak, hanem az egyetemes életnek megnyilatkozása. Nem hirdetünk ezzel panteizmust, amint a felületes látszat ezt feltünteti. Itt nincs helye annak, hogy ezt a tant, bővebben kifejtsem. Itt csak arra akartam utalni, hogy csakis a szellemi világosságnak a terjedése vezethet bennünket közelebb a Jezsaiás békebirodalma és a Krisztus földi isten-országa felé.

Csak egy hatalom segíthet a társadalom minden baján: a világmegváltó tudás hatalma.

ÚJ KÖLTŐK.

Rudyard Kipling.

Csaták után.

— Harcból megtérő katona,
Miért nem jött veled a párom?
— Most hajóztunk ki, angyalom,
Végre magam kialhatom.
Keress csak új szeretőt, lányom.
Tégy szert új párra
S nem leszel árva.
A halotton ki sem segít,
Azért töröld le könnyeid
És keress új szeretőt, lányom!

— Harcból megtérő katona,
Hol s hogyan láttad a párom?
— Királynőnk seregébe' volt,
A tüzérséggel gyalogolt,
Menj, keress új szeretőt, lányom.

— Harcból megtérő katona,
Máshol nem láttad a párom?
— Mellettem bukdácsolt tova,
Hogy húlt a kartács zápora...
Menj, keress új szeretőt, lányom.

— Harcból megtérő katona,
Mégvédted-e vajjon párom?
— Aztán nem láttam merre küzd,
Oly sűrűn gomolygott a füst...
Nézd, keress új szeretőt, lányom.

— Harcból megtérő katona,
Ápolni szeretném párom?
— Golyó találta a fején,
Már halálán is van szegény...
Hát keress új szeretőt, lányom.

— Harcból megtérő katona,
Meghalok, ha meghal a párom..
— Húsz bajtársával egy helyen
A sírja nem lesz jeltelen...
Oh keress új szeretőt, lányom!

— Harcból megtérő katona,
Nem küldött emléket a párom?
— Kezében a míg haldokolt
Egy hajfürt... aranyzóke!... volt...
No keress új szeretőt, lányom.

— Harcból megtérő katona,
Értem már, meghalt a párom!
— S értsd meg, ha gyászod véget ért.
És nem sírsz holt bajtársoméért,
Legyek én a szeretőd, lányom.
Karomba zárva
Nem leszel árva...
A halotton ki sem segít,
Azért töröld le könnyeid
S nyújtsd szemed csókra, leányom!

Fordította : Pásztor Árpád.

A kávéforrásról.

Írta: Bérczik Árpád.

Harminc éve már annak, hogy ez az irodalmi asztaltársaság vagy tán jobban mondva baráti kör felbomlott s még mindig emlegetik. Sőt úgy látszik, érdeklődnek is iránta, mert azt a szives felszólítást kaptam, hogy írjak róla. Megteszem szívesen; nem azért, mintha ez az irodalmi kör különb lett volna más köröknél, hanem mert olyan szellem lengedezett benne, melynek emlékét fentartani tán nem fölösleges.

Az a csapat fiatal ember, mely esténként abban a Fürdőutcai kávéházban (ma Krámer kárpitos üzlete van benne) 1866—1873 közt össze szokott gyülekezni, az akkori «ifjú Magyarország» volt. Mindnyájan láttuk az elnyomatást, az 50-es évek elnémetesítő, nemzetirtó világát: a «német világot».

Van-e erről a világról fogalma a mai fiatalságnak? Amikor még az iskolák szerény önképző köreiben is árulást szimatolt a rendőrség és be-betiltotta! Amikor — a tüntetések korában — ifjainkat vagy becsukták vagy besorozták közkatonáknak, egyikét még vértanúvá is avatták — Forinyák Gézát! Solferino, Königrätz aztán meghozták a «magyar világot».

Megkoronázták a királyt — visszaállították az alkotmányt!

Megvolt, amiről álmodni se mertünk! Most már minden reményünk teljesülni fog . . .

Szabadságot . . . szabadságot adjatok . . . a többit elvégzi ez a nemzet! Hiszen eddig csak azért maradt el, mert nem volt ura sorsának! Tegyétek szabaddá és elfoglalja egyszerre helyét az európai nemzetek sorában. «Meglássátok mi lesz ebből a nemzetből — 30 év múlva», mondogatta Andrassy Gyula is. Megteremtjük az új, modern Magyarországot, rávetjük magunkat a köztevékenység minden ágára. Eddig csak politizáltunk, ezentúl dolgozni fogunk. Modern államot csak polgári munkával, nemzetet csak szellemi és anyagi felsőbb-séggel lehet fentartani. Ez a föld a miénk — magyaroké, és nem siklik ki alólunk, ha mi vagyunk rajta legkülönbek. A fegyvernek ellen lehet állani, a kulturának nem. A nemzetiségi kérdésnek ez lesz a természetes megoldása: a magyarságnak szembetűnő felsősége! S hogy az meglesz . . . így lesz meg . . . hogy a magyar faj, miután szabadságát kitartásának s az

európai politika szerencsés alakulásának köszönhető, uralmát meg is fogja szilárdítani, erről meg voltunk győződve! Ez volt hitvallásunk.

Az egész kávéforrásé, mely csupa szemenszedett Deák-pártiból állott!

Hogy verődött össze ez a társaság? Személyes rokonszenv, a nézetek egyformasága, a közös eszmények vonzalma, a közös cél iránti lelkesedés hozta össze lassanként.

Meg a budai népszínház! A mai fényes népszínháznak szerény elődje! A Molnár György-féle. Melyet ez a fáradhatatlan, lelkes művész megteremtett a semmiből Budán, a lánchídnál a mai kereskedelmi minisztérium helyén. «Hazafiság a nemzetiségnek» volt a homlokára írva. Egy régi magtárból alakította át színházzá — a közönség filléreiből, melyet egy jogászokból álló bizottság (Fésüs György, ma pozsonyi jogakadémiai igazgató, Hilóczky Béla, nyugalmazott miniszteri tanácsos, néhai Urváry Lajos stb.) gyűjtöttek össze.

1861-ben nyílt meg, gróf Pálffy Móric helytartó bezáratta a provizorium elején, 1867-ben Molnár György diadallal megnyitotta ismét.

Ez a színház gócpontul szolgált, mert a kávéforrás «alapítói» drámaírók voltak: Rákosi, Dóczy, én, Toldy Pista. Előadás után el-eljárógattunk vacsorálgatni hol ide, hol oda, leginkább a «kávéforrásba» s azután ott ragadtunk. Elejénte Molnár György volt a központ és összekötő kapocs. Maga köré gyűjtött mindenkit, akiben egy csöpp színházi ösztönt megsejtett és színpadján előadatta a nemzeti színházból kiszorult vagy oda még be nem jutott ifjú óriások darabjait. Dóczy Lajos nála látott először lámpavilágot «Az utolsó próféta» című 5 felvonásos tragédiájával, mely Jeruzsálem pusztulásáról szólt; tőlem több darabot hozott színre, melyek közt a «Fertálmágnások» onnan később a nemzeti színpadra is átjutottak. Dolgozott neki mindenki, aki csak tollforgató drámaíró volt, mert Molnár György senkinek se hagyott békét. Nem várta ő be, hogy neki a darabot elhozzák, érette ment, utána járt! Úgy buzdítani és lelkesíteni nem tudott senki, mint ő. Példát vehetnének róla színigazgatóink, hogy kell írókat és darabokat teremteni. Nem hevertette ő a kéziratokat, két-három nap alatt elolvasott mindent, ellátta jó tanácscsal az írókat, nem röstelte ötször-hatszor is újra meg újra végigbötüzni átdolgozásait s akiben egy szikra volt, azt ő kicsiholta. Így aztán még azt is elérte, hogy Munkácsy Mihály — persze akkor még csak ökölnyi művész — egy erdei díszletet festett neki csupa lelkesedésből a krisztinavárosi nyári színpadon

előadott «Zrinyi a költő» című kiállítási darabhoz, melynek szövegét meg Dóczyval és Rákosival én ütöttem össze.

Ezzel a kis fölelevenítéssel tartoztam annak az embernek, ki az úttörők lelkesedését bevitte a kávéforrásba és fiatal tűzben velünk versenyzett!

És most tekintsünk be a kávéforrásba.

Esti nyolc óra. Közeledik a gyülekezés ideje, mely eltart körülbelül 10 óráig, mert kiki végzett munkája után jön ide ebből vagy abból a «műhelyből». Dologtevő emberek vagyunk valamennyien és azok voltunk mindig; nincs köztünk egy sem ingyenélő, kenyerünket keressük tollunkkal. Toldy Pista, a két Márkus (Pista és Miklós), Dóczy Lajos meg én a miniszterelnökség sajtóosztályában koptatjuk tollunkat, este nem vagyunk elfoglalva, mi már 8 órakor is ott lehetünk, szintúgy Lów Tóbiás, Ágai Adolf, Hevesi Lajos (aki Bécsbe szakadt, de a szívét itthonn felejtette), hanem Rákosi Jenő, Kaas Ivor szerkesztőségben görbednek, azok csak később foglalhatják el helyüket a kávéház végében ott a jobboldali sarokasztalnál.

Akkoriban a szerkesztőségi szolgálat még nem volt olyan gyilkos éjjeli robot, mint aminővé magát azóta kinőtte. Rendszerint 10 óra felé teljes volt a társaság. Még színház után is, hol többen mint kritikusok egyszer-máskor el voltunk foglalva (boldog idő, mikor még én is kritikus lehettem!) legkésőbb 11-re ki lehetett volna a «megtelt» táblát akasztani! S megindult a theázgatás, kávézás és csibukozás! A díszlet és butorzat, mely a kiállítást képezte, egyszerű volt, a rendes kávéházi asztal, nádfonatú pamlagokkal és székekkel. De hiszen köztudomású dolog, hogy a megelégedés nem kér kínai pamlagot. S mi rettentően meg voltunk elégedve és csapongott a kedvünk ebben a csendes kávéházban, melynek mi korlátlan úrai voltunk. Mert a milyen élénk tőzsdekávéház volt ez nappal, úgy nem vetődött oda nagyobb közönség éjjel. Fölverhettük kedvünk szerint, de mi tekintettel voltunk a tulajdonos, a jó, derék Kommer bácsira (később a «Vadászkürt» ura) és nem rugtuk ki palotánk oldalát. Közbe-közbe a két Pista — Toldy és Márkus meg-megmérköztek a billiárdon, Rákosi, Dóczy leültek sakkozni, én (röstellem leírni) mint dominójátékos arattam babérokat, de ezek csak közjátékok voltak, intermezzók. A főmulatság szellemi röppentyűzésből állott. Egymás csipkedése, a politika és irodalom legújabb eseményeinek tárgyalása, itt-ott tudományos öklelések — ez volt a napirend.

Ami a figyelmes szemlélőnek feltünhetett volna, az volt, hogy ezek a gyerekek szeretik egymást, de hogy az irodalmi asztaltársaságok példájára egymást vakon istenítenék vagy bá-

mulnák, arról szó sincsen. A pajtáskodást nem hurcoltuk be soha a kávéforrásba. A szervezett pajtáskodásra meg tán nem is lettünk volna alkalmas elemek. Sőt rendkívül meg-megrostáltuk egymás műveit kellő jóakarattal és tisztelettel. Legfőlebb, hogy amit idegennél «szamárság»-nak minősítettünk volna, azt magunk közt gyöngéden «fülesség»-nek neveztünk. Egyikünk mégis kivétel volt: Kaas Ivor!.. ő Márkus Pistát valósággal dédelgette. Megsejtette benne az előkelő és nagy tulajdonságokat s mint később kitűnt: érzéke nem csalta meg!

Igy teltek az esték éjfélig — néha azontúl is valamivel — nem sokkal; legkésőbb egy óra után haza takarodott mindenki, hogy magát másnapra eltegye vagy pedig, mint Rákosi Jenő szokta volt cselekedni, hogy reggeli egy órakor leüljön íróasztalához drámát írni, mert hát nappal nem ért rá szerkesztőségi dolgától. «A szerelem iskolája» így született meg hajnalban, hajnal előtt!

Ezeket a mi estéinket «vendégek» is megtisztelték az «öregek» közül, mert mi nem temettük el őket már elevenen. Salamon Ferenc, Kozma Sándor, Gyulai Pál, Tóth Kálmán több ízben beszóltak ide s gyönyörködtek karakánságunkban. A fiatalok közül Láng Lajos, Asbóth János, Csepreghy Ferenc és mások is megfordultak itt — írók, művészek, politikusok.

A 70-es évek elején oszladozni, foszladozni kezdett a «kávéforrás». Elszéledtünk, megházasodtunk, az élet elválasztotta, szétszórta a kis társaságot. Egy darabig néhányan Toldy, Márkus, Rákosi, én Tóth Kálmánnal a «Vadászkürt» kávéházában tartogattuk fenn ebédutáni kávézgatással a régi összehagyományait . . . aztán befújta az utat a hó . . .

De istenem! fölmelegítettem ezeket az emlékeket, hogy megfiatalodjam a multban s ime olyan fecsegő lettem, mint egy vén ember.

Szégyellem magamat.

Örvény.

Írta: Andrejev Leonid.

Andrejev, az orosz irodalom legújabb genieje. Novellája az «Örvény» odahaza oly nagy esemény volt, mint nálunk egy váratlan kormányváltás. Legelsőnek Gorkij üdvözölte Andrejevet és Tolstoj leánya Tatjana támada. Az eredmény az, hogy Andrejev egy elbeszéléssel egyszerre az orosz irodalom legjobbjai közé emelkedett. — Az elbeszélés művészetének megújulása és friss ereje Oroszország felől ígérkezik: ezért adjuk azon frissiben az új eseményt.

I.

Már végét járta a nap és ők ketten még egyre mentek tovább, beszélgettek és nem törődtek sem az idővel, sem az úttal. Előttük a halmon soványka gyp sötétlett, a fák galyain át a vörösen izzó nap letünő karimája égett, szinte meggyúladt tőle a levegő s átalakult tüzes aranyporrá. Oly közel volt s oly haragos volt a színe; köröskörül mintha minden eltűnt volna, hogy ő egymagában maradjon s megfesse egyenletesen az utat. A szem belefájdult e fénybe, ők visszafordultak hát és előttük egyszerre kialudt minden s nyugodt, tiszta, kicsiny és határozott formát kapott. Valahol messze, egy versztnyire, vagy még odább, a rózsás naplemente búcsúzott egy magas fenyő sudarától, mely égni látszott a zöld szín között, akár a gyertya sötét szobában; bíbor lepte el az utat előttük, melyen most minden kő hosszú, fekete árnyékot vetett; aranyosveres aureola övezte a leány haját s napsugarak tűzdeltek keresztül-kasul. Egy vékonyka hajsza elvált a többtől és repdesett, hullámozott a levegőben, mint egy aranyfonál.

És az, hogy előttük bealkonyodott, nem szakította meg és nem is befolyásolta beszélgetésüket. Éppen olyan tiszta, bensőséges és halk maradt az, úgy csörgedezett, mint egy nyugalmas patak és mind csak egyről szólt: a halhatatlan szerelem erejéről és szépségéről. Mindketten igen fiatalok voltak: a leány tizenhétéves, Nyemoveczky négy évvel több és

mindaketten iskolai ruhát viseltek: a leány szerény, fahéjszínű gimnázista ruhát, a fiú a technológusok szép egyenruháját. És amilyen a beszédjük, éppen olyan fiatal, szép és tiszta volt minden rajtuk; formás, hajlékony a termetük, amit még a szellő is hajlogathatott, természetes nyugalmas a járásuk; üde a hangjuk: még a legegyszerűbb szóban is csengett valami gondosgyengédség, mint ahogy csobog a forrás csendes tavaszi éjeken, amikor még nem olvadt el minden hó a fekete földről.

Így mentek és arra fordultak, amerre fordult az ismeretlen út és a két hosszú árnyék egyre fogyott, keskenyedett, a fejek táján összeolvadt, amint hol külön-külön mozgott előre, hol oldalról is összeforrt egyetlen keskeny, hosszú sávba, mint a topolyafa árnyéka. De ők nem látták az árnyéket és beszéltek s beszélgetvén a fiú le nem vette szemét a leány gyönyörű arcáról, amelyen a rózsás naplemente ott hagyott egy kicsinyt gyenge pírjából; a leány meg lefelé nézett, az ösvényre, ellökődöste napernyője hegyével a kavicsokat s figyelte, amint a sötét ruha alól kibújt hol az egyik, hol a másik kis cipellőcsinos hegye.

Az utat árok vágta át, partja beomlott, poros volt a sok átjárástól és ők egy pillanatra megálltak. Zinocska felemelte fejét, körüljártatta ködös tekintetét a tájékon és megkérdezte:

— Tudja hol vagyunk? Én itt soha nem voltam még.

A fiú hanyagúl körülnézett:

— Igen, tudom. Amott, a bucka mögött, van a város. Adja ide a kezét, majd segíték.

A fiú kinyújtotta kezét, azt a dologtalan, keskeny, asszonyosan fehér kezét. Zinocska jókedvű lett, szerette volna átugrani az árkot, szeretett volna elfutni és kiáltozni «Érjen utól!» — de visszatartotta magát s kecsesen, komoly előkelőséggel hajtotta oldalt fejét s kissé félősen nyújtotta kezét, mely még gyenge és puha volt, mint a gyermekeké. És a fiú szerette volna megszorítani, úgy hogy fájjon, ezt a reszkető kezecskét, de ő is visszatartotta magát és félig előre hajolva, alázatosan fogta meg s szerényen elfordult, amikor az átlépő lányka lábai kibújtak a ruha alól.

És ismét mentek és beszélgettek, de fejük belekábúlt abba az érzésbe, amit a kezek pillanatnyi érintkezése okozott. A lány még érezte a száraz forróságot, mely a fiú tenyeréből és erős ujjából áradt; kellemes érzés volt ez, de egy kissé szégyenkezett tőle; a fiú pedig érezte simulékony lágyságát a parányi kezeknek és látta még a lábak feketéllő szilhuettjét, meg a kis cipőcskéket, melyek kedvesen és gyengéden borították be. És volt valami éles, nyugtalanító abban az észrevétlen

káprázatban, amely a fehér szoknyácskák keskeny sávjait varázsolta elé s a formás lábakat ; de öntudatlanul is, erős akarattal elfojtotta magában mindeme nyugtalanságot. És ekkor felvidúlt, szíve hatalmas, széles szárnyalással szabadult fel e varázs alól, szeretett volna énekelni, kezeit szerette volna az ég felé kinyújtani s kiáltozni : «Fusson, majd kergetem!» — az erdők és dörgő vízzuhatagok között élők kezdetleges szerelmének ez egyszerű formuláját.

És mind eme nagy vágyakozástól, hogy kiáltozhasson, kibuggyantak a könyei.

A hosszú, összefolyó árnyékok eltűntek és csak az út szürke, hideg pora maradt meg, de ők ezt nem vették észre és beszélgettek. Mindaketten sok jó könyvet olvastak már és mindama szellemalakok, amelyek szerettek, szenvedtek és elpusztultak a tiszta szerelemért, megelevenedtek látó szemek előtt. Emlékezetükben feltámadtak isten tudja mikor olvasott versek töredékei, a zengő harmóniába és édes borongásba fojtott szerelmek.

— Nem emlékszik, ki írta ezt? — kérdezte Nyemoveczky, elgondolkozva : «... s velem van újra az, akit imádok, — kiért szenvedtem szótlánul — s akit szerettem bánatommal, szívem minden csepp vérével...»

— Nem, — felelt Zinocska és elgondolkozva ismételte : — «bánatommal, szívem minden csepp vérével» ...

— Szívem minden csepp vérével, — akaratlanul is felelte, visszhangozva az utolsó szókat Nyemoveczky.

— És újra emlékeikbe merültek. Emlékeztek tiszta szűzokről, mint a liliomok, akik setét zárdaruháról álmadoztak s akik egyedül gyötrődtek a park fái közt, elmerengtek a lugasban s boldogok voltak a maguk boldogtalanságában ; emlékeztek férfiakról, akik büszkék, erősek voltak, de szenvedtek és megalázkodtak a szerelmükért, asszonyuk kegyéért. Szomorú alakok voltak ezek a felmerülő szellemek, de szomorúságukban csak ragyogóbbnak és tisztábbnak tűnt fel a szerelem. Rengeteg, mint az egész világ, ragyogó, mint a nap : isteni szépségben nőtt meg szemek előtt így az, amelynél semmi lehetségesebb és semmi szebb nem adatott embernek.

— Meg tudna-e maga halni azért, akit szeret? — kérdezte Zinocska, s kis gyermekded kezeire szegezte pillantását.

— Igen, meg tudnék — felelte határozottan Nyemoveczky, nyíltan és egyenesen szemébe tekintvén a leánynak. — És maga?

(Befejező közlemény a jövő számunkban.)

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

V. Tóth József.

Le a kalappal, színész-kollégák; a legkeményebb, legerősebb, legszínesebb színésztől beszélek, akinek még a nevét sem igen hallották, pedig korának ő volt a legnagyobbja. Olyan igazi bronz-ember volt, élő szobor. Semmi reklám; nem hajhászta az efemer sikert, minden alakítása igaz, becsületes, emberi volt: élt.

Aki látta Harpagon-ját, még most is a fülében csenghet, amint hollókárogáshoz hasonlóan rikácsolja: «Hozomány nélkül!» (Milyen kár, hogy akkor még nem volt fonográf, most is élvezhetnők.)

Az úgynevezett intrikus szerepeket oly megdöbbentő erővel és igazsággal játszotta, hogy Debrecenben a házigazdája, aki a legjobb szívű embernek tartotta őt, egyszer elment a színházba, hogy lássa az ő kedves lakóját a szinpadon. A «Haramiák»-at adták; ő Moor Ferencet játszotta, a kőszívű fiút, és pedig annyi igazsággal és kegyetlenséggel, hogy este, mikor be akart menni lakására, az ajtaját zárva találta; az ablakon szólt ki a gazdája: «Ide ugyan többé be nem teszed a lábod, — gyilkos; a holmid ott van az istállóban, mehetsz, ahová akarsz, gazember!» És el kellett mennie, éjnek idején, egy szállóba, aludni.

Egy ízben már mint nemzeti színházi tag vendégszerepelt, ugyancsak Debrecenben. A «Sírkőfaragó» című romantikus színműben játszta az apát, akinek, mikor néhány évig tartó tengeri útjából hazatér, egy sírkőről szóló számlából kell megtudnia, hogy távollétében meghalt egy kis gyermek, aki az ő nevét viselte. — A számlát egy statiszt-

tával küldte be a rendező, de ez elfogultságában kint felejtette a kérdéses számlát; egyszerűen beállított, s rámeredt Tóth Józsefre. „Ez halkán kéri tőle a számlát; a fiú csak néz, ötöl-hatol.

— A számlát! — súgja neki újra Tóth József.

— Nem olyan sürgős az, Tóth úr, — hangzik a felelet, — ráér az holnap is!

— A számlát, a nélkül nem mehet tovább a darab, nem érti?

— Hát, — kilenc forint harminc pengő krajcár, — feleli a jámbor kereskedősegéd; mert a statiszta az volt; akkor nap vásárolt náluk Tóth József egy csomó zsebkendőt. — A függőnyt le kellett eresztetni.

Tragikus szerepeiben idegrázó volt. Claudius királyt, azt hiszem, senki a világon nem játszta úgy, mint ő. Egy ízben egy előkelő angol vadásztársaság volt Károlyi gróf vendége. Tóth Józsefet látták a «Velencei kalmár»-ban és még az este lementek hozzá a színpadra gratulálni és meghívták, hogy Londonban lépjen fel e szerepben, legyen az ő vendégük, s a honoráriumot ők garantálják. Fájdalom, nem mehetett el és így nem szerezhette meg a nagy dicsőséget a magyar színészetnek.

Mint vígjátéki színésznek majdnem nagyobb sikerei voltak, mint mikor tragikus szerepeit játszotta. Magyar alakjai pedig egyedül álltak. Rikolti «A szekrény rejtelméi»-ben, a «Londoni arszlánok»-ban Meddl ügyvéd alakjai: hogarthi figurák.

Utolsó vendégszereplése halála előtt Kolozsvárt volt. Én voltam a szerencsés halandó, akinél lakott, — nem cseréltem volna akkor a császárral!

Hát még hogy vele játszhattam! A «Tartuffe mintaképe» című darabban nekem osztotta Molière szerepét, és abban a jelenetben, mikor ő mint Lamoignon és én mint Molière, az ellenkező oldalon egyszerre jelentünk meg, én a szerző rendelkezése szerint egészen az ő maszkjában, a

közönség tapsviharban tört ki; ekkor ő hozzám lépett és súgva mondta:

«Magából pesti színész lesz.»

Ez volt életem legboldogabb perce!

Bár kolozsvári tartózkodása dicsőségteljes volt, nem volt egészen kellemes; az erős levegő rossz hatással volt végzetes torokbajára, de meg egy prókátor lefoglalta a föllépti díjait. Utolsó levelében, amelyet hozzám intézett, meg is emlékezik róla: «Üdvözölje ön nevemben — így írta — minden jóakarómat sokszorosan, az egy T... ügyvédet kivéven; ördög vigye a komisz prókátorját!»

A kolozsvári színház már 1868-ban olyan állapotban volt, hogy a szinpadon lévő víz a pohárban — egyszerűen megfagyott. Amint hazajött, szóba került a színház s erről levelében következőket írja nekem: «Radnótfáy sokat beszélt nekem Kolozsvárról; nagyon igéri, hogy a színházért valamit tenni fog. Pedig ő szavának ura is szokott lenni.» Azóta 35 év telt el, de még most is olyan a színház, amilyen volt.

Ha élne, mi volna ő most? — színészkirály!

Hiszen vele történt meg az a példátlan eset, hogy egy egész jelenetet meg kellett ismételnie Rákosi Jenő «Aesopus»-ában, addig tombolt a közönség!

Nem sokra becsülöm az utánzókat. Művészeknek sem tartom, de ha volna színész, aki Tóth Józsefet utánozni tudná, nagyon tudnám szeretni! Őt imádtam!

Egan hagyatéka.

Kár volna a szegény Egan Ede komor végzetét kalandos legendába szőni, mikor halálának természetes magyarázata kézen kinálkozik. A nyomorúság földjére ment, oda ahol az emberben minden nemesebb szándék fölébred, hogy segítsen a Kárpátalja szájalmas teremtésein. Egan Edében egész a hősiességig lobogott föl ez a szándék. De erős tévedései voltak, mindjárt a kiindulása pillanatában. És a ragyogástól nem látott. Nem látta, hogy a szegénységben egyforma ott mindenki; a kazárnak csak a szakála hosszabb, de a takarója ép olyan kurta.

Alig néhány esztendő múlt el Egan halála óta és minden küzdelmének eredménye elveszett. A Kárpátalján nagyobb az ínség, mint valaha, és Kazy, az Egan utódja, messzelátó tervek helyett kénytelen alamizsna-osztogatónak beállani. Ha gyümölcs-csemetéket osztogat a népnek, hogy esztendők múlva gyümölcsözzék a védett lankásokon, a nép eladja krajcárjával, hogy legyen holnapra málékenyere. Mit ért, hogy Egan Ede rettentő küzdelmekkel helyreállította a paraszt-gazdaságokat? Jött a fagyos északi szél és megölt mindent. Három év óta nincs krumpli- és málé-termés a Kárpátalján. A fejlesztő-akció átváltozott ínség-akcióvá és a kivándorlás hatványozott mértékben folyik. Csak az marad itthon, akinek vándorbotra sem telik.

... Egan Ede követ hengergetett a hegyre, aztán egy borzasztó pillanatban, mikor látta munkája hiábavalóságát, alája feküdt.

A «Jövendő» megbízásából fölkerestem Ugocsa és Máramaros vármegyét, ahol a legnagyobb ínség pusztít. Két nemeslelkű úriember segített munkámban: Farkasházy Fischer Vilmos, a kormány ipari megbízottja és Pilisy Sándor, az iparfejlesztő bizottság titkára.

Épen országos vásár volt Nagyszöllősön és a hegyekből végtelen sorban áradt be a ruthénség. Csupa fonnyadt arcú, tőpörödött aggastyánok és mélézó szemű, szép ruthén gyermekek. Ott az emberéletnek csak e két szélsősége van meg; a gyermek egyenest aggastyánná roskad. Mindenki a szarvasmarháját hajtotta be. Nyomoruságos, elkorcsosodott, törpe ökrök és tehének, mintha egy Liliputi-országból kerültek volna ide.

— Ezeket a végső szükség hajtja ide, — mondta a kísérem. — A parasztnak elfogyott a máléja és egyetlen igavonóján ad túl, hogy pénzt kapjon... Ah, nézze csak!

Egy orosz, aki valahonnan Rákócról jött be a vásárra, szájtátva állott egy kenyeres-kofa előtt. Nagy lelkiharc dúlhadt benne, de aztán elszánta magát. Két krajcárért megvásárolt egy kis fehér cipót, megcsodálta, megtapogatta és bátortalanul belévágott a bicskájával. Egy szeletet lenyesett belőle, gondosan odatette a málékenyerére és apró darabkákban eszegette a máléhoz.

— Az alföldön a lacipecsenyét eszik így! És ez még gazdag, mert legalább máléja van . . . Nincs ennek a népnek más barátja, csak a malária, amely végig pusztít bennök.

Aztán dúsan megrakott szekerek jöttek. Egyikben takaros kosármunkák, a másokban agyagedények, a harmadikban szőnyegek, gubák. Kisérőmnek fölragyogott a szeme és büszkén mondta:

— Íme ezek a mi kreatúránk!

Az egész Kárpátalja gazdag az őstermékekben. Márgája, érce, ősréngetegei önkényt kínálkoznak az ipari földolgozásra. És a nép mégis éhen pusztul rajta. Márgáját elviszik Pécsre, fáját leusztatják és messzeföldön dolgozzák föl.

Néhány esztendő óta folyik itt a kormány szubvenciójával az ipar fejlesztése és máris nagyszerű eredményeket láttam. Három ágát művelik itt a háziiparnak: a faipart, agyagipart és szövőipart.

Nagyszöllösön és Huszton állított föl a kormány agyagműhelyt, ahol ingyen megtanulhatja a nép az edény- és kályhákészítést. A dolog nem ment könnyen. Mikor Farkasházy, aki egyszersmind geniális és lelkes vándortanító Gödeházán, templom után kihirdette a népnek, hogy aki akar, rövidesen jó kenyérkereső foglalkozáshoz juthat, mind bizalmatlanul bújtak össze.

— Nem jó lesz a! . . . Valami új adó van ebben!

Most, két év múlva a két műhely kicsi és Farkasházy kénytelen egyre-másra visszautasítani a jelentkezőket, mert hiába, a kormány csak szándékában volt nemeslelkű, de annyi pénzt sem áldoz rá, mint amennyibe két átlagos tehetségű festő-növendék kerül neki évente.

A műhelyben javában folyt a munka, amikor beléptem. Kérges kezű, rongyos ruhájú munkások ültek a korong előtt. Egyet, aki vékony szál ecsettel finom virágokat füstött a kész edényre, megkérdeztem:

— Mióta dolgozik itt?

— Két hónap óta, de már egy hónap múlva visszamegyek a falumba.

— És látja-e hasznát, hogy itt van?

— Látom bizony! Odahaza magam fogok ilyeneket csinálni és megtanítom rá az egész családomat.

Egész falvak az agyagföldek mentén eltanulják ezt a mesterséget. Az öregebbje már szégyelli a tanulást, de az új nemzedék már iparos-nemzedék lesz és ami a fő, magyarul beszél mind, mert a műhelyekben ott függ az intó-tábla: «Oroszul beszélni büntetés terhe alatt tilos!»

Késő délután érkeztünk Vörösmartra, hogy megnézzük a kosárfonók egyik telepét. Apró falu a Hark-hegy tövében. A Tisza völgye messze a máramarosi havasokig nyúlik itt és a hegycsúcsokról várromok sötétlenek: Rákóczy végvárai.

Domboldalon, düledező kunyhó mellett egész csapat gyerek dolgozott serényen. Óriási üstökben főzték a fűzfavesszőt és a gyerekek, olyik hat éves sem volt még ügyes kézzel hántották le és kötözték százanként egy csomóba. A község lelkésze, Demjanovich Viktor szerető gonddal vigyázott mellettök.

— Lássa uram — mondta — ennek a népnek eddigelé semmi keresete sem volt. Most az egész gyereksereg itt dolgozik estéig. Legalább a kenyérre valót megkeresik. Az öregek egy darabig nem akartak dolgozni, de mikor látták, hogy apró gyerekeik is pénzt keresnek, ők is munkába állottak. Ők szedik és fuvarozzák ide a fűzgalyakat.

Bevezetett a műhelybe, ahol a kosarakat fonták. Megszólított egy tíz éves fiút:

-- Mióta vagy itt?

— Egy hét óta.

Egy hét óta dolgozott csak és már megcsinált naponta négy-öt kosarat. Annyit keresett vele, mint az apja, ha nap-számba kapált.

— Nagyon szépen halad itt minden. Hej, csak a kormány adna néhány ezer korona forgó tőkét, akkor volna csak tökéletes a boldogság. Ez a kunyhó a műhelyünk, el sem férnek benne. A portékájukat fölraktam az egyházi lakás padlására, de bizony ha kell, még a templom padlását is megtöltöm vele. Miért ne? Az is Isten dicsérete!

Az inség földjén lassan, szegényesen, de csirázik már a fa, amelyen a megélhetés fog gyümölcsözni. Ami eddig történt itt az ipar meghonosítása érdekében, csak kísérletnek nevezhető. Nos, a kísérlet bevált, most a kormány kötelessége, hogy félretéve szűkmarkuságát, az ügyszöz méltó áldozatkészséggel dolgozzék tovább.

N. E.

A kapitány levelei.

Írta: Bársony István.

Gábris Tibor kapitány úr éppen megjött a gyakorlatról s amint lováról leszállott, vesszejével megveregette poros csizmája szárát, azután indult a lakására, hogy átöltözzék.

A zászlóalj legcsinosabb századparancsnoka volt, ha nem is éppen a legfiatalabb. A legközelebbi előléptetésekor várta az aranygallért s mostanában minden háttérbe szorult előtte, ami nem függött össze a katonasággal. Még a nőket is elhanyagolta, ami hallatlan dolog volt az ő életében, holott ezelőtt veszedelme volt a szépnek.

Épen ledobni készült átizzadt zubbonyát, amikor a szolgálja jelentette, hogy egy úr van odakint, aki nagyon sürgősen szeretne beszélni vele.

— Ördög vigye az olyan urakat, akik nem hagyják az embert tisztálkodni, gondolta Gábris Tibor. — De fennhangon így szólt: — ha annyira sürgősen keres, ereszd be azt a majmot.

Egy középkorú úri ember lépett be és kissé zavartan állott meg a küszöb mellett. Arca piros-pozsgás volt. Tekintélyes hasacskaát eresztett; kopasz fejetetején sűrű izzadásgöcsöppek gyöngyöztek; — szeméből jószág és féltékenység, majdnem alázatosság látszott. Kalapját izgatottan markolászta. Az első pillanatra jó módu kereskedőnek tetszett.

— Nevem Nagy, kezdte, alig tudva megállani a lábán a kapitány szúró szemének a hatása alatt. Nevem Nagy, ismételte növekvő zavarral. Vállalkozó vagyok. Van házam és családom, — amint tetszik tudni.

— Mit tetszem én tudni? — kérdezte a kapitány meglepetten.

Nagy úr hörgött.

— Bocsánatot kérek, én vagyok az, aki ott lakom a vásártér sarkán, amerre a századdal ki tetszik menni a gyakorlótérre. Én vagyok az a szerencsétlen . . .

Ennél a szónál megakadt, hebegett, irúlt-pirúlt, azután elsápadt.

A kapitány csöndesen ment feléje s gyanakodva nézte. Az a gondolat villant meg agyában, hogy egy elszabadult bolond van előtte. Ebben a hitében csak megerősö-

dött, amikor Nagy úr a legnagyobb izgatottság jelei közt tette össze hirtelen a kezét s fuldokló hangon, könnyes szemekkel kiáltotta:

— Ne tegyen boldogtalanná, kapitány úr! kegyelmezzen nekem! . . .

Gábris kapitány csak a gyakorlótéren volt vasból. Az élet közönséges körülményei közt sokszor adta jelét annak, hogy jó a szíve. Most is elfogta a szánalom s majdnem gyöngéden mondta:

— Mi baja, barátom? Térjen magához. Beszéljen. Hátha segíthetek . . .

— Segíthet, segíthet! — vágott közbe Nagy mohón s boldog reménykedéssel. — Lássá, kapitány úr, — folytatta, — én tudom, hogy igazság szerint párbajra kellene önt hívnom, meg kellene önt ölnöm. De mikor nem értek az ilyesmihez! Soha semmiféle fegyver sem volt a kezemben. Családapa vagyok; két remek gyermek apja. Sok kötelesség hárul rám. Mi lenne szegény árváimból? . . .

Zokogni kezdett, s nagy, húsos kezeibe temette arcát.

— Ez csakugyan futó bolond! döntötte el a kapitány magában, s annál szelídebb akart hozzá lenni.

— Jó-jó, de hát beszéljen nyiltabban, — mit kíván.

— Kapitány úr, kérem, — esdekelt Nagy, — hagyjon fel azzal az én végromlásomat okozó levélküldözgetéssel. Lássá, a feleségem jó asszony, hű asszony, egykönnyen nem féltem; de az ön levelei mégis megzavarhatnák a fejét. S akkor az én családi békém és boldogságom fel volna dűlva mindörökre. Ezt nem érdemelném. Becsületes családapa vagyok, kapitány úr! . . . S habár egyetlen egyszer közel voltam is hozzá, hogy megbotoljam és más nőhöz közeledjem: mégis egyedül csak a nőmet szerettem mindenkoron. Ez az egyetlen botlás is inkább csak elvi volt. És szörnyű bűnhődés volna, ha emiatt el kellene veszítenem imádott nőmet, aki boszúból — mert csakis abból — az ön karjai közé dobná magát.

A kapitány orrlyuka tágulni kezdett, ami azt jelentette, hogy megelégette a komédiát s most már a harag indulata támad benne.

Semmit sem értett az egész összevisszaságból. Soha életében nem hallott Nagyékról, annál kevésbé irogatott titkos és veszedelmes leveleket a Nagy feleségének.

— Utoljára még bolondot üz valaki belőlem, — gondolta, s ez a lehetőség úgy felbőszítette, hogy majdnem nekiment a könyörgő, siránkozó vállalkozónak.

Szerencsére az utolsó pillanatban minden önuralmával megfékezte magát. Nyugodt maradt. Így tudhatom meg legjobban, hogy miféle dologba kevertek bele, mormolta, a szavakat elnyelve. És kiegészítette: — ime magam is kíváncsi vagyok; pedig ha ezt a fajankót megijesztettem, akkor el is riasztom egyszermind a teljes nyíltságtól.

— Eszerint a felesége azt állítja, hogy én leveleztem vele? — kérdezte, higgadtságot erőltetve.

— Ó nem, kapitány úr, önök nem leveleztek: csak ön volt az, aki a feleségemnek irogatott. A feleségem nem olyan asszony, aki válaszolna az ilyesmikre.

— Nagyon derék! És tudja ön, hogy én miket írtam? Láta azokat a leveleket?

— Hogyne tudnám! Hogyne láttam volna! A feleségem mindet megmutatta. Lásd, — mondta, — a zászlóalj legszebb tisztje — bocsánat, így mondta, — igen, a legszebb tisztje bolondul utánam s te más nővel törődöl? Borzasztó boszút állhatok rajtad, amikor akarom!

Gábris sejteni kezdett valamit, amitől mindjárt oszlott némileg az indulatossága. Ime, itt van előtte egy bárgyu ember, akit a felesége az orránál fogva vezet s kitalált dolgokkal holtra rémít. Valamicskét még hízelgett is a hiúságának, hogy éppen őt választotta ki a menyecske arra, hogy mint a legfélelmeesebb nőhódítót szerepeltesse ravaszkodásában. Már nem akarta agyonütni Nagyt; sőt csiklandozta az a vágy, hogy belelásson az egész asszonyi hamisságba.

— Mondja csak Nagy úr, csinos a maga felesége? — kérdezte kissé önzően, azzal a kételkedéssel, hogy vajjon csakugyan érdemes-e ez a hóbortos dolog arra, hogy vele időt töltsön.

Nagy Nagyt nézett.

— Persze, hogy csinos; 'iszen a kapitány úr tudja, minek kérdi?

A kapitány a homlokára csapott. Csak most jutott eszébe, hogy úgy kell viselkednie, mintha ösmerné Nagynét. (Különben hogy és miért irkált volna neki.)

— Igaza van; de én azt akartam tudni, hogy magának mi a véleménye, — válaszolt majdnem jókedvűen.

— Az én véleményem csak a legjobb lehet, — mondta büszkén. — Bájos, édes, fiatal nő a feleségem és én élni sem tudnék nélküle.

A kapitány megcsóválta a fejét. Láthatóan töprengett. Az ember ott állt előtte, ismét aggodalmas és esdeklő arccal, mint a ki tudja, hogy most dől el a sorsa.

— Jól van, Nagy úr, — szólt végre a kapitány, — miattam nem lesz többé oka a búsulásra, ezt megígérem. De egy utolsó — első és utolsó — (ezt nyomatékkal mondta) találkozást kötök ki ő nagyságával, még pedig négyszem közt.

A boldogtalan elsápadt. Tekintete üvegesen meredt a kapitányra. Gábris Tibor csaknem elnevette magát.

— Nono, ne gondoljon rosszra, — vigasztalta a szegény vállalkozót. — Az ön házában akarok ő nagyságával beszélgetni, s ön is ott lehet a közelben. Természetesen nem úgy, hogy alkalmatlan legyen. A leveleimet akarom visszakapni.

— Ehhez joga van, — vélekedett Nagy, megkönnyebülve, de azt hozzátette:

— Ámbár el is küldhetnök a leveleket.

— Uram!

Ezt oly hangon kiáltotta a kapitány, mintha a csatatéren a megszorult ellenségtől követelné: «add meg magadat!»

A vállalkozó megrezzent s meghajolt.

— Mikor tetszik jönni? — kérdezte alázatosan.

— Most rögtön. Önnel megyek.

Öt perc alatt átöltözködött s indultak Nagynéhoz.

A férj kint maradt a kis virágos kertben, ahogy a kapitánynyal utközben megegyezett volt.

Gábris Tibor bekopogtatott a menyecskéhez.

Egy kis sovány, vöröses szőke, borzas asszonyka jött eléje. Élénk, csillogó ravasz szeme volt rajta a legszebb. A többi «bája» mind nagyon igénytelen vala.

Amint a kapitányt meglátta, felsikoltott.

— Úgy látszik asszonyom, sejtí, mi járatban vagyok, — mondta a kapitány, a nő szépségét illető csalódásából gyorsan ocsudva fel. — Szerelmes leveleimet kérem vissza.

Nagyné pipacspiros lett. Majd elsülyedt.

— Tehát tudja? — kérdezte ijedten, remegve. Azután ő is összetette a kezét, mint az imént a férje. — Megvallom, nem volt szép tőlem, kapitány úr, — szólott, — de nagy ijedtségemben cselekedtem. Nem hittem volna, hogy az uram arra vetemedik, hogy önt felkeresse. Más senkisé tudott a dologról. Bocsásson meg!

— Egy föltétel alatt, — mondta a kapitány.

Nagyné félénken leste a szavait.

— Ha megmutatja a — leveleimet.

— Ó kapitány úr! — riadozott az asszony s megint összetette a kezét. — Ne kívánja... csak ezt az egyet ne!...

— Már pedig éppen ezt az egyetlen egyet nem engedhetem el, — szólt a kapitány tréfásan, de konokul. — Tudni akarom, miket írtam önnek.

Az asszony gyors elhatározással a zsebébe nyult s egy levélkét vett ki. Odanyújtotta a kapitánynak, azután szégyenkezve takarta el az arcát.

Gábris átfutotta a gyűrött papirost, amely lángoló szavakkal magasztalta ennek a csunya asszonykának a szépségeit. Amint az előtte álló asszonyra nézett, észrevette, hogy szeme elé tartott ujjai közül könny szivárog ki. Megsajnálta.

— Ne szomorkodjék, mondta, igazán megbocsátok.

Nagyné megragadta a kezét:

— Köszönöm kapitány úr, ön nemesszivü, nagylelkü férfiú. Ön meg tudja érteni, mily rettenetes, ha egy szegény asszony attól retteg, hogy elveszti az urát, hogy az életpárját elhódítják tőle. Ezt akartam megakadályozni, kikerülni.

A kapitányban megmozdult a jó szív. Megszorította a csuf nőcske kezét.

— Isten áldja meg, asszonyom, — bucsuzott. — Felejtjük el ezt a bohóságot, mind a ketten. A férjét megnyugtatom. Legyenek boldogok.

A kis virágos kertben a férj már a türelmetlenségtől reszketve várta.

— Nos?

— Minden rendben van, Nagy úr. A neje angyal, akit meg kell becsülnie. Isten önnel.

Nagy az izgatottságtól kiszáradt gégével rohant a feleségéhez. Az asszony még lángolt az imént lefolyt jelenet izgalmától. Amint az urát meglátta, kiegyenesedett. Páthosszal kezdett szónokolni:

— Ha egy perccel előbb toppantál volna be, itt találtad volna a kapitányt a lábam előtt. Könyörgött, hogy hagyjalak el téged ő érte. És lásd, én elutasítottam. Mindörökre! Majd meglátom, mi lesz a jutalmam.

A férj szívdobogva ölelte meg a kis csunya asszonyt és szerelmesen, szenvedélyesen szorongatta magához.

Nagy érzései közben eszébe jutott az az ígélet, amit Gábris is tett volt neki s amit lám, megszegett. Mert hisz' mégis el akarta csábítani ezt a húséges teremtet.

Felemelte az öklét s megfenyegette a levegőt.

— A kapitány gazember! — mondta, mély meggyőződéssel.

Egy kereskedő naplója.

Edison trónvesztése. — A megbékélt agráriusok. — A börze Alagon. — Tisztelóm: az ajtónálló. — Kossuth-vita a kamarában. — Két kép. — A társadalom hőroszai. — A kongregációk piaca. — A kék tinta.

Egyszerűen leveszem a kagylót. Most telefonálhatnak a kíváncsiak, amíg kedvük tartja. Nem megyek a börzére. És nem felelek. Ha Edison maga hívna is, neki sem felelek. Végre is elúnja az ember. Hogy a börze fantáziája abban merítse ki minden leleményességét, minek nevezze az örökös baj okát, kész szomorúság nekem, aki tartottam valamit e szemes gép invenciója felől. Egyszer a magyar obstrukció, egyszer a berlini lagymatagság, máskor az angol konzolok árhanyatlása, majd az amerikai válság: — de az eredmény ugyanegy: a kész reménytelenség, csupa vérező ember. Nem kell külön név a gyerekeknek: meg vagyunk löve. Eddig van. Próbálgatjuk kicsi szárnyainkat és lepottyanunk. Hogy nagyot nem esünk, csak onnan van, mert a szárnyaink próbából se visznek magasra. Hát nem megyek a börzére. Minek? Már az agráriusok se haragszanak ránk. Oly szánandóan szegények vagyunk, hogy attól tartok, végérvényesen pacifikáltuk őket. Ettől félttem én. És visszasírom az izgalmas esztendőket, a kilencvenes évek első felének nagyszerű csatáit, az óriás ütközéseket, a lángoló szenvedélyeket, amelyekben áramlatok, rendszerek és világnézletek ütköztek. Sohase kívántam, hogy igazunk legyen. Amig ostromolnak bennünket, addig vagyunk erősek. A minap is megfog az ajtónálló (— tisztelóm —), hogy ne dobjam el a szivaromat, amint a nagy terembe lépek, mert a füst nincs terhére senkinek. Csakugyan, magam jártam egyedül és három cigány, zsurnaliszták, akiket a tisztük déltájt ide parancsolt. Meg is írták: a tőzsde csöndes. No, ez igaz. Hát nem pályázom az érdekességekre: engem se látnak többet a börzén. Van ugyan néhány függő üzleti dolgom, de majd elvégzem — Alagon. Ott biztosabban megtalálom a partnereimet. A parket, az semmi: — a homok, mi másképpen hangzik. Kétségtelenül, a lóverseny, a lótartás dolgában a demokrácia. Aki járja a pályát, mindenkinek van egy-egy

lova, Hozzá milyen! Bizony isten, hogy csupa rossz kedvből tréfálkozom. Eláruljam-e hogy valami reményféle van bennem. Elúnják a tolakodásomat a gyepen és a nálunk tiszteltebb elemek, hogy maguk közt lehessenek, ellepik majd a bőrzét. Bár már látnám! Én toleráns ember vagyok. És nem nézem, a lendület, honnan, kitől való, csak legyen. Ha lesz dolog, majd visszakerülök én is. Minősítést, remélem, csak nem kérnek. Ha kérnek is, becsempész engem régi jogon az ajtónálló, aki remélem, még tisztelóm.

Azt szeretem, hogy a friss márciusi szellő parázs Kossuth-vitát sodort a kereskedelmi kamara üléstermébe. Persze, nem vagyok rá illetékes, mert valamennyi hazafias lángot megvették mások örök áron. De mégis így titokban, teszem, amikor naplót írok, sovinszta vagyok. Megesett pusztán véletlenből, hogy a kamaránkban a Kossuth Lajos halála fordulóján dolgozott komoly ülésen valamelyik szakosztály. Ebből lett a csata. Az okos Lánczy Leó elkapta a kérdést és azt felelte rá: kérem, a munkátlanság nem ünnep és senki olyan példát a munka megbecsülésére nem adott, mint Kossuth Lajos. Szent igaz. És nem kívánatos, hogy minden kegyeletünk valamiféle címen biztos tétlenségbe fulladjon. Eszembe jut, hogy Tisza Kálmán volt az első (és szorongattatása napjain tette éppen, sőt egy véres katonai vita közepén, gyilkos csatakiáltások hangjainál), aki március 15-ikén szüneteltette a parlamentet. Azt mondták akkor: ni, az öreg Tisza feltette a kokárdát! Én már akkor is azt gondoltam, mi másképpen csinálnánk ezt Párisban, ahol a nemzeti ünnepeket nem kell szünetelések csöndjébe fojtani. Most is azt tartom, március 15-ike szebb volna, ha nagy és fényes napján díszbe öltözködnék a törvényhozás, közös gyűlésre csöngetődnék össze és szép, messzehangzó bari-tonján dicsérné a dicsőségét: — Apponyi Albert. Persze, én csak egyszerű kereskedő vagyok, béna eszű az ilyen nagy dolgokban. A kamarát pedig engedném dolgozni, akár március 15-én, akár Kossuth Lajos halála évfordulóján is. A kegyeletsértő semmittevést bizvást átengedném az Akadémiának. Az abban tekintély. Remélem különben, jövő esztendőre meglesz Kossuth Lajos képe a dísztermünkben. Mellette a

gróf Széchenyi Istváné. Természetesen Lengyel Zoltán nem hiszi, hogy jól összeférjenek ketten. Meg kell nyugtatnom. Különben, hogy mindez emésztő politikai kérdések felszínre kerültek, nekem kész haszon. Ha nagyra dagad bennem a politikai becsvágy, lohasztani megyek a kamarába. Közünk maradjon, eddig úgy is sztrájkoltam kissé!

Csak azt szeretném tudni, mikor virradnak már ránk jobb napok. Csak egy csipetnyi vállalkozás volna már, mindjárt kivirágzanék minden. Nekem most tisztára az a dolgom, hogy a mások bajain szemlélődjem. Kis disszertációra gyönyörűen kínálkoznak a tisztviselők. Nem a magántisztviselők. Az állami tisztviselők. A magyar társadalom hőroszai. Mert azok. Engem is ért egy és más megpróbáltatás. No, az osztályt, a melyhez tartozom, rengeteg. De olyan mostoha gyermeke a mi államrendünknek, mint e rend fentartója, a hivatalnoki kar, nincs. Pedig kitűnő, nemes, önfeláldozó, szerény, munkás, derék elem. Most a már gyakran felhánytorgatott nagy budgetfeleslegekből lehull a számukra néhány morzsa. Szeretnék asztalaikra gyűjteni. Nem! Lengyel Zoltánnak az a nézete, még várhatnak. Most, hogy a kincstár tágabbra nyitotta nekik a szívét, az ellenzék utját állja sok ezer existencia jobb sorsának. Ez bizonyára politika. De hogy rend-e, jó-e, más kérdés. Dicsérem az eszemet, hogy nem lettem Magyarországon államhivatalnok. Az ilyen magamfajta kereskedőnek Magyarországon mostanság semmi keresete nincs. De ez legalább — biztos.

A folytonos panaszkodásaimban különben, hogy nincs forgalom, nincs lendület, nincs vállalkozás, meg is állhatnék. Vannak telekvásárlások, birtokcserék, tőkebefektetések, járadéküzletek és magvetések. Nem kereskedők végzik, nem is telekspekulánsok, vagy gazdák, vagy nagytőkések: csak istenfélő papemberek és jámbor nénikék, a Franciaországból kiimádkozott kongregációk. Úgy megfészkelődtek itt, hogy gyönyörű. A szociáldemokraták elég udvariasak, hogy meglátták és köszöntötték őket. A szabadelvűségnek kis ibolyái is alig mernek kibújni a föld alól, a feketesereg letapossa őket. Vannak iskolái is, bennük sok buzgó tanító. És a tanítás, hogy csunya szín a háromszín, jaj be rút a vörös-szín. A fekete meg szép. Én már csak kék tintával irok.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

5.

— Hát könyvborítékokat tudnál-e csinálni? Teszem föl ilyet?

Egy könyvet vett le az asztalról és rábökött a mutató ujjával.

— Ilyen virágot, a jobb sarokba. Körül pedig ilyen leveleket. De ezeknek pontosnak kell ám lenni, mert erről clichét csinálnak. Tudnál te?

— Hogyne! — mondtam én lelkesedve, s menten nekiültem, hogy bizonyosságát adjam tehetségemnek. Egy lyrát rajzoltam, körül csupa szívvel. A bácsi nagyon meg volt elégedve.

— No hát velem jössz. Néha kell nekem ilyesmi, akkor legalább nem kell rajzolóhoz menni. Kapsz nálam kosztot, kvártélyt. Úgy léssz, mint itthon. A néni lesz az anyád, az Irma a testvéred, én meg az apád. Fizetni nem kell érte semmit. Csak ruhát küldjetez neki, a többi az én gondom.

Megvolt. Rendben volt.

A bácsi elment a többi rokonokat látogatni. Meghagyta, hogy mire este visszajön, már a holmim készen legyen, mert korán kell lefeküdni. Reggel öt órakor utazunk Budapestre.

Képzelheti azt a lázas készülődést. A padlásról lehoztak egy régi festett, de mindazonáltal erősen pántozott utazóládát, abba belerakták a fehérneműimet. (Istenem, micsoda egy készlet! Majdnem igazán — egy készlet. Nevetnem kell, ha eszembe jut.) A felsőruháimat csak utólag egészítik ki. A nővérem mondta, hogy két új ruhát kapok még, postán utánam küldik. Könnybe borúlt a szemem az e felett való örömtől és megcsókoltam a nővéremet. Mint egy bolond: futkostam ide-oda egész délután, nagy, lázas örömben, miközben meg is feledkeztem arról, hogy tulajdonképen először hagyom el a szülői házat és sok időre, igen sok időre. Boldog voltam. Ujjongtam. Nem bírtam magammal. Az édesanyám intett, hogy gyakran írjak. Mindent megírok.

Semmit el ne titkoljak. Szót fogadjak, ne legyen követelő. Gondoljam meg, hogy idegeneknél leszek, akiknek a jóságára rá vagyok utalva. Nehogy magamra haragítsam őket.

Mindent megígértem, mindent megfogadtam, miközben tökéletesen elkészültem a csomagolással.

Este jött a bácsi, Jenővel, az unokatestvéremmel.

— Elmégy? — kérdezte a fiú sűgva, hogy egy percre magunkra lehattunk.

— Elmegyek, — mondtam én és valami különös türelmetlenséggel húztam ki kezemet a kezéből.

— Most megcsókolhatnál, — mondta ő, — nem veszi észre senki.

— Eredj, — feleltem csaknem boszusan.

— Nem fogsz elfelejteni? — kérdezte ő. — Irsz nekem levelet?

— Irok, — mondtam és alig vártam, hogy belépjen valaki, mert e percben már olyan messze voltam ettől a fiútól, olyan messze, hogy szinte csodálkoztam azon, hogy az arcát olyan tisztán látom. Az a körülmény, hogy elmegyek hazulról, hogy a fővárosba jutok, hogy együtt leszek egy lánynyal, aki színésziskolába jár, már kiemelt kicsiségemből. Egy perc alatt úgy éreztem, hogy méltatlan hozzám s hogy nevetséges dolog volt ez az egész szerelem.

Megvacsoráztunk, lefeküdtünk, hogy korán elkészüljünk az utazáshoz. Én egész éjszaka nem aludtam, ez természetes. Nyitott szemmel feküdtem az ágyon, jobban mondva a padlóra vetett vackon, mert az ágymat a vendégnek adták át. Mikor a reggeli szürkület belopózott a szobába, kissé fölemeltem a fejem és körülnéztem. Az egyik ágyban az anyámat láttam; fehér főkötős feje nyugodtan pihent a párnán. A két idősebb nővérem egy ágyban aludt. Őket is megnéztem. Mélyen, komolyan aludtak, miután lefekvéskor sírtak miattam. A hivatalnok kisasszony a divánon feküdt összehúzódva. Csak az ő arca volt piros, s a szája nyitva. Lehet, hogy álmodott valamiről. (A tudósok azt mondják, mindég álmodunk, amíg csak élünk.) Néztem őket és hirtelen különös melegség szállt meg. Úgy éreztem, mintha soha többé így együtt nem látnám őket. Gondolatban bocsánatot kértem mindegyiktől külön és ha nem szégyeltem volna, felköltöm őket, hogy megmutassam nekik a könyes arcomat.

Négy óra lett. A bácsi fölkel. Én is sietve öltözködni kezdtem. Öt órakor már künn ültünk a harmadosztályú váróteremben. Az anyám és két nagyobbik nővérem

kikisért. Egy részeges külsejű napszámos a vállán hozta ki az egész podgyászomat. Az anyám alkudott vele utólag, míg végre megegyeztek két hatosban.

A vonat berobogott, nem a gyors ugyan, ami ígérve volt nekem, hanem a személyvonat, amelynek egyik harmadosztályú fülkéjében szépen elhelyeztük összes cókmókjainkat. Az én anyám egy egész kövér libamadarat küldött a pesti nagynéninek, csak megkoppasztva, miután a sütéshez idő nem volt.

A vonat füttyölt. Mi az ablakhoz álltunk. Édes anyám és két nővérem ott álltak a váróterem küszöbén és sírtak.

Délelőtt tíz órakor megérkeztünk Budapestre. Egy szép, meleg, napos szeptemberi délelőtt.

HARMADIK ESTE.

Minden, amit eddig elmondtam, nem is tartozik szorosan a történethez, amiről szó lesz. Hiszen az még sokkal később jön. Mégis, tudnia kell, mi voltam, hogy láthassa, milyenné kellett lennem. Aztán meg jól esett, hogy a gyermekkoromról beszélhettem. Lássá, az ember nem mindenkinek mesélhet el ilyen dolgokat. Az emberek nagy része nem érdeklődik az ilyesmi iránt, meg nincs is hozzá érzéke. Nem tudja, mi a keserves, a komikus, a megrázó és szép az ilyen apró, színtelennek látszó történetben. Átsiklik fontos momentumokon, anélkül, hogy észrevenné. A felületes dolgokban pedig épen semmi lényegyet nem talál. Pedig a gyermekkor, akár a szegényes, akár az örömteljes, tele van titkos jelentőségekkel, amiket fel kell keresni, meg kell találni, mert megbujnak igen kicsinyesnek látszó állapotok mögött.

Én nem hiszem, hogy nagy lelki értékek lettek volna bennem tizenhat éves koromig. Megokolatlan nagyravágyás űzött, hajtott ki a szülei házból. Ami bennem a művészet iránt való hajlam volt, az is roppant prózai és köznapi alapon gyökerezett. Valami lenni, hogy ne hasonlíthassak azokhoz, akik között voltam. Valami lenni, hogy jogom legyen másforma élethez, mint aminőt azok éltek, akiket közelről, vagy távolról ismertem. Valami lenni, azért, hogy kiváljak sok ember közül, hogy a nevem egy név legyen, ami fölött megállnak emberi gondolatok. Már akármiképen, de ismerjenek, de tudják, hogy vagyok.

Vágyakozással, valamely kiváltságos állapot után — a természet, mintha mellém állt volna, mintha igazat adott volna — együtt fejlődött külsőm és szellemem.

Úgyszólván szemlátomást értem, napról-napra. Szép voltam és különösségekkel teljes. Az én szemeim nem voltak beállítva a mindennapi dolgok látására. Alig volt bennem annyi egyszerűség, amennyi kell ahhoz, hogy az ember polgári módon megértesse magát embertársaival. Holott nem történt velem azután, hogy eljöttem hazulról, semmi olyan változás, ami egyénileg kiforgatott volna. Sőt, majdnem a régi viszonyok között maradtam, a régi stilusu emberek közt. Ha most visszagondolok arra az időre, igazán nem értem, mért kaptam annyira azon a terven, hogy a könyvkötő-család kebelébe átplántáljam magam. Valószínűleg azt gondoltam, hogy ez is egy lépés előre. De milyen kicsi lépés, épen csak egy hajszálát léptem keresztül! Ez a hajszál pedig az a különbség volt, ami a kis dunamenti sárfészek s a ragyogó főváros közt van. Egyelőre elhagytam a városomat s már ez is valami. És ott vagyok azok közelében, akikért a nagy paloták, a színházak, a tündéri világítású utcák, a szalonok vannak. Akiket én nem ismerek, de elmehetnek mellettem az utcán, kocsin vagy gyalog és a ruhájuk a ruhámat érheti s a belőle szálló illatot én megérezhetem, beszívhatom. Ezeknek az ismeretlen félisteneknek a képzelt közelléte izgatott, forróvá szította képzelődésemet. Az ő nyelvükön szerettem volna beszélni, az ő kifejezéseikkel, azt gondolni, azt cselekedni, amit ők. Velük élni, az ő forró életüket, aminek fele láz, izgalmas hajszá, a másik fele gyönyör.

A színésznövendék, akitől egész úton félttem, hogy különb lesz nálam, akinek fensősége messziről ijesztett: a legegyszerűbb és a legjámborabb leánykának bizonyult. Mikor megérkeztünk, alsószoknyában ült a diván sarkában és esztétikai testtartást tanult, mialatt az egyik lába egy széken feküdt, a másik pedig egyáltalán nem feküdt sehol, hanem a legkülönösebb módon volt elhelyezve a levegőben. Felugrott, nekem rohant, összecsókkolt s mikor megtudta, hogy náluk maradok: készséggel felajánlotta nekem az ágyát, fogadkozva, hogy ő a divánon sokkal jobban szeret aludni. A nagynéni rendet csinált az ügyben, ő is szívesen fogadott, bár korántsem olyan kitörő örömmel, mint Irma.

— Nagyszerűen fogunk barátkozni — mondotta ez — együtt járunk sétálni és mindenhova. Szerzek neked színházjegyet és velem jössz. Pompás lesz.

Én meghatva köszöntem a jóságát.

— És mit fogsz te csinálni. Nem akarsz valami pályára lépni? Itt minden lehetsz. Itt az ilyen leánynak, amilyen te vagy, a lábai elé borulnak, csak érteni kell a módját.

— Lásd én is —

Valaki bejött, nem fejezhette be, amit mondani akart, de a szemével jelentősen nézett rám és felkacagott, mert azt hitte, megértettem. Holott eszemágában sem volt. Csak később, sokkal később — —

Hanem akkor rábámultam és sokáig néztem; sehogysen találtam meg benne azt az esetlen, nagy lányt, amilyenek évekkal előbb láttam. Akkor tizenhárom éves óriás volt. Szerencsére azóta nem sokat nőtt. Inkább megfinomodott.

A szája nagy volt, igaz. De micsoda száj volt ez! Az ember félt tőle, ha hallgatott és nevetett rajta, ha beszélt. A legigéretteljesebb volt hallgatásában és beszédében a legsemmitadóbb és legnaivabb. Inkább csak tüntetni látszott a karakterével. Mindezt persze akkor nem vettem észre. Csak most látom ilyen részletesen. Azt azonban rögtön észrevettem, hogy ő parancsol az egész háznak, apjától kezdve le addig a vászonkötényes, szurtosképü kis inasig, aki naponta kétszer, délelőtt és délután felszaladt vajaskenyérért az úr számára, aki egész nap a műhelyben volt, csak ebédre és vacsorára jött haza. Különben meglehetősen jó módban éltek. Három szobás lakásban laktak, amelyek közül egy ki volt adva egy bölcsészethallgatónak, akit csak ritkán láttunk. Az ő ajtaja a lépcsőházra nyílt, mi pedig a konyha és előszoba felől jártunk. Az ajtót a lakás felől szekrény rekesztette el, melyben az Irma ruhái függtek. Sokszor éjjel felébredtünk valami különös neszre, ami a szobaúr szobájából hallatszott.

— Hallod, mondta Irma — a Baróti megint nagymosást csinál a lavórban. Ilyenkor, hónap végén, maga mossa ki a zsebkendőit. Pedig mennyi leckeórája van, teremtő isten! Manókát is ő tanítja. Ezért fele árban kapja a szobát. Mégis milyen szegény. Hát érdemes ennyit vesződni azért a rongyos diplomáért? Lett volna színész!

Irma egyáltalán mindenkit a színészetre csábított volna, még a kis hat forintos cselédet is, aki künn aludt a konyhán és örökké sírt, hogy ő nem marad itt a komisz Pestben, a fekete bogarak közt, amik este előbujnak a sparherd alul és rámásznak a vánkosára.

Irma nagyon el volt telve választott pályája méltánylásával, noha mindössze csak három hónapos növendék volt még. Tetszett neki a komolytalan ügy, hogy bizonyos délutánokon, három óra tájban, idegen fiuk és leányok összegyülekeznek egy nagy meleg teremben és hangosan csevegve, föl-alá járva, bolondságokat rögtönözve, várják a «tanárt».

Folytatjuk.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

5.

A herceg szavaira nagyon megrémült; arcán egy pillanatra a lehangoltság kifejezése ült ki, de mihamar ismét elmosolyodott és még hevesebben szorította meg Bazil herceg kezét.

— Hallgasson meg, herceg, — szólt — sohasem kértem semmire és nem fogom ezután sem, sohasem figyelmeztettem arra, mit köszönhet apámnak, de most az istenre kérem, tegye meg ezt fiam érdekében; jóltevőmnek fogom tekinteni.

Nem; nem lehet ilyen kiméletlen: meg fogja ezt nekem ígérni. Golicyennek szoltam már, de ő nem teszi meg. Legyen olyan jóakaróm, amilyen eddig volt — szólt erőltetett mosolylyal, miközben szemei könnyel teltek meg.

— Papa, elkésünk — szólalt meg Helén hercegnő, szép fejével előrehajolva az ajtóból, ahol várakozott.

A befolyás olyan tőke, amit kimélni kell, hogy fel ne emészszük. Ezt jól tudta Bazil herceg és mivel felfogta, hogy ha kieszközli mindazt, amit mások kérnek, idővel majd sajátmaga részére nem lesz képes elérni semmit, nagyon ritkán vette igénybe a befolyását. Drubeckoi hercegnő ügyénél, erre az újabb könyörgésre érzett ugyan egy kis lelkifurdalást. Az asszony eszébe juttatta, amit nem tagadhatott: hogy t. i. az ő atyjának köszönheti a hivatala érdekében tett első lépéseket. Azonkívül látta jól a fellépésén, hogy a hercegnő olyan asszony, olyan anya, aki nem adja fel azt a tervet, amit fejébe vett és amíg el nem érte, kész minden nap, minden percben zaklatásokra, sőt scénákra is. Főleg ez utóbbi volt döntő.

— Édes Anna Mihailovna — mondá az ő szokásos bizalmas és vontatott hangján — majdnem lehetetlenség, amit kíván; de, hogy megmutassam, mennyire szeretem önt és boldogult atyjának emlékét, meg fogom tenni a lehetetlent: itt a kezem rá, hogy fia bejut a testőrségbe. Meg van elégedve?

— Drágám, jóltevőm! Nem is vártam öntől mást: tudtam, milyen jóságos.

A herceg menni akart.

— Még egy szót. Ha már a gárdában van . . . — itt megakadt. — Jó viszonyban van Kutuzovval; ajánlja neki Boriszt, mint hadsegédet. Akkor nyugodt lennék, akkor már . . .

Bazil herceg mosolygott.

— Ezt már nem ígérem. El sem képzelheti, mennyire ostromolják Kutuzovot, mióta főparancsnoknak kinevezték. Sajátmaga mondta nekem, hogy mind a moszkvai asszonyok összebeszéltek, hogy fiaikat adjutánsul hozzá adják.

— Nem; ígérje meg ezt, nem hagyom el addig, drága jóltevóm . . .

— Papa, — ismételte a szép kis hercegnő — elkésünk.

— Nos, viszontlátásra; isten önnel!

— Tehát holnap szól a császárnak?

— Okvetetlenül; de Kutuzovot meg nem ígérem.

— De, ígérje meg, ígérje meg, Bazil, — kiáltá utána Anna Mihailovna, egy kacér leányka mosolyával, amely valaha talán jól állhatott neki, de most éppen nem illett kiaszott arcára. Úgy látszik, megfélekedezett koráról, és megkísérlette régi asszonyfogásait. De amint a herceg eltávozott, megint felvette az előbbi hideg arkifezését. Visszatért a társasághoz, ahol a vicomte még mindig beszélt, és ismét úgy tett, mintha odafigyelne, pedig alig várta az időt, hogy elmehessen, minthogy a dolgát már ugyis elvégezte.*

Mit szól a milánói koronázás-komédiához? szólalt meg Anna Pavlovna. Meg a legújabb komédiához, hogy Genua és Lucca népe odajárult üdvkívánataival Bonaparte úrhoz és Bonaparte úr trónusán ülve fogadja a hódolatot? Fenséges valami! Fel nem lehet érni észszel: Mintha az egész világ elvesztette volna az eszét. Andrej herceg elmosolyodott, merően arcába nézve Anna Pavlovnának.

— Isten adja nékem a koronát: jaj annak, aki hozzányul — szólt (Bonaparte szavai voltak ezek, a miket a koronázáskor mondott). — Azt mondják, gyönyörű szép volt, mikor ezt kijelentette — s hozzátette az idézetet olaszul is: «Dio me la dona, guai a chi la tocca.»

— Remélem, ez lesz az a csepp — folytatá Anna Pavlovna — amitől kicsordul a pohár. Csak nem fognak az uralkodók olyan embert megtúrni, aki mindent veszélyeztet.

— Az uralkodók? Nem beszélek Oroszországról — szólt a vicomte udvariasan és kissé habozva — Az uralkodók? Mít tettek XVIII. Lajos érdekében, vagy a királynő, vagy Elizabet érdekében?

Semmit! — Majd nekibátorodva folytatta: És legyen meggyőződve arról, hogy bűnhődni fognak azért az árulásért, amit a Bourbonok ügyében elkövettek. Az uralkodók! Követeket küldenek, hogy a bitorlót tömjénezzék.

Megvető köhintéssel megváltoztatta helyzetét. Hippolit herceg, aki sokáig lorgnettezte a vicomte-ot az utolsó szavakra a kis hercegnőhöz hajolt, elkérte a tujét, és avval az asztalra karcolva a Condé-k címerét, elkezdte magyarázni a hercegnőnek, mintha megkérte volna rá valaki, a legfontosabb arckifejezéssel.

— Ha Bonaparte még egy évig megmarad a trónon — folytatta a vicomte, mint az az ember, aki nem is kíváncsi mások véleményére, olyan biztos a magáéban — nagyon sokat fogunk még megérni. Az ármány, erőszak, száműzetések, kivégzések tönkre fogják tenni a francia társadalmat; a jobb társadalmat értem, és akkor . . .

Vállat vont és tenyereit kifelé fordította. Pierre mondani akart valamit, mert a téma nagyon érdekelte, de Anna Pavlovna, aki mindig fölötte strázsált, szavába vágott:

— Sándor cár — mondá ünnepélyesen, mint mindig, valahányszor a császári családról beszélt — magukra a franciákra bizza, hogy kormányformát válasszanak. Azt hiszem, kétségtelen, hogy a nemzet, ha lerázta magáról a bitorlót, törvényes királyának karjába fogja vetni magát — tette hozzá, hogy vendégének, aki royalista volt, kedveskedjék.

— Ez még kérdés — szólta Andrej herceg. Monsieur le Vicomte helyesen állította, hogy a dolgok már nagyon elmérgesedtek. Úgy gondolom, nem lesz könnyű dolog a régi állapotokhoz visszatérni.

— Amennyire én hallottam — avatkozott be a társalgásba Pierre, kipirulva — majdnem az egész nemesség már Bonaparte mellett van.

— Ezt a bonapartisták mondják — szólta a vicomte, rá se nézve Pierre-re. — Nehéz dolog mostanság a francia közvéleményt ismerni.

— Ezt Bonaparte mondja — szólta Andrej gúnyosan. (Látnivaló volt, hogy a vicomte nem tetszett neki, és bár nem is hozzá intézte szavait, mégis neki szóltak a megjegyzései.) Majd egy kis hallgatás után Napoleon szavait idézte megint: «Megmutattam nekik a dicsőség útját: de nekik nem kellett; megnyitottam előttük fogadótermeimet: és tömegesen tódultak hozzám . . .» Nem tudom, milyen joggal beszélhetett volna így.

— Semmiféleivel! — válaszolá a vicomte.

— A herceg meggyilkolása után a legelfogultabb emberek sem láttak többé benne hőst. Igen, ha volt is hős némelyik szemében — fordult Anna Pavlonához — ezután a gyilkosság után az égben egy vértanuval több, de a földön egy hőssel kevesebb van.

Nem is volt ideje Anna Pavlovnának és a hallgatóságnak, hogy néma mosolygással tudomásul vegye a vicomte szavait, Pierre megint felvette a szót. És Anna Pavlovna, aki előre sejtette, hogy kinos dolgokat fog mondani, már nem volt képes megelőzni őt.

— Enghien herceg kivégzése állami szükségesség volt és én nagylelkűséget látok abban, hogy Napoleon nem félt magára venni érte a felelősséget.

— Istenem! Istenem! — susogta rémülten Anna Pavlovna.

— Maga helyesli a gyilkosságot? Hogyan Monsieur Pierre, maga nagylelkűséget lát a gyilkosságban! — mondá a kis hercegné mosolyogva, s munkáját magához szorítva.

Ah! Ó! — hallatszott innen-onnan.

— Capital! — kiáltott fel Hippolit herceg angolúl, a térdére ütve. A vicomte csak vállát vonta. Pierre komolyan tekintett végig hallgatóságán szemüvege fölött.

— Azért beszélek így — folytatá hevesen, mert a Bourbonok menekültek a forradalom elől, a népet kiszolgáltattván az anarkiának! Csak Napoleon volt képes a forradalmat megérteni, leküzdeni és ezért nem is volt szabad tétováznia a közjó érdekében egyetlen ember élete miatt.

— Nem akarna talán helyet foglalni a n n á l az asztalnál? — szólt Anna Pavlovna. De Pierre rá sem hederített, folytatta beszédét mindjobban nekitüzesedve.

— Igenis, Napoleon nagy, mert fölébe nőtt a forradalomnak. Kiirtotta korshajtásait és megtartotta minden jó gyümölcsét, az egyenlőséget, a szólás- és sajtószabadságot: csak ezáltal ragadta magához a hatalmat.

— Igen, ha hatalmát nem gyilkosságra használta volna, hanem átadta volna a törvényes királynak, — szólt a vicomte — magam is nagynak nevezném.

— Ezt ő nem tehetette. A nép csak azért adta kezébe a hatalmat, hogy a Bourbonoktól megszabadíttassa magát; és mert Napoleonban a magasabb lényt látta. A forradalom nagy esemény volt — tette hozzá Pierre, ezzel a merész és kihívó kijelentéssel szabadszájú fiatalságának nagyon is szabad tért engedve.

— Forradalom meg felséggyilkosság nagy tettek? . . . Akkor hát . . . nem akarja annál az asztalnál helyet foglalni, — ismételte Anna Pavlovna.

— «Le contrat social» Rousseau, — mondá merev mosollyal a vicomte.

— Én nem beszélek felséggyilkosságról, én eszmékről beszélek.

— Igen: rablás, gyilkosság, felségárulás eszméi, — szólalt meg egy gúnyos hang.

— Ezek természetes, hogy végletek, de nem ebben van a fontosságuk, hanem az emberi jogokban, a polgárok egyenlőségében és az előítéletek eloszlatásában; már pedig ezeket az eszméket Napoleon teljes nagyságukban megvalósította.

— Szabadság és egyenlőség — szólt a vicomte megvetően, mintha eltökélte volna, hogy végre felvilágosítja az ifjút, arról, milyen korlátoltak az elvei — csupa üres szó, amit már régen meghazudtoltak. Ki ne szeretné a szabadságot és az egyenlőséget? Hiszen már a Megváltó is azt hirdette. De a forradalom után boldogabbaká lettek az emberek? Ellenkezőleg. Mi akartuk a szabadságot, Bonaparte pedig tönkretette.

Andrej herceg mosolyogva nézett hol Pierrere, hol a vicomtera, majd a háziasszonyra. Pierre kirohanásaira Anna Pavlovna elképedt, pedig eléggé nagyvilági hölgy volt; de mikor látta, hogy a vicomte nem ugrott ki bőréből az ifjú szentségtörő szavaira és meggyőződött arról is, hogy nem lehet a beszélgetést másfelé terelni, összegyűjtötte erejét és a vicomtehoz esatlakozva, kezdte a beszélőt támadni:

— Ugyan, édes monsieur Pierre, — mondá — hogyan magyarázza ezt a nagyságot, amely a herceget kivégezteti, tehát embert gyilkol vétség és törvény nélkül?

— Én is szeretném tudni — szólt a vicomte — hogyan magyarázza monsieur a brumaire 18-át. Nem volt talán aljas árulás? Az ilyen suhancsíny egyáltalában nem hasonlít egy nagy ember eljárás módjához.

— Hát az afrikai foglyok, akiket megöletett? — szólt a kis hercegné, — hisz az rettenetes! — és vállait rángatta.

— Közönséges sehonnai, akármit mond is, — jelentette ki Hippolit herceg.

Folytatjuk.

Írókról — könyvekről.

Egy készülő magyar verseskönyvből.

Sapphó búcsuja.

I.

Nincs kedvem többé hegyoromra szállni
Bozontos felhő szakállát cibálni,
Alvó sátánnak orrát
Parittyakővel titkon megdobálni.

Szenteskedő faunsereg ha támad,
Szabad mezőn, hol lebbenő ruhámat
Nem rejtik sűrű lombok:
Feléjük sujtom szakadó lyrámat.

Futok előlük, el a rengetegbe,
Járatlan völgybe, barlangba, hegyekbe.
Hogy hangjukat ne halljam
Fejem elrejttem, fátyolos lepelbe.

El, el csak innen, hol szerelmi dallal
Szabad lélekkel, büszke diadallal
Az égre föl kacagtam,
S hangom a pokol visszhangozta joggal.

El, el csak innen! Idegen vidéken
Hadd éledek föl! Lantom énekében
Hibát ne leljen álarcos tömeg —
Ég áldjon ifjúság! Szerelmes népem!

II.

Ha mondanák, hogy megfélemlert Sapphó,
A sok kemény vád lelkét mélyen érte:
Ily áltató, hazug beszédre
Ti, kik nevettek, ne hallgassatok.

Mondják majd: így-úgy, a szívére vette!
Megtért, megszelidült, okos lett tőle,
Ah, nincs is többé szeretője,
Kiről szólnának mérgezett dalok.

Virágot sem fűz többé a hajába.
Vezekel, gyászol, oltár előtt térdel.
Imával és engeszteléssel
Tölt sok szomorú éjet és napot.

Halljátok majd : hogy a sok könnyhullástól
 Szemfénye megtört, arca színe sápadt —
 S hallván — kísérje bármi látszat,
 Ti, kik szerettek — mosolyogjatok.

Mert nem törtem meg. És a dal szivemből
 Mint nemes forrás, forrón buzog, árad.
 De mindenféle kóbor nyájnak
 Belőle inni többé nem adok.

Apró patak — hajh, erőtlenül gyöngék
 Ne gázolják. Izét ócsárló szájak
 Ne ériék többé. Birkának, számárnak
 Pocsolya kell, nem kénköves habok.

III.

Ti, kiknek annyit énekeltem
 Sugárzó ifjak, rózsásarcú lányok,
 Ha dalaimat többé nem halljátok :
 El fogtok-e felejteni ?

Ti, kikkel egy lélek a lelkem,
 Kik szóltatok hozzám testvéri szóval,
 Ha járom majd a tengert gyors hajómmal !
 Nem gondoltok többé reám ?

Azt mondjátok majd, mit a többi:
 Hogy mert csupán az üdvről énekeltem
 Üres, részvétlen és szűk volt a lelkem,
 Nem voltam költő igazán ?

Bocsássatok meg ! Mit tehettem ?
 Ifjú voltam és szeretett az élet.
 Majd megöregszem, rám tör az enyészet
 És akkor — bölcs leszek talán.

IRÓK VALLOMÁSAI. A «Les Annales» az alábbi három kérdést intézte a toll, az ecset és a véső legnagyobb mestereihez, a kortársi francia irodalom és művészet legmarkansabb alakjaihoz :

1. Összes művei közül, melyik Ön előtt a legkedvesebb, melyiket írta a legtöbb szeretettel, melyikben valósította vagy közelítette meg írói, művészi álmát ?

2. Jelzett művét miért becsüli legtöbbször, miért kedveli jobban a többinél ?

3. Jelzett művében melyik részletet tartja a legsikerültebbnek az Ön esztétikája alapján ?

A meginterviewolt írók és művészek egy része távol volt Páristól; sokan nem válaszoltak; néhány kitérő feleletet adott, vagy igen szellemesen indokolta meg vonakodását;

de azért a lap leleményes «reporteresse»-ének mégis sikerült számos érdekes adalékot összegyűjtenie, amelyek itt következnek:

Ernest Legouvé.

A francia halhatatlanok doyen-je, aki két héttel ezelőtt halt meg, azzal fogadta Alfred Capust, midőn ez szerencsekiv nataival fölkereste, hogy a sz szorszent költészetnek ma is oly rajongó lelkesedéssel hódol, mint 20 éves korában. « reg napjaim egyik gyermekes gy ny r s ge a saját ide m szerint újra csinálni a párisi szinházak legsensati sabb drámáinak v gkifejl d s t. Az  n «Ch telaine»-j nek utóbbi felvonását is átdolgoztam. Ha már új darabot nem írhatok,  gy csalogatom vissza első szerelmemet.» A boldog aggastyán nem érhette meg századik születésnapját. Lehetetlen mély meghatottság nélkül olvasni e sorokat, melyeket halála előtt m g teljesen ép testtel és l lelkel vetett papirra: «T li virágok».

«Az  n koromban az élet olyan, mint mikor még van lakásunk, de szerződésünk ma-holnap lejár. Olyan vagyok, mint a gazda, ki vendéget v r s valahányszor megszólal a csengety , felkiált: «Ez  !»

« n is, valahányszor egy kicsit komolyabb rosszullét fog el,  gy szólok magamban: «Talán ez  !?»  ? Sejtitek, kir l beszélek. Ez a gondolat nem is oly kellemetlen, mint sokan képzelik. Néha különösen csillapítólag hat a lélekre. Minden, ami az életben kicsinyes, mesterkélt és nyomorúságos, eltűnik e komor perspektiva előtt. Csak a nagy és maradandó dolgok állnak szembe velünk. Nem is olyan rossz az, hogy az embert bizonyos veszélyek környezik».

Az  sz mester szivesebben beszélt az ifju generatio alkotásairól, mint saját magáról. A modern dr ma rok közt legtöbbre becsülte Capust  s Brioux-t s nem győzte magasztalni ez utóbbinak egyik nálunk ismeretlen színművét, a «L'Engrenage»-t. S j t műveiről  gy nyilatkozott, hogy egy apának minden gyermeke kedves és kötelessége is, hogy őket egyformán szeresse.

Gaston Boissier.

 r kbecs  művei közt a legszélesebb körben elterjedt: Cicero és barátai. A nagy tud s nem tartja magát oly nagy személyiségnek, kinek bizalmas vallomásai a közönséget érdekelnék.   maga ugyan óhajtaná tudni, mint véle-

kedik a sokaság az ő műveiről s közülök melyiket szereti legjobban, de az olvasóra nézve teljességgel közömbös, hogy ő melyik művét becsüli legtöbbre.

Sully Prudhomme.

A Parnassisták kétségbevonhatatlan fejedelme. A jelenleg élő nagy francia lyrikusok közt talán (majd azt merném mondani: bizonyára) a legnagyobb. Verseinek formatökélye felülmulhatatlan. Még ma is csiszolgatja ifjúkori verseit; ami az ő kezeiből kikerül, remekmű; csak az lehet tisztább, tökéletesebb, amit maga a Természet alkot. Nem csoda, hogy maga sem tudja, melyik verses kötetét vagy sonnet-jét emelje a többi fölé. Kezeit hátra téve fel s alá sétál a raffinált ízléssel berendezett dolgozószobában s tollba mondja a női reporternek, amit mondani akar. «Műveim közt legjobban szeretem az «Épreuves» és a «Vaines Tendresses» legelső szerelmes verseit. A «Solitudes» c. kötetemben is van néhány költemény, a melyekkel épp úgy meg vagyok elégedve, mint az oly sokat citált «Vase brisé»-vel. A legspontánabb lendülettel talán a «Le Bonheur» c. nagyobb költeményemet írtam s a leglelkiismeretesebb művészi gonddal talán ennek philosophikus részeit dolgoztam ki.

Jules Lemaître.

A jelenkor egyik legélesebb elméjű s legszellemesebb műbírálója. Drámái közül a Nemzeti Színház magyar közönsége csak egyet ismer (pedig csak nyerne vele, ha e ritka lángelmével több alkalma volna ismerkedni). Az «Annales»-hoz írt levele egész terjedelmében így szól: «Az Ön kérdései zavarba hoznak s nem vagyok benne biztos, nem-e leszek nevetséges, ha rájuk felelek. De hát végtére is, nem én leszek az egyetlen, aki megteszi s csupa barátságból rászánom magam én is. Nos hát, nem tagadom gyengeségemet, előszeretemet, mely két darabom felé húz: az egyik «Le mariage blanc», a másik «L'ainé». Elbeszéléseim közül nekem legjobban tetszik «Serenus, Myrrha, Charité». De nagyon fájna, ha ebből olvasói azt következtetnék, hogy a többi nem ér egy hajtófát».

Ferdinand Brunetière.

A világ egyik legtekintélyesebb revuejének szerkesztője. Csupa elfogultság, de csupa — tekintély. Félnek tőle. Sajat

műveiről nem akar ítéletet mondani. «A jó apa minden gyermekét egyformán szereti s ha mégis az egyiket többre becsüli mint a másikat — a közvélemény azt tartja, hogy az bizonyosan — a legsatnyább».

Paul Bourget.

Minden egyes regényének megjelenése esemény nemcsak Páris, de az egész világ könyvpiacán. A szerelem lélektanának kinos boncolója; a francia fontoskodó stilsták mestere. Az adott kérdésekre ezt feleli: «Őszintén, álszerénykedés nélkül mondom, hogy sohasem elégitettek ki írásaim s műveim közt kedvencem mindig az, a melyről álmodom, de amelyet kétségkívül megírni nem fogok soha. Mikor regényeim új kiadásait sajtó alá rendezem, annyi hibát találok, hogy ha az íveket el nem vinnék előlem, sohasem lennék kész velük».

François Coppée.

A francia «fél-romantikusok» kedvelt poétája. Az utókorra bízza, hogy műveiről ítéletet mondjon. «Én csak azt mondhatom, hogy stanzáimat a szívem vérével írtam. Különösen az «Intimités»-t és a «Passant»-t. De az a kor eltűnt. Hagyják az öregeket, ne törődjenek velük. A fiatal-sággal kell foglalkozni, mert az a jövő».

Paul Hervieu.

A szerencsés drámaíró. Kevesen jutottak be az Akadémiába oly fiatalon, mint ő. «Ha az ember magáról beszél — mondja többek közt — két veszély fenyegeti: vagy nagyon unalmas — vagy nagyon is mulattató. Azért kérdéseire csak nagyon röviden felelek. Regényeim közt a «L'armature» az, amely ízlésem szerint legjobban megfelel annak az ideálnak, a hogy én az architecturát az irodalomban értelmezem. Drámáim közül a «Tenailles» — magyarul «A bilincs» — 3-ik felvonása az, a melyben — legalább most úgy látom — mit se változtatnék, ha újra csinálnám.»

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

RABLÓHANGYÁK.

Mondhatni, hogy a hangyák minden más állatnak halálos ellenségei, mégis igen sok számottevő kivételről is tudunk. — Igaz, hogy a hangyák fő tápláléka a méz, de azért ők nagyon szeretik a húst is, így tehát igen sok rovarot pusztítanak el. Savage igen szemléltetően írja le Nyugatafrikának «hajtó»-hangyáit (*Anomma arcens* West.). «Ők meggátolják» írja «a kártékony rovarok és apróbb hüllők túlszorodását, sok állati anyagot felfalnak, mely mindenütt akad, rothad, bűzleni kezd és így rontják a levegőt is, a mi a meleg égélj alatt távolról sem jelentéktelen tényező, gyakran kényszerítik a lakósságot arra, hogy házaikat, városaikat és a környéket úgy a hogy tisztán tartsák. Irtóznak minden élő lénytől . . . Ha egy házba hatolnak, azt nemsokára észre lehet venni a patkányok, egerek, gyíkok és számtalan kártékony féregnek egyidejű általános mozgolódásán, melyek mind megosztják velünk lakásainkat. Minthogy egymásközött nem tudnak megférti, úgy nem is tudnak együtt élni, és ez némileg enyhíti a hajtó-hangya tevékenységét és a látogatását — véleményem szerint ugyan nagyon ritkán

— mégis csak kívánatosá teszi . . . Ha nem zavarják őket, elég nagy rendben vonulnak a ház ellen, alkalom adtán elterjeszkednek, minden helyet gondosan kikutatnak és ha valami kívánatosat találnak, mind oda sereglenek; akkor forró vízzel az egész hangyahadat el lehet pusztítani. . . Ha ők végleg bejutottak a házba, mi beletörődünk a sorsunkba és türelmesen várjuk, a míg mulatságuk véget ér, sőt hálásak lehetünk, ha ágyaink meg székeink szűk határain belül némileg nyugodtan megmaradhatunk». — Ezek a hangyák tönkreteszik még a legnagyobb állatot is, ha ez be van zárva. Egy ízben Savage szemtanuja volt a jelenetnek, a mikor ők a háza táján egy négy láb hosszú kigyót megöltek. Sőt a nagy pythont is legyúrik, mondják, ha ez jól befalatozott úgy, hogy mozogni sem tud. A bennszülöttek azt hiszik, hogy a python, a mikor áldozatát már összetörte, addig nem meri fölfalni, míg gondosan körül nem nézett és meggyőződött arról, hogy a közeliben hajtó-hangya nincsen! Igen nevezetes dolog, hogy ezek a rabló hangyák vakok. Főleg éjjel járnak is, mint Brazília néhány vak rablóhangyája (*Eciton vastator* és *E. erraticum*), melyeket Ba-

tes írt le kitűnően, szeretnek fődött folyosókban haladni, melyeket ők menetelés közben sebtiben építenek. «A táplálékot keresők csapata e fődött folyosóktól megvédve óvatosan halad előre, s ha korhadtt fatörzsre bukkannak vagy más sokat ígérő vadászterületre találhatnak, elöntik és minden zegzúgát felkutatják.»

A rabló és fosztogató Eciton-csapatok néha szinte egész hadosztályok. «A merre járnak», mondja Bates, «megmozdúl ott az egész állatvilág, minden kicsiny féreg azon van, hogy meneküljön előlük; főleg a szárnyatlan rovarok különböző fajtái félnek tőlük és joggal, mint például a nehézkes pókok, más hangyafajok, hernyók, csimaszok, pondrók, csótánok meg a többi, melyek mind a lehullott lomb között meg a korhadó fában élnek. Az ecitonok nem másznak fel a fákon magasra, azért az ott fészkelő madarakat nem is igen bántják. E seregek eljárási módját csak hosszas megfigyelések után tudtam megállapítani; ime az eredmény: a főcsapat, négy, de még hat sor mély is, adott irányban halad előre, megtisztítja a talajt minden élő és holt állati anyagtól; néha egy-egy gyéresebb csapatot küld ki, hogy táplálékot keressen, mely ismét csatlakozik a főcsapathoz, ha földadatát teljesítette. Ha útirányuk közelében valahol igen gazdag területre bukkannak,

például korhadó fatömegre, melyben sok a rovarálca, akkor ott megpihennek és «egy igen erős hangyacsapat megtámadja a fatörzset».

Belt is kitűnően írja le ezeket az ecitonokat. Megfigyelte, hogy a pókok nagyon ügyesen tudnak útjukból kitérni, mert jó néhány méternyire elmenekülnek előlük; míg csótánok és más ostobább rovarok a legközelebbi buvóhelyre menekülnek és ott a hangyák majdnem mindig rájuk is akadnak. A menekülésnek csak két módja van: elszaladni vagy nyugodtan megállni. Látott egyszer egy kóborpókot (Phalangium), mely igen okosan és nyugodtan állott egy hangya-sereg közepében, és hidegvérrel, óvatosan emelgette hosszú lábait, egyiket a másik után. Néha a nyolc lába közül ötöt emelt egyszerre; de mindig volt három vagy négy hangyamentes helye, a hova nyugodtan rakhatta lábait. Máskor meg egy zöld, levélhez hasonló szöcskét figyelt meg Belt, amely egészen nyugodt maradt és csöndesen türte, hogy a hangyák rajta keresztül vonuljanak. Ez meg is történt és a hangyákat félre is vezette a szöcske külseje és mozdulatlansága. Belt még fölemlit egy pókot, melynek színe, alakja és mozdulatai annyira hasonlítottak a hangyáéhoz, hogy a tudós is sokáig hangyának nézte.

A forradalom.

A kőfaragó a nagypolitikában. A kőfaragó a mult vasárnap elővette a legnagyobb kalapácsot, amelylyel valaha dolgozott és belevágta teljes erővel egy eddig meglehetősen érintetlen sziklatömbbe, a klerikálisokba. Szikrázott, porzott a szikla és egy kipattant kő visszaesett a kőfaragóra. Megütötte, de meg nem sebezte, a legközelebbi népgyűlésen majd visszavágja. Hallgatósága lesz hozzá a maga hívein kívül is elég, hiszen botrány történt és ilyenkor Budapest is fölébred és meglátja, hogy van itt szociáldemokrácia, vannak szociáldemokraták és körülbelül biztos, hogy nem volt még a fővárosban népgyűlés, amelynek akkora közönsége lett volna, mint amekkora ennek lesz. Aki nem hallotta eddig a kőfaragót, Bokányit beszélni, lesz tehát módja benne és kitapasztalhatja, hogy ösmert és népszerű parlamenti szónokaink között is kevesen vannak, akik oly szépen, formásan beszélnek, és akik annyira biztosak annak a hatásában, amit mondanak, mint ő. Húszezer ember érzésével, lelki világával oly könnyedén bánik, mint a nagymesterek az ő kis hegedűjökkel, egyszerre beszél mindenkihez, nem téveszt el a szeme egyetlen kis csoportot

sem. Meglátja, hogy kik kételkednek, merre vannak a bizonytalan érzésűek, vagy a kíváncsiak, vitázik velük, meggyőzi őket, ha másként nem megy: egy jó adomával és amikor biztos a maga dolgáról, lendületes fordulattal hozzácsapja őket az összességhez: valamennyi az övé már. Népszónok, de azok közül való, akik csak addig járnak az alacsonyabb színvonalon, míg a meggyőződés, a fölemelés célja ezt kívánja, attól fogva magasan járó. A pártban vezér, a kötelesség-teljesítésben és példamutatásban előljáró közlegény. Tud tűzzel, lelkesedéssel másfél óra hosszat beszélni a maga javaslata mellett, de ha a többség elveti, tíz perc múlva mint előadó szokatlan hévvel képes elmagyarázni az elfogadott javaslat minden kitűnő előnyét. Kőfaragó-segéd volt és azóta, hogy megmérgezte a betűt, tanul folyton és amit megtanult, nem marad benne emésztetlenül, hanem átalakul közönséges, szinte természetes dologgá, hogy az egyszerű emberek, akik hallgatják, csodálkoznak, hogy maguktól nem jöttek rá. Tíz esztendő óta tagja a szociáldemokratapárt vezetőségének és ez idő alatt összesen tizennégy hónapig ette az állam kenyerét Váczott, a fog-

házban, azt mondja, hogy nem érezte magát ott nagyon rosszul, amennyire lehetett, igyekezett idejét okosan felhasználni. Vidéki párbajhősök, akik néhány hetet vele töltöttek, mint buzgó szocialisták kerültek ki a kezéből és nem győznek eléggé csodálkozni azon, mennyire nem istentelen és gazdolog a szociáldemokrácia. Polgári foglalkozására vezetője az építőipartestület betegsegélyzőpénztárának, amely a legjobban szervezett az ilyen célú magyar intézmények között, amiről miniszteri leírat is tanúskodik, ha valaki előtt értéke van az ilyennek. Egyébként római katolikusnak született, de nem sok templomot látott belülről, csak azokat, amelyekben igen szép festmények vannak.

A pozsonyi általános sztrájk. A békés, a megalakuló sorban élő magyar munkás sarkára áll és háborút üzen a kapitalistáknak. Itt is, ott is, már majdnem mindenütt sztrájk van széles ez országban. A munkások háborus kedve most készül a legkeményebb küzdelemre. Pozsonyban általános sztrájk előtt állanak a munkások és leszámítva a fiúkat, mely teljesen előké-

szület nélkül tört ki, ez lenne Magyarországon az első nagyobb szabású bérharc, midőn minden szakma összefog, hogy kiszorítsák a kapitalistákból, amit békés úton megadni nem akarnak. Nekünk különösen azért érdekes ez a készülő pozsonyi általános sztrájk, mert a munkások vállalkozási bátorságában a szociális érettségüket látjuk. A proletárok legerősebb fegyvere: a szervezetség, de megizmosodhatott itt Pozsonyban, hogy különböző szakmák más szakmák védelmére kelnek akkor, midőn érdeküket kockáztatják; de ezzel nem törődnek, hanem háborúba állanak az «elvtársak» érdekeiért. Az ember-tömegeknek ez a falankszszá képződése, a tábornak ilyen szoros tömörülése szokatlan jelenség Magyarországon; talán azért van ez, mert Nyugateurópából a szociális forradalom szellője, Magyarországon Pozsony városát érinti a legintenzívebben? Hogy éreznek a pozsonyi rendőrök? Hallottak-e Triesztről, nem riasztják-e megijedt képzeletüket a véres látományok? Meg fogjuk tudni, tényleg távol esik-e Pozsony Trieszttől?

A szerkesztő közlései.

A. B. Kaas Ivorról írott pamphlettjét nem adjuk ki. A költő-publicista nem rosszakaratu férfiú és ha szociálistákkal szemben elveszíti a higgadságot, az nem helyes, de megmagyarázható. Azok az egyházat és a hitet bántják, már pedig a költő idős korára szerelmes lett az egyházba, még pedig nem is abba, amelyben született. Végre is egy bárót, aki rajongó, inkább csudálni kell, mint persifálni. A fényes elméjü vezércikkíró, igaz már régebben elveszett arra a nagy emberiségre nézve, amely nem a felekezeten keresi az embert. Ő látó hívő hallucináló, de — higyjük el — mindig jóhiszeműen — és ha toll van a kezében — mindig érdekesen. A régi, a megszokott mestersége valahogy fegyelmezi. Ha beszél, az más. Néha féltjük, hogy egyszerre csak felemelkedik a levegőben, mint szent Márk. Ő maga aligha is lepődnék meg ezen a csudán, de mi fájlalnók, ha idejekorán elhagyná e magyar arénát, hol egykor annyi tüzes, hasznos és élvezetes játékát láttuk. Ön és a társai is jobban tennék, ha ahelyett, hogy támadnák és gúnyolnák: megnyugtatón és mellesleg kikereshetnek, mikor lett a genieből psychopathologikus alak. Egy időben három lapban egy délután három vezércikkelyt írt. Erősen fegyelmeznie kel-

lett magát, hogy a lapokat és azok irányát össze ne tévessze. Emberfölötti feladat az, talán akkor erőltette meg magát. . .

H. Az újja alakított «Politikai Hetiszemle» a legjobb az ilyen genrejü lapok között. Tulajdonosa Szerdahelyi Sándor, szerkesztője: Szilágyi Géza doktor. Aki magyar politikával hivatalból — vagy csak passzióból is — foglalkozik — : nem nélkülözheti. A lap olcsó és megrendelhető minden könyvkereskedés útján.

A kiadóhivatal közlése.

Április elsejével új előfizetést nyitunk a Jövendőre. Az előfizetési ár: egy óra egy korona, félévre 6 korona. A két folytatásos munkát, Tolstoj és Erdős Renée regényét az új előfizetők külön levonatban ingyen kapják meg. Legcélsezerőbb azonban március elsejétől kezdődőleg előfizetni.

A Jövendő bekötési táblái.

A Jövendő minden öt számahoz szép vászon bekötési táblák készültek, amelyeket kívánatra mindenkinek megküld a kiadóhivatal. A bekötési táblák ára: 50 fillér és kapható lesz nem csupán a kiadóhivatalban, de a Jövendő minden elárusítójánál, a könyvesboltokban.

JÖVENDŐ

1903. MÁRCIUS 29.

B. S.: Egy asszony.

Egy képviselő (Mikszáth K.): Az obstrukció és a kivezető út.

Beszélgetés egy tábornokkal.

Marcali: A katonakérdés.

Kossuth haditerve.

Vámbery: A szultán és a reformok.

Gárdonyi: Gyermekkori emlékeim.

Dr. Schmitt: A történelem okmányhamisítása.

Új költők.

Berczik: A kávéforrásról.

Andrejev Leonid: Örvény.

Ujházy: Régi nagy színészekről.

Egan hagyatéka.

Bársony: A kapitány levelei.

Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj: Háború és béke.

Írókról — könyvekről.

Természettudomány.

A forradalom.

A szerkesztő közlései.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Meghívó.

Várad i Béla Budapest, IV., Kishíd-utca 9. szám, tisztelettel meghívja m. t. vevőit és a n. é. közönséget a most raktárra érkezett angol és francia tavaszi divatújdonságok szíves megtekintésére.

Újdonságok: Zephyrek, mosóselymek és selymek férfi ingekre és női ingblouse-okra.

Angol női paletók, városi viseletre, utazásra.

Francia napernyők, eredeti modellek.

Női övek, ritka szép, különlegességek.

Angol férfiruhák mérték szerint.

Ing- és szövetminták, árjegyzék és divatlap bérmentve.

A Ganz és Társa

vasöntő- és gépgyár részvénytársulat Budapesten, t. c. részvényesei az 1903. április 7-én délután 4 órakor Budapesten, II., Lövház-utca 39. szám alatt tartandó harmincnegyedik rendes közgyűlésre tisztelettel meghívhatnak.

Napirend: 1. Az 1902. évi mérleg előterjesztése, az igazgatóság és felügyelő-bizottság jelentése, a tiszta nyereség felosztása iránti határozathozatal s a felmentvény megadása. 2. Egy igazgatósági tag választása. 3. A felügyelő-bizottság választása. 4. Netáni indítványok az alapszabályok értelmében.

Az igazgatóság.

Egy nagy divatházról.

A főváros hatalmas fejlődése szorosan összefügg azzal, hogy a közönség igényeinek megfelelő üzletei, áruházai is legyenek, ahol a közönség megtalálja mindazt, amire szüksége van. Egy ilyen nagy áruházról szólunk akkor, ha említést teszünk Neumann László női divatkelme-, vászon- és fehérnemű-áruházáról. Egy igazán világvárosi színvonalon álló divatház ez, ahol a legkényesebb igények is kielégítést találnak. Fellelhető itt mindaz, ami a jóízlés és a legújabb divat szerint van. A divatház központi helyiségei a főváros egyik legélénkebb pontján, a Kalvin-tér 2. szám alatt vannak. A nagy palota földszinti helyiségeit foglalja el a Neumann László cég női divatkelme-, vászon- és fehérnemű-áruháza. Az áruház már a külsejével is elárulja azt, amiből az üzlet belső látása teljesen meggyőzi a szemlélőt, hogy Neumann László divatáruháza, női divatkelmékben, vászon és fehérnemű árukban, a főváros egyik legnagyobb üzlete. A szebbnél szebb fehérnemű és női kelmék sok száz változatban, kivitelben és minőségben lelhetők fel itt. Különösen nagy előnye a cégnek az, hogy minden egyes árucikkről elmondható, hogy: jó, olcsó és ízléses. Minderről sokkal jobban meggyőzi a hölgyközönséget a Neumann László cég szerkesztésében megjelenő nagy Divatértésítő. Ezen Divatértésítő mintegy negyven-negyvenöt, a divatnak hű képét mutató ruharajzot és szabásmintát tartalmaz, melyből egy példányt kívánatra ingyen és bérmentve küld meg a cég. A Divatértésítő alapján úrhölgyeink tolettjeik elkészítéséhez szükséges mintákat a cégtől ugyancsak ingyen és bérmentve hozathatják. Különösen figyelemreméltó a Neumann László cégnek tavaszi és nyári ruha gyűjteménye. A teljes gyűjtemény tizenkét csoportra van osztva.

Margit.

A szép asszony egy pillantást vetett a tükörbe, aztán fölsóhajtott:

— Tündérekém, édes tündérekém, aki annyiszor boldogítod a szerelmesek alakjait, légy szíves ez egyszer a felnőtteket is gondodba venni egy kevésbé. Úgy hallottam, hogy a kozmetikával is foglalkozol és ifjakká varázsolsz öregeket. Nos, én nem kívánok ily sokat tőled. Csak azt kérem, légy szíves az arc-bőrömet visszavarázsolni olyaná, amilyen volt.

E pillanatban kopogtak az ajtón és feltűnően szép, elegáns ruhájú hölgy lépett a szobába.

— Engedtem a meghívásának és eljöttem.

— Ah!... Kegyed a tündér?... Szinte hihetetlen.

A tündér mosolyogva mondta:

— Miért? Talán szebbnek képzelte?

— Oh dehogy... De... de ez a párisi ruha, ez a kifogástalan keztyű...

— Miért ne! Elvégre mi tündérek is tudjuk, hogy mi a szép... No, de térjünk rá a kegyed bajára. Ah, kegyednek májfoltjai és bőratkái vannak! No de sebj, nekem van rá biztos hatású csodaszerem. Itt van ez a tégely, kenje be reggel este arcát a tartalmával és arca tiszta lesz, mint a — tündéréké.

A szép asszony örvendve ragadta meg a tégelyt, de aztán meglepetve mondta:

— Nini! Hisz ez a Földes Kelemen aradi gyógyszertárából való! Margit-crème.

A tündér szégyenkezve lesütötte szemét és fölsóhajtott:

— Mi tagadás benne!... Ez a Földes elleste bűvös konyhánk minden titkát és most ő gyártja csodaszereinket. Mi tündérek pedig — mit csináljunk egyebet? — mi vagyunk az ő agentprovocateurjei!

Földes Kelemen aradi gyógyszertárában kapható:

1 nagy tégely Margit-crème 2 korona, kicsi 1 korona.

1 doboz Margit-hölgypor 1 korona 20 fillér.

1 darab Margit-szappan 70 fillér.

A biztos gyógyhatásról.

Világhírré tett szert egy speciális magyar találmány. Orvosságnál vagy más patikaszernél hasznosabb a Brázay-féle sósborszesz. Különös értékkel bír minden emberre nézve, már azért is, mert nemcsak a beteg embernek, de még a legegészségesebb embernek is a javára szolgál. Gyógyítóhatása rendkívüli a Brázay-féle sósborszesznek. Igen nagy erő rejlik benne, amit csakhamar felismertek, nemcsak itthon, hanem az ország határain túl is, a külföldön mindenfelé. Fölösleges dicsérő vagy elismerő szót pazarolni a Brázay-féle sósborszeszre, mert ezt nem kell dicsérni, ez dicséri önmagát. Számos esetben csakis a Brázay-féle sósborszesz gátol meg különböző bajokat. Ezért is igen értékes minden emberre nézve ennek a használata. Hogy hány esetben lehet használni a Brázay-féle sósborszeszt, arra vonatkozóan szolgáljon felvilágosításul csak néhány példa:

A massagehoz legalkalmasabb szesz a sósborszesz, amelylyel a testet bedörzsöljük s ami a testrészeket üdékké teszi.

A legegészségesebb embernek is javára szolgál, ha reggelenként ezzel a keverékkel öblögeti száját.

Aki hígított sósborszeszszel tisztítja fogát, annak mindig szagtalan lesz a szája, a fogakat és inyt egészen tisztán tartja s a romlástól megóvja.

A Brázay-féle sósborszesz úgy a fej bőrét, mint a haját a gombacsiráktól tisztítja s ezzel elejét vesszük a hajhullásra vezető korpásodásnak.

Mint izomedzőszer is kitűnő hatású a Brázay-féle sósborszesz. Nyomban eloszlik a legnehezebb fáradtság is, ha erős testmozgás után bedörzsöljük magunkat tetőtől-talpig sósborszeszszel.

Tavaszi divatban jelentős szerepet játszik egy jónevű váci-utcai cég, különösen menyasszonyi kelengyékben alig akad párja a

Schreier Viktor és társa

cégnek. A cég nagy divatüzlete a főváros egyik legelőkelőbb utcájában, IV. kerület, Váci-utca 26. szám alatt van. A cég saját készítésű fehérműi, blousai, pongyolái és jouponjai mindmind csak a jó ízlést jelentik.

A Blúz jövője. A női ruházatok egyik leghálásabb és legszebb viselete a blúz, mely a napról-napra változó díszítések- és újabb előállításban még beláthatatlan ideig divatban marad s melyekben úgy föltűnő ízlés-, kitűnő szabás- és olcsóságra nézve, az egyedüli és kizárólag blúz-árúház Zoltán Dezső, Király-utca 30. ajánlható. Nagyszabású blúz-árjegyzékét rajzokkal ingyen küldi. Állandó blúz-kiállítás. Saját műhelyei. Szigorú szabott árak.

Első Magyar Üveggyár. Az Első Magyar Üveggyár budapesti raktárát a napokban helyezte át a Fürdő-utca és Ferenc József-tér sarkára, a Diana-fürdő épületébe. Ezen a nagyforgalmú helyen a fővárosi közönségnek alkalma lesz gyönyörködni a nagy kirakatokban elhelyezett herencsvölgyi gyönyörű és művészi kivitelű kristályüveg-gyártmányokban, melyek a közönség részéről mint a magyar iparnak kiváló termékei a legmellegebb pártolásra érdemesek. Ezúttal említjük meg, hogy a budai kir. várpalota összes üveggészletei is ennek a gyárnak a műhelyéből kerülnek ki.

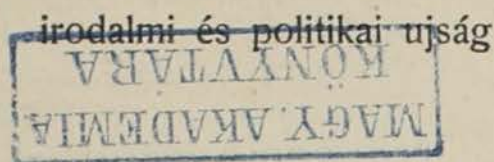

Jövedő

Machiavelli a helyzetről.

A becsületes és becsstelen helyzetben csak a becsületes és becsstelen olasz ítélhet. Elő veled, öreg Nick, ördöge és örök géniusza a politikának, az általános oktalanság e pillanataiban hadd legyünk általad okosak.

Felütjük a könyvet, Machiavelli «Principe»-jét, amelyben a kormányzás felől a világ egyszer s mindenkorra kioktattatik. És olvassuk — találomra — a harmadik fejezetben:

«. . . Aminek az eljövételét pedig messziről lehet látni: azon könnyű előre segíteni. Ha azonban várunk, míglen a baj megérkezik, akkor az orvosság már kései és hiábavaló. Úgy van ez, mint ahogy az orvosok mondják a tüdősorvadásról: amikor kezdődik, könnyű meggyógyítani, de nehéz fölismerni. És ha rá nem ismernek, amikor kezdődik, annál inkább megismerhetik, amikor kifejlődik és gyógyítani már nehéz. Éppen ez a baj sora az álladalomban. Ha messziről fölismertetik — amihez egyébként ész kell — könnyen és gyorsan meglehet gyógyítani. Ha azonban engedték, hogy (a baj) fölgyűljék, úgy hogy immár mindenki megismeri: akkor többé nincs ellenében ír vagy szer.»

Ki nem ismerte föl itt a bajt? Kit vádol a gabság nemes mestere? Kire érte, hogy nem ismerte föl a helyzetet a kellő időben? A királyt gondolja magát, avagy a kormányát, az ellenzéket talán? A régi bölcsesség egészen megzavarja az embert és új nincs, amely megnyugtassa, ha csak az nem, hogy egy bizonyos: a helyzet annak idejében, amikor még enyhe volt, föl nem ismertetett. Amikor pedig az ismert

szerek még hatottak volna: senki nem működött. De nincs az a Machiavelli aki megmondaná: ki a hibás, vagy ki a hibásabb? Sőt azt sem tudjuk megérteni, hogy a «Principe» szerzője szerint már most kinek kell elmúlni tudósorvadásban?

EI, kopott foliansok és symbolista bölcsesség: a papirkosárba veletek. Minden volt már a világon, következésképpen ilyen buta helyzet is, mint a mai. És mit keresni a tegnapi napot, hogy ki nem ismerte meg előbb az állapotokat; hol dolgozott a genie becsületes naivitása, a jóhiszeműség vérbősége, a felelőtlenség vakmerősége, az okatlan bátorság erénye és más egyéb aktuális politikai erkölcsök. A krónikás nem csinál politikát, hanem írja a tényeit, és írja, amint következik:

E pillanatban nagy díszfelvonulással megyünk, sőt rohanunk egy enyhe, elnéző, sőt szeretetteljes, de jó kemény és valódi törvénytelenység felé. És az ország mintha örülne ennek, mintha éljenezné a katasztrófát. «Ne hagyja magát a nagyságos úr! megyünk vele utána a halálba!» Így biztatják az obstruáló ellenzéki képviselőt, aki lemegy kerületébe, hogy ébren tartsa a népet. Nosza ébren tartják azok őt, visszaizgatják, hogy a háta beléje borzad. Tolják előre, a halálba? Nem így gondolta! Tegnap még azt kérdezte tőle a felséges nép: hogyan is gondolja azt a katona-ügyet? ma pedig nem engedik többé, hogy mást gondoljon, mint előbb. A nép következetes, a nép zúg, tömörül és vár valami szózatot.

És ebben a veszedelmesen hálás helyzetben a szó nemtője, a szónok, megmozdul. És a góth trónusban, ahová hosszú lábait beszorították: egyszerre fölegyenesedik, neszel. Az elnöki székbe belegörbített alak készül elhagyni a passzivitást, Apponyi Albert cselekedni akar? No még csak ez kell!

B.

Beszélgetés dr. Falk Miksával.

Él itt Budapesten egy ember, aki még benne van a legaktívabb munkában, mivel mellesleg ujságszerkesztő is, mégis már felülről nézi az összes dolgokat. Nem akar és nem akarhat többé semmit, mivel mindent elért, azt is, amit nem akart. Csendesen ül az íróasztala mellett és nyugodtan várja, amíg az események hozzája jönnek. Meg nem lepetheti semmi, föl nem izgathatja semmi, látott ő már ennél keményebb időket és mindennél sötétebb borulást is. Nem érdemes felizgulni, nincsen olyan szövődés, amely ki nem bogozódik, el nem simul: körülbelől ez lehet a filozófiája és talán még az, hogy az események főképp azért vannak, hogy az ujságírónak legyen mit regisztrálni. Ha egy ujságíró bölcs és valóban benne van a dolgokban, segít azokat intézni és nem csak kullog utánuk; ha valaki Falk Miksa: az nyugodtabban és egyszerűbben itéli meg a legnehezebb helyzeteket, mint akármelyik államférfi. Gondolom, a múltban államférfiak, sőt maga a király is — akinek az ujságírás nem a kedvelt metierje — sokszor fordultak hozzá, hogy megkérdjék tőle: mint szolgál az ő egészségük és hogy mint lesz tovább?

A németül olvasó magyar és külföldi közönség kellemebb helyzetben van, mint a legnagyobb tekintélyek: a közállapotok legfőbb doktora, a lapjában minden nap referáltat az állapotokról. Mégis, most már jó ideje nem láttuk a személyes jegyével ellátott véleményét a P. Lloydban. Ezért izgatott bennünket a feladat, hogy felkeressük és megkérdjük tőle, mit gondol az ügyek folyásáról, helyesebben: mit tart elmondhatónak, e gondolatokból? Falk, aki Európának ma kétségkívül egyik legokosabb és legtapasztaltabb embere, egyszersemind egyik legkitünőbb stilsztája is, bizonyos, hogy nem szorult az interwiew műfajára. Mégis arra számítottunk, amikor fölkerestük, hogy neki se eshetik rosszul az

államférfiúi kényelem, ha más ír helyette, eleget írt ő mások helyett.

Nagyon természetes, hogy a kormányzó párt legelső publicistája annak legrendíthetlenebb híve és amikor a helyzet rajzának vázlatát kérjük tőle, nem azt várjuk, hogy az obstrukció e diadalmas pillanataiban, örvendezvén, örvendezzen. A helyzet nyomasztó borulatát éreznie kell neki is, mint ahogy reánehezkedett az az egész szabadelvűpártra és az aranyozott termek büszke kupolái alatt mind csupa Ossián jár. Ha ugyan nem ül és révedezvén, némán azt nem kérdi: mi lesz?

— Hogy mi lesz? kérdi ön tőlem! — Így szólott Falk Miksa is és újra föltevén a kérdést, mélyen elgondolkodott, pedig az ő judiciuma gyorsan szokott végezni a legbonyolultabb kérdésekkel. (Ez az ujságíró erkölce és fölénye).

— Hogy mi lesz? — mondá, — nincs olyan ember ma a világon, aki ezt meg tudná mondani. Nem kell fontoskodónak lenni, csak egy kissé lelkiismeretesnek és akkor nem válaszolhatunk, csak kérdehetünk. Valami lesz, valahogyan kifejlődik ez a politikai helyzet, az bizonyos. És itt eszembe jut Bánffy báró, aki semmimód nem tartozott a Hamletek közé. A mikor — kormányzata idején — égett, forrt és bonyolódott minden, kérdeztük tőle: mit gondol, mi lesz? «Azt nem tudom», felelte, «de valahogy lesz, mert sehogy még nem volt!»

— Tehát: valahogy lesz, ámbátor ez a helyzet más, mint a milyen a Bánffy-féle volt. Akkor a kormányelnök személye ellen való ingerültség volt a főfaktor. Most — mondják — erről szó sem lehet, sőt ellenkezőleg. Tehát a megoldás módja és lehetősége nem olyan egyszerű.

— Nincs tehát személyes momentum, amelyen át meg lehetne találni az obstrukcióból kivezető utat. Ez nem csak labirintus, de a megzavarodott labirintus.

— Az ember kénytelen hasonlatokkal dolgozni, hogy a helyzetet megérthesse és megértethesse. Nézze ezt a lakosztályt, nincs csak az az egy kijárata, az ajtó amott. Ha e kijáratot felgyújtják, azon át nem lehet menekülni. De hol

másutt? Mert menekülni: az a természetes ösztön. Marad a csuda és az — ablak. Az utolsó pillanatban menekülni lehet az ablakon, az élet- vagy a halálugrással. Az egyetlen ajtó fel van gyújtva.

A vezérlő publicista elmosolyodott. Nyilván arra gondolt, hogy a tavaszi nap igen barátságosan süt odakint és az ő nagyszabású és mégis kedves dolgozószobájának szőnyegén békességesen végig-végig sugárzik. Nem ég itt semmi és odakint is tesznek-vesznek, munkálkodnak, adósságot csinálnak és hiteleznek az emberek. A politikai helyzet tragikus voltát nem érzi még a közvélemény, annál kevésbé reflektál rá a természet. A politikus szeme azonban hamarosan elkomolyodott, az előrevetődő árnyékot látta:

— Közönségesen megértem kortársaim cselekedeteit, de bevallom, — folytatá, — az ellenzéket most nem értem. Beszéljünk csak praktice. A kormány-elnököt nem akarja megbuktatni, mit akarhat hát? Mondják, ő felségére a királyra akar pressziót gyakorolni, hogy az új katonai javaslatot elejtse. De mikor azt Széll magáévá tette? Amikor az épp úgy tartozik a kormányelnök előttük szimpathikus személyére, mint a felségre. Sőt az egész kormányzat — természet szerint — egy ebben a javaslatban az ország kormányzatának legfőbb vezetőjével. Hogyan képzelik az urak azt, hogy Széllnek megadják az újoncokat, a felségnek pedig nem? De ne folytassuk a kérdezősködést, nézzük a tényt. A megobstruált javaslat Ausztriában törvény. És itt hagyjuk el az okfejtést, magától fejlődik az tovább. Mégis, a tárgytól szinte szabadon, jegyezzük meg: lehető-e az, hogy valamelyik másik kormányzat levegye a javaslatot a napirendről?

— Nem lehet. Mert ha egy concessio lehető volna, ezt csak a kormánynak tennék meg, hogy megtakarítsák egy krízis, amivel — manapság — igazán takarékoskodni tanácsos.

— Ilyen módon, ha május elsejéig nem lesz indemnitás, — már pedig az erre való kilátások éppen nem biztosak, — előttük az ex lex. Rövid két szó, de igen súlyos és jelentőségteljes állapot. Az állam nem kap pénzt és katonát, nem szedhet adót. Közjogilag legalább mindezt nem teheti, mivel

nincs a kezében törvény, amely az államot erre fölszabadíthassa. Jön az adószedő és az adófizető azt mondhatja neki: nem fizetek, és az adószedő elmehet. Viszont, miből fizeti akkor a tisztviselőit és alkalmazottait? Micsoda ribillió lenne ebből! De ez még hagyján. Az államnak adósságai vannak és azok jórésze szelvényeikkel egyetemben a külföld kezében. A szelvények esedékesek, azokat fizetni kell. Nem fizetünk a külföldnek? És hogyan értessük meg velük a fenforgó hazai viszonyokat. És ha künn nem lesznek szívesek azokat megérteni?

A pénznél íme végsőt ütközött a kérdés és a helyzet futólagos vázлата után Falk Miksa hirtelen pontot tett. El kellett mennie a pénzügyi bizottságba, amelynek ő az elnöke. Ott tárgyal most minden nap késő estig. Aztán szerkeszt, elolvassa a lapja kézírásait, mint akármelyik szerkesztő, aki ma kezdi. És ezt így tartja természetesnek, magánál. Másnál azonban csudálja a nagy kvalitású férfiak tipikus sajátságát, a változatlan, egyforma ruganyosságát. Bucsuzás közben még Fejérváryt «jellemezte».

— Ebben az obstrukcióban pedig van egy momentum, amely engem elragad. És ez a momentum a Fejérváryé. Olyan, mint egy fiatal tiszt, változatlanul egy ifjú hadnagy. Mindég en garde, mindég biztos, mindég készenlétben. Minden optimizmusom föltámad, ha rá gondolok és nem búsít, ha egyszer meghül, gyengélkedik. Ugyan, csudálkozzunk rajta, hogy ő is csak ember! A nagy betegséget lerázta magáról, mint egy fiatal hadnagy. Csudás szervezet és még valami más is. Ha őt látom, akaratlanul is valami attakra gondolok...

... Valóban, a magyar ezredek történetében vannak ilyen hirtelen maga-«kivágás»-ok. De hogyan, min keresztül?

Az összeállott, szinte kővé vált ellenzéken, avagy a körülötte tömörülő ellenzéki közvéleményen keresztül? Valaki vérezni fog belé, csak ne a nemzet!

AZ ELADÓSODOTT BUDAPEST. Úgy látszik, hogy ez az esztendő a panaszkodás esztendeje. Mindenki zúgólódik; senki sincs megelégedve a sorsával. A bíró fizetés-javítást kér; az államtisztviselő fizetés-javítást kér és a főváros tisztviselői is fizetés-javítást kérnek. Emellett nap-nap után hasábokat írnak a lapok arról, hogy a fővárosi tisztviselő, az államtisztviselő, a fővárosi tanító, a rendőrtisztviselő mind-mind nyakig úszik az adósságban. Az ügyvéd is panaszkodik. A budapesti ügyvédi kamara most közreadott évi jelentését ezzel kezdi: «Az ügyvédek viszonyai a lefolyt év alatt még szomorúbb és siralmasabb állapotba jutottak. Az ügyvédek anyagi helyzete mindinkább válságosabb lesz». Az ügyvédek csak orvosok licitálják túl a panaszkodásban. Az a sok panaszos szónoklat, amit ankéteken, kongresszusokon elmondanak mostanában; az a temérdek memorandum, amit a ministerekhez intéznek, egy pillanatra maga felé irányítja a figyelmet Budapest társadalmára. Az ember önkéntelenül is kíváncsi lesz, hogy mit akar tulajdonképpen ez a legkülönfélébb gondolkozású és foglalkozású temérdek ember? Azt halljuk, hogy kér, de vajjon igazán éhes-e? Figyeljük meg közelebbről azoknak az életét, akikről mostanában kolumnákat írnak a lapok, akik panaszkodnak, akik ankéteznek és akik szónokolnak s előttünk van egy eladósodott társadalom. Ez Budapest társadalma. A lakosságnak ez a része, amely szellemi munkával keresi a mindennapit, a kvalifikációs, a diplomás, az intelligens, osztályválság előtt áll. Ha megfigyeljük a társadalom életét s összevetjük a statisztika számaival, megdöbbenő képet kapunk Budapest társadalmáról. Rájövünk arra, hogy — az én számításom szerint — a főváros lakosságának negyedrésze nem tud megélni főjövedelméből és mellékjövedelemre van utalva. Ez a körülmény pedig annál megdöbbenőbb, mert azok vannak eladósodva, kik a polgárság ügyes-bajos dolgát intézik, akik részrehajlatlan bírái kell, hogy legyenek a mások kis és nagy érdekeinek. El vannak adósodva a fővárosi tisztviselők, az állami tisztviselők, a rendőrtisztviselők, a tanítók és a bírói kar egyrésze. Ne áltassuk magunkat és valljuk meg, hogy az az út, amelyen a főváros társadalma áll, az a züllés útja. Ott tartunk, hogy Budapesten a diplomás ember nem tud állásához mértén megélni. Ugy tetszik, mintha a szellemi munka birokra kelne a fizikai munkával s ebben a versenyben a fizikai munka maradna a győztes. Ugy tetszik, mintha az új idők hatása és az új körülmények befolyása alatt a kvalifikáció nem ad biztos existenciát többé és a diploma elvesztette a hitelét. Szomorú példák szólnak emellett. Emberek, akik az

életökből átlag tizenhat esztendő t azzal töltöttek el, hogy diplomát szerezzenek, nem tudnak többé megélni a jövedelmükből. Tanultak, küzdöttek, időt és pénzt áldoztak, amíg megszerezték az útlevelet a «biztos existenciá»-hoz és boldogulás helyett proletárokká lesznek, akik mindennap elülről kezdik a mindennapi kenyérért való küzdelmet. Ezelőtt tíz évvel a fővárosi statisztikai hivatal kimutatást készített arról, hogy kinek mi a mellékfoglalkozása; ki nem tud megélni a főjövedelméből. Meglepő dolgok vannak ebben a kimutatásban. Van egy gőzvasuti alkalmazott, aki tanító, egy másik díjnok. A telefon szolgálatában van egy kisasszony, aki — énekesnő. Van egy zálogházi alkalmazott, aki nyelvtanító. Az állami tisztviselők között egész sereg van, aki mellett szigorló orvos, magánhivatalnok, tanár, fővárosi hivatalnok, vagy tanító. Van egy megyei tisztviselő, aki amellet t énektanítással is foglalkozik; egy fővárosi tisztviselő, aki korrektor. A fővárosi hivatalnokok között egyébként vannak tanárok, zongoraművészek és van egy, aki színházi jegyszedő. Ügyvédek között egész sereg a magánhivatalnok, de van olyan ügyvéd is, aki amellet t díjnok és van olyan ügyvéd is, aki tanító. Az orvosok között ezelőtt tíz évvel hat tanító, három díjnok, két magánhivatalnok, két írnök és egy postamester volt. Aki pedig nem tud mellékfoglalkozásra szert tenni, az adósságot csinál, hogy megélhessen. Az, hogy minden lépten-nyomon kávéházat és korona-takarékpénztárat találunk, hogy olyan nagyon szeretik Budapesten a kártyát és a lóversenyt és hogy mohón vásárolják az emberek a sorsjegyet, az mind-mind egy-egy szomorú szimptomája annak, hogy Budapest társadalma nagyon beteg. Az emberek azért szeretik úgy a kávéházat, mert nincs rendes otthonuk. A lakásuk szegényes, míg a kávéházban huszonnégy krajcárért négyen hajlongnak előtte, hárman megnagyságo lják, kap újságot, fényt, kényelmet és ráadásul még egy csupor fekete kávé t is adnak neki. Hogy annyira elszaporodtak az uzsora-kamatra dolgozó korona-takarékpénztáarak, az azt bizonyítja, hogy legjobb adós a megszorult ember, arra lehet bankot alapítani. Hogy a szerencsejátékokat, a sorsjegyet, a lóversenyt és a kártyát annyira kedvelik, az meg azt bizonyítja, hogy annyira nyakig vannak már a bajban, hogy már csak a véletlen szeszélyében bíznak, már csak a szerencsétől remélnek. Hogy mennyire szegény ez a város, azt az adófelügyelőség számadása bizonyítja legjobban. Az adófelügyelőség könyvei szerint 1901-ben Budapesten 103,793 adótétel volt. Mivel azonban egy-egy polgárnak több adótétele is van, kerekszámban százezerre tehető az adófizetők száma. Már most, ha meggondoljuk, hogy 1901-ben a 16,484 katonán kívül

Budapestnek 151,177 lakosa volt: könnyű megállapítani, hogy Budapesten hat és fél százezer embernek nincs számbavehető jövedelme. Szó sincs róla, ebben a nagy numerusban benne vannak a gyerekek, a diákok, a munkanélküliek, s a cselédek is, de ez a szám mégis megdöbbentően nagy. Hát ha már most ugyancsak az adófelügyelőség könyveiből konstatáljuk, hogy 1901-ben a 103,793 adófizető közül 61,748 embert, szóval az adófizetők felét exekválták. Most pedig méltóztassék elképzelni, hogy Budapesten van 24,096 állami alkalmazott, 5149 fővárosi alkalmazott, 1413 orvos, 110 szigorló orvos, 1172 ügyvéd, 886 ügyvédjelölt, egy sereg bíró, tanító, tanár, mérnök, akik mind azt panaszolják, hogy nem tudnak megélni; amellet pang az ipar, pang a kereskedelem és építkezési válság is van, ez a mai Budapest képe, s a jövő Budapest társadalmának a fundamentuma.

ÜGYVÉDI NYOMOR. A jelölt meghajtja magát, az elnök pedig kihirdeti az eredményt: Uraságodat a bizottság az ügyvédség gyakorlatára képesítettnek találta. Ehhez fejével bólint egyet, annak jeléül, hogy a feleletekkel meg volt elégedve.

Az ujdonsült ügyvéd leteszi az esküt, átveszi oklevelét, jó barátai kíséretében elrohan és végig táviratozza Tokajtól Szegszárdig az édes hazát: ügyvéd vagyok.

Másnap megnyitja az irodát. Hitelbe megrendel két címtáblát, egyet az utcára, másikat a lakás elé. (Lakás = két-ablakos hónapos szoba). Rövid számolgatás után kisüti, hogy vagyona semmi, szükséglet pedig legalább kettőezer korona. Egyetemi tanulmányaiból még emlékszik, hogy a hitel kielégítésére szolgáló eszközök: a váltó és a bank. A váltóhoz pedig legalább két aláírás kell. És megkezd a kalvária-járást, megindul kezest keresni.

«Kedves fiam, én elvből nem irok alá váltót. Inkább magam adok kölcsön, de pénzem most nincs.»

«Édes öcsém, az én aláírásom nem ér egy fabatkát, inkább árt, mint használ.»

«Drága barátom, máskor nagyon szívesen, de most, tudod, nagy terveim vannak, nem kockáztathatok semmit.»

Végre mégis csak szerez két jótállót. Következik a második, a még meredekebb kalvária, a bankjárás.

«Mi elvből csak kereskedő aláírását honoráljuk.»

«Sajnálom, de váltóján ügyvéd is szerepel, már pedig ügyvédváltó még a Rothschild aláírásával sem ér semmit.»

Szegény fiú végre belátja, hogy a modern, a becsületes hitelszövetkezetekhez kell fordulnia. Itt kap pénzt, de még két aláírást kell szereznie. Ez is megtörténik. Végre leszámítolják a huszadik század Lucifer-kötvényét, kap névleg kétezer koronát, tényleg pedig 750 forintot, a többi különböző díjak fejében levonódik.

Mindegy. Csakhogy már van pénze. Berendezkedik és várja a klienst — aki nem jön. Hetek múlva az is akad. Örömeben szivarral és konyakkal kínálja és büszkén jár-kezel az ügyben a bíróságnál. Előleget nem kér, nem is kap, mert ma már csak úgy perel az okos polgár, hogy költséget és díjat nem fizet; ha megnyeri a pert, hajtsa be az ügyvéd úr az ellenfelen. Az ellenfél pedig született alperes és vagyona semmi, bútora pedig a feleségéé.

Ilyen a kezdet. E. a folytatás? Erről néhány kép:

A. ügyvéd úr. Felesége szép asszony Balzac koradell és körülrajongott. Sok pénz kell neki. A férj igénytelen, egy ruhában jár télen-nyáron. Kliens nincs, szerezni mégis kell sokat.

A büntető járásbiróság folyosója telve kofákkal, cselédekkel, pincérekkel, cselédszerzőkkel, kik tudvalevőleg üzletüket mindig magukkal viszik. Ezek mind becsületet jöttek reparálni. A tolongó, pizok had között, ott sétál F. doktor úr, kezében aktákkal tekintélyesen telitömött táská. És kínálgatja magát jobbra-balra. Öt forintért (ha alkudnak, háromért) ellátja a tárgyalást biztos sikerrel.

Otthon pedig a nő száz forintos ruhákat rendel ugyanekkor.

B. ügyvéd úr. Szegény lányt vett el. Gyerekeinek száma hat. Kereset alig valami, adósság rengeteg sok. Rosszabbul él az utcaseprőnél. Folytonos házi perpatvar. Vacsora: 4 krért gróji sajt, ebédre nincs mindig hús. És ez is honnan? Sohse tesz bélyeget a beadványokra. Leletet kap ugyan halomszámra, de rajta még a kincstár se tud behajtani semmit. Ha majd fel-függesztik, előbb-utóbb okvetlenül rákerül a sor (előneve: fegyelmi), majd zúgírászkodik és legalább nem fizet kamarai illetéket.

Sz. úr. Mindig elegáns. Párbajhős és becsületbíró. Minden bálon ott van. Nagy hozományra vadász. Jövedelme ugyan nincs, de szép fiú. Ezzel bódítja meg a százezer forintos lányokat, akiket ravasz cselekkel és törvetéssel kompromittálni igyekszik. Mikor már azt hiszi, hogy sikerült, akkor a leányt más veszi el.

Sz. úr pedig lassan kivénül. Segédekét sem tart már, nincs kivel elhíttetnie, hogy az iroda «jól megy».

Ez azonban mind csak ügyvédi nyomorúság. Egyéni baj.

Az igazi ügyvédi nyomor, az általános sociális baj ennél még szomorúbb. Ügyvédi létszám Budapesten 1200. Minden 600-dik lakosa Pestnek ügyvéd. Eredmény: az a kar, melyet vezércikkekben államfentartóknak szokás mondani, ma közbecsülésben az utolsó. Ez az igazi ügyvédi nyomor. Ez az ügyvédség jelene, azé az ügyvédségé, melynek múltja Magyarországon a legfényesebb volt. Vajjon milyen lesz a jövője?

A NAGY SPIRITISZTA-PER. Március 23-tól 29-ig tárgyalt a berlini törvényszék egy szenzációs pert, mely a «Virág-médium pere» néven lett ismertté az egész művelt világon. Rothe Anna, a «virág-médium», évek során át volt a németországi spiritiszta körök központja. Jentsch nevű imprezáriójával együtt utazta be az egész birodalmat s mutatványaival mindenütt bámulatba ejtette a legjobb körökből összesereglett közönségét. Az egyesek vagyoni viszonyaihoz mértén megszabott belépő díjon kívül még jó protekció is kellett az ülésekre való beboesáttatáshoz s boldog volt, aki bejutott, mert nemcsak a szellemek földöntúli kopogásában gyönyörködhetett, nemcsak Ábrahámnak, Szent Jánosnak, Luthernek és a saját nagyanyjának égi szózatát hallhatta a médium száján át profán emberi füleivel, hanem ezenfelül mindenik résztvevő még egy kézzel megfogható emléket is kapott a szellemeiktől, többnyire virág, de néha holmi apró csecsebecsék alakjában. A spiritiszták által «apport»-nak nevezett ez a jelenség szerintök akként megy végbe, hogy a mutatvány színhelyén előbb nem létezett tárgyak maguktól keletkeznek. Más médiumok is produkálták már most ezt a mutatványt, de mindig csak egyes tárgyakat varázsoltak elő, Rothe Anna által ellenben egyszerre százával hullatták a szellemek a virágokat, sőt gyűszűket, jegyzőkönyveket és — olcsóbb művű — melltüket is.

Mindenki nagyon meg volt elégedve: a lelkesült résztvevők, akik a bőkezű szellemektől emléktárgyakat vihettek haza; a szellemek is, akik ezért hálateljes elismerésben részesültek a boldog halandóktól; Rothe Anna is, aki Jentsch úrral együtt búsás jövedelem részese volt. Csak a berlini rendőrségnek nem tetszett a dolog. Főleg amidőn tudomására jutott, hogy a médium az égbeli virágokat különféle boltokban és piacokon szokta összevásárolgatni. Mult évi márczius 1-én aztán két rendőrbiztos vett részt a kellő díj lefizetése mellett az ülésben s amikor a virághullás megindult, hirtelen megragadták a hevesen védekező médiumot s a magokkal hozott nő által ruháit megvizsgáltatva, megállapították, hogy Rothe Anna feltürt alsószoknyájában 153 különféle virág, 4 narancs és 3 citrom volt elrejtve. A leleplezés tehát a képzelhető legteljesebb eredménnyel járt, a család tisztára be volt bizonyítva. Rothe Annát letartóztatták, imprezáriója azonban elillant. A spiritiszták számos ezreit mélyen lesújtotta ez a váratlan csapás. Egyik kisebb részök azonban csakhamar meghajolva a tények kérélhetlen súlya alatt, sietett elismerni, hogy Rothe Anna csakugyan csalt, ami azonban szerintök mitsem bizonyít a spiritizmus ellen, mert mint mindenütt, ott is lehetnek egyes szentségtörő csalók, akik csak saját céljaikat szolgálják. A másik sokkalta nagyobb rész azonban előbb szerény csöndben, majd mind szenvedélyesebben azt vitatta, hogy Rothe Anna teljesen ártatlan, hogy csalásról szó sem lehet, hogy jóhiszeműségéhez a kétségnek árnyéka sem fér. S aztán mindenféle elméletekkel hozakodtak elő a történetek magyarázatául. A birói vizsgálat során mind több és több önkéntes tanu jelentkezett Rothe Anna védelmére, úgy, hogy a főtárgyalásra már 130 tanut idézett meg a bíróság, köztük a terhelő tanukon kívül számos korifeusát a németországi spiritiszta világnak, akiknek vallomásaiból fogalmat alkothatunk magunknak arról, hogy az embereknek misticismusra való hajlama mily széles rétegeket vonz a spiritizmus tanai felé, a legműveltebbek sorából toborozva a legszenvedélyesebb apostolokat. Látunk kereskedőket, gyárosokat, ügyvédeket, papokat, tanárokat, mágnásokat, sőt orvosokat is, akik a leghajmeresztőbb hipotéziseket való igazságnak hirdetik, s szánakozva mosolyognak a hitetleneken! Szemébe nevetnek a tények logikájának. Tűzbe mennek a leleplezett médiumért, csak hogy megvédjék saját nézeteiket. A médium kis nyakláncokat osztogatott. Azt állította, hogy egyiptomi múmiák sírjából hozták neki azokat a szellemek. De konstatálják, hogy ily láncokat a Friedrichstrasséban 50 fillérért árulják. Jegyzőkönyvecskéket osztogat hiveinek. Rajtuk

áll a könyvkötő címe. Melltükkel kedveskedik híveinek. Kisül, hogy a médium leánya egy díszműárúüzletben van alkalmazva, ahol több ízben sok ilyen apróságot loptak el. De mindez mitsem számít a hívők szemében. Rothe Anna szászországi származású s a szellemek, a kik ajkairól nyilatkoznak, mind szász dialektusban s gyakran nyelvi hibákkal beszélnek. A malasztos frázisok egy részéről bebizonyul, hogy egy régi könyvből tanulta be azokat Rothe Anna. Azt hirdeti, hogy a jelenségek csak akkor sikerülnek, ha nincsen jelen kételkedő, mert ez zavarja az okvetlen szükséges harmoniát. De azért akkor is, amikor a két ugyancsak kételkedő rendőrbiztos jelen volt, minden a legnagyobb sikerrel ment addig, amíg nem gondolatbeli kételkedőkkel, hanem testi kezeikkel meg nem vizsgálták a szellemek hitbizományosának negyedik dimenzióbeli alsószoknyáját. S felvonulnak az önkéntes mentőtanuk s hitet tesznek róla, hogy Rothe Anna nem csalt, nem hazudott soha, hanem a harmóniából felzavart szellemek rejtették hirtelenében a virágokat a szoknya alá. A másik meg azt fejtegeti, hogy vannak rosszakarató, tökéletlen szellemek is, akik megtréfálják a szegény földieket. Előáll Sulzer József, a zürichi semmitőszék elnöke, aki hatvan éves aggastyán létére nem sajnálja a saját költségén tett hosszú utazást s önként jelent meg a médium és a szent meggyőződés védelmére. Megilletődve, feszült figyelemmel hallgatjuk a semmitőszék ősz elnökének vallomását. A tanu azt vallja, hogy ő világosan látta, hogy Rothe Anna a pusztá levegőből hozta elő a virágokat, melyek lassan bocsátkoztak alá, tehát ki van zárva, hogy a szoknyája alól vehette volna elő s dobta volna fel azokat. Ő tudja, hogy Rothe Anna üzletben vásárolta a virágokat, de ezzel — meggyőződése szerint — úgy áll a dolog, hogy a médium nem tudatos állapotban vette meg a virágokat, melyek aztán kezeiben «dematerializálódtak» (anyagtalan állapotba mentek át) s aztán az ülés alkalmával a szellemek azokat ismét «rematerializálták», vagyis visszahelyezték azokat testi formájukba, ami által a jelenlevők előtt láthatóvá váltak! Ezt mondotta, ezt vallotta az öreg bíró. Igenis ezt vallotta, ezt hiszi, erre esküszik. Hiszi és vallja, hogy van ember, akinek a keze érintésétől a matéria semmivé válik egy időre, hogy aztán parancsszóra ismét testté válják. Ezek után többé már nem a spiritizmus csudáin, hanem annak tisztán emberi pszichológiáján valóban érdemes gondolkoznunk . . . A Berlinben lefolyt perben egy egész heti tárgyalás után március 29-én hozta meg a törvényszék a világszerte feszült

mohósággal várt ítéletet. Rothe Annát másfélévi börtönre ítélte el csalás miatt. A hívő spiritiszták meggyőződésére ez az ítélet nem lesz semmi befolyással. De maga a per, egész anyagával, összes tüneteivel és jelenségeivel együtt hosszú időre szóló, nagyjelentőségű «document humain»-ul fog szolgálni korunk kulturtörténetében.

Dr. Farkas Gyula.

A SZÁSZ DINASZTIA. Drezdai levél. Vissza kell térnem arra a kis eseményre, a melyet a hálátlan Európa már-már elfelejt, a trónörökösne szökését értem. Első pillanatban nem tudtam sem megérteni, sem elhinni a Lujza trónörökösne romantikus szökését. Mert első pillanatban csak Giron járt az eszemben; Giron, az én volt diáktársam a technikán, a csöndes modorú, kifésült jelentéktelenség, aki mintha csak arra teremtődött volna, hogy örökké nagy urak ebédlőjében üljön valahol az asztalvégen. De hogy ez a tucat-ficsúr valaha királyi regénynek lesz a hőse, — no ezt az édes mamája sem gondolta volna. A másik pillanatban már el is hittem, meg is értettem a szökés históriáját és a pikáns kalandból kiéreztem a sötét tragédiát, amelynek Giron ép oly jelentéktelen szereplője, mint maga a szerelem. Az egész világ és maga a szelid Tolsztoj is megátkozta Lujzát, hogy vesszen az a többszörös anya, aki ilyen állapotban meg tudott szökni családi fészkéből. Mi drezdaiak szájalommal nézünk rá: szegény Lujza, hogy ilyen állapotban is kénytelen volt elhagyni családi tűzhelyét! Hiszen ha szerette is Giron, a királyi palotában zavartalanabbul szerethette volna, mint a genfi hotelben és ha vele, csakis vele akart volna élni, a szökésre nem ezt az állapotát választotta volna, amelyet eltiltott a szeretkezéstől a természet. Mi, akik csak távolról is ismertük a drezdai udvart, el voltunk készülve erre a botrányra, csak azt nem tudtuk, hogy milyen formában fog kiütközni az. Itt nem szeretik a szász udvar fagyos, középkori feszességét, amely azonban semmi esetre sem nevezhető üres gögnek, mert durva passziók, korlátoltság és kiméletlen önzés lakik benne. Ezek nagyon is általános ízű jelzők, de

a szász trónörököséről lévén szó, megdöbbenő házi történetkébe foglalta azokat a szász mende-monda. A szász királynak tehát volt oka rá, hogy legutóbbi kiáltványában a vérig sértett, kérlelhetetlenül bős apaként szerepeljen népe előtt, de most már késő, — célját tévesztette. A nép csak a kérlelhetetlen, bős apát látta benne és növekvő fájdalommal fordult az ő szenvedő Lujzája felé, aki toszkánai víg verőfényével, ettiket-törő jóságával a szász udvar ridegségének egyetlen csillogó pontja volt. — A lapok megcáfolják Lujza öngyilkossági hírét. Igaz, biztosat senki sem tud, de a szász nép hiszi, mert át tudja érezni mindazt a tömérdek fájdalmat, megaláztatást, amit ez asszony szenvedett és elfojtott gyűlöletében elhiszi a szász udvarról, hogy halálba tudta kergetni ezt a szelid, jóságos teremtest. Giron csak az utimarsallja volt; kalauz, aki kivezette abba a nagy világba, amelyről a királyi házak szülöttei csak akkor vesznek tudomást, amikor már nagyon kétségbe vannak esve. De az én volt diáktársam szereplése mégis könnyen válhatik még történelmivé, mert a szász nép torkig van már, egyre jobban elfordul uralkodójától és mind mélyebbé válik a meggyőződés, hogy ez a dinasztia nem sokáig székel már a drezdai rezidenciában.

Ének az Igazságról.

Irta: gróf Tolstoj Alexei.

Dicsőség néked, Igazság anyó!
 Hejh, Igazság, beh óriási vagy!
 Mi hozzád képest bármely büszke bérc?
 Mi hozzád képest bármily rónaság?
 Mi hozzád képest a mély óceán?
 Mi hozzád képest száz ős rengeteg?
 Vagy együtt mind a falvak s városok?

Elindult egyszer hét testvér legény,
 Hét deli, bátor, büszke dalia,
 Hét hős vitéz úgy indult egyszer el,
 Hogy meglátnák: az Igazság milyen!
 Mert arról, a hány száj, mind mást beszél
 És ahány penna, mind mást irogat;
 Minden halandó mást-mást hazudik...

Igazság-nézni a hét dalia
 Külön-külön ment hét felé a hét...
 S az Igazsághoz értek — hét felől
 S az Igazságot nézték — hét felől...

S az Igazságot látván hét felől,
 Fejét csóválta mind a hét vitéz
 És mind a hét úgy tért hamar haza
 S otthon hírt mondott sorra mind a hét...
 S más-más hírt mondott sorra mind a hét...

Az Igazságot másnak mondta mind:
 Ez bércnek látta, óceánnak az,
 Ennek város volt, annak rengeteg,
 És egynek róna, másnak más egyéb...

Vad pörbe szállt a hét testvér legény
 Es hét hüvelyből hét kard szállt ki ott,
 Egymásra bőszen úgy törtek heten
 Testvér a testvért úgy szidván vadúl
 Aljas hazugnak, gaz csalónak ők,
 Amíg csak mind a porba nem rogyott
 Véres halállal a hét hős vitéz...

S haldoklón még felhörgött mindegyik!
 És mindegyik rászólt fiára még:
 «Fiam, ne sajnálj vért és életet,
 Az Igazságért áldozd föl te is!»

S szintúgy intette a fiú fiát
 S az unokák is vívják még e pört
 Az Igazságért úgy vívnek ma is,
 Úgy irtják egymást irgalmatlanúl!

Fordította: Telekes Béla.

Twistek.

Irtta: Ambrus Zoltán.

Mindennapos útam keresztül visz az Erzsébet-téren, ezen a parkot majmoló, szánandó kis térségen, melyben sápkóros fák és egy nyomorék pagodácska csúfolják a természetet és az architekturát. Olyan régóta taposom kövices sarúpusztító homokját, hogy már meg se látom a bokrain rágódó kórságot; el-elfelejtem szegénységét s céltalanul bolyongva díztelen allée-in néha, néha azzal áltatom magam, hogy kertben vagyok. Olyan formán, amint némelyik pillanatban elfelejtjük régi cimboráinknak minden untig ismert, rossz tulajdonságát s egyszerre csak kellemesen érezzük magunkat oldala mellett nem tudni: miért, s nem tudni: meddig?

S mivel ez a néha kertnek képzelt, oktalanul megszeretett tér innen-onnan hozzá tartozik már a legszűkebb honomhoz: a fölötte ellebbenő kicsi események (többnyire luftballonok), melyek annyira felizgatják a dajka-köröket és a kisdedkaszinókat, engem is érdekelnek. Ha a térre új Buchwaldkisasszony érkezik, ha valamelyik kis Manó keresztül sétál a virágágyakon és csődület kerekedik: mindez rám nézve ép oly nevezetes, mint más halandónak egy trónbeszéd.

Rége a Twist Olivérek a Fagin-ok körmei közé jutottak és zsebmetszésben nyertek oktatást. Akkor szánakoztunk rajtuk. Ma a zene-vállalkozókhoz és a színház-bérlőkhöz kerülnek, akik a szépre, művészetre tanítják őket. S most már az ördög sem törődik velök. Pedig a sorsuk nem igen vált jobbá; s a különbség csak az, hogy ez idő szerint a művészet céljaira használják ki csekély életerejüket, míg azelőtt kicserzették a bőrüket tout simplement, minden szent cél nélkül.

Ne felejtjük el, hogy a gyermek sohasem volt úgy kidobva a világba, mint mai korunkban. Sohasem volt akkora szerepe az emberiség nagy háztartásában, mint ma, midőn a közös munkából aránytalanul nagy részt kell gyöngé vállain elviselnie. Azelőtt vadul, elhagyatva nőtt, mint az útszéli gaz; a mi praktikus korunkat illeti a dicsőség érte, hogy ezt a növényt is felhasználja a boszorkány-konyhájában. Az idea, hogy a gyermekben is elégséges munkaerő van, hogysen a társadalom

egyszerűen el legyen nélküle, jórészben a mi időnké; bennünket illet e miatt a «szánom-bánom» is.

Hajdan is voltak siralmas gyermekségek. Ott van a nagy Condée, mely elég ismeretes. Ötödfél éves korában bevonul Bourges várába, hogy fölvegye a keresztség szentségét: a kapunál négyezer polgár, s ezeken kívül nemesek, papok, hivatalos személyek fogadják; a szegény gyereknek tetőtől-talpig vasban öt szónoklatot kell végighallgatnia, küzdve az álom, s ösztöne ellen. Hanem azért tartja magát ünnepélyesen, méltóságteljesen. S ötödtél éves! Micsoda nevelés lehetett az, amely egy egészséges érzésű kisdedet öt szónoklat végighallgatására kényszeríthetett! Borzalom elgondolni!

De végre az ilyen dolog egészen a korunkig, csak ritka kivétel volt. Mekkora változás! Ha így haladunk, megérjük az időt, mikor az öt szónoklatot nemcsak meghallgattatják, de el is mondatják a kisdedekkel. A szellemi munkából már is ki kell venniök a részöket. S ma azok a kivételek, akik megszabadulhatnak a teher alól.

Hogy mennyi munkaerő vesz ilykép kárba idejekorán, arra csak mostanában kezd gondolni a társadalom. Soká nem törődött vele, hogy a hirtelen nyereség nem ér föl a későbbi veszteséggel. A gyermekek túlterhelhetése azonban az alig múltban oly megdöbbentő eredményekre vezetett, hogy a változtatás elkerülhetetlenné vált. Természetesen első sorban a jómódú osztályok gyermekeiről gondoskodnak: az iskolai idő megszorításával. De a gyárak apró munkásain is megkönyörült itt-ott a törvényhozás, s a serdülés előtti időre nézve meghatározta a munkaidő legtöbbjét. Csak azokról a gyermekekről nem gondoskodtak eléggé, akik nem komoly munka, hanem a multságok gálya-rabjai. A legkevesebbet foglalkoznak azoknak a gyermekeknek a sorsával, akik még alkalmatlanok lévén az igazi dologra, a színházak, a cirkuszok, a mulatóhelyek csatornái körül senyvednek.

De immár ideje volna többet törődni azokkal az apró szerecsenekkel, akik idomtalan bakugrásokat követnek el az operában, az ál-szörnyekkel s az állítólagos óriási békákkal, akik az «Ördög pilulái»-ban ödöngve hordják az állat-masqueok súlyos terhét, a cirkuszbeli kedvencekkel, akik még alig döcögnek, s már életveszélyes productiókat kénytelenek végezni, szóval mindazokkal, akiket a mulatóhelyek jószívű közönsége annyi szeretettel tapsol meg.

Vajjon megengedhető-e, hogy e gyámoltalan lényeket a gondatlanság, vagy az árvaság védtelenül adja át a színházak testet, lelket sorvasztó levegőjének? Rendén van-e, hogy vál-

lalkozó szellemek csapatostúl gyűjthessék az elhagyatottakat és a nyomorultakat arra a gyilkos mesterségre, mely igazán megérdemelné a «kíntornázás» nevet?

A párisi Gâté-ben a «Petit Poucet»-t adták. A színpad is, a nézőtér is tele volt gyerekekkel. Hüvelyk Matyi dramatizált meséje, meg a szemekápráztató látványosságok oly nagy vonzóerővel voltak még akkor, hogy az utolsó strapontin-eket is elfoglalták a kis Totó-k és az apró Chérie-k, akik lelkesedve tapsoltak a hórihorgas Scipion úrnak, a mulatságos óriásnak és szakácsának, a játszó Totó-knak, meg a színpadi Chérie-knek. Csupa rózsaszín volt az egész ház: úgy a nézőtér, mint a színpad, amaz a gyermekruháktól, emez a sok apró nyakig-harisnyától. (Ajánlom e szót a tricot helyett, ami rossz is, idegen is).

Az előadás vége felé a színpadon némi zavar támadt. Valamelyik gépész elvétette az időt, korán indította meg a maga gépezetét, amiből az következett, hogy egy gyerek beleesett a súlyesztőbe.

Fölvitték a legközelebbi öltözőbe s ott lefektették egy toilette-asztalra. Aztán elszalasztottak orvosért.

Az orvos késett. Jó lelkű figurante-ok régi divatú kuruzsló szerekekkel igyekeztek életre kelteni, sejtelve nélkül annak, hogy már egy holtra váltat élesztgetnek. S ezalatt a felügyelők minden tiltakozása ellenére, a játszó-gyermekek félmeztelen costume-jeikben besompolyogtak a szobába s körülvették szerencsétlenné vált társukat.

Valamelyik asszony (costume-ben és igen hiányos costume-ben, éppen mint a többi) le akarta bontani a maillot-t a szegény kis teremtsérről s előkerestette a ruháit. Talán azt gondolta, hogy ezzel könnyít rajta, vagy tán megérezte, mily kiáltó, bántó ellentét van a halál komolysága és a szemérmetlen jelmez között, mely nevetve árulta el az összetört kis test félig fejlett idomait. A kísérlet nem sikerült.

Ezalatt a gyerekek összedugták a fejöket.

— Ez a nagy Bertha — szólt egyikük. — Tudod, akinek a második balett-mester udvarolt.

— Én ismerem — szólt a pajtása, — Richardnak azelőtt viszonya volt vele.

— Mindig mondtam, hogy így jár — erősködött egy hosszú vézna fiú, az áldozat fejénél.

— Negyven sou-ja volt, ha mondom . . .

— De bizony csak harminc.

Mire az orvos megérkezett, a gyermek meghalt. Akkorára megjött a huga is, aki az eset alatt a színpadon táncolt.

Csöndesen pityergett s a köny lassankint megolvastotta arcán a festéket.

— Ugyan miért bög ez a kölyök? — kérdezte egy felügyelő. — Színpadra, kezdődik az ötödik felvonás!

Megtudtam, hogy ez a felügyelő a legjobb családapa volt a világon, aki példásan nevelte fel hat kiskorú gyermekét.

Koch Róbert. A párisi akadémia Koch Róbertet választotta meg a Virchow helyébe. Ebből az alkalomból Pertik Ottó professort megkértük, hogy a világhírű tudósról és a bakteriológia mai állapotáról írjon a Jövendőnek. Cikkelye itt következik:

Igaza volt a XVII. századbeli angol chemikusnak, Robert Boyle-nak, aki megjósolta, hogy a fertőző betegségek okait az fogja felfedezni, aki majd az erjedések lényegét magyarázza meg. E jóslat szó szerint bevált Pasteurnél, aki mint az erjedések vitalistikus elméletének megalapítója, chemikus létére indította meg a betegségek okainak kutatásáról megjelölt aetiológiai korszakot az orvostanban. Pasteur, mint chemikus, biológiai álláspontból és magasabb nézőpontból vizsgálta a bakteriumokat, de kutatásait és módszereit csodálatosan egészítette ki Koch Róbert. E betegségek tanulmányozásának sarkalatos pontja a körül forog, hogy az a bizonyos kis mikroorganizmus, melyet valamely fertőző betegség oka gyanánt akarunk bizonyítani, tiszta culturában állíttassék elő, mely az illető bakterium tanulmányozását és a vele való szabatos kísérletezést teszi lehetségessé. Ám Pasteur a bakteriológiában is csak azon módszereket alkalmazta, melyek erjedési tanulmányaiban régen beváltak. A bakteriumokat folyadékokban tenyésztette, melyekből egyes fajtát elkülöníteni felette nehéz és bizonytalan, mert ha valamely folyadékban tízféle bakterium van, úgy majdnem bizonyos, hogy e folyadék minden egyes cseppjében körülbelül mind a tíz faj meg lesz, mert a bakteriumok folyadékokban rendkívül egyenletesen oszlanak el; ezért Pasteur a valamely folyadékban lappangó bakterium-elegyet csak fokozatos — vagy százszoros — átoztatás által addig választotta szét, míg az illető folyadékcseppben éppen csak egyetlen

baktériumfaj volt jelen; de hogy melyik a például felhozott 10 faj közül, az a véletlentől függött.

Koch ezzel szemben a baktériumok elkülönítésének egy rendkívül egyszerű módját fedezte fel. Ő folyós gelatinába ojtja a baktériumelegyet tartalmazó cseppet, azután lemezre önti, ahol az megmered és a különböző baktériumokat meghatározott pontokhoz oly módon köti, mintha a földbe, külön-külön likakba ásnánk el különböző termő szemeket. A megmeredt gelatinához kötött baktérium ott oszlás által százezerszeres példányokká szaporodik, míg szabad szemmel látható mákszem- vagy gombostűfejnyi, vagy lencsényi teleppé, coloniává nő ki, melyen ismét az egyes baktériumoknak olynemű tömeghatása lép előtérbe, amit a coloniáknak jellemzésére használhatunk. E módszerrel a baktériumok elkülönítése rendkívül egyszerű problémává változott, amit a Koch-féle iskola sietett is kiaknázni. Így történt, hogy 1882-ben Koch a gümöbacillust, 83-ban a cholera vibriót, 84-ben egyik tanítványa Gaffky a typhus, másik tanítványa Löffler a diphteria bacillusát fedezte fel. 1884-ben Nikolai er a tetanus, Fraenkel a pneumonia, Yersin és Kitasato a pestis bacillusát fedezték fel, tehát e módszerrel csapásról-csapásra különítette el ez az iskola a legfontosabb fertőző betegségek előidéző mikroorganizmusait.

Nagy jelentőségű a Koch Róbert pályájára, hogy mint orvostanuló és egészen fiatal kezdőorvos a 70-es évek közepén Cohn Ferdinánd boroszlói hírneves botanikus oldalán dolgozhatott, aki akkorában a baktériumok legkitünőbb ismerője volt és akitől azoknak első rendszere is ered. Nála sajátította el azokat az észlelési módszereket, melyek akkorában e legapróbb lények tanulmányozására alkalmazásban voltak. Itt tanulta meg az olasz Vittadini ajánlotta gelatinát táplálótalajul alkalmazni, továbbá azt a biológiai elvet is, hogy a baktériumokról csak azok fejlődésének közvetlenül a góreső alatt való megfigyelésével alkothatunk magunknak helyes képet.

Koch és iskolájának működése a bakteriológiának u. n. ontológiai álláspontjára vezetett, mely szerint a baktérium minden és a megtámadott szervezet semmi se volna. Ez az egyoldalu felfogás tudománytalan irányba terelte volna a megfigyeléseket, ha kezdettől fogva Pasteur nem képviseli vala a bakteriológiában azt a biológiai álláspontot, amely magas nézőpontból, széles szemhatárral kutatta a kérdéseket. A két férfiú közötti elvi álláspontbeli különbözőzést semmi jobban meg nem világítja, mint a tyúkcholera

története. Pasteur ugyanis 1880-ban egyik olasz bűvártól tyúkcholerában elhalt kakasnak a fejét kapta, melyet kutatásainak tárgyává tett. Nemcsak, hogy felfedezte az e betegséget előidéző kis pálcikát, mely a pestiséhez nagyon hasonló, nemcsak sikerült neki, amit addig lehetetlennek tartottak: azt tyúkhúslevesben tisztára tenyészteni, hanem ezen tenyészeteken fedezte fel egyúttal azt a kapitális ténytet is, melyet «attenuation des virus» névvel jelölt, kimutatván, hogy a baktériumoknak betegítő képessége — virulenciája — amily fontos a megtámadott emberiségre, oly labilis tulajdonsága a baktériumoknak, úgy, hogy a tyúkcholerán a virulencia egész skáláját sikerült előállítania, melyek közül az előbbi védelmez a sorban utána következő virulensebb ellen és így a védőoltások eszméjéig nyomult elő. Még azt is bebizonyította Pasteur, hogy a tyúk-kolera bacillusa olyan mérget produkál, amely a tyúkoknál nagyfokú álomkórságot, somnolentiát idéz elő és amely mérget (toxin) felfedezése bírta rá tanítványát, Roux-t, hogy ugyane mérget a difteria bacillusánál tanulmányozza, amit ott kimutatnia sikerült is és ezzel ismét a difteria elleni immunizálás első lépése volt megtéve. Így kapcsolta bele Pasteur a bakteriologiai kutatás eredményeit Yenner 100 éves tapasztalatába a védő himlőoltásról. E felfedezés, mint tisztán empyrikus tény, majdnem 100 éven át maradt terméketlen és meddő, míg végre Pasteur kísérletei vetettek arra is fényt, kimutatván, hogy a tehénhimlő nem egyéb, mint az emberi himlőnek attenuált formája, de mint ilyen, védő hatású a himlős fertőzés ellen. S azért a szélesebb körű, tudományosabb álláspont a Pasteuré, a technika, kulturális eljárások és izolálási módszerek álláspontja pedig a Koch erősségét képezi.

Biologiai irányban a Koch kutatásai nem voltak túlságosan szerencsések. Ezzel a tuberkulin kérdése ne legyen semmiképpen sem kibővítve; ennek különben megvan a maga oka, mert Koch akkorában kénytelen volt a Berlinben szétszórta magán-gyógyintézeteket igénybe venni, miután gyógyító kísérleteit a sok száz idegen orvos által ellepett nyilvános klinikákon és a Charité-ben nem végezhetette. Ezen intézetek túlkedvező referátumai járultak hozzá a tuberkulin értékének oly formulálásához, melyet a következők be nem igazoltak.

Koch neve a XIX—XX. század elsőrangú tudományos ékessége.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

VI. Hegedüsné.

A legkecsesebb, bájos, szabálytalan, csupa ideg szépséges szép színésznő volt. Aki látta a színpadon, okvetlen bele szeretett, imádta az egész ország, mindenkit elbűvölt ez a kis német asszony.

Ha akkor operette lett volna, az isteni jelzöt ő kapta volna először; neki volt Magyarországon az első rövid haja, gyönyörű kis pofácskájához illett neki rettenetesen, aféle wattó, olyan csipkés porcellán asszonyka.

Az éneke sem volt igazi magyar, a dalai sem fakadtak a nép ajkáról, olyan műdalfélék, de édesen tudta csicse-regni, németes accentusa tetszett nekünk, hát ha még rácsolt volna, — mágnás-népszínműénekesnő volt.

A partnere palóc beszédü, érces, remek hangu énekes, «Füredi Mihál», a hogy ő ejtette ki a nevét, ha ketten énekeltek; és beszéltek, azt hitte az ember, hogy valami idegenek játszanak magyarul és mégis a szívünkhöz tudtak férni, mert az elnyomatás korszakában minden jól esett, ha magyar volt.

«Nagypénteken mossa holló a fiát!» és «Ugyan édes komám asszony, mért kend olyan sovány asszony, hogy lehet úgy elfogyni? Lám én milyen kövér vagyok, mint a háj úgy elolvadok ebb' a fene melegbe», ezt a szót ő ejtette ki először színpadon, annyi bájjal, hogy akceptálták, azóta nem igen mondták, a «Bor»-ig (aki most mondja, abban is sok báj van, pedig férfi). (Vizvári.) Nem is lehet ezt csak magyarul mondani, most hogy Bécsben adták a «Bor»-t, a fene majd megette a németeket, hogy miképpen fordítsák le, de nem tudták, talán azért nem is tetszett.

Egy ízben Debrecenben vendégszerepelt még a Nánásy-udvaron lévő színpadon, a diákok már tízedszer ismételték az «Ugyan édes komámasszony»-t, ekkor előlépett és csókolni való bájossággal ezt mondta: «T ö b b s z ö r n e m t u d o k.»

Ehhez a dalhoz még az a kis komikum is hozzájárult, hogy ő elég sovány is volt.

Egyik nagy sikere volt a «Tücsök»-ben, akkor kapta a magyar «Gossmann» elnevezést. (Gossmann volt a legjobb Tücsök. Az Erzsébet-téri német színházban játszta nap-nap után, kedves kis nagy művésznő volt, az egész magyarság oda járt akkor. A nemzeti színházba alig jutott ember.)

Istennek hála, ma öt színház is alig bírja befogadni a közönséget. Miért nincs ma egy Hegedüs-nénk!?

Küry Klári még legjobban megközelíti.

Szereplése rövid ideig tartott, egyszer csak meghült: meghalt. Egy év lefolyása alatt meghalt a férje és a kis fia is, az anyjuk után való bánatukban meghasadt a szívük.

... Ez is régi erkölcs. Régi időkről írok.

A szociálismus és a forradalom.

Írta: Vandervelde
a belga szocialisták vezére.

Mi a szociálismus célja? Erre, a véleményem szerint, egy percre se lehet habozni a válaszszal. A szociálismus hivatása, hogy a tőkés társadalmat átalakítsa olyan társadalommá, a melyben a tulajdon közvagyonná lesz a közös termelés céljaira és csak a személyes használat tárgyai maradnak meg magánvagyonnak. Ezt a szociálisták belátják és megegyeznek benne (mert meg kell egyezniök) mindannyian. Azoktól kezdve, akik az erfurti programot szerkesztették, azokig, akik megcsinálták a francia szociálista pártnak programját.

Ami pedig azt a kérdést illeti, vajjon elérheti-e célját a szociálista törekvés más úton, mint erőszakos forradalommal, annak a megoldása sokkal inkább függ az ellenfelektől, mint maguktól a szociálistáktól.

El lehet képzelni, sőt óhajtani kell, hogy a kapitalizmus átalakítása szociálistikus rezsimmé minden erőszak nélkül történjék meg. Mégis, ha látjuk, hogy az uralkodó osztály vaksága mennyire oka és egyedüli felbújtója a forradalmi mozgalmaknak, ha tapasztaljuk, hogy nem áll vért ontatni az utcákon olyan privilégiumok védelmére is, mint pl. a szavazati jog, ami jóval kevésbbé fontos, mint a magántulajdon kiváltsága: nagyon nehéz remélni, hogy a nagy szociális átalakulások a legtöbb országban békésebb úton lesznek megvalósíthatók, mint az amerikai rabszolgák felszabadulása, vagy a franciaországi feudális kormányforma megszüntetése. Egyébként nem kezdődött meg már régen a szociális forradalom? Nem voltak-e ennek a forradalomnak epizódjai a commune elnyomatása, vagy az 1848-iki júniusi napok? Bármint van a dolog, a szociálista pártok érdeke követeli, hogy igénybe vegyék mindazokat az eszközöket, a fegyvereket, a melyeket hivatalosan is van joguk használni, hogy ezekkel fokozatosan, esetről-esetre diadalra vigyék azokat a forradalom-töredékeket, a melyeknek összessége a szociális forradalom. Hogy pedig mozgalmunk, melynek eszközei törvényesek, célja pedig forradalm

elérje célját, szükséges, hogy a szociálista párt határozottan, erélyesen — ne csak szavakkal, hanem tettekkel — kiálljon a pártküzdelem porondjára. Magától értetődik, hogy nem tekintjük a burzsoa-pártokat mint egyetlenegy reakcionárius tömeget.

Megengedhető, hogy a parlamentben és — bár nagyon ritka esetben — a választások mezején a szociálisták egyesüljenek a többi pártokkal rendkívüli esetekben, ideiglenesen és egy határozott cél érdekében. Ha egy szociálista miniszter részvétele a burzsoázia kormányában nagyon veszélyes dolog is, az előnyös lehet, ha a szociálista párt támogat egy demokratikus kormányt, de mindig meg kell tartania teljes szabadságát és nagy engedményeket kell követelnie. Persze ezeknél az engedményeknél, ha még olyan fontosak is, nem szabad szem előtt tévesztetni, hogy micsoda különbség van az ő pártjuk és az ellenpárt közt. Egyébként ki merné remélni, hogy mélyreható reformokat, fontos engedményeket kap a burzsoa-demokáciától? Ezek a reformátorok ugyanis mindig abban a hiú reményben csinálják az újításokat, hogy megjavítják, megerősítik a kapitalizmust. A szociálisták ellenben ugyanezeket a reformokat avval a jogosult reménnyel igyekeznek megvalósítani, hogy a munkásokat erősebbekké, erélyesebbé teszik a szabadságért vívott küzdelmükhöz.

Ezt a szabadságot pedig csak egy kommunista kormány létesítésével lehet elérni.

A magyar paraszt.

Irta: Feszty Árpád.

Milyen a magyar paraszt?

A poétalelkek előtt legendai hős.

A praktikus emberek szerint «hunczut a paraszt» és buta. A praktikus ember ezt a két fajtáját ismeri.

A melyikkel sikerült üzletet kötni, az a «buta paraszt» amelyikkel nem sikerült, az a «hunczut paraszt».

A praktikus ember előtt a paraszt a kereset — az enni való — erő, amelynek mozgása hasznos.

Érték, amelyre szükségünk van, és amelyet okosan ki kell használni.

Máskülönben nem érdemes vele foglalkozni, durva, faragatlan, agyafurt huncut.

A poétalelek szerint bátor, deli, nemes, önfeláldozó.

Pedig a praktikus embernek jó szeme van. Néz is vele, lát is, iparkodik is a parasztot kitanulni.

Hogyan van hát az, hogy két jó szemű ember, jó megfigyelő mind a kettő, egészen másként látja a parasztot?

Pedig mind a kettő látja.

Hát ez úgy van, hogy a paraszt olyan mint a bundája. Az egyik oldala szőrös, gubancos, a másik oldala himes, virágos.

Amilyen az időjárás, aszerint fordítja kifelé az egyik, vagy a másik oldalát.

Olyan a lelke is, aszerint fordul mifelénk, amilyen lélekkel közeledünk mi felé.

Mert bizony van benne ravaszság, önzés is elég — hála istennek hogy van, hiszen e nélkül már régen elpusztult volna.

Darwin szerint az állatok színe aszerint alakul, milyen a talaj, a melyen tartózkodnak. Aszerint alakul az emberek jelleme is, a milyenekkel érintkezik az élet küzdelmében.

Hol fejlődik ki a parasziban az önzés, ravaszság leginkább? Ott ahol legközelebb éri az úgynevezett civilizáció — ahol legközelebb esik az ember járáshoz, ahol legtöbbet érintkezik a kaputos emberekkel.

A lakatlan szigetek madarai el se röppentek helyükből, mikor legelőször tette lábát ember a szigetre.

Nem ösmerték még az embert, nem tudták hogy milyen veszedelmes.

A kaputos emberektől távol — járatlan helyeken minden paraszt jó és becsületes. Bizalmasan tárja ki lelkét. Szívét a tenyerén hordja. Mennél vadabb, elhagyottabb vidéken jártam, annál jámborabb lelkekre találtam.

Mennél vadabb, annál szelidebb. Jártam közöttük, ilyenek ösmerem őket. Tudom, hogy a praktikus ember azt mondja erre:

De hiszen, jobban ösmerem én a parasztot. Nekem hiába beszél. Lehet! Azt is tudom, hogy hiába beszélek.

A szellő is hiába mondja a jégesőnek, hogy a bunda tulipántos. A jégeső csak azt allegálja:

«De hiszen jobban ismerem én. Verem én eleget, szőrös gubancos az, nem láttam én azon tulipántot soha.»

A praktikus embernek sok a dolga, mindig siet, nem ér rá lelkeket tanulmányozni.

Pedig meg kell ismernünk a parasztot minden oldaláról.

Ismernünk kell jó tulajdonságait, mert embert, állatot egyaránt csak a jó tulajdonságaiban lehet megfogni s vezetni arra az útra, amelyen a hazát velök és általuk nagygyá, erőssé tehetjük.

Ezer esztendeig a nemesség védte a hazát, a nemesség volt a nemzet.

Ma már a paraszt a katona, a paraszt az erő, a paraszté a jövő. Ma már a paraszt a nemzet.

ÚJ KÖLTŐK.

Gróf Tolstoj Alexei.

A kurgán.

Óriás, őskori sírdomb
A síkság sivatagán.
Nagy hősnek sírja bizonynyal...
Körül: csönd, méla magány.

A holt hős tiszteletére
Két nap volt gyásztusa itt...
Harmadnap veletemették
Lovát és asszonyait.

Aranyhúrú guzlijaikkal
Ősz bárdok jöttek ide...
Hejh, akkor messzire zengett
A holt hős büszke híre.

«Óh hős! — így szólt a dal akkor —
«Hű néped sohse feled.
Század századra tűnik majd,
Örökre fog élni neved!

Sírod tán a sivataggal
Egy síkká laposodik,
De híred előnti e földet
S fölcsapkod a csillagokig!»

... Es jöttek s tűntek az évek,
Új századok, új daliák...
Születtek s haltak a népek,
Ifjúlt, vénült a világ.

S még itt borong ím a kurgán
A hősnek hamva felett,
Az idő el nem simította
A büszke sírhegyet.

Csak éppen a hős híre tűnt el...
Nem ösmeri e mai kor...
Ki volt, hogy ide temették
Ily sírba valamikor?!

Hány várost, hány birodalmat
Dúlt, perzselt valaha el?
Mint múlt ki e földi világból?
S mikor ásták ide el?...

A nagy sír néma. A holt hős
Örökre feledve bizony!
Oh semmi se bővöli föl már
Hírét a puszta síkon.

Pár vad mén ront oda olykor,
Az is hamar elhedereg...
A gyér pázsitra zizegve
Száll éhes sáskasereg...

Károgva pihen meg a varjak
Vándorló csapata rajt'...
Egy perc — s a felleges ég már
Elnyelte a fekete rajt.

Őrt állva a sírhalom ormán
Nyulak hegyezik fülüket,
Ha ügyet sem vetve a dombra
Egy-egy lovas arra üget...

Vad szél kotorja föl olykor
A kurgán ősi porát
S fölötte az égen a felhők
Könyezve szállanak át...

Fordította: Telekes Béla.

Egy kereskedő naplója.

A börze itél. — A megbélyegzett vállalkozás. — A hét sovány esztendő. — Darányi tanítja a gazdákat. — Se anyánk, se dajkánk. — Rólunk és a hideg északról. — Láng, az optimista. — A szén. — Elszedik a trafikokat. — Vallomás Fiuméről.

No, most büszke vagyok. Mertünk panaszkodni. Nagy dolog. A börzénk mult szombaton gyűlésezett és amúgy virágosan, de biztosan megmondta a jelentésében, hogy senki ebben az országban nincs olyan rossz helyzetben, mint mi kereskedők, hogy ezt a mindeneknél becsesebb erőforrást a törvényhozás egyszerűen kiközösítette a gondjai köréből, hogy bandzsit, amikor egyenesen kellene ránk néznie és a nemzeti termelésnek legcsúfabb mód kiszolgáltatót fajtája a kereskedés. Ezért szomorú minden ez országban. Ahonnan friss, üde áramlásoknak, nagy kezdéseknek, még erősebb tetteknek kellene indulniok, stigma alá került egy ártó szellem fekete térhódítása következtében. Végre. Csakhogy megemberelte magát a börze és könnyített a lelkén, számonkérő szék elé vonszolván, akik okai szegény hazánk nagy vagyoni hanyatlásának. Mert való, rosszak maguk az állapotok is. De még rosszabb a szellem, amely bélyeget ütven a vállalkozás legkívánatosabb és legderekabb hajtásaira, magára a tőkeképzésre, a hitelgerincre, az embereknek eleve kedvét szegi még a lendítő kerék megindításában is, ha akiben ez a kedv feltámad. Hát a börze tanácsa kiméletlenül megmondta az igazat. Okuljon belőle, akire tartozik. Dicsérem a feleimet. Jól esik. Ritkán van rá alkalom. És felismerni a bajt, már félgyógyulás. Ezt az orvosok ugy-e, úgy hívják, hogy diagnózis. Ők is hét esztendeig tanulják. Hét esztendő a börze baja is. Recept még nem készült róla, ítélet már igen. Majd jön most a többi is.

Mert igaz, a kereskedelemmel, ha csak kártékony szándék nincs az urakban, nem törődik senki. A társadalmi előítélet, amely felburjánzott és amely tiltó akadály gyanánt áll a jól cselekvő ösztöne elé, ellankasztotta a buzgóságot,

amelylyel ez üdvös gazdálkodás kertjét öntözni kellene. Isten látja a lelkemet, se nem irigylem, se nem sokallom a gyámkodást, a körültekintést, a kitanítást, az éber őrködést, az oltalmat, a kiváltságot, amelyben a földművelésnek és rokonságának része van. Hiszen csak nem akad olyan ember, aki komolyan elhinné, hogy magyar kereskedő létemre nem imádom ezt a magyar földet, amelyből kisarjadzik a kenyérünk. De jön az objeáció és a szeretetemenél, az aggódásomnál fogva éppen az objeációval párhuzamban az összehasonlítás. No, az bosszantó. A közhatóság Magyarországon a földnek édes anyja. Nekünk nincs dajkánk se. Már üvegen se tejelnek bennünket. Kérem, talán legjobb volna, ha elkalódnánk. Mi? Előttem van egy spenótzöld könyv: Útmutató a gazdasági tudósítók számára. Nem is könyv ez, hanem atyai tanítás, amelyet Darányi miniszter úr ad a gazdák számára. Szeretettel, szinte gyötrelmes lelkiismeretességgel, roppant részletességgel és a magvető gondoskodásával. Jól teszi. Mint amikor katonának megy a fiú, vagy férjhez megy a lány, apa, anya módjára oktatja az embereket. És amit ad, nem tanács csupán, de majdnem pogácsa is. Rideg kalmár létemre szinte könyeztem. Gyerekek, vigyázatok. Ezt figyeljétek. Ezt tanuljátok. Ide nézzetek. Erre ügyet se vessetek. Ez a rubrika fontos. Szél, nap, így jár, úgy jár. Ebből haszon ígérkezik. Ott kár mutatkozik. Vigyázni kell még a kucsmás billegetőre is, a lazur cinkére, a csicsimé madárra, az erdei pacsirtára, a girlic pintyre, a havasi pipisre, a kacagó sirályra, a kendermagos rigóra, a mezei pacsirtára, a narancsmadárra, a berki pirregőre, a sárgafejű pipőkére, a süvöltyűre, meg mindenre. Meg azután: ilyen a kolumbácsi légy, a veresnyakú árpa-bogár, a marokkói sáska, a gabonazsízsisik, a gabonafutrinka, a csíkos hátú búzalégy, a rügyfúró bogár, a firkáló bogár (istenem, csak nem újságíró?!): vigyázni tessék! Nem lehet ezt folytatni. De ki tanít minket? Van gondja ránk valakinek. Terv ez talán: hadd lássák a kereskedő urak, senkire se számíthatnak. Erős embereknek nem rossz az ilyen. Hideg északon járja is. De mi, úgy mondják, a mérsékelt égöv alatt lakunk. Vajjon? Én fázom!

Van köztünk egy kiváló férfiú, kormánypolcon ül, Láng Lajos, a kereskedelmi miniszter. Nagy tudás, nagy készség van benne, sok lendület is és egy édes vagyon: az optimizmus. Mikor először felszólalt új hivatása helyéről, volt egy biztató és nevezetes mondása, hogy emelkedő vonalban vagyunk. A héten a közgazdasági bizottságban,

amely a vámszövetség felől tanácskozik, megint gazdag húrokon csendült meg az optimizmusa. Ez jó. És valóban, a mi közgazdaságunk ügyeit eleven remények nélkül intézni nem is lehet. Persze, nagy szempontjai vannak a miniszterünknek. Tenger millióval több a szénfogyasztás, tengermértékkel több volt hát a munka is. Ime az ipar plasztikus mérlege. Tetszik nekem. Az ilyenből stilust tanulok, nagyobb tekintetet, a szememnek több átfogó képességet, ami kell is bizonyára. De viszont ahány exisztenciát látok, mind hanyatlóban. És a kis emberek baja, az szívettépő. És nem tudom békén nézni az apró életek lefejezését. Például ma levelet kaptam Felső-Magyarországból, hogy a trafikokat elszedegetik a szövetkezetek számára. Nemhogy nekik is adnak, de hogy elveszik másoktól. Ez persze nem a kereskedelmi minister dolga. De az övé is, mert a kereskedőké. A kicsinyeké. A legkisebbeké. Hát tehetnek róla, hogy kicsinyek és mégis éltek eddig. Erényük ez a szövetség, vagy bűnük? Mindenesetre büntetésük. Minthogy eddig meg tudtak lenni kevésből, úgy tetszik, az most a vízió, megélnék talán semmiből is. Succí úr, ne tessék! Már nem érdekes. Mi többen vagyunk. És ingyen látni bennünket.

Van egy titkos szerelmem: Fiume. Már megint tünnetnek benne. Letagadják. Szép tőlük. Ezelőtt még dicsekedtek is vele. Jaj, ezeket a hasznos olaszokat, mívelt horvátokat nagyon szeretem. A kedvesek megint agitálnak a bolond magyar ellen. Nyilván mert a napokban került ki a bizottsági tanácskozások alól egy törvényjavaslat, amely a szabad hajózás segélyezésével megint csak a tengerparti hóbortunkat szolgálja. Költünk rájuk, az édesekre, újra. Nekem erről a Fiuméről megvan a nézetem. Rengeteg áldozatunkat csak az a becsvágy magyarázza, hogy tetszik a pénzünket éppen a tengerbe dobálni. No, abban elfér. Egy kikötő, amely néhány bank monopóliuma, amelynek nincs egyetlen számbamenő önálló kereskedője: nevetnem kellene, ha már rég el nem felejtettem volna e merőben agrárkiváltságot. Bizony, ezzel a derék várossal elbánnék. Talán megtenné a fiumei kormányzóság is. De neki nem lehet. Túlságos az apparátusa. Egy angol ember kiszállott Fiumében. Tévedésből persze. Azt mondta nekem azután, hogy akkora költséggel, amennyit pompás kikötőnk kormányzása megemészt, a brit király eligazgathat egy egész gyarmatot. Persze, Angliának nem telik. Nekünk nagyon.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Egy fiatal úr.

Egyszer meg egy fiatal barna ember jött hozzánk, erős és vállas. Arra is emlékszem, hogy Székesfehérvárról jött s a Xaváry boltos családjához tartozott.

Kivitt engem a városligetbe. Mentünk a fák között a néptelen csendes utakon, jó messze mentünk. Egyszer aztán valami gyárba érkeztünk, amely előtt harangláb állott. Xaváry valami emberrel beszélt ottan. Aztán visszamentünk.

Én a kisujjába kapaszkodva jöttem. Feltűnt nekem, hogy a keze vastagabb, testesebb, mint más ember keze. És kellemetlen volt, hogy csak a kisujját foghatom. Szerettem volna legalább is még egy ujját fogni, de ő úgy tartotta a kezét, hogy csak éppen a kisujját foghattam. Hanem azért mégse szóltam neki, mert ő se beszélgetett velem: látszott rajta, hogy gondolatokba van merülve.

Ebből a kirándulásból élénken eszemben maradt a gyár előtti néptelen fás tájék; a fű, amelyben rozsdás sındarabok heverték; a harangláb, amelyen mozdulatlanul lógott egy nagy harang és köröskörül az elhagyott tájnak a csendessége.

Nagybátyám.

Egy napon kimentem apámmal a Dunapartra. Az ő öcscsét vártuk.

Ez nálunk nagy családi esemény lehetett, mert apám gyöngéden szerette az öcscsét, s ez Romániában lakott,

tehát nem találkozhattak gyakran, aminthogy nem is találkozhattak többé e földön soha.

Én mégis nem emlékszem sem a hajóra, sem a nagybátyámra, csak egy cölöpre emlékszem, amelyhez kötél volt kötve, s a cölöp körül heverő gömbölyű kavicsokra, amelyekből szedegtettem.

Valószínűleg ugyanezen a napon történt, hogy kimentünk a Városligetbe, s engem a nagybátyám meg akart csónakáztatni. Ki is bérelték a csónakot, de én aggodalommal néztem a vizen lebegő alkotmányra, s hiába volt minden rábeszélés, nem mentem bele. Emiatt aztán ők se csónakáztak.

Változás.

Egyszer csak mint a szinpadi kárpit új lebbenésével, azt látom, hogy nem a Rózsa-utcában vagyunk, hanem egy rengeteg nagy új házban.

A ház nemrég épülhetett: a folyosókon még érzik a vakolat-szag. Az ajtók is ragadnak még a friss festéstől és terpentinszagot árasztanak. Az ember akármerre néz, bő és kongó folyosókat, széles lépcsőket lát.

A házban alig lakik még ember. A mi folyosónkon, a földszinten sok üres szoba van még. Az óriási ajtószárnyak néhol tárva-nyitva állanak. Hátrább egy postamester lakik, aki nagyon befűti mindig a szobáját, azután egy gépész, meg két fűtő. Az én apám «főgépész úr» itten.

És ez a nagy ház mindig zárva van. Aki ki akar menni, be kell csengetnie jobbkézt a kapu mellett egy kirántós rézgombbal a portáshoz: a portás kijön és nagy komolyan kulcsot hoz. Aki bejön, annak is csengetnie kell.

Ez a ház a lipótmezei Országos Tébolyda, — vagyis magyarul: elmebajosok országos intézete. Apám, mint az irataiból látom, 1868 november 1-én költözött ide.

Az első büntetés.

Nekünk itt két tágas szobánk volt. Ablakaink a déli udvarra nyíltak. Nekem az volt az első gondom, hogy bejártam az udvart és a földszintet. Az emeletre nem volt szabad mennem.

Egy teremben asztalosok gyalultak: részint padlódeszkát gyalultak, részint ablakokat. Ki- és bejártak. A ház visszhangzott a kopácsolástól, fűrészről, gyalútól.

Egyszer, ahogy benézek, látom, hogy csak egy asztalos van benn; ez az egy ember komoly és szőrös, és igen el van a munkájába merülve.

Beosontam az ajtón és néztem a munkáját meg a gyalú alól kipöndörődő forgácsot.

A gyalúpad sarkán egy kis ceruzavéget pillantottam meg. Az a laposfajta ceruza volt, amelylyel ácsok, asztalosok dolgoznak.

A szemem vágyakozó nézéssel tapadt reá: vajjon kell-e még ez az asztalosnak? Elkérhetném tőle, de az apám sokszor mondta, hogy nem szabad kérni soha semmit.

Kis idő múlva a zsebemben volt a ceruza, és ott irkáltam vele az ablak párkányán.

Egyszer csak megszólal az apám a hátam mögött

— Hol vetted azt a ceruzát?

— Az asztalos bácsinál, — feleltem ijedten.

— Kérted?

— Nem kértem.

— Adta?

Erre csak pislogtam.

Akkor apám azt mondta:

— Loptad!

De a hangjától megrendültem.

Ugyanakkor kicsavarta a pipájából a szárat és így szólt:

— Azonnal viszed vissza!

Sírva és jajgatva futottam a folyosón az asztaloshoz. Apám mindenütt utánam. Az asztalostól bocsánatot kellett kérnem. Az makogott valamit, de az apám mintha nem is hallotta volna.

Ez volt az első kemény lecke amit kaptam. Eleddig csak azzal büntetett, hogy rám szólt, vagy legfeljebb a zseb-kendőjét csavargatta össze veréshez való készülétképpen. Ezen a napon sokat sirtam.

A sarkvas.

Egy hét is elmúlt talán, hogy nem voltam a műhelyben, de aztán megint odamentem.

Röstelkedve mentem be, de annyi játéktárgy kínálkozott ottan, hogy nem bírtam ellentállni. A különféle alakú fadarabok, a hosszú forgácsszálak, a szegek, srófok, — mindezek izgattak.

Az asztalos rám se nézett, hát csak játszadoztam ottan. A forgács között egy kis fekete sarkvasat találtam. Ez végtelenül megtetszett. Némi habozás után belecsúsztattam a zsebembe.

Lassan és óvatosan kiosontam. A szívem csaknem hallhatóan dobogott.

Az udvarra siettem s elástam a vasat a kavics közé.

Az udvaron tyúkok kaparásztak. Ez nyugtalanított. Kiástam a vasat és bevitettem a konyhába. Hamuba rejtettem.

Kis idő múlva ezt a helyet se találtam biztosnak. A cseléd ráakadhat, elárulhat. Kieszelttem, hogy az almárium alá dugom el.

És ez volt életemnek az első estéje, amelyen nem bírtam elaludni.

Folyton azon aggódtam, hogy apám megtudja a bűnt, ha másképpen nem, leolvassa az arcomról.

És hátha az asztalos keresi a vasat? Hátha hozzánk jön és azt kérdezi, hogy a fiúcska nem hozott-e el egy ilyen meg ilyen sarkvasat?

És hátha elalszom reggel és a cseléd korán söpör?

Apám ott írt a szobámban. Szerencsémre mégegyszer kiment. Volt időm arra, hogy a vasat áthelyezzem az almárium aljáról az almárium tetejére. Másnap délelőtt vissza-loptam a vasat az asztaloshoz.

Folytatjuk.

Az Elefántfiók.

Rudyard Kipling új meséiből.

Átültette : Jászai Mari.

Andris keresztfiamnak.

Valamikor, réges-régen, oh, én Édes-Kedvesem, az Elefántnak nem volt ám ormánya, csak egy feketés tömpe orra, akkorus, mint egy csizma, amit jobbra-balra tudott fintorgatni, de nem tudott vele semmit se fölszedegetni. Hanem volt egy Elefánt, — egy új Elefánt — az Elefánt fia, aki telidesteli volt telhetetlen kíváncsisággal, ami annyit tesz, hogy örökösen kérdezősködött. És ő Afrikában élt és egész Afrikát teletöltötte telhetetlen kíváncsiskodásával. Megkérdezte hosszú nagynénjét, a Struccot, hogy miért nő a farktolla éppen úgy, és a hosszú nagynénje, a Strucc, rápacsolt a kemény kemény csőrivel. Megkérdezte hosszú bácsiját, a Zsiraffot, hogy mitől olyan pettyes a bőre, és a hosszú bácsija, a Zsiraff, rápacsolt a kemény kemény patájával. És ő mégis csak telidesteli volt telhetetlen kíváncsisággal! Megkérdezte vastag nagynénjét, a Vizilovat, hogy mitől olyan vörösek a szemei, és a vastag nagynénje, a Viziló, rápacsolt a vastag vastag patájával, és megkérdezte szőrös bácsiját, a Páviánt, hogy a dinnyének miért éppen olyan az íze, és szőrös nagybátyja, a Pávián, rápacsolt szőrös-bőrös kezével. És ő mégis csak telidesteli volt telhetetlen kíváncsisággal! Kérdezősködött az mindenről, amit látott, amit hallott, amit érzett, vagy megszagolt, vagy megérintett és valamennyi nagybácsija és nagynénije rápacsolt. És ő mégis csak telidesteli volt telhetetlen kíváncsisággal.

Hát, egy szép reggel, éppen a Napéj-egyén Előzményének a kellős közepén, ez a telhetetlen Elefántfióka egy ujdonatuj kérdéssel állott ám elő, olyannal, amelyet eddig még sohasem kérdezett. Azt kérdezte: «Mit eszik a Krokodilus ebédre?» Erre mindenki így szólt hangos és rettentő hangon: «Hsssh» és haladéktalanul rögtön elkezdték pacsolni és jó ideig nem hagyták abba.

Előbb-utóbb azonban, mikor ennek vége volt, elérkezett a Kolokoló madárhoz, aki éppen a marasztaló túske-

bokor közepén üldögélt és így szólt: «Az Apám megpacskolt és az Anyám megpacskolt; valamennyi nagynéném és nagybácsim megpacskolt a telhetetlen kíváncsiságomért; és én mégis csak szeretném tudni: Mit eszik a Krokodilus ebédre!»

Ekkor a Kolokoló madár azt mondta egy bús kiáltással: «Eredj el a zürzavaros zöldes-szürke széles Limpopó folyóhoz, melynek partján véges-végtelen-végig fűzfák állanak, ott majd megtudod.» Mindjárt a rákövetkező reggel, mikorra a Napéj-egyenből semmi sem maradt, mert az Előzmény, az előzménynek megfelelőleg megelőzte, ez a telhetetlen Elefántfióka fogta magát és elővett száz font bananát (a rövid piros fajtából) és száz font cukornádat (a hosszú vörös fajtából) és tizenhét dinnyét (a zöldes ropogós fajtából) és azt mondta egész kedves családjának: «Isten veletek! megyek a zürzavaros zöldes-szürke széles Limpopó folyóhoz, amelynek partján véges-végig fűzfák állanak, hogy megtudjam, mit eszik a Krokodilus ebédre.» És ők még egyszer valamennyien rápacskoltak, szerencse okáért, noha ő a legudvariasabban kérte őket, hogy hagyják már abba. Ekkor aztán elindult, egy kicsit nekimelegedve, de egy csöppöt sem csodálkozva. Eszegette a dinnyét és elszórta a héjját, mert hiszen nem tudta fölszedgetni. Ment, mendegélt Graham városából Kimberley városába, és Kimberleyből Khama vidékére, és Khama vidékéről észak-keletnek fordulva, és folyton dinnyét eszegetve, míg egyszer csak megérkezett a zöldes-szürke zürzavaros széles Limpopó folyóhoz, melynek partja véges-végig fűzfával van tele, éppen úgy, ahogy azt a Kolokoló madár előre megmondta. Már most, oh én Édes-Kedvesem, tudnod és értened kell, hogy addig a hétig, addig a napig, addig az óráig és addig a minutumig, ez a telhetetlen Elefántfióka soha sem látott Krokodilust, és el nem tudta gondolni, hogy milyen is lehet az. Csak telidesteli volt telhetetlen kíváncsisággal.

A legelső, amit észre vett, a Tarka-barka-óriás-sziklakigyó volt egy sziklára tekerődve.

«B'csánat», szólt az Elefántfióka, a legudvariasabb hangon. «Nem látott ön valami Krokodil-félét ezen a kitűnő vidéken?»

«Hogy láttam-e Krokodilust?» felelt a Tarka-barka-óriás-szikla-kigyó rettenetes csufondáros hangon. «Ugyan mit mindent nem fogsz te még kérdezni tőlem?»

«B'csánat», szólt az Elefánt-fiók, «de nem lenne kegyes megmondani, mit eszik ő ebédre?»

Erre a Tarka-barka-óriás-szikla-kigyó nagy hirtelen lecsavarodott a szikláról és rápacskolt az Elefántfiókára kacskaringós-kunkorgós farkával. «No ez furcsa», szolt az Elefántfióka, «hogy az apám is, az anyám is, a nagybácsim, meg a nagynéném is, nem is említve a másik nagynénémet a Vizilovat és a másik nagybácsimat a Páviánt, valamennyien megpacskoltak a telhetetlen kíváncsiságomért — és úgy veszem észre, hogy ez sem egyébbért történik.» Igen udvariasan jónapot kíván tehát a Tarka-barka-óriás-szikla-kigyónak és segített neki megint szépen visszatekergődni a sziklára, azzal odább ment, egy kicsit nekihevülve, de egy csöppöt sem csodálkozva, dinnyét eszegetve és a héját szerte-szórva, mert nem tudta fölszedeketni; ment mendegélt mindaddig, amíg csak rá nem lépett valamire, amiről azt hitte, hogy fatönk, a zölde-szürke, zürzavaros Limpopó folyó legszélén, ami véges-végig van ültetve fűzfával.

De tulajdonképpen és valósággal, oh én Édes-Kedvesem, az a Krokodilus volt és a Krokodilus hunyorított egyet, az egyik szemével — így ni!

«B'csánat», szolt az Elefántfióka, «de nem látott Ön véletlenül egy Krokodilust ezen a kitűnő vidéken?» Ekkor a Krokodilus másikat hunyorított a másik szemével és félig kiemelte a farkát az iszaból; az Elefántfióka pedig a legudvariasabban hátra lépett, mert nem óhajtott ismét megpacskoltatni. «Gyere csak ide, kicsike», szolt a Krokodilus «miért teszel te ilyen kérdéseket?»

«B'csánat», felelt az Elefántfióka a legudvariasabban, «de az Apám megpacskolt, az Anyám megpacskolt, nem is említve hosszú nagynénémet a Struccot és hosszú nagybátyámat a Zsiraffot, aki olyan erősen tud rúgni, éppen mint vastag nagynéném a Viziló és szőrös nagybácsim a Pávián, beleszámítva a Tarka-barka-óriás-szikla-kigyót, amott a folyó partján, aki valamennyinél erősebben tud ám pacskolni kacskaringós-kunkorgós farkával; és így, ha talán önnek is mindegy volna, nem óhajtának újra megpacskoltatni.»

«Gyere csak ide, kicsike», szolt a Krokodilus, «mert én vagyok a Krokodilus» és krokodilus-könnyeket sírt, hogy megmutassa mennyire igaz.

Erre az Elefántfiókának még a lélegzete is ellált, úgy vert a szive és letérdepelt a partra és így szolt: «Ön az a bizonyos, akit ez alatt az egész idő alatt kerestem. Nem lenne kegyes megmondani, hogy mit eszik ebédre?»

«Gyere csak ide, kicsike», szolt a Krokodilus, «majd megsúgom.»

Erre az Elefántfiók odahajolt a Krokodilus lucskos-mocskos ábrázatához, a Krokodilus pedig bekapta az Elefántfióka kis orrát, amely egész eddig a hétig, napig, óráig és minutumig nem volt nagyobb egy jókora csizmánál, noha sokkalta hasznosabb.

«Azt hiszem», szolt a Krokodilus, és ezt a foga között mondta, így ni: «Azt hiszem, hogy ma Elefántfiúval fogom kezdeni!»

Erre, oh én Édes-Kedvesem, az Elefántfióka igen elkedvetlenedett és így szolt az orrán keresztül, így ni: «De bántsd, 'iszen dagyon fáj!»

Ekkor a Tarka-barka-óriás-szikla-kigyó lecsuszsant a partról és így szolt: «Ifjú barátom, ha te most rögtön és azonnal neki nem látsz a húzásnak, úgy a hogy csak birod, véleményem szerint a te koczkás bőr felöltőjű felebarátod (és ez alatt ő a Krokodilust értette) úgy behajít ebbe a zöld folyóba, hogy annyit se tudsz mondani, hogy: Mamám!»

A Tarka-barka-óriás-szikla-kigyók rendszeren így szoktak beszélni.

Ekkor az Elefántfióka hátra ült a kis tomporára és húzta, és húzta, és húzta, és az orra elkezdett nyúlni. És a Krokodilus hánykolódott a vízben, és egészen habosra verte a farka csapkodásával, és ő is húzta, és húzta, és húzta.

És az Elefántfióka orra csak nyúlt, csak nyúlt; és az Elefántfióka szétterpesztette a négy kis lábát, és húzta, és húzta, és húzta, és az orra csak nyúlt, csak nyúlt.

És a Krokodilus úgy verte a vizet a farkával, mint valami evezővel, és ő is húzta, és húzta, és húzta, és minden húzásra hosszabbra és hosszabbra nyúlt az Elefántfióka orra, és hogy' fájt ez neki, jujjuj!

Ekkor az Elefántfióka érezte, hogy a lábai csúsznak ám alá, és így szolt az orrán keresztül, amely már majdnem öt láb hosszú volt: «Ez bár bégis sok!»

Erre a tarka-barka-óriás-szikla-kigyó lesíklott a partról és ráfonta magát kétsorosán az Elefántfióka két hátulsó lábára és így szolt: «Meggondolatlan és tapasztalatlan utas te, most aztán komolyan neki szenteljük ám magunkat egy kis magasabb nyújtási műveletnek, mert különben, az én meggyőződésem szerint, azon önműködő pánczélos csavargózós, vaspikkelyes fődélzetével (és ez alatt, oh én Édes-Kedvesem, ő a Krokodilust értette) végképen tönkre teszi a te jövőendő életpályádat. A Tarka-barka-óriás-szikla-kigyók rendszeren így beszélnek.

Befejező része következik.

Örvény.

Irta: Andrejev Leonid.

II.

— Igen, én is, — elgondolkozva mondta. — Hiszen az olyan boldogság: meghalni azért, akit szeretünk. Én nagyon szeretnék.

A fény kialudt, az árnyékok elsorvadtak és köröskörül minden elsápadt, némává és élettelené lett. Onnan, ahol azelőtt ragyogóan izzott a nap, zajtalanul kúsztak felfelé setét vésztojószerű felhők és lassan lassan felszívni látszottak a világoskék felületet. A sötét felhők kavargtak, összetorlódtak, lassan és nehezen öltöttek új formákat, olyan volt némelyik, mint valami felköltött szörnyeteg, amely nem szívesen mozdul meg s akarata ellenére, valami kérlelhetetlen, rettenetes erő hajtja. Elszakadván a többitől, magányosan hömpölygött egy világos, szakadozott felhőcske, lomhán, gyengén és ijedten.

Zinocska orcái elsápadtak, ajkai majdnem vérpirosak lettek, pupillái észrevétlenül kitágultak s elsötétítették szemét; halkán súgta:

— Borzasztó. Olyan nagy a csend. Eltévedtünk tán?

Nyemoveczky elfojtotta nehéz és nyugtalanító, ijedt érzését, mely benne feltámadt hirtelen és szólt:

— Nem, nem tévedtünk el. Ismerem az utat. Előbb a mezőn gyerünk, aztán át azon a sűrűn. Fél talán?

A leány vitézül mosolygott és felelt:

— Nem. Most már nem. De menjünk hamarabb haza — teázni.

Es újra mentek, beszélgettek és felettük elhúzódtak a setét felhők és elfeküdt körülöttük a széles, lomha árnyék. A setétség egyre sűrűsödött észrevétlenül és nehéz volt eligazodni; úgy látszott, mintha még egyre ugyanazon nap volna, de már nehéz beteg, halódó volt ez a nap. Most azokról a rettenetes érzésekről és gondolatokról beszélgettek, amelyek meglepik az embert álmatlan éjszakán és se hang, se beszéd nem zavarja a csendet.

— El tudja-e képzelni a végtelent? — kérdezte Zinocska s puha kezével megérintette homlokát; szemei erősen kápráztak.

— Nem. A végtelenség... Nem, — felelte Nyemoveczky s becsukta szemeit.

— És én néha látom. Először láttam még akkor, amikor kicsi voltam. Ez olyan, mintha talyigákból állana. Egy talyiga, egy másik, harmadik és így tovább, vég nélkül, egyre talyiga és talyiga . . . Rettenetes, — megrázkódott a leány.

— De miért talyiga? — mosolygott Nyemoveczky, ám-
bár nem volt egészen kellemes érzése.

— Nem tudom. Talyigák. Egy, kettő . . . vég nélkül.

A setéség egyre sűrűsödött körülöttük s a setét felhők már fejük felé értek és eléjük kerülvén, szinte belébámultak sápadt, réveteg tekintetü arcaikba. És egyre sűrűbben bukkantak elő a rongyos, piszkos fehérchselédek setét alakjai, mintha a mély, isten tudja mért, párolgó gödrök dobták volna őket felszínre és ijesztően suhogtak nedves szoknyáik.

Egyedül, vagy kettesében, hármásban tüntek elő és hangjuk zajosan, különösen hangzott a metszően hives légben.

— Adja a kezét, — ajánlotta Nyemoveczky.

A lány határozatlanul nyújtotta kezét és ez a könnyü érintés mintha meggyújtotta volna a setéséget; kezeik ugyan mozdulatlanok voltak, nem is szorították egymást, Zinocska keze pedig még néha el is vált vezetője kezétől, de minden öntudatuk ott összpontosult, mégis azon a kis pontján testüknek, ahol érintkeztek a kezek. És ismét vágytak beszélni a szerelem szépségéről és titokzatos erejéről, de csak úgy, szótlánul, a csendet meg nem szakítva: tekinteteikkel. És arra gondoltak, hogy nézni kellene egymásra; szerettek volna is, de nem tudták elhatározni magukat.

— Megint emberek, ni! — vidáman szólt Zinocska.

A mezőn, ahol világosabb volt valamivel, üres butéliák körül ült három alak, hallgatott és várakozóan nézett a közeledőkre. Az egyik, borotvált alak, mint valami színész, felkacagott és olyanformán fütyyentett, mintha ez azt akarta volna jelenteni:

— O—hó!

A borotvált képü fütyörészett valami bizonytalan, összevissza-melódiát, a másik kettő hallgatott és nézett, alattomos, rosszat sejtető figyelemmel. Részegek voltak, gonoszak és szerelemre, szórakozásra vágytak. A veres képü könyökére támaszkodván, kissé felemelkedett, aztán bizonytalanul, mint valami medve, tenyerére feküdt és felkelt, nehéz nyögéssel. Pajtásai féloldalt nézték őt és aztán újra vizsgálódó tekintettel meredtek Zinocskára.

— Rettenetes, — ajkait összeszorítva mondta a leány.

Nem hallván szavát, Nyemoveczky mégis megértette a leány félelmét kezének görcsös szorításából. És nyugodt tekintetét megtartani igyekezett, de érezte annak a veszedelemnek elkerülhetetlenségét, mely mindjárt bekövetkezik, egyenletesen

és biztosan lépkedett. Három pár szem egyre közeledett, villogott és elmaradt mögöttük. «Futni kell, — gondolta Nyemoveczky és önmagának felelt is: — nem, nem szabad futni.»

— Ebadta kölyke; mégis borzasztó! — mondta a harmadik az ülő társaságban; kopasz ember volt, ritka veres szakállal. — A kisasszonyka pedig kedveske, adjon isten mindnyájunknak ilyet.

Mind a hárman akaratlanul is felkacagtak.

— Uraság, állj meg két szóra! — vastag basszus hangon szólalt meg a legmagasabbik és ránézett a pajtásaira. Amazok felcihelődtek.

Nyemoveczky tovább ment, vissza se tekintve.

— Meg kell állni, ha kéri, — mondta a veres. — Különben kijár érte egy nyakleves.

— Hozzád szólnak! — ordított a magas és két ugrással utólérte őket. Hatalmas karja megragadta Nyemoveczky vállát és lódított egyet rajta, aztán összegabalyodva vele, a fiú közvetlen közelben arca mellett látta rámeredni kerek, mélyen ülő, rettenetes szemeit megtámadójának. Oly közel voltak azok, mintha nagyító üvegen át nézte volna és tisztán megkülönböztethette a szemféhérben a veres ereket s látta a sárgás gennyet a szemszögletekben. Es némán eleresztvén Zinocska kezét, belenyúlt zsebébe és mormogva szólt:

— Pénz!.. Nesze, pénz, szivesen adom.

A mélyen ülő szemek egyre tágabbra nyíltak és egyre jobban fénylettek. Amikor pedig Nyemoveczky elfordította tekintetét róluk, a magas kissé hátralépett és minden nagyobb mozdulat nélkül alulról felütötte Nyemoveczky állát. Nyemoveczky feje meglódult, fogai összeverődtek, sapkája lecsúszott homlokára és leröpült fejről és amíg kezével utána kapott, amaz hátulról a földre lökte. Szótlanul, kiáltás nélkül megfordult Zinocska és futásnak eredt, egyszerre sebesen, hogy meneküljön. A borotvált képű hosszan és rettentően kiáltotta:

— A—a—á!...

És utána vetette magát.

Nyemoveczky, szédülve ugrott fel, de nem ért rá még ki se egyenesedni, amikor újra leverték lábáról egy újabb gáncscsal. Ezek ketten voltak, ő meg egyedül, gyenge is volt, nem szokta meg a birkózást, de azért hosszan küzdött, kapálózott s mint a verekedő asszony, siránkozott erőtlenül, kétségbeesetten és harapott. Amikor teljesen elgyengült, felkapták és elvitték s bármennyire ellentállt is, feje zúgott, nem értett többé semmit abból, ami vele történik s erőtlenül hagyta, hogy az érzéketlen karok cipeljék. Az utolsó, amit látott, az a ritkás, veres szakáll volt, amely majdnem a szájába nyomódott, a

feketéllő erdő s a szaladó leányka fehér ruhája. A leány szótlanul és sebesen szaladt, úgy ahogy azokon a napokon szaladt, amikor fogósdit játszottak még, — utána pedig kis lépésekkel futott, hogy megelőzze, a borotvált képű. Azután pusztaságot érzett maga körül Nyemoveczky s megállt szive verése amint lefelé bukott, rángott egész teste s a földhöz teperten — elvesztette eszméletét.

A magas és a veres, Nyemoveczkyt az árokba lökvén, megálltak egy kicsit, hallgatózni, mi történik az árok mélyén. De arcuk és tekintetük arrafelé fordult, amerre Zinocska járt. Abból az irányból magas, szívszaggató női kiáltás hangzott, amely rögtön elnémult. És a magas dühösen kiáltott fel:

— Utálatos! — és egyenesen, gallyakat tördelve, medveszerű futással elrohan.

— Én is! Én is! — vékonyka hangon kiáltozta a veres, követvén a társát. Ó gyenge volt és lélegzete is el-elfult; a küzdelemben megsértette térdét és boszantotta, hogy övé volt az első gondolat a leányról és most neki marad utóljára. Megállt egy percre, térdéről levette kezét s kifújta orrát, újjaival összeszorítván orrcimpáit; aztán újra futásnak eredt, panaszosan kiáltozván:

— Én is! Én is!

A setét felhő elborította már az egész égboltozatot és beállt a setét, csöndes éjszaka. A setétségben hamar eltűnt a veres kicsiny alakja, de még soká hallatszott lépéseinek egyenetlen dobbanása, sok eltaposott falevél zörgése és az ő szakgatott, panaszos jajongása:

— Én is! Testvérek, én is!

Nyemoveczky szája teletömődött földdel s teleragadtak fogai. Az első, a legerősebb érzése, amikor ismét eszméletre tért, a vastag, nyugalmas földillat volt.

Most már mindenre emlékezett, ami történt, de nem hitte el. Mindaz olyan rettenetes volt és nem hasonlított a valóhoz, mert az nem lehet ilyen szörnyűséges és ő maga, amint az éjszakában így elüldögélt és nézegetett valahonnan alúlról az elforduló holdra és a rohanó felhőre, arra gondolt, hogy ez a közönségesen rettenetes álm irtózatos és borzasztó. És azok a fehérnépek is, akik közül annyival találkoztak, csak álmában jelentek meg.

— Nem lehet — mondta határozottan és gyengén megcsóválta nehéz fejét. — Lehetetlen!

Kinyújtotta karját, hogy megkeresse sapkáját s tovább induljon; de a sapka sehol sem volt. És az, hogy nem volt sehol, egyszerre világossá tette elméjében mindazt, ami történt, megértette, hogy nem volt álm, de rettenetes valóság. A követ-

kező pillanatban, megbénulva a borzalomtól, már nekitápáskodott, a föld, mely hozzátapadt, visszarántotta; belekapaszkodott a bokor lehajló ágaiba s újra felszökkent helyéről.

— Zinaida Nikolajevna! — kiáltott hívóan Nyemoveczky és hangosan mondta az első szót, de csendesen a másodikat, mintha a hanggal együtt elveszett volna az a remény is, hogy feleletet kap. Senki sem válaszolt a hívó szóra.

Aztán rákerült valahogy az ösvényre, felismerte és megindult a mezőn. És ott t újra, most már teljesen, megértette, hogy mindez való; borzalom járta át s kiáltozott:

— Zinaida Nikolajevna! Én vagyok! Én!

Senki sem felelt — és arra felé fordítván fejét, amerre a várost gondolta, Nyemoveczky daraboltan kiáltozott:

— Se—gít—ség! . . .

És újra csatangolt; valami zizegett, átkutatta a bokrot s egyszerre előtte, a lábai előtt csillogott valami fehér folt, amely a gyér holdvilág összetüremlett fényfoltjának tünt fel. Itt feküdt Zinocska.

— Istenem! Mi ez? — száraz szemmel, de elcsukló hangon mondta Nyemoveczky, térdre ereszkedett s megérintette a fekvőt. Keze elcsúszott a takaratlan testen, mely síma volt, rugalmas és hideg, de nem halott — és Nyemoveczky reszketve vonta magához.

— Drágám, galambocskám, ez én vagyok, — suttogta s kereste a setétségben az arcot. És keze újra, más irányban tévedt el, újra érintette a meztelen testet és mindenütt, ahova kezét kinyújtotta, érezte ezt a fedetlen, rugalmas női testet, amely mintha felmelegedett volna a kéz érintésétől. Néha hirtelen visszarántotta kezét, néha újra kinyújtotta és úgy, mint ő maga, fedetlen fővel, megtépázva, nem hitte, hogy ez ő maga s igazán, valóban, úgy e meztelen test mellett nem talált semmi összefüggést Zinocskával. És az, ami itt megtörtént, amit azok az emberek e takaratlan női testtel csináltak, vérfagyasztó valóságban merült fel elméjében — és valami rettentő, kérlelhetetlen erő ejtette hatalmába minden tagját. Kinyújtózkodott, könyöke valósággal ropogott, felemelkedett és összevont szemöldökkel, zavarodott arccal nézett a fehér foltra, mintha gondolkoznék. A történetek mély borzalommal töltötték el, lelkét összefacsarta a kín.

— Istenem, hát mi ez? — ismételte újra; de hangjában volt valami erőltettség, hamisság.

Meghallgatta a lány szívverését: gyengén vert az, mintha Zinocskát nem valami mély ájulás fogta volna el, de csendes álm. És a fiú halkán szólongatta:

— Zinocska, én vagyok.

— Én vagyok! En! — értelmetlenül ismételte a fiú, nem értvén azt ami vele történik, emlékezett még arra, hogy

egyszer, valamikor meglátta a fehér szoknyácskák fodrát, a lábak fekete szilhuettjét és a gyengéden hozzájuk simuló topánkákat.

— Hát mi ez? — hangosan és kétségbeesetten kiáltotta és felugrott, meőborzadtan. Egy percig szemei kápráztak, Zinocska arcára tekintvén, de a káprázat elműlt. Igyekezett megérteni, hogy ez — Zinocska teste — azé a Zinocskaé, akivel ő járkált ma, akivel beszélgetett a végtelenségről és — nem tudta megérteni; igyekezett megérezni a történetek borzalmasságát és ez a borzalom túlságosan nagy volt, ha arra gondolt, hogy mindez valóság és nem látomány.

— Zinaida Nikolajevna! — kiáltott könyörgően. — Mért történt ez? Zinaida Nikolajevna?

De szótlán maradt a megtört test és Nyemoveczky térdre ereszkedett, összefüggéstelen szókat mormolván. Könyörgött, fenyegetett, mondta, hogy megöli magát és rázta a fekvőt, átölelte, elfordította, magához szorította és majdnem összetörte lábait. Az átmelegedő test lágyan engedte át magát az ő erőlködésének, mozdulatait híven követte és mindez olyan rettenetes, érthetetlen és vad volt, hogy Nyemoveczky újra felugrott és torkaszakadtából kiáltott:

— Segítség! — Hangja azonban hazug volt, mintha erőszakolta volna.

És újra rávetette magát az ellent nem álló testre, csókolt, sírt, maga előtt érzett valami örvényt, sötét, rettenetes, hívó, csábító örvényt.

— Szólalj meg! Vagy nem akarsz? Szeretlek, szeretlek.

Ugyanazzal a ferde mosolylyal, amíg szemei egyre tágabbra nyíltak, egészen odahajolt Zinocska arcához és suttogta:

— Szeretlek. Te nem akarsz szólani, de te mosolyogsz, én ezt látom. Szeretlek, szeretlek, szeretlek.

Egyre erősebben ölelte magához a lány, akaratnélküli testet, melynek élettelen odaadása még vadabb szenvedélyre gyúlasztotta; kezeit tördelte és hangtalanul suttogott, nem őrizvén meg semmi más emberit öntudatából, csak a hazugság képességét.

— Szeretlek. Senkinek se szólunk majd és senki se fog tudni róla. És én feleségül veszek, holnap, amikor akarod. Szeretlek. Megcsókollak és te válaszolsz — jó? Zinocska...

Erősen tapasztotta ajkait ajkához s érezte, amint fogai belevájódnak a testbe és a csók fájdalma és ereje teljesen megfosztotta értelme utolsó nyomaitól is. Ugy érezte, mintha a leány ajkai reszketnének. Egy pillanatra égő borzalom villant át gondolatain s megvilágította a mély örvényt előtte...

S a mély örvény elnyelte őt.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

6.

Az iskola, ahova Irma járt, állami intézet volt és abban különbözött a többi nyilvánossági joggal felruházott színésziskoláktól, hogy itt nem volt szabad a leányoknak a folyosón cigarettázni s magukat a lépcsőn férfi kollegáik által ölben vitetni. Ami mégis nagy különbség. Egyébként itt is színészek voltak a tanárok, még pedig elsőrangú művészek, számra nézve három. Maga az igazgató komoly irodalmi ember volt. Vallásos alapon írt drámákat és költeményeket, lapot is szerkesztett. Máskülönben példás rend és nagy erkölcsi fegyelem uralkodott az iskola falai között. A tanárok igen szigorúan bántak a növendékekkel, különösen a legifjabb professor, a Nagy színház szerelmes színésze, aki mindig komoran, összehúzott szájjal lépett a terembe és az üdvözlésére felállott növendékeknek méltóságos és igen rövid kézlegyintéssel adott engedélyt a leülésre. Bár megtörtént az is, hogy egyik leány, aki valahol a hátsó padban ült s ennél fogva azt hitte, hogy nem veszik észre, előbb leült, mint a kézlegyintés megtörtént, ekkor a tanár úr így szólott a teljes korú, jól kifejlett leányhoz:

— Kisasszony, ön nyilván gyalog jött Rákos-Keresztúrról. Ez esetben kérem, foglaljon helyet.

Az így megszegyenített kisasszony elpirult, mint a rák és lesütötte a szemeit, mint egy nyolc éves leányka, akit komolyan megpirongattak valamiért. Ezek után a tanár úr leült az asztalához, hátat fordított a kisasszonyoknak — igen formás háta volt — és a pódiumra nézett, ahol megkezdődtek a drámai gyakorlatok. Az első évesek verseket szavaltak, a másod- és harmadévesek szerepeket tanultak be a vizsgákra. A tanár úr mindig igen komoly modorban adta utasításait. Alig szólt közbe néha, akkor is csak annyit:

— Nem jó. Ismételni. Melegebben. Gyorsabban, gyorsabban!

Ő maga azonban nyugodtan ülve maradt a széken. Nem mozdult. A másik tanár, aki a színház drámai apaszínésze

volt, már egészen más modorban tanított. Nagy öblös hangja volt, amelylyel dörgött, énekelt, fuvolázott, mert mind a hármat egyformán tudta. A növendékeket is erre az éneklő, fuvolázó hanghordozásra tanította, amitől azok a harmadik óra után tökéletesen berekedtek s attól fogva elvesztették a természetes hangjukat, gégeorvoshoz jártak, kivétették a manduláikat. Nagy vervvel kísérte a drámai gyakorlatokat, együtt játszott a növendékekkel, a hevesebb jeleneteknél nagy kövér arczáról verejtékcseppek hullottak alá s hosszú haja homlokára csapódott. Lihegett, kifáradt. Szóval ez legkomolyabban fogta föl a dolgot.

A harmadik tanár a nagy — a legnagyobb — jellem-színész volt, akitől mindenki reszketett, mert mérhetetlen goromba tudott lenni. Csúfolódott, kinevette a növendéket, utánozta a hamis hangját, a félszeg mozdulatait, hogy az egész osztály kacagott bele. Ő volt az egyetlen, aki természetes beszédre tanított, aki gúnynyal és gorombáskodással, de genialitással és komolyan küzdött az álpathosz ellen, ami az iskola egyik jellegzetes hibája volt.

— Mit énekel, marha! — förmedt rá egyik-másik kisasszonyra, amire természetesen sírás következett.

— Ne sírjon, menjen haza krumplit hámozni. Mit jön ide? Mit akar itt? Nem istálló ez, se cirkusz. Ide művészet kell.

Majd, amikor a szegény teremtés levánszorgott a pódiumról, hozzá ment, vállon fogta, fölemelte a könyes arcát.

— No ne bőgj. Lesz belőled valami, már látom. Többet érsz, mint ezek valamennyien. Kis ökör!

A színésztanárokon kívül egy komoly tudós, egyetemi tanár is tartott előadást a növendékeknek, lélektanból és dramaturgiából.

Egyszerű modorú ember volt, aki nem fordított nagy gondot az öltözködésére. Rengeteg tudását nem tudta hogyan szabályozza, hogy hozzáférhetővé tegye a nagyon kevésbé intelligens uraknak és kisasszonyoknak.

— Mintha egy sereg csirkének beszélnek! — kiáltott fel néha kétségbeesetten, mikor Euripides tragédiáiról és a hármas egységről beszélt.

— Kisasszonyok, az istenért! Ilyen készültséggel menni egy művészi pálya elé. Mi lesz magukból?

Az egyik férfi növendék, egy híres színész fia, a leg-hátulsó padban felszólalt erre. Valami olyasformát mondott, hogy nem a tudás a fő és hogy az elméletnek semmi jogsultsága nincs.

Ezzel nem lehetett disputálni. A tanár elvörösödött, fölkel, kiment. Mindnyájan azt hitték, hogy az igazgatóhoz megy följelenteni az esetet. De nyilván nem ez volt a szándéka, minthogy semmi sem történt.

Ezenkívül még francia nyelvet, táncot, vívást tanítottak az iskolában. Minden leány tornaruhába öltözött a vívóleckéhez, amiben igen csinosak voltak. Irma sokszor mesélte, hogy ez a legmulatságosabb óra valamennyi között, leszámítva, hogy a fiuk inge tisztaság tekintetében nem áll épen első helyen. Ellenben a leányok a sarok nélkül való kislakkcipőkben, rövid nadrágokban, matrózformájú blouse-okban igen kellemes benyomást tettek. Az igazgató is lejött néha a vívó-órákra és megelégedett mosolygással nézte a csuszamló lábakat a parkettre fektetett deszkákon. A táncóráról nem lehet elég jót mondani. Ott mindenki egyszerre elfelejtette, hogy tulajdonképen iskolában van. Hajh, másnak látszott az egész, bár a délelőtti órák szürke világossága rontotta a hangulatot. Pedig a zongorista is vak volt.

Ezekről a táncóráról Irma mindég igen felhevülve jött haza, amiért az anyja szeliden és bátortalanul, de jól kiszidta.

— Nem ittál vizet? — kérdezte tőle többször egymásután, amire Irma dühösen válaszolt:

— Már mondtam, hogy nem.

És bevonult a szobájába, engem is magával vitt és becsukta az ajtót.

— Te, mondta lelkesedve, valamit hallottam Cseressy tanárról (ez a legfiatalabb, a szigorú professzor volt), meg egy másodévesről. Képzeld csak, egy semmi, egy majom, ekkora szeplői vannak.

És a jobb keze mutatóujjával egy kört rajzolt a bal tenyerén.

NEGYEDIK ESTE.

Furcsa, hogy mindég eltérek a tárgyamtól, önmagamtól, — mert hisz tulajdonképen rólam van szó — és belemerülök a környezetem jellemzésébe.

Magam is csodálkozom azon, hogy mennyire érdeklenek most ezek a dolgok, holott akkor észre sem vettem őket. Bizonyos eseményekkel úgy vagyunk, hogy csak akkor hatnak ránk, amikor már eltávolodtunk tőlük.

Fél évig voltam már a fővárosban s még mindég nem történt velem semmi. Könyv-díszeket rajzoltam a bácsinak és összebarátkoztam a filozopterrel, aki könyvekett adott kölcsön.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

6.

Monsieur Pierre nem tudta, kinek válaszoljon; mindnyájának mosolyogva nézett szemébe. Az ő mosolygása nem volt olyan, mint más embereké, mely fokozatosan alakul a rendes arckifejezésből. Nála, ha a mosoly feltűnt, egyszerre átváltozott a komoly, sőt kissé mogorva ábrázat és helyébe egészen más, gyermekes, jólelkű, zavart kifejezés jött, amely mindenért bocsánatot látszott kérni.

A vicomte, aki most látta őt először, mindjárt tisztában volt azzal, hogy ez a kis jakobinus nem is olyan félelmetes, mint amilyennek mutatkozik. — Mind elhallgattak.

— Hogyan feleljen mindnyájuknak egyszerre? — szólalt meg Andrej. — Én úgy hiszem, hogy mégis csak van egy kis különbség egy államférfiúnak meg egy közönséges embernek cselekedetei, egy százados meg egy hadvezér tettei között.

— Hogyne; hisz magától értetődik — kiáltott fel Pierre, aki a gyon megörült az érkezett segítségnek.

— Nem lehet tagadni, hogy az arcole-i hídnak, meg a jaffai kórháznak Napoleonja, aki a pestises embereknek nyújtotta segítő kezét, igazán nagy ember volt . . . csakhogy vannak megint tettek, amelyeket nagyon nehéz magyarázni.

Andrej herceg, aki láthatólag csak azt akarta, hogy Pierre szavainak erejét kissé enyhítse, most felemelkedett, hogy távozzék, és jelt adott feleségének.

Hippolit herceg hirtelen fölkelt helyéről és kezeivel maradást intve, felhívta a társaságot, hogy üljön le ismét.

— Nagyszerű moszkvai anekdotát hallottam ma — mondá. — Bocsásson meg, vicomte, ezt oroszul kell elmondani: másképp nem lehet megérteni a dolog pointe-jét. — És Hippolit herceg elkezdett oroszul beszélni, olyan kiejtéssel, mint a franciák, ha egy évig tartózkodtak Oroszországban. Mindnyájan maradtak: olyan élénken és olyan nyomatékosan kérte Hippolit herceg a figyelmüket.

— Van Moszkvában egy úrnő, une dame. De nagyon fősvény. Kellett két lakáj a hintója mögé. És hozzá magas termetű. Ez volt a gusztusa. És volt egy szobalánya, szintén nagyon magas termetű. Azt mondta hát neki . . .

Itt Hippolit gondolkodni kezdett, észrevehetőleg nehezen szedve össze gondolatait.

— Azt mondta neki . . . igen, azt mondta: «Leányom (a szobalányhoz), vedd rád a livrét és velem jössz a kocsi mögé, viziteket csinálni.»

Itt már fojtogatta a nevetés, mely végre kitört rajta, ami meglehetősen kínos volt a hallgatóságra nézve. Csak egy páran bírtak mosolyogni, köztük Anna Pavlovna.

— Kihajtatott. Egyszerre nagy szél jött. A szobalány elvesztette a sapkát és a nagy hajai szétrepültek . . .

Itt már nem bírta tovább tartani; nagy hahotába tört ki, miközben nehezen nyögte ki:

— Az egész világ megtudta . . .

Ez volt az anekdota. Bár nem lehetett tudni, minek mesélte el, és miért kellett éppen oroszul elmondania, Anna Pavlovna és többen elismeréssel adóztak a hercegnek, amiért ilyen nagyvilági kedvességgel és kellemmel ellensúlyozta Pierre úrnak kellemetlen, durva kirohanásait.

Az anekdota után megindult az üres trécelés az elmúlt, meg a jövendő bálokról, a színházakról és a legközelebbi összejövetelről.

V.

A vendégség, udvarias hálálkodással a kellemes estéért, oszlni kezdett.

Pierre nagyon gyámoltalan volt. Hatalmas, a rendesnél magasabb termetével, széles, vörös kezeivel meg annyira esetlen, hogy a szalonba nemcsak belépni, hanem onnan távozni sem bírt illendően; nem értett ahhoz, hogyan kell távozáskor valami udvarias dolgot mondani. Ezenfelül még szórakozott is volt. Mikor felkelt, a maga kalapja helyett egy háromszögletű, tollastábornoksüveget vett, és azt szorongatta, a tollakkal babrálva, míg a tulajdonosa el nem kérte tőle. De minden szórakozottságával, ügyetlenségével és szalonképtelenségével kibékítette az embert az a jólelkű, őszinte és szerény volta, melyet arca kifejezett. Anna Pavlovna hozzáfordult és keresztényi bűnbocsánattal mondá:

— Remélem, hogy még fogom látni, de azt is remélem, meg fogja változtatni nézeteit, kedves monsieur Pierre.

Az ifjú erre nem felelt semmit, csak meghajolt és mosolygásával mondani látszott mindnyájuknak: «Nézet ide, nézet oda: mégis látjátok, hogy derék, jó fiú vagyok.» Ezt pedig mind, még Anna Pavlovna is önkénytelenül elismerték.

Andrej herceg az előszobában volt már és hátát tartva a szolgának, aki ráadta köpenyét, közönyösen hallgatta feleségének beszélgetését Hippolit herceggel. Hippolit ott állt a szép kis terhes menyecske mellett és erősen lorgnettezte.

— Menjen be, Annette, meg fog hültni, — szólt a kis hercegné. Majd halkán hozzátette: — El van intézve.

Anna Pavlovna ugyanis már kezdett Lizával tárgyalni, Anatol és a kis hercegné sógornője közt összehozandó házasságról.

— Számítok magára, édesem; — súgta Anna Pavlovna — írjon néki és aztán értesítsen, hogy az apa hogyan vélekedik a dolgról. Viszontlátásra! — s ezzel bement.

Hippolit herceg közelebb lépett a kis hercegnéhez és odahajolva arcához, kezdett valamiről halkán tárgyalni vele.

Két lakáj, az egyik a hercegeké, a másik az övé, ott állt a kabátokkal, várva, mikor fejezik be a beszélgetést, amit olyan arccal hallgattak, mintha értenék, pedig franciául folyt. A hercegné, mint mindig, mosolyogva beszélt és nevetve hallgatott.

— Örülök, hogy nem mentem el a nagyköveték estélyére, — szólt Hippolit herceg — rém unalmas . . . Gyönyörű este, úgy-e gyönyörű?

— Azt mondják, hogy a bál nagyszerű lesz, — válaszolt a hercegné, pelyhes ajkát vonogatva. — A társaság minden szép asszonya ott lesz.

— Nem mindenik, mert ön hiányozni fog; nem mindenik, — szólt Hippolit örömmel nevetve és kivette a lakáj kezéből a shawlt, hogy ráadja a hercegnére.

Ügyetlenségből-e, vagy szándékosan: nem tudni — kissé sokáig tartózkodott keze a shawl körül, mikor már ráadta s csaknem átölelve tartotta az asszonykát.

Ez kecsesen s mindig mosolyogva kibontakozott, megfordult és férjére nézett. Andrej herceg lezárta pilláit: nagyon fáradtnak és álmosnak látszott.

— Készen van? — kérdé nejétől, egy pillantást vetve rá.

Folytatjuk.

Szépművészetek.

A tavaszi műkiállítás.

A MAGYAROKRÓL.

Nemzetközi műkiállítás van a műcsarnokban, ahol temérdek előkelő munkában gyönyörködhetik a közönség, de egyszerűen elbúsúlhat azon, hogy a magyar szépművészet mennyire szegénynek látszik ezuttal. A képzőművészeti társulat ezt rosszul csinálta, így nem szabadott a magyarokat exponálni és megcsúfolni. Ha a külföldiek megszerzésében olyan ügyesek voltak, bűn, hogy a hazaiak dolgában ügyetlenkedtek. A festők nem dolgoztak a télen, nem volt mit beküldeniök? Ezt nem hisszük. Azt tudjuk, hogy el vannak kedvetlenítve és azonfelül intimidálva. Igaz, hogy a külföldiek nem egy tavasz termését küldték, de viszont a mieink meg nagyon jól tudták, hogy az idén két világrész legerősebb mestereivel kell mérkőzniök s így készülhettek volna a nemes küzdelemre. De egy részök — s nem is éppen a legkevesebbet érök — egyszerűen meghátrált, a másik rész szinte túlnyomó többségének pedig jobb lett volna, ha követte volna ez opportunus férfiak példáját. Néhány nevet említhetnénk ugyan, kik tiszteességgel küzdenek a zászló becsületéért, de — úgy véljük — öök örülnének annak legkevésbé, ha ezúttal emelnök ki öket, összehasonlítás révén, a többiek rovására. Így tehát velök külön fogunk foglalkozni. Ellenben a külföldi szépművészet ilyen mértékben még nem volt látható nálunk. Hogy kik vannak itt: a legnagyobb mesterekről szóljanak ez apró jellemrajzok.

IDEGENEK.

Roll Alfred Philippe.

A Champs de Mars-nak Meissonier mellett egyik megalapítója s ma is egyik legnagyobb alakja. Már 57 éves, de azért a fiatalok, a forradalmárok közül való. Azok közül, akik kétszer születtek. Először az Ecole des Beaux Arts-ban, a száraz és classikus Gerome oldalán jelent meg a Champs Elysées-ben, de ott nem vált be — csak a III. Medaille-osok közé, de mikor új otthont teremtett magának, akkor kitünt, hogy azok nem jöhetnek utána, a kiket elhagyott. Elsősorban teremtő genie, aki alakokat, tömegeket mozgat, valami vad, brutális óserővel, másodsorban az ujjongó, tobzódó szinek

fanatikusa. Aktjaiban a színekben való megjelenés meglepő bravúrja párosul a test vonalainak összhangzó rythmusával. A költészetet nem keresi, csak az igazságot. Az élet festője. Már megkapta a Medaille d'Honneur, commandeurja a becsületrendnek s bejutott a Luxembourgba: a halhatatlanságba. A tárlaton nem a legjellemzőbben van képviselve: egy «felhőtanulmány» s egy «pipacsos hölgy» engedik csak sejtetni igazi erejét a naturalizmus és a plastika e nagy alakjának.

Cottet Charles.

Szinbachanáliákkal kezdte, Egyiptomi jelenetekkel s a világtáji effectus kedvéért megfestett tengeri hangulatokkal. Hírnevét azonban bretagne-i képeinek köszönheti, azoknak a sötét tonusu és nagystylü emberi dokumentumoknak, a melyekben ennek a félelmes és zordonan fenséges világnak földjét, vizét és embereit bemutatta. Megrendítő, szívet facsaró drámák az ő munkái: a «Gyászos nap», «Vak koldusasszony» és «Éjjeli őrség», meg a legtöbb genre-ja. Még tájképeiben is a heroikusát, a megdöbbenőt keresi. Roll és Puvis de Chavannes iskolájából került ki, de ma közelebb áll Monet-hez és Besnard-hoz, mint mestereihez. 1863-ban született, a Champs de Mars tagja.

Raffaeli Jean François.

Az impresszionizmus egyik harcos katonája, aki a mozgó, eleven életet akarja fixirozni. Képein él, léleklizik, mozog a táj, az ember egyaránt. Nála hiába keressük a formában és színekben jelentkező gondolatot — bár egyik jellemző vonása, hogy szereti a fehér-fekete harmoniákat! — nála a mozgás, a «mouvement» a fő, éppen ezért főerőssége a rajz, természetesen. Tárgyait tekintve, naturalista, aki Páris külvárosainak piszkos odút, vagy az erődítések körüli vidék titokzatos és félelmes rejtelmét kutatja s nyomorult koresmák bűneit, gyönyöreit rajzolja. A mai Páris az ő illusztrációi révén lesz halhatatlanná. Ceruzarajzai csodálatosak, de festési technikája is eredeti. Most legutóbb mint feltaláló is szerepelt: olyan olajfestéket talált fel, amelylyel a pasztell könnyű kezelhetősége együtt jár az olajfesték erejével s mely a rajz egyszerűségével hat. Mint grafikus egyike a legnépszerűbbeknek. Már szintén a Luxembourg halhatatlanja. Igaz, hogy már öreg úr.

Besnard Albert.

A világváros életének, a francia temperamentumnak s a koloritnak legnagyobb mestere. A legvakítóbb színek csodás összehangolásában, a színfoltok vakmerő elhelyezésében, a szép mozdulatok, kecses gesztusok megrögzítésében korának egyik legnagyobb virtuosa. Alakjai étherikus könnyűséggel lebegnek, színésznői — a rivalda káprázatos fényében — megdöbbenően érzéki jelenések.

A párisi asszonynak, az u. n. «inutile beauté»-nak, a szép, könnyelmű és unatkozó előkelő világnak piktor-Maupassant-ja. Az ideges, bizarr izlésű, szenzáció-éhes Franciaországnak legklasszikusabb interpretatora. És ez a vakmerő forradalmár — Cabanel tanítványa volt s Rómában nevelődött, a klasszicizmus talaján. De ezt a dalt csak addig énekelte, míg érmet kapott s elnyerte a Prix de Rome-ot. Aztán faképnél hagyott minden iskolát s a maga lábára állott. Nem érvényesült könnyen, de diadala annál nagyobb volt, mikor bajtársai mellé szegődtek a Salon de Mars-ban. Mint dekoratív festő Puvis mellett áll. A becsületrend tisztje. Most 54 éves.

Monet Claude.

Monet, Degas, Renoir, Pissarro — micsoda arisztokrata család abból a fényes törzsből, melynek szülői Manet és Sisley valának. Ha Cazin és Thaulow is képviselve lennének ezen a kiállításon, szinte tökéletes lenne az impresszionista iskola. Nálunk még csak a jövő, vagy legjobb esetben a félénk jelen gügyögő hangjai, Párisban már múlt. Mellettük már diadalra vergődtek otthon (sőt majd hogy el is nem múltak már!) Menard-ék: a neo-impresszionisták. Mégis: Monet ma is diadalmasan ragyog s nálunk alighanem ő képviseli — a legújabb művészetet. Ma már tudjuk, hogy az impresszionistákat is impresszionálta valami: a japán művészet. A dolgokat nem a maguk valóságában odaállítani, hanem kevés eszközzel szuggesztíve hatni! Ez az elve a japonizmusnak s Degas pl., mint ők, szintén csak az «élő pontok»-at keresi. Legjobban Hokusei, a Fuji-hegy látképeinek nagy japán mestere hatott rájuk s Monet is bemutatta egy 15 képből álló ciklusban, hogy ugyanazon motivumú táj, tizenötféle időpontban, változó évszakokban és órákban mindig más és más képet mutat — pedig a rajz nem változik. Az olajfesték nehézkes kövérségébe ő vitte be a pasztelléval vetekedő friss levegőt és könnyű lendületet.

Két halott.

Manet és Puvis de Chavannes! — a két mértföldjelző a modern festészet történetében. Az első a pleinair, az impresszionizmus, a luminizmus; — a másik a modern dekoratív festészet megteremtője. A két sírhalom, melyekből a mai élet virága fakadt... Szinte történelmi múlt már, ahogy Manet a napsugarat «felfedezte» és bevitte a festészetbe. Tengerész akart lenni és Rio de Janeiróba utazott. És az úton, az oceán végtelenjéből tanulta meg, hogy az ég, a víz, a levegő színei másnyelvenek, mint amilyeneknek ő azokat a párisi kiállításokon látta. S mikor hazatért s Coutures műtermében festeni kezdett, már nem hitt a «barna szósz»-ban s a műterem-árnyékokban: friss, világító levegőt keresett. A tudós szorgalmával és lelkiismeretességével kutatta a fény rezgéseit s egy természettudós szigorú következetességével állapította meg.

hogy a levegő mennyire változtatja meg színben a dolgokat. Szörnyű felzúdulás fogadta a «Salon»-ban első dolgait, elkeseredett harc indult meg körülötte, de a napsugár — Manet napsugara — végre is győzött. S győzött Manet is, aki után tíz évig egyetlen problémája maradt a festészetnek: megfigyelni a fénynek hatásait a természet színeire. De ez a probléma — ha újak léptek is helyébe — ma sincs jobban megoldva, mint ahogy Manet megoldotta.

Puvis de Chavannes is a műtörténelemé immár. Minden idők egyik legnagyobb poétája, akinek csodás képeyclusa előtt a Pantheonban (Szent Genovéva élete) könybelábadt szemmel álltunk valamennyien. Áhítat, vallásosság, szeretet, jóság, szelíd-ség, hit, költészet — ami érzés van bennünk olyan, ami nem a földre húz, az mind benne van a Puvis freskóiban. Nem is piktura az már: zene. Orgonaszó, mely tiszta, falusi templomokban hangzik. És a technikája! Az a csodás, lágy, szürkésen zöldes-kék és monoton-ságában oly színes tónus. Rajzában az a primitív egyszerűség, az a szinte gyermekded báj! Levegőjében az élő, a rezgő pára! . . . Amit a tárlaton tőle láthatunk, az igazán nem adhat teljes képet róla, bár az is igaz viszont, hogy halhatatlan művei a Pantheon, a Sorbonne, az amiensi, marseillei, roueni és lyoni középületek falait díszítik s így el nem hozhatók. Nemes izlését, kompozíciójának klasszicitását, színeinek egyéni báját, óriási dekoratív talentumát azonban a tárlaton lévő négy képe is mutatja. — Életrajza rövid, de jellemző. 1824-ben született Lyonban, csak nagy töprengés után határozta el magát a pikturára, Ary Scheffer tanítványa volt, de az iskolát nem bírta. Tíz évig visszadobálták a képeit, csak 1860-ban jutott először szóhoz, egy év múlva már II. díjat nyert s 78-ban, a «Genovéva» után, egész Páris lábai előtt hevert. Ma halhatatlan.

Menard Emile René.

A «legújabbak» közül való. A neo-impresszionisták vezére. Akiknek már az sem elég feladat, hogy a futó pillanat benyomásait megragadják, hanem hozzáadják még azt az impressziót is, amit az a pillanat a lelkükre, az érzésükre gyakorol. A szemük fotografáló masinájához társul veszik a szívük érzékeny lemezeit. Poéták valamennyien s Menard a legkiválóbbak egyike köztük. Színei puhák, aranyosak; képeiben több a transcendentális, mint a valóság — van valami bennök a spiritizmus fantáziájából. Lágy tonusaihoz a pasztellt használja előszeretettel. Már «beérkezett»; ott van a Luxembourgban, sőt Münchenben és Stockholmban is. Tagja a «Société Nouvelle de Peintres et Sculpteurs»-nek: az «ultramodernek» társulatának. Magyarországon Andrássy Gyula gróf remek galériájában van egy csodaszép pasztellje.

Rózsa Miklós.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

ÁPRILISBAN.

Irta: Maeterlinck.

Egy áprilisi reggelen a kertben, mely a friss égiharmattól új életre kelt, láttam a rózságyakon a vadméheket röpködni, azok ősanyáit, melyek a mi akaratumknak és kívánságunknak vannak alávetve, és én az öreg méhészbárátom tanításaira gondoltam. Jó egynehányszor járt velem tarka virágágyai között, melyeket úgy rendezett és úgy tartott, mint ahogy szokták volt ezt Cats apó idejében, aki egy derék és kiapadhatlan prózai hollandus költő volt. Rosettákat, csillagokat, girlandokat, fülbevalókat vagy gyertyatartókat formáltak a virágágyak egy csipkebokor vagy egy gyümölcsfa lábánál, melyet golyó-, piramis- vagy orsóalakúra nyírtak és a puszpángkerítés mint egy éber juhászkutya ott szaladt a széleken és vigyázott arra, hogy a virág ne az úton teremjen. Megtanultam a magános méhek neveit és szokásait; sohasem ügyelünk rájuk, mert hitvány légynek, kártékony darázsnak vagy buta bogaraknak hisszük őket. És mégis mindegyikük dupla szárnyai alatt, melyek őt a rovarvilágban jelzik, ott hordja egy egészen sajátos és gyakran csudálatos sorsnak az élettervét,

az eszközeit és a gondolatát. Itt vannak mindjárt a háziméh legközelebbi rokonai, a bozontos, tömzsi poszméhek, néha aprók, többnyire azonban óriások, és mint az őseimbek, formátlan bundában járnak, mely köré rézszínű vagy cinóber-vörös csattok ékeskednek. Ők még félig barbárok, erőszakot követnek el a virágkelyheken, összetépik őket, ha ellentállanak és a virágkoronák atlaszragyogású fátylai alá hatolnak, mint barlanglakó medve egy bizánci hercegnő selyem- és gyöngy-csillogású sátra alá.

Mellettük áll, és nagyobb mint közülük a legnagyobb, egy sötétségbe burkolt szörnyeteg, komor tűztől csillog, zöld és violás: a faméh (*Xylocopa violacea*), a méhvilág óriása. Nagyság szerint követik a komoly vakolatméhek (*Chalicodoma*), melyek feketében járnak és agyagból meg kavicsból építenek maguknak lakást, mely olyan kemény, mint a kő. Akkor azután jönnek kefe- vagy vadrácméhek (*Dasypoda*) és a darázsformájú lapdaméhek (*Halictus*), a föld- vagy porméhek (*Andrena*), melyek gyakran áldozatai lesznek egy fantasztikus élősdinek, ez a *Stylops*, mely az alakjukat egészen elváltoztatja; azután a törpe, mindig himporral megrakott sírméhek és a sokalaku osmiák (*faliméh*),

melyeknek száz különböző iparáguk van. Az egyik, az *Osmia papaveris*, nem elégszik meg a kenyérrel meg borral, melylyel a virágok szolgálnak neki, hanem ő a mákvirágok szirmaiból nagy darab bíborszövetet hasít magának, hogy a leányai palotáját fejedelmileg díszítse vele. Egy másik méhe, a legkisebb, egy porszem, mely négy villamos szárnyon lebeg, a levélnyíró (*Megachile centuncutaris*), hajszálpontosságú félköröket fűrészsel ki, azt hinné az ember, hogy gép munkája, a rózsza leveléből, összehajtja őket és azokat a bámulatosan rendesen összerakott gyűszűalaku sejteket formálja belőlük, melyeknek mindegyike egy álca őrzőhelyéül szolgál. De nem lenne elég egy könyv sem, melyben föl lehetne sorolni a méz kutató sereg mindenféle szokásait és tehetségeit, mely ott sürgölődik - forgolódik a vágyakozó és henye virágok között, mint leláncolt jegyesek között, akik várják a szerelmi üzenetet, melyeket elszóródott vendégek hoznak.

Körülbelül 4500 vadméhfajtát ismernek. Valamikor talán egy alaposabb tanulmány, megfigyeléssel és kísérletekkel együtt, melyeket még nem csináltak és melyek több emberéletet foglalkoztatnának, a méhek fejlődésének történetére döntő világot fog vetni. Ezt a történetet tudtommal még nem írták meg rendszeresen. És ez mégis óhajtható, mert nem egy

problémát érintene, mely éppen olyan nagy, mint az emberiiségnek sok története.

Darwin tanítványai, különösen pedig Hermann Müller, egy kis vadméhet, mely az egész világon előfordúl, a *Prosopis* tartják az ősméh jelenlegi képviselőjének, melytől az ismert fajok származnának.

A szegény *Prosopis* a háziméhekhez körülbelül úgy viszonylik, mint a barlanglakó ember a nagyvárosihoz. Közülünk talán már mindegyik, anélkül, hogy ügyet is vetett volna reá, vagy hogy megsejtette volna maga előtt a tiszteletreméltó ősanyát, melynek talán a virágaink és gyümölcsjeink legtöbbjét köszönjük — mert tényleg azt hiszik, hogy több mint százezer növényfaj már nem léteznék, ha a méh nem szállna reájuk s nem termékenyítené meg őket — és ki tudja? talán a civilizációnkat is, mert ezeknél a misteriumoknál minden egymásba fűződik — közölünk talán már mindenki többször is látta őt a kert egy távoli zúgában röpködni. Ő csinos és élénk, és az, a melyik Franciaországban a leggyakoribb, elegáns fekete alapon fehérrel pettyezett. De ezen elegancia mögött hihetetlen szegénység rejlik. Éhezik. Ő majdnem mezítelen, míg a testvérei pompás meleg bundában járnak. Combjain nincsenek kosaracsok, melyekbe virágot gyűjthetne, mint az *Apidák*, vagy helyettök ízületi kefék,

mint az Andrenáknak, vagy a hason kefék, mint a milyen van a hason-gyűjtőknek. Néki a virágporát apró kicsi karmaival kell kikapirgálnia és azután elnyeli, hogy hazavihesse. Más szerszáma nincsen, csak a nyelve, a szája és a lábai, de a nyelve, a lábai gyengék és a rágószerszámai erőtlenek. Sem viaszot nem tud csinálni, sem lyukat fúrni nem tud se fába, se földbe. A száraz szeder puha belébe kezdetleges folyosókat készít, beléjük épít néhány durva sejtet, odahord valami kis táplálékot a gyermekei számára, melyeket ő sohasem fog meglátni és e szegényes feladatnak megfelelően, melynek céljait ő nem ismeri, csak úgy, mint a hogy mi nem ismerjük, meghal, magányosan ezen a világon, mint ahogy élt, valamely sarokban.

A forradalom.

A szociálisták országgyűlése. Husvét-vasárnapjára országgyűlést hirdetett Magyarország mindkét szociáldemokrata-pártja: a nemzetköziek és az újjászervezettek. Az előbbieket Budapesten, az utóbbiak Nagy-Szalontán tartják az országos pártgyűlést, amely elé mindkét táborban egyforma nagy érdeklődéssel tekintenek, mert az előterjesztendő jelentések erőpróbái lesznek egyrészt a két pártnak, megmutatják más-

részt, hogy a múlt év óta mennyit haladtak. Érdekes lesz talán ebből az alkalomból bemutatni néhány számot az elmúlt három esztendőről, hogy lássuk: a két párt ereje fokozatosan miként gyarapodott. A nemzetköziek pártjának 1900-ban tartott jelentése szerint a párt bevétele 49,141 kor. és 63 fillér volt, kiadása 49,371 korona és 34 fillér. A pártgyűlésen 92 község 143 küldöttel, 46 fővárosi szervezet 92 küldöttel képviseltette magát. A párt tagjai közül a hatóság 301 embert 1721 napi elzárással büntetett. Államfogházbüntetésben 23 hónap és 14 nap, fogházbüntetésben 15 hónap és 5 nap, börtönbüntetésben 9923 nap jutott ki a párt tagjainak, pénzbüntetésben pedig összesen 26,846 koronával sújtották őket. A következő, 1901. év már nem mutat fel annyi büntetést. Összesen 779 napot ültek a párt tagjai, pénzbüntetésben pedig 3825 koronát mértek ki rájuk. A párt bevétele 48,288 korona és 50 fillér volt, kiadása 48,300 korona és 12 fillér. A legutóbbi, 1902. évi jelentés szerint a párt tagjai közül több százat utasítottak ki és toloncoltak el. A bevétel 42,741 korona, a kiadás 42,148 korona volt. Sztrájkban 11,800 munkás vett részt. A választási mozgalomra a párt 450,000 röpiratot adott ki, más célra 550,000 röpiratot ingyen osztott szét, 35,000 darabot pedig elárusított. Az

újjászervezettek pártja a múlt évi országos gyűlésen először adott ki hasonló jelentést. Eszerint a párt évi bevétele 1759 korona, kiadása 2151 korona volt.

A színjáték.

Rostand.

«A regényesek» most pénteken került színre a Nemzeti Színházban. Rostand Edmond a szerencsés, nem az igazi nagy író, nem is különösen szellemes, nem az úgynevezett friss új ember. Nem egyéni gondolkodó. Ő mindennél több: igen okos. Megvan az a szerencséje, hogy az ő írói színvonalja nem áll fölötte a közönség színvonalának. Így tehát az író meg a néző csakhamar egymásra talál. És megvan a siker, mert a forma, melynek keretében Rostand elmondja az ő kis dolgait, tetszetős és hatásos. Tetszetősek a versei, melyeknek kilincseit gondosan őrizi a vérszegény gondolat, hatásosak a jelenetei, ezeknek meg a többékevésbé elmés meglepetés az alkotó-eleme. Első darabját, «A regényesek»-et most mutatta be a Nemzeti Színház. Ha az olvasó elég udvarias és a darabba «beleolvas», akkor azt mondja róla: nini, az író gúnyolja a romantikát. — És mintha ezt az író megsejtette volna, hogy akadhat ilyenfajta gondolat-előlegezés, azért tehát okos ember léte a darab végén, befejező stró-

fákban, megnyugtatja az elmes olvasót, hogy ő nem akart semmit, ne tessék fáradni, ezt a kis színjátékot nem kell komolyan venni. Ő nem akarta a romantikát kifigurázni — és jól tette. Mert az ő ártatlan kicsiny hősei, darabjának gyöngye szereplői nem romantikusok, hanem ők az elterjedtebb fajtából valók: álromantikusok. Erről az embertípusról már lehetne igen tanulságos dolgokat írni, sőt vannak romantikusok, akik azt vallják, hogy kellene is. De Rostand okos ember, nem bánt senkit, semmit, hanem gondosan ápolja az ő igénytelen talentumát és tökéletesbíti megbízható eszközeit. Cyrano-ja gazdagon kiállított színmű; a címszerep a hatások nagy, változatos, gondosan összeállított raktára — persze, meg kell tudni csinálni — jelenetei színesek, sőt tarkák, tele vannak hintve mindenféle hatásokkal, de ezek mindig csak «színpadi» hatások, ami annyit tesz, hogy nincs min gondolkodni, a hatás független a nézőtől, kívülről jő, mert a színpadon készül a kellékes eszközeivel, jólismert rendezési remekelés alakjában. Mint író, Rostand nem lep meg, egyéniségének sajátos vonása nincsen, nem ad okot arra, hogy haragudjanak reája, de arra sem, hogy lelkesedjenek érte. Hatásaiban néha nagyon is olcsó (pl. a «Sasfiók» egyik-másik jelenete), de azért általában izléses, gondos és rokonszenves. Sokkal ügyesebb, mint a többi utánzó és elvégre is, azok a jelentékeny napisikerek, melyekben része volt, néki adnak igazat.

JÖVENDŐ

1903. APRILIS 5.

B. Machiavelli a helyzetről.
 Beszélgetés dr. Falk Miksával.
 Az eladósodott Budapest.
 Ügyvédi nyomor.
 A nagy spiritiszta-per.
 A szász dinasztia.
 Ambrus Zoltán: Twistek.
 Pertik Ottó: Koch Róbert.
 Ujházy Ede: Régi nagy színészekről.
 Vanderverde: A szocializmus és a forradalom.
 Feszty Árpád: A magyar paraszt.
 Új költők.
 Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.
 Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.
 Rudyard—Jászai Mari: Az elefántfiók.
 Andrejev Leonid: Örvény.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj Leo: Háború és béke.
 Szépművészetek.
 Természettudomány.
 A forradalom.
 A színjáték.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
 Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.
 Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.
 Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Ferenc.

Akármit hisznek is önök, a «ráolvasás» gyógyítómódja ime újra divatba jött és diadalmasan uralkodik a beteg emberiségen. Nem áhítatos zsolozsmák, rejtelmes imádságok kellenek most; elég egyetlen szócska, hogy gyógyúltan pattanjon ki ágyából a beteg:

— **Ferenc!**

Ha fejfájás, migraine, fülzúgás gyötör, az élet e rejtett bajai, amelyek ellen hiába keressz orvosságot, gyógyít az egyetlen szó:

— **Ferenc!**

Ha köszvény, podagra, reuma bánt és keseríti el életedet az év esős időszakaiban, fordulj teljes reménységgel, hittel egyetlen talizmánodhoz és segíteni fog:

— **Ferenc!**

Ha meghűltél, ha erőt vett rajtad a modern influenza, megborzongatnak, elgyöngítenek a lappangó lázak, amelyeknek sohsem lehet megtalálni rejtett forrását, ismét csak egy orvos-szerez lehet:

— **Ferenc!**

És bár e talizmán hatásában igazán csodatevő, nincs szükség, hogy a modern orvos-tudomány előtt rejtegesd használatát, mert ez az egyetlen csodaszer, ami előtt a tudomány tekintélye is meghajolt, lévén a «Ferenc» nem más, mint Vértés gyógyszerész kitűnő vegyítékű sósborszesze, amely a világ összes kiállításain dicsőséget, elismerést aratott.

Vértés-féle Ferenc-pálinka (sósborszesz):
1 üveg 30 fillér, 1 és 2 korona.

Kapható gyógyszertárakban, drogueriákban és fűszerkereskedésekben, valamint közvetlenül Vértés és Társa gyárából Lugoson.

Tanuljunk nyelveket.

A legnagyobb hazafiak egyetértenek abban, hogy a közműveltség elterjedése az a lépcső, a melyen hazánk a nagy kulturnépek sorába emelkedhetik. A közműveltség fogalma azonban nem merül ki a hazai nyelv írásban és szóban való tudásában, a hazai tudomány elsajátításában. Ez, bár mindenkire nézve szükséges, de csak az alap, alapja az igazi közművelődésnek, mely a tudás fogalmát az ország határain túl is terjeszteni van hivatva.

Épen ezért, igazi művelt embernek, de a gyakorlat emberének is nagy szüksége van arra, hogy más nemzetek nyelvét elsajátítva, az illető nemzetnek tudománykincseit és egyéb hasznos munkásságát megismerje és az ország javára gyümölcsöztesse. Ez pedig csak oly módon lehetséges, ha az illető tudja más ország nyelvét. Valamely idegen nyelv elsajátítása azonban eddig nagy nehézségekkel és még több pénzáldozattal járt. Csupán jómódú, vagyonos egyén gondolhatott az ilyesmire, mert csak egy úton juthatott valamely nyelv tökéletes birtokába, tudniillik úgy, hogy az illető országba utazott. Mert azt feleslegesnek tartjuk felemlíteni, hogy a tankönyvekből nyelvet elsajátítani nem lehet. A mióta azonban a világhírű

Berlitz School

Erzsébet-körút 15.

nálunk is fiókot létesített, azóta pár forinton, kényelmesen idehaza mindenki elsajátíthatja azt az idegen nyelvet, a melyet megtanulni akar, mert a Berlitz School rendszere úgy a német, francia, angol, olasz és a többi nyelvtanításban olyan eredeti, hogy annak segítségével mindenkinek módjában van a legtökéletesebben megtanulni valami idegen nyelvet.

Minden nyelvnek külön illető nemzetbeli tanára van. Házi feladatok nincsenek, a tanítás bent az intézetben, az órán történik, ahol az első naptól kezdve csakis a megtanulandó nyelvben való társalgást hallani.

A feltételek kitünőek. Felvilágosítást készséggel nyújt a Berlitz School igazgatósága, Erzsébet-körút 15.

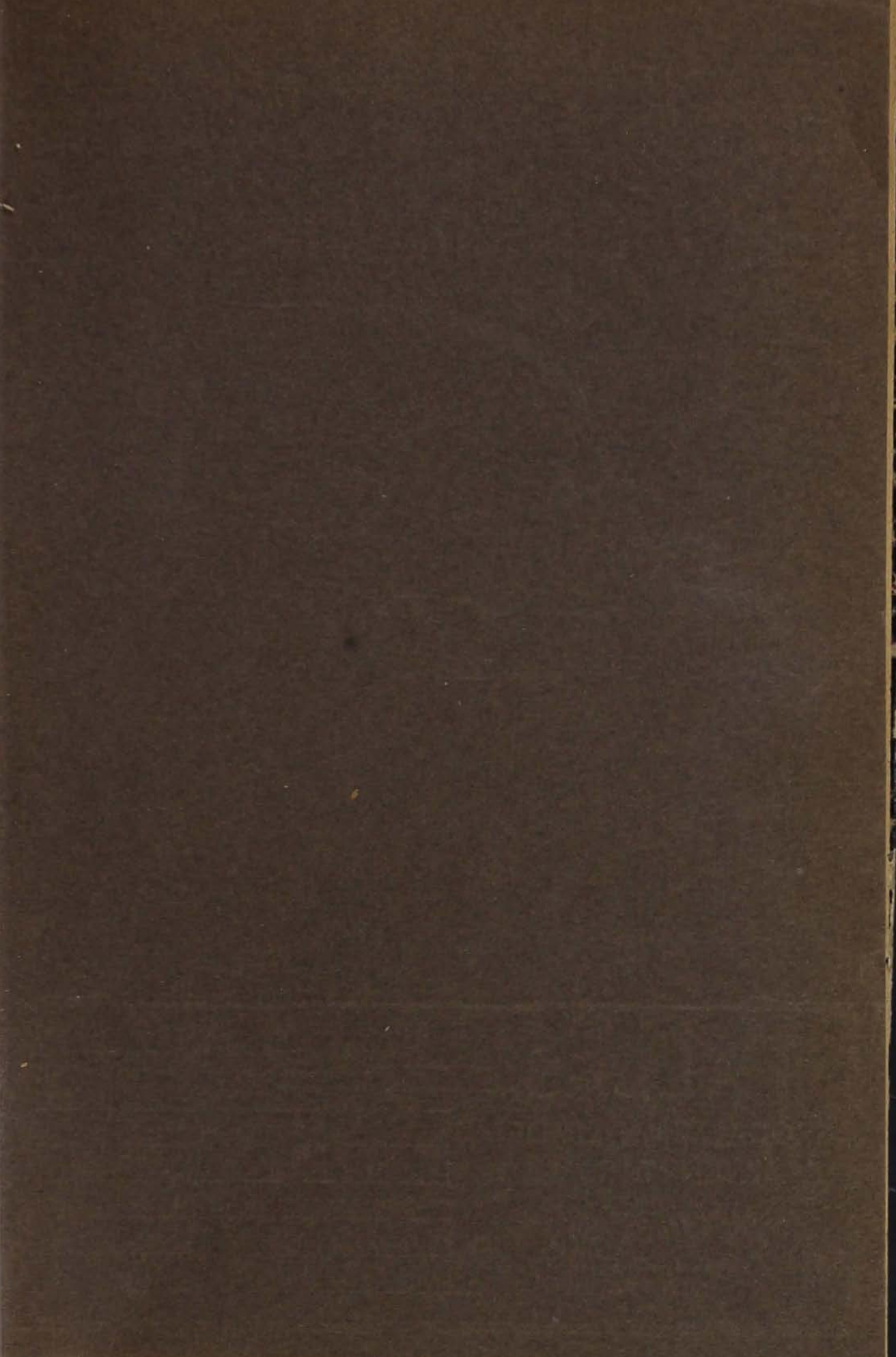

Egy úridivatházról.

Bámulatos sikert ért el egy előkelő fővárosi úridivat-árúház a maga izléses nyakkendőivel. Eddig úgy volt, hogy a nyakkendő nem volt más, mint egyszerű divatcikk. A jövőben azonban másképpen lesz ez, mert a Szántó és Glass-féle úridivatcég nyakkendőivel és más divatcikkeivel az ember a szerencsését, a boldogságát is megalapíthatja. Hisz tudjuk nagyon jól, hogy a divatosan öltözködő embert mindenütt szívesen látják és az olyan ember, aki izlésesen és jól öltözködik, az könnyen boldogul az életben. A Szántó és Glass cég divatcikkei minőség és divat dolgában már hosszú ideje jelentős szerepet játszanak az úriközönség körében. A mindig izlésesen öltözködő embert jellemzi az, hogy tetőtől talpig a divat szerint szeret öltözködni. Hogy valaki teljesen a divat szerint öltözködjék, ahhoz nem elégséges az, hogy ruhái legyenek divatosak, hanem ahhoz föltétlenül szükséges az is, hogy divatcikkei is az utolsó divat szerint legyenek. Így a kalap, a nyakkendő és más divatcikk mind elengedhetetlen kelléke a modern embernek. A divatcikkben ez időszerint igen jelentős szerepe van a Szántó és Glass cégnek. Különösen kedveltek a cég könnyű és színtartó francia battiszt-ingei, ezeknek darabja öt korona. Igen nagy előny a vidéki megrendelőkre nézve az, hogy a rendelésnél a nyakbőség elégséges. Rövid battiszt nadrág darabja két korona. Fehér és szürke vászon- és nemez-kalapok darabja három korona. Különösen ki kell emelnünk, hogy a cég Muzeum-körút 37. szám alatt levő üzletében raktáron vannak az összes nyári újdonságok nyakkendőkben, kalapokban, keztükben, tennis és sport dolgokban. Igen praktikus a cégnek az az intézkedése, hogy elvállal a vidékről gallér- és ingmosást. A Szántó és Glass cég nagy úridivat-árúháza Budapesten, IV. kerület, Muzeum-körút 37. szám alatt van. Telefon 637.

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND ANATOMY
HARVARD UNIVERSITY
CAMBRIDGE, MASS.

